

ספר

תולדות תנאים ואמוראים

מסודר ע"פ א"ב עם באורים והגהות וגרסאות שונות.
גם יבאו כל סימני הש"ס עם באור קצר. גם מנין השמרות בהשוואה עם מנין העולם,
חורבן הבית, ומנין העמים.

בשלישה חלקים.

מאת

אהרן בר' מרדכי ז"ל היימאן

בעל המחבר ספר "בית ועד להכמים", ופתיגן הכתב על אגרת דרבינו שרירא גאון".

חלק שני

מערכת חי"ת—כ"ף

לונדון.

בדפוס, העקספרעס" 89 קאממערשעל סטריט, אוסט.
בשנת עה"ר לפ"ק.

ר' הוצפית המתורגמן.

הוא היה המתורגמן בסנהדרין יבנה תחת נשיאות רבן גמליאל, כאשר יסופר בכבורות לו. במעשה דר' צדוק שרננו כל העם וא"ל עמיד. וכן בברכות ב: כשהורירו את ר"ג מנשיאותו א"ל עמיד. וכירושלמי שם פ"ד סה"א הלשון שא"ל הפטר את העם.

וזכר במשנה שביעית פ"י מ"ו בשם מתם ר' הוצפית אומר כותבין לאדם על נכסי אשתו וכו'. ובתוספתא כלים ב"ב פ"ב שר' הוצפית ור' ישבב ור' חלפתא ור' יוחנן בן נורי ישבו הרש בציפורי אצל ראב"ע.

והיה מהרוגי מלכות כמפורש איכה רבתי פ"ב פ' בלע. ומדרש תהלים פ"ט יג. והיה או בן ק"ל שנה כדמובא במדרש אלה אוכרה הנדפס בכ"המר חדר ב'. ולא ניתן לקבורה כמפורש קידושין למ. וסוף חולין שאלישע"אחר ראה לישנא דחוצפית המתורגמן דהוה גריר ליה ד"א אמר פה שהפיק מרגליות ילחך עפר? וכן מוכא בתום בכורות לו. שהיה מהרוגי מלכות.

וכאור זרוע ה' בכורות כתב שהיה שקול כיונתן בן עוזאל.

תורני או תורנית.

ר' יוחנן בן התורני סיכה פ"ב מ"ג, ובעירובין יג: גרם בן התורנית.

חזקיה.

הוא היה בנו השני דר' חייא ואשתו יהודית כמפורש יבמות סה: שילדה לר"ח תאומים יהודה וחזקיה, ופזי ופזי אחיותיהם, אך יהודה וחזקיה לא נולדו בשעה אחת כי אם אחר נולד לתחילת ז' חדשים והשני נשתהה עד לסוף ט' חדשים. וכן הוא מפורש בגדה כו. דא"ר אבין בר רב אדא א"ר מנחם איש כפר שערים מעשה ונשתהה הולד ג' חדשים והרי הם יושבין

לפנינו יהודה וחזקיה בני ר' חייא. ובל"ס היה יהודה הבכור מדקרי להו בכל הש"ס מקדם יהודה ואח"כ חזקיה וכן מפורש מ"ק כה. שיהודה מונח אצל אביו מימין וחזקיה משמאל.

מקום לידתו בל"ס הוא עיר כפרי בכבל מקום ר' חייא. כי בשעלו עם אביהם לא"י היו כבר גדולי הדור כערות ר"ל בסוכה כ. דאר"ל הריני כפרת ר"ח ובניו — חזרה ונשתכחה עלו ר' חייא ובניו ויסודה, ובחולין פו. משעלו בני הגולה פסקו חזקיה וחזקיה ולא החמיץ יינם ולא לקה פשתן ונתנו חכמים עיניהם בר"ח ובניו. וכן הוא בירושלמי מע"ש פ"ה ה"ה.

והגאון שי"ר בספרו ערך מלך ערך אמורא צד 120 יאמר שנולדו בא"י ומא"י הרחוקה מבבל מצא הסיפור (שנולד ג') חדשים אחר אהיו) קן לה. ושתי ליה מרא הלא מפורש שנולדו בכבל וכשבאו לא"י היו כבר גדולי הדור, אבל היו עוד עולי ימים, וכשבאו לפני רבי קבלם בחיבה יתירה, ור' חייא ובניו אכלו על שלחן רבי כמפורש סנהדרין לת. יהודה וחזקיה הו יתבי כסעודתא קמיה רבי ולא אמרו ולא מידי א"ל (רבי) אנבני חמרא "אדרדקי" כי היבי דלימרו מלתא. כיון דאיבסום פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו שתי בתי אבות מיישראל ריש גלותא שבבל ונשיא שבא", אמר להם רבי, בני קוצים אתם מטילין לי בעיני? א"ל ר' חייא, רבי, אל ידע בעיניך — נכנס יין יצא סוד. וזוהו אנו רואים אהבת רבי לר"ח ובניו.

ורבי ראה היטב את גדולתו ככ"מ פה: שאליהו גילה לרבי שר"ח ובניו המה דוגמת האבות והוריר רבי לר"ח ובניו להתפלל, אך הם מאסו מלהשתמש בכתרה של תורה, וכמו אביהן ר' חייא שהיה סוחר במשי וכיתנא כן בניו היה להם

מחלוקת חוקיה ור"י עירובין נג, חגיגה ח. ט, גיטין נג, קידושין מט, סנהדרין פו. ק, ע"ז מו. עג, זכחים נו, הולין קו, ומה שמצינו סנהדרין פ"ו ה"א חוקיה שאל — שמע ר' יוחנן ואמר הא שאלתא דחמרא, פשט הפשוט שר"י לא האמין שמפי רבו יצא שאלה כו, ולא ששמע ר"י כפיו.

ר' יוסי בר חנינא כחולין נו. אמרי במערבא משמיה דר"י בר' חנינא מדבריו של ברובי (חוקיה שהיה גדול בדורו, רש"י) ניכר שאינו בקי בתרנגולין. ר' אסי ור' חייו בר אבא משמיה מו"ק י. יג.:

ר' אלכסא משמו כתובות פ"ה סה"א. ר' יונה ר' חנניה תרתי (צ"ל תרויהו) בשם חוקיה קידושין פ"א ה"ה וכבבלי כו, וכן מצינו מע"ש פ"ב ה"ג ר' יונה בשם ר' חוקיה וצ"ל בשם חוקיה כגרסת מראה הפנים.

ר' יודן בריה דרב חמא מכפר תחומין משמיה כתובות פ"ב ה"ט.

ר' יצחק בר' אלעזר משמיה כתובות כו. קמ, ע"ז מח.:

ר"ל משמיה ב"ק ט: כב, ערלה פ"א ה"ה.

ר' שבתי אמר חוקיה גימין כו; ב"ב קסג.

הלכותיו מלאים בכל הש"ס בבלי וירושלמי והמפורסמות המה פסחים כא: שאמר מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה, חגיגה ט. מופלין בהמה לבהמה ואין מופלין מעות למעות.

גיטין נג: הויק שאינו ניכר שמיה היוק.

כ"מ נב: מע"ש שאין בו שיה פרומה אומר הוא וחומשו וכו'.

סנהדרין פו. עידי גנבה ועידי מכירה בנפש שהומו אין נהרגין דס"ל כר"ע דבר ולא חצי דבר.

שדות כרמצינו ביצה ט: בני ר"ח נפוק לקרייתא (לפנים לראות שדוהיה, רש"י) כי אתו א"ל אבוהן כיום בא מעשה לידכם וכו'. ובגדה כה. בני ר"ח נפיק לקרייתא אתו לקמיה דאביהן וכו'. וכן מצינו גם לאחר פטירת אביהן כברכות יח: בני ר"ח נפיק לקרייתא אייקר להו תלמודיהו הוה קא מצערי לאדכורי א"ל חד לחבריה ידע אבין בהאי צערא וכו'. ולדעת רש"י חולין קו. ותוס' ע"ז לה. שחוקיה היה תנא. ואף שהיו נקראין בשם אמוראי דמערבא כב"ב עה: זה אך יען שהיו באמת ברור שאהרי התנאים כי גם ר' חייו אביהם ור' חנינא וכל גדולי הדור שאחר רבי היו נקראין אמוראים, אבל היו גם תנאים יעי שהמה סדרו כרייתות כרמצינו כב"מ תנא רבי חוקיה כשבת כד; כתובות לג: לה. לה. ב"ק כו: סג; ב"ב קמ; סנהדרין לו; או דבי חוקיה תנא כקידושין לה, סנהדרין טו: טא. סט.

והוא חוקיה בנו של ר' חייו כמפורש בתוס' כתיבית לה. ד"ה ומי.

וחבריו היו בר קפרא שחולק עמו סנהדרין ק.

ור' ינאי שחילק עמו בזבחים טו. אבל ר' ינאי היה קשיש ממנו כחולין כ. שאמר ר' ינאי יקבלו הרובים את תשובתם (ופרש"י הנערים בני ר"ח). ורב כהנא (תלמיד חבר דרב) כמנחות כג: כד. כי סליק רב כהנא אישכחיה לבני ר"ח והוא בעי מינייהו והם בעי ממנו.

והיה קשיש מר' יהודה נשיאה שהיתר השמן בתוס' ע"ז לח: ד"ה ת"ר.

ריב"ל מחלקותם וזבחים קמ.

תלמידיו הגדולים היו ר' יוחנן כשבת קיב: שאמר לו ר' יוחנן "רבי" שנית לנו סנדל. וכן כתבו התוס' גיטין פד: ד"ה ר"י שכ"ו שחוקיה היה קיים לא היה ר"י ריש ישיבה.

שם פקודי רבג: יתיב עם ר' אבא ור' יוסי.

שם ויקרא ד: שאל לרשב"י.

שם יב: ישב קמיה דר' יצחק.

שם תזריע נ: ישב קמיה דר"ש.

שם מצורע נד: ישב קמיה דר"א.

שם אחרי עא: שהוא ור' ייסא היו בגוש חלב.

ובזהר נשא קבו: קראו ר' חזקיה בר רב.

ומה נאה דרשתו נשא קבו. אשתך כגפן פוריה מה גפן לא מקבל עליה אלא מדידיה כך אתתא דישראל — לא מקבלא עליה אלא ההוא בר זוגה.

ר' חזקיה, (אמורא בא"י בדור הרביעי).

היא היה תלמידו המובהק דר' ירמיה בזבחים עה: ר' הונא ור' חזקיה תלמידו דר' ירמיה אמרו, ובשבועית פ"ח ה"ב אתא ר' חזקיה ושאל לר' ירמיה, וביבמות פ"ד ה"א ר' בא בר כהן אמר קימי ר' יוסי שר' ירמיה אמרה א"ל ר' חזקיה לא אמר ר' ירמיה ואיקפד ר' יוסי ואמר שאפילו יהושע שהיה קשור למשה לא אמר כן ואת אמרת כן? ומהו אנו רואין שהיה תלמידו המובהק. וכן מצינו בבבלי סיכה מה: סנהדרין צו: חזקיה א"ר ירמיה (והוא ר' חזקיה).

ובן אמר בשם ר' ירמיה בכרכות פ"ה סה"ב ורפ"ו, ופ"ט ה"ב ובכל מקום בירושלמי. ובתנחומא במדבר דכו ר' חזקיה ור' ירמיה בר אבא בשם ר' יוחנן וצ"ל א"ר חזקיה א"ר ירמיה א"ר חייא בר אבא כדמוכא שם בהנהות.

ובכרכות פ"ג ה"א דכא, ר' חזקיה ור' ירמיה בשם ר' יוחנן וצ"ל בלי וי"ו.

ובן קיבל מר' אבהו כביצה פ"א ה"ב ששאלו ר' מנא מן הן שמע רבי א"ל מן ר' אבהו. וכן אמר בשם ר' אבהו כשבת פי"א ה"ג, יבמות פ"א ה"ב, בתיבית פ"א ה"ו, פ"ה ה"ו.

ע"ן עג: הגדילו באיכיר אסור. חולין קי. חמי מבריא אין נוטלין מהן לידים.

ובן אמר תמיד אמר קרא כקידושין יו: כו, הוריות ד. ס; ע"ו נג.

כאנדה מצינו ממנו אך מעט כסומה ה. שאמר אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר. ובערכין יט. אמר אמרי אינשי סבא כביתא פאחי בביתא וכו'.

ומה שנזכר ע"ז נד. הוא ר' חזקיה האחרון.

מקימו הקבוע היה מבריא כמגילה ה: חזקיה קרי במבריא בי"ד ובמ"ו, וברכות נג. אמר כדי שיכיר בין מלוזמא של מבריא למלוזמא של צפורי (שהיו קרובות וא"ז).

ונפטר במבריא ונקבר שם כמפורש מו"ק כה. כשהובא ר"ה לא"י ר' אמי ור' אסי נפקו, וידוע שהמה היו במבריא במקום ר' יוחנן, וכשהעלו את ר"ה למערתא דר"ח היה גני יהודה מימיניה וחזקיה משמאליה, וקברו את ר"ה אצל חזקיה.

ר' חזקיה.

הנזכר בזהר עיין נח סט: שאויל מקפוטקיא ללוד פגע ביה ר' ייסא, ושם ויצא קנא. ר' חייא ור' חזקיה היו יתבי וכו', ושם וישלח קעו: שמצא לר' יוסי וכו', ושם קצו: שהלך עם ר' ייסא מקפוטקיא ללוד. ושם ויחי רכו. שלמד מפירקין דרב ייבא סבא, ושם רכט: שהלך עם ר' יוסי ור' יהודה באירחא, ושם רמ"ג: שהלך עם ר' יוסי לראות לר"ש בקפוטקיא, שם יתרו סח: שהלך עם ר' אלעזר וראו נחש אחד ורצה ר' חזקיה להרנו ולא הניחו ר"א.

שם פו. שהלך עם ר' יהודה מקפוטקיא ללוד לראות לר"ש.

ונראה שירד לכבל בזמן אביו עם כל הנחותי וזה שמצינו שבת לה: קח; חולין קיא: שאמר בשם אביו, וביבמות פ"ח ה"א ר' חוקיה בשם רבא ונראה שהוא ר' בא, וכדמצינו שבת פ"ו ה"א שאמר בשם ר' בא.

האומרים בשמו מלכד ר' מנא מצינו ר' מבויומי כברכות פ"ב ה"א"יב, ומה שמצינו יבמות פ"ו ה"ו ר' חנינא בר עניל בשם ר' חוקיה, נראה שצ"ל להיפוך.

חוקיה אבי עיקש.

נזכר בכורות לה, שהעיד לפני ר"ג ביבנה משום ר"ג חוקין, וכן הוא בספרא שמיני קכט, ובילקוט שם רמז תקלט גרסי חוקיה איש עיקש, ואפשר שהוא שם מקום.

חוקיה אחיו של הלל.

כן מובא בשלשלת הקבלה שהיה נשיא כבכל ולא מצינו שום מקור לזה, ובס"ע זוטא נזכר ריש גלותא אחד בשם חוקיה אבל היה זמן רב אחר החורבן.

חוקיה בר בילוטו.

נזכר ערכין כח: אמר קימי דר' אבהו.

חוקיה בן גוריון או גרין.

נזכר שבת פ"א מ"ד בלשון ואלו מן ההלכות שנאמרו בעליית חנניה בן חוקיה בן גוריון ובגמרא שם יג: בן גרין, ובחגיגה יג:, מנחות מה, נזכר אך בשם חנניה בן חוקיה, ובנו חגיגה כתב מגילת הענית כמביאר בערכו.

חוקיה ברית דר' חייא

ברית דרב כהנא.

כן מביא בסה"ד בשם הרשב"א פ' המגרש.

ר' חוקיה בר יעקב בר אחא.

נזכר שביעית פ"ג ה"ד אמר בשם ר' יוסי בר' חנינא, ונראה שצ"ל ר' חוקיה.

ב"ר

ובאמת היה מקומו דר' חוקיה בקיסרי כמקום ר' אבהו וכאשר נבאר הלאה לכן מצינו בקידושין לג: אמר [רבי] חוקיה אמר לי ר' חנינא ברית דר' אבהו א"ר אבהו, וכן הוא בכבדים פ"ג ה"ג, וכן אמר בשם ר' אחא כירושלמי ריש שבת, ביצה פ"ה ה"ב.

בשם ר' אבא בר ממל בפסחים פ"ח ה"ב, בשם ר' בני ע"ז פ"ג ה"ג, בשם ר' דוסתאי חגיגה פ"א ה"ה, בשם ר' זריקן ברכות פ"א ה"א"ה.

בשם רב חסדא שקלים פ"ד ה"ד, ובסוטה פ"ט סה"א ר' חסדא שאל לר' חוקיה אין זה רב חסדא.

בשם ר' יהודה גרוגרות שקלים פ"ד ה"ב.

בשם ר' יהודה בן פוי שבת ספ"ב.

בשם ר' חנינא ברכות פ"ח ה"ו.

בשם ריב"ל כתיבית פ"ה ה"א.

בשם ר' יעקב בר אחא ברכות רפ"ה, ב"ק פ"ט ה"ג.

וכן מצינו אותם ביחד בכרכות פ"ב

ה"ה, פ"ג ה"א"ב:

וכן קיבל מר' יוסי (הביו דר' יונה) בקידושין פ"א ה"ו דלמא ר"ה ור' פנחס ור' חוקיה סליקין מישאל בשלמא דר' יוסי למילף מיניה, וכן אמר בשם ר' סימון שקלים פ"א ה"ד.

חבריו ר' אדא בר בימי בכרכות פ"ט סה"ב, וכן צ"ל בתענית פ"א ה"ג.

ר' הונא כוכבים עה:, ב"מ רפ"ד.

ר' כהן ירושלמי סוף קידושין ששניהם אמרו בשם רב.

ר' אמי (בבלאי) בכרכות פ"ג ה"א"ב:

ור' מנא היה לו כהלמיד חבר בנדרים

פ"ה ה"ה א"ר מנא קשיתיה קימי ר'

חוקיה, ובשביעית ספ"ט שאלו ר' מנא.

וב"ק פ"ט ה"ג א"ר מנא אולית לקיסרין

ואשכחית לר' חוקיה דדריש, ובנויר פ"ו

ה"א א"ל ר' מנא נהיר את דהוה ר'

יעקב בר אחא קאים הכא.

תאמן בן חזקיה תורגמינא אמר (שם)
כי שבע תועבות בלבן.

ובמחילה מכבודם כי כולם שגו כרואה,
ואין זה שם אמורא אך קאי על חזקיה
המלך, בידוע ששם פ' כה' במשלי אמרו
גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו
אנשי חזקיה, וזה שאמר המדרש הה"ד
כי יחנן קלול אל תאמן בו (וזה מאמר
מוסגר שחזקיה שהוא העתיק דבריו שלמה אמר
השם יען) כי שבע תועבות בלבן, וזה
ברור.

חמיא. ערך בר חמיא.

חויא.

נזכר יבמות קכא: שהתיר רב יוסף
לאשתו להנשא, ע"ש.

חיון. רב הונא בר חיון שבת קלז:

חייא, או רב חייא.

(כל שמות האמוראים ששם אביהם היה חייא)

ר' אבין בר חייא זבחים ט.

ר' אחא בריה דרב חייא נדרים י:

ר' אמי בר חייא זבחים קה; ובע"ז

נא: ר' אסי בר חייא.

ר' אושעיא בר חייא יבמות מו:

ר' בנימין בר חייא סוף ר"ה.

רב הונא בר חייא שבת מו.

רב חננא בר חייא כתובות כא:

רב יוסף בר חייא (פתח רב יוסף) חולין

יח:

ר' יצחק בר חייא כתובה פסחים

פ"א ה"די.

ר' לוי בר חייא סוף ברכות.

רב מניומי בר חייא יבמות קכב:

רב משרשיה בריה דר"ח חולין סו.

מר עוקבא בר חייא יבמות סג:

מר בר חייא ב"ב קסה:

ענן בר חייא יבמות קמז.

רב שמואל בר חייא ב"מ עב:

שמעון בר חייא עירובין פ"ה ה"ה.

ר' הנחום בר חייא מ"ק פ"ג ה"ו.

ר'

ב"ר (בשם ר') יוסי ב"ר חנינא כברכות
פ"ח ה"ו.

ר' חזקיה בר ירמיה.

נזכר במד' תהלים פצ"ב. ונראה שהוא
ר"ת בשם ר' ירמיה. וכן קידושין פ"א
ה"ז ר' חזקיה בר ירמיה אם יכול את
לשלשל שמועה עד משה וכו', וצ"ל
בשם ר' ירמיה כשבת פ"א ה"א"ג:

חזקיה בריה דר' פרנק. א"ר יוחנן
ברכות סג.

חזקיה בן בתו של רב.

נסוכה מד: חזקיה ואיבו בנו כרתיה
דרב אייתו ערבה לקמיה דרב.

ר' חזקיה חוקוק.

נזכר סנהדרין פ"ג סה"ט. ונראה שהוא
מ"ס וז"ל הירושלמי ר' הונא ר' פנחס
ר' חזקיה חוקוק לא עלון בפירקא בההוא
יומא, דחק ר' הונא ועאל ואשכח לר'
ירמיה מצמער. ונראה שצ"ל ר' חזקיה
דחק (ולא חוקוק) ולא עלון בפירקא, ור"ה
דחק ועל. וכן מצינו שלשתן בקידושין פ"א
ה"ו וב"מ רפ"ה, והוא ר' חזקיה תלמידו
דר' ירמיה. ובמביא הירושלמי ישער
שהסופר טעה וכתב כ"פ חזקיה, ומחזקיה
השני נעשה תיבת חוקוק.

ר' חזקיה עבייה.

נזכר שבת פ"ד ה"ד אמר בשם רבנן
דקיסרין, ובע"ז פ"ב ה"ב ליתא תיבת
עבייה.

חזקיה תורגמינא.

ביוחסין ובסה"ד לא נמצא שם אמורא
כזה, וכבר תפסו עליהם הגאון בעל ערך
מלין ערך אמורא צד 121, והר"ש בובער
ז"ל באוצר הספרות ח"ד צד 173, והגאון
בעל נחל עדן, וכדו"ר ח"ג צד 46 בהערה
11, ובהכרם, ובאוצר ישראל וכולם
מתנבאין בסגנון אחד שנזכר ב"ר פס"ה
יא וז"ל ויאמר אליו (לענין) בני ויאמר
הנני, הה"ד (משלי בו) כי יחנן קלול אל

ר' חייא.

אם נרצה להביט בעין ציפיה בתולדות העם הנפלא הזה, נראה תמיד השגחה פרטית, ובעת אשר הסכנה קרובה לבא, יקדים ה' הרפואה, והסכנה הכרוכה בעקבותיה תחלוף והיה בלא היה, ולא נדבר על ימים הראשונים אשר על כל צעד וצעד ראו כבוד ה' החופף על ב"י, אבל גם כשנוטל הנבואה מישראל ותחתיהם עמדו חכמים נושאי דגל התורה, גם אז פלאי פלאים נעשה לנוי הקטן הזה. כשפרשה מלכות רומי על ישראל והשיבו את העבד האדומי על כסא החשמונאים, שלח להם את הרגול מרבבה את הלל הבבלי, וכמו שאמרו סוכה כ. כשנשתכחה תורה מישראל עלה הלל הבבלי ויסדה, וכשחרב בית חיינו ונוטל כבוד מישראל שפך חמתו אך על עצים ואבנים וכפר אדמתו עמו, וכבר שלח לנו את האישי הנעלה הרגול מרבבה את רבן יוחנן בן זכאי, וע"י חכמתו הגדולה הציל לנו את שארית מחדמדנו היא התורה, וביקש מהקיסר תן לי יבנה וחכמיה ושולשילתא דר"ג, ולא ידע עריץ האומות כי העיר הקטנה יבנה תראה במפתחה של רומי הגדולה, ואח"כ מלחמת ביתר והרעות והגזירות הקשות אשר באו עליהם היה באמת הסכנה היותר גדולה לכלל ישראל כי בקשו לעקור את הכל, או שלח ה' את רבינו הקדוש ואנטיגוניוס אשר על ידיהם הוקלו המים הזדונים, אבל מרוב הצרות אשר נמשכו משך שני דורות לא יכלו להוליד בנים לתורה במדה מרובה והשרים התחילו להיות צומקין.

אבל ההשגחה העליונה אשר לפניו העתיד כמו העבר הזמן ארץ רחבת ידים את מדינת בבל אשר שמה ישבו בני ישראל להכבות במח ושאנן והרביצו תורה הרבה, והיו תמיד נכונים לשחד

מכספם ומכחם את אחיהם היושבים בארצנו הקדושה בכל עת הצורך, וכשאר בימי רבינו הקדוש שהגיע העת לשלח ממכחרי בניה וחכמיה למלאות את חסרון ארצנו הקדושה כנימי עזרא, אז התנכרו ר' חייא ובניו ועמהם עיד חכמים הרבה כרב ורבה בר חנא ולוי ור' חנינא ואבה דשמואל ועוד חכמים רבים שלא נזכרו שמותן ועלו ליישבת רבינו הקדוש כדי להוציא את מחשבתו הקדושה לאור ולסדר את המשנה ולמסרה לכל ישראל בטהרתה, וזה שאמר ר"ל סוכה כ. כשנשתכחה תורה מישראל עלו ר' חייא ובניו ויסדה, ובחולין פו. אמר רבין בר אבא משעלו בני הגולה פסקו הויקין והוועות — ולא החמיץ יינם — ונתנו חכמים עיניהם בר"ח ובניו, וכן אמר רשב"ל בירושלמי מע"ש פ"ה ה"ה, ורבי קרא עליה מארץ מרחק איש עצתי כמנחות פח.:

האישי הפלאי הזה אשר נקרא בשם סתם ר' חייא בכל הש"ס בבלי או ר' חייא רבה כשבת לח: ובירושלמי כמעט תמיד בשם ר' חייא רובא (להגדילו מן ר' חייא בר אבא שנקרא ע"פ רוב בירושלמי בשם סתם ר' חייא), וכן נקרא בשם ר' חייא הגדול, היה יליד בכל בעיר כפרי כסנהדרין ה. שאמרו איבו (אבי רב) וחנה (אבי רבה) ושילא ומרתא ור' חייא כוליה בני אבא בר אחא כרסלא (ונגמס דק"ש בר סלא) מכפרי הוי, ור' חייא נולד לאביו אבא מאשתו השניה, ואחותו מן האם אימא (לדעת רש"י פסחים ד.) נשאת לאיבו אבי רב אחי דר' חייא.

משפחת ר' חייא היתה נצר מגזע שפטיה בן אביטל לדעת הירושלמי תענית פ"ד ה"ב, ולדעת הבבלי כהובות סב. היו מגזע שמעי אחי דוד. וכן הוא שבת נו. שאמר רב, רבי דאתא מדוד וכו', משמע שרב ור' חייא לא אתו מדוד.

(שאו היה אצל רבי) הא בילדותו מימא משום נדה ש"מ. וידוע שר"ח עלה לא"י כשהיה כבר במבחר שנותיו וכאשר נבאר. מתי עלה לא"י לא נדע בבירור אך זאת ידוע שגם בניו היו כבר גדולי הדור בלשון הגמרא סוכה כ, שעלו ר"ח ובניו ויסודו.

ולדעת התוס' פסחים ד. שאביו ואמו דר"ח היו בחיים כשעוב אותם, ואך כשבא רב לדרו או הבין מתוך דבריו שנפטר. ורבינו הקדוש קבלו ככל אותות אהבה וכבוד וקראו מארץ מרחק איש עצתי כמנחות פח; ונתן לו רשות לדון אפילו ביחודי כסנהדרין ה, וכן מצינו ב"ב מא: שהיה הן דיני מטונות.

ורבי קצב לו פרס בעירובין עג. וכן ביצה כח. שהנהו שב בניתא דאתו לבי רבי ואשתכח ה' מינייהו בי ר"ח ולא קפיד ר' שמעון בר רבי, ורבי החביבו כ"כ עד שאמרו בירושלמי כלאים פ"ט סה"ג ובתובות פי"ב ה"ג שכשהיו נכנסין לבית הועד אמר רבי יכנס ר' חייא רובה לפנים, ואך ר' ישמעאל בר"י אהבו היה נכנס קודם לו.

והיה לרבי בתלמיד חבר, וזה שמצינו הוריות יא: שבעי רבי מר' חייא, ובע"ז לו: א"ל רבי לנתן בן עמרם הנח דברי ואחוז דברי ר' חייא.

ורבי מסר לו רוב חכמתו במעמי ופרושי המשנה כנדרים מא. שרבי גמר יג' אפי הלכתא ואגמריה לר"ח שבע מנהון ולבסוף חלש רבי ושכחן, ור"ח אהדר קמיה הנהו ז'. ובחולין טו. יתיב רב אחורי דר"ח ור"ח קמיה דרבי. וארח לחברה עם רבי כחגיגה ה: שפ"א אולו רבי ור"ח באורחא מסו להווא מתא ושאלו אי איכא צורכא מרבנן הכא ילכו לקבל פניו, וא"ל כי יש פה צורכא מרבנן ומאור עינים הוא והלכו לגביה, ורבי קרא לר"ח מר כמ"ק טזו;

ובכתובות

ימי עלומיו ורבותיו מי היו, לא נודע לנו שום דבר כאשר לא ידוע לנו כל דברי ימי חכמי הבבלים עד ר"ח, אך זאת ידוע לנו בבירור שמיום שנלה יהויכין והחרש והמסגר לבבל, לא פסקה תורה מהן, וראיה היותר גדולה שבבל גירלה את הלל הזקן, כי כשבא לא"י ללמוד מפי שמעיה ואבטליון היה אז כבר גדול הדור כמבואר בערב. וכן כשירד ר"ע לנהרדעא לעבר שנים כשהתחילו הגזירות בא"י עוד בחיי רבן גמליאל, מצא שם את האדם הגדול נחמיה איש בית דלי תלמיד ר"ג הזקן, שהרביץ שם תורה הרבה עד שדבריו נתקבלו להלכה גם בסנהדרין יבנה.

וכן כשירד לנהר פקוד חגיגה בן אחי ר' יהושע היו שמה החכמים הגדולים ר' יצחק ור' נתן, אשר נתעלה אח"כ לאב"ד בסנהדרין דרש"ג באושא. וכן ידוע לנו שבזמן רבי היה בבבל ר"ה ריש הגולה. ור' חייא ובניו כשבאו לא"י הביאו תורתם בפיהם אות הוא שהיה שם ישיבות גדולות והרביצו תורה הרבה. וכמו שכתב רבינו שרירא גאון באגרתו ח"ג רפ"א שאך ראשי ישיבה וסנהדרין לא היו ביניהם, שזה היה אך בירושלים שמשם יצאה ההוראה לכל ישראל אבל היו מרביצים תורה גם בכאן, וראשי ישיבות שלהן היו נקראין בשם ריש סדרא. וכן כתב רש"י בכתובות כה. על הברייתא שאמרה חוקה לכהונה נשיאת כפים בבבל ופירש"י לפי שיש שם ישיבה זב"ד קבוע, ובפסחים ה. אמר ר' חייא עשו אוצרות שכר בבבל כאוצרות יין בא"י. ומזה אנו רואין שנהגו בכל טהרות הקודש בכל פרטי דיני התורה.

ונשאר לנו מתורת ר' חייא מה שלמד בילדותו (בהיותו בבבל) כנדה יד. דתניא בדקה בעד — רבי אומר טמאה — ור"ח אומר וכו' — מאי לאו בזקנתו קאי

תורתך אומנתנו ואל ידוע לנו ואל יחשבו עינינו.

וכששאלו רב, נשים כמאי זכין השיב לו דאקרוי בנייהו לבי בנישתא ובאתנוי גבריהו כי רבנן ונמרון לגבריהו עד דאתו מבי רבנן ככרכות יו, וזה יען שאך מטרה אחת הציב לו בחייו וזה חביבות התורה על לומדיה ולעשות את בנייהם דמודי ה'. וכב"מ פה: יסופר שאליהו גילה לרבי שר' חייא ובניו השוכין כהאבות וגור רבי הענית והיריד לר"ח ובניו להתפלל וכשאמר משיב הרוח נשב זיקא, אמר מוריד הגשם ואתא מטרא. ור' חייא ברויב ענותנותו אמר כירושלמי ברכות פ"ב סה"ד אנא מן יומי לא כיונית אלא חד זמן בעי מכוונה והרהרית בלבי ואמרית מאן עליל קומי מלכא קדמי ארקססה אי ריש גלותא.

ורבי לא זו מלחבבו, וראה שאם יתן לו התמנות בישיבתו הגדולה יתבטל עי"ז ממטרתו אשר הציב לו בדחיים כמפורש כתובות קנ; לכן שם עליו התמנות היותר השוכה וגדולה וכידוע שרבי ישב בציפורי שהוא גליל, וכשהוצרכו לקדש החדש השתדלו תמיד שיהא ביהודה כדון המפורש סנהדרין יא: שאין מעברין את השנה אלא ביהודה (וכן קידוש התודש).

לכן היו מקדשין בעין טוב ושם היה ב"ד קבוע ככרכות פ"ד ה"א ובפס' רבתי פ' תקעה. והתמנות הגדולה הזאת מסר לאהובו ר' חייא כר"ה כה: שרבי שלחו לקדש החדש שמה (והתמנות הזאת נמסר אח"כ לתלמידו דר"ה לר' אושיעא כסנהדרין פ"ד ח"א).

ורבי לא זו מלחבבו בכל עת מצא כדמוא כירושלמי בלאים פ"ט ה"ג רבי הוה מתני שבחיה דר' חייא רובא קימי ר' ישמעאל בר' יוסי ואירע פ"א יר"ח היה בבית המרחץ, וכשבא ריב"ז לא

ובכתובות לד. שר"ח דרש אפיתחא דבי נשיאה. ואע"פ שבל"ם היה ששון לברבי לקבוע לו פרס אבל הוא מאס בלחם חסד ולא רצה ליהנות מכבוד התורה, ושלח ידו במסחר המשי ביחד עם ר' שמעון בר רבי כב"ר פע"ריב. וכן סחר בביתא כירושלמי ב"מ פ"ה ה"ו ופ"ו ה"א. ובחולין פ"ה יסופר שפ"א נפל יאניבא בביתניה ושאל לרבי ונתן לו עצה שישחוט עוף על ביביתא דמיא דמורח דמא ושבק ליה. וה' בירך את מעשה ידיו עד שהוצרך למנות את בן אחותו רב להיות שומר ננוי כב"ק צט: ברש"י שם.

וכן היה בקי במטבעות אם טובים המה כב"ק שם.

אך היא לא התנאה בעשרו וצוה לאשתו שבת קנא: כי אתא עניא אקדומי ליה ריפתא כי היכי דלקדמו לבניך, אמרה ליה מילט קא לייטת להו? א"ל — לגלגל הוא שחזור בעולם.

ובשהצליח במעשי ידיו אז ראה כי שילח ממרום הנה אך ורק להרביץ תורה בישראל. וכאמת עשה גדולות כאשר יסופר כתובות קנ: (ויש יסופר ע"ד הציווי והמליצה) שאר"ח לר' חנינא אנא עבידנא דלא משתכחה תורה מישראל דאייתינא כיתנא ושרינא ומגדלנא נישבי וציידנא טביא ומאכילנא בשרא ליתמי ואריכנא מנילתא ממשכי דטביא וסליקנא למתא דלית בה מקרי דרדקי וכתובנא המשה חומשי לה' ינוקי ומתניתא שיתא סידרי לשיתא ינוקי וכו'. ורבי כשראה את מעשיו הגדולים דר' חייא אמר כמה גדולים מעשי חייא, א"ל ר"ש בנו אפילו ממך? א"ל אין.

וכל מנמתו היה אך שיתן לו ה' כח ועצמה לעבוד עבודתו הקדושה, ככרכות מו: שהיה מתפלל יהי רצון שתהא

מעיקא לי, א"ל הראני איתו, הראה לו ויהיב אצבעותיה עלה ונתרפא. למחר (סוף השלשים יום) על ר' חייא לגביה ושאלו אודות כאב השנים שהיה לו, והשיבו שמום שנתן אצבעו עליו נתרפא, אך ר' חייא א"ל האמת וא"ל אנא לא הינא.

מן ההוא שעתא הוה נהג ביה בוקר, ור' חייא קרא לרבי "רבינו" כתוספתא נגעים פ"ח אר"ח אמרתי לפני רבי למדתו רבינו — א"ל אף אני כך אמרתי. מחלוקתם מצינו כתובות כה: דתניא — א"ל ר"ח אם אתה מאמיני וכו', ע"ז עה: חולין טו: צב: נדה יד. (בלשון דתניא).

וכשחלה רבי נכנס ר"ח לבקרו ומצאו שהוא בוכה. (לחד מ"ד שרבי מת קודם ר"ח). וזולת רבי לא מצינו שיאמר ר"ח בשם אחר אך מצינו פ"א שאמר בשם ר' שמעון בר' אלעזר כרו"ר פ"א דר.

חבריו הגדולים.

אבדן שהיו יחד בישיבת רבי כיבמות קה:.

ר' אלעזר הקפר כחולין פד: בר קפרא שהיו ביחד לפני רבי כיומא פז: וכיבמות לב: נחלקו ושניהם נשבעו שכן שמעו מפי רבי (ומזה משמע קצת שרבי נפטר קודם ר' חייא), וקראו בבבלי ככריתות ה, מתיב לר"ח כשבת פ"ב סה"ב, ופ"א אול ר"ח לדרומא שאלין ליה ר' חמא אבוה דר' הושעיא ובר קפרא בנדה פ"ב ה"ב.

ר' חנינא בר חמא ככתובות קג: אבל היה קמן מר"ח וקיבל ממנו כירושלמי נדה פ"א ה"ג שאמר בשם ר"ח. וכן שביעית פ"ז ה"א רשב"ל שאל לר' חנינא — א"ל אני לא שמעתי מר"ח. וכן היא יבמות פ"ד ה"א, ובכתובות י: א"ר חנינא — דתני ר' חייא. וכן מצינו איתם ביחד לפני רבי כיומא פז:.

ר' ישמעאל בר' יוסי, היו ביחד לפני

קם מקמיה, וסיפר זאת לרבי, וכששאלו רבי למה עבר כן והושיבו שלא הרגיש את ביאו כי עיין אז בספר תהלים אנדה, ומני אז מסר לו רבי שני תלמידים שישמרוהו מן הסכנה.

ונתגדל כ"כ בעיני רבי עד שהתחתן בו שבנו של רבי ישא את טוי בת ר' חייא (כו פזי נשאת אה"ב שהיה לה בן בשם ר' שמעון בן פזי כמפורש בתוס' ב"ב קמ"ט. ד"ה רב מרי). אך לדאבון לב שניהם מתה הנערה ביום שכאו לכתוב כתיבתה כמפורש בכתובות סב: ורבי אמר עליו ועל ר' ישמעאל בר"י אשרי הדור שאתם בתיכו כמגילה פ"ד ה"א דכו:.

ואך שני פעמים מצינו שכעס רבי עליו כדמובא מ"ק טז: שפ"א גור רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק, ור"ח יצא ושנה לשני בני אחיו לרב ולרבה בר חנה בשוק ואיקפד רבי וכשכא ר"ח לאיתחוויי ליה א"ל רבי "עייא" (כי ר"ח לא היה יכול לכמא הויטב החי"ת כמגילה בד: וכן קראו בר קפרא בכריתות ה) מי קורא לך בחוץ (וכשיצא בחוץ ולא מצא שום אדם) ידע בנפשו שרבי כעס עליו ונהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין, ביום תלתין שלח ליה רבי תא, הדר שלח ליה דלא ליתך, ור"ח ראה את השליח הראשון ולא השנו וכשכא לפני רבי קרא עליו המקרא ברצות ה' דרבי איש גם אויביו ישרים אתו.

ובירושלמי כלאים פ"ט ה"ג וב"ר פל"ג נ"ג יוספר שרבי אמר אם סליק ר"ה ריש גלותא לכאן אנא מתיב ליה לעיל מינאי דהוא מן יהודה ואנא מן בנימין — חד זמן אעל ר"ח רובה לגביה א"ל הא ר"ה לבר, נתכרכמו פניו של רבי א"ל ארונו בא, א"ל פוק חמי כאן בעי לך לבר, ונפק ולא אשכח בר נש, וידע דהוא כעים עליו, ולא על לגביה תלתין יומין. ביום ל' על אליהו לגביה ברמות ר' חייא, א"ל מה מרי עביד, א"ל רבי חד שיניי

ורשב"ח שכחו מלין מן התרגום והלכו לההוא הנרא דערביא לשאל ממנו. וברו"ר ז"ה פסק ורחצת שר"ש בן חלפתא קבל מר"ח חרא חקל וכו'. ואס"ר פ"א פ' על גלילי, וברושלמי ברכות פ"ד ה"ד מחלקותן.

וכן ריב"ל אף שהיה בל"ס צעיר הרכה ממנו היה גדול הרור בזמן ר' ר"ח כאיכ"ר פ"גזר"ח רבה אול לדרומא ואיתקבל נבי ריב"ל — לכתר יומין אתא ריב"ל לטבריא ואיתקבל נבי ר"ח רבה ויהיב לתלמידוהו דריב"ל דרכמונין וא"ל זילו עבידו לרביכון כמנהגיה, וכן בכתיבות קיב. ריב"ל איקלע לנבלא — לשנה איקלע ר"ח להתם ואמרו לר"ח זיל לא תעביד לן כי חברך.

והנה מלכד מה שהיה ר"ח במתיבתא רבתי דרבינו הקדוש כרע וכאח לו, היה לוישיבה פרמית בטבריא ושם היה מקומו הקבוע עם ב"ב וכאשר הכאנו לעיל מאיכ"ר פ"גזו שריב"ל בא לר"ח לטבריא. ור"ח קבץ נדרות לב"המר הגדול כהוריות פ"ג ה"ר, ודברים רבה פ"ר"ח, מעשה בר"ח שעשה נדבה בב"המר הגדול שכתבריא ופסק אדם אחד ליטרא של זהב נטלו ר"ח והשיבו אצלו וקרא עליו מתן אדם ירחיב לו, וכן ברו"ר פ"גזד שהיה בטבריא. וכן מקום קבורתו שמה וכאשר נביא לקמן.

ותלמידיו הגדולים היו בני אחיו, רב שהיה ג"כ שומר נניו כב"ק צט: ור"ח הביאו והעמידו לפני רבי ככרכות מנ. ובשלשים יום שנהג ר"ח נזיפותא אז למד עם רב כל כללי דאורייתא דכבלאי ככלאים פ"ט ה"ד וב"ר פל"גזג. וקראו תמיד בשם חביבי וכמבואר בערכו באריכות.

וכן ב"א רבה בר חנא כמ"ק טז: יצא ר"ח ושנה לשני בני אחיו לרב ולרבה בר חנה, וב"ב קכד. אר"ב אר"ח.

תלמידו

רבי כיבמות קה; וקראי בכלאי כעירובין פ, ור"ח נהג כבוד גדול עמו ואמר כבר הורה זקן כמנהגיהן בט:

ר' שמעון בר רבי, היה עמו אהובים וידידים וסחר עמו בשיתפות כב"ר פע"ד ב, וישבו יחד לפני רבי כיבמות קה; ובמגילה כד: יסופר שא"ל ר"ח אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קלך אתא וא"ל לאבית א"ל זיל איבא ליה כשאתה מגיע אצל וחביתי לא נמצאת מחרף? (שלא היה יכול לבטא היטב החיה).

מחלקותן מצינו ברכות לה. חד תני כרם רבעי וחד תני נטע רבעי. ובשבת קנב: חד אמר עד שיסתים הגולל וחד אמר עד שיתעכל הבשר (יודע המת). ובעירובין ט: חד אמר נירון משום לחי וכו'. ושם עב. חד אמר מחלוקת במחיצות. ובהענין יב. חד אמר ייכר וח"א יאסר. ושנועות טז: חד אמר זו כנגד זו וח"א זו אחר זו. ובחולין קלב: חד תני הדרסיאות וחד תני הדרסיאות. ובכורות לב. חד אמר מבליעו וחד אמר אין מבליעו. ובקידושין לג. יסופר שפ"א ישב ר"ח בי מסכותא וחליף ואויל ר"ש בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא א"ל לאביו שני חומשים שניתיו לו בספר תהלים ולא עמד מפני.

וחברו הגדול ר' שמעון בן חלפתא (אחיו ר' יוסי) כירושלמי ברכות פ"א ה"א ד: ששניהם היו מהלכין בהרא בקעת ארבל באשמורת הבוקר וראו איילת השחר שבקע אורה א"ל ר"ח כך היא גאולתן של ישראל בתחילה קימאה קימאה כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת.

וכרו"ר פ"גזד ר"ח ורשב"ח היו יתבין לעין באורייתא בהדין בית המדרש רבא דטבריא בערב פסח. וב"ר פע"טזו ר"ח ור"ש בר רבי

ולא זכה, ובן ר' יוסי (ר' אסי) עם פ' יום
ולבסוף חזו וכהו עיניו.

וכן מצינו שהיה לו תנא בישיבתו
בשם אחי כברכות יד. שבעי מר"ח.

וכן מצינו הרבה שאמרו משמיה אע"פ
שלא היו תלמידיו כר' אלעזר שאמרו

בירושלמי כתובות פ"ט סה"ה שהיה
תלמידו והכונה שהלך תמיד בשימתו, כי

כשעלה ר"א לא"י אז כבר נפטר ר"ח,
וכן ר' אבא בר זוטרא בשמו יבמות

פ"ד הי"א, נדה פ"א ה"ג, ובמנחות לו.
מצינו ר"ח ורב אחא בריה דרב אייא

צ"ל ר' חייא בריה דרב אייא.
ר' חונא בשמו מגילה פ"א ה"א פ"ב

סה"ג.
רב יהודה אר"ח שבת ז: ותענית י:

ובשניהם צ"ל רב יהודה אמר רב אר"ח
כשבת ק, וחולין עי.

וכן מצינו רבה אר"ח שבת קבו,
עירובין עח, פתח, ובכתובות פג. רבה —

רב יוסף אר"ח בל"ס חסר שם האמירא
האמצעי.

יוחנן חקוקאה הפקיד אצלו דיסקיא
מלאה חסין, פסחים פ"א ה"ד.

שמואל משום ר"ח שבת מה: קלח,
פסחים ב, סוכה יא, חולין קיג.

שבתאי בריה דר' מרינוס אתא לקמיה
דר"ח כב"מ יו.

מקראיו הפרטים ואישתו וב"ב.

ר' חייא היה ארוך בדורו והיה מגיע לבתפר
של רבי כנדה כד, ופ"א הראה כריעה

לפני רבי ונעשה פסח ונתרפא כברכות
פ"א ה"ה"י.

והיה זהיר מאוד בכבוד חבריו יותר
מכבוד עצמו כאשר יוספר סנהדרין יא.

שפ"א ישב רבי וקא דריש והריח ריח
שום אמר מי שאכל שום יצא, עמד ר"ח

ויצא, עמדו כולם ויצאו. בשחר מצאו ר"ש
בר רבי א"ל אתה הוא שציערת לאבא ז

א"ל

תלמידו הגדול ר' אושעיא כבדיתות
ח. שר' אושעיא שבק את בר קפרא

ואתא קמיה דר"ח. ובשבת לח: א"ר
אושעיא פ"א היינו עומדים לעילא מר"ח

רבה, ור' חייא מסר לו פירושי המשנה
כפי שקיבל מרביתיו וכחולין קמא:

שאר"ז כל מתניתא דלא מתניא בי ר"ח
ור' אושעיא משבשתא היא.

ועירא תלמידו כשבת קנו. שמצאו
כתיב על פנקסיה אמרית קמיה רבינומנו

ר' חייא.
יהודה בן נקוסא תלמידו כב"ק פא:

ר' יונתן א"ר חייא ב"מ מ, ובגיטין
לו. ר' יונתן מסר מילי לר' חייא (ושם

בר אבא הוא ט"ע), ובכרכות יח. ששניהם
שקלי ואולי בכ"הק וקשריא תבלתא דר'

יונתן א"ל ר"ח דלייה וכו'.
ושניהם הלכו אחרי סתתו של ר'

שמעון בר' יוסי בן לקוניא כברכות פ"ב
ה"ג וקה"ר פ"ט"ה, ובר"וד ח"ג צד 46

יאמר שר' יונתן היה חברו דר"ח ויצוין
עירובין יז: והוא טעות כי שם אמרו אך

אמרי דבי ר' ינאי — דתני ר' חייא,
מתקף לה ר' יונתן א"כ מה שייכות

הוא לר"ח, ובירושלמי שם פ"ג ה"ד
נתחלפו השמות.

ר' ינאי כיבמות צג. שר' ינאי אתא
לקמיה דר"ח א"ל שפיר עבדת, ואח"כ

נתחתן עמו שבן ר' חייא יהודה נשא בת
ר' ינאי ככתובות סב: (ונראה שזה היה

אחרי מות ר' חייא ולעת זקנת יהודה ואפשר
שהיתה אשתו השניה). מתלקיתן ברכות

פ"ד ה"ה.
ר' יוחנן כסנהדרין פ"א ה"א שאול

מירון קומי ר"ח רבה.
רשב"ל משום ר"ח ע"ז ל. וכשהזכיר

את שמו הזכיר ביראת הכבוד ואמר
הריני כפרת ר"ח ובנינו כסוכה כ. ובירושל'

כלאים פ"מ סה"ג יוספר שרשב"ל צם ג'
מאות תעניתא שיזכה ליחזי לר"ח (בהלום)

— סבר רב — א"ל ר"ח לית הלכתא כהא מתניתא.

ומי שיש לו ידיעה בש"ס יראה בהשקפה ראשונה שכל הת"ר שבש"ס המה מהתנאים הראשונים, טרם חיבר רש"י המשנה וכל אחד ואחד היה שונה משנתו במעם אחר אבל בלשון אחר, וכדמיבא באגרת דרש"י, וכן מכלתא דר"י וספרא וכפרי המה רמזי הרינים מן התורה, אבל ברייתות דר"ח ודר"י אושעיא המה אך פירושי המשנה ונידרה כפי שמסר לו רבינו הקדוש בדרך למודו.

והרב החכם רז"פ בספרו מבוא הירושלמי צד כב. ירצה לומר שר' חייא ור' אישעיא המה מסדרי התיספתא שבידינו היום ואשר ע"ז אמרו בסנהדרין פו. סתם התיספתא ר' נחמיה אליבא דר"ע וע"י שניהם היינו ר"ח ור' אושעיא נשלמה התיספתא.

וכן יאמר במבוא המשנה צד 306, ובמבוא הירושלמי צד כ', "שהחכמים אשר היו בימי רבי וקצת אחר מותו — ובראשם בר קפרא, לוי וגם ר' חייא, סרו מגרסת רבי במשנתו וקבעו להם, גרסאות אחרות עיין שבת סח., וברף, "כד במבוא הירושלמי יאמר עצת ר' חייא היתה בראשונה לתקן את משנת רבי והציג לפעמים הלכות אחרות במקום, הלכות המשנה של רבי, כירושלמי שבת, "פ"א ה"ב אנו תנינן סמוך למנחה, תני "ר"ח סמוך לחשיכה, ובע"ז פ"א ה"ה אנו, תנינן תרנגול לבן, תני ר' חייא תרנגול, סתם, ובריש ברכות אנו תנינן משעה, "שהכהנים תני ר' חייא משעה שדרך בני אדם וכו', ושם א"א לפרש הך תני ר' חייא כ"א ששנה ר"ח במשנתו ולא בתיספתא.

והרה"ח ראה"ו בספרו דור ודורשיו בת"ב צד 169 מביא ראיה שר' חייא חילק על המשנה מדמאי פ"ב ה"ה

שאמרו

א"ל לא תהא כזאת בישראל (ואך שלא לבייש את מי שאכל השום עשיתו כזאת).

שם אשתו היה יהודית כיבמות סה: וילדה לו תאימים את יהודה וחזקיה, ופזי ומזי אחיותיהם, והיה לה צער לידה, מה עשתה שינתה את כנדיה כרי שלא יכירה ר"ח ובאת לפניו ושאלה אותו אם אשה מצווה על מצות פ"ור, וכשאמר לה לא, אולה ושתתה סמא ונעשית עקרה, וכשנתודע לר' חייא היטב חרה לו ואמר לה איכו ילדת לי חדא כרסא אחרייתא. ובקדושין יב: יסופר שפ"א (מרוכ צער שהיה לה מלידה, תוס' ר"י הוזקן) ספרה לר"ח שאמה אמרה לה שאביה קיבל ע"י קדושין מאחר כשהיתה קטנה. אך ר"ח השיב לה לאו כל כמינה.

וביבמות סג. יסופר שהיתה מצערת לו וכדי להשקטה, כי הוה מושבח מידי צייר ליה כסודריה ומייתי ניהלה, וכששאלו רב והא קא מצערא ליה למר? השיב לו דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו סן החטא. וזה שאמר שם סה: שבירך את רב רחמנא ליצלך ממירא דקשה סמותא — זו אשה רעה.

הגורת ר' חייא.

מצינו שחיבר הילכות רבית כב"מ סב: סה: תנא רב ספרא בריבית דבי ר"ח (כהלכת רבית ששנה ר"ח, רש"י). וכן היה אצלו מגילות סתרים כשבת י: צו; ב"מ צב. וא"ב אמב"ח של ר"ח בסוכה נב:.

ועל כולם הברייתות שהשאיר לנו לברכה עד שאמרו הולין קמא: כל סתהיתא דלא מתניא בי ר"ח ור' אישעיא משבשתא היא.

וזה יען שר' אישעיא תלמידו גמרם לכן נקראין על שמו, וכמו שנקרא ר' אושעיא בכ"מ אבי המשנה.

והברייתות דר"ח אינם מה שמצינו בש"ס ת"ר כדמיכח כתובות נב. ה"ר —

חבמי דורו וגם זקני דור העבר וגם תלמידיו הגדולים ובראשם ר' חייא ובר קפרא ולוי ור' חנינא ובניו וגם את רב תלמידו הצעיר. ואיך נוכל לומר שאחרי רבי קמי תלמידיו וחלקי על חיבורו?

ונביא ראיותיהם אחת לאחת, וה"ל הירושלמי שבת פ"א ה"ב אן תנינן סמוך למנחה תני ר' חייא סמוך לחשיכה. מתניתן צריכה למתניתיה דר' חייא. מתניתא דר"ח צריכה למתניתן; אלו תני ר"ח ולא תנינן אנן, הוינן אמרין לא אלא חשיכה הא מנחה לא, הוי צריכה למתניתן, או אלו תנינן אנן ולא תני ר"ח, הוינן אמרין כולהו דתנינא מנחה מנחה, וכולהו דתנינן חשיכה חשיכה מן סה דתנינא מנחה ותנינא ר"ח רובה חשיכה. הוא אמרה אפילו חשיכה דתנינן דבתרה. מנחה היא.

וכן ע"ז פ"א ה"ב אן תנינן תרנגול לבן תני ר"ח תרנגול סהם. מתניתן צריכה למתניתא דר"ח, ומתניתא דר"ח צריכה למתניתן, אלו תנינן ולא תני ר"ח, הוינן אמרין לא אמרין אלא תרנגול לבן, (פי' דוקא בזמן שפירש סבור לי תרנגול לבן אז אסור), אבל תרנגול סהם אפילו בינן לבין עצמו מותר (או למכור לו אפילו לבן). הוי צריכה למתניתא דר"ח או אלו תני ר"ח ולא תנינן הוינן אמרין לא אמר אלא תרנגול סהם הא תרנגול לבן אפילו בינן לבין התרנגולים אסור הוי צריכה למתניתן וצריכה למתניתא דר"ח.

וכריש ברכות שאמרו משעה שהכהנים וכו', ותני ר"ח משעה שדרך בני אדם וכו', יען כי המשנה תדבר בזמן הבית. לבן נקטו בלשונם סימן הידוע להם, אבל בהברייתות הנאמרים אחר החורבן נתנו סימנים אחרים, וכמו שמונא ברכות כ: כמה סימנים אחרים. ועתה יראה הקהל וישיש האם נמצא גם קרטיב של אמת בדבריהם שו"ח חילק על המשנה

ומביא

שאמרו במשנה איהו מדה נסה ביבש שלשה קבין ובלח דינר — תני ר' חייא הין מידה נסה, מן ההין ולמטה מידה דקה, ובסוטה פ"ג סה"ו שאמרו ופליג ר' חייא. עכ"ל.

ובזה עילה מצא ויאמר „ברית האחות „בין רבי לר"ח היתה נאמנה ותמימה „למראה עין — אבל בלבו לא חשב כן, „ואף לפעמים גלה נגד סביביו ותלמידיו „את הדברים שבלבו ויהי מקלה לפניהם „את תורתו (תולין מז:)) — כאשר ר' חייא „ובניו היו סבילים קוצים בעיני רבי „והבעיסוהו, כן גם עשו לו חכמים „אחרים כבר קפרא גם היא עשה כמעשה „ר"ח לחבר משניות גדולות ולהעמידן „אצל משנת רבי אי למעלה ממנה. „עכ"ל. ואך ר' חנינא בר חמא מצא תן בעיני החכם ראה"ו.

ככה יעשו חכמי ביתבי דברי ימי ישראל לעפר בעפר את הקדוש לנו ואך למען האמת וכוה דמו כי יפילו את חומת הרת ולא ראו כי בנפשם היא, וכוה הראו כי לא לכד שלא הגיעו למטרתם לבתיב באמת תולדות ימי חכמינו ז"ל, אבל גם הראו את אי ידיעתם בפשט הנמרא אם בשוגג אם במזיד, וחשבו כי הש"ס נאבד מתוך קהל ישראל ואך המה הצילו אוד מוצל מאש, ובטחו כי מי יהיה משוגע לעיין בכל ציוניהם לראות היעמדו דבריהם אם לא.

ובכל אשר נעיון יותר בדברי החכמים האלו נשתומם הפלא ופלא שעשו ממש כאותו שאמר שמצוה לעבד ע"ז שנאמר ועבדתם אלהים אחרים, כן עשו המה ולא נביא סברות ופלאול ואך נביא שנית כל הציונים.

ועוד האם לא ידעו החכמים האלו שבסודר רבי המשניות לא הוא לבדו ישב בחררו סגור ומסוגר ושם עשה המלאכה הגדולה והנפלאה, האם לא קבץ כל

זמביא הלכות אחרות במקום הלכות המשנה?

וממש כזה מצינו בירושלמי גם על ר' אלעזר בן פדת כשבועות פ"ד ה"ט על המשנה שאמרה עד שישמעו מפי התיבוע אר"א מה ת"ל — מתניתן צריכה למה דר"א, ומה דמר ר"א צריכה למתניתן. וכן על רבי עצמו מצינו פאה רפ"ג אנן תנינן שבין היותים, ותני דבי רבי שבין האלנות, מתניתן צריכה לדבית רבי, דבית רבי צריכה למתניתן, וכן שבת פ"ד ה"א אנן תנינן נסירה, הניא דבי רבי נעורת, ואמרו בגמרא הדא אמרה היא הדא אמרה היא פ"י שלא נחלקו כלל. וכן שבת רפ"ז אנן תנן כל השוכח עיקר שבת, תני דבי רבי כל שאינו יודע עיקר שבת, והוא כדאמרו בבבלי שם רב ושמואל דאמרי תרוייהו אפילו תיניק שנשבה בין העב"ם וגר שנתנייר כהכיר ולבסוף שבת דמי.

ונבא על ציוני הראה"ו מדמאי פ"ב ה"ה וז"ל המשנה איוו היא מדה גסה ביבש ג' קבין ובלח דינר. — תני ר' חייא הין מדה גסה מן ההין ולממן מדה דקה, וחשב החכם ראה"ו שר"ח פליג אמתני' ועינו המעתו שנפני משה מפרש תני ר"ח בתוספתא פ"ג איפכא, אבל האמת מפורש בתוספתא דמאי פ"ג וז"ל רשב"ג אומר משום ר' יוסי — ובלח הין מידה גסה מהין ולמטה מדה דקה. וזה אך מפרש המשנה, שהמשנה נהן שיעור ללח דינר, והוא מפרש ששיעור דינר היא הין, וזה ברור.

ומה שמביא מסוטה פ"ג סה"ו שאמרו ופליג ר"ח, הלא הגמרא מפרש שר' חייא תני לשיטת ר' שמעון ורבי לשיטת דאב"ש.

וכעת נבא אל אמיתת הענין כמו שהוא, וכאשר אמרנו למעלה כי התוספתא באמת נתחברה מתנאים הראשונים וכאשר

אמרו שר' נחמיה סדרה אליבא דר"ע רבן, ובתוספתא יבאו הפירושים על המשנה באריכות וכמה פעמים מחלוקת בצידה, מה שרבי בחכמת לשונו רמוז במשנה, ולכן מובא בדברי הראשונים שהתוספתא צריכה לפרש הדברים יותר מן המשנה.

ומכלתא וספרא וספרי המה קיבוצים גדולים להראות רמזי ההלכות שבמשנה מן המקרא.

אבל הברייתות דבי רבי ודר' חייא ובר קפרא ולוי ושמואל ור' אושעיא בהם לא נמצא שום מחלוקת, והמה אך כעין פירוש קצר על המשנה, שנסדרה בתכלית הקיצור, כמו שלמד רבי בישיבתו הגדולה כונת המשנה, כי רבי לא שינה מהמשנה כלום. אם גם ידע שאין הלכה כאותה משנה יען שכן היה שגור בפי החכמים, ומסר לתלמידיו כונת המשנה, ומשנה לא וזה ממקומה כיבמות ל, וזה שאמר אילפא תענית כא: שכל מי שישאלני מתניתא דר"ח ור"א אראה אותו שכבר רמוז רבי במשנה. וזה שאמרו עירובין צב, יבמות מג, נדה סב: רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו.

ולרגל מלאכתנו נביא כל תני ר' חייא הנמצא בבבלי והמה על שלשה אופנים (א) לפרש כונת המשנה כפי שקיבלה מרבי ומשאר רבותיו, (ב) מימרא או הלכה בפני עצמה כדרך שאר מימרות האמוראים, (ג) בענין אנדה.

אופן (א) כעירובין יד: שאמרו כמה כ"ש תני ר"ח אפילו כחוט הסרכל. וכן שם יז: קיא, יומא ו: וקא מפרש ר"ח המשנה דובים פ"ה מ"א, יומא כה: כו: ביצה טז: כה. קא מפרש דברי ר"ע וכונתו. ביצה לב, חגיגה יג, יבמות ט: כא: לג: מ: נג: צו, כתובות פג. הכותב — תני ר"ח האומר, וכמו שכתב שם הר"ן דהמשנה מיירי בלא קנין וא"כ

וזה כונת הירושלמי ביצה פ"א ה"ד על המשנה שאמרו ב"ה דמוליכין סולם משובך לשובך, ובגמרא שם שיהודה בריה דר"ח התיר סולם של עלייה וכשנא אצל אביו אוקים תנייה (תנא) קומי ותני במד"א בסולם של שובך, והיינו שצוה להתנא השונה גרייתות לגרום תיכף אחר המשנה לפרש שכונת ב"ה שאך בסולם של שובך מתיר ב"ה, אבל לא בסולם של עלייה, וכן הוא ממש בב"מ פ"ה ה"ו שר' חייא שאל לרבי א"ל אכור נפק קבעיה במתניתיה וקבעה כן. וכן צ"ל בע"ז פ"ד ה"ב ותחת "חוק" צ"ל "חור".

אופן ב) מביא ר' חייא גרייתות מה שקיבל מרבותיו, כשבת מב. מב. קר: קמא; עירובין יד. יו; פסחים ח. מב; מז: פ. יומא ד. כד, ר"ה ו; גיטין מד; ב"ק כ, ב"מ קה; ב"ב לה: (ובדמפרש רב אשי), ב"ב צו. צו; מנחות פ; חולין כו. סא. קלד, נדה כה, שמפרש דברי אבא שאיל, והמה ככל מימרות דאמוראים.

איפן ג) דרשות באגדה כפסחים מט: שאמר כל העוסק בתורה לפני ע"ה כאלו בא על ארוסתו בפניו, שם פו. יודע הקב"ה את ישראל שאינן יכולין לקבל גזירות אדום עמד והגלה אותן לבבל. יומא יט: כמין קול נשמע בעזרה, כתובות י: כשם שהשאר יפה לעיסה כך דמים יפים לאשה, שם ל. אע"פ שבמלו סנהדרין דין ד' מיתות לא במלו, גיטין ע. הרוצה שלא יבא לידי חולי מעיים יהא רגיל בטיבול קיץ וחורף, סעודתך שהנאך ממנה משוך ירך הימנה, ואל תשהה עצמך, חולין ו. אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו בין.

ור' חייא היה חשוב כתנא וכדמצינו בב"מ ה. ר"ח תנא ופליגי, וכן מצינו שבת כו. כתנאי ר' חייא ור"י בן בתירה, וכן כתובות כה: דתניא דברי רבי א"ל ר"ח,

הכתיבה הוא אך כאמירה. וכן כתובות פ"ח מ"ב מוכרת ונתנת וקים ותני ר"ח לא תמכור ולא תתן ואם מכרה ונתנה קיים שר"ח מפרש שכונת המשנה אך ברעבה.

וכן ב"מ עד. שמפרש מאי מעטן שכבר נתחממו וזה כומר שבמשנה, וכן ב"מ נ. לו; עג. צה. קלמ, שבועות לה. מ. מו, סנהדרין כח: סח; שבועות לה, מנחות כג; חולין קכב; בכורות כא; נדה יו: כולם לפרש המשנה.

וכן כמה פעמים שמוסיף על התוספתא או שמפרש דברי הראשונים כברכות כו. נב, שבת קלז, ב"ב סו, מכות ג: (וסבוריב"ג), מנחות יב, וכמו דמשני אביו דר"ח אליבא דר"א.

ומצינו בכתובות נט: שאמרו במשנה ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה ואמרו בגמרא מתניתן דלא כר"ח דתני ר"ח אין אשה אלא ליופי, אין אשה אלא לבנים אין אשה אלא לתכשיטי אשה.

ולכאורה שר"ח פליגי על סתם משנה, אבל כשנעוץ נראה שר"ח אינו פליגי על המשנה ואך מביא דין משנה אחרת שנישנית בסוף תענית, שאמרו שם בגמרא יפיפות שבהן אומרות תנו עיניכם ליופי, מיוחסות שבהן אומרות אין אשה אלא לבנים, מכוערות שבהן אומרות — ובלבר שתעמדינו בוהוכים, וזה ממש דברי ר"ח, וכונת הנמרא לומר שר"ח פוסק באותה המשנה.

ובב"מ כ: מצינו במשנה וכמה היא אגודה של שטרות ג' קשורין זב"ז ואמרו בגמרא ש"מ קשר היו סימן ומשני הא תני ר"ח ג' כרוכין זב"ז, ולפום רהיטא פליגי ר"ח אמתני' אבל כבר מביא בשיטה מקובצת בשם הרא"ש שר"ח לא פליגי כלל, ואך מפרש מאי קשורין הכונה כרוכין, וכדמצינו שלא קשורה בולד והכונה כרוכה בולד, וזה ברור.

בשם ר' יוכי בן נהוראי, ובתנחומא חיי שרהו ר' ברכיה הכהן אמר בשם ר' חייא אביו שאמר בשם רב יהודה בר יחזקאל.

ר' חייא איש כפר עכו. ר' תנחום בריה ברכות סג.

ר' חייא אריכא, (מדיפתא).

בבתובות קד: יסופר שחמותו היתה אשת אחיו ומת אחיו בלא בנים ותבעתיה לדינא קמיה דרבה בר שילא — כתב לה אדרכתא אנכסיה, אתא לקמיה דרבא א"ל ר"ח אריכא חזי מר היכידנן, א"ל שפיר דנך, וגרסת הר"ף והרא"ש ר"ח אריכא מדיפתא, ובנדרים ח: א"ר שמעון בר זביר א"ר יצחק בר מבלא א"ר חייא אריכא, והיטב תמה בסה"ר שר"י בר מבלא היה קודם הרבה והאמת כן כי גם ר' שמעון בר זביר היה בימי ר"ח, אך בל"ס שם נשתבשו השמות, וקרוב לומר שהכונה על ר' חייא שהיה ארוך ברורו.

ר' חייא בר אבא דבין יפו.

זכור מר' תהלים פ"כבג. והשערת הרש"ב שצ"ל ר"ח בר אדא.

ר' חייא בר אבא הכהן.

(ובירושלמי בשם ר' חייא בר בא או ווא).

האמורא הגדול הזה נקרא תמיד בבבלי בשם ר' חייא בר אבא כדי להבדילו מן ר' חייא ת"ח דרבנן, ובירושלמי שר' חייא נקרא תמיד בשם ר' חייא רובא נקרא ר"ח בר אבא בשם כתם ר' חייא, ואך לפעמים כשאומר בירושלמי תני ר' חייא (והוא ר"ח רובא) אימר אח"כ אר"ח בר בא, בירושלמי ברכות פ"ו ה"א-ל"ט; וכן נקרא כמה פעמים בירושלמי בשם ר"ח בר ווא, וגם בבבלי לפעמים שהנרסא שלנו סתם ר' חייא והכונה על ר"ח בר אבא ונשמט בטעות תיבת בר אבא, מי הוא אבא אביו דעת סה"ד ומבוא בירושלמי קבא. שהוא אביו ר' שמן בר

אבא

וכן נדה יד. דתניא רבי אומר — ור"ח אמר, וכן שם סב: דתניא ר"ח אומר, וכן נזכר בתוספתא נגעים פ"ח ה"ו.

וכמה פעמים נאמר עליו בשם איתמר כדרך האמוראים כעירובין ט; וזה כמו שבארנו בערך ר' יהודה הנשיא שדור התנאים שבמשנה היו אך דור שקודם רבי, אבל יען שרבי וחבריו קבלו מן דור הקידם לכן נזכרו פעמים אחדות כמשנת, אבל ר' חייא אע"פ שהיה זקן כרבי אבל רוב קבלתו היה מרבי בעצמו לכן נחשב כתנא וכאמורא.

פמירתו.

יסופר מו"ק כח. שלא מצוי מה"מ למיקרבא ליה אידמו ליה כעניא אתא מריף אבא א"ל אפיך לי ריפתא אפיך ליה א"ל ולא קא מרחם מר אעניא, אההוא נברא אמאי לא קא מרחם מר גלי ליה אחוי ליה שיטא הנרא אמצי ליה נפשיה.

ושם כח: יסופר כשנפטר ר"ח נחיתו כיפי דנורא מרקיע.

ונקבר בטבריא וגם בנו מצוי קבורתם אצל אביהם, יהודה מימינו וחוקיה משכאלו ואח"כ נקבר ר"ה אצלו כדמוכא מו"ק כח. ואף שלא נזכר שם טבריא, אך ידוע שר' אמי ור' אמי היו בטבריא וכשהובא ארונו של ר"ה יצאו לקראתו וזה מוכח שפיר שהיה בטבריא.

וכפי הנראה מלא מקימו חוקיה בנו שהיה ג"כ בטבריא.

ר' חייא אביו של ר' אחא.

זכור תנחומא הישן שלח, אך בתנחומא בובער הגרסא ר' תנחומא בר אבא בשם ר' חנינא אביו של ר' אחא בר חנינא, וכן הוא במ"ר פ"ידב, אך שם איתא אחיו וצ"ל אביו.

ר' חייא אביו של ר' ברכיה.

ביק"ר ר"פ ר' ברכיה ור' חייא אביו

ויתיב רב נחמן גביהו, זה היה אח"כ כשהיה רבית בשנים בא"י וחזר לבבל ובאשר נפרש לקמן.

ובשבא לא"י מצא עוד את גדולי אמוראי דור הראשון, כד' חנינא שוכה לשמשו כהוריות פ"ג סה"ד ר' חנניה (הוא ר' חנינא כדמוכא שם בפסוק) הוה מיסתמך בד' חייא בר אבא, וכן שימש את רי"ב כמפורש שבת פ"א רה"ב, קידושין פ"א ה"ז שרי"ב הוה מיסתמך על כתפיה דר"ח בר בא — א"ל ולא בן אלפן רבי — א"ל חייא בני וכו', ר' חייא ב"א ארי"ב חולין צה, חלה פ"ב ה"א, יומא ספ"ה, ר"ה רפ"ג, נזיר פ"ו ה"ט, ובקידושין ל. יסופר שר"ח בא אשכחיה לרי"ב דשרי דיסנא ארישיה וקא ממשי לינוקא לבי כנישתא א"ל מאי בולי האי? א"ל ומי זוטר וכו'.

וכן מצינו רח"בא א"ר יונתן כמנהדרין ז, בכורות נה.

אבל את ראשי הדור הראשון שימש אך זמן קצר, כי בא לעת וקנתם, ואך ר' יוחנן היה רבו המובהק ששימשו ימים רבים וכדמצינו רח"בא ארי"ב כברכות ה. טו. לד: לח: מת. נג, שבת מה. פו: קה: קיר. קוח: קבנ. קלא. קמו: עירובין נד. סב. סג, פסחים יט: פו: יומא לח: פה, ר"ה פ: מגילה יט: תענית יד: יח, חגיגה מז, מ"ק יט. כ. כא: כב: יבמות יא: מד. מו: מו. עמ. עמ; כתיבות צו, גדרים פז; נזיר כג: נח; גיטין כג; קידושין מז; סב, סז: עא: עה, פה, סוטה ד; ב"ק נו. סב: עה. קו: קיד: קוח; ב"מ יב: יו. לד. עח. פה, ב"ב י. לט. סט. פב. קנ, מנהדרין ז: כט. לג: צא; שבועות יח: לח; ע"ז כה: לו: עה, זכחים כה: עח. קד. קמו: קוח, מנחות כט. נ; חולין יח. יט. לב. פב. פה. צב. צג: קנ, בכורות מה. נה, תמורה יב, גדה נו. סה:.

ובכרות

אבא יען ששניהם היו כהנים ושניהם עלו לא"י ושניהם היו תלמידי דר' חנינא, אבל מירושלמי מ"ק רפ"ג משמע שלא היה אחי רב שמן בר אבא שאמרו שם כשרצה רב שמן ב"א לירד לבבל ביקש מר' חנינא שיתן לו כתב א"ל למחר אני הולך אצל אבותך יהו אומדן לי נטיעה אחת של חמדה שהיתה לנו בא"י התרתה לצאת לחו"ל, ואם רחב"א היה אחיו א"כ היה שני בניו בא"י.

והרב בעל משפחות סופרים ז: יאמר שאפשר שהיה בן „אבא" אביו אבא אביה דשמואל, ולפי דעתו היו שלשה אחין אבא אבא דשמואל ור' חייא בר אבא ורב שמן בר אבא, וזה רחוק מן האמת כידוע שאבא דשמואל היה בזמן רבי ואבא אביו עוד קודם רבי וא"כ איך אפשר שבנו ר' חייא ב"א יאריך ימים עד רבא כמפורש ברכות טו. וגיטין סג: שרבא שלח מבבל שאלה לשאל ממנו, וזה הוא לערך ק"ג שנה.

אך זאת ידוע לנו בבירור שהיה בבלי כמפורש שבת קה; ב"ב קז; בכורות יח, ובירושלמי ברכות פ"ו ה"א וסוף מעשרות, שביעות פ"א ה"ה, סוכה פ"ד ה"א, כתובות פ"ט ה"יא.

והיה בהן כמפורש ברכות פ"ג ה"א-כא, כי כליק דוקלטינוס מלכא ראו שר"ח בר בא מופסע על קברים דצור (אע"פ שהיה בהן).

מי היו רבותיו בכבל לא נודע לנו כי כפי הנראה כשעלה לא"י היה עוד עול ימים, ואפשר שזכה לקבל טרב כדמצינו חולין צב. ר"ח בר אבא אמר רב, (ובסה"ד נביא גם מניטין לח: אבל גרסא שלנו שם ר"ח בר אבין), וכן מצינו חולין נ: שאמר לדירי מפרשא לי מיניה דגניבא אמברא דנהרדעא (ידוע שגניבא היה בזמן רב), אבל מה שמצינו עירובין לב. יתיב ר"ח בר אבא ור' אסי ורבה בר נתן

בעי קימי ר' מנא א) פסחים פ"ד
רה"ט.

ומצינו חגיגה כה: שאמר משמיה דעולא
וצ"ל ר"ח בר אמי או רב יהודה בר אמי
כגרסת דק"ס.

והיה חשוב מאוד בעיני הנשיא ר'
יהודה נשיאה השני כירושלמי חגיגה פ"א
ה"ז כשהוצרך הנשיא לשלח ולראות ערי
המדינה לתקן תקנות שלח את ר"ח בר
אבא ור' אסי ור' אמי והם עברו וראו
אם יש להם ספרין ומתניינין, ומצינו שהיה
בעיר נכלא כיכמות מו, ובעיר רומי
(כא"י) כמע"ש פ"ד ה"א.

ובמשך הזמן הגדול שהיה יושב לפני
לפני ר' יוחנן ירד כמה פעמים לבבל
כדמוכא באגרת דרש"ג ח"ב פ"ג וז"ל
ובתר דריהון (דבד ושמואל) ר"ג ורב יהודה
ורב חסדא ורב ששת בבבל, ורבנן אחרני
דהוו סלקין ונחתין כגון עולא ור' חייא
בר אבא וכו'.

והאמת כן הוא כמפורש בירושלמי
מע"ש פ"ה ה"ג שהוצרך ר' חייא בר
כא לצאת לחו"ל בגין דלא רצה ליקח
מעשר, ובחגיגה פ"א ה"ח כשהלך לבקש
פרנסה (בחול) בקש מר' אלעזר שישתדל
עברו לפני ר' יודן נשיא שיתן לו אגרת
של כבוד, והנשיא כתב עליו הרי שלחנו
עליכם אדם גדול כיוצא בנו — או, מהו
גדולתו שאינו ביש לומר לא שמעתי,
וזה שמצינו עירובין לב: יתיב ר' חייא
בר אבא ור' אסי ורכה בר נתן ויתיב רב
נחמן נביהו, וזה א"א להיות מרם שהלך
ר"ח בר אבא לא"י כי או עוד לא נולד
ר"ג או שהיה ילד קטן, וידוע שר"ג לא
היה בא"י מימיו ולכן בע"כ צריכין אנו
לומר שרח"ב א"י ירד מא"י (אחרי היותו שם
זמן רב) לבבל ואח"כ עלה לא"י, וכדמצינו
שהיה בפטירת ר' יהודה נשיאה (שנפטר
אחרי רב יהודה), כבכרות פ"ג ה"א שרחף
לר' זעירא ובימא, (ונראה שמה שאמרו שבת

וברכות ה: יסופר שפ"א חלש רח"בא
על לגביה ר' יוחנן, א"ל חביבין עליך
יסורין א"ל לא הן ולא שברן, א"ל הב
לי ירך יהיב ליה ידיה ואוקמיה, וב"ב
לט. אשכחינהו ר"י בר' חנינא לתלמידיו
של ר"י ר"ח בר אבא ור' אבהו, וברכות
לח: ע"פ עדות ר' זורא שרח"בא דייק
וגמיר שמעתא מר' יוחנן רביה, וכל
תלתין יומין מהדר תלמודיה קמיה דר'
יוחנן, וכן שם לג: העיד ר"ז עליו ואמר
נקיט דרח"בא בידך דרייק וגמר שמעתא
מפורא דמרא (ר"י) שפיר כרחבא
דפומבריתא.

והיה חביב על ר' יוחנן כ"כ עד שקראו
בני כירושלמי ע"ז פ"ב ה"ח שרח"בא
אזל לצור ואשבח לר' מנא בר הנחום
שהתיר תורמוסין שלהן אתא לגבי ר"י
וסיפר לו, א"ל ולא פגעת ביה (גידוי)
א"ל אדם גדול הוא ויודע למתק את היס
הגדול, א"ל לאו, בני חשבון מים היא
יודע, וב"ב רפ"ט בעזן קימי ר"ח בר ווה
איך שמעת מר"י א"ל אני לא שמעתי
אלא נתן בר הושעיא בעי קימי ר"י.

וכן קיבל מר"ל כדמצינו שאמר משמו
ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב, הלה פ"ב ה"ג,
מע"ש ספ"ה, מו"ק פ"ג ה"הייב: שם
ה"ז, ובסה"ד כותב שלא מצינו שיאמר
רחב"א בשם רש"ב, ובכתובות ח: מצינו
שהיה מקרי — מתני בניה דר"ל, (ואין אנו
צריכים לומר כדעת סה"ד שצ"ל ר"ח בר אדא
בכתובות קיא:).

וכן מצינו ר"ח [בר אבא] א"ר אלעזר
כירושלמי חלה פ"ג ה"ה, ובחגיגה פ"א
סה"ז ר' חייא ור' אסי ור' אמי לא אתו
לבי מדרשא דר' אלעזר ושאלן היכין היו
א"ל נמלנו חסר עם גר.

וכן מצינו ר' חייא בר ווא בשם ר'
אבא בר נתן יבמות פ"ד סה"א, רחב"א
א"ר סימא סיטה יא, בשם ריב"ק ב"ק לח:
בשם ר' לוי בר סיסו קה"ר פ"א"ד.

ר' איבו בר נגרא היה חבירו כר"ה כא. ששניהם איקלעו לההוא אתרא וכו', ובסוטה י. מצינו שאמר משום ר"ח בר אבא.

ר' אמי ישב עמו אקילעא דר' יצחק בן אלעזר כמ"ק כ., ושקיל וטרי עמו כוכחים פה.; חולין יב: קנ.

ר' אסי שניהם ישבו לפני ר' יוחנן ור"י קרו להו דרדקי כשבת קמה.; ושם עה: א"ר חייא ב"א ג' דברים סח לי ר' אסי משמיה דר"י בל, וישבו ביחד בכבל כעירובין לב.; ובמ"ק י. יג: ר"ח בר אבא ור' אסי תרויהו משמיה דחזקיה ור"י אמרי, ובשבת לב: פליגי בה ר"ח בר אבא ור' יוסי (הוא ר' אסי שנקרא לפעמים בירושלמי בשם זה, ועיניו בהנהות הנ"א א"הע ס"ה סק"ג). וביומא עג. יתיב ר"ח בר אבא וקאמר להא שמעתא דר' יוחנן, אהדרינהו ר' אמי ור' אסי לאפיהו, וביבמות עה: סבר ר"ח בר אבא לאכשורי א"ר אסי הכי ארי"בל וכו'.

ר' חנינא בר יוסף היה גדול ממנו כעירובין סה: שר"ח בר אבא ור' אסי ור' חנינא בר יוסף איקלעו לההוא פונדק — א"ל ר"ח בר אבא נסמוך על דברי זקן (הוא ר' חנינא בר יוסף) אתו ושאלון לר' יוחנן, ובירושלמי שם פ"ו ה"ד איתא ר' חייא ור' יסא ר' אימא סלקון לחמתא דגדר שאלון לר' חייא בר יוסף, וכן כלאים פ"ה ה"ד אמר בשם ר' חייא בר יוסף.

ר' תנחום בר חנילאי בזמנו כב"ק גה.. וכן ר' אבא בר ממל אף שמצינו אותו עוד בחיי ר' אושעיא כסבואר בערכו, אעפ"כ מצינו שבעי מר"ח בר אבא כב"ק יט, זבחים קה. לגרסת דק"ם ושיטה מקובצת, אותיב לר"ח בר אבא כב"ק לה: קי.; שבועות מ:.

ישיבתו ותלמידיו. כפי הנראה היה מקומו הקבוע בעיר צור כבבכות פ"ג

ס: א"ר חייא או לאו דקרו לי בכלאי שרי איסורי שרינא ביה טובא, וכמה בפומבדיתא אמרין — כסורא אמרין וכו', אר"ג בר יצחק וסימנך עד דאתא מפומבדיתא לסורא חסר תרתן, ופרש"י שר' חייא כשעלה מבבל לא"י בא דרך סורא מפומבדיתא, והקשה בספר שבע חבלות בערך פומבדיתא הלא ר' חייא היה מכפרו, ולי קשה עוד הלא בזמן כשעלה ר' חייא לא היתה סורא עוד מיושבת מבני ישראל עד שבא רב ויסד שמה ישיבתו הגדולה, לכן נראה שקאי על ר' חייא בר אבא ובאמת כשעלה פעם שנית לא"י אז היו כבר ישיבות גדולות גם כסורא גם בפומבדיתא).

וכן מצינו שירד פעם שנית לכבל בימי רבה כבבכות טו. שא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן א"ל רבא ולא סבר לה מר וכו' (וגרסת דק"ם א"ל רבה וזה יותר נכון), וכן ר"ה כא. ר' איבו בר נגרי ור"ח בר אבא איקלעו לההוא אתרא (ובדק"ס איתא איקלעו לכבל) — שמע ר' יוחנן ואיקפד.

חבריו הגדולים, ר' אבא א), ואף שמצינו מגילה ל. ר"ח בר אבא א"ר אבא אמר רב, זה הוא יען שר' אבא עלה לא"י בסוף ימי ר' יוחנן כמה עשרות בשנים אחרי ר"ח בר אבא, והביא עמו הלכות רב וקיבל ממנו ההלכה הזאת, אבל מצינו ויק"ר פ"לגד שר' אבא אמר בשם ר"ח בר אבא.

ר' אבא בר זבדא היה גדול ממנו כר"ה פ"ב ה"ה שר' אבא בר זבדא פתח (הדרשה) ור' חייא [בר אבא] ור' אסי ור' אמי תתמין.

ר' אבהו כסוטה מ. ששניהם איקלעו לההוא אתרא ור' אבהו דרש באגדתא ור"ח בר אבא דרש כשמעתא, שבקו כו"ע לר"ח בר אבא ואולי לשמוע דרשת ר' אבהו, וכדי להפיק דעתו פייסו ר' אבהו במשל נאה, ובכל יום היה המנהג שר"ח בר אבא היה מלווה לר' אבהו עד אושפזיא משום יקרא דבי קיסר, וההוא יומא אלויה ר' אבהו לר"ח בר אבא עד אושפזיהו.

ר' חמא בר חנינא תלמידו סנהדרין בט.
ר' יהושע בר נחמני בשמו ויק"ר
פ"לג"ד.

ר' יונה ור' יוסי בשמו כלאים פ"א
סה"א, וכויק"ר פ"לג"ד ר' יוסי בשמו.
ר' ירמיה יתיב קמיה חזי דקא מאריך
טובא (נאהד) א"ל לא צריכת כבירות
יג: ור' ירמיה אמר לרדיו מיפרשא לי
מיניה דרח"בא במנילה ד, אמר בשמו
תענית פ"ד ה"ג, מו"ק פ"ג ה"ו.
ר' יעקב בר אהא בשמו ברכות פ"ג
ה"ה.

רב כהנא ג) בירושלמי ר"ה פ"ב ה"ה
יסופר שר"ח בר בא היה מהפלל ובא
ר' כהנא ועמד להתפלל אחריו ור"ב
האריך בתפלתו ור"ח בר בא לא יכול
לסיים תפלתו כדי שלא לעבור לפני
המתפלל ובשמים ר"כ תפלתו א"ל הבו
הוא מנהג במקומכם? שקטן יצער לגדול
ממנו? א"ל רבי! לא כן, אך אנא מבית
עלי קאתינא ואתפלל אני שאאריך ימים
והתפלל עליו ר"ח בר בא והאריך ימים
רבים.

ר' לוי בר חייתא בשמו ויק"ר פ"לג"ד.
בר מרינא בריך קוטי ברכות פ"ו
ה"א"ט:

ר' נהום בשמו ירושלמי רפ"ד.
סילני שאלו שביעית רפ"ג.
רבא. בנימין סג: שהקשה לר"ג ושלחו
לר"ח בר אבא והוא השיב להם נתיישב
בדבר.

רבא בר שמואל משום ר' חייתא (בר
אבא) ברכות מ. בעי רבה בר שמואל
מר"ח ב"א זבחים קה..
ר' שמואל בר יצחק בעי מנייה מנחות
מז, וקראו רבי חולין צה..
שמעון קממריא שאלו ברכות פ"ט ה"ב.

מקראיו דפרטים.
ר"ח בר אבא היה עני ולא רצה
ליהנות מכבוד התורה וגם לא רצה ליקח

מעשר

ה"א שאמרו ר"ח בר אבא היה מיפסע
על הקברים בצור לראות את דיקליטיאנוס
מלכא, וכן מצינו שבת פ"ב ה"א שדרש
בצור, ובתענית פ"א ה"ב, קידושין פ"ג
ה"ג שר"ח בר אבא אתא מן ציד ואמר
משמיה דר' יוחנן, וכן צ"ל בפסחים פ"א
ה"ה, ושם איתא בטעות מן ציד, ועיין
מנחות פה: תר"דה הלך לצור, ואפשר
ששם יסד ישיבתו ובדמצינו סנהדרין בט.
שאמר ר' חמא בר חנינא ב) „מפירקיה”
דר"ח בר אבא שמיע לי, ועיין הוריות
פ"ג ה"ד ונראה שצ"ל שם ר"ח רובא.
והיו לו תלמידים הרבה.

אבא חליפא קרויא בעי מנייה ב"ב קבג,
ר' אבא בר שמואל בעי מנייה זבחים קה.
ר' אבין ארח"בא קידושין עה:
ר' אלכסנדרו ארח"בא נדרים מא..
באלי א"ל רחב"א אסברא לך תענית יח.
ר' גיפנא בשם ר' חייתא תנחומא
שמיני ונראה שהוא ר"ח בר אבא.
בנימין בר עשתור קוטי בבירים פ"א
ה"ד.

ר' ברכיה בשמו תנחומא הישן אחריו,
ובתנחומא נובער יש מ"ס.
ר' הינא ב) בשמו תנחומא ויצאין,
ובמו"ק כ. א"ל ר' יוחנן לרה"בא ולר"ה,
וידוע שר"ה לא היה בא"י ולא ר"י בבבל
אך הוא ר"ה השני שהיה בא"י.

ר' זירא קראו מר כבירות ל: שא"ל
מ"ט עבד מר הכי, הקשה לו ר"ז ב"ק
קז, ובגיטין לט. שאלו ר"ז בפירוש שמיע
לך או מבללא, וקרא לר"ז תרדא זבחים
כה: ור"ז אמר בשמו ברכות פ"ו ה"ג,
שבת פ"טו ה"ג, ור"ז אמר עליו ברכות
לג. נקוט דרח"בא בידך דרייק וגמיר וכו',
אבל הוא החשיב גם את ר"ז וקראו מר
כבירות כב.

ר' חנינא בר עגיל שאלו ב"ק נה..
חליפי בר אידי אמר בשמו ויק"ר רפ"מזו
(ושם ר' חייא).

שחיה או כבר מתלמידיו המובהקים דר"ג היה עוד חי כגימין סג; וכבר בארנו שד' חנינא נפטר לערך בסוף אלף הרביעי היינו תקנב לשטרות ור' הייא בר אבא היה אז לערך כבן כה' א"כ נולד לערך תקבו לשטרות, ורבא חי עד' שנה ונפטר הרבנן לשטרות, ור"ג נפטר תרלא, וזה היה שנים הרבה קודם, כשישב רבא לפני ר"ג שחיה אז רבא לערך כבן כה' שנה ובשנת תריד היה עוד ר"ח בר אבא בחיים א"כ חי לערך קריב לתשעים שנה, וזה מפורש שר' אבי מת קודם רח"בא כמו"ק פ"ג ה"ז כשנפטר ר' אבי וירי רח"בא לנעול בו ביום, וקיבל עליו אבילות ואכל בשר ושתה יין כברכות פ"ג ה"א"כ; ושם כשמת ר' הייא בר אבא קיבל ר' שמואל בר יצחק אבילות.

ר' חייא בר אבויא.

היה זקנו דר' פרידא כסנהדרין פב. אר"ח בר אבויא כל הבא על הכותית כאלו מתחתן בעב"ם, ואמר ר"ח בר אבויא כתוב על גלגלתו של יהויקים זאת ועוד אחרת, זקנו דר' פרידא (הוא ר' הייא בר אבויא, רש"י) אשכח ההוא גולגלתא דהות שדיא בשערי ירושלים והוה כתוב עליוהי, וזאת ועוד אחרת" קברה והדר נבוג — אמר האי גולגלתא של יהויקים — אמר מלכא הוא — שקלה כרכה בשיראי ואותבניה בסיפסא (ארמו), ואשתו כשראתה הראש סיפיה לשכנתה, א"ל ודאי הראש הוא מאשתו הראשונה שלא יכול לשכחה, נמלה הראש ושרפה, כי אתא אמר היינו דכתיב עליוהי זאת ועוד אחרת, והיה עיד בימי התנאים כי ר' פרידא ב"ב היה בימי רבי כמבואר בערכו.

ר' הייא בר אבין.

הנה אף שמצינו ר"ח בר אבין אמר רב כעירונין לח: מ. פא. גיפין לח: מ. ב"ק כא; סנהדרין ל:.

מעשה, ואך יצא לחי"ל לבקש פרנסתו כירושלמי חגיגה פ"א ה"ח, ומרוב עניותו יצא במנעלים המטולאים כברכות מג: והיה חסיד גדול, וכאשר הבאנו לעיל שהתפלל על ר"ב שיאריך ימים וכן היה. ובר" פ"לא"ג שבימיו עלה גורא לא"י ועקר כל האלנות והתפלל רחב"א, וגעת אמו מן המדבר וירד לקולה, וכן מצינו שבת פ"ב ה"ו שאחיו ר' כהן רצה לפרוש לים ובקשו שיתפלל עבורו.

וכל מנמתו היה אך לגדל בנו לת"ת כקידושין ל. שלא טעם אומצא עד דמקרי ליטקא ומוספיה, וה' ברכו כבנים יקרים ת"ח כסנהדרין ע: שאמר לבניה אחריפו ופוקו (לענין עיבור ההורש), ובכרות לג: מתני ליה ר' הייא [בר אבא, ב"ח] לבריה, והיה לו בן בשם ר' אבא (ע"ש זקנו) כבכרות ה. וכן צ"ל שם יד. (ושם איתא ר' אחא), וכירושלמי שבת פ"ג ה"ד ר' בא בר ברין ונראה שצ"ל ברין. ובנו ר' אבא קיבל הרבה ממנו כמבואר בערכו, וביוק"ר פ"כנג"ח מצינו ר' ירמיה ברין דר"ח בר אבא ונראה שהיה כתוב ב"ר והוא בשם ר'.

וכן מצינו רב כהנא ברין דרח"בא שבת פ"א סה"ד.

ר' נחמיה ברין דרח"בא בכרות פ"ג ה"א"כ; ובנויר פ"ו ה"א גרס ר' נחומי, ובסנהדרין פ"א ה"ב ר' תנחום ברין דרח"בא.

ומצינו שהיה לו אח בשם ר' כהן כרמבא לעיל, ובקה"ר פ"ג"ב גרס ר' נתן כהן, וכן היה לו אח בשם רבנאי כבכרות כא; כתובות כא; ובסנהדרין ע: רב ינאי והיה כתוב רבינאי ונחלק לשנים, ובכתובות נ: ר' בנאי והוא רבינאי.

ר' חייא בר אבא האריך ימים רבים כמו שהבאנו לעיל כשכא לא"י וכה עוד לשמש את ר' חנינא ור"י"בל ובימי רבא

אמר רב עמרם, וכן בעי מרב יוסף כסנהדרין פג:

והלך אח"כ לא"י ושלח משם הלכות מה שקיבל מר"א כיבמות מג, שלח ר"ח בר אבין מארסין תוך ג' — וכן היה ר"א מלמרנו משום ר' חנינא הגדול, וכן מצינו ר"ח בר אבין אמר ר' יוחנן כעירובין מז; מגילה ו; נזיר סא, גימין סד.

ובירושלמי נזכר בשם חייא בר בון (ככל הנבלים שלא נסמכו) כדמאי פ"ג ה"ד חייא בר בון בשם ר"י בר חנינא, ובמע"ש פ"ד ה"ז חייא בר בון, אדא בר תחליפא בשם ר' הושעיא, ובסוכה לה, חולק עם ר' אסי, והתרועע עם ר"ז כברכות לג: ר"ז הוה רכיב חמרא ואויל ר"ח בר אבין בתריה ושאל (ר"ז, בן הוא הפירוש הנכון) ודאי דאמריתו משמיה דר"י וכו'.

וכשהיה בא"י קיבל אנדות בשם חכמי דורות הקודמין וזה שמצינו ר"ח בר אבין בשם ר' יהושע בן קרחה כיומא לש; מגילה יד, נזיר כג; גימין נו; ב"ב צא; הוריות יא.

ואח"כ כשירדו בזמן אב"י ורבא כל הנחותי, היה גם הוא עמהן, ואז היה כבר מגדולי וקני הדור, כאשר אמר רבא עליו שבת קיא; קידושין מח; סנהדרין ח: אני וארי שבחבורה תרגמינא ומנו ר"ח בר אבין, ומה שמצינו נדרים לד: שבעי מרבא, לא ששאלו כתלמיד לרב אך בדרך שקלא ומריא כסניית הגמרא שם, ובכ"מ מ. שהקשה לרבא אלא מעתה — א"ל אין, באמת גרסת הרא"ש רבה ולא רבא, ובמגילה כב: אר"ח בר אבין חזינא לאב"י ורבא דמצלי אצלו, שם נפל מ"ס וצ"ל כמו בברכות לד: ר' חייא בר הונא ככיומא נג; וכיבמות קטו. ההוא נברא דבשליה הלוליה איתלי נורא — סבר רב חייא בר אבין למימר — אמר רבא מי דמי, ומהו אנו רואים שהוא היה גדול הדור ובאו אליו לשאול הדין, וכן

שבת

וכן מצינו ר"ח בר אבין אמר שמואל כשבת נב, קמט; עירובין עט; ביצה לט, קידושין עב, ב"מ ק, אבל לא מצינו בשום מקום שידבר עם ר"ש, וזה אות שלא היה תלמידם ואך היו לו קבלות משמם, והיה כמו רב נחמן חבירו שהיה קמן כשנפטר שמואל ואעפ"כ מצינו כמה פעמים ר"נ אמר רב או שמואל, ומה שמצינו ברכות כז: שאמר רח"כא רב צלי של שבת בע"ש, באמת צ"ל שם רב חייא בר שימי כגרסת דק"ס שהיה תלמיד מובהק לרב.

אבל היה תלמיד מובהק לרב הונא כקידושין נח, שבעי מר"ה ור"ה א"ל הוצאה את, איכסיף (ר"ח בר אבין) הוא סבר משמעתא קאמר ליה (שאינו חכם או קטול קני באגמא, רש"י), א"ל הבי קאמינא לך רב אסי דהוצל קאי כוותך, וכן חולין צה: ר"ה בר אבין נאבר לו כרבשתא ביני דנא אתא לקמיה דר"ה א"ל — א"כ ויל שקול.

ובשבת קמ, אמר ר"ח בר אבין (לרב אחא בר יוסף ולמר עוקבא) בדידי הוה עובדא ושאלתי לרב אדא בר אהבה לא הוה בידיה, אתא ושאל לר"ה בן, וכן מצינו ר"ח בר אבין אר"ה כתענית ת, כתובות מח, קידושין כז, ב"ק כא, ובשאלתות ברכה פ. שהיה מרישי כלי זוטרי דר"ה, וכן מצינו ר"ח בר אבין אמר רב יהודה כמו"ק מז.

וכן בעי מרב חסדא כמנחות מט, ובקידושין נב, ב"מ ז, אמר עובדא הוה בי רב חסדא ורב חסדא בי ר"ה.

וכן בעי מרב ששת כעירובין עג, ובכתובות יא: אר"ח בר אבין אמר רב ששת — מתיב רב נחמן — אמר ר"ח בר אבין אפשר רב עמרם וכל גדולי הדור יחבי כי אמר רב ששת להא שמעתא וקשיא להו ושני — ואת אמרת? וביבמות כה, בכורות יח מצינו ר"ח בר אבין

שמת בנערותו, ואינו יודע מנ"ל אם מפני שמת בחיי ר"ל רבו זה אפשר יען שר"ל האריך ימים.

ר' חייא בר אדא ב.

היה תלמידו דר' אחא ככרנות פ"ו סה"א שאמר משמו, ובחלה פ"א רה"א ר' יהושע דרומיא בעי — אר"ח בר אדא לא כן אמר ר' יוסי, וכפאה פ"ה ה"ג אר"ח"א למדת הדין נצרכה ואמר זה על דברי ר' יונה, וכן מצינו בכמה מקומות שאמר בשם ר' מנא כדמאי פ"ב ה"א, יומא פ"ח ה"ב, יבמות פ"ו סה"א פ"ח סה"א, ובשביעית פ"ו ה"א ר"ה בעי מירשי — אתא לגביה דר' מנא — למחר קם עימיה ר' חייא בר אדא א"ל יאית עבדת דלא חתמת דר' יונה אבוך הוה אמר וכו', ור' מנא נתן לו בנד יקר וכפאו שיטול ממנו ככלאים פ"ט ה"א, וכשבת פ"א ה"א ר' מני בעי — א"ל ר"ח בר אדא ולא כן תני, ומוה אנו רואין שהיה כמו חבר לו אך יען שר' מני היה הריש לבן בעי ממנו.

וכן נזכר ר"ה פ"א ה"ה, ובהוריות פ"ג סה"ב, סנהדרין פ"א ה"ב שאמר מתניתא אמרה כן.

ר' חייא בריה דר' אדא דיפן.

נזכר מגילה פ"ג ה"ו אמר בשם ר' ירמיה בשם ר"ז שצריך לאומרן (עשרת בני המן) בנפיחה אחת, ומ"ק פ"ג ה"ז אמר נעשה כפיחה, וכן נזכר ש"ר פ"מנ"ג א"ר ברכיה בשם ר"ח בר אדא דיפן בשם רש"ב, וכן נזכר בפס' רבתי פ' החודש, ויק"ר פ"לגז ושהש"ד פ"חדי, ובב"ר פ"לחדיג איתא ר"ח בר בריה דר' אדא דיפן.

רב חייא בריה דרב אויא.

היה גדול הדור בזמן רב אשי כחולין יח: אמר אמימר בר מר ינוקא הוה קאימנא קמיה דר"ח בריה דרב אויא.

ואמר

שבת סו. תני תנא בפרק אמוראי קמיה דר"ח בר אבין, ומוה שהיה לו ישיבה. וכן היה לו חבר רב הונא בר חיננא ככרנות ל. שא"ל שפיר קאמרת דאמר שמואל.

ותלמידיו מצינו רב נחמן בר יצחק שבעי מיניה ב"ב צו. שאלו פסחים לב: וכשהשיב לו א"ל רנ"בי תנוח דעתך שהנחת את דעתי, וברכות ג. שאלו רנ"בי הני תפלין דמרי עלמא מה כתיב בהו, וכן שבת קי: עירובין כב, וכן רבינא היה בידו קבלות ממנו כעירובין מו: כ"ק כא. שאמר לרבא והאמר ר"ח בר אבין אר"י, אבל בל"ס לא ראהו כי ר"ח בר אבין נפטר קודם רבא ככתובות פה: שא"ל רבא לבריה דר"ח בר אבין הא אימא לך מלהא מעלוותא דהוה אמר אבוך.

ר' חייא בר אדא א.

היה בר אחתיה דבר קפרא והיה לו קול ערב א"ל בר קפרא בני, פרום על שמע ועבר לפני התיבה ע"ש כבר את ה' מהניך כמה שחנך (ומוה מובא ברש"י משלי ג' א"ה מהונך אלא מהונך), כדמוכא בפס' רבתי פ"כג ותנחומא ראדה"ט, וכן מובא בספר האורה שוה היה מעשרה מילי דחסדותא דרב שהיה קולו ערב ויודד לפני התיבה ונהג ר"ח בר אדא אחריו.

והיה תלמידו דר' יוחנן כדמצינו ריש מעשרות שבעי מר' יוחנן.

וכן אמר בשם ר"ל כפאה פ"ב ה"ב, סיכה פ"ג ה"ב, והיה מקרי דרדקי דר"ל ככתובות קיא:; ופ"א איפגר תלתא יומא ולא אתא, וכשבא א"ל ר"ל למה לא באת א"ל דלית אחת הניח לי אבא וכו'. ופטירתו יסופר ברכות פ"ב ה"ח כשמת ר"ח בר אדא בר אחתיה רב"ק קיבל ר"ל עליו תנחומין שהיה ר"ל רבו וחביב עליו כן והספירו. וכמבוא הירושלמי יאמר

כראמר רב חייא בר אשי משמיה דעולא וצ"ל כדתני, וביבמות כט: חסר תיבת בר אמי, ובכתובות פט: מדתני ר' חייא בר אבין וצ"ל בר אמי, ובסנהדרין מג: ר' חייא בר אשי א"ר חסדא גרסת דק"ס ר' חייא בר אמי.

רב חייא בר אסי.

נוכר עירובין נט: וגרסת דק"ס בר אשי, וכן תענית יח. ר"ח בר אסי אמר רב גרסת דק"ס בר אשי, ובירושלמי קידושין פ"ג ה"ח ר"ח בר אסי בשם אבא ואילי גם שם צ"ל בר אשי כגיטין פ"ט ה"מ.

ומה שמוכא במד' תהלים פ"עבדו א-ח"ח בר אסי בשם ר' יוחנן עתירה א"י שתוציא גלוסקאות צ"ל ר"ח בר יוסף ככתובות קיא:.

ובגיטין כב. ר"ח בר אסי משמיה דעולא צ"ל ר"ח בר אמי.

רב חייא בר אשי.

היה תלמיד מובהק לרב בברכות יא: זכחים צד. שאמר זימנין כניאין הוה קאימנא קמיה דרב, ומו"ק יא. רב שרי לחייא בר אשי למינדל איהו בחו"מ, ובשבת נג. קוח: אר"ז לרב אסי בר נתן שבקיה ברביה [רב] ס"ל, ובעירובין נא: מתני ליה רב חייא בר אשי לחייא בר רב קמיה דרב — א"ל רב וכו'.

ר"ח בר אשי אמר רב ברכות לא. מ. כב. סה, שבת כג. לה. נב. נג. צט: קוח: קלט: קמב. קמב: קמה, עירובין ד. יב: ל. סה. קה, סיכה יא, ביצה ז: יו, תענית יד, מו"ק יח, כתובות ו. טו, קיב: סוטה ד: ה, גיטין לו, קידושין כד: סכות ז, זכחים צד, חולין נו, בכורות כה, נדה סב, ובירושלמי ברכות פ"ז ה"ד. פ"ח ה"ב ה"ג, שבת פ"ג רה"ד, ספ"יו, עירובין פ"ה ה"ז פ"ו ה"ה, יבמות פ"ד ה"ה (היא ובב"ר פ"דו נעקבטענות ר"ח

ואמר לי שיר בחימי בשרה, (ואמור זה היה תלמידו דרב אשי), ונוכר ב"ק ימ, נדה נח. בלשון ר"ח בריה דרב אייא מתני בהריא.

ונשאר לנו אחת ממדותיו היקרות כמנחות מג: שבשבת יו"ט היה ממלא המאה ברכות במיני פירות, ושם לו, ר' חייא ורב אחא בריה דרב אייא מכיין ומנח ליה להדי לוייה, וצ"ל רב חייא בריה דרב אייא כגרסת דק"ס, והיה כתיב שתי גרסאות רב חייא או רב אחא והובא אח"כ שתייהם בפנים, ובאמת שניהם היו בזמן רב אשי, וכן נזכר יבמות לט: אתקין רב יהודה בשמרא — ורב חייא ב"א טסיום בה משמיה דר"י וכו'.

חייא בר אחא.

נוכר בירושלמי פסחים פ"ו ה"ב אמר בשם רש"ב.

רב חייא בריה דרב איקא.

נוכר נדה מה. בהלכה ואח"כ אמר רב חסדא ת"ש.

ר' חייא בר אמי.

היה תלמידו דעולא שאמר תמיד משמיה בברכות ה, שבת יז: עט. קי, (ובגיטין כב. אר"ח בר אסי משמיה דעולא וצ"ל בר אמי) ב"ב קסג, סנהדרין כו. [לגרסת דק"ס] ע"ז לו, ובע"ז כג: יתיב ר"ג ועולא ואבימי בר פפי ויתבי ר"ח בר אמי גביהו, ובחגיגה כה: ר' חייא בר אבא משמיה דעולא בית הפרס שנידש טהור גרסת התוס' בבכורות כמ: ר"ה בר אמי, ובערכין כח: אמר משמיה דחולפנא (או אולפנא).

וידוע המאמר שמוכא על שמו בכמה מקומות אשתו ארוסה לא אוני ולא מיטמא לה וכו', והמקור הוא בכתובות נג. שאמר לר"ג ועולא ואבימי ב"פ הנינא אשתו ארוסה וכו', ומה מוכא בב"מ יח. בלשון מדתני, וביבמות מג: בלשון והתני, ובסנהדרין כח: נפל מעית שגרם שם

ר' זורא אר"ח בר אשי כשבת קמה, נדה מב, ברכות פ"ה ה"ב, שבת פ"טו ה"ג.

רב עמרם חסידא אתא לקמיה כסוכה יא. רבא בר אבא אר"ח בר אשי פסחים ל: ומה שמביא במה"ר שרב שמואל ספרטאי אמר בשמו העתיק שלא כהונן כדמוכא בתענית יד. א"ר שמואל בר ספרטאי, וכן אר"ח בר אשי אמר רב, ובקידושין פא: יוספר עליו דבר נפלא שהיה רגיל לומר בשעת נפילת אפים קרחמן יצילנו מיצ"הר, והוא היה פרוש מאשתו והוא חשבה שזה מפני הזקנה, אבל כששמעה את תפלתו הלכה וקשמה עצמה והוא ישב בנינתיה ולמד, וחלפה קמיה פעמים אחדות אמר לה מאן את? אמרה לו אנא חרותא דהרדי מן יומי (שם זונה מפורסמת), תבעה א"ל אייתי ניהלי להך רומנא דריש צוציתא, שוור אול אתייה ניהלה. — ואשתו הלכה לביתה ושגרא הנורא, כשבא לביתה רצה ליכנס לתוך התנור, א"ל מאי האי וסיפר לה כל המעשה שאירע לו, אז גילתה לו שהיא היתה הזונה ונתנה לו הסימן מה שנתן לה, א"ל אבל אני נתכונתי לאיסורא, וכל ימיו של איתו צדיק היה מתענה עד שמת באיתה מיתה. והשאר אחריו בן ת"ח כשם זעירא כשבת פ"ו ה"ב יב.

ר' חייא בר ברתיה דר' ברכיה, נזכר ב"ר פ"מח אמר משום ר' ברכיה, ומה שאמרו שם א"ל ר' יונתן לא קאי על דברי ר"ח אך על מאמר הקודם שאמר לר' חמא בר' חנינא.

ר' חייא בר גוריא. נזכר נדה נה: אמר מ"ט הרב.

ר' חייא בר גמרא.

היה בבלי ועלה לא"י ככתובות קיב: כשבא לנבול א"י מיגנדר בעפרה (מזונ. חביכיתיה

בר אדא), וכנדה פ"א ה"ד ישב לפני רב, ומכל זה אנו רואין שהיה תלמידו המובהק.

וכן מצינו ר"ח בר אשי אמר שמואל בפסחים ל: יבמות קיג, ע"ו ל: חולין קנז, ובירושלמי שבת פ"ה ה"ב אמר חנין מגופתייה לשמואל שר"ח בר אשי לא נהיג בן.

וכן זעירא (א) היה רבו כמפורש שבת קמ. קמ, יומא עז:.

וכן מצינו שאמר בשם אסי בנימין פ"ט ה"ט והוא רב אסי וכן צ"ל בקידושין פ"ג ה"ח.

רב הונא היה תכירו כחולין קיא: דהוי יתבי חד בהאי גיסא דמברא דסורא וחד בהאי גיסא א"ל חר לחבריה יתמא (בלו דעת, רש"י), ומה שמצינו ביצה כח: ר"ח בר אשי אמר ר"ה צ"ל אמר רב כגרסת דק"ס, וכן מה שמצינו שבת עג: ר"ח בר אשי אמר ר' אמי צ"ל אמר רב כגרסת דק"ס, ובסנהדרין מג: ר"ח בר אשי אמר רב חסדא צ"ל ר"ח בר אמי כגרסת דק"ס, ופסחים כו. ר"ח בר אשי א"ר יוחנן צ"ל ר"ה בר אבא, דק"ס, (כי לא היה מעולם בא"י), ומצינו עירובין פ: איתמר ר"ח בר אשי אמר — ורש"בל אמר, וגם שם גרסת דק"ס ר"ח בר אשי אמר רב.

מקומו היה בעיר קורקניא (הסמוכה לסורא) כע"ז מז: כי אתא ר"ז (ממזכריתא מקום רב יהודה) לקורקניא אשכחיה לר"ח בר אשי, כי אתא לסורא וכו'.

האומרים בשמו מצינו ר' אבא אר"ח בר אשי כשבת לד. (עג. לגרסת דק"ס) נ: קיג. קבד; חולין נז, נדה מז: ובירושלמי שבת פ"ג ה"ז, פ"ז ה"ב יב; (ושם ר' בא בר חייא בר אשי וצ"ל בשם ר"ח בר אשי) פ"יה ה"ב, עירובין רפ"ד, מגילה פ"ג ה"ה, יבמות פ"ג ה"א פ"טו ה"א, כתובות פ"ב ה"ט, פ"ח ה"ח, גיטין פ"ג ה"ד.

של יד אומר — להניח תפלין וכו', ובדק"ם מביא גרסא רב אחא בר הונא והוא יותר נכון.

ר' חייא בר זבדא. נזכר ב"ד פ"פריח.

ר' חייא בר זעירא.

נזכר במדבר רבה פ"א"ב שדרש והיה ברכה ברכתך קודמת לברכת, שמששה אימרים מגן אברהם ואח"כ מחיה המתים, אבל הוא ט"ס וצ"ל כמו בב"ר פ"לטייא ר' אחוה בש"ר (וצ"ל בר) זעירא, והוא אהבה בריה דר' זירא.

ר' חייא בר זרנוקי.

בסנהדרין כו. יסופר שהלך עם ר' שמעון בן יהוצדק ב) לעבר השנה, בעמא פגע בהו ר"ל איטפל בהרייהו, אמר איזיל אחיו היכי עברי עיבדא, חזייא (ר"ל) לההוא גברא דקא כריב, אמר להו כהן וחורש? א"ל יכול לומר וכו', כי ממו להתם סליקו לאיגרא שלפיה לדרנא מתותיה (שלא יעלה ר"ל), אתא לקמיה דר"י א"ל בני אדם החשודין על השביעית כשרין לעבר שנה? הדר אמר לא קשיא לי, מידי דהוה אשלשה רועי בקר — כי אתו לקמיה דר"י אמרו לו קרי לן רועי בקר ולא א"ל מר ולא מידי, א"ל ואי קרי לכו רועי צאן מאי אמינא ליה?

ר' חייא בריה דר' חייא בר נחמני. ערך רב חייא בריה דרבה בר נחמני.

ר' חייא בר חמא.

נזכר ילקוט פנחס רמז תשפכ, כן מביא באוצר ישראל ולא נמצא בילקוט שלנו.

ר' חייא בר חיננא או חנינא.

נזכר מנחות נג: מתקיף על דברי ר' חיננא בר פפא, וב"ר פ"מדריד ר' חייא בר' חנינא אמר לא כקורא תגר וכו'.

ר' חייא בר מיטם.

בתרומות פ"ח ה"ג רבנן דקמרין אמרין

בשמו

תביכותיה לא"י, ושם קיבל מכל גדולי הדור כדמצינו ר"ח בר גמרא א"ר יוסי בן שאול ר"ה כד. ל. מו"ק כב, כתובות קד., ואולי מה שאמר מגילה לא: מנה"מ דאין מפסיקין אר"ח בר גמרא אמר רבי אסי דא"ק מוסר ה' בני אל תמאם, הוא ר' יוסי בן שאול שנקרא לפעמים ר' אסי ב"ש כשבת נ., וגרסת דק"ס ר' חייא בר גמרא א"ר סימאי וזה יותר נכון. וירושלמי מגילה פ"ד ה"ח איתא המאמר אין מפסיקין בקללות א"ר חייא בר גמרא אל תקיץ בתוכחתו אל תעשה קוצים קוצים.

וכן אמר רחב"ג א"ר יוסי בר הנינא כסוטה ז, ואמר נזרקה מפי חבורה שבת נ., פסחים סד. ופי' התום' כשבת שם חבורה של תנאים, ומוה משמע קצת שעלה לא"י בזמן רב שאז היו עוד חבורות של תנאים האחרונים.

ר' חייא בריה דרב הונא.

היה תלמיד מובהק לאביו ורבא כברכות לד: אמר חזינא לאביו ורבא דמצלי אצלו, (ובמגילה כב. איתא בשעות בר אבין), וכן יומא נג: אמר חזינא לאביו ורבא דפסעי להו נ' פסיעות בכריעה אחת, ובנדה מ. אמר משמיה דרבא. ובכריתות כה. תני ר' חייא קמיה דרבא אולי צ"ל בריה דר"ה, וכן כתובות לה: א"ל רב חייא לרבא אפשר שצ"ל ר"ח בריה דר"ה, וברכות לד: אמר רב חייא אמר רב ספרא אפשר שהוא ר"ח בריה דר"ה. ונזכר שבת ה. שמתרץ דברי ר"ז כגין שקלט מע"ג הכותל.

ובפסחים מד: אמר לא אמרה תורה אלא בקדרה בת יומא, ובע"ז סז: נשתבש על ר"ה בר חייא.

וביבמות קיט: רב פפא אמר — ר"ח בריה דר"ה אמר באמרה אני והוא נחכאנו במערה, ושם פא: מתרץ בנימוחה, ומנחות מב: שלח משמיה דר' יוחנן על תפלה

העיר כב"מ פ"ד ה"ב אתא עובדא קומי ר' חייא בר יוסף ור' יוחנן, ותני קמיה דר"י כשבת מה, חולין מה, וכן צ"ל בביצה לב: ושם תני קמיה דר"נ, אבל גרסת הר"יף והרא"ש קמיה דר"י, התיב קומי ר"י כערלה פ"ג סה"ג, בעי קומי ר"י כברכות פ"א ה"א"ג; נזיר רפ"ו, חולק עם ר' יוחנן כחולין צ, וזכחים כ: כא, יומא פ"ב ה"ב"ט; וכן ידוע מחלקותן ב"ק קו: שר"ח בר יוסף סבר עירוב פרושיות כתיב כאן.

עם ר"ל היה כהברים שמתרץ לר"ל קושייתו כתמורה זו.

וכן מצינו ר"ח בר יוסף א"ר אושעיא כע"ז נא; סנהדרין טז; ואמר בשם ר' מיאשא כב"ר ספ"ג (ושם ר' חייא בר יוסי) ור' לוי א"ל לדיך וכו'.

האומרים בשמו מצינו ר' אלעי כב"מ קיו, רב גידל כשבת ז, פסחים ז, עירובין צ, ע"ז ג, ר' חייא בר אבא בשמו כלאים פ"ד ה"ד, ר' יונה ור' יצחק בר נחמן משמו ר"ה רפ"א, רבנן דקסרין בשמו הוריות פ"ג ה"ז, וכן נזכר ב"מ י. שאמר אביי מתיב רח"בי פאה.

דרשותיו באגדה מצינו כתובות קיא: שדרש עתידים צדיקים שיעמרו בלבושיהן קי"ח מחטה — עתידים צדיקים שמבצבצין ועולין בירושלים — עתידה א"י שתוציא גלוםקאות וכלי מילת (ובמדרש תהלים פ"ע"בז איתא הדרשה הזה ע"ש ר' חייא בר יוסי א"ר יוחנן).

ובמד' תהלים פ"ל"ג ר"ח בר' יוסי אמר אין בין הצדיקים החיים לצדיקים המתים אלא דיבור בלבד.

ממקראיו הפרטים מצינו שמסחרו בא"י היה במלח כב"מ מת: שאמר רבא מנא אמינא לה דר' חייא בר יוסף יהבו ליה זוזי אמלחא לסוף אייקר מלחא אתא לקמיה דר"י א"ל זיל הב להו ואי לא קביל עלך מי שפרע.

בשמו שאמר ר' יצחק בר נחמן בשם רי"ב ל החד והמר והמתוק אין בהם משום גלוין, וע"ז אמר ר' חייא בר מיטם בההיא דשחק חד לתלת.

רב חייא בר יהודה.

בכתובות כא. הקשה לרב יהודה ומי אמר שמואל הכי והא ההוא. שטרא דנפיק מבי דינא דמר שמואל — א"ל ההוא שטרא דיתמא הוה, ומוה אנו רואין שידע עוד את שמואל וישב לפני רב יהודה.

ר' חייא ברביה דר' יוסי. נזכר זהר יתרו פ..

רב חייא בר יוסף.

היה תלמידו דרב כדמצינו תמיד ר"ח בר יוסף אמר רב כשבת ז, עירובין צ; פסחים ז. כא; יבמות צב: צד: צו. קי, כתובות קי, נדרים ח. טז; קידושין טב, חולין נד, והיה מדקדק מאוד אחרי מעשה רבו ככתובות נ: שאמר, רב זן מחימי דעלייה, ובירושלמי פסחים פ"ח סה"ה ר"ח בר יוסף גידל בר בנימין בשם רב, ואח"כ בא לפני שמואל כשבת ננ, חולין מה: שאזל ר"ח בר יוסף אמרה לשמעתא דרב קמיה דשמואל, בעי משמואל יבמות נח; הקשה לשמואל כתובות סג; סד, ובעירובין צ: א"ל לשמואל הלכתא כוותך או כוותיה דרב.

והיה הריש בעיר סיכרא כב"מ פג. אתקין רב חייא בר יוסף בסיכרא הני דדרו באגרא ואיתבר נשלם פלגא.

ובימי ר' יוחנן ור"ל עלה לא"י כנימין למ. כי סליק רב חייא בר יוסף אמר להא שמעתא דרב קמיה דר' יוחנן, ובחולין נד. כי סליק רב חייא בר יוסף אשכחינהו לר"י ולר"ל דיתבי וקאמרי — א"ל האלהים מורי בה רב וכו', ומוה אנו רואין שהביא תורתו בידו.

וכפי הנראה נתמנה בטבריא לדיין

סה"ד, והוא היה בזמן ר' ירמיה כמו"ק פ"ג ה"א כימי ר' ירמיה אתת עקא על טיברדיאי שלח בעי מנורה של כסף מר' יעקב בר בון—ורצה לנדות לר' ירמיה ולא הניחו ר' חייא בדר"י עמושיא, ובמו"ק פ"ג רה"ה, נזיר פ"ג ה"א הורה ר' ירמיה לר' יצחק עמושיא, ואית דאמר לר' חייא בריה דר"י עמושיא, ובתרומוות פ"י ה"ו ר"ז ב) סלק למנקריה לר"ח בדר"י עמושיא.

וביוחסין ערבכו עם רב חייא בריה דרב יצחק.

ר' חייא בר כהנא.

נוכר אנרת בראשית פ"ב, ובסה"ד כתב לא מצאתי.

ר' חייא בר לולייני—לוליאב—לוליתא. בתענית בה. יוסף שר"ח בר לולייני שמע להנך ענני דקאמרי ניתו וניתבי מיא בעמון ומוזאב אמר לפניו רב"שע כשנתת תורה לעמך ישראל חורת על כל או"ה ולא קבלוה, ועבשו אתה נותן להם מטר שדו הבא, שדויה אדוכתייה, ושם דרש—אם נאמר תמר למה נאמר ארו וכו', ובירושלמי ע"ז רפ"ב אמר בשם ר' הושעיא, ובכתובות פ"ג ה"ב נדרים פ"ד ה"ב ר' יוסי בר' בון ור"ח בר לולייני תרוויהו בשם שמואל אמרי, ובנזיר פ"ד סה"ד תרוויהו אמרי בשם (ר') שמי, ובערלה רפ"ב ר' חייא בר לוליאב אמר לר' חנניא.

ומצינו שהיו לו תלמידים כחלה ספ"ב, יומא פ"ב רה"ב, נדרים רפ"ג, נזיר פ"ה ה"ג, שבעות פ"ח ה"ג תלמידיו דר' חייא בר לוליתא וכו'.

ר' חייא ברמזא.

בסה"ד מביא מירושלמי ברכות פ"ה רה"ב, וגרסא שלנו ר"ח בר אבא, ובערוך ערך שקל גרס ר' חייא כרוזא, ובערוך דפוס פיורו רל"ז ערך סאור גרס ר"ח כרוזא.

ובסוטה פ"א ה"ג וכתובות פ"ב ה"ט יוסף ששלח בתר איתתיה אמר יסקן עמה ג' תלמידין, שאם יפנה אחד מהן לצורכו תתייחד עם שנים—אף הוא שבר לה את הבית—ולא היה מתייחד עמה וכו', והמפרשים פירשו שאשתו נשבות, והוא היה כהן, אבל שגגה היא, ובגמרא יוסף אך שר"ח בר יוסף ס"ל כרב רביה כסוטה ז. דברדך לא סגי בשנים, והוא שלח אחריה שתבא אליו לא"י לכן שלח אחריה ג' תלמידיו, ומה שמסיים שם אף הוא שבר לה בית, זה קאי אר' זכריה בן הקצב שהמקור היא בכתובות פ"ב ה"ט ושם מביא במשנה המעשה דר"ז בן הקצב, וכמו שמוזאב בקצרה בכתובות כז: אחר המשנה דר' זכריה בן הקצב, הנא ואעפ"כ ייחד לה בית בחצרו, והמאמר הזה שייך אך בירושלמי כתובות, ובסוטה שם כשהזכיר המעשה דר"ח בר יוסף העתיקו אנב אורחא כל הנמרא דכתובות אף שאין שייך שם, וזה ברור.

רב חייא בריה דרב יבא.

נוכר סוכה טב: שמוסף על דברי רב חסדא ואומר ובגדול אע"פ שאינו יכול—דכתיב ויוסף דעת וכו', ובריו"ף גרס ר' חייא בר אבא, ובדק"ס בריה דרבנא. ר' חייא בר יבא.

נוכר אס"ר פ"די אמר פורפירא דמלכא מודבנא בשוקא, ווי ליה למיזבניה, ווי ליה לזבניה, כך ישראל הן פורפירא שהקב"ה מתפאר בהן וכו'.

ר' חייא בר יעקב. נוכר תנחומא הישן עקב.

רב חייא בריה דרב יצחק.

נוכר ע"ז לנ: שרבינא שרא ליה למירמא ליה שיכרא וכו'.

ר' חייא בריה דרב יצחק עמושיא. אביו היה תלמידו דר"ז כפאה פ"ח

רב חייא בר עמרם.

בבכורות לו: אמר נ' מתירין את הבכיר במקום שאין מומחה, אבל צ"ל ר' חייא בר אבין א"ר עמרם כיבמות כהן, וכן הוא גרסת שיטה מקובצת.

ר' חייא בר פפא.

נוכר ב"ק פ. א"ר אבא בר פפא משום ר' חייא ב"פ, משום ר' אחא בר פפא ובסנהדרין לד: מנה"מ א"ר חייא בר פפא, וכו', וברכות פזו ה"א ר' יעקב בר זבדי בשם ר' אבהו שמן זית מכרך עליו בורא פרי העין, א"ר חייא בר פפא קומי ר' ועירא ומתניתא אמרה כן.

ר' חייא בריה דרב פפי.

נוכר ויק"ר רפ"ח שהוא ור' יהושע דסכנין אמרו בשם ר' לוי לאחר ג' ימים בריסו של אדם נבקעת — ואומר לו הילך מה שגולת, אבל הוא ט"ס וצ"ל כמו בסמוך שם ר' אבא בריה דרב פפי ור"י דסכנין, וכן הוא המאמר בירושלמי מו"ק פ"ג ה"ד, וביבמות פ"טו ה"ט איתא בטעות ר' בריה ורב פפי וצ"ל ר' אבא בריה דר"פ.

חייא בר רב.

קרוב מאוד לומר שנוצר אחרי פטירת ר' חייא ורב קראו ע"ש דודו, ואביו רב למד עמו בכרכות נג: ונזיר סו: שא"ל רבי ברי חטוף ובריק, ופסחים ע. מתני ליה רב לחייא בריה, ושם קיג. א"ל רב לא השתי סמא וכו', ומו"ק כו. א"ל באפה נהוג אבילותא, וכן אותיב דרב אפי ככתובות מח: קידושין מו. כריתות יז: וכן ישב לפני שמואל כערבין סו: ושמואל א"ל בר אריה או בר אוריין תא ואימא לך מלתא מעלייתא דהוה אמר רב אבון בכרכות יב, חגיגה יד, ע"ז לא:.

וכל גדולי תלמידי רב היו רבותיו כעירובין סו. מתני ליה רב חייא בר אשי

לחייא

ר' חייא בר מנחמא. נוכר ויק"ר פ"לרו ר' תנחומא בשמי.

ר' חייא בר מרייה—מריה—מדוייא. היה תלמידו דר' יוסי ור' יונה כב"ב פ"ח סה"א אעיל עובדא קומי ר' יוסי, ובכתובות פ"מ ה"א בעי קומי ר' יונה, וכשבת פ"יר ה"ד אמר בשם ר' יונה, וכן בסנהדרין פ"א ה"ב, ובעירובין ספ"ח אמר לר' מנא הכי אמר ר' יונה אבון, ובשביעית פ"ו סה"א ר' חייא בר מריא אמר לר' מנא יאות עבדת דלא חתמת (על ההיתר) דר' יונה אבון אמר וכו', ובפר"כ קנג: מצינו ר' חייא בר מריא בשם ר' לוי.

רב חייא בר רב מתנה.

בגדה ס: דריש משמיה דרב הלכה כר' נחמיה א"ל ר"נ אבא תני — ואת אברת וכו'.

ר' חייא בר נחמן—נחמיה.

בקה"ר פ"יבג, ד"ו דריש הפסוק והתעונו אנשי החיל אלו זרועותיו — וחשכו הרואות — אלו כנפי הריאה שמשם יוצא הקול, בויק"ר רפ"ח המאמר ושם בר נחמן, וכן נוכר בשם זה בתנחומא שרה"ו, קה"ר פ"ב"חדטי, וב"ב מו. אמר רב חייא בריה דרב נחמן ל"ש אלא הוא, אבל גרסת דק"ס ר"ה בריה דר"ג.

ר' חייא בר נחמני, (תנא דברייתא).

תלמידו דר' ישמעאל אמר משום ר' ישמעאל ברכות מח: ומכלתא בא פ' מו"ג.

רב חייא בריה דרב נתן.

נוכר פסחים מא. מתני לה להא דרב חסדא בהריא וכו', ומשמע שהיה בזמן רבא, ובמנחות לט. ר"ח בריה דרב נתן מתני הכי אר"ה וכו'.

ר' חייא בר עוקבה.

נוכר גיטין פ"ג ה"ו אמר בשם ר' יוסי בר' חנינא.

זוכה לכן גדול בתורה בשם שימי שהיה חביב על רב זקינן כקידושין יב.

רב חייא בר רב מדיפתא.

ע"פ רוב מצינו איתו שהוא שונה ברייתות כשבת י. שתנא לרב חסדא ולרבה בר"ה כל דיון שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת וכו', וברכות ח: תני ליה לרב ביבי בר אבוי וכי בתשעה מתענין וכו', וכשבת קמב: וכן תנא חייא בר"ה מדיפתא, וביבמות עד. ת"ש מדתני ר' חייא בר רב מדפתי ערל אסור וכו', ובכתובות סח. א"ר חנינא — ותני ר"ה בר רב מדפתי, ולא שהיה בזמן ר' חנינא אך הוא מסתמא דגמרא, וגם ר' חנינא זה אינו ר"ה הראשון אך ר' חנינא חברון דרבנן או חברו דר' מני כי אמר שם דאמר ר' אלעזר, וכן הוא באמת כי המאמר הזה אמר לרב פפא ככ"ב י. שמא עני בא לידך ולא פרנסתו דתניא רי"בק אומר כל המעלים עניו מן הצדקה כאלו עובר ע"ז וכו', ולא לפלא מה שהיה בזמן רב חסדא וחי עוד בזמן ר"פ, יען כשהיה לפני ר"ה היה זה כשמלך ר"ח והיה זה בסוף ימיו ורב חייא בר רב היה אז עול ימים ובזמן ר"פ היה כבר זקן.

ר' חייא בר רבא.

זוכר מדרש משלי פ"טו, אבל צ"ל ר"ח בר בא כדמוכא המאמר ילקיט משלי רמו תקנן ר"ח בר אבא.

רב חייא בריה דרבה בר נחמני.

אף שבל"ס היה בנו של רבה בר נחמני הידוע, יען שלא היו שני רבה בר נחמני, לא מצינו בשום מקום שדיבר עם אביו או שקבל ממנו, ואך היה תלמיד רב חסדא כדמצינו תמיד ר"ח בריה דרבה בר נחמני א"ר חסדא כסנהדרין סט.; ע"ז מט.; ושם ס: איתא בריה דאבא בר נחמני (וצ"ל דרבה כגוסת דק"ס, ועוד ידוע שרבה

לחייא בר רב קמיה דרב, ובעירובין צח: ובירושלמי שם פ"א ה"א"ה. מתני ליה רב חנינא בר שלמיה קמיה דרב, ובשבת סו., יומא יט: מתני ליה רב חנן בר רבא קמיה דרב, ובעירובין ב: יד. מתני ליה רב יהודה קמיה דרב, ובע"ז פ"ד ה"ח מתני ליה שמעון בר חייא.

ועם רב הונא היה חבר ששניהם ישבו לפני שמואל כערכין מזו; מחלקותם שבת סט.; ב"ב ד.; ע"ז מט.; ובחולין יד. אר"ה דרש חייא בר רב משמיה דרב, ואך יען שר"ה מלך בסורא לכן מצינו בכורות כב. שקרא לר"ה רבי, וכן נראה מב"ב למ: שחייא בר רב ישב עם ר"ה שאמרו שם גירל בר מנימוי — אשכח לר"ה ולחייא בר רב ולרב חלקיה בר טובי, וכן הוא בירושלמי שם פ"ג ה"ג גידול בר מינימין הוה ליה עובדא והוו דייניה חלקיה ב"ט ור"ה וחייא בר רב.

הלכותיו מעטים המה, ונזכר אך ברכות יד: ור"ה בר חנינא אמר משמיה בברכות ל., ורבה בר אביה שאלו בע"ז נא, וכן מצינו אבוי משמיה כשבועות יז.; ובסוכה מצינו שחולק עם רי"ב ל אבל גרסת דק"ס ר"ח בר אשי.

ממקראיו הפרטים מצינו יבמות סג. כשראה שאמו קא מצערא לאביו ותעשה תמיד היפוך מרצון אביו, כשרצה רב מלופחי עשתה היא חומצי מה עשה אמר לאמו שאביו רוצה בחומצי ועשתה מלופחי כרצון אביו, ואביו שלא ידע כי הוא חכמת בנו א"ל שאמו נתהפך לבה לטובה, אז סיפר לו בנו שזה הוא ע"פ חכמתו, א"ל רב היינו דאמרי אינשי דנפיק מינך טעמא מלפך, אך את לא תעביד שלא ללמד לדבר שקר.

ובגושין יח. שכתובתיה איכתוב ביום ואיחתום כלילה ורב היה שם, ובב"ר פ"טדג שרב א"ל בנה לי בית בא"י.

ר' חייא כתובה.

ר' יצחק בר' חייא כתובה פסחים פ"א ה"ח, ופי' קרבן העדה שבך שמו.

ר' חייא מאבל ערב.

בפסחים עב. והתני ר' חייא מאבל ערב א"ר מאיר ופירש"י שם מקום, אבל אין זה מרש"י כי המה מוקפים כזה [ ] ובאמת המאמר בשבת קלו. ליתא תיבת מאבל ערב וכן ליתא בדק"ס, ורבינו העישור הלכות מילה מכיא שצ"ל "מאיר ערב" והוא סימן שר' מאיר אמר הדין שר"א ור"י לא נחלקו על שהיו לו ב' תינוקות למול, אחד "ערב" שבת, ויען כי שם עב: איתא א"ר שמעון לא נחלקו וכו', הניחו סימן שבאן אמר ר' מאיר כן, אבל בשבת קלו. ליתא הסימן כי שם לא שייך הסימן הזה.

רב חייא מהורמזי ארדשיד.

נזכר ב"ב נב. אר"נ בר יצחק אישתעי לי ר"ח מהורמזי ארדשיד דאישתעי ליה רב אחא בר יעקב, ופי' ר"ג שהוא מן כרך שולמניות דארדשיד.

חייא מחגרא.

ביבמות קטו. ההוא גיטא דאשתכח בסורא ובתיב ביה הכי בסורא מתא אנא ענן בר חייא — ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא הוה ענן בר חייא אחרנא לבר מענן בר חייא מחגרא, ומשמע שם שבנו ענן היה בזמן אב"י ורבא, וביוחסין כתב שהיה בימי שמואל ואפשר שראיתו מכתובות כא. שההוא שטרא דנפיק מבי דינא דמר שמואל והוה כתוב ביה מדאתא רב ענן בר חייא, ואפשר שסכר היוחסין שהוא בר חייא מחגרא, אבל באמת אינם שייכין זל"ז כי השני היה ת"ח, והראשון מאוחר ואין ראיה שהיה ת"ח.

ר' חייא מווסתניא.

בתענית מ. יסופר שהוא ורב שמואל בר אידי ור"ה בר מנח הוו שביחי קמיה

שרכה הוא אנא) וכן צ"ל בברכות מג. וגם שם בריה דאבא ב"ג.

ובר"ה לא. ר"ח בריה דר' חייא בר נחמני א"ר חסדא צ"ל כבדק"ס ר"ח בריה דרבה ב"ג, ובר"ה לד: שמעה רב חייא בריה דרב"ג (שמעתא דרב"ח אר"י) אזל אמרה קמיה דרב דימי בר היננא וכו'.

ר' חייא בריה דר' שבת.

נזכר יבמות ספ"ב ר' עקיבא (אמורא) בשמו, ובסנהדרין פ"ה ה"א"כז: ר"ח בריה דר' שבתיי מקשי היאך הו יוצאין לב"מד של משה וכו'.

ר' חייא דכפר חנון.

בב"ר פ"ז"ה ר' יהושע בריה דר' תנחומא ב"ר חייא דכפר חנון הוה באסיא וכו', אבל המאמר הזה בירושלמי שבת פ"ב ה"ו ושם ר' יוסי בריה דר' תנחום דכפר חנון, ובקה"ר פ"ג"ב גרס ר' יהושע בריה דר' ח' דכפר חנון.

ר' חייא דכפר תחומין.

בירושלמי סוף תרומות ושבת פ"ב סה"א א"ר אבהו שנה לי ר' יונתן בן עכמאי — א"ל ר"ז ומה הוה מבייה? א"ל אדם גדול ובקי במשנתנו היה, ופירשה ר' חייא דכפר תחומין לפני רבי (הוא ר"י נשיאה הישני) ומניתיה חכים. ובפאה רפ"א"ג: חולק עם ר' ברכיה ח"א אפילו כל העולם כולו אינו שוה לד"א של תורה וכו'.

ר' חייא הכהן. ערך ר' חייא אביו דר' ברכיה.

חייא חוזאה.

בסה"ד בערך ר' שמעון בר חייא חוזאה מכיא שנזכר בכמה מקומות בירושלמי, ובירושלמי שלנו לא נמצא תיבת חוזאה.

ר' חייא כרוזא. ערך ר' חייא ברמזא.

ח'יתא.

ר' לוי בר ח'יתא סוף כו"ק, ובספר אהבת ציון ירושלים בשביעית פ"ד ה"ו ישער שמה שאמרו שם ר' חייא בר בא אמר ח'יתה, הוא ח'יתא אבי ר' לוי.

ר' חילא.

ביוחסין וסה"ד מביאין ר' חילא בשם ר' ינאי ע"ז ספ"ה, והוא ט"ס כי שם ר' חילא וכן מובא שם ר' יילי בשם ר' ינאי והוא ר' אילעא כמביאר בערכו.

חילפא בר אנרא, (תנא דברייתא).

בשבת קה: ותוספתא ב"ק ספ"ט ר' שמעון בן אלעזר אומר משום חילפא בר אנרא שאמר משום ר' יוחנן בן נורי, ובדא"ר פ"א אבא חלפי אומר משום אבא חגרת אביו, ונראה כי הוא שם של תנא אחר.

חילפא בר אידי.

נזכר ויק"ד רפ"טו הוא ור' חייא [בר אבא] אמרו בשם ר' יוכי, ובאיכ"ר פ"דריח איתה המאמר בשניים.

אבא חילפא בן קרויא.

נזכר בתוספתא מע"ש רפ"ד (צוקערמאנדל) אבל גרסא שלנו אבא חלקיה מן קרויה.

ר' חילפא דרומיה. נזכר פס' רבתי פ' אנכי מנחמכם ס"ב.

חילפי בר סומקאי. ר' הלבו בנו כ"ד פ' נאי"כ.

חילפיי או חלפי. ערך אילפא.

ר' חילפיי בר בריה דר' אבהו.

נזכר בבורים רפ"ב אמר שמעית קליה דרבי ררש, וידוע שבירושלמי כל הנשיאים נקראין בשם סתם, "רבי" ויותר נכון כגרסת מדרש שמואל ספ"כג שמעית קליה, "דסבי" ומסמ"ך עשה רי"ש, ובמ' תהלים פ"כ"ו גרס ר' חלפתא בש"ד אייבו.

דרבא, כי נח נפשיה אתו לקמיה דרב פפא, כל אימת דהוה אמר להו שמעתא ילא דיה מסתברא להו הוה מרמוז אהרדי, הלש דעתיה, אקרויה בחרכא ואבחוד את שלשת הרועים, למחר כי הוה מיפטרי מיניה א"ל ליולי רבנן לשלמא, וביוחסין כתב שמתו, ורא נזכר בגמרא שנתקיים החלום, ובזבחים קיב, א"ר חייא מיוסתיניא בשער נשיא, וגרסת דק"ס מיוסתיניא, והוא שם מקום.

ר' חייא פרוואה, (או פרוואה).

נזכר ע"ז לח: איקלעלבי ריש גלותא — ורב זכיר אמר להו לא תציתו ליה וכו'.

ר' חייא ציפוראי.

היה תלמידו דר' אמי בירושלמי ערלה פ"ג רה"ב שאיתוב קומי ר' אמי. והיה כהן כתרומות ספ"א שר' הנניה בר עכברי היה עכר עכירתא גביה ר"ח ציפוראי כשהלך ממנו מילא יו נר שמן שריפה וכו', ובמד' תהלים פ"יב"א ר"ח ציפוראיה אזיל למזבן חטים בסורא א"ל יונתן כשאתה רוצה לקנות דמים האמר שעורין אני חפץ וכו', ובספ"ד כותב לעיין בערך רב הונא ציפוראי וחשב שאחד הוא, אבל באמת הראשון היה תלמיד ר' אמיר"ה ציפוראי היה תלמידו דר' יוחנן,

ר' חייא קטוספאה.

נזכר ביצה לח: אמר רב ספרא — ולא שמיע להו הא דאמר ר' חייא קטוספאה משמיה דרב, וביבמות קר. מצינו רבה בר חייא קטוספאה.

ר' חייא קרא.

נזכר איכ"ר פ"דד אמר בשם רש"בנ מיום שחרב בהמ"ק בטליין קרוש, ומקורו מירושלמי סיכה פ"ד ה"ו ושם גרס ר' יודה בר לקיה.

ברכות ס"ט, תענית פ"ג ה"ט, מו"ק פ"ג ה"ז ומגילה פ"ב ה"ד, אבל היה תלמידו דרב הונא כיבמות סד: שהוא עם חבריו רב אבא בר זבדא ורב גידל כולם איעקור מפירקיה דר"ה, ורב אחא בר יעקב אמר שתין סבי הונא וכולהו איעקור חוין ממנה.

ומצינו תמיד ר' חלבו אר"ה ככרכות סב: מגילה ד: כט: מו"ק כו: כתובות ז, ב"מ ח: כט: חורין צה: וכשהובא ר"ה לא"י להקבר ורצו להניח ס"ת על מטתו היה אור' חלבו שם והעיד ואמר אנא חזיתיה לר"ה דבעי למיתב אפוריא והוה מונח ס"ת עליה וכו' כמנחות לב: וכן הוא במו"ק כה. לגרסת דק"ס. וכן קיבל מרב חמא בר גוריא תלמידו דרב כשבת לו, מגילה יח: (ובמגילה פ"ב סה"ב המאמר ר' חלבו (בר אבא) בשם רבי) חולין מה, וכן קיבל מעולא ביראה כמגילה ד, מו"ק כו.

ועלה לא"י עוד בחיי ר' יוחנן ואף שלא מצינו שדיבר אתו פא"פ אבל מצינו ע"ז לה: שחילק עם ר' יוחנן, ובכתובות קיב, ר' חלבו ור' עירא ור' יוסי בר חנינא איקלעו לההוא אתרא אייתו קמיהו אפרסקא דהוה כאלפס — לשנה איקלע ר' אלעזר להתם, וידוע שר"א נפטר בענה אחת עם ר"י, וברכות פ"א ה"די. ר' חלבו ר' שמואל בשם ר' יוחנן, וכן מצינו ששאל מר' אימי ככלאים פ"ג ה"ג.

הלכותיו מצינו ברכות יב. שאמר משמך היוצא אימר למשמך הנכנס מי ששיכן את שמו וכו', ושם כט. אמר הני כ"ד דתעניתא כנגד כ"ד רגנות שאמר שלמד, ושבת קמו: אמר חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת קיפחו עשרה שבטים מישראל, וכיומא נד. אמר מתעסק בקרדומו הוד, וע"ז לה: אמר אפילו למ"ד פלטר עכו"ם וכו'. וכירושלמי מגילה רפ"א אמר יום

ר' חליפי בר זמרי.

בפד"כ קלג: אמר בשם ר' יוסא, והמאמר הזה מובא ביוק"ר רפ"ז בשם חליפי בר אורי, ובאיכ"ר פ"ריח ע"ש. חליפי בר זבד, ור' ברכיה בשם ר' איסי. אבא חליפי. ערך חילפא בר אנרא. חליפי בר זבד. ערך ר' חליפי בר זמרי.

אבא חליפא קרויא.

בב"ב קכג. בעי מר' חייא בר אבא, ובמע"ש פ"ד ה"א תני אבא בר חליפיי בר קריי בד"א בודאי — ר' חייא בר ווא הוה ברומי וחמתון מפרקין — אמר מאן דהורי לן חליפי בר קריי, (ואפשר שהוא שם עיר). ובמר' תהלים הישן פ"ב רבן גמליאל (הוא בנו של ר"י נשיאה השני), הלך אצל אבא חלפא בן קרוייה שיתפלל עליו.

חילקאי.

רב משרשיה בר חילקאי כתובות ק: כמא בר חילקאי חולין לח.

חנינא. ערך חנינא.

חיפא. ערך איפא.

ר' חנינאי.

אבי התנא הנודע בשם ר' חנינאי בן חנינאי כלאים פ"ד מ"ח, ונזכר פדר"א פ"מא ופ"מט בשם ר' חנינאי, ובסה"ד מביא ר' חנינאי אמורא אמר בשם ר' לוי מתנחומא הישן תוריע, אבל שם צ"ל כבתנחומא בובער תוריעיא ר' ברכיה בשם ר"ל.

חכמי אודה"ע.

נזכרו פסחים צד: בענין מהלך החמה ורכי אמר נראין דבריהם מדברינן, וכירושלמי בב"ב פ"ח ה"א שאומרים בן זבת שוין כאחת לענין ירושה ומובא שבת קמו:.

ר' חלבו.

אף שמצינו שאמר בשם רב כירושלמי

ה"א ושם ר' חלבו, ר' חונה (רב הונא) בשם רב.

ר' חלבו בר הנן.

בירושלמי ברכות פ"ו ה"א אמר בשם רב, ורב ששת מתיב עליה, ונראה שגם כאן צ"ל ר' חלבו רב חונה בשם רב.

ר' חלבו בר חילפא בר סמקאי.

נוכר ב"ר פ"נא"ב אמר בשם ר' יהודה בר' סימון.

ר' חלבו בקרוייה.

במדרש תהלים פ"ב"ט יסופר שר' נמליאל הלך אליו שיתפלל עליו א"ל יתן לך כלבבך, ובמדרש תהלים הישן הגרסא אבא חלפא בר קרוייה,

חלוב.

רב הונא בר חלוב שבת קמ"ז.

ר' יצחק בר חלוב חולין צ"ט.

חלוון. רב הונא בר חלוון שבת קל"ט.

חלוקה.

ר' צדוק (ונרסת דק"ס ר' יצחק) בר חלוקה יומא ע"ה.

חלי. (שם עיר בנחלת אשה, יהושע פ"יט"ב). ר' יונתן בן חלי סנהדרין פ"ו ה"ה.

חלנומי או חלנימי.

ר' חנניא בן חלנימי מבלתא בשלח פ' מה הצעק אלי, והוא ט"ס וצ"ל ר' חנניא בן חנינאי כבילקוט שם.

ר' חלפון. נוכר ב"ר פ"יט"ו.

חלפתא.

ר' יוסי (סמ) בן חלפתא הנודע, ר' שמואל בן חלפתא ברכות פ"ג סה"ה. ר' שמעון בן חלפתא במשנה סוף עוקצין.

ר' חלפתא.

אבי התנא הנודע ר' יוסי, ונצר מגזע יונדב בן רכב כירושלמי תענית פ"ד ה"ב.

נוכר במשנה פ"א, בתענית פ"ב מ"ה

מעשה

יג' יום מלחמה היה הוא מוכיח. על עצמו.

ודרכי האגדה קבל מר' שמואל בר נחמני כמנילה פ"א ה"א שאמר ר' חלבו זמנין כניאיין יתבית קימי רש"ב, וכן ב"ב קבג. בעי מרש"ב מה ראה יעקב שנתנה בכורה ליוסף — ואמר לרש"ב ר' יונתן רבך לא כך אמר, בשם רש"ב כתנחומא בראשית יח, בשלח"ג, וארא"ב.

ואחרי פטירת ר' אמי שנפטר בקסרין שהיה שם ישיבתו בסוף ימיו תחת כנפי ר' אבהו, היה ר' חלבו מראשי הדור וכדמצינו ניטון ס. ששלחו בני גלילא לר' חלבו מהו לקרות בהומשים בב"הכנ ולא הוה ביריה, אתא ושאל לר' יצחק נפחא (שהיה אז זקן גדול) לא הוה ביריה, אתא שאל בי מדרשא, ופשמויהו מהא דא"ר שמואל ב"א"ר יונתן וכו'.

ומקומו נראה שהיה בטבריא כירושלמי תענית פ"ב ה"א שאמר ר' חלבו לר' יודן נשיא (השני) פוק עימן וצערך עבר, וירוע שר"י נשיאה היה מקומו בטבריא כמבואר בערכו.

האומרים בשמו מצינו ר' אבא בר זמינא ככלאים פ"ט ה"ג.

ר' ברכיה כברכות פ"א ה"א"ה, ור' ברכיה שאלו כלאים פ"ט ה"ג, ואמר השבתי לר' חלבו איכ"ר פ"ג"ח, ר' ברכיה הכהן בשמו תנחומא בהעלותך"ו.

ובויק"ר ספ"לה ר' אבא בר כהנא ור' ברכיה ור' חלבו בשם רב, והמאמר בברכות ספ"ט ושם ר' אבא בר' עילאי. ר' יהודה הלוי בר שלום בשמו תנחומא תולדות"טו, ובגדרים מ. יסופר שר' חלבו חלש נפק אבריו רב כהנא ר' חלבו באיש לא איכא דקא אתי וכו'.

ר' חלבו בר הונתא.

נוכר כירושלמי נזיר רפ"ג, אבל הוא ט"ס כי המאמר מובא גם מו"ק פ"ג

ובסנהדרין פ. א"ר יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן, ובמעילה יז: א"ר יוסי אלו היה אבא חלפתא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה?

ונראה שהאריך ימים כמפורש בתוספתא דכלים ב"ב רפ"ב א"ר יוסי מעשה בר' זקנים שהיו יושבין אצל רא"ב בע הריש בציפורי, ר' חוצפית המתורגמן ור' ישכב ור' [צ"ל אבא] חלפתא, וזה היה בל"ס כשהתחילו מרידת ביתר או אח"כ.

ובנו ר' יוסי ישב על כסא אביו בציפורי כמפורש בערכו.

והיה לו עוד בן אחר שמת בלא בנים ויבם ר' יוסי אחיו את אשתו כירושלמי ריש יבמות, אבל ר' שמעון בן חלפתא לא היה בנו כמפורש בערכו.

ר' חלפתא.

אחר מחמשת בניו של ר' יוסי כמפורש בירושלמי ריש יבמות ובשבת ק"ח: שיבם ר' יוסי את אשת אחיו שמת וילדה לו חמשה בנים, ובמדרש תהלים פ"ק"ב ר' סימון ור"ל בל בשם ר' חלפתא (ואפשר שהוא ר' חלפתא זה), בו"ד כשהוא מודה נותן לו ספיקולא — אבל הקב"ה אינו כן וכו', וביוחסין כתב שמת בהיו אביו משמחות פ"י ולא נמצא שם, ובמו"ק כא. נזכר אך מעשה שמת בנו של ר' יוסי בציפורי, ולא נזכר שמו. ובערך ר' שמעון בן חלפתא בארתי שהיה בנו של ר' חלפתא זה.

ר' חלפתא. (אמורא).

נזכר ב"ר פ"ר.ט. ר' חלפתא מייתי לה מן הכא ולמשול ביום ובלילה וכו', ר' חנין בשם ר' שמואל מייתי לה מסיפא, וכן ש"ר פ"י"ד, וקה"ר פ"ג א"ר חלפתא יתברך שמו של הקב"ה וכו', ומד' תהלים פ"כ"ז ר' חלפתא בשם ר' איבו וכו', אבל בירושלמי בכורים פ"ב ה"א גרס חילפי בר בריה דר' אבהו.

מעשה כימי ר' חלפתא ור' חנניה בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה ונמר את הברכה כולה ולא ענו אחריו אמן.

והיה עוד בזמן הבית וראה את ר"ג הזקן כעדות בנו שבת קטו. א"ר יוסי מעשה באבא חלפתא (אביו של ר' יוסי חלפתא שמו, רש"י) שהלך אצל ר"ג בריבוי למבריא ומצאו שהיה יושב על שלחנו של ר"י בן ניוף — א"ל זכור אני ברכן גמליאל אבי אביך שהיה עומד ע"ג מעלה הר הבית וכו', וכן הוא בתוספתא שבת רפ"ד וסופרים פ"ה ה"טו.

והנה אף שזכה עוד לראות את ר"ג הזקן א"כ היה למעלה משלשים בזמן החורבן, אעפ"כ מספקא להגמרא ב"ק ע. ואמרו א"ר יוסי כשהלך אבא חלפתא אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה ואמרו לה ר"ב אצל אבא חלפתא, א"ל הרי שאכלה — אלא שר"ע חולק בדבר, ובתוספתא מע"ש פ"א ה"יג, ב"ב פ"ב ה"ד א"ר יוסי בא ר"ב אצל [אבא] חלפתא — א"ל אף אני אומר כך אלא שעקיבא אימר וכו', ובתוספתא אהלות פ"ה א"ר יוסי בא ר"ב אצל אבא חלפתא — אלא שעקיבא משהר, וסוהו אנו רואין שהיה חבר לר' עקיבא שקראו "עקיבא", וזה יען שימי פעולתו גחשבו לדוד ר"ע וחבריו, ככל הרור ההוא שהיו גם קודם החורבן.

והוא היה הריש בציפורי כמפורש ר"ה כו. תענית טז: וכך היה נוהג ר' חלפתא בציפורי, ואז היה חכירו ר' חנניה בן תרדיון הריש בסיכני כמפורש שם.

תלמידים לא מצינו לו ואך ר' יוסי בנו יזכירו תמיד בשם אבא חלפתא כרמובא לעיל, וכן מצינו סוטה לד. אר"י אבא חלפתא ור' אלעזר בן מתאי וחנניא בן חבינאי עמדו על אותן אבנים וכו', (ואפשר שכונתו ששלשה ההכמים האלו עמדו על האבנים אבל לא בזמן אחד כי חנניה בן חבינאי היה מאוחר מר' חלפתא).

ב"ש כנגד שבעה קילות שאמר דוד על
המים וכו'.

ר' הלפתא דמן הוה—דמן הונא
(דמן חיפא).

בגמין פי: א"ל ר' יוחנן לבני ר'
הלפתא דמן הונא (ס"א חיפא) הכי אמר
אבויון לעולם לא תצא, וקרצית שבכמיר
אינה פוסלת במי חטאת. והמאמר הזה
מוכח בירושלמי יבמות פ"ג רה"ט, וגיטין
פ"ט רה"ג ר' יוחנן בשם ר' הלפתא
דמן הוה.

ר' הלפתא קסריא.

נזכר ב"ר פ"נייא, ובשהש"ר פ"ד
פ"יא ר' הונא ור' הלפתא קיסריא בשם
רש"ב.

חלקיה (אבן ירמיהו הנביא).

ר' יצחק בר חלקיה ויק"ר פ"ליג,
ר' מניומי בר חלקיה יומא ב..

ר' חלקיה.

(אמורא ירושלמי מגדולי בעלי אגדה).

היה תלמידו דר' סימון כדמצינו שאמר
תמיד בשם ר' סימון כשקלים פ"א ה"ה,
יבמות פ"ה ה"ב, ב"ר פ"יחדה, פס' רבתי
פ' אנכי מנחמכם ס"ג ס"ה, ס"ט, ובקידושין
לג: ר' חלקיה ור' סימון ור"א אמרו
קו"ח מפני לומדיה עומדין מפניה לכ"ש.
וכן אמר בשם ר' אחא כשקלים פ"ב
ה"ג.

האומרים בשמו מצינו ר' אבין כאגדת.
בראשית ספ"לא המאמר היקר ממש לבן
של שקרנין שהן אומרים יש לו בן
להקב"ה, ומה אם בנו של אנדרה כשראה
שכא לשוחטו — מיר צוה אל תשלח ידך
אל הנער, ואילו היה לו בן היה מניחו
ולא היה הוא הופך את העולם וכו'.

ר' אשיין בשמו אגדת בראשית פ"ע,
ר' פנחס בשמו ב"ר פ"נגימ.

ר' פנחס הכהן בר חמא בשמו הנחומא
וירא-לו.

רבי (או אבא) הלפתא אייט כפר חנניה.
נזכר אבות פ"ג מ"ו שאמר עשרה
שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה
ביניהם — ומנין שאפילו אחד וכו'.
והיה תלמיד ר"מ כב"מ צד. דתניא
אבא הלפתא אייט כפר חנניא אומר משום
ר"מ, ובתוספתא כלים פ"ד ה"ש א"ר
הלפתא אייט כפר חנניה שאלתי את
שמעון בן חנניה ששאל את בנו של ר'
חנינא בן תרדיון וכו'.

ר' הלפתא בר יעקב. ערך ר' החליפא
בר יעקב.

ר' הלפתא בר כהנא.

נזכר תנחומא חיי שרה.הו. ומצינו ר'
לוי הכהן בר הלפתא שם וירא-כה.

ר' הלפתא בן קוינא.

נזכר תוספתא מבשירין פ"ג ה"ב,
ובתוספתא צוקערמנדל חילפתא בן קוינא.

ר' הלפתא בן שאול.

נזכר בירושלמי ברכות פ"א ה"ה"י,
פאה פ"ב סה"ד, מעשרות פ"ב סה"ג,
תרומות פ"י ה"י, בכורים פ"ב ה"א
(ומכא גמ' תהלים פ"ב-ה), שבת פ"ד ה"ב,
מו"ק פ"א רה"ט, ובבבולן בלשון תני ר'
הלפתא בן שאול, ומהו אנו רואין שהיה
מהתנאים השונים ברייתות, ובכבלי
נשתבש שמו על ר' תחליפא כמ"ק י.
והא תני ר' תחליפא בר שאול ושיון שאין
מפשילין, וכדק"ס גרס ר' הלפתא ב"ש,
ובבבולן צי: דתניא ר' תחליפא בר שאול
אומר, ונפל ב' מעותים א) שלא היה
תנא וצ"ל תני ר' וכו' כדמוכא המאמר
במנחות ה, ב) שצ"ל ר' הלפתא ב"ש,
כגרסת דק"ס.

וכן במגילה כג. תני ר' תחליפא בר
שמואל וצ"ל כגרסת דק"ס ר' הלפתא בר
שאוול, ונזכר ברכות כט. שאמרו הני
שבע דשבתא כנגד מי א"ר הלפתא

שאיילה היא להבי שאלי ולהבי לא שאלי, מ"ט כשכבת לנהר עברת במנעליך וכל הדרך הלכת יחף, יען כי איני יודע מה שבמים. — מ"ט יצתה אשתך מקושטת, כדי שלא אתן עיני באשה אחרת, ומ"ט עלתה היא בראשונה, יען שאיני יודע אתכם, ומ"ט לא קרית לן לאכול אתך, יען שלא היה לי לחם עבורכם ואיני רוצה להחזיק טיבותא בחנם, — ומ"ט סליק הענן מוויית אשתך, יען שהיא תמיד בבית ונתנת לחם לעניים ואני נותן אך כסף, וגם בשכונתי היו דרים רשעים ואני בקשתי רחמים שימותו והיא בקשה שיחזרו בתשובה וכן היה.

רב חלקיה בריה דרב אריא. נזכר ב"מ צו: הקשה לרבא.

רב חלקיה בר טוביא או טוביא.

היה תלמידו דרב כב"ב לט: גידל בר מניומי (הוא סתם רב גידל) הוה ליה מחאה למחית אשכח לר"ה ולחייא בר רב ולרב חלקיה בר טיבי דהיה יתבי ומחה קמייהו, לשנה הדר אתא למחויי, אמרו לו לא צריכות הכי אמר רב זכו, ובניטין גו. רב מניומי בר חלקיה ורב חלקיה בר טוביא ור"ה בר חייא הוו יתבי נבי הדרין, אמרו אי איכא דשמיע ליה מלתא מכפר סכניא של מצרים לימא זכו!

הלכותיו מציינו שבת צו, עירובין כח: יומא סני, וכן צ"ל בזבחים קיד: והיה עובר אדמתו וממנה מצא לחמו כמנחות כה: שהיה לו קרנא דארעא ניר חציה וזרע חציה ועברה על חר תרי ומזבין להחטים לסמידא.

ר' חלקיה הדרומי. ערך ר' חלקיה (תס).

רב חלקיה מהגרוניא.

נזכר יבמות ה, הוריות ת. מתקף טעמא דכתב רחמנא זכו!

וקרוב לומר שהוא ר' חלקיה הדרומי (כידוע שר' סימון היה בדרום בלוד במקום רבו רי"ב), וכדמוכא הנחומא קרושיס"א ר' פנחס בשם ר' חלקיה הדרומי בשם ר' ראובן.

אבא חלקיה בר בריה דהוני המעגל. היה חסיד גדול בזמן התנאים כתענית כג. כשהוצרכו למטר היו שולחים לגביה ובעי רחמי ואתא מטרא, ופ"א שלחו זוגא דרבנן לגביה שיבקש רחמים על המטר ולא מצאוהו בביתו הלכו לשדה ואשכחוהו שעורך בשדה יהבו ליה שלמא ולא ענה להם. לערב כשגמר מלאכתו לקח חבילה של עצים והמרא בחד כתפא ובגדו בחד כתפא וכל הדרך הלך יחף, אך כשהוצרך לעבור נהר עבר במנעליו, וכשבא סמוך לביתו יצתה אשתו מקושטת לקראתו, והיא עלתה לתוך הבית בראשונה ואח"כ הוא ואח"כ האורחים, וכשישב לאכול לא בקשם לאכול עמי, וראו שנתן לבנו הגדול חתיכה אחת ולבנו הקטן כ' חתיכות, א"ל אשתו יודע אני שהרבנן באו שנבקש רחמים שצריכים למטר, נעלה לעלייה וניבעי רחמי אפשר שירחם ה' ויתן מטר, ואנחנו לא נחזיק מוכה לעצמנו, וכן עשו הוא עמד בוויית אחת והוא בויית אחת והתפללו עד שירד מטר, ורבנן הרגישו שהענן בא מוויית שאשתו עמדה להתפלל, וכשירד מן העליה א"ל לרבנן למה באתם א"ל, רבנן שלחו אותנו שמר יבקש רחמים אמטרא, אמר להו ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה, א"ל ירעינן שהמטר בא בשבילכם, אך יאמר לנו מר הני מילי דתמיהא לן, מ"ט כי יהיבנא למר שלמא לא השבת לנו, א"ל שכיר יום הייתי ואינני רשאי להפסיק ממלאכתי, (וזה שאמרו מכות כד. פועל צדק כגון אבא חלקיהו), ומ"ט נשאת הנלימא על חר בתך ולא הנחתו תחת המשא, יען שמלית

בר הנינא כי כן הוא בדפוס פיזור
וקושטנדינא ונשהכש בדפוס ווינציא
כדמוכא בדק"ס.

והוא זכה להיות הריש מתיבתא
בנהרדעא כדמוכא באגרת דרש"ג ח"ג
ספ"ג נוסח ב"ג דפוס מאייניץ, וז"ל ובתד
רב נחמן בר יצחק (שנפטר תרסז) מלכו
כמה גאונים רב חמא בנהרדעא ושכיב
בשנת תרפח והיינו דאמרינן (בשבעות מה):
ההוא דיינא דעביד כר"א היה איכא
צורבא מרבנן באתריה א"ל איזיל אנא
למתיבתא ומייתינא אגרתא דלית הלכה
כר"א אתא לקמיה דרב חמא א"ל האי
דיינא דעביד כר"א עביד.

וכן מביאים בפשטות היוחסין וס'הד'
וז"ל רב חמא מנהרדעא בומן ר"ש
ריש ישיבה בנהרדעא ט"ו שנים (וצ"ל'
כא שנים).

וכן מוכא בספר קבלת הראב"ד וז"ל
רנב"י היה לריש ישיבה בפומבדיתא ד'
שנים ומת ד' אלפים ק"ז — ואחרי מות
רנב"י היה ריש ישיבה בנהרדעא (והסר'
תיבת רב חמא) ומת בשנת ד"א קלב
(וצ"ל קלה).

ובאמת כן מפורש בסנהדרין יו':
שאמרו אמוראי דנהרדעי "רב חמא".

אבל החכם גרעין בח"ב צד 422 יאמר
ובעת שהיה ר"פ ריש מתיבתא בנרש
היה הראש בפומבדיתא רב חמא
מנהרדעא.

וכן הרב החכם בעל דורות הראשונים
בח"ב פס"א כותב שרב חמא מלך
בפומבדיתא אחר רנב"י.

ולפלא על חכמים שבמותם יאמרו
דבר כזה. ונעתיק נוסח אגרת דרש"ג
הנדפס ביוחסין הישן, ובנוסח סדר'
החכמים, וז"ל שם רנב"י בפומבדיתא.
ד' שנים ושכיב בשנת תרס"ז — ובתד
רנב"י מלכו בפומבדיתא כמה גאונים.
ושכיב בשנת תרפח והיינו דאמרינן

בפרק

אבא חלקיה מן קרויה. (תנא).
נוכר בתוספתא מע"ש פ"ד ה"ג שאמר
בראשונה היו עושין וכו'. ובתוספתא
צוקערמאנדעל גרס אבא חילפא מן קרויא.

חמא.

אבא בר חמא ע"ז לא.
אבדומי בר חמא שבת פח.
רב אדא בר חמא ב"מ ל.
ר' אמי בר חמא פסחים כז':.
ר' אסי בר חמא ב"ק צג.
גוריא בר חמא ברכות נג':.
ועירא בר חמא יומא עח':.
ר' חנינא בר חמא הנודע.
רב יוסף בר חמא עירובין נה.
ר' יעקב בר חמא בכורים פ"ב ה"ב.
ר' לוי בר חמא תענית טז.
מר עוקבא בר חמא ברכות מד.
ר' פנחס בר חמא ב"ב קמז.
רמי בר חמא ברכות מד.

רבי חמא. (תנא דבריהא).

נוכר שבת קלה: כתנאי — ר' חמא
אומר ילדה וכו', וכן הוא גרסת רש"י
משאלתות, ובדק"ס ר' אבא. ואפשר
שהוא ר' חמא אבי ר' אישעיא.

רב חמא (מהם)

והוא רב חמא מנהרדעא.
הוא זכה עוד להיות תלמידו דרב
חסדא כנויר כ. א"ל רב חמא לרב חסדא
מאי קאמר — אמרי במערבא אין הכחשה
במונה. ואפשר שישב אח"כ לפני רבא
ככתובות פו. שא"ל ר"פ לרב חמא ודאי
דאמריתו משמיה דרבא וכו'.

ומה שמצינו תענית טז: רבי חמא א"ר
אלעזר הוא ט"ס וצ"ל כמו שמוכא בה"ג
ור"ף א"ר אחא אר"א שאמר כמה פעמים
בשמו, והיה ירושלמי ולכן נשאר תיבת
"רבי" אבל רב חמא נקרא תמיד בשם
"רב" שהיה בבבל, ומה שמצינו תענית
ז. א"ר חמא א"ר חנינא צ"ל א"ר חמא

בפרק כל הנשבעין ההוא דיינא — דעבר כר"א, הוה ההוא צורבא מרבנן התם אמר אנא מיייתנא אגרתא ממערבא דלית הלכתא כר"א אתא לקמיה דרב חמא, וכאמת נלקה בחסר, וצ"ל ובהר רנב"י מלכו כמה גאונים רב חמא בנהרדעא ושכיב בשנת תרפח - והיינו דאמרינן שבויעות מח: ההוא דיינא דעבר כר"א הוה איכא צורבא מרבנן בארתיה א"ל איזול אנא למתיבתא ומיייתנא אגרתא — אתא לקמיה דרב חמא.

כי כשמלך רב חמא אז כבר נתבטלו הישיבות בא"י וכל החכמי א"י באו לבבל כאשר בארתי בכמה מקומות, אבל רב חמא מלך בנהרדעא ולא בפומבדיתא, כאשר יאמר הגאון בכל הנוסחאות הלאה וצ"ל ובתריה (אחר רב חמא) מלך רב זביד בפום בדיתא ושכיב תרצו ובתריה מלך רב דימי מנהרדעא, ואם רב חמא מלך ג"כ בפום בדיתא א"כ היה צ"ל ואחריו מלך רב זביד כאשר יאמר ובתריה מלך רב דימי מנהרדעא ולא אמר שמלך בפומבדיתא, יען שזה ידוע מעצמו אבל האמת יורה דרכו שרב חמא מלך בנהרדעא, והכונה מה שיאמר הגאון (בנוסח יוחסין הישן ולונדון וסדר החכמים) ובתרי רנב"י מלכו בפומבדיתא כמה גאונים, היינו ששיבת פומבדיתא הלכה לנהרדעא בחיי רב חמא, ואחרי מותו שבה לפומבדיתא, וכאשר אמר הגאון בכלהו אילין שנין (היינו מיום שנפטר ר"ה בסורא זה הפירוש האמיתי ותיבת דרבא הוא טעות) לא הוה אלא חדא מתיבתא בפומבדיתא ובתרי דשכיב רבא הרר איתפלגו, וידוע ששיבת רבא היתה אך במחוזא ולא בפומבדיתא, אבל זה כמו שאמרנו ששיבת פומבדיתא הלכה בחיי רבא למחוזא כי לא המקום גורם אך השם, וכאשר אמר הגאון בפירוש ובתרי אב"י מלך רבא במחוזא דמן פומבדיתא

הוה, וזה ברור. וכן מצינו בכמה מקומות שהיה הריש בעירו ככרכות כב: שאמרו רב חמא טביל במעלי יומא דפסחא להוציא רבים ידי חובתן. ומו"ק יב. רב חמא שרא לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להו בחוה"מ, וב"מ עג: אמר רב חמא האי מאן דיהיב זוזי לחבריה לזונן ליה — אמר אמימר אמריתא לשמעתיא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר כי קאמר רב חמא הנ"מ וכו', ובכתובות פו. אמר אמימר משמיה דרב חמא וכו', וזה יען שגם אמימר היה מנהרדעא, וכבר הארכתני בפירושי פתשגן הכתב בזה.

וכן נמצא הלכותיו ב"ב ז. שאמר בדינא קא מעבכ — כדון קאמר ליה. ושם ז: אמר אנבויו לא מנבינן ליה ורב אחא בריה דרבא אמר בכלהו הלכתא כרב חמא, ושם כט. אמר ומודה ר"ה, ובקידושין ט. אמר כל הבה מיהכה — כל אשקויי אשקין לאו כלום הוא, ובשבת י. אמר מאי קרא, וקאי על דברי רב ששת, ושם מז: כי רב חמא הוה מטה גלליתא הוה מהדרי לה ביומא טבא א"ל ההוא מרבנן לרבא (וצ"ל לרב חמא), ובכתובות פו. א"ל ר"פ ודאי דאמרתו משמיה דרבא מקורותיו הפרטים מצינו מנהדרין מו: ששאלו שכור מלכא (מלך פרס) מנין לקבורה מן התורה והוא לא מצא מענה ע"ז ורב אחא בר יעקב אמר עליו אימסר עלמא בידא דטפשא.

והר"ח ראה"ו בד"ור ח"ג פט"ז מצא מקום להתנפר על רבותינו ועושה הספד על ישיבת פומבדיתא שירדה מטה מטה יען כי רב חמא היה אך מן החכמים הביננים יען שרב אחא בר יעקב אמר עליו אימסר עלמא וכו', אבל האם לא צדק רב חמא שלא השיבו, האם היה יכול להוציא דבר שקר מפיו, הלא הגמרא

ממון הרבה לרופא וכו', ובכתובות קת. מובא המאמר ע"ש ר' אבהו. ואפשר שהוא בנו של ר' אושעיה רבה ונקרא ע"ש זקנו ר' חמא בר ביסא.

ר' חמא בר אשי.

בירושלמי כתובות פ"ב ה"ט ר' בא בשמו, ונראה שצ"ל ר' חייא בר אשי.

רב חמא בר בוזי.

(ובע"י ובדק"ס בר ביזנא).

היה תלמידו דרבא ככ"ב טז: שרבינא ורב חמא בר בוזי הוו יתבי קמיה דרבא וקא מנמנס רבא, א"ל רבינא ודאי דאמרייתו (משמיה דר' יוחנן) כל מיתה וכו' א"ל אין — אדהכי איתער בהו רבא א"ל דרדקי הכי אר"י וכו'.

וברכות נ. רבינא ורב חמא בר בוזי אקלעו לבי ריש גלותא קם רב חמא וקא מהדר אכי מאה א"ל לא צריכת הכי אמר רבא וכו'.

ר' חמא בר ביסא.

הוא היה אבי ר' אושעיא אבי הברייתות. ויסופר עליו בכתובות סב: שהלך מביתו ולמד בישיבה יב' שנים, כי אתא לביתו והיה מתירא לבא פתאום פן יארע תקלה כאשר אירע לאשת ר"ח בן חכינאי, לכן הלך לב"המד ומשם שלח לביתו להניד את דבר ביאתו. ובנו ר' אושעיא שהניחו נער קטן כשהלך ללמוד, ישב נ"כ בב"המד ולא הכירו זא"ן, וראה ר' חמא שהוא חריף עצום, חלש דעתיה אמר אלו הייתי בביתי אפשר שגם בני היה חריף כמותו, וכשבא לביתו, בא אח"כ גם בנו הביתה, וסבר ר' חמא שבא לשאול ממנו שמעתא ולכן קם מפניו, אמרה לו אשתו כלום יש אב שעומד בפני בנו? וקרי ערייהו והחוט המשולש לא במהרה ינתק שגם ר' ביסא היה או בחיים ככ"ב נט: שנחלקו ר' אושעיא

שקיל וטרי מנין, ולכסוף אמרו שאין שום ראייה מן התורה.

פרנסתו מצינו ב"מ ט: שהיה מוגר וזוא בפשיטא ביומא, ונענש ע"ז שבלו כל כספו. ובכורות כו. מצינו שהיה נותן תרומות לשמיעיה שהיה בהן.

ר' חמא אבוה דר' אושעיא. ערך ר' חמא בר ביסא.

חמא אבוה דרב יוסף.

נוכר סנהדרין פא. בעי מיניה אבוה דרב יוסף בר חמא מרבה בר נתן, והוא אבי זקיני דרבא כעירוובין גה. ונדרים גה.

ר' חמא אבי בר קפרא.

כן הוא בשבועות פ"ו ה"ב, והוא ט"ס וצ"ל ר' חמא אבוה דר' אושעיה, ובר קפרא.

ר' חמא אריכא.

נוכר ילקוט משלי רמז תתקס כן מובא באוצר ישראל ולא נמצא בילקוט שלנו וב"ל"ם צ"ל ר' חייא אריכא.

רב חמא בר אבא.

נוכר יבמות סב: ור"נ מפרש דבריו. ובפס' רבתי פ' אנכי מנחמכם פסוק ותשכח ר' חגי בשם ר' חמא בר אבא.

רב חמא בר אדא שליח ציון.

בביצה כה: א"ל רב נחמן כי סלקת התם אקיף וייל אסולמא דצור וייל לגביה דר' יעקב בר אידי — אדאזיל נח נפשיה דר"י בר אידי — כי סליק אשכחיה לר' זריקא וכו'. (ורשי פירש רגיל היה לעלות לירושלים, ולכן נקרא שליח ציון).

ר' חמא בר אושעיא.

בסנהדרין כה. אמרו מאי מפריחי יוניס הכא תרנומה או תקדמיה יונך ליון, רבי חמא בר אושעיא אמר ארא, ובדק"ס גרס רבי חמא ב"א אמר רב.

וכן נזכר ב"ד ספ"ן, רפכ"ה, והנחומא שופטים"ו אמר ארס חש בעינו נותן

דרבנן היה ג"כ שמו ר' חמא, דבר זה א"א כידוע שהיה אחיו דר' חנניא חברון דרבנן והם היו אחי רבה. לכן נראה לי שר' נחמני אבי רבה ואבי ר' אושעיה ור' חנינא חברון דרבנן הלך לו לא"י עם שני בניו האחרונים ורבה נשאר כבבל, וצ"ל כאן והוון יהבון לר' נחמני אביו דר' אושעיה ואך יען שהמעתיקים לא ידעו משם זה וידעו משם ר' חמא אביו דר' אושעיה לכן כתבו ג"כ כאן ר' חמא.

רב חמא בר ברתיה דחמא (ג"א דחמא).

נזכר כ"מ פו. שאמר רב כהנא אישתעי לי רב חמא ב"ב דחמא, רבה בר נחמני אנב שמדא נח נפשיה וכו'.

רב חמא בר גוריא.

היה תלמידו הגדול דרב כדמצינו תמיד רב חמא ב"ג אמר רב כשבת ט. י: יא: לו, קלמ; עירובין ט. מו: מו. ס., מגילה יח: יט., העניית יב: כו., מו"ק יב., יבמות מה: גיטין פו: קידושין עו: ב"ק קיג: ע"ז מו: מנחות לב: עה., חולין מה., שבת פ"ט ה"א, וביבמות פ"ד ה"טו' חד בר נש אתא לקמיה דרב וסיפר לו שהוא נולד מן עב"ים א"ל כשר, א"ל רב חמא בר גוריא הן דעימך רגליך (לך מהר מכאן) עד דלא יביא שמואל ויפסלינך.

ואח"כ למד לפני שמואל כב"ק צט: שאותיב לשמואל א"ל שמואל לעכר מוחך. וכל גדולי הדור קבלו ממנו כדמצינו אבין בר הונא אר"ח בר גוריא כשבת סו: (גורסת אלפסי ר"ה ארח"ג) ונחיים סב: ר' חלבו ארח"ג כשבת לו., מגילה יח: חולין מה., ובירושלמי מגילה פ"ב ה"ד ר' חלבו רב חמא בר גוריא בשם רב חמא בר עיקבא בשם ר' יוסי בר"ח, וצ"ל ר' חלבו בשם רב חמא ב"ג, רב חמא בר עיקבא בשם ריב"ח.

אושעיא עם אביו ר' חמא, אולו ושאלו לר' ביסא והוא אמר כנכדו.

ולדעת הראב"ד בהקדמת הרמב"ם שר' ביסא ור' חמא בנו היו בני"ד של רבי וגם הרמב"ם מודה לו אך מר קא חשיב אלו ומר אלו, וראיה לזה מנדה יד: שאמרו משתבח ליה רבי לר' ישמעאל בר' יוסי, בר' חמא בר ביסא (ובירושלמי גדה ופ"ב לר' חמא אביו דר' אושעיא) דאדם גדול הוא, כי אתא א"ל בעי מינאי מלתא בעי מיניה וכו'.

מושבו הקבוע נראה שהיה בדרום במקום בר קפרא כנדה פ"ג ה"ב ר"ח רובה אזל לדרומא שאלון ליה ר' חמא אביו דר' אושעיא וב"ק — אתא ושאל לרבי א"ל צא וכתוב להון וכו'.

היה שם מדייני העיר כשכועות פ"ו ה"ג ר' מרינוס ערב לכלתיה הוה והוון דיינין קומי ר' חמא אביו ר' אושעיא (כצ"ל) ובר קפרא — שאלון לר"ח רובא, שאל ר"ח לרבי וכו'.

ובמו"ק כד. פליגי אביו דר' אושעיה (ובירושלמי שם פ"ג ה"ה איתא בפירושו ר' חמא אביו דר' אושעיא) ובר קפרא.

וכן נזכר בירושלמי (דפוס ווינעציא) שביעית פ"ב ה"ב ר' יעקב בר אחא ריב"ח בשם ר' חמא אביו דר' אושעיא נוטל את הקבוצין עמה. (ובדפוס זוטאמיר חסר זה.) ובל"ס ר' חמא הנזכר בברייתא שבת קלה: הוא ר' חמא בר ביסא.

ובסוכה פ"א סה"ב ר' יודה בר פוי בשמו.

ובירושלמי סוף פאה ר' יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן הוו מפרנסין והוון יהבין לר' חמא אביו דר' אושעיא (ובשקלים פ"ה ה"ו אביו דר' אושעיא) חד דינר והוא יהיב לאחרינא, וידוע שר"י בר אידי היה תלמידו דר' יוחנן וא"כ איך אפשר להיות כן? ולומר שגם אביו ר' אושעיא השני הנקרא חברון

שר' המא בר"ח גזר תעניתא ולא אתא מטרא א"ל והא ריב"ל גזר ואתא מטרא וכו', אבל בירושלמי שם פ"ג ה"ד יוספר המעשה על ר' הנינא בר המא.

ובשבת קמו: חולק עם ר' יוחנן בהלכה. ובב"ר פס"היא ר' ברכיה ור"ל בשמו. וב"ר רפ"יח'ר' המא בר"ח ורשב"ל תרווייהון אמרין.

וכן חולק עם ר' שמואל ב"נ כב"ר רפפ"ח.

והדרשן הנועד ר' לוי קיבל הרבה ממנו כתנחומא בראשית"ן, חיי שרה"ב, תולדות"ב, אחר"י, תצאית, מדרש תהלים פ"חיא, מדרש שמואל פ"א"ן, פכ"רא, ובמדרש תהלים פק"א"ד א"ר לוי מ"ט דר' המא בר הנינא.

ובמדרש הגדול מקץ צד 647 מביא, ר' המא סני נהורא הוה, יתיב ולעי באורייתא עבר עליה ר' יוחנן א"ל שלם עלך בר חוריא, א"ל מאי שמעת דאנא בר עבדך? א"ל לאו, אלא שאתה בן חורין לע"הב, אפשר שהוא ר' המא בר הנינא, כי ר' המא אחר בזמן ר"י לא היה. אבל מה שמצינו תמיד באגדה ר' המא בר הנינא הוא מאוחר וכאשר נבאר.

ר' המא בר הנינא (ב).

היה תלמידו דר' חייא בר אבא כסנהדרין כט. שאמר מפירקא דר"ח בר אבא שמיע לי שאני מסית, וברכות ה: ר' המא בר"ח א"ר יצחק, ובסוכה מז. א"ר יוחנן אין אומרים זמן בשמיני של חג — א"ר לוי בר המא ואיתימא ר' המא ב"ח תדע, והיה חבירו דר' חלבו ככלאים פ"ט ה"ג"לב. שחולקין, וחולק עם ר' יששכר מכפר מנדי ב"ר פנ"ב"ה. פע"ד"ן, ויק"ר פ"א"יג.

ועל פי רוב מצינו אותו אך באגדה כברכות טו: שאמר כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם.

למה

רב חסדא ארח"ג מנחות עח. רב מניומי בר חלקיה ארח"ג מנחות לב:.

רבה בר ר"ה קראי רבותינו הבקיאין בדבר הלכה (לחד לישנא) כניטין פו: רבה בר מחסיא ארח"ג תענית יב. וכן נזכר שבת פב: פסחים פו.

תמא בר דוסא. ערך המא בר המא.

רב המא בר הלפתא.

נובר ויק"ר פ"כח"ן, ובילקוט אמור גרם ר' המא בר הנינא.

ר' המא בר' הנינא. (הראשון).

לפי הנמרא דשבת לה. זכה עוד להיות בחכמת רבי שאמרו שם א"ר המא בר"ח פ"א נתאחרתי אני ורבי למק"א והביאו לפנינו ביצים וכו', אבל יותר נראה גרסת הירושלמי שבת פ"ג ה"א שאמר ר' שמואל בר נתן בשם ר' המא בר' הנינא „אני ואבא“ עלינו לחמת דגדר והביאו לפנינו ביצים וכו'. ובגדרים כב. ר' המא בר"ח איקרע לההוא אתרא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות הוה קאביל, ויהיב לשמיעה לא אביל, א"ל אביל כך אמר לי ר' ישמעאל בר' יוסי משום אביו וכו'. ואולי צ"ל „כך אמר רי"ב"ר" ותיבת לי מיותרת. וקרוב מאוד לומר שהוא היה בנו של ר' הנינא בר המא תלמידו הגדול דרבי, ולכן זכה לראות את חכמי דור רבי. מקומו היה בציפורי מקום אביו כשבת פ"ז ה"ב ציפוראי אמרו מן כנשתא דבבלאי עד תרעיה דר' המא בר' הנינא. והתרועע עם ר' אושעיא בירושלמי סוף פאה ושקלים ספ"ה ר' המא בר"ח ור' הושעיא (רבה) הוה מטיילין באילין כנישתא דלוד אמר לרבי הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן, וידוע שר' הנינא היה עשיר גדול וכנה כ"הכנס בציפורי כפאה פ"ז סה"ר. והיה שם מגדולי העיר כתענית כה.

רב חמא בר חנינא בר פפא.
 ערך רב חמא בר חנינא ב).

חמא בר חמא

נזכר שבת פת. ר' אנדמי בר חמא
 בר חמא, ובעירובין נה. איתא בר דוסא,
 ובזבחים קיח. ר' אנדמי בר חמא וגרסת
 דק"ס בר חמא בר דוסא, ובל"ס שמן
 דלוי"ת וי"ו נעשה חי"ת או להיפקד.

רב חמא בר טוביא.

בסנהדרין נב: יוספר שאמרתא בת
 מלי בת כהן שזינתה הוא, אקפה רב
 חמא בר טוביא הכלי זמורות ושרפה.
 אמר רב יוסף טעה בתרתי וכו', וזוה
 אנו רואין שהיה הראש בעירו.

ר' חמא בר' יוסי (או יוסף).

היה תלמיד דר' אושעיא בסנהדרין קיב.
 אר"ח בר יוסי א"ר אושעיא, ושם מו: גרס
 ר' חייא בר יוסף, ובע"ז מו: א"ר חמא
 בר יוסף כרבי א"ר אושעיא (וצ"ל ר' חמא
 ב"י א"ר אושעיא כרבי כנרת דקדוקי סופרים)
 תשובה גנובה השיבו ר"ג וכו' ואני אוכר
 אינה גנובה. ובגדה ימ. אמר בשם ר'
 אושעיא מאי קרא וכו'.

ובימי ר' יוחנן היה כבר זקן הדור,
 והיה אז הריש בחמתא דגדר (סמוכת
 לטבריא בעירובין פ"ה ה"ז). כירושל' עירובין
 פ"ו ה"ד ר' חייא (בר אבא) ר' יסא ר'
 אימי סלקין לחמתה דגדר שאלון לר'
 חמא בר יוסף ושרא, שמע ר' יוחנן ואמר
 יפה עשיתם. וככללי עירובין סה: מובא
 המאמר ר' חנינא (צ"ל ר' חמא כנרת ר"ח
 ודק"ס) בר יוסף ורחב"א ור' אמי אקלעו
 לההוא פינדק — ר"ח בר יוסף אמר
 נשכור, ור' אמי אמר לא נשכור, א"ל
 רחב"א נסמך על דברי זקן (ר' חמא ב"י)
 אתו שילו לר' יוחנן א"ל יפה עשיתם
 ששכרתם, ובערלה פ"ב ה"ה התיב ר'
 חמא בר יוסף קימי ר"י. וכן נזכר ע"ו

למה נסמכו אהלים לנחלים וכו'. שם
 לב: אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה
 יחזור ויתפלל שנאמר קוה וכו', שם נו:
 מאי קרא אנכי ארד. שבת י: הנותן
 מתנה לחבירו צריך להודיעו, יומא כח:
 מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה
 מהן. תענית ז. מאי דכתיב ברזל בברזל
 יחד מה ברזל זה אחד מחדר את חבירו
 אף שני ת"ח מחדרין זא"ז בהלכה. סוטה
 יג: משכם גנבוהו (ליוסף) ולשכם נחזיר
 אבידתו. כל העושה דבר ולא גמרו ובא
 אחר וגמרו מע"הב על שגמרו. מ"מ מת
 יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו
 ברבנות, שם יד. אף משה רבינו אינו
 יודע היכן קבור — מ"מ נקבר משה
 אצל בית פעור וכו'. ובקידושין ע:
 כשהקב"ה משרה שכינתו אין משרה אלא
 על משפחות מיוחסות שבישראל —
 כשהקב"ה מטהר שבטים שבטו של לוי
 מטהר תחלה. ובסנהדרין ה. אמר הקב"ה
 לא דיון לרשעים שנוטלין מזה כמון וכו',
 ושם לה. מה"מ אר"ח בר חנינא דאמר
 קרא מלאתי משפט — רבא אמר וכו'.

וכן מצינו דרשותיו ב"ר פמ"דב,
 פס"דא. ב. פע"הט, ש"ר פ"אט, כה.
 פח"ב. איכ"ר פ"ביו, רפ"ג, הנחומא
 ויחירו, וארא"ה. בשלח"ב, משפטים,
 שופטים, מ. מדרש תהלים פע"ח"ב,
 מדרש משלי פ"ב"כ, פ"ד"ב. פכ"הא,
 פל"א"י.

האומרים בשמו מצינו ר' לוי בר המא
 כר"ה כט; וזכחים נג:

ר' פנחס ור' אהא בשמו מר' תהלים
 פ"מ"ד. וזוה נראה לוי. שוה ר' חמא בר
 חנינא הוא ר' חמא בר' חנינא בר פפא
 המובא בששה"ר פ"ו פסיק הסבי עיניך
 שר' פנחס אמר בשמו.

ובמד' תהלים פ"מד מצינו אותו עם
 ר' יודן ור' אירי.

יד: כי אתא רב דימי א"ר חמא בר יוסף קוריימי.

ר' חמא בן לקיש.

בן מובא בשאלות בראשית אמר כל העונה אמן בעוה"ז זוכה ועונה לע"הב. והמאמר בתנחומא פ"צד"מ ע"ש ר' יהודה בן גדיא.

ר' חמא בר עוקבא.

היה תלמידו דר' יוסי בר' חנינא, כדמצינו תמיד רב חמא בר עוקבא אריב"ח כפסחים נב; סוכה לו; וכן צ"ל בקידושין נה, עב, שביעית פ"ט ה"א, תרומות פ"ג ה"ג, כלאים פ"ח ה"ב, פסחים פ"ז ה"ח, תענית פ"ג ה"ו, ובמגילה פ"ב ה"ד ר' חלבו רב חמא בר גוריא בשם רב חמא בר עוקבא בשם דינור"ת, וצ"ל ר' חלבו בשם רחב"ג, ורב חמא בר עוקבא בשם דינור"ת.

וכן אמר בשם ריב"ל כיומא פ"ב ה"א. בשם רשב"ל כשבת פ"ז סה"ב. והתרועע עם ר' זירא כדמשמע יבמות עא. בעי ר' חמא בר עוקבא, אר"ז ת"ש. זר' לוי כב"ר ספמ"ב ר' חמא ב"ע ורבנן הווי יתבין ומתקשין מה ראה הכתוב לייחס תולדות של ישמעאל, עבר ר' לוי אמרי הא מרי דשמעתה נשאליניה.

האומרים בשמו מצינו אבוי אר"ח בר עוקבא כקידושין עב.

ר' יונה אר"ח בר עקיבה (צ"ל עוקבא) כעירובין פ"ג ה"ו.

ר' יוסי הקשה לו ע"ז רפ"א.

ר' ירמיה בשמו כלאים פ"ז ה"א.

וכן נזכר פסחים פב. שאמר ל"ק כאן זכו'.

רב חמא בר פפא.

נזכר סוכה מט; אך גרסת דק"ס ר' חנינא בר פפא, וכן הוא בילקוט תהלים לו. וקנ.

ובקה"ר פ"י ר' חמא בר פפא בשם ר' יהודה בר' סימון.

רב חמא בריה דרבה בר אבוח. היה כחבר לאבוי כעירובין ג. שאבוי הקשה לרב יוסף והא חמא בריה דרבה בר אבוח קתני לה, וב"מ קה: א"ל ההוא סבא אסברא לך.

ומצינו שהלך לא"י ואח"כ חזר לכבל ככתובות פה. שאבוימי בריה דר' אבהו הווי מסקי בי זווי בי חזואי (שהם היו נושין בו בסף) שדריגהו ביד חמא בריה דרבה בר אבהו אול פרעיגהו אמר להו הבו לי שטרא א"ל סיטראי נינהו, אתא (אבוימי, כן הוא ב'הר"ף) לקמיה דר' אבהו וכו'.

רב חמא הברהון דרבנן.

נזכר בירושלמי ר"ה פ"א ה"א א"ד; מגילה פ"א ה"ז יבמות פ"ג סה"א, ובמבוא הירושלמי כותב שהיה בדור השלישי בא"י.

ר' חמא דכפר תחומין.

בירושלמי תענית פ"א ה"ו ר' יודן בריה דר' חמא דכפר תחומין, ובשהש"ר פ"ב ב"ד ר' יהודה בשם ר' חמא דכפר תחומין, ונראה שהיה כותב, בר' ונעשה מזה "בשם ר'".

רב חמא מנהרדעא. ערך רב חמא (סחט).

חנא.

אדא בר חנא ברכות פ"ה ה"ג.

רב אחא בר חנא עירובין סח:.

רב הנא.

נזכר שבת צו. אמר רב חנא אמר רב יהודה אמר שמואל — יתיב רב חנא וקא קשיא ליה — א"ל רב יוסף מר אהא מתניה ליה וכו'. אבל גרסת התוס' שם ד: ד"ה זרק. "יתיב רב חסדא", וב"ב קנו. אמר רב חנא ת"ש — א"ל רב נחמן וכו', ובחולין נו: הדיא תרנגולתא דהואי בי רב חנא, שדריה לקמיה דרב מתנה ואבשריה, א"ל והתני לוי

והיה בקי במטבעיות הפירות ככתובות
י. שאמר תמרי משחנן, משבען, משלשון,
מאשרן, ולא מפנקן.
הלכותיו לא נשאר לנו ממנו, ונזכר
אך בזבחים ט. מתקף ומי מצית אמרת
הכי וכו'.

ר' חנא בר אבא.

נזכר בירושלמי שבת ספ"ד, שר' יוחנן
ור' יונתן ור' חנא בר אבא כולוהו בשיטתא
חדא, אך גרסת קרבן העדה שם ר' אבא
בר חנא. ויותר נראה שצ"ל ר' חנן בר
אבא, ועיין ערכו.

רב חנא בר אדא.

בברכות סב: אמר משמיה דרב סמא
בריה דרב מרי. ונזכר יבמות עח: שאמר
נתנינם דוד גזר עליהם, וביחוסין מביא
שהיה תלמיד רב יהודה, ולא מצאתי
שום מקור לזה. ומצינו שהיה לו בן
בשם מר יוחנא בזמן רבא בחולין קלג.

רב חנא בר אחא.

נזכר סוכה נב: אמר, אמרי בי רב
ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראן,
ואלו הן גלות, כשרים, וישמעאלים ויצה"ר.
וגרסת דק"ס ר"ה בר אדא, ובעי הגרסא
רכין בר רב אחא.

חנא בר איסק.

הוא היה בזמן רב חסדא ככתובות
כו: ועיין ערך מרי בר איסק.

רב תא בר ביזנא.

כמעט כל מאמריו אמר בשם ר'
שמעון חסידא כברכות ג: (לגרסת דק"ס)
ז. טג: יזמא עז. ר"ה יח: (וברשי"י שם
איתא בטעות רב חמא, וצ"ל רב חנא).
יבמות ס: סוטה י: ב"מ נט, מנהדרין
כב. צא: כריתות ו: והיה בזמן רב
ששת כסוכה נב: א"ר ר' חנא בר ביזנא
א"ר שמעון חסידא — מתיב רב ששת —
א"ל שפיל לסיפיה דקרא — א"ל רב
ששת בהרי חנא באגדתא למה לי

לוי — א"ל התם וכו'. ואולי הוא רב
חנא חתניה דרב אדא בר אהבה הנזכר
יבמות קי: שאר"ג אשבתיה לרב אדא
בר אהבה ולרב חנא חתניה דיתבי וקא
מקו אקווא בשוקא דפומבדיתא.

ר' חנא.

בכתובות סא. אמר ר' חנא ואיתימא
ר' שמואל בר נחמני לא הכניסה לו
ממש וכו'. וכן ב"ק נא. א"ר חנא
ואיתימא ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב
ארך אפים וכו', (ובעירובין כב. הגרסא ר'
חני), וזה ר' חנא נראה שהיה ירושלמי,
ונזכר סוטה פ"ז ה"ז א"ר חנה ר' ירמיה
בשם ר' חייא (בר אבא).

חנא אבי רבה.

בנו הנודע בשם רבה בר חנא או רבה
בר בר חנא. ובירושלמי נקרא אבא בר
חנא, והוא היה אחי ר' חייא, ובנו של
אבא בר אחא בר סלא (או כרסלא מכפרי),
כסנהדרין ה.

רב חנא בגדתאה.

(ויש גורסין רב חנא בגדתאה).

(השם בגדתאה פירש"י בברכות נד: וכתובות
ז: וכרשב"ם ב"ב קמב: שהוא שם עיר, והיא בגדד
שבבבל, וביבמות טז. פירש"י שהיה בעל אנדה,
ואפשר שכונתו לסוכה נב: שאמרו שם בהדי
חנא באגדתא למה לי, אך שם קאי על רב חנא
בר ביזנא).

הוא היה תלמיד שמואל כיבמות סז.
וכתובות ז: ב"ב קמב: שא"ל שמואל
פוק אייתי לי עשרה ואימא לך באנפיהו
המוכה לעובר קנה, ובזבחים צב. א"ל
שמואל — ואימא לך קמיהו נסכים
שננטמאו וכו'. וכן מצינו רב חנא בגדתאה
אמר שמואל כשכת קמו: קמה, ובעירובין
פא: אמר לרב יהודה, אמר שמואל אפי'
במבוי וכו', ובברכות נד: שרב יהודה
חלש ואתפת, על לנביה רב חנא בגדתאה
ורבנן, א"ל כריך רחמנא דיהביך ניהלן
ולא יהביך לעפרא.

ענומה יפרטנו כפני ג', וגרסא שלנו בככורות נה: ר"ה בר אמי, וכן מביא שם

רב הנא בר חימי. א"ר פדת אר"י כל המשביע עצמו מד"ת או קורא ק"ש על מטתו ולן אין משריץ אותו בשורות רעות. וגרסא שלנו בכרכות יד. רב אחא בריה דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן.

רב הנא בר חנינא.

נוכר פסחים קי: בעי מד"ה, וגרסת דק"ם רב הנא בר קמינא.

רב הנא בר חנילאי.

היה תלמיד מובהק לר"ה, והיה דר לא רחוק מעיר סורא מקום ר"ה כביצה מ. שהיה בא ביו"ט ע"י עירוב למקום ר"ה. וכן מנילה כו. ר"ה גזר תעניתא על לגביה רב הנא בר חנילאי וכל בני מתיא רמי עליהו צדקה ויהבו, כי בעי למיתא א"ל נותבה לן מר וניזול ונפרנס בה עניי מאתוין, ולא נתן להם ואמר כי עניי דידו ועניי דידכו עלי סמיכי, ומוה אנו רואין שהיה קרוב מאוד למקום ר"ה עד שהיה מוטל על ר"ה גם עניים דעירין.

ובמנילה כת. יסופר שפ"א דרי ר"ה מרא אכתפיה אתא רב הנא בר חנילאי וקא דרי מיניה, אך ר"ה לא רצה וא"ל אי רגילת במאתך לעשות כן דרי ואי לא אתייקורי אנא בזולתא דירך לא ניחא לי. ושם התרועע עם רב חסדא כביצה כא. שמתיב לרב חסדא.

ולא מצינו שום הלכה ממנו, ואך גדולתו בצדקה ומע"ט רוב פורנו יספר לנו רב חסדא בכרכות נח: שעולא ורב חסדא כי ממו אפתחא דבי רב הנא בר חנילאי (ראחר פטירתו) נגד רב חסדא ואתנח, ושאלו עולא על מה הוא מתאנת, א"ל היכי לא אתנח, ביהא דהוה בה שיתין אפייתא בימסא ושיתין אפייתא בליליא ואפיין לכל מאן דצריך, ולא שקל

(ופירש"י בקי הוא באגדה יותר ממני, והאמת כן הוא כי כל מאמריו שאמר בשם ר"ש חסידא המה בעיני אנדה).

הוא היה דיון בפומבדיתא בימי רב נחמן ככתובות ג; ב"ק יב. שאמרו הוה עובדא בפומבדיתא ואגביה רב הנא בר ביונא, א"ל ר"נ זילו הדורו וכו'. ובסוכה מז. אמר רב יוסף נקיש דר' יוחנן בירך דרב הנא בר ביונא (כן הוא גרסת דקדוקי סופרים, ובגרסא רב הונא בר ביונא). וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני — גמירי דמאפר קאתו ופירש"י שהן באו מן האפר שבהמותיהן רועות שם ולא ישבו בסוכה כל ימי החג.

ובחפסגה קובץ שני צד 55 יאמר הרה"ח רנ"נ טאראשאצאנסקי דבר נחמד, שקשה מאוד לומר על גדולי הדור שביטלו מצות סוכה בשביל שרעו בהמתן אע"פ שפטידין מן הרין, ואמר השערתי שאז היו גזירות על ישראל וברחו כולם מאימת המלך, ושם בהקובץ ג' צד 63 יחזיק דבריו בכמה ראיות. והראיה היותר גדולה היה יכול להביא מחולין מו. שפ"א בא לפומבדיתא פולמוסא וערקו רבה ורב יוסף וכאשר הבאנו לעיל שגם הוא היה בפומבדיתא, אבל גם משם אין ראיה כאשר בארתי בערך ר"נ. אבל מה שמביא ראיה מירושלמי פסחים פ"א ה"א אמר ר"ה כד הוינן ערקין באילין בוטיחא דסדרא רבה היו מדליקין עלינו גרות וכו', במחילה טעה בזה כי שם קאי על ר"ה שהיה בא"י בזמן הגזירות, אבל בימי ר"ה לא היו גזירות בבבל.

וכן נוכר סנהדרין קח; ובסה"ד יאמר שרב חנינא בר ביסנא הנוכר ביצה כב. הוא רב הנא בר ביונא, אבל גרסת דק"ם שם ר' יצחק בר ביסנא.

רב הנא בר הינדא.

כן מובא בשאלות פ' מקץ שאמר בשם ר' פדת אר"י הרואה חלום ונפשו

חנא בר"ק, ובחולין ימ, א"ל רב חנן בר רב קטינא לר"נ כמאן — א"ל אנא לא חילק ידענא ולא בילק ידענא וכו', וגרסת דק"ס רב תנא.

ר' חנא בר שאונה.

נזכר ע"ז עה. שאמרו וכמה עינה אמר רב חנא שאינה ואמרי לה רב חנא בר שאינה ארכב"ח אר"י, ובגדה סה: גרס רב חנא שאינה ואמרי לה רב חנא בר שאינה, ודעת סה"ד שהוא אחד עם ר' יוחנן בר שאונה הנזכר ויק"ר פ"ה"ב.

רב הנא חתניה דרב אדא בר אהבה. ערך רב חנא (סתם).

רב הנא פתוראה, (שולחני).

בחולין נד: אמר, עילה מינאי הוה קאי בר נפחא (אפשר שהוא ר' יוחנן ככ"מ פה:): ובעי מיני דיגרי קורדינאה ובעי למיקם מקמיה ולא שנק לי אמר לי שב בני שב וכו'.

ר' חנא ציפוראי. ערך רב הונא ציפוראי.

רב חנא קרטינגנאה. ערך רב חנן קרטינגנאה.

ר' חנא שאונה. ערך ר' חנא בר שאונה.

ר' חנילאי.

רב חנא בר חנילאי ברכות נח:.

ר' חנילאי בר חנילאי ע"ז יח:.

נחמיה בריה דרב חנילאי עירובין מג:.

ר' תנחום בר חנילאי תענית ז:.

ר' חנילאי.

נזכר נדה מג: אמר משום ר"א בר שמעון, וביבמות סכ: ר' תנחום א"ר חנילאי כל יהודי שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה.

רב הנילאי בר אידי.

בכתובות עט. אמר מר עוקבא הכי אמר רב חנילאי בר אידי אמר שמואל

ובגיטין

ידא מן כיסא דסבר דלמא אתי עני בן טובים וארמטו ליה לכיסא קמכסיף, והוה פתיחין ליה ד' בני לד' רוחתא דעלמא, וכך דהוה עייל כפין נפיק כי שבע והוה שדו ליה חימי ושערי בשני בצורת אבראי דכל מאן דכסיפא ליה מלתא למשקל ביממא שקיל בלילה, השתא נפל ונעשה תל ולא אתנח? ומוזה נראה שהיה דר קרוב לכורא ונחרכה העיר ואח"כ כשנכנתה מחדש קראוה מתא מחסיא ע"ש שריחם ד' עליהם ואח"כ נימי רב אשי היתה לריש פינה וזה שאמר רב אשי שבת יא. אנא עבידנא למתא מחסיא ולא חרבה.

רב הנא בר יהודה.

נזכר ברכות מת. אמר משמיה דרבא, וגרסת דק"ס ר"ה בר יהודה.

ר' הנא בר ליוואי.

נזכר סנהדרין קח: וברק"ס גרס ר' חנינא, וכן הוא ביוחסין.

רב הנא בר רב קטינא.

ביוחסין מביא שהיה תלמיד ר"ה, ובפסה"ד כתב לא מצאתי, ובאמת כן הוא בפסחים קו. לגרסת דק"ס בעי מיניה רב חנא בר רב קטינא מר"ה מעם מהו שיבדיל, וגרסא שלנו רב חנא בר חנינא. וביבמות עט. מתיב על דברי ר"ה, וביומא נד: אמר רב קטינא — מתיב רב חסדא — אמר רב נחמן — מתיב רב חנא בר רב קטינא — א"ל נתגרשה קאמרת וכו', וקאי על רב נחמן או שמתיב לרב קטינא אביו.

ונזכר תענית יג, קידושין עז: בכורות לז: וכן בגדרים סה: הקשה ר"ה בר רב קטינא לרבה, וגרסת פסקי הרא"ש רב חנא, וכן חולין יז: ר"ה בר רב קטינא ארשב"ל גרסת דק"ס רב חנא, ובנבחים קטו. ר"ה בר"ק יתיב קמיה דרב חסדא גרסת שיטה מקובצת והב"ח רב

(וצ"ל רבי) חנין ואיתימא ר' חנינא, וב"ב פ"ח ה"ח ר' חנין בשם ריב"ל.

ובסוכה ה: אמר ר' חנין כל הפסוק כולה לשיעורין נאמר, וברכות מא. ר' חנן וגרסת דק"ס ר' חנין.

וע"פ רוב מצינו מאמריו באגדה כשבת לב. אמר מאי קרא, ושם קמט. אל תפנו אל מדעתכם. ומגילה יד. דרש הפסוק רמתים אדם הבא סבני אדם שעומדין ברומו של עולם. וכן נזכר בירושלמי יבמות פ"א ה"ב א"ר חנין פשט הוא לן על דברי ר"מ ע"כ יעזב וכו', ובסוטה פ"ז ה"ה א"ר חנינן (צ"ל חנין) פשט לן ד' מיני אבנים הן. ובמנחות קג: ר' ביבי השיב לר' זריקא דאמר ר' חנין והיו חייד תלואים לך מנגד זה הלוקח תבואה משנה לשנה וכו'.

רב חנין בר אב"י. ערך רב חנן בר אמי ב.

ר' חנין בר אדא. נזכר מדרש תהלים פ"ה ב.

רב חנין בר אמי. ערך רב חנן בר אמי א.

רב חנין בר אשי. ערך רב חנן בר אמי א.

רב חנין בר בא. ערך רב חנין בר אבא.

רב חנין בריה דרב ייבא.

אדם גדול, בזמן רבא ככ"ב קערי. שאמר רבא מאן חכים למעבר כי הא מלתא אי לאו רב חנין בריה דרב ייבא, (ששלק את הדיון דאחית למלוה לנכסי לוח מקמיה דלחבעה ללוח).

וביחסין מביא רב חנא בר ייבא בזמן רב, והצדק אתי שגרסתו היה שאמר רב מאן חכים למעבר וכו' כדמובא ביחסין השלם.

ובגיטין נב. רחב"א אמר שמואל, ור"ג מביא ראיה ממנו, וב"ב קלא. רחב"א אמר שמואל, ובתענית ו, יומא כב: רב נהילאי בר אידי אמר שמואל, וגרסת דק"ס רב חנילאי בר אידי, ומוה אנו רואין שהיה תלמידו דשמואל.

ר' חנילאי בר חנילאי.

בע"ז יח: אמר כל המתלוצץ גורם כלליה לעולם, וי"ג שם ר' תנחום בר חנילאי וכן הוא בדק"ס.

רב חנילאי מהוזנאי.

נזכר עירובין נו. הקשה לרב אשי.

חנין.

יוסף בר חנין (בעי מר' אבהו) שבת קמז.

ר' נחמן בר חנין ב"ר פמ"א"ו.

חנין. (בזמן הבית).

כפסחים נו. אמר אבא שאול בן בטנית משום אבא יוסף בן חנין אי לי מבית בייתות — אי לי „מבית חנין" — שהם כה"ג וכו'.

ר' חנין. (תנא).

נזכר בתוספתא אהלות פ"ח ה"ט, ובתוספתא צוקרמאנדל גרס ר' חנן.

רב חנין. (תלמיד רב).

כדמצינו רב חנין אמר רב יומא מא, נדרים ז, סוטה ט: י, ובמעילה יז. רב חנין אמר רב זעירא, ובשיטה מקובצת סוהק תיבת זעירא.

רב חנין.

בגיטין פה: א"ל רב חנין ואמרי לה רב חנין מחזנאה לרב אשי, אך הוא ט"ס וצ"ל א"ר רב נחמן כקדושין ו, והוא רב נחמן האחרון כמבואר בערכו.

רבי חנין. (ירושלמי).

בברכות לב: א"ר חנין א"ר חנינא, וגרסת דק"ס אמר ר' חנין ואיתימא ר' חנינא, וכן הוא בעירובין סד: אמר רב

רבי חנין מחזוואה.

בנימין פה: הקשה לרב אשי, ובקידושין
ו: גרם מחזוואה.

חנמאל, חננאל. אחר ערך ר'
חנניה.

חנן. (חנן בן גדליהו, ירמיהו פל"ה-ד).

אבא בר חנן ע"ז ס:.

ר' חלבו בר חנן ברכות פ"ו ה"א.

ר' יודן בר חנן קידושין פ"ב ה"ו.

אבא יוסי בר חנן (תנא) ב"ק פ"ד ה"ה.

רב פפא ברב חנן ב"ב קנג.

אבא חנן. (תנא דברייתא).

היה תלמידו ר' אליעזר ואמר תמיד
בשמו כיבמות סד, סוטה יד, ב"ב קיט.

קל, סנהדרין יז, מכלתא משפטים פ"ג,
ספרי נשא כג, סו, פה, קבת, שלח ה,

ח, יא, קרח לט. ובכמה מקומות מצינו
שאמר בשם ר' אלעזר כיומא ג, יבמות

מח: צה; מכלתא בא פ"ו, משפטים
פ"ב, ובבולן צ"ל ר' אליעזר כי היה

חבירודר' שמעון שזורי (שהיה תלמידו דר'
טרפון) כנזיר מה, שאמר אבא חנן משום

ר' אליעזר — ר"ש שזורי אומר — א"ל
אבא חנן לדברך סוטה תוכיה, וכן מצינו

שאמר משום ר' יהושע כנדה כמ.

ומצינו שחולק עם ר' יונתן במכלתא
משפטים פ"ג, ושם פ"ב עם ר' יאשיה,

וכן מובא ב"ב קיט: ובל"ס שכן סדר
מסדרי התלמוד והמכלתא.

וכן כתב רש"ג באגרתו ח"א פ"ב
שהיה ברור ר' ישמעאל בנו של ר"י בן

ברוקא וריב"ק, ולפעמים נקרא אבא חנן
כזבחים ד.

ונזכר אך פ"א בפ"ע בנימין נ: שדרש
מי כמך חסין מי כמך חסין וקשה.

רבי חנן. (תנא דברייתא).

בסוכה ט: מן. א"ר חנן אמר רבי,
ובמגילה יד. אמר משום ר' מאיר, וברכות

נו: א"ר חנן שלש שלומות הן נהר, צפור
וקררה

ר' חנין בר לוי.

נזכר בירושלמי ביצה רפ"ד בהלכה,
וברו"ר פ"היא א"ר חנין בר לוי מואביה,

דיא זו, פי' שבעו אמר לרות וכה
תדבקין "עם נערותי" (רות ב"ה) ורות

כשספרה לנעמי אמרה שאמר לה בועז
"עם הנערות" אשר לי תדבקין, יען שלא

יכלה לדבר היטב כלשון עברית, ונעמי
תקנה דבריה ואמרה לה טוב בתי כי

תצאי "עם נערותי".

חנין בר פנחס. (תנא דברייתא).

נזכר סוטה ד. לענין כמה שיעור
סוטה ר"י בן בתירה אמר — ר"א בן

ירמיה — חנין בר פנחס — ופלימו,
ובקידושין עב. תנ"ה חנין בר פנחס אומר

וכו'.

רבי חנין בר פפא.

נזכר עירובין סה. וגרסת דק"ס ר'
חנינא בר פפא.

רבי חנין בר רב — בר רבא. ערך
רב חנן בר אבא.

ר' חנין בריה דרבי.

כן מובא ביוק"ר רפ"כב, ר' ישמעאל
ברבי תנחום ור' חנין בריה דרבי בשם

ר' ירמיה כתיב וירדו טאנויותיהם, אבל
הוא מ"ס וצ"ל כבשהש"ר פ"דא ר' שמואל

בר תנחום ור' חנן בריה דרבי ברכיה
בוצריה בשם ר' ירמיה, ובילקוט קהלת

פ"ה פסוק ויתרון העתיק ר' ישמעאל
ב"ת ור' נתן בריה דר' ברכיה בשם ר'

ירמיה.

ר' חנין דציפורי. ערך ר' חנן
דציפורי.

ר' חנין חתניה דבי נשיאה.

כמו"ק כת. יסופר שלא היה לו בני
בעא רחמי והוה ליה. ההוא יומא שילדה

לו אשתו נח נפשיה — וקראו את בנו
בשם חנין על שם אביו.

ואמרו שם נהי דמפורסם לבישיותא,
לגניבותא לא מפורסם.

רב חנן בר אבא — רבא — רבה.

בדבר האמורא הזה יש מבוכה גדולה,
בסה"ד בערך רב חנן בר רבא תפס את
היוחסין ששבח זכרו. ובאמת הצדק עם
היוחסין כי רב חנן בר אבא הוא בר
רבא, ולפעמים נשתבש לרבה. וכן מוכח
ביוחסין השלם רב חנן בר אבא התניה
דרב — נ"א ר"ח בר רבא והכל אחת.
וכידוע שרבא ורבה היה שמותיקן אבא,
ואחרי העיון נראה בכירור שרב חנן בר
אבא היה ירושלמי כי כבר בארנו בערך
רב שבא לא"י לר' היא דורו בימי
נעורתו והיה שם כל ימי רבי (מלמד מה
(שהלך כפעם בפעם לכבל לזמן קצר), וגם היה
בימי בנו ר"ג בא"י ואך בימי ר' יהודה
נשיאה בשנת תק"ל לשמרות לעת זקנותו
התיישב בבבל וקבע ישיבתו הגדולה
בסורא, ולכן אי אפשר לומר שאשתו
ובניו לא היו עמו בא"י, וכפרט רב שהיה
קרוש עליון וכאשר יסופר ביומא יח:
כשאיקלע לדרשיש הכריו מאן הויא ליומא,
וגם כשתיה בא"י היו לו תלמידים הרבה,
ואחד מהן היה רב חנן בר אבא או
כאשר נקרא בירושלמי חנן בר בא,
וכמעט כל קבלותיו היו אך מרב כדמצינו
רב חנן בר רבא אמר רב כעירובין ה:
ט. (ושם רב חנן בר רבא), ר"ה כב. לא,
(סוכה ב: ושם בר רבה), יבמות סג: ג"פ,
גיטין לא: כתובות טו:, ב"ב צא. ה"פ,
ע"ז יא: טז, חולין סג, ונשאר שמו גם
בבבלי בשם רב חנן בר אבא כשבת
קיב: כי אתא רבין אמר רב חנן בר
אבא אמר רב (יען כי החלכה הזאת נשארה
בפי אמוראי א"י כשלמד רב עם תלמידיו שם
ורבין הכיאה לבבל), וכן ב"ב כה. גזכר
בשם בר רבא והמאמר הזה בנימין לא:
בשם בר רבא.

ירושלמי פסחים פ"ד סה"ג ר' ביסנא

חנן

וקדרה — א"ר חנינא ובקדרה שאין בה
בשר שנינו.

ובתוספתא צוקערמאנדעל נזכר סוף
אהלות.

ר' חנן.

בחולין ה: ר' חנן א"ר יעקב בר אידי
אריב"ל, ובסנהדרין ח. א"ר חנן ואיתיבא
ר' שבתאי (וקאי על דברי ר' אלעזר),
וברכות י: א"ר חנן אפילו בעל החלוטות
אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע
עצמו מן הרחמים (וקאי אריב"ר יונהנ ור'
אלעזר).

רב חנן.

בקידושין למ. רב חנן ורב ענן הוו
שקלי ואזלי באורחא חזויהו לההוא גברא
דקא זרע זרעים בהדי הדרי א"ל ניתי
מר נישמתיה וכו'. וידוע שרב ענן היה
תלמיד שמואל.

רב חנן תלמיד רבא.

כפסחים קיז: ששאל מרבא, ובחולין
פ. א"ל לרב אשי אמימר שרי תרבייהו.

ר' חנן אבוב דר' שמעון.

בירושלמי פאה פ"א ה"ה א"ר יוסי
אזלת לדרומא ושמעית ר' חנן אבוי דר'
שמעון בשם ריב"ל, ובחולין קלב: איתא
סתם זקני דרום. וכן נמצא המאמר
בירושלמי חולין הנדפס כעת דף ענ.
והחכם ר"ז באבאר כתב „בהקדם" ח"א
צד 33 שלא נמצא שם האמורא הזה
בשום מקום ולא ראה הירושלמי דפאה
הנ"ל. ובנו ר' שמעון נזכר במד' תהלים
פע"ח"דיו.

חנן בישא.

בזמן ר"ה כב"ק לו. שהקע לההוא
נברא אתא לקמיה דר"ה א"ל זיל הב
ליה פלגא רוזא, והיה לו זוז רע שלא
היה יכול להחליפו תקע ליה אחרינא
ויהביה ליה כל הזוז. ושם קמו שגנב
גליסא ומכרה אתא לקמיה דר"ה —

ובין תלמידיו הצעירים דרב מצא את רב חסדא (שכשנפטר רב תקנה לשטרות היה או רב חסדא בן שלשים שרב חסדא נפטר תוך והיה צב שנה) ונתן לו את בתו לאשה כע"ז יא: אמר רב חנן בר רבא אמר רב ה' בתי עכו"ם קבועין הן א"ל רב חנן בר רב חסדא לרב חסדא מאי קבועין הן א"ל הכי אמר אבוה דאמך וכו'. וכן חולין סג. א"ל רב חסדא לרב חנן בר רביה הכי אמר אבוה דאמך משמיה דרב. ובקידושין פא: רב חנן בר רבא [כצ"ל ובגמרא רב אחא בר אבא] חתנה שקליה לבת ברתיה אותבוה בכנפיה א"ל רב חסדא לא סבר לה מר דמקדשיה א"ל עברת לך אדרב וכו'. ובסנהדרין ח. א"ל ר"נ בר יעקב לר"נ בר רב חסדא הכי אמר אבוה דאבוך משמיה דרב צ"ל אבוה דאמך.

וכן קיבל רב חסדא ממנו כחולין סג. אמר רב חסדא א"ר חנן בר רביה דרבא אמר רב, ובפסחים קיז. א"ר חסדא חיונא לתילי (פסר ההלים) דבי רב חנן בר רב (וצ"ל בר רבא, דק"ס).

ובמו"ק כב: יסופר שנשיאה שביב א"ל רב חסדא לרב חנן בר רבא כפי אסיתא וקום עלה ואחוי קריעה לעלמא, ויש מוחקין שם תיבת רב חנן בר רבא וגורסין רב נחמן בר אמי וכן הוא בערוך ערך אסיתא. אבל אין אנו צריכין למחוק, יען כמו שאמרנו לעיל שרב חנן בר רבא היה מא"י ולכן כשמת הנשיא שוה היה לפי השערה ר' נמליאל בנו של ר' יהודה נשיאה השני לכן א"ל חתנו רב חסדא שצריך להצטער עליו בפני רבים אבל רב חסדא שהיה בבלי לא היה צריך לזה ולא שרב חסדא פסק לו הדיו, וכן כתבתי בערך ר"ג החמישי. ועדיין צ"ע כי לפי סדרי הדורות קרוב יותר לומר שהוא ר"ג הרביעי.

ומלבד רב חסדא מצינו שגניבא אמר

חנן בר בא בשם רב חיה גסה כבהמה דקה. וכן נזכר ברכות רפ"ד בשם חנן בר אבא.

ורב מסר לו את חייו בנו ללמוד אתו כשבת סו, חולין סג, ומצא כ"ב חן בעיניו עד שנתן לו את בתו לאשה, וכשירד רב לבבל לקח את כל ב"ב אתו, וזה שאמרו חולין צה: רב הוה קאויל לבי רב חנן [בר רבא בן הוא כפי' ר"ג ודק"ס] חתניה.

ושם קיבל גם משמואל כברכות פ"א ה"ה י: אמר רב חנן בר בא דאיתי לרב עביר ואמרייתא קמיה דשמואל וקם ונשק על פומי. ובכתובות כא. שהיה חתים על שטרא דנפק מבי דינא דמר שמואל עם רב ענן בר חייו, ובפסחים לו: פליג על שמואל.

ר"ה היה חבירו כעירובין ו. שא"ל ר"ה לא תפלוג עלו, ובר"ה כב. א"ל ר"ה, ר' יוסי ומעשה, ואת אמרת הלכה כר"ש? א"ל והא זמנין סניאין אמרת קמיה דרב וכו'.

וכן רב יהודה ורב ירמיה בר אבא היו חבריו כשבת קבא. שכולם איקלעו לבי אבין דמן נשיקיא והביא מטות לרב יהודה וריב"א ולא לרב חנן בר רבא, אשכחיה מתני ליה לבריה — א"ל אבין שמיא מתני שמתא לבניה וכו'.

ומה שמצינו ברכות נח. אמר רב חנן בר רבא א"ר יוחנן אפילו דיש גרנותא מן שמיא מני ליה, הוא מ"ס כי המאמר הזה מובא בכ"ב צא. בין המאמרים שאמר בשם רב. וכירושלמי שבת ספ"ד רב חנה בר אבא ור' יוחנן ור' יונתן כולוהו בחדא שיטתא, שם צ"ל ר' אבא בר חנה, ומה שמצינו ביצה ל. א"ל רב חנן בר רבא לרב אשך, ורצה בסה"ד לומר שהוא רב אשי הקדמון, לא ראה שהוא מ"ס וצ"ל רבא בר רב חנן לאבוי כשבת קמח.

בשמו כנימין לא:

ר' ביסנא בשמו כפסחים פ"ד סה"ג. הלכותיו לא מצינו אך מה שאמר בשם רב, אבל באגדה מצינו כברכות מה. שאמר מנין לעונה שלא יגביה קולו יותר מן המברך. ושבט לג. אמר הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה וכו'. ופסחים לו: אמר אשפר, אחר משה באיפה. שם קיז. אמר הכל מודים בקהלת וכו'. וב"מ פו: אמר כרי להאכילן ג' לשונות בחדל. וע"ו ו. אמר קלנדא ח' ימים אחר התקופה. ובחולין ס: אמר השמועה בריה בפ"ע הוא.

וכפי הנראה שרב חסדא קרא לבנו חנן ע"ש חותנו לאחר פטירתו כי לא מצינו שנכרו חנן ידבר עם אבי אמו. ובע"ז ס: מצינו אבא בר חנן בזמן רב חסדא ואפשר שהוא בנו של רב חנן בר אבא וקראו ע"ש אביו.

חנן בר אבישלום.

(כן הוא גרסת התוס' יומא לח: ולא אבשלום.) הוא היה מדייני גזירות בירושלים בזמן הבית ככתובות רפ"ג במשנה, שני דייני גזירות היו בירושלים אדמון וחנן בן אבישלום — חנן אומר תשבע בסוף — אמר רבן יוחנן יפה אמר חנן, ובני כה"ג חולקין עליו בשתיקה.

רב חנן בר אדא. נזכר מדרש שמואל פי"ד רב.

רב חנן (חניו) בר אמי.

היה תלמידו דשמואל וכרמצינו רב חנן בר אמי אמר שמואל כשבת קיא, כתובות ו, גיטין נב, ב"מ פב, בכורות כה, ובשבת יג: איתא רב חנין בר אמי אמר שמואל, אבל בחולין קז: איתא רב חנן, ובכורות לה. רב חנין בר אשי אמר שמואל צ"ל רב חנן בר אמי.

ובחולין טו. אמר רב חנן בר אמי כי מורי להו רב לתלמידיה וכו', ומשמע

מוז שהיה בזמנם והוא בעצמו שמע מה שאמר רב.

ובשבת פ"ו ה"ח און כרבי אימי גרסת אור זרוע ח"ב ספ"ד חנן בר אימי אמר קומי רב יהודה בשם מנשה בר ירמיה (תלמידו דרב).

רב חנן בר אמי (ב).

בע"ז לח. מצינו רב חנן בר אמי א"ר פדת אר"י, ואין זה רב חנן בר אמי מי שהיה תלמידו דשמואל כי איך יאמר בשם ר' פדת בן ר"א תלמידו דר"י. ובכרכות נה: א"ר הונא בר אמי א"ר פדת, גרסת ע"י רב חנא בר אמי. ובפסחים קא. איתא רב חנא בר אביו וצ"ל כמו בע"ז לח, ובעירובין סו. רב חנין בר אמי משמיה דאולפנא או דחילפא.

רב חנן בר אשי. ערך רב חנן בר אמי א).

חנן בר בא. ערך רב חנן בר אבא.

ר' חנן בריה דר' ברכיה בוצרייה. ערך ר' חנין בריה דרבי.

רב חנן בר רב חסדא.

הוא היה בן רב חסדא חבירו דרב ששת כתום ב"ב קמא. ד"ה ולרדיו. ואביו קראו ע"ש אבי אמו רב חנן בר רבא כע"ז יא; חולין סג. שאמר לו אביו הכי אמר אבוב דאמך וכו'. וקיבל מאביו כע"ז יא: ששאל לאביו. ובשבת מת. אותיביה רב חנן בר [רב, דק"ס] חסדא לרב חסדא. ובמ"ק כה. מתיב לאביו ואביו טפח ליה בכנדליה.

ונזכר בהלכה ע"ז מז. אמר רב חנן בר רב חסדא ואמר ליה רב חנן בר רבא, וזה יען שהיה ספק להם אם רב חנן בר רבא אמר או נכדו. ושם יא: א"ר חנן בר רבי חסדא אמר רב ואמר ליה אמר רב חנן בר רבא אמר רב. ונראה שצ"ל א"ר חנן בר ר"ח ואמר ליה רב חנן בר רבא ויגשרבב, אמר רב

רב חנן בר רבא אי רבא. ערך רב חנן בר אבא.

רב חנן בר תחליפא.

בסנהדרין צו: שלח לרב יוסף מצאתי אדם אחר וכידו מגילה אחת — ואמר לחיילות של רומי נשברתי ובין נינו רומי מצאתיה וכתוב בה לאחר ד' אלפים ומאתים וצ"א שנה לבריאתו של עולם העולם יתום וכו'. ובדק"ס גרס רב ענן בר תחליפא, ובסה"ד כיון הגרסא מדעתה. וזה הפעם האחת שנזכרה מנין בריאת העולם בש"ס.

ר' חנן דציפורי.

בב"ד פ"י"ד ר' פנחס בשמו, ושם פי"ג"ט אמר בשם ר' שמואל בר נחמני, ובקה"ר פ"א"ז ר' חנן דציפורי בשם רשב"ג וא"ד להיפוך. וב"ר פט"רב א"ר חנן דציפורי האיר הקב"ה עינו של ר' יוסי וכו'. ונזכר שהש"ר פ"ב"ב.

חנן המצרי.

לפי הגמרא כתובות קה. היה מדייני גזירות בירושלים בזמן הבית עם אדמון וחנן, ולא נזכר במשנה, וביומא סג. חנן המצרי אמר אפילו דם בכוס מביא חבירו ומזווג לו. ויש חנן המצרי שהיה בזמן ר"ע וחבריו בסנהדרין יו. דנין לפני חכמים שמעון ב"ע שמעון ב"ז וחנן המצרי.

חנן הנחבא.

בתענית כג: יסופר שהיה בר ברתיה דחוני המעגל, והיה חסיד גדול, וכשהוצרכו למטרא היו משרדי רבנן ינוקי דבי רב לגביה ונקמי ליה בשיפולי דגלימא וא"ל אבא אבא הב לן מטרא, אמר לפני הקב"ה רבש"ע עשה בשביל אלו שאין מכירין בין אבא דיהיב מטרא, לאבא דלא יהיב מטרא, ואמאי קרי ליה חנן הנחבא מפני שהיה מחביא עצמו בבה"כ (שהיה צנוע מאוד בבה"כ, ובפי' ר"ח קבלה

בידינו

יתירה, או שצ"ל כבחולין סג. אמר רב חנן בר ר"ח אמר רב חסדא. וביוחסין מביא מב"ב ה. רב חנן בר רב חסדא רמא כרגא אדרבנן א"ל ר"נ בר יצחק עברת וכו', וכן הוא גרסת דק"ס, אבל גרסא שלנו רב נחמן בר רב חסדא יותר נכון כי מצינו שר"ג בר רב חסדא היה הריש בעיר דרוקרת וגם שם היה רנב"י כתענית כא; אבל לא מצינו שרב חנן אחיו היה ריש בעירו, אם לא שנאמר שרב חנן ורב נחמן שם אחד הוא.

רב חנן בר יוסף.

בש"ר פמ"ביד אמר ר' ברכיה בשם ר' חלבו בשם רב חנן בר יוסף בשם ר' אבא בר איבו. ונראה שצ"ל ר' ענן בר יוסף ככפס' דר"כ פ' שוכה ובמדרש תהלים פס"היד.

רב חנן בר רב יצחק.

אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל, כן הוא לגרסת הרי"ף ודק"ס בפסחים ל; וגרסא שלנו רבא בר אבא.

רב חנן בר מולדה.

ארה"ה נזכר סנהדרין ע. ב"פ ופירש"י מולדה שם אביו. ובדפוסים הישנים ר' יוחנן בר מולדא, והטעות בא מדפוס שונציני שנדפס שם רב יחנן והיו"ד נשמט שם מתיבת רב ומוזה נעשה יוחנן, כדמובא בדק"ס.

ר' חנן בן פזי.

נזכר פד"כ לג. תהלים פצ"ביב ועיין ערך ר' חנינא בן פזי.

ר' חנן בר פיטום.

תלמידו דר' עקיבה. נזכר תענית כב: ואמר משום ר"ע אין מתריעין על הדבר כל עיקר.

חנן בר פנחס. ערך חנין בר פנחס.

רב חנן בר רב קמינא. ערך רב חנא בר רב קמינא.

בידינו שהיו חכמים מתעסקין למנותו פרנס על הצבור ולא קביל והלך ונחבא, לפיכך קראו לו חנן הנחבא. ובס"ד מביא זה מירושלמי כתובות פ"ב, ולא נמצא בירושלמי שלנו.)

חנן חייטא.

בע"ז למ. ר"ה בר מניומי וזן תבלת מאנשי דביתיה דרב עמרם חסידא, אתא לקמיה דרב יוסף, לא היה בידיה, פגע ביה חנן חייטא א"ל יוסף עניא מנא ליה, בדירי הוה עובדא דזבני תבלתא מאנשי דביתיה דרבנאח אחיה דר' חייא בר אבא, ואתאי לקמיה דרב מתנה לא הוה בידיה, אתאי לקמיה דרב יהודה מהגרוניא (ובר"ח ובקדוקי סופרים ליתא תיבת מהגרוניא) א"ל נפלת ליר וכו', וזה כונת היוחסין שכתב פ' התבלת ובנותו שנוכר בענין דין תבלת.

רב חנן התניה דרב. ערך רב חנן

בר אבא.

רב חנן מבי בלוחית-סלוחית-צלוחית. רב פפא בריה ככתובות מ; ואפשר שצ"ל מני כוחלית והיא עיר בא"י בקירושין סו.

חנן מגופתייה.

בירושלמי שבת פ"ה ה"ב אמר קמיה דשמואל שרב חייא בר אשי לא נהגין א"ל וכו', ובערלה פ"ג ה"ז חנן גיביתא קנסיה שמואל על שעקר כלאים.

רב חנן מנהרדעא.

בשבת פב. חולק עם רב חסדא ורב המנונא, ושם קנה. תני רב חנן מנהרדעא. אבל מה שמצינו קירושין פא: רב חנן מנהרדעא איקלע לרב כהנא לפום גהרא חויה דיתוב וקא גרס וקיימא בהמה קמיה א"ל לא סבר לה מר אפילו עם בהמה א"ל לאו אדעתאי, ובנדה סו. סבר ר"כ למימר — א"ל רב חנן מנהרדעא וכו' נראה שבשתי המקומות צ"ל רב נחמן מנהרדעא [כבחולין צה];

כידוע שר"ב מפום נהרא היה רבו דרב אשי.

רב חנן קרטינגא.

בכתובות כז: כי אתא ר"ד אמר, רב חנן קרטינגא משהעי מעשה בא לפני ריב"ל וכו', ובב"ק קיד: גרס רב חנא, ועיין ערך חנינא קרטינגא.

חנינא.

אימי בר חנינא מגילה פ"א ה"א.

רב איקא בר חנינא שבת למ:.

רב דימי בר חנינא עירובין סא.

ר"ה בר חנינא ברכות ל.

ר' חייא בר חנינא מנחות נג:.

רב חנא בר חנינא פסחים קו:.

עולא בר חנינא סוכה לג:.

רב עוקבא בר חנינא פסחים צא.

רבין בר חנינא פסחים קמ:.

רב חנינא.

בבכורות לב. מצינו רב חנינא אמר

רב, ובנדרים כח. רב חנינא אר"כ אמר

שמואל. ומה שמצינו בריבית לג. תני ר' אחא אריכא קמיה דרב חנינא צ"ל שם

קמיה דר"ה כבדק"ס. ובתמיד לא: רב

חנינא בשם ר' אסי ור' אסי בשם ר'

שמואל בר' יצחק. נראה שהוא ר' חנינא

דציפורן חברו דר' מני, ור' אסי הוא

הנקרא בירושלמי ר' יוסי חברו דר' יונה.

ר' חנינא אבוח דר' ינמה.

בירושלמי פסחים רפ"ד אמר בשם ר'

בניה מנין שהשיר קרוי כפרה, ובתענית

פ"ר ה"ב איתא אבוח דבר נסה, ושם

ה"ח אבוח דבר ינמה, ואפשר שהוא

ר' חנינא אבוח דבר ישיטה

הנוכר מגילה פ"ד סה"י שר' אבהו אמר

בשמו ובנו ישיטה היה אמורא דר' אבהו.

רב חנינא בר אבין. ערך ר' חנינא

בר אבין.

רב חנינא בר אבין. ערך ר' חנינא

בר אבין.

רב חנינא בר אידי.

היה תלמידו דרב אדא בר אהבה כע"ז
 מ. שיתבי קמיה ויתבי וקאמר (רב אדא
 בר אהבה ודלא כסה"ד שקאי על רב חנינא כ"א)
 א"ל מנ"ל הא, א"ל מג' קראי שמיע לי
 מרב ושמואל ור"י. ובפסחים עה. בעי
 מרב אדא בר אהבה — א"ל הפת מותרת,
 א"ל והאמר רב חנינא סבא א"ר אסי
 אר"י. ויותר נראה גרסת דק"ס שגורס
 והאמר רב חנא סבא אר"י, כי רב חנינא
 סבא היה תלמיד רב.

דכריו מצינו אך באגדה כשבת סג.
 שאמר כל העושה מצוה כמאמרה אין
 מבשרין אותו בשורות דעות. וב"ם נט.
 א"ר חנינא בריה דר' אידי מאי דכתיב ולא
 תנו וכו' — עם שאתך בתורה ובמצות
 אל תונהו. ואולי הוא ר' חנינא בר אידי
 הנזכר תענית ז.

רב חנינא (או חנינא) בריה דרב איקא.
 היה תלמידו דאביי ורבא כנראה
 מברכות כה: שאמרו רב זבד מתני הכי,
 רב חנינא בריה דרב איקא מתני לה
 הכי — אביי אמר אסור ורבא אמר מותר,
 וזה יען ששניהם היו בישיבת אביי ורבא
 לכן חולקין איך נשנית הלשון בהישיבה.
 והיה חבירו דר"פ כנרה מו: שחולקין.
 וידוע לנו ממנו המאמר המפורסם מה
 שמוכא ביצה כח. אמר רב חנינא בריה
 דרב איקא שפור שפחות וגומות רב
 מלכיו — ור"פ חולק עליו. והמאמר הזה
 מוכא בכתובות סא; ע"ז כמ. ונדה נב.
 ושם רב חנינא בריה דרב איקא. ובמכות
 כא. איתא במעות „רב נחמן“.

וסיבת מיתותיוסופר ברכות נח: שר"פ
 ור"ה בריה דרב יהושע הו קאזלי באורחא
 פגעו ביה ברב חנינא בריה דרב איקא,
 אמרו לו בהדי דחויגך ברכינן עלך
 תרתי — שחלק מחכמתו ושהחיינו, אמר
 להו אנא נמי כיון דחזיתנכו חשבתניכו
 עלי כשיתין רבוין וברכינא עליכו תלתא —

אמרו לו חכימת כולי האי? יהני ביה
 עינייהו ושביב.

ולחבין למה ועל מה ענשוהו מצאתי
 דבר נחמד בספר היקר פירוש דוד וו"ל
 מקשים הפוסקים למה לא מברכי ר"פ
 ור"ה בריה דר"י כשחזוהו לרב חנינא
 בריה דרב איקא ברכת הטוב והמטיב,
 כי הדין שאם נפלה לאדם ירושה מברך
 שהחיינו, ואם יש אחר עמו ששמח ג"כ
 מברכין הטוב והמטיב, א"כ כאן שהיו
 שנים ה"ל לברך הטוב. ומתקן, כי יש
 חלוק ביניהם. דבשלמא נבי ירושה ידוע
 לכל אחד ואחד שחבירו שמח ג"כ כמוהו,
 ולכן יכולין לברך הטוב והמטיב, אבל אם
 רואה את חבירו מי יודע אם גם השני
 שמח כמוהו וא"כ איך יברך ברכת הטוב
 והמטיב, ואף אם שניהם אומרים שהן
 שמחין לראותו, אפשר שאין פיו ולבו
 שוין. והנה הא דמברכינן על ששים רבוא
 ברוך חכם הרזים קאמר הש"ס לפי שאין
 דעתם דומים זו לזו, והקב"ה נוחן לנכס
 ויודע דעתם כדאמרו שם בגמרא, ולכן
 אם גם שאך שנים המה ואנו רואין שאין
 דעתם שוים ראוי לברך עליהם חכם
 הרזים, ובפרט אם המה חכמים גדולים
 שאין דעתם שוין. והשתא אתי שפיר, דרב
 חנינא בריה דר"א שמע שברכו עליו
 ברכות שהחיינו, והבין מהם שחושדים
 זה את זה שאין שמחתם שלמה, ולכן
 אמר להם לפי דעתכם שאינכם מאמינים
 ול"ז לכן מן הראוי לברך עליכם חכם
 חכם הרזים דחשיביתו כס' ריבוי ודעתיתם
 אינם שוים לטובה לשמח בראייתו, ולכן
 אמרו לו חכימת כולי האי, לחשוד אותנו
 שאין פינו ולבנו שוים ולכן יהבי ביה
 עינייהו. ורפחכ"ח.

ובסה"ד מביא מה שמוכא נדה מה.
 מתקף לה רב חיאי בריה דרב איקא
 צ"ל רב חנינא בריה דרב איקא. והאמת
 אינו כן כי אמר שם אח"כ אמר רב חסדא

ת"ש, ורב חנינא בריה דרב איקא היה תלמיד אביו ורבא. ומה שמכוא שנוכר בירושלמי ברכות, תענית ושבת בשם ר' חנינא בר יקא, נ"כ אמורא אחר הוא, כמכואר בערכו.

ר' חנינא בר אנדריי. ערך ר' חנינא בר אנדריי.

ר' חנינא (חנינא־חנניה)

בריה דר' אסי (איסי יסא).

בירושלמי גימין פ"א ה"אג. יסופר חנינא בריה דר' אסי היה מיסן (פלגאה או רופא) וזרק גט לאשתו והתחילה לצות, ועלו שכנותיה, חטפיה מינה ויהב לה גייר חלק, אתא עובדא קימי רבנן וחשין (ואולי מפני שהיה כהן ואפילו ריה הגט פוסל בו). ובגימין פ"ג ה"ח חנינא בריה דרב אסי בר ממל בשם ר' לעזר. ובתרימית פ"ד ה"ג ר' חנינא בר אסי אמר לא הני בר קפרא אלא וכו'. ובשבת פ"ז ה"בכט. ר' חנינא בר יסא בשם רב יהודה, וצ"ל שם ר' חנינא בר יקא בשם ר"י כביצה פ"א כה"י. וכמעשרות פ"א ה"ז חנניה בריה דר' יסא אמר מה פליגין ר"י ורבנן. וכו' פ"ד א"ר חנינא בר אסי פעמים שאין העולם ומלואו מחזיקין כבוד אלהות.

רב חנינא בר ביסנא.

נוכר ביצה כב. אמר הכא כמנורה של חוליות עסקינן. ובדק"ס גרס ר' יצחק בר ביסנא, ולכן לא הזכירו ביוחסין. ובסה"ד ערך ר' חנא בר ביזנא מכיא שאחר הוא.

רב חנינא בר חייא.

בכתובות כא. הקשה לרב יהודה ומי אמר שמואל הכי והא הווא שטרא דנפיק מבי דינא דמר שמואל וכו', ובירושלמי פסחים רפ"ג ר' חנינא בריה דר' בחיי, אפשר שצ"ל בריה דרב חייא ונתק הבית ממקומו. אך גרסת הרא"ש בפסחים פ"ב ב"ג ר' חנינא בן פדאי, שאל לר' מנא.

ר' חנינא בי רבי חנניה.

בירושלמי סנהדרין ספ"ז יסופר שהיה מטייל באילין גופתא דציפורין וראה חד מיני נסב חדא גולגלתא. וזרקה לרומא והוא נחתא ומתעבדא ענל, אתא ואמר לאביו א"ל אין אכלית מינה מעשה הוא, ואי לא אחיות עינים הוא, ואפשר שאביו הוא ר' חנינא שהיה הריש בציפורי בסוף ימי האמוראים בא".

רב חנינא בר יהודה.

בסנהדרין עז: אמר משמיה דרב, ובדק"ס מכיא מב"י הגרסא רב חנינא בר שלמיה, והוא היה באמת תלמיד רב.

רב חנינא בריה דרב יהושע.

נוכר פסחים ק. אמר איספרגוס מצטרף לטיבה. וגרסת דק"ס רב הונא בריה דר"י.

ר' חנינא (או חנינא־חנניה) בר יצחק.

נוכר אך בירושלמי ומדרשים באגדה, כברכות פ"ו ה"אלט: ר' חנינא בר יצחק ור' שמואל בר אימי חד אמר לפת לא פת היתה וכו'. ובתענית פ"ב ה"ד ר' חונה בשם ר' חנינא בר יצחק כל אותו היום היה אברהם רואה את האיל וכו'. וכן בייקר פ"ה ומד' תהלים פ"קב ר' הונה בשמו. והמאמר בב"ר פכ"ב ב"ג ר' חמא בשמו וצ"ל ר"ה. וכן נזכר ב"ר פמ"א ר' חנינא בר יצחק אמר ואשכאלה אין כתיב כאן אלא ואשמאילה מן כל אתר אנא משמאיל (והוא פשוט בונת הכתוב), ושם פנ"דט אמר כל ימות השנה וכו'. ושם פ"חיא, פי"דג, פל"דב ר' יהושע בר נחמיה בשמו, ובקה"ר פ"א יט א"ר חנינא בר יצחק מקרן כתיב וצ"ל רנב"י, ובאמ"ר רפ"ג א"ר חנינא ב"י יקר עצמך וכו'. ובתנחומא וישלחב אמר אשריו לילוד אשה שכך שמע מבוראו, ומד' תהלים פ"צטו אמר אפילו בית מלכותו (של דוד) עמל ואן. ושם

אלא משום דקים לי בגווייה דמרחם עלי כרחם אב על הבן, וכירושלמי שם פ"ח סה"ח רב אמר כל דייתי עלי אנא קטל ליה חוץ מחנניה בן שילא דאנא ידע דלא אתי אלא מיסב מגוסתיה מיניי, א"ר יצחק מביון דאברי ליביה עלוי למיעבר ליה דא מלתא אין זה חנניא בן שילא, ובמבוא הירושלמי לג: יאמר לפעמים הירושלמי מפרש בדרך רחוק מאוד והבבלי בדרך פשוט, ומביא ראיה מזה שהבבלי מפרש משום דמרחם עלי כאב על בנו, וכירושלמי מפרש דלא אתי אלא מיסב מגוסתיה מיניה.

וכמה זרות יש בדבריו ללא אמת ולא ידע שהבבלי והירושלמי נשלבין יחד וכדאמרו ד"ת עניים במ"א ועשירין במ"א, ונפרש.

בלי שום ספק שהמעשה הזה בא מבבל לא"י יען שרב אמר זה על ר' חנינא ב"ש כשידע אותו היטב, וחנניה ב"ש היה בבלי ובבבל וכאשר נביא לקמן, ורב אמר עליו סתם כל דאתי עלי — חוץ מחנניא בר שילא, ורב לא פירש טעמו, ואך הרבנן שקלו וטרו בישיבה מאיזה טעם אמר רב עליו כן, ורצו לומר רבנן דירושלמי יען שהיה בא אך ליקח ממונו ולא נפשו, וע"ז א"ר יצחק שא"ב אין זה חנניה ב"ש, ובבבלי סברו לומר אילימא משום דצדיק הוא הא קאתי במחותרת, (א"כ אין זה חנניא ב"ש וכקושיה ר' יצחק), אך בבבלי באו לידי מסקנא מטעם אחר דקיים ליה בגווייה דמרחם עליו כרחם אב על הבן, ובוה לא קשה א"כ אין זה חנניה ב"ש יען שגם האב הנא במחותרת על בנו לא כדון עושה אבל מ"מ אסור להורגו, יען שברור שלא בא להרוג את בנו, ומסקנת הבבלי חסרה בירושלמי מפני שלא נסדרה כראוי כהבבלי וזה ברור.

וכפי הנראה היה הסופר בב"ד של

שמואל

פ"צ"טז אמר כל מי שקדמו יסורין בעה"ז יש לו חלע"הב, ובתנחומא תלדות-כנג נזכר בשם ר' חנניה בר יצחק. וכן נזכר קה"ר פ"א"יב.

רב חנינא (או חנינא) בר כהנא.

היה תלמידו דרב כר"ה יט: וביצה ה. א"ר חנינא בר כהנא אמר רב מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר, ובביצה כב: ור"ה לב. חסד תיבת אמר רב, ובע"ז כ: אמר, אמרי כי רב הרוצה שלא יסריח מתו יהפכנו על פניו.

וכן מצינו רב חנינא בר כהנא אמר שמואל ככתובות סה. עב, ב"ק קיג: (ושם רב חנינא ב"כ), משמיה דשמואל תענית ל. וכן אמר ר"ח בר כהנא אמר רב אסי כעירובין נה. (בצל' ותיבת רב אסי הוא טעות הדפוס, וכדפוס זויענציא איתא כהונן רב אסי), ובשבת צו. אמר משמיה דר' אלעזר (בצל' ולא ר' אליעזר, דק"ס), ונזכר סנהדרין ע. א"ר חנינא ב"כ בשר מליח הוא כ"ו שהוא בשלמים.

ר' חנינא בר פפא. ערך ר' חנינא ב"פ.

רב חנינא בריה דרבא (ג"א דרבה) מפשרוניא.

בפסחים עו. וחולין קיב. מצינו שהתיר בר גזולא דנפל לכדא דכמכא, ואמר רבא עליו מאן חכים למישרי מלתא כי הא, אי לאו רב חנינא בריה דרבא מפשרוניא דהוא נכרא רבה, ובפסחים צא. מצינו שרב עוקבא בר חנינא מפרישנא (או פשונויא, דק"ס) רמי ליה.

רב חנינא (או חנניא) — חנניה) בר שילא (או שילת).

קרוב הדבר לומר שהיה בן שילא אחי ר' חייא דודו של רב. והיה אוהבו של רב כסנהדרין עב: דאמר רב כל דאתי עלי במחותרת קטילנא ליה, לבר מרב חנינא בר שילא, ופרוך מ"ט אילימא משום דצדיק הוא, קאתי במחותרת?

והוא היה ממוכרי תלמידי דרב כפסחים קה. שאמרו רב חנינא בר שלמיא ותלמידי דרב הווי יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב המנונא סבא אמרו לו זיל חיו אי מקדיש יומא — אמר להו לא צריכותו — א"ל רב עמרם הכי אמר רב, וכפי הנראה נשאר אחרי פטירת רב בסורא, ולא הלך ללמוד לפני שמואל ואך שלח משם שאלותיו לשמואל בסנהדרין כד: א"ר חנינא בר שלמיא שלחו ליה רב לשמואל ילמדנו רבינו. ולא מצינו בשום מקום שידבר עם ר"ה, וזה אית שנפטר קודם שמלך ר"ה בסורא.

רב חנינא וורדאן.

(הוא שם מקום ונוכר עירובין סט, גיטין מא.)
נוכר פ"א בניטין סד: שמתוב על דברי רב חסדא ורב יהודה, ורב חסדא אמר אישתיק וורדאן (ופרשי נאלם שלא השיב תשובה על תירוץ זה).

רב חנינא סבא.

בברכות יב: אמר משמיה דרב לגרסת ע"י (וגרסא שלנו רבה בר חנינא סבא), ובפסחים עה. א"ל רב חנינא בר אדרי לרב אדא בר אהבה ודאמר רב חנינא סבא א"ר אסי אר"י, וגרסת דק"ס רב חנא סבא אר"י.
ומצינו רב כהנא בריה דרב חנינא סבא פסחים עו:.

חנינא קרתיגנאה.

בירושלמי שבת פ"טז ה"ב ר' יעקב בר אחא חנינא קרתיגנאה בשם ר' הושעיה, ובביצה פ"א ה"ו איתא בטעות קרתיגיה.

חנינא.

אבא בר חנינא עירובין פ"ח ה"ד,
רב אדא בר' חנינא נדרים כב:.
ר' אחא בר חנינא ברכות ה:.
ר' אחי בר חנינא (תא) שבת עט:.

שמואל כדמוכח כ"מ טו. שא"ל שמואל לרב חנינא בר שילת (בדק"ס בכל הכ"י בר שולא) אמליך ובתוב וכו' (ופרשי סופר היה), ובעירובין יב. שהיה לו חצר וא"ל שמואל את לא תעביד עובדא אלא או ברוב דופן וכו', והיה עשיר שהיה דגיל לאכול גזולות אחר סעודתו כפסחים קיט: שאמר שמואל כגון אורדילאי לי וגו' ולייא לאבא (רב) ורב חנינא בר שילא, ור' יוחנן אמר בגן תמרים וכו', וכן הוא בפירוש בירושלמי סוף פסחים שמואל אמר כגון אורדילי (לי) וגו' וליא דחנינא בר שילת, ובמסורת הש"ס ובספ"ד העתיקו לשון הכבלי, ורב חנינא בר שילא ור' יוחנן אמרי, ובמחילה מכבודם שלא ראו הירושלמי.

והיה חשוב מאוד בעיני הריש גלותא בשבת נח. שא"ל שמואל כולהו רבנן דבי ריש גלותא לא ליפקו בסרבלי חתימי לבר מינך דלא קפדי עליך. ולא נשאר לנו ממנו שום דבר הלכה או אנדה.

רב חנינא (אי הנניא—חנניה חנינא) בר שלמיא.

היה תלמיד מובהק לרב שאמר תמיד משמיה דרב כשבת מג: קבני, פסחים קה, ביצה לא: לב: ב"ב קיא, חולין לו: (ושם רב חנינא), גדה סה, בכורות כד: (ושם רב חנינא), ירושלמי סוכה פ"א ה"ו (ושם חנניה), ביצה פ"א ה"ה, סנהדרין פ"א סה"ב, ובסנהדרין ענ. א"ר חנינא בר יהודה משמיה דרב, וגרסת דק"ס מכ"י רב חנינא בר שלמיא, ובעירובין צח: תני רב חנינא ב"ש לחייא בר רב קמיה דרב ורב א"ל שבקת רבנן ועברת כר"מ? ובירושלמי שם פ"א ה"א, חנניה בר שלמיא הוה יתיב מיתנא לחייא בריה דרב אפיק רב רישיה מן כוותא א"ל לית כן, א"ל ולא ניתנייה כן (כמשנתנינו) א"ל דתנתיה (אם תלמד תרע שאינו כן), ובגדה בה. א"ל לרב מר כמאן ס"ל וכו'.

זבים, ובילקוט חקת רמז תשכא א"ל ר' הנינא לר' יונתן בן המשולם.

ר' הנינא אביו של ר' אחא.

בתנחומא נשאר אמרו רבותינו בשם ר' הנינא אביו של ר' אחא הנואף והנואפת עיברים על עשרת הדברות, ובמ"ד פ"ידיב איתא ר"ה אביו של ר' אחא, ובתנחומא שלחכזו כך פתח ר' הנחומא בר אבא בשם ר' הנינא אביו של ר' אחא.

ר' הנינא אחוה דר' מנא (ב).

נוצר מ"ק פ"ג ה"דיג: שמת בנו שאל ר' מנא לר' יוסי אם צריך לכפות המטה.

רב הנינא ורב הושעיא אחי רבה ערך רב חנניה.

ר' הנינא (או חנניה) איש אוגו.

נוצר במשנה גיטין ספ"ה, זו הלכה העלה ר' הנינא איש אוגו מבית האסורין (משמו של ר"ע שנחבש בבית האסורין, רש"י). ובגמרא שם סו. א"ר שמעון ברבי לפני רבי מאתר שר"ס וחנינא איש אוגו חולקין וכו', ובסנהדרין יא: חנניה איש אוגו העיד אם עיבורה בגליל שהיא מעוברת, וכן נוצר נדרים פ"ו ה"ח.

ר' הנינא בריה דר' אבא.

נוצר ויק"ר פ"כג"ה, פתח קרא במלכות מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים רוח צפונית יוצאת ומטה אותה כלפי דרום והחוח עוקצה — ואע"פכ לבה מכון כלפי מעלה כך ישראל וכו', ובשהש"ר פ"יב גרם רבי הונא.

וכן נוצר ויק"ר פ"ג"ז ר' הנינא בר אבא אול לחד אתר וכו', ובאס"ר פ"ג"ז גרם ר' הנינא בר אחא.

רב הנינא בר אבדימי.

בנדרים סא: קידושין סד: אמר רב הנינא בר אבדימי אמר רב מוחלפת השיטה, וב"ק צו: אמר הלכה כר"מ,

ופריך

ר' אמי בר הנינא ב"ב נו.

ר' גמליאל בר' הנינא קה"ר פ"הייב.

ר' זעירא בר הנינא נדה נו.

ר' חמא בר הנינא ברכות ה: ובדק"ס שם לב: גרם ר' חייה בר"ח.

ר' יהודה בר הנינא עירובין יא:

ר' יוסי בר' הנינא ב"ק למ.

ר' יעקב בר הנינא (תנא) שבת עט:

ר' יצחק בר הנינא כתובות ד:

ר' ירמיה בר' הנינא שבת פ"ד ה"א.

מרימר בר הנינא ב"מ צו.

רבא בר הנינא שבת יט:

רבה בר הנינא ב"ב קינ:

ר' תנחום בר הנינא ברכות פ"ד ה"ד.

ר' הנינא (תנא דברייתא).

בנוזר כז: מעשה בר' הנינא שהדירו

אביו בנוזר והביאו לפני ר"ג (ויבנה) והיה

ר"ג בודקו לידע אם הביא ב' ישערות,

ר' יוסי אומר לידע אם הגיע לעונת

נדרים, א"ל אל תצטער לבודקני — עמד

ר"ג ונשקו על ראשו אמר מובחחני בזה

שמורה הוראות בישראל, אמרו לא היו

ימים מועמין עד שהורה, ובירושלמי נוזר

ספ"ר ותוספתא נדה פ"ה ה"ו מיבא המעשה,

מעשה בר' הנינא בר הנינא שהדירו

אביו בנוזר — אר"א בר' צדוק אני ראיתו

יושב ודורש ביבנה, ובתוספתא שם אני

ראיתי שהיה מורה הוראות בישראל

ותחת ר' יוסי איתא ר' יוסי בר' יהודה.

ובבבורות ה: א"ר הנינא שאלתי את

ר' אליעזר (כצ"ל ולא ר' אלעזר) בבית

מותבא רבא מה נשתנו פטרי חמורים —

ועוד שאלתיו מאי לשון רפידים ואמר לי

וכו', אפשר שהוא ר"ח בר' הנינא,

ומובא במכלתא פ' עמלק פ"א.

וברכות ב: נוצר ר' הנינא אחר ר"ס

ור' יהודה שאמר משעה שהעני נכנס

לאכול פתו במלח, ובשבת קי: והתניא

מנין לסירוס באדם שהיא אסורה ת"ל —

דברי ר' הנינא, וכן נוצר תוספתא סוף

מוכא בנדרים נ: בע"א מעט.
 ר' ברכיה בשמו מדרש תהלים פ"קיס"ד.
 ר' חוקיה בשמו בכורים פ"ג ה"ה.
 ר' יוסי (בר' כון) בשמו יבמות פ"ד
 ה"א.

רב חנינא (או חנינא—חנינא) בר אבין.
 ככל הש"ס נזכר ביחד עם אחיו אביו
 ושניהם היו תלמידי רבה כפסחים לד.
 אביו בר אבין ורב חנינא בר אבין תנן
 תרומות כי רבה פגע בהו רבא בר מתנה
 א"ל מאי אמריתו בתרומות דני טר —
 א"ל הכי אמר רבה, ואביו היה חברם
 כדמצינו עירובין סב. פמ, כ"ב פז:
 יתיב אביו ב"אוד' חנינא בר אבין ויתבי
 אביו גביהו ויתבי וקצמרי, וכן מצינו
 שניהם ביחד בלשון דאמרי תרווייהו
 בכרכות כט, שבת פז, עירובין פז,
 יבמות קח, קיט, ושם לו. איתא אביו
 בר אבא ור' חנינא בר אביו, וצ"ל אביו
 בר אבין ור"ח בר אבין, וכן בכריתות
 כ. איתא אמי בר אבין ורב חנינא בר
 אבין וצ"ל אביו ב"א וכו'.

ר' חנינא בריה דרב אדא.

נזכר בפתיחתא דאס"רית, ובשהש"ר
 פ"א"ב ר' חנינא בריה דר' אדא בשם
 ר' תנחום בר אחא וחמוריס מד"ת,
 והמאמר מוכא בירושלמי ברכות פ"א
 ה"ד ושם ר' חנינא בריה דרב אדא בשם
 ר' תנחום בי ר' חייא.

ר' חנינא בן אורי.

בד"א רבה רפ"א זו מדרש דדש ר'
 חנינא בן אורי לפני חכמים משום ר' נתן,
 ומשמע שהוא תנא.

ר' חנינא בריה דר' אחא.

בב"ר פ"צה"ג חולק עם ר' חנינא,
 ונזכר בתחומא נחדיר, וב"ר פ"נדר בשם
 ר' חנינא בריה דר' אחא עם ר' חמא,
 וכן נזכר אס"ר פ"ג"ז, אבל בויק"ר פ"ג"ד
 גרס ר' חנינא בר אבא.

ופריך ורב שביק רבנן ועביד כר"מ?
 אמרי משום דכרייתא איפכא תניא.

ר' חנינא בריה דר' אבהו.

בירושלמי פסחים פ"ג ה"ו יוספר
 שאביו שלחו ללמוד במבריא אתו וא"ל
 שכנו עוסק בקבורת מתים, שלח ליה
 הסבלי אין קברים בקיסרין שלחתוך
 למבריא?

וקיבל מאביו כקידושין לג: אמר (ר')
 חוקיה א"ל ר' חנינא בריה דר' אבהו א"ר
 אבהו א"ר אכרימי דמן חיפא חכם עובר
 עומד מלפניו ר' אמות, וכן הוא בבכורים
 פ"ג ה"ה ושם איתא בפירוש ר' חוקיה,
 ובכתובות ספ"ד ר' חנינא בריה דר'
 אבהו, ואית דאמרי לה בשם ר' אבהו
 קסרין כיהודה, וביבמות פ"ד ה"א אמר,
 אבא הוה ליה עובדא ושלח ושאל לר'
 חייא [בר אבא] ולר' יוסי (אמי) ולר'
 אמי.

והיה דיון בעירו כדמשמע יבמות פ"ב
 סה"ד אתא עובדא קומי ר' חנינא בריה
 דר' אבהו אמר יסכון באתר דלא חכמין
 להון.

דבריו מצינו ברכות פ"ז ה"ג שאמר
 במקהלת כתיב, ובתענית פ"א ה"א אמר
 בספרו של ר"מ מצאו משא דומה משא
 דומי.

האומרים בשמו מצינו ר' אלעזר בר'
 יוסי (תאמורא) כאיכ"ר פ"ג"ז שאמרו שם
 ר"א בר' יוסי בשם ר' חנינא בריה דר'
 אבהו מעשה באשה אחת בקיסרין שהוליכה
 את בנה אצל נחתום אחד ללמדו אומנות
 א"ל ימתין אצלי חמש שנים ואני
 מלמדו חמש מאות מינין בחמה, ובקה"ר
 חטר תיבת בר' יוסי, ובסה"ד יפלפל
 ויאמר כי ר"א בר' יוסי זה הוא בן ר'
 יוסי בן חלפתא התנא, א"כ ר' חנינא זה
 בריה דר' אבהו הוא קדמון, וכמחילה
 מכבודו שלא ידע שבירושלמי ר"א בר'
 יוסי הוא אמרא אחרון, והמקור המעשה

ר' הנינא (ובירושלמי ר' הנינא) בן
אנמינגוס.

תנא כרור ר"ע ובדור ר"מ, ונזכר
במשנה שביעית פ"ו מ"ג אמר אם יכולין
להתלש בעליו שלהן אכורין, ועירובין
פ"ד מ"ח שאלפים אמה המה עגולות,
ויבמות פ"ג מ"ב כל תינות שאינה
יכולה לשמור קדושה אינה צריכה למאן,
וקידושין פ"ד מ"ה אין בודקין ביוחסין
אף מי שהוא מוכתב באסמטריא של
מלך, ובכורות פ"ו מ"ג לענין מום, ושם
מ"ד אין בודקין מן המתאימות ולפנים,
ושם מ"י את שיבלת בעיני, ושם מ"יא
לערקוב שבאמצע הירך, ושם פ"ו מ"ב
חולק עם ר' דוסא איהו גבן (ומובא ספרא
אמור ס"ג), ושם מ"ה איהו מרוח אשך
מחלוקת עם ר' ישמעאל ור"ע, וערכין
פ"ב מ"ד בדיון אי מעלין מן הדוכן
ליוחסין, ונזכר בתר ר"מ ור' יוסי, ותמורה
פ"ו מ"ה אמר כשרה שינקה מן המרפה
פסולה מ"עג המזבח, (ובתוספתא שם ספ"ד
איתא שאבר בשם ר"א חסבא וגרסת המשנה יותר
נכון).

ולפי התוספתא ערכין ספ"א נראה
שראה עוד פני הבית או שהכיר הלויים
ששמשו במקדש, שאמרו שם אלו הן
מכין לפני מזבח עבדי כהונה היו דברי
ר"מ, ר' יהודה אומר עבדי ליה היו ר'
יוסי אומר משפחת וכו', ר' הנינא בן
אנמינגוס אומר מכירן הייתי ולויים היו,
ומחלקותם נשנית בקצרה בערכין פ"ב
מ"ה, ושם לא נזכר שאמר מכירן הייתי,
ולפי דברי התוספתא צ"ל שלא דיבר עם
ר"מ ור"י שא"כ איך חולקין עליו בדבר
שראה בעיניו.

הלכותיו בבביתות מצינו חנינה כד:
שאמר וכי יש נגובה לקדש, ובסנהדרין
סד: אמר מ"מ תפסה תורה לשון מולך
כל שהמליכוהו עליהם, ובחולין נג: מביא
שמואל הלכה משמו דרוסה שאמרו
צריכה בדיקה כנגד בני מעיים, ובכורות

למ.

ר' הנינא בר אידי.

נשאר לנו ממנו מאמר יקר בתענית ז.
שאמר למה נמשלו ד"ת למים — לומר
לך מה מים מניחין מקים גבה והולכין
למקום נמוך אף ד"ת אין מתקיימין
אלא במי שדעתו שפלה, וגרסת דק"ס
ר' חנילאי בר אידי, ועיין רב חנינא בר
אידי.

ר' הנינא (או חניניה) בר אידי.

(תנא דבביתא).

בשבועות לה: דתניא ר' הנינא בר
אידי אומר הואיל ואמרה תורה השבע
וכו', ומובא בספרא קדושים ס"קב ושם
חילק עם ר' אחי בר יאשיה. וכן מובא
המאמר במכילתא משפטים פ"ה ושם ר'
אחאי, ובמכילתא בשלח מס' דעמלק פ"ב
רש"בי — ר' חניניה בן אידי אומר משה
היה בוכה — אחרים אומרים וכו', ובסה"ד
ערבב ביחד התנא והאמורא ותפס את
היוחסין עלי חנם, כי היוחסין מביא ר'
חנינא בר אידי אומר שמואל, ויש תנא
דבביתא בפ' שביעות העדות ששמו כן,
והצדק אתו כי היוחסין למד זאת שאמר
בשם שמואל מע"ז מ, ועיין ערך רב
חנינא בר אידי.

ר' חנינא בר איסי או יסא. ערך ר'
חנינא בריה דר' אסי.

ר' חנינא בר איקא. ערך ר' חנינא
בר יקה,

ר' הנינא בר אמי.

נזכר בר פ"מדג אמר בשם ר' יהושע
דכננין בשם ר' לוי.

ר' הנינא בר אנדריי.

בירושלמי ברכות פ"א ה"א.ד. אמר
בשם ר' שמואל בר כוכב המלאכים אין
להן קפיצין, וכיפ"מ על אנדות ירושלמי
העתיק ר' מונא בר אנדריי, ובמגילה פ"ד
ה"ה ר' חנינא בר אנדריי בשם ר' זכאי
דכבול.

שמעון מצאתי חנינא בן גמליאל בעידון וגרסת הגר"א חנינא בן גמלא, וזה אמת כי לר"ח בן גמליאל לא היה קורא ר"ש "חנינא" שהיה קשיש מיניה, ואפשר ששם אביו היה גמליאל וקראוהו גמלא כדי להבדילו מן ר"ח בן גמליאל הנשיא.

ר' חנינא בן גמליאל (דיבנה).

מכונה גדולה מצינו בין חכמי הדור אם שני רחב"ג היו או אחר. בספר היקר דרכי המשנה צד 130 יאמר ששנים היו אחר בן ר"ג דיבנה ואחר מאוחר ממנו שאמר בנדה כג. נראין דברי ר"מ, וכספר מבוא המשנה צד 135 יאמר שאך אחד היה, וכן הוא דעת הרב בעל הורות הראשונים בח"ב צד 8, אך הוא סובר שהיה צעיר מרש"ב, ויותר נראה שהיה כביר בשנים מר"ש אחיו ונפטר קודם שישב ר"ש אחיו על כסא הנשיאות וכאשר נבאר.

במשנה נזכר אך חמש פעמים בקידושין פ"ג מ"ד פליג אר"מ ואומר שאין צריך תנאי כפול, וב"ב רפ"ו ר' חנינא ב"ג אימר נט מקישר שבתכו עריו מתוכו כשר ורשב"ג פליג עליו, ומבות פ"ג מ"ו אמר כל חייבי כריתות שלקי נפטרו מידי כריתתם, ומנחות פ"ה מ"ח חולק עם ר"הג בדין מרחשת, ובכורות פ"ו מ"מ בענין טוב.

ממי קיבל תורתו מצינו אך שקיבל מאביו רבן גמליאל כפסחים ג. שאמר משום אבותיו, ובע"ז לב. העיד שמעון בן גודע לפני בנו של ר"ג על ר"ג וכי' וכתבו התוס' שהוא ר' חנינא ב"ג, ומוכרע כן כי לרבן שמעון לא היו מזכירין אותו בשם סתם בנו של ר"ג, ובקידושין לב: מעשה בר' אליעזר ור"י ור"צ שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג, וזה א"א להיות רש"ב שיגיע עתו ליכנס לחופה עוד טרם שנתהוו המחלוקת בין ר"א ור"ג.

וכספרא

למ. חולק עם ר' יהושע בן קפיצאי (או קפסאי), ובנדה יב: חולק עם ר"מ בדון אשה שאין לה וסת — משום אבא חנן אמרו וכו' ומספקא להגמרא למי אמר אבא חנן אם לר"מ או לר' חנינא בן אנטיגונים.

ומה שאמרו שם כג. שאמר נראין דברי ר"מ נפל שם טעות וצ"ל שר' חנינא ב"ג אומר כן, ושם נח: ארש"בג נראין דברי ר' חנינא בן אנטיגונים מדבריו ומדבריהן, ובתוספתא שקלים פ"ג אמר ב' פרוכת היו שם, ובתוספתא סוכה פ"ד אמר לא היה פיים אלא ביו"ט הראשון של חג: ובמס' שמחות ס"פ אמר זקן שאכל חלב או שחילל את השבת מת בהכרת, ונזכר ספרא אמור סק"ג.

ובכורות ל: יוספר שר' יהודה ור' יוסי איסחפק להוא מלתא (בדיו) טהרות שלחו זוגא דרבנן לגבי בנו של ר' חנינא בן אנטיגונים ומצאיהו דקא מנמר טהרות (ופרשי' שכהן היה, אבל הרמ"ם בהקדמתו לזרעים לא חשבו בין התנאים שהיו כהנים) א"ל לעיין מר בזה הדיון, אך הוא לא האמינם שישמרו טהרותיו ואותיב מתלמידיו גביהו, אתו וספרו זאת לר' יהודה וכעס ואמר אביו של זה ביוה ת"ח (כי ר' יהודה ידע שמה שעשה בנו הוא יען שקיבל זאת מאביו שלא להאמין אף לת"ח על טהרות של כהנים) אף הוא מבוה ת"ח, א"ל ר' יוסי כבוד זקן יהא טינח במקומו אלא מיום שחרב ב"המק נהגו כהנים סלסול בעצמן שאין מוסרין טהרות לכל אדם, ומוה אנו רואין שאז כבר נפטר ר"ח בן אנטיגונים.

ר' חנינא בריה דר' בחיי. ערך ר' חנינא בר חייא.

ר' חנינא בן גמלא.

נוכר סנהדרין קיא. דרש הפסיק וימהר משה ויקוד וכו' מה ראה אר"ח בן גמלא ארך אפים ראה, אבל יש גורסין שם בן גמליאל, ובתוספתא פרה פ"ד ה"ח א"ר

נג. סב, גיטין ז. שאמר אדם גדול הטיל אימה יתירה בתוך ביתו ובקשו להאכילו אבר מן החי, ומנו רחב"ג, קידושין פא ז, ע"ז לט; וכפי ר' יהודה בן גמליאל (הוא ר' יהודה נשיאה) כברכות כב, ע"ז לד, ובירושלמי ע"ז ספ"ב איתא במעות רחב"ג אימר משום ר' יהודה ב"ג וצ"ל כמו בכבלי, ובירושלמי כתובות פ"ז ה"ו ר' בא בר כהן מטי בה בשם רח"בג וברכות פ"ה ה"ב ר' יצחק בר נחמן בשמי, ובסנהדרין פ"ג ה"ח ר' קריספא בשם ר' חנניה בן גמליאל, ובמביא הירושלמי צד פט. רוצה לומר שהוא בן ר"ג בנו של רבי, והוא טעות כי ר"ג בר רבי היו לו אך שני בנים ר' הלל ור' יהודה נשיאה, אך טעות קטן נפל בירושלמי וצ"ל ר' קריספא אמר תני רח"בג.

ונפטר טרם שהוקם רש"בג אחיו לנשיא וכאשר יתאונן רש"בג בסוטה מט: וב"ק פג. אלף יכדים היו בבית אבא — ולא נשתייר מהן אלא אני כאן ובן אחי אבא באסיא.

ובתוספתא נדה פ"ו ה"ג ארש"בג רואה אני את דברי רח"בג מדברי ומדבריהם שהיה אימר וכו', ומשמע כשאמר רש"בג את זה ככר לא היה אחיו בחיים, ומה שאמר הלשון רח"בג ולא אמר „אחי" בל"ס הוא מלשון בעל מסדר התוספתא.

ר' חנינא בן דוסא.

בספר כפתור ופרח פ"מריאמר בפשמות שהיה בנו של ר' דוסא בן הרכנים, ואם כי שבל"ס היו שניהם בוסן אחד אבל אין שום ראיה שהיה בנו, ואדרכא מאבות פ"ג ה"ט שמביא מקודם דברי רחב"ד ואח"כ דברי ר"ד בן הרכנים משמע שלא היה בנו.

הוא היה תלמידו של רבן יוחנן ב"ז כברכות לד: מעשה ברחב"ד שהלך ללמוד תורה אצל רי"ב, אבל גם אז היה כבר

ובספרא אמור ס"כה יסיפר שפ"א נפל הגורל על פנחס איש הסתת להיות כה"ג אר"ח בן גמליאל וכי סתת היה? והלא חתנינו היה וחורש היה, לא שרח"בג היה כבר גדול בוסן הבית, אך כבר כתבו התוס' נדה ת. דלא חתנינו ממש קאמר אלא חתן אכותיו, ולכן לא אמר חתני היה, ובמבלתא להרב ראה"ו בהקדמתו ישער שתחת חתנינו צ"ל חקלני היה פי' עובד אדמה, וכזה עולה יפה מה שמסיים שם והלא לא מצאנוהו אלא חורש.

וכפי הנראה שימש גם את ר' מרפון כנדרים סב. שאמר רח"בג על ר' מרפון כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על ד"ו, ובקידושין פא: כשאמר ר"ט הוהרו בי מפני כלתי ליגלג עליו אורו תלמיד אר"ח"בג לא היו ימים מועטין עד שנכשל אורו תלמיד בהמותו.

והיה קשיש מכל תלמידו דר"ע האחרונים חוץ מר"ט שנסמך מר"ע, וכדמצינו בתוספתא דנגעים פ"ב ה"ד שא"ר יוסי אלו דברי ר' חנינא ב"ג, וביבמות מח: חולק ר' יוסי עליו, ובתוספתא נדה פ"ד ה"ב אמר נראין דברי ר"מ.

מאמריו והלכותיו בברייתות מצינו שבת ק. אמר תל המתלקט — חייב, ובשקלים פ"ו ה"א אמר ג' תיבות עשאו — וחמשה על לוח זה וכו', ובמגילה כה: מעשה ברח"בג שהלך לבבול (ובבב"ב משנה בימב"ס ה' תפלה פ"ב הי"ב גורם שהלך לבבל). והיה קורא חון הכנסת ויהי בשבון ישראל וא"ל למתורגמן אל תתרגם אלא אחרון ושנחורו חכמים, ובמנחות סב: אמר טעימה פסולה, ור' יוחנן בן דהבאי חילק עליו, ומ"ק כג. אמרו עליו שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל וכו', ובן נזכר במבלתא יתרו פ"ב פ' וישלח משה, ומשפטים פ"ט.

ורבות משמועותיו נשארן לנו ע"י האמוראים, כר' אבהו שאמר משמו נדרים

מתקיימת — כל שרוח הבריות נוחה הימנו
רוח המקום נוחה הימנו.

ובסוף סיבה נזכר פמירתו כשמת במלו
אנשי מעשה.

ובפרקי דר"א פ"כט מצינו רהב"ד
אומר כל הנימולים ביום השלישי כאב
הוא להם, ושם ספ"לא אמר אותו האיל
(שחקיוב אברהם) לא יצא ממנו דבר
לכמלה אפרו של איל הוא יסוד שע"ג
המוכח וכו', ומדרש משלי פ"יא אמר אין
לך צדקה שמצלת את האדם מדינה של
גיהנם אלא תורה בלבד, ובמכלתא דרשב"בי
הנדפס בהפ"ס ש"ב חוברת א' מובא
ממנו דרשה שאמר אין ארם אלא ישראל.
והנה אף שמתורתו לא נשארה לנו אף
מעט מהרבה אבל מחסידותו והנסיים
הגדולים שנעשו ע"י מצינו הרבה מאוד
יותר מעל כל חבריו התנאים.

מלאכתו שהתפרנס ממנה נראה שהיה
כותת אבנים מלאכה כבדה מאוד כדמוכח
ממדרש ריש קהלת שהכאנו לעיל.
ומלאכתו לא הביאה לו כדי מחית נפשות
ב"ב, אך הוא הסתפק בקב חרובין מע"ש
לע"ש כברכות יו: ותענית כד: אר"י
אמר רב בכל יום ויום ב"ק יוצאת ואומרת
כל העולם כולו ניוון בשביל חנינא בני
וחנינא בני דיו בקב חרובין מע"ש לע"ש.
ולא נהנה מן הע"הו כלום כדאמרו
ברכות סא: לא איברי עלמא אלא לאחאב
בן עמרי (העו"הו) ולר"ח בן דוסא (העו"הב),
ובחגיגה יד. דרשו ונשוא פנים זה שנושאין
פנים לדורו בעבורו למעלה כגון ר'
חנינא ב"ד, ולא הוציא מפיו שום דבר
שקר מעולם עד שאמרו עליו מכלתא
יתרו פ"ה אנשי אמת כגון ר' חנינא ב"ד
וחבריו.

ובתענית כד: יסיפר כל הנפלאות
שנעשה ע"י שפ"א אול באורחא (והוה
דרי צנא דמלח על רישיה, עין יעקב) אתא
מטרא אמר לפניו רבש"ע כל העולם

כולו

גדול הדור וגודע לצדיק וחסיד, וכשהלה
בנו של רי"בז אמר לרח"בז בני בקש
עליו רחמים ויחיה, הניח ראשו בין ברכיו
זבקש עליו רחמים ויחיה, אמר רי"בז
אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו
כל היום כולו לא היו משגיחין עליו,
אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך?
א"ל לאן, אלא הוא דומה כעבד לפני
המלך וכו'.

הוא ראה עוד הבית בכנינו כאשר יוספר
בריש קה"ר שראה בני עירו (שהיה דר
בעיר ערב סמוכה לציפורי בירושלמי ברכות פ"ד
ה"א-ב:) מעלין נדרים ונדרות לירושלים
(והוא שהיה עני גדול ולא יכול לעשות כמותן)
יצא למדרבה של עירו וראה אבן אחת
ושבבה וסיתתה ומירקה ואמר הרי עלי
להעלותה לירושלים, בקש לשכור פועלין
נודמנו לו ה' בני אדם — א"ל הן לנו
ה' סלעים, אך לא היה יכולת בידו ליהן
להם כ"כ — זימן לו הקב"ה ה' מלאכים
בדמות כ"א והמה הביאו אותו ואת האבן
לירושלים ונכנסם ללשכת הגזית וכו'.

וביבמות קכא: יוספר מעשה שנפלה
בתו של נחנינא חופר שיחין (לעולי וגלים)
שנפלה לבור הגדול באו והודיעו לרח"בז,
שעה ראשונה א"ל שלום — שלישית א"ל
עלתה — א"ל נביא אתה? א"ל לא נביא
אנכי — אלא דבר שהצדיק מתעסק בו
יכשל בו וזרעו? וגם מזה אנו רואין שהיה
כבר בזמן הבית אדם גדול וידוע לבעל
סופת.

מתורתו לא נתקיימה לנו, ונזכר במשנה
אך ג' פעמים, ברכות פ"ה מ"ה אמרו
עליו על רחב"ד שהיה מתפלל על החולין
ואומר זה חי וזה מת, א"ל מנין אתה
יודע א"ל אם שגורה תפלתי בפי יודע
אני שהוא מקובל וכו', ובאבות פ"ג מ"ט
נשארנו לנו מאמרו דיקרים כל שיראת
חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת
— וכל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו

ופ"א עבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין ומצאתן אשתו של רח"ב, א"ל אל תאכלי מביציהן, והרבו ביצים ותרנגולין והיו מצערין אותן ומכרן וקנה בדמיהם עינים, ובאו וא"ל שעויר יפסידו בשדות אחרים א"ל א"כ הוא יאכלום ואכ"ס ואם לא תביא כל עוז זאב בקרנה, ויהי כן, והנה לעת ערב הביאה כל חדא וחדא זאב בקרניה, ולאחר זמן עבר אותו האדם שהניח התרנגולין על פתח רח"ב ונתן לו סימן וא"כ הא לך העינים שהן שלך, והיה זה למשל בפי החכמים לאמר אי הוית חוית לאתרחיש לך ניסא הוה אתרחיש לך ניסא כרח"ב דמתין עויר דובי בקרנייהו כב"מ קו.

והיה זהיר מאוד להפריש מעשר כאשר יסופר בירושלמי דמאי פ"א ה"ג שפ"א יושב לאכול בליל שבת ונפחת השולחן, וסיפרה לו אשתו ששאלה משכנתה תבלין (שחייב אך בדמאי) ולא עשרתיו, והזכיר תנאי (שהמעשר יפריש ממק"א לאתו השבת) ועלה השלחן מאליו.

ולא לבר שהיה זהיר כ"כ עם ב"ב אבל גם לחמורו לא היה נותן לאכול עד שעושר, וכאשר יסופר אבות דר"נ ספ"ח שפ"א נגבו את חמורו וכשהניחו לפניו לאכול לא טעם כלום, ויאמרו הנגבים מה בצע לעכבו עמט הלא ימות ברעב, ופתחו לה הדלת עד שבאת לרח"ב כיון שהגיעה אצלו שמע בנו קולה — א"ל בני פתח לה הדלת שכבר מתה ברעב, והיתה לשיחה בפי החכמים שבת קיב: אם ראשונים כמלאכים אנו כב"א ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים ולא כחמורו של רח"ב.

תפלתו היתה בכונה כ"כ טמש כדין המשנה ברכות פ"ה מ"א שאפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, וכשהתפלל לא הרגיש בשום דבר וכאשר יסופר ברכות לג. מעשה במקום אחד שהיה

כולו בנחת וחנינא בצער פסק מטרא, כי מטא לביתה אמר לפניו רבש"ע כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת אתא מטרא. ועניותו גדלה כ"כ עד שלא היה לו מה לאכול ולהכין לכבוד שבת, ואשתו היקרה בנשים והצנועה קבלה באהבה את רוע מודם, וכדי שלא יתודעו השכנים מעניותם היתה רגילה כל ע"ש להחם התנור והניחה שם דבר שמעלה עשן כדי שידמו השכנים שאיפים בביתה, אך שכנה אחת שידעה שאין להם כלום דפקה על הדלת, ואשת רח"ב כרי שלא תתבייש נחבאתה בחדר הקטן, וכשבאתה השכנה לבית מצאה שהתנור מלא לחמים והעריבה מלאה בצק, והתחילה לצעוק שתביא מהר המרא לרדות את הפת מן התנור שלא תשרוף, ותען לה אשת רח"ב הלא גם אני הלכתי לחדר הקטן להביא המרדא, וגם היא היתה מלוסדת בנסים וידעה שיעשה לה נס שלא תתבייש. ואשתו לא יכלה נשא את הדחק והעוני ואמרה לבעלה עד מתי נצמער כ"כ בעי רחמי דניתבו לך מידי, בעא רחמי ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא, וחויא בחלמא שעתידין צדיקים שיאכלו על שלחן של זהב בשלש רגלים ושולחנו יהיה בעל שתי רגלים, וסיפר זאת לאשתו, א"ל א"כ לא בעינא, בקש רחמים ויקחו להם את אשר נתנו לנו וכן היה. ופ"א אירע שמצא את בתו יושבת עציבא, א"ל בתי למאי עציבת, א"ל כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי כמנו אור לשבת א"ל בתי, מאי איכפת לך מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק, והיה דולק כל היום עד מוצ"ש.

ופ"א בנתה שכנתו בית והיו הכשורי קצרות ובאת וסיפרה לפני רח"ב א"ל מה שמך א"ל, "איכו", א"ל איכו נימטו כשיריך והגיעו עד שיצאו אמה לכאן ולכאן.

מב"ב ידוע לנו שהיה לו בת כמפורש
 חענית כד; וגם בן כמפורש אבות דר"נ
 ספ"ח.

ר' חנינא (או חנניה) בריה דר' הלל.

נזכר אך בירושלמי בהלכה כחלה פ"ג
 ה"ג, שבת פ"ג ה"ג, חגיגה פ"ב ה"ה,
 ע"ז פ"ג ה"ו בשם ר' חנינא בריה דר'
 הלל, ובשביעית פ"א ה"ו, תרומות פ"א
 ה"ב, פ"ד ה"ג, ערלה פ"א ה"ג, שבת
 פ"א ה"ה, מגילה פ"ד ה"ו, יומא פ"ח
 ה"ו בשם ר' חנניה בריה דר' הלל,
 ובשבת פ"ג סה"ג אמר מחלוקת ר' יונה
 ור' יוסי, ובתרומות פ"ד ה"ג אמר מתני'
 אמרה בן — א"ר חנינא תפטר וכו',
 ובל"ס הוא ר' חנניה חבירו דר' מנא,
 א"כ היה בדור החמישי לאמוראי א"י.

ר' חנינא (סתם) בר חמא.

זה דבר מוככם כמעט מכל החכמים
 שר' חנינא בר חמא היה בבלי כמפורש
 בירושלמי פאה פ"ו ה"ג שא"ר חנינא כד
 סלקת להכא (לא"י) נסיבת איזורי ואיזורי
 [דאבא, כן הוא במד' שמואל פ"ג]
 ברי ואיזורי דהמרי מקפא כירתא (נוע)
 דחרובתיה דא"י ולא מטיין קצתי חר חרוב
 ונגד מלא ידי דובשא, א"ר יוחנן יפה
 סיפסוף שאכלנו בילדותינו וכו', ומה
 אנו רואין שקאי על ר' חנינא רבו דר"י,
 (ובסוגיה פ"א ה"ח איתא א"ל יונתן וצ"ל ר'
 יוחנן), ובבבלי סוף כתיבות אמרו כשבא
 ר' חנינא לא"י מתקן מתקליה ופרש"י
 משוה ומתקן מכשולי העיר מחמת חיבת
 דארץ, ובירושלמי שביעית פ"ד ה"ו ר'
 חנניה מתקל גושייא, שהיה שוקל רנבי
 הארץ, וידע שהמה מא"י ששוקלין יותר
 מגושי חו"ל, ואפשר שכן צ"ל בבבלי תחת
 מתקן „מתקל". בבבל למד אצל רב
 המנונא (הראשון) כמפורש תענית פ"ד ה"ב
 וכאשר נבאר הלאה, ומה שמצינו בתוס'
 קידושין כט: ד"ה הא לן וו"ל וע"כ ר'

חנינא

ערוד שהיוק את הבריות והוריעו לרה"ב
 והראו לו את חורו, נתן עקבו על החור
 יצא ונשכו ומה אותו ערוד נטלו על
 כתפו והביאו לכהמ"ד א"ל דאו בני אין
 ערוד ממית אלא החטא כמית, באיתה
 שעה אמרו — אוי לו לערוד שפגע בו
 רח"ב, (ובירושלמי שם פ"ה סה"א שנבא
 מציין תחת כפות רגליו).

ולא על הנם באו אליו שיתפלל על
 החולים שתפלתו היתה וזה כ"ב בלי
 שום מחשבה וזה והיה כמות שישמע ה'
 תפלתו, וכאשר יסופר ברכות לד: שרי"ב
 שלח אליו שיתפלל על בנו, וכן ר"ג
 וא"ל לכו שחלצתו חמה וכשבאו לר"ג
 מצאו כי באותה שעה שאמר או חלצתו
 חמה ושאל מיס לשתות.

ובני דורו דאו שהוא מורם מעם ושולח
 ממרום להציל נפשות כאשר יסופר
 עירובין כט: שפ"א אכל חצי בצל וחצי
 נחש שבו (ארס שוף הבצל) וחלה ונטה
 למות ובקשו חבריו רחמים עליו וחיה
 מפני שהשעה צריכה לו, ובגמרא שם
 איתא מעשה בר' חנינא אך האמת כדברי
 המהרש"א שם שהוא ר"ח בן דוסא.

ועל אשתו הצנועה אמרו בדרך מליצה
 כ"ב עד. ר' יוחנן משתעי פ"א הלכתי
 כספינה וראיתי קרמליתא וקבועין בה
 אבנים טובות ומרגליות וסביב לה כל
 מיני דגים ונחית בר אמוראי לאתויי
 ויצחה ב"ק א"ל מאי אית לכו בהרי
 קרמליתא דרביתתו דרח"ב דעתידה
 דשדיא תכלתא בה לצדיקי לעלמא דאתי.
 ובפסחים ק"ב. יסופר שפ"א פגע
 רח"ב באגרת בת מחלת א"ל אי לאו
 דמברון עלך ברקיע הוהרו בחנינא ובתורתו
 סכנתך, א"ל אי חשיבנא ברקיע גוזר
 אני עליך שלא העברי בישוב לעולם.

וכשנפטר אמרו עליו במשנה סוף סוטה
 שבטלו אנשי מעשה. ובירושלמי שם
 שפסקה החסידות.

ה"א, שבת פ"ד ה"ה, מעשרות פ"א ה"ג,
ב"ב קל:.

ובן קיבל מר' ישמעאל בר' יוסי בקידושין
ע"א, שאמר ר' חנינא כך מקובלני מר'
ישמעאל בר' יוסי, ובשבת ממ. ותיב ר'
יונתן בן עכניאי ור' יונתן בן אלעזר
ויתב ר' חנינא גביהו אמר להו כך
אמר ר' ישמעאל בר"י, וב"ד פ"ה אמר
משכני ר' ישמעאל בר"י ואמר לי. והיה
ר' חנינא חביב עליו מאוד כנדה כ:
שבדק ר' חנינא דם בקורמי דגרגשתא,
וליימ עלה ר' ישמעאל בר"י ואמר, ר'
חנינא הוא דחכים, כו"ע לאו חביבי הכי,
ומזה אנו רואין שהגיע להוראה והורה
גם בהירבני, כי ר' ישמעאל בר"י נפטר
קודם רבי כמבואר בערבו.

ובן קיבל מר' חייא כיבמות פ"ד ה"יא,
גדה פ"א ה"ג ר' חנינא בשם ר' חייא
רבה, ובכתובות י: א"ר חנינא — דתני
ר' חייא, ובשבועות פ"ו ה"א רש"ל שאל
לר' חנינא — א"ל אני לא שמעתי מר'
חייא הגדול וכו', ומלשון הזה משמע
שימשו הרבה, ואף שבל"ס היה ר'
חנינא כבר גדול הדור בחיי ר' חייא
וכרמובא באגדה על דרך הציור ככתובות
קנ: דני הזה מגזי ר' חייא ור' חנינא
א"ל בהדי דידו קא טנצית חו"ש אי
משתכחה תורה מישראל מהדרנא לה
מפלפילי.

ובן שימש את בר קפרא בירושלמי
גדה פ"ב ה"ז שר' חנינא מוג לב"ק ושאלו
כזה מהו וכו', ובגדה כו. אמר ר' חנינא
עליו כמה נפיש גברא דלביה כשמעתיה.

אבל כולם ישבו תחת צל רבי וישבתו
הגדולה. ובן מצינו שקרא לר"א הקפר
„בריבי“ כע"ז מנ, ובן אמר משום רש"בי
כברכות לג: ובן יספר מעשה מר' חנינא
בן עקיבא בשבת נ, ובן מצינו ר' חנינא
א"ר רומנים אמר רבי כשבת מנ, והוא

חנינא אע"ג שהיה „מא"י“, הוא ט"ס
וע"ל כמו שמוכא בתוס' שבת ט: ד"ה
הא לן, שר' חנינא שהיה „בא"י ולא
„מא"י“.

ובשכא לא"י הביא תורתו בידו ולכן
נתקבל מרבי בחיבה יתירה והכיר ערכו
הגדול כאשר יסופר ע"ז י: שאנמונינום
ביקש מרבי שבשעה שיבא אצלו ללמוד
תורה ממנו לא נשכח נבר קמך, יומא
חד אשבחיה לר' חנינא בר חמא א"ל
לאו אמנא לך — א"ל לית דין בר נש
(אלא מלאך), א"ל אנמונינום א"ב ילך
להביא את עבדי דגני אבכא אול אשבחיה
דהוה קמיל — בעא רחמי עליה ואחיהיה.
ולא זו מרבו הקדוש כמי שהעיד בעצמו
גדה פ"ב ה"ז שאמר לר"י ורש"ל ייתי
עלי אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי
מוציא אם לא שמעתי אותו מרבי להלכה
כשערות ראשי ולמעשה ג' פעמים.

ובן יספר כמה פעמים איך שהג רבי
כברכות כה, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה
שאמר אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו
— שניהקובי, ובשבת קכה: פ"א הלך
רבי וכו', ובחולין נז: תרנגולת היתה
לר' חנינא והביאה לפני רבי והתירה לו
ומלחה והוה מורי. בה הלכה לתלמידים
זה התיר לי רבי, ומגילה ה: אמר, רבי
נמע נמיעה כפורים וכו', ובשבת נכ.
אמר מילאת של בית רבי וכו', ובקידושין
ע"א. בימי רבי בקשו לעשות בבר עיסה
לא"י א"ל (רבי) — ימפל עמכם ר' חנינא
בר חמא (להשינובם), ובשבת פ"ח ה"ד
א"ר חנינא עולין היינו עם רבי לחמת
גדר ואמר לנו וכו', ובתרומות פ"י ה"י
שקלים פ"ו ה"ב, כתיבות פ"א ה"א א"ר
חנינא מעשה בא לפני רבי, ומו"ק פ"ג
סד"א מעשה — והתיר להן רבי וכו',
ובגדה פ"א ה"ה פ"א אמר הורה רבי
כקולי ר"מ וכו'. ר' חנינא אמר דבי
במנחות פח: חולין נז: יבמות פ"ח

אבל קודם פטירתו צוה רבי לבנו ר"ב חנינא בר חמא ישב בראש, וכן הוא בירושלמי תענית שם שר"ג מינה את ר' חנינא, ואמרו שם שרבי היה ממני תרין מיניין אין הוון דבוי היו מתקיימין, ואי לא הוון מסתלקין, ולבנו צוה רבי שיתמנה לר' חנינא בר חמא, אך שם היה חכירו הגדול ר' אפס שהיה גדול ממנו ב' שנים ומחצה, ולכן לא רצה ר"ח בר חמא לקבל עליו ההתמנות והניח לר' אפס, ובתענית שם יסופר שהיה שם חד סב ור' חנינא ברוב ענותנותיה הניח שר' אפס יהיה הראשון והסב השני, והוא יהיה השלישי.

והכונה האמיתית מה שאמרו כתובות קג: שר"ח לא קיבל עליה יען שר' אפס היה גדול ממנו ב' שנים ומחצה, היינו שהיה זקן ממנו ב' שנים ומחצה, וא"א לומר שהכונה שר' אפס ישב בראש ב' שנים ומחצה ונפטר אח"כ, כי מצינו בעירובין סה: שר' אפס חי שנים הרבה אח"כ שאמרו שם ר"ל ותלמידו דר' חנינא איקלעו — א"ל ר"ל נשכור ולכשנניע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן אתו שיילו לר' אפס, ומוהו אנו רואין שר"ל היה אז כבר גדול הדור ולר' חנינא היו תלמידים, ואעפ"כ היה עוד חי ר' אפס וכן בקירושין פ"ג ה"ה בעין קומי ר' יוחנן — התיב ר' אפס, וידוע כשנפטר רבי היה עוד ר' יוחנן רך בשנים.

אך האמת יורה דרכו שר' אפס חי שנים הרבה אחרי התמנותו לרבי בשיבת ר"ג בר רבי, ואז כל איתן השנים ישב ר' חנינא אכראי עם לוי, וזה היה כל ימי נשיאותו של ר"ג בר רבי, וכדמצינו תרומות פ"י ה"ו א"ד חנינא מעשה בא לפני ר"ג בר רבי, ואח"כ כשמלך ר' יהודה נשיאה היה ר' חנינא עמו כירושלמי סנהדרין ספ"ב ר' חנינא סלק גבי ר' יודן נשיא נפק לגביה וכו', וכימיו בשנת תקל לשמרות הלך לו רב לבבל וקבע ישיבתו

עם ר' מרינוס אמר בשם אבא נהיראי כב"ר פ"צא"מ.

וביומא פז: יסופר שרב היה פסיק סידרא קמיה דרבי עייל אתא ר' חייא הדר לרישא, עייל בר קפרא הדר לרישא, אחא ר"ש ברבי הדר לרישא, אתא ר' חנינא בר חמא, אמר (רב) כולי האי ניהדר וניויל? לא הדר, איקפד ר' חנינא, אזל רב לגביה יג' מעלי יומי דכיפורי ולא איפייס, ובאמת היו כמו חברים אך אמרו שם שרב היה מחמיר לעצמו, ור' חנינא שלא רצה להתפייס יען שרצה שילך רב לבבל כי ידע שאם ישאר רב בציפורי יהיה הוא הריש, ומה שמצינו בריכות כז: ר' חנינא אמר רב צ"ל כגרסת דק"ס אמר רבי. ומצינו אותם ביחד יבמות מא, שאמרי תרוייהו.

מחלקות מצינו שבת ט. כד, חולין קכב:

ובבתובות קג: יסופר שרבי קודם פטירתו הנחיל את הנשיאות לבנו הגדול ר"ג (ובזה גם שהיה הריש מתיבתא), ואת ר"ש בנו להכס, וצוה שר' חנינא בר חמא ישב בראש. וכלי שום ספק שאין הכונה שהוא יהיה הריש מתיבתא, כי איך יתן רבי את כל כבוד בית הנשיאות לתלמידו ולא לבנו שהיו גדולי הדור, ובפרט ר"ש שהיה גדול גם מר' חייא, אבל הכונה כמו שיאמר החכם גרעין בספרו ח"ב צד 486 שהוא ישב בשורה הראשונה בבית המדרש ובה היה גם לדין ולהורות, וגם זה היה מעלה רמה ונשאה, ור' חנינא קיה שגם בחיי רבי יגיע לזה, אך יען שהקניט לרבי ידע שבחיי רבי לא יגיע לזה, כמפורש בירושלמי תענית פ"ד ה"ב שרבי היה יתיב מתני — א"ל ר' חנינא הומות א"ל (רבי) הן קריתה א"ל קדם רב המנונא בבבל, א"ל כד תיחות לתמן אמור ליה דמנייתך חכים, וידע דלא מיתמני ביומיו,

ישיבתו הגדולה בסודא ואך אז נפטר ר' אפס וישב ר' הנינא בריש ולא היה ללוי חבר לישב אבראי והלך לו לבבל כמפורש שבת נס: ובתובות קנ; וכבר הארכתיו בערך ר' אפס, וזה היה לערך יותר משלשים שנה אחרי פטירת רבי.

ור' חנינא לא נהנה מכבוד התורה אך עשה מסחר בדבש כמפורש פאה פ"ו פ"ו סה"ג ר' חנינא מובין דבש דדבורין והיה לו דבש דצליין (דבש מן ארבה) בתר יומין עברו הסוחרים וא"ל בשביל שלא להמעותכם אימר אני לכם שלא דבש דבורין היה, א"ל וגם אנחנו רוצים יותר בדבש צליין שהוא טוב יותר למלאכתנו, ונתעשר מזה עד שכנה מכספו בית מדרש בציפורי, והורה שם הוראת כחולין כה; מעשרות פ"א ה"ג, שבת פ"יד ה"ג שאמרו שם הורה ר' חנינא בציפורין וכו', וכן הוא בויק"ר פ"מזחה.

ובתענית פ"ג ה"ד יסופר שהיה מותנא בציפורין וברחוב שהיה ר' חנינא דר בה לא היתה המגפה, וכעסו עליו על שלא יתפלל עליהם, ודרש להם יען שהן מגלי עריות, ופ"א גזרו תענית ולא נחת מטרא, ור"ל גזר תענית בדומא ונחת מטרא, ואמרו אנשי ציפורי שריב"ל מגין על דרומיא ובכותי מוריד גשמים, ור' חנינא מלמד קמינורא על אנשי ציפורי ומעצר גשמים, מה עשה שלח אחר רי"ל ונפוק תרוויהו והתענו ולא הועיל, אז דרש להם שלא רי"ל מוריד גשמים ולא ר' חנינא יעצר, ובתענית כה. איהא במעות ר' חמא בר"ח וצ"ל ר' חנינא בר חמא.

והתרועע עם כל גדולי הדור כדמצינו בירושלמי מע"ש פ"ג סה"ג ר' חנינא ור' יונתן ורי"ל עלו לירושלים נתמנו להן פירות וכו' אמר לון חד סכא וכו', ובשבת קנ. שאמר רי"ל שמול יום גורם א"ר חנינא פוקי א"ל לבר לואי לא מול יום גורם אלא מול שעה גורם — ובר

פ"עחדה כשרי"ל בא מרומי ואתא לעכו נפק ר' חנינא לקראתו, וברכות פ"ה ה"א ששניהם עלין קימי אנטיפיתא (שר) דקיסרין חמתין וקם מן קמיהון, א"ל מן קימי אילין יהודאי את קאים? א"ל אפיהון דמלאבין חמיה. והנה אף שמצינו שר' חנינא שאל לרי"ל כלכלאים פ"ט ה"ג, אבל ר' חנינא היה קשיש מרי"ל כמפורש יומא מט, מחלקותם מצינו תרומות פ"ח ה"ג.

וכן ר' יונתן היה חבירו ככתובות מט: שהיו שניהם ביחד. ובע"ז יו. ששניהם היו קא אולי באורחא מטו להנהו תרי שבילי חד פצי אפיתחא דעכ"ו וחד פצי אפיתחא דבי זונות — והלכו אפיתחא דבי זונות, כי מטו התם חזינהו איתכנעו מקמיהון, ובעירובין פ"ו ה"ד ששניהם סלקון לחמתין דגדר אמרין נמתין עד שיבאי זקני הדרום לכאן אתא ר' נתן דרומא ושאלון ליה ונראה שצ"ל ר' פס דרומא כעירובין סה: והנה מלבד גדולתו בתורה היה גם רופא מומחה כיוסא מט. שאמר מעולם לא שאלני אדם על מנת פרדה לבנה וחייה, ובשבת פ"ד ה"ג ר' חנינא ושמואל אמרו צ"ט מתים ע"י צינה ואחד בידי שמים, ושם ה"ד שרי"ל היה לו מין חולי והוא ור' יונתן נתנו לו רפואה.

והיה בקי בטבעיות הנחשים כתרומות פ"ח ה"ג שאמר מין קטן הוא ושפיפון שמו והוא דומה לשערה.

מדותיו היקרות.

בירושלמי שביעית פ"ו ה"א שלא אמר דבר מה שלא שמע, ובכל ערב שבת היה מיעטף וקאי ואמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה כשבת קימ, ואמר שם קימ: לעולם יסדר אדם שלהנו במוצאי שבת אע"פ שאין צריך אלא לבוית, ובפאה פ"ח ה"ח אמר צריך אדם להיות לו ב' עטופים אחד לחול ואחד לשבת. אמנתו בהשנחה פרמית היה עד להפליא

משמיה דר' חנינא, ובירושלמי ר"ה פ"ב סה"ד יסופר שהלך פ"א לעין טוב למינא (והמשרה הזאת היתה על שם ר' חייא כמבואר בערכו) והוה איירא מעונן ויאמר השתא יאמרו מה נמיל איירא דהן כבא, והקדיח לו הקב"ה ככברה ונראה מתוכה.

והרב ראהו בח"ג צד 42 יאמר שר' חנינא היה מצטער על מצב דורו הרחוקים מצדקה ואינם מפרנסין ת"ח ועליהם דרש כל מי שעיינו צרות בת"ח בעו"הו עיניו מתמלאת עשן בע"הב ב"ב עה, ובמחילה מכבודו שלא ראה ששם קאי על ר' חנינא המאוחר שנקרא בשם ר"ח חברון דרבנן, שמקורם אמר רבה אר"י וע"ו הקשה עשן בחופה למה א"ר חנינא וכו', וכן יאמר שם הוא ר' חנינא אשר לעג לאמונת הכשפים — ואף כן דעתו זכה בבחינת המעשים המתמיהים המסופרים מחכמי התלמוד אשר מוכחשים ממנו הענין — ולא חדל מלקרוא להם „מלין בלי דעת" ע"ו לח; חולין קלט: עכ"ל, וצחוק עשה לנו הלא שם אמר רב אשר אמר לי ר' חנינא מלין, ומה זה שייך לר' חנינא זה?

הלכותיו מפורזין בכל הש"ס בבלי וירושלמי וכמעט כולם המה אך פירושי המשנה ובאורה ככל דרכי האמוראים הראשונים, והלכותיו המפורסמות ב"ב כג: רוב וקרוב הולכין אחר הרוב, מנהדרין ז: אוהרה לב"ד שלא ישמע דברי בע"ד קודם שיבא בע"ד חבירו, שם נו. בן נח שיחד שפחה לעבדו וכא עליה נהרג עליה, חולין צט: אין בנידים בנותן מעם, בכורות יא: הלוקח טבלים מן העכו"ם ממורחין מעשרן והן שלו, וכן נמצא ערלה פ"ג ה"א, שבת פ"א ה"א פ"ד ה"ג, פסחים פ"ה ה"ב, יומא פ"ח ה"ב, מגילה פ"ג סה"א, יבמות פ"ב ה"ר, והרב ראהו מביא כמה ציונים על שמו והמה שייכים לר' חנינא חברון דרבנן.

תלמידיו

ואמר חולין ז: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שמכריזין עליו מלמעלה, וב"ק נ. כל האומר הקב"ה ותרן וותרו חייך, ואמר שבת נה. חותמו של הקב"ה אמת, ובתרומות פ"ח ה"ג מעשה במבח שהאכיל טרפות לישראל — ונפל מאיגרא ומת — ואכלו כלבים את בשרו — ובאו ושאלו לר' חנינא א"ל ארפונן מדידהון אינן אכלין, ואמר ברכות לג: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ובסנהדרין סז: יסופר שפ"א עשתה לו ההיא איתתא כשפים — אמר לה אי מסתייעך זיך עבידי אין עוד מלבדו כתיב, ואמרו שם שאני ר' חנינא דנפיש זכותיה.

ומה עמקו מחשבותיו בדעות אלהות כברכות לג: שההוא דנחית קמיה דר' חנינא ואמר האל הגדול — והאדיר — א"ל סיימתינהו לכולהו שבחא דמרך? אהבתי הגדולה לת"ח כמאמרו סנהדרין צט, שאמר איהו אפיקורס זה המבזה ת"ח, ומאמרו הירוע ת"ח מרבים שלום בעולם סוף ברכות.

ובתענית פ"א ה"גג חד בר נש איחמא בלישניה אתא לגביה ר"י ושלחיה לגבי ר' חנינא א"ל איזיל תהי כך ולעי באורייתא.

והיה ותרן גדול בממונו שמלבד שכנה כ"המד מספן כדמוכא לעיל, מצינו ברכות נא: שר' חנינא היה כהן וכשהיה לוקח דמי פדיון הבן היה מחזירם לבעליהם, והיה גדול כ"ב בעיני בני דורו עד שקראוהו ר' חנינא הגדול או ר' חנינא רבה כתענית כז; יבמות מג, יבמות פ"ד ה"א, ולדברי התוס' בכורות מט: ד"ה ר' אסי שר' חנינא היה הנא.

זכנה לו בא"י זבור אורח שנכ"מ שאמרו אמרי במערבא הוא ר' חנינא כסנהדרין יז: לנרסת הרמ"ם בהקדמתו לזרעים, וכן הוא בשל"ה בחלק תורה שבע"פ (ובבבבורות טו: מצינו אמרי במערבא

רב ביבי בשמו ערלה פ"א ה"ג.
רב דימי, כי אתא רב דימי א"ר חנינא
וכו' שבת נב, קכה:

ר"ה א"ר חנינא שבת קכב, נדה ס:
ר' זירא א"ר חנינא שבת קכה; ר"ה
יג, יומא פ"ב ה"ב.

זעיר או זעירא בר חנינא בשמו שבת
פ"ז ה"א"ל. וסוף ה"ד, סנהדרין רפ"ה,
ובע"ז פ"ד ה"ה (ישם ר' חניניה).

זעירי א"ר חנינא שבת יז, נ, כתובות
טו, סנהדרין צח, מנחות כא. ל; נדה
יט; ברכות פ"ה ה"ב, תענית פ"ג ה"ד.
ר' זריקן בשמו שבת פ"א רה"ב.

ר' חייא בר אבא תלמידו בהוריות פ"ג
סה"ד שר' חנינא היה מסתמך עליו, ואמר
בשמו תרומות פ"י ה"י.

ר' הנין א"ר חנינא ברכות לב:
ר' חנינא הוקן הקשה לר' חנינא תנחומא
שופטים.

ר' חנינא קרא כתענית כז: אמר צער
גדול היה לי אצל ר' חנינא הגדול ולא
התיר לי לפסוק אלא להינקות של בית
רבן, ועיין ערכו.

ר' חניניה (הכרן דרבנן) בשמו מעשרות
פ"ב ה"א"ו, יבמות פ"ד ה"א.

ר' יהודה בר זכנא. בחולין צט: ההוא
דאתא לקמיה דר' חנינא הוה יתיב ר'
יהודה ב"ז אבבא, כי נפיק א"ל מאי אמר
לך א"ל שריא ניהליה א"ל הדר עייליה
לקמיה אמר, מאן האי דקא מצער לי זיל
אימא ליה למאן דיתיב אבבא אין בנידון
בנותן טעם.

ר' יוחנן א"ר חנינא שבת מז, ואר"י
הוכמתיה דר' חנינא גרמא לי דלא אחזי:
דמא נדה כ; ובהוריות פ"ג סה"ד שר'
חנינא שמע שר"י דורש בב"המד דר'
כנאי כציפורי אמר בריך רחמנא דחמי
לי פירין עד דאנא בחיים וכל אנדה
פשמיח ליה חיקי כמשלי וקהלת, ובירושלמי
ב"מ כפ"ג מספקא להו אם ר' חנינא היה

תלמידיו והאומרים בשמו.

ר' אבא א"ר חנינא אמר רבי מנחות
פה: שבת פ"ו ה"א, כתובות פ"ג ה"ז,
קידושין פ"ד ה"ב, ב"ב פ"ג ה"א.

ר' אבא בר זבדא אר"ח קידושין עה;
חולין יט, והיה תלמידו כמפורש בירושלמי
יבמות ספ", ובמגילה פ"א ה"ו ר' בא
בר זבדא בשם ר' חנינא — א"ל ר'
אלעזר עמך הייתי ולא איתאמרת הכי
וכו'.

ר' אבא בר כהנא א"ר חנינא שבת
קכא; קכב.

ר' אבהו משמו קידושין מ.

ר' אושיעא תלמידו בפסחים פז:

ר' אידו א"ר חנינא עירובין נו:

ר' אלעא א"ר חנינא חולין כד; א"ר
אילעא הורי ר"ח בציפורי עירובין כה;
חולין כה:

ר' אלעזר תלמידו כיבמות ספ", ויקרא
רבה פ"כב"ז, ר"א אר"ח סאמרו הנודע
המובא סוף ברכות, סוף יבמות, נויר סו;
תמיד לב; כריתות כח; וכן אמר בשמו
ברכות כז; מגילה ה; סו"ק ח;
גדרים ח; סנהדרין נו, יבמות מג,
ברכות פ"ג ה"ה, ר"ה פ"א ה"א, נדה
פ"א ה"ה.

ובמגילה פ"ב ה"ד ר' לעזר בשם ר'
חנינא "רגיל" (וצ"ל רי"בל) צריך לקרותה
בלילה וכן הוא בבבלי מגילה כב; ואמר
ר' אלעזר ענותנותיה דר' חנינא גרמא
לי דחזאי דמא נדה כ;

ר' אמי א"ר חנינא ב"ק קה; ב"ב
קל; כריתות כה:

ר' אסי אר"ח סנהדרין מג; מנחות נ;
עירובין פ"ו ה"יג, ובנימין לב: א"ר
זירא א"ר חנינא אמר רב אשי אמר
רבי וצ"ל אר"ו א"ר אסי א"ר חנינא אמר
רבי,

ר' בא בר זוטרא א"ר חנינא בשם ר'
חייא רבה יבמות פ"ד ה"יא.

עקביה שאלו סימיה פ"ר ה"ד.
 ר' פרנך בשמו פסחים פ"ה ה"ו.
 רבה בר חנא במ"ק כא. שאיתרע ביה
 מילתא סבר דלא למיפק לפרקא א"ל ר'
 חנינא אם רבים צריכין לו מותר.
 רבה בר זוטרא (והוא ר' בא ב"ז) אר"ח
 עירובין פ. ע"ז כח.:

שמואל משמו ע"ז כב; בכורות יא.
 ר' שמואל בר חייה בר יהודה בשמו
 מע"ש פ"ג ה"ב, שבת פ"א סה"א, יבמות
 פ"ח ה"א.

רב שמואל בר יהודה אר"ח שבת נד.
 רב שמואל בר נתן אר"ח שבת לה.
 סוכה מג; ע"ז ער, בכורות יא..

ר' שמעון בר אבא אר"ח תרומות פ"ח
 ה"ג, ובירושלמי מ"ק רפ"ג שר"ש בר
 אבא בקש מר' חנינא שיתן לו איגרת
 דיקרא שרצה לצאת לחו"ל ולא נתן לו,
 ובכתובות כג. כשנשבו בנתיה דמר שמואל
 והובאו לפני ר' חנינא א"ל לרב שמן בר
 אבא פוק איטפל בקרובתיך.

ר' שמעון בן לקיש בעי מר' חנינא
 כשבת קיד, ע"ז יא; שאלו כשביעית
 פ"ו ה"א, ובעירובין פ. אמר ר"ל משמיה
 דגברא רבה ומנו ר' חנינא, ובר"ה פ"ב
 ה"ה ר' חנינא פתח ור"י ורש"ב כל חתמין.
 ובגדה נ: שר' חנינא צירף עמו את ר"י
 ור"ל כשאלה שבא לפניו וכן הוא נדה
 ספ"ב, ובשביעית פ"ו ה"א ר' יצחק בר
 נחמן רש"ב שאל לר' חנינא הקינה
 מעמון ומאב מהו א"ל קשיתיה קומי ר'
 יסא, ובמבוא הירושלמי בערך ר' חנינא
 כתב שהוא ט"ס וצ"ל קשיתיה קומי רביי,
 והרב בעל דורות הראשונים ח"ב צד
 קלו. תפסו בזה ואמר שמעה בפשט
 הירושלמי דלא ר' חנינא הקשה לפני ר'
 יסא אך ר' יצחק. בר נחמן הקשה לר'
 יסא, ופשט בירושלמי הוא שרש"ב שאל
 לר' חנינא ברין הקינה וכו' ואמר ע"ז
 ר' יצחק בר נחמן קשיתיה קומי ר' יסא,

ולכן

רבי מובהק אם לא, ור"ה פ"ב ה"ה ר'
 חנינא פתח ור' יוחנן ורש"ב כל חתמין, אך
 יען שר' חנינא האריך ימים ובסוף ימיו
 היה כבר ר' יוחנן גדול הדור לכן מצינו
 כתובות פ"ו ה"ו ר' חנינא סבר מימר —
 א"ל ר' יוחנן תמן בשלא היה להתפרנס,
 וכן מצינו מחלקיתן כשבת קנו, יומא ד;
 גימין ג, ופ"א הלש ר' יוחנן על לגביה
 ר' חנינא ושאלו אם חביבין עליו יסורין
 א"ל לא א"ל הב לי ירך יהיב ליה יריה
 ואיקמיה כבכותיה:

ר' יעקב בר אחא בשמו פסחים רפ"ד.
 ר' יעקב בר אידי אר"ח ברכות מו,
 חולין נו. מ"ק פ"ג ה"ה.

ר' יעקב בר בון בשמו פאה פ"ג ה"ג
 ר' יעקב נבולייא בשמו הלה פ"ג סה"א.
 ר' יצחק בר מרון בשמו יבמות ספ"ו.
 ר' יצחק בר נחמן תלמודו כע"ז פ"א
 ה"ד ששאל לר' חנינה יריד עזה מהו
 א"ל הלכת לצור מימך — וקשיא, הוא
 שאיל ליה דא ומגיב ליה דא אלא בנין
 דלית ר' חנינא אמר מילה דלא שמעה
 מיומו, ובשביעית פ"ו ה"א מפורש שר'
 חנינא לא אמר דבר מעולם מה שלא
 שמע, ואמר בשמו עירובין פ"ה ה"ו, ה"ח.
 ר' ירמיה [בר אבא] בשמו שקלים
 פ"ו ה"ב.

ר' סנא א) כשמתה אחתיה דר"י נשיא
 שלח ר' חנינא אחריו ולא סליק ברכות
 פ"ג ה"א יכא..

ר' מנא בר תנחום בשמו תרומות
 פ"ח סה"ג.

ר' סימון בשמו מ"ק פ"ג סה"א.
 ר' עילא דקיסרין בשמו פסחים פ"ג
 סה"ב.

עולא א"ר חנינא מנחות ל:
 מר עוקבא אמר, לי התיר ר' חנינא
 וכו' כתובות ס:

רב עמרם בריה דרב שמעון בר אבא
 בשמו סנהדרין ע..

נשוי ובנו עמו והיה תלמיד מובהק לרבנינו הקדוש כמבואר לעיל, וזה לאריכות ימים וכאשר מפורש חולין כד: כשהיה ר' חנינא בן שמונים שנה היה עומד על רגלו אחת וחולץ מנעלו, ואמר חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בעת זקנותי. אבל חי שנים הרבה יותר משמונים שנה וכמפורש בירושלמי תענית פ"ד ה"ב שהיה ספק לר' חנינא מפני מה האריך ימים אם מפני שחלק כבוד להרוא סבא שיהיה קודם לו בישיבה (כמפורש כתובות קג: שרבי צוה חנינא ב"ח ישב כראש אך ר"ח לא קביל עליה יען שר' אמס היה גדול ממנו ב' שנים ומתחת), או מפני כי הוא סליק מן טבריא לציפורי היה מעקם הדרך לבא ולשאל בשלום ר' שמעון בן חלפתא. וחי גם אחרי פטירת ר' יהודה נשיאה נכר רבי כדמשמע ע"ז פ"ב ה"ח, א"ר אחא ר' תנחום בר חייה בשם ר' חנינא — שהיו עולין להר המלך ונהרגין עליו, פי' שר' חנינא מסר לתלמידיו מפני מה התיר ר"י נשיאה את שמן עכ"ם ואז כבר בל"ס נפטר ר"י נשיאה ולכן הוא שהיה זקן הדור מסר לתלמידיו מעם האמיתו.

וכמבוא הירושלמי בערך ר' חנינא יאמר שנפטר אחר רב ושמואל ומביא ראיה מכתובות כג. מבנתיה דמר שמואל שנשכו והובאו לא"י לפני ר' חנינא, ודעתו שזה היה אחרי פטירת שמואל, וא"כ נפטר אחר שנת תקסה לשמרות (כי שמואל נפטר תקסה) ובא הגאון ש"ר בערך מלין ויאמר שר' חנינא נפטר שנת ג' אלפים תתקס, היינו תקיב לשמרות, ט' שנים אחר פטירת רבי, ובמחילה ששניהם שנו ברואה, כי איך אפשר לומר שר' חנינא נפטר תקיב א"כ איך מצינו שר' חייה בר אבא תלמידו המובהק חי עוד בימי רבא כמפורש ניבין סג, ור' אבא בר זבדא תלמידו המובהק חי עוד בפטירת

ולכן אין אנו צריכין לשבש את הירושלמי תחת ר' יסא לומר „רבי“, וכן פירש בפני משה שם, ובמחילה מכבודם שתפסו את הרב מביא הירושלמי עלי חנם, כי שכחו שגם ר' יצחק בר נחמן היה תלמיד ר' חנינא כמבואר ע"ז פ"א ה"ד שאמרו שם ר' יצחק בר נחמן שאל לר' חנינא, ור' חנינא השיאו לד"א יען שלא אמר דבר מה שלא שמע, וכן בשביעית פ"ו ה"א השיב ר' חנינא לרש"בל כן, ופשמ הפשוט בירושלמי שם הוא כן, שמקודם מביא הנמרא שרש"בל שאל לר' חנינא והשיב לו אני לא שמעתי מר' חייה הגדול — שלא אמר מה שלא שמע, ואח"כ אומר שר' יצחק בר נחמן ארש"בל כששאל לר' חנינא השיבו קשיתיה קומי רבי (כצ"ל ולא קומי ר' יסא) והצדק עם מביא המשנה.

ר' תנחום בר חייה בשמע ע"ז פ"ב ה"ח.

מעיטיו הפרטים

מצינו בעירובין סה. דביומא דרתח לא הוה מצלי, ואמר בצר אל יורה כתיב (כן הוא בנן סרא). ועל חתימתו היה צייר חרותא כנישין לה. וב"ב קסא. (ואפשר שעשה זכר לביאתו לא"י שאז סדר הדקל כשכא לנבול א"י כפאה פ"ז ה"ג).

אישתו ובניו ובנותיו.

מצינו שמתה לו בת בחייו ולא ככה א"ל אשתו תרנגולתא אפיקת מביתך? אמר לה תרתי, תכלא ועיורא? כשבת קנא? וכן מת לו בן בשם שבתת כב"ק צא; אך הוא קבל דין שמים עליו ואמר שמת יען דקץ האינתא בלא זמנה, וכן היה לו בת שנשאת לר' שמואל בר גרב כערבין טז; ונקרא שמואל סבא בברכות סב; וקרוב לומר שר' חמא בר' חנינא הוא בנו וקראו ע"ש אביו, ועיין ערב.

חייו הארוכים.

ר' חנינא שעלה לא"י בהיותו כבר

ר' הנינא בר הנינא. ערך ר' הנינא התנא.

הנינא בן יונה.

נוצר ילקוט מלאכי רמו תקפט, אבל הוא ט"ס וצ"ל ר' הנינא בריה דר' אבהו כדמוכא המאמר בירושלמי קידושין פ"ד ה"א.

ר' הנינא (או הניניה) בנו של ר' יוסי הגלילי. (תנא).

הוא היה גדול הדור בסנהדרין אושא תחת נשיאות רש"ב כר"ה לא: בשקדשו כ"ד את השנה באושא ירד ר' יוחנן בן ברוקה לפני רש"ב — ליום השני ירד ר' הנינא בנו של רי"ג ועשה כר"ע וכו'. ובגדרים פ"ו ה"ח וסנהדרין פ"א ה"ב ובספרא אמור סק"עח איתא ר' הניניה בנו של רי"ג, וכן נזכר חולין יב. חולק שם עם ר' יהודה בדיון שאברו לו גדייו והתנגלויו והלך ומצאן שחוטין. והמאמר מוכא ב"ט כד: ותוספתא חולין פ"ב ושם איתא הנינא.

ר' הנינא בר יוסף.

בעירובין סה: יוספר שהוא ור' חייא בר אבא ור' אמי איקלעו לההוא פונדק — ר' הנינא ב"י אמר נשכור, ור' אמי אמר לא נשכור, א"ל רח"בא נסמוך על דברי זקן ונשכור, אתו שיילו לר' יוחנן א"ל יפה עשיתם ששברתם. וכבר בארתי בערך ר' חמא בר יוסף שכן צ"ל כאן ולא ר' הנינא.

ר' הנינא בר יצחק. ערך ר' חנינא בר יצחק.

ר' הנינא בר יקא. או ברוקה

או בר איקא—איזקא—יסא.

בירושלמי ברכות פ"ט סה"ב ר' הנינא בר יקא בשם ר' יהודה שורשי חמה בוקעין בארץ חמשים אמה, והמאמר מוכא בע"פ פ"ג ה"ה ושם ר' הנינא בר יסא בשם ר' יהודה, ובתענית פ"א ה"ג

מוכא

בפמירת ר"ה שנפטר הרחל שטרות, א"כ חיו תלמידיו אחריו יותר ממאה שנה, וכן רב שמן בר אבא תלמידו חי עוד בימי ר' אבהו כמבואר בערכו, ומדברים נפלאים כאלו לא היו שותקים חז"ל מלהשמיענו,

וכן א"א לומר שנפטר אחר רב ושמואל, א"כ כששלח רב את רב כהנא תלמידו לא"י כב"ק ק"ו ושלחו לר' יוחנן, איך לא שלחו לזקן הדור כר' הנינא שהיה הראש בציפורי בישיבה הגדולה שתחת נשיאותו דר"י נשיאה?, אך האמת יודה דרכו שהמעשה כשנשבו בנתיב דמר שמואל והובאי לא"י זה היה עוד בחיי שמואל. וגם אביו אבא היה בהיים כמפורש שם בגמרא וכאשר בארתי באריכות בערך שמואל, וזה היה שנים הרבה קודם שנפטר רב, אבל ר' הנינא נפטר עוד קודם אלף הרביעי היינו לערך תקן לשטרות, ואז באמת כבר מלך ר' יוחנן בטבריא וכידוע שמלך קרוב לששים שנה, וא"כ באמת תלמידו דר' הנינא האריכו ימים אחריו חמשים וגם ששים שנה, יען כשבאו לא"י היו עולי ימים ושימשו את ר' הנינא לעת זקנותו, וזה בדור.

פמירתו.

ר' הנינא נפטר בציפורי כמפורש בירושלמי ב"ט ספ"ב ר' יוחנן היה סליק מטבריא לציפורי חמא הר בר נש נחת מן תמן, א"ל מה קלא במדינתא, א"ל חד רבן דמך וכל עמא רצין מיטפלא ביה, ידע ר' יוחנן דהוא ר' הנינא, שלח ואייתי בנדי שבת שלו וקרע אותן. וכן מוכא בקצרה מ"ק פ"ג ה"ח שר' יוחנן שמע שר' הנינא חלש סלק בעי מבקרתיה, בדרך שמע שמת, ירד מן החמור ולבש בנדי שבת שלו וקרען. ובמ"ק כד. יוספר כשאמרו לו לר' יוחנן נח נפשיה דר' הנינא קרע ליה יג' אצמלי דמלתא ואמר אול נברא דהוה מסתפינא מיניה.

שמימי ר' יוחנן היו הנשיאים בניצורי, וישיבת ר' (בשבריא).

ובביצה פ"א ה"א יסופר שר' חנינא הורי לציפוראי בספיחי חרדל ובביצה כר"י עאל ר' יוחנן ודרש לין כרבנן אמר (ר' יוחנן, כן פרשו המפרשים) מה איתיתין לי ההן סבא דאנא שרי והוא אסר, ר' אבא בר זוטרא כשם ר' יצחק מן קומי אילין הרתין מיליאי נחית ר' יוחנן מן ציפורין לשבריא, והמאמר הזה מובא שביעית רפ"ט ושם ר' חנינא דמן חורין, וברוה"ר בח"ג רפ"ט מפרש להיפוך שר' חנינא אמר כן על ר' יוחנן מה איתיתין לי הדין דיינא סבא, ועל שניהם קשה מאוד איך אפשר שר' יוחנן יאמר כן על ר' חנינא או ר' חנינא דמן חורין ששניהם היו רבותיו כמבואר בערכם, וכן א"א לומר שר' חנינא אמר כן על ר' יוחנן שלא מצינו בשום מקום שר' יוחנן היה דיון בציפורי בחיי ר' חנינא, ועוד שלא היה אז זקן להקרא בשם סבא.

לכן נראה לי ברור שהוא ר' חנינא בר סיסי שהוא היה דיון בציפורי ועליו אמר ר' יוחנן הדין דיינא סבא, ובביצה שם חסר אך תיבת בר סיסי, ובשביעית נשתבשה יותר,

ובכ"ר פ"צא"ג א"ר אבי זימנן מניאין אכלית עם ר' תחליפא ועם ר' חנינא בר סיסי חביבי, ונראה שצ"ל כמו שמובא בכרכות פ"ו ה"ב א"ר נאס כמה זמנן אכילת עם ר' תחליפא (אבא) ועם אנינייא בר סיסי חביבי, ובכרכות מה בתוד"ה ולית, מביאין הירושלמי בזה הלשון א"ר אסי זמנן אכלית עם ר' חלפתא אבא ועם ר' חנינא בר סיסי חביבי, ומוה הוציא בסה"ד בערך ר' חנינא ב"ס שהיה דוון של ר' יוסי בן חלפתא התנא, ושגגה היא וצ"ל כדמובא בירושלמי.

ר' חנינא בר סנמן.

נוכר ב"ר פ"יט"ב אמר ד' פתחו באף

ונאברו

מוכא ע"ש ר' חנינא ברוקה בשם ר' יהודה, וכן מצינו ביבמות פס"א ר' חנינא ברוקה בשם ר' יהודה בני מישא לא חשו להו וכו', ובקידושין פ"ד ה"א-לו. איתא ע"ש ר' חנינא בן ברוקה בשם ר' יהודה, ובכ"ר ספ"ג הנרסא ר' חנינא בר עיוקא, וכן נזכר ביצה פ"א ס"ה רב חנינא בר יקא בשם רב יהודה אין שינין את הקמח, ובשבת פ"ו ה"ב כג. המאמר ע"ש ר' חנינא בר יסא בשם רב יהודה, וכן נזכר כתיבות פ"ו ה"ו חנינא בר יקא בשם ר' יהודה וכולהן אם הביאה ראייה לדבריה נאמנת.

ומכל אלו הנרסאות נראה שהיה תלמיד רב יהודה, ואין זה ר' חנינא בר רביה דרב יקא שהיה בזמן רבא וגם אחריו.

ר' חנינא בנו של ר' ישמעאל.

נוכר ש"ר פ"לחדח ופ' רבתי פ' אחרי מותרה.

ר' חנינא בר כהנא. ערך ר' חנינא בר כהנא.

ר' חנינא בר לואי. ערך ר' חנא בר לואי.

רב חנינא בר מניומי.

הוא היה תלמידו דאביי כב"ב קלא, מנחות ע. שהקשה לאביי, ונבוכים פג: הנא ר' חנינא בר מניומי בדבי ר' אלעזר בן יעקב וכן הוא מנחות כו; וביומא מה: הנרסא ר' חנינא בר מניומא.

ר' חנינא בר סיסי או סיסי.

היה דיון בציפורי בזמן ר' יוחנן כמפורש סנהדרין ספ"ב כשיצא ר' יוחנן מבית ר' יודן נשיא מצא לר' חנינא בר סיסי שבוקע עצים א"ל ר' יוחנן רבי, לית הוא כבודך, א"ל ומה אעביד דלית לי מי שישמשני א"ל ולא היה לך לקבל התמנית, ובכרכות פ"ו ה"ה שהיו משלחין לו מיני מאכלים מבי נשיאה, (וידוע

ונאכרו באף, ושם ספ"פח חסר תיבת בר סנסן.
ר' חנינא בר עניל.
 בב"ק נד: נה. שאל את ר' חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב א"ל — כלך אצל ר' תנחום בר חנילאי — אויל לנכיה וכו', ובירושלמי יבמות פ"ו ה"ו ר' חנינא בר ענול בשם ר' חזקיה. וזכר במד' אבא גוריון פסוק ובמלאת ושם בר עניול, ובאס"ר פ"בדה המאמר ע"ש ר' חנינא בר עטל.

ר' חנינא בר עניל.
 ר' חנינא בר עטל. ערך ר"ח בר עניל.

ר' חנינא בר עיזקא. ערך ר' חנינא בר יקה.

ר' חנינא בן עקיבא.
 (או ר' חנניה בן עקיבא.)

נזכר במשנה ב' פעמים, בכתובות רפ"ח א"ר חנינא בן עקיבא אמרו לפני רבן נמליאל הואיל וזכה באשה וכו', ובגמרא שם עח: חולק עם ר' יהודה באיזה אויפן אמר ר"נ, ובערכין פ"א ס"ג חולק עם ר' יוסי, ובעירובין פו. ר' חנינא בן עקיבא ור' יהודה אמרו ד"א, ובמו"ק כא. מעשה שמת בנו של ר' יהודה בר' אילעאי — ונכנס ר' חנניא בן עקיבא וישב בצרו ולחש ר' יהודה לרח"בע ורח"בע למתורגמן, ובסה"ד יאמר שהיה מתורגמנו של ר' יהודה ולא העתיק יפה כי באמת היו חברים.

ובפסחים צג: פלוגתא רבי ור' נתן ור' חנינא בן עקיבא בענין קרבן פסח, ובל"ס הוא מססדרי הברייתא שסדרו דברי רבי קורם. וכפי הנראה היה לו ישיבה גדולה בטבריא כעירובין פו: שאמרו ג' דברים התיר ר"ח בן עקיבא לאנשי טבריא. והיו לו תלמידים כשבת נ. שאמרו פ"א הלך ר' חנינא בן עקיבא למקום אחד — אמרו לו תלמידיו וכו'.

ר' חנינא בן פדאי. ערך רב חנינא בר חייא.

ר' חנינא בן פזאי.

בן מביא בסה"ד מיוחסין וכתב לא מצאתי, ובאמת צ"ל בן פדאי. ובספר היקר נחל עדן צד צב: יאמר שזכר חנינא בן פדאי בתיספתא סוף עדיות, ונרסתנו שם ר' חנניא בר עדו ובתוכ' צוקרמנדל הנרסא בר עדי.

ר' חנינא בן פזי.

(ולפעמים ר' חנן או חנין בן פזי.)

נזכר הרבה פעמים במדרשים, כב"ר פ"סדיו פ"עזין, ש"ר ספ"ט, תנחומא לך"כו, ויראיה בשם ר' חנינא בן פזי, ובמ"ד פ"גיא ומד' תהלים פ"צב"יב בשם ר' חנן בן פזי, ובויק"ד פ"כהזו ר' חנן ב"פ, ובירושלמי מגילה פ"ד ה"ג התיב ר' חנניה בן פזי לר' חלבו, א"כ היה לערך בדור הרביעי לאמוראי דא"י.

ר' חנינא (או ר' חנינא) בר פפא-פפי.
 בתולדות החסיד הזה נפלה ערבוניא גדולה. ביוחסין מביא בקצרה ר' חנינא בר פפי שניצל מהמטרוניתא — וכשמת איפסיק עמודא דנורא, ותפסו בסה"ד ואמר שהיוחסין השמים זכר ר' חנינא בר פפא ונראה שזכר שפפא ופפי אחד הוא עכ"ל. וביוחסין השלם (דגוס לונדון) וז"ל ר' חנינא בר פפי נקרא ר' חנינא פפי, וזה קיים כל התורה, ותבעתו

ממרוניתא

בר פפי ור' יצחק נפחא, ואמרי לה לר' אבהו ולר"ח ב"פ ולר' זירא, ואמרי לה לר' אבהו ור"ח ב"פ ור"נ דיתבי וקאמרי. וב"ק ק"ו: יתיב ר' אבהו ור' חנינא בר פפי ור"י נפחא ויתיב ר' אילעאי נבייהו ואתא ר' אבא ושאל להם — אמרו לו ויל לגבי דר' שמעון בן אליקים ור"א בן פדת (וזה היה ב"ס אחרי פטירת ר' יוחנן שר' אליהו בן פדת היה הרוש תחתיו). ובכתובות פר': יתיב ר' אבהו ור"ח בר פפי ור' יצחק נפחא ויתיב ר' אבא נבייהו — א"ל ר' אבא משום דבי נשיאה נינהו מחנפיהו ליה, ובגמ' כ"ט: ההוא נברא דשרר גט לדביתהו ויאמר לשליח ויל יהביה לאבא בר מניומי — אתא ולא אשכחיה — אשכחיה לר' אבהו ור' חנינא בר פפא ור' יצחק נפחא ויתיב רב ספרא נבייהו א"ל רב ספרא והא שלוח — איכסופו, אמר רבא קפחינהו רב ספרא לתלתא רבנן סמוכי, ומוהו אנו רואין בבירור שר' חנינא בר פפא ופפי אחר הוא. וביבמות ט"ז: יתיב ר' חנינא בר פפי ור' אמי ור"י נפחא אקילעא דר"ג ויתבי וקאמרי וכו'.

וב"ב קמ"ד: בדין אי אית חלק לטליא במקום בני חולקין ר' אבין ור' מישא ור' ירמיה עם ר' אבהו ור' חנינא בר פפי ור"י נפחא א"ל ר' אבהו לר' ירמיה הלכתא כוותין או כוותיכו? א"ל (ר' ירמיה) פשיכא דהלכתא כוותין וקשישא: מיניכו ולא הלכתא כוותיכו דדרדקי אתון א"ל (ר' אבהו) מידי בקשישותא תליא מלתא? בטעמא תליא מלתא, והייתי מצטער ע"ז איך אפשר שר' ירמיה שהיה תלמידו דר"ז יהיה קשיש מר' אבהו ור"ח ב"פ ור"י נפחא הלא ר' אבהו קרא לר' ירמיה ברי כב"מ כ"ז: ור' יצחק נפחא היה כבר גדול הדור בחיי ר' יוחנן. אבל מצאתי הגרסא האמיתית בדק"ס ונרס להופוך שר'

ירמיה

ממרוזנתא, והוא חבר לר"י בל, א"ל רב לרב יהודה כגון ר' חנינא בר פפי, ור' אבהו ור' יצחק נפחא — וכשמת איפטיק עמדא דנורא — ער שקרב אצלו ר' אלכסנדר ו גם היה בומן רב יוסף, וכן מביא בסה"ד ע"ש.

ולפלא על הגאונים שכמותם יערכו כמה דורות יחד מה שאין הדעת מיבלתן, שמי שהיה חבר לר"י בל יהיה בומן רב יוסף? וכל הראיה שלהן שהיה חבר לר"י בל נראה שלקחו מכתובות עז: כששאל הסנין ממ"המ א"ל כחכריך (ר"י בל) בעית למיעכד? ומה ראיה היא זו ממ"המ אשר כל המעשה בחירות ידובר, וקראו חבירו יען שכן אירע למ"המ עם ר"י בל, והוא נגר גמירות מפורשות, שבאמת היה חבר לכל תלמידו דר' יוחנן וגם הוא קיבל ממנו כירושלמי ב"ק פ"י רה"ב ר' חנינא בר פפא בשם ר' יוחנן.

וכן קיבל מזעירי כתרומות פ"ז ה"ב ר' חנינא בר פפא קיטי זעירי, ושם פ"א ה"ב תני קומי ר' זעירא וצ"ל קומי זעירי.

ודרכי אנדה קיבל מהררשן הגדול ר' שמואל בר נחמני (תלמיד ר"י בל) כשביעית פ"ד ה"ג וסוף פ"ה ר' חנינא בר פפא ורש"ב עברון על חד מחורשי שביעית א"ל רש"ב אישר, א"ל רח"ב לא כן אולפן רבי" ולא אמרו העיברים — מכאן שאסור לומר לחורשי שביעית אישר, א"ל לקרות אתה יודע לדרוש אי אתה יודע וכו'.

וכן מצינו סימא לה, נדה כ"ו. אר"ח בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא, ובמדרש שמואל פ"כה"ב אמר בשם ר' חנינא ספרא,

והתרועע עם כל גדולי תלמידי דר' יוחנן כביצה לת, כי סליק ר' אבא אשכחיה לר' יוחנן (וצ"ל לר' אבהו בנרסת רש"ל, או ר' אבין בנרסת דק"ס), ולר' חנינא

ירמיה שאל לר' אבהו, ור' אבהו השיבו דקשישנא מיניבכו, ור' ירמיה א"ל במעמא תליא מלתא. ומה שאמר שם ומעמא מאן, הוא מדברי ר' ירמיה, ולא לפלא שר' ירמיה השיבו כן, יען שר' ירמיה געשה גדול הדור בימיהם, כמפורש בערכו.

וכן היה ר' זירא חבירו שישבו יחד כביצה לח, ובמו"ק כה: מחלוקת ר"ז

ור' חנינא בר פפא, וכרכות ה. א"ר זירא ואיתומא ר' הנינא בר פפא אדם מוכר

חפץ מוכר עצב ולוקח שמח והק"בה

אינו כן וכו'. ומו"ק פ"ג ה"ז ר' חנינא

בר פפא סלק נבי ר' תנחום בר חייא

(שהיה אבל) א"ל ר' תנחום בר חייא

התפלל עלינו וכן עשה.

ובימי רב יוסף ואביו היה כבר זקן

הדור ובקשו הכרעתו ככתובות פא: שרב

יוסף ואביו שלחו לקמיה דר' חנינא בר

פפי ואביו לא רצה לקבל תשובתו ואמר

לרב יוסף אמו רח"כ כפי תלה לה?

שלחורו לקמיה דרב מניומי בריה דרב

נחומי וכו'.

והיה שם מדייני העיר ככ"ב קעא:

רב יצחק בר יוסף (שהיה מהנהגותי) היה

מסיק זוזי בר' אבא אתא לקמיה דר'

חנינא בר פפי וכו'. ומו"ק פ"ג ה"א ר"ח

בר פפא הורה לכפיתה יום אחד.

וע"פ עדות רש"כנ שביעית פ"ד ה"ג

שהיה בקי גדול במקרא. וכן מצינו ע"פ

רוב דרשותיו היקרים ככרכות ה. שדרש

הפסיק כי לקח טוב נתתי לכם, ושם כנ.

אמר רב אשי (צ"ל ר' אשי דק"ס) ואיתומא

ר"ח בר פפא שמור רגליך — שמור נקביך

בשעה שאתה עומד בתפלה. ושם לה:

אמר ר"ח בר פפא כל הנהנה מן הע"הו

בלא ברכה כאלו גזול להק"בה — שנאמר

— מאי חבר הוא לאיש משחיה — חבר

הוא לירבעם. — רח"כ רמי: כתיב —

כאן בומן שישראל עושין רצונו של מקום

בו, ושם נא. נוטלו בשתי ידיו א"ר

חיננא בר פפא מאי קראה וכו'. ומנילה

יא. ר"ח בר פפא פתח לה להאי פתיחתא

מהכא. ובחגיגה ה. אמר כל העושה דבר

ומתחרט בו מוחלין לו מיד שנאמר וכו',

וב"ב עה. אמר ביקש הק"בה לתת את

ירושלים במדה וכו'.

ובירושלמי מגילה פ"ג ה"ד א"ר חנינא

בר פפא חורנו על כל המקרא וכו'.

האומרים בשמו מצינו ר' אבא בר

מניומי הני קמיה כעירובין יב.

ר' אחא בר פפא בשמו ב"ק פ:.

ר' אילא בשמו חגיגה כא:.

ומכל מאמריו אנו רואין שהיה חסיד

גדול, וכאשר יוספר עליו קידושין לט:

שפ"א תבעתיה מטרוניתא — וברח ממנה

בההוא מרחץ דבי הוו עיילין בתרין אפילו

ביוממא הוו מיתוקן, למחר א"ל רבנן

מאן נטרך? א"ל שני נושאי קיסר שמרוני

כל הלילה א"ל שמא דבר ערוה בא

לירך וניצלה הימנו. ושם פא. יוספר שרב

ורב יהודה הוו קאולי באורחא הוה קאולא

אשה קמיהו, א"ל רב לר"י דל ברעך

מקמיה גיהנס, א"ל והא מר הוא דאמר

בכשרים שפיר דמי? א"ל מי יימר

דבכשרים כגון אנא ואת, אלא מאי כגון

ר' חנינא בר פפי וחבריו. וביוחסין וסה"ד

חשבו שכל זה מדברי רב, אבל האמת

אינו כן, ורב לא ראה מעולם את ר"ח

בר פפי שהיה כא"י זמן רב אחריו, אך

ברור הוא שרב השיב לרב יהודה אך

„מי יימר דבכשרים כגון אנא ואת" וסתמא

דגמרא שואל אלא מאי ואמרו כגון ר"ח

בר פפי וחבריו.

ובירושלמי סוף פאה יוספר שר"ח בר

פפא הוה מפליג מצוה בלילה חד זמן

פגע ביה רבהון דרוחיה, א"ל לא כן

אולפן רבי אל תשיג גבול רעך? א"ל

ולא כן כתיב מתן בסתר יכפה אף, והוה

מתכפי מיניה וערק מן קמיו.

והיה גדול כ"כ בעיני בני דורו ע.

ר' חנינא בן תורתא. ערך ר' חנינא תורתיא.

ר' חנינא ברוקא. ערך ר' חנינא בר יקא.

ר' חנינא דבית (או דמן) חורון. ערך ר' חוניא.

ר' חנינא (או חנייה) דציפורין (או סתם ר' חנינא).

הוא היה מהאמוראים האחרונים בא"י, וקיבל תורתו מר' פנחס כדמצינו תמיד ר' חנינא דציפורין בשם ר' פנחס כמעשרות פ"ג סה"א, ערלה ספ"א, יומא פ"ח ה"ג, הענית פ"ב רה"ב, שנועות פ"ג ה"ב, ע"ז פ"ג ה"ו.

ובשם ר' אבהו כשבת פ"ז רה"ב, ובשם ר' הלל הרומות ספ"א, ובשם ר' אחא שהש"ר פ"א א"ט, ובשבת פ"ג סה"ג אמר בשם ר' יוכי.

והיה אח"כ הריש בציפורי, אך ר' מנא בנו של ר' יונה היה זקן ממנו, וכשנחרבה העיר טבריא סקס ר' מנא הלך לו לציפורי ור' חנינא מחל לו כבודו ומינה אותו תחתיו, והוא ישב לפניו, כמפורש בירושלמי פסחים פ"ו ה"א-ל. שלשה הניחו כתריהן — רבנן דקיסרין אמרין אף ר' חנינא דציפורין לר' מנא. וזה שמצינו בירושלמי סוף עירובין, מע"ש ספ"ג, הוריות פ"ב ה"ד, יבמות פ"ג ה"ג א"ר חנינא קימי ר' מנא, ובסוטה פ"ג ה"ו התיב קימי ר' מנא, ופסחים פ"א ה"ה בעי קימי ר' מנא, ובכתובות פ"א ה"ב אתא עובדא קימי ר' חנינא — א"ר מנא וכו', ושם פ"ד ה"יב אתא עובדא קימי ר' מנא — א"ל ר' חנינא וכו'.

מחלקותם שנועות פ"י ה"ו, כנהדרין פ"ב ה"א. וכן מיבא מו"ק כ: ר' מני אמר אינו קירע, ר' חנינא אמר קירע, א"ל ר' מני בשלמא לדידי וכו'. מכל זה אתו רואין שישב לפני ר' מנא כת"ת.

ר'

שיסופר פטירתו באורח פלא ככתובות עז: שמלאך המות היה שושביניה דר' חנינא בר פפא, כי קא ניחא נפשיה א"ל למ"המ ויל עביד ליה רעותיה, אול לנביה ואיתחזי ליה, א"ל שבקי תלתין יומי עד דנהדר תלמודאי דאמרי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, שבקיה, לבתר תלתין יומין אול אתחזי ליה, א"ל אחוי לי דוכתאי (בני"ג) א"ל לחוי, א"ל הב לי ככינך דלמא מבעתת לי באורחא, א"ל כחברך (ה"ב) בעית למיעבד לי? א"ל אייתי ס"ת וחזי מי איכא מירי דכתוב ביה דלא קיימתיה? א"ל מי איכרבת בבעלי ראתן ואיעסקת בתורה (כרי"ב), ואפ"ה כי נח נפשיה אפסיק ליה עמודא דנורא בין דידיה לעלמא, וגמירי דלא מפסיק עמודא דנורא אלא לחד או לתרין בדרא, קרב לנביה ר' אלכסנדרו אמר — עשה בשביל עצמך איסתלק.

ומצינו שהש"ר פ"רה ר' חמא בר חנינא בר פפא.

רב הנינא בר רב קמינא.

א"ר יצחק כן הוא בניטין לת. אבל שם מג: גרס ר"ה בר"ק, וכיבמות סו. הגרסא רב אחא בר קמינא.

ר' חנינא בן שילא. ערך ר' חנינא בר שלקא.

ר' חנינא בר שלמיה. ערך ר' חנינא בר שלמיה.

ר' חנינא בר שלקא.

נזכר נתחומא תצאי ופר"ב כה: שהוא ור' יהושע דסכנין ור' לוי אמרו בשם ר' יוחנן, ובא"ר פ"ה"ג גרס בר שילקא, ובמד' שמואל פ"יד"ט ר' חנינא בר שלדא, ונראה שצ"ל בר שלקא.

ר' חנינא בר שמואל. ערך חניניה בר שמואל.

בלי דעת. וכמה זרות יש בדבריו שעירבנו ר' חנינא תלמיד רבי עם ר' חנינא זה שהיה בימי רב אשי ולא עיין בנמרא ע"ז לח: שדבריו ר' חנינא קאי אדבריו רבב"ח אר"י, ובחולין קלט: קאי אדבריו רב כהנא.

וזה ר' חנינא אמר יבמות קבב. אמר לי יונתן שירא בנואה אית להו וכו' (ופירש"י שד היה או נקי כהן) ושם קאי אדבריו רבי יהודה ולכן אמר מלין כי היה ר' חנינא זה נקי בכשפים ובלהמיהם שהמה אך אחיות עינים, וביבמות קטו. מצינו מחלוקת רב חנינא ורב שימי בר אשי, וכן כתובות כ. א"ר חנינא (על דבוי ר"ז) מתוך שהנשים קוברות, וכנרה סו. רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חנינא, והגיהו שם שצ"ל בי רב חביבא כי בכתובות ה. איתא בן, אבל אין אנו צריכין לשבש כי בכתובות שם התחתן עם רב חביבא והדרי בהו, אבל אח"כ התחתן עם ר' חנינא זה שבא מא"י עם ב"ב.

ר' חנינא דקיסרין. ערך ר"ח בריה דר' אבהו.

ר' חנינא הגדול. ערך ר' חנינא בר חמא.

ר' חנינא הזקן. נזכר תנחומא שופטים ח הקשה לר' חנינא.

ר' חנינא חברון דרבנן. ערך ר' חנניה חברון דרבנן.

רב חנינא חוזהא,

כשנפטר אביו לא היה בביתו אך במקום רב חסדא בכפרי או בסורא כמו"ק כ. רב חנינא אתיא ליה שמועה דאבה מבי חוואי אתא לקמיה דרב חסדא.

ובחולין צה: שנאמר לו נבא דבשרא ומצאה אח"כ אתא לקמיה דר"נ. מזה אנו רואין שהיה תלמידם. ומה שמצינ

עירובין

ור' מנא נפטר בציפורי טרם יבאו ימי הרעה הכללית כקד"ר פ"יאג, אך אח"כ בימי גאללים וארסקיטום שר צבאו עלו על כל ערי ישראל ויחריבום לפי הרב מחמת הכומרים שהתנבאו אז ונפרט את עיר ציפורי כמפורש בירושלמי יבמות רפ"טו בווא דארסקיטום מלכא הוין ציפוראי מתבעין והוון יהבון איספלני על נחוריהון ואינון לא מתחבמין ובסיפא איתמר עליהון לישן ביש ואותצידון כולהון. ואם זרחה השמש לזמן מועט כשעלה על כסא רומי הקיסר החסיד יוליאנס שקרא להלל נשיאה בשם אח וכיון אז את השעה וקיבץ כל חכמי א"י ועיבר שנים וקבע חדשים לדורות, אך אחרי מלכו יח' ח'שים נאסף במלחמה והכומרים שבו בותר שאת ולא השאירו שריד ופליט בכל א"י כף רגל יהודי, ואז ירדו כל חכמי א"י הנשארים לבבל, וזה היה בראשית שבת רב אשי על כסא ממלכתו בסורא, ועורו לו בסידור הש"ס, וכתובם היה גם ר' חנינא דציפורין. והחדשות האלו מצינו בתשובת הגאונים בזכרון לראשונים סרמ"ח וו"ל ששאלתם תרגום א"י משים מאן איתמר, אין אנו יודעין תרגום א"י מי אמרו ואם מסורת בידם כי מימי חכמים הראשונים היה נאמר בציבור כמו ר' אמי — או אפילו בימי ר' אבה ור' חנינא האחרונים שהיו בימי רב אשי וכו'. והאמת כן היא כדמצינו ב"ב כה: א"ל ר' חנינא לרב אשי אתון דיתביתו בצפונה דא"י אדרומי. ומתוך הלשון הוה מוכח שוה ר' חנינא היה מא"י ולכן אמר „אתון דיתביתו", ובע"ז לח: ובחולין קלט: אמר רב אשי אמר לי ר' חנינא מילין.

וכבר בארתי בערך ר' חנינא בר חמא טעותו של מהר"או בח"ג צד 42 וו"ל אחד היה ר' חנינא אשר לעג על אמונת הבשפים — ולא חדל מלקרוא להם מלין

ובקידושין עמ. אמר מאן תני חבית ר"מ, וב"ב קלא. מתקיף על דברי רב פפי, ובזבחים פה: חולק עם רב מרי, ובע"ז יח: אמר נשא ונתן א"ב, ושם מו: ובחולין קלא. אמר ליתנהו להני כללי.

ובסה"ד כתב שהיוחסין שכת זכרו, אבל נמצא ביוחסין השלם במקומו.

רב חנינא מסורא דפרת.

בב"מ סא: רבינא איקלע לסורא דפרת (ופירש"י שאין זו סורא סתם) א"ל רב חנינא מסורא דפרת יציאת מצרים דכתיב גבי שרצים ל"ל וכו'. ובסה"ד ישער שהוא רב חביבא מסורא דפרת וחכם עדיף מנביא שבן הוא בדק"ס ובשאלתות פ' וארא.

ר' חנינא ענתויה או ענתוניה.

בירושלמי ברכות פ"ו ה"ה ר' יונה ור' יוסי סלקון למשתיתיה (במעריך ערך משתיתן פי' לחופתו) דר' חנינא ענתוניה, ובע"ז פ"ה סה"א א"ר יוסי לר"ח ענתוניה נהירת דהויהן אמרין את ור' ירמיה בשם רש"בל. ובתרומוות דפ"ב סלק עם ר' זעירה ב) לחמת דנרר, ופאה פ"א סה"א הני קומי ר' מנא ב) ושם איתא רב חנניה סנתוניה תני קומי ר' מנא, ונוכר גם שבת פ"ו ה"ב"כח:.

ר' חנינא מגן הכהנים. ערך ר' חנניה ס"הב.

ר' חנינא ספרא.

נוכר מדרש שמואל פ"כה"ב ר' חנינא בר פפא בשמו.

ר' חנינא קרא.

היה תלמידו דר' חנינא (ברחמא) ור' ינאי כתענית כו: א"ר חנינא קרא צעד גדול היה לי אצל ר' חנינא הגדול ולא התיר לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן, (ש' חנינא קרא היה מלמד תינוקות ובקושי התיר לו ר' חנינא לפסוק פסוק לשנים וקראוהו קרא שהיה בעל סקרא ויודע בגרסא ובקי בטעמיה. רש"י).

עירובין לב: שמקשו ורב נחמן? ומשני ה"ם כרב חנינא חוואה, לא שר"ג אומר כן אך הוא מסתמא דגמרא שלא קשה מידי על ר"ג שיכול לתרץ כר"ח חוואה, ובשבת קל: מתיב לרבה.

ונשאר לנו ממנו הלכה אחת ידוע שאמר חזקה על חבר שאינו מוציא מתח"י דבר שאינו סתוקן כעירובין לב. ופסחים ט, וכן נוכר בהלכה יבמות קיא, ב"מ פח.

ר' חנינא טרימאה. ערך ר' חנינא תורתיה,

חנינא יארת.

כן מביא בסה"ד מדמאי פ"ג ה"ד, וכבר תפסו הרב משכיל לאיתן שתיבת יאות שייך למטה, ובאמת שם קאי על ר' חנינא חברין דרבנן.

ר' חנינא כתובה.

נוכר בירושלמי הוריות רפ"ג וסנהדרין רפ"ב אמר בשם ר' אחא בשם רש"בל.

רב חנינא (או חנינא) מסורא.

בכתובות סג: יסופר שאמו דר' חנינא מסורא מורדת על בעלה הוא, וכפאה מר זוטרא ונפק מינה ר' חנינא מסורא, וזה מר זוטרא הוא בל"ס מר זוטרא רבה שנוכר ביצה ה. דרש מר זוטרא משמיה דמר זוטרא רבה, כי מר זוטרא חבירו דרב אשי היה ג"ב חבירו דר"ח מסורא כמנחות לא: אמר רב אשי אמר לי מ"ו קשיה. בה ר' חנינא מסורא (ובסה"ד לא הריגיש בזה). ובגדה סו. מ"ו אוסר ורב חנינא מסורא שרי א"ל רב אדא לרב חנינא מסורא לאו הבי הוה עובדא ברביתהו דאבא מרי ריש גלותא דאיקט אול ר"ג בר יצחק לפייסה וכו'.

ונוכר בהלכה ברכות נב: שבת כג: אמר מה טעם קאמר, ובכתובות צט: סוטה כה. אמר ת"ש, ובסוטה ב: אמר לא לימא אינש לאשתו בזה"ו לא תכתרי,

איך שהיה גוי ונתנייר ע"י בהמתו, והמעשה הזה מוכא בפס' רבתי פ' פרה ע"ש ר' יוחנן בן תורתא.

חניניה.

ר' יהודה בר חניניה ספרי האזינו רפ"א.

- ר' יהושע בן חניניה הנודע.
- ר' יוסי בן חניניה קה"ר פ"ה"י.
- ר' ישמעאל בן חניניה אדר"ג פ"יד.
- ר' פנחס בן חניניה שקלים רפ"ב.
- ר' שמואל בן חניניה יומא פ"ה ה"ד.
- ר' שמעון בן חניניה סנהדרין קא..

רב חניניה.

כב"מ ו: ההוא מפותא דהוה מנצי עליה בי תרי — קם חר מינייהו אקרשה פרשה מינה רב חניניה ורב אושעיא וכולהו רבנן, א"ל רב אושעיא לרבה כי אזלת קמיה דרב חסרא לכפרי בעי מיניה — ורב חניניה אמר לרבה תניא דמסייע לך — א"ל אבוי וכו', וכן שבועות לו: א"ל לרבה תניא דמסייע לך, וב"מ לא. אמר לרבה תניא דמסייע לך, ובפ"י ר"ח וברא"ש ובדק"ס גרסי שאמר לרבה, ובמנחות צג. תני רב חניניה קמיה דרבא יורש אינו סימך וגרסת דק"ס קמיה דרבה. ובבביתא: תני רב חניניה קמיה דרבא מנין לכ"הג וכו' נראה שצ"ל קמיה דרבה, ובעירובין נא. אר"פ תני רב חניניה.

סבל זה אנו רואין שהוא היה התנא השונה בביתות בישיבת רבה.

רב חניניה (או חנינא—חנניא) אחי רבה בר נחמני.

לדעת היוחסין וכן כתב מהר"שא בסנהדרין יד. שרב חנינא ורב אושעיא היו אחי רבה וזה שאמרו כתובות קיא: שלחו אחי רבה לרבה שיבא ללמוד לא"י ויש לו שם רב ומנו ר' יוחנן, ולא מצאתי שום מקור לזה אך ע"פ השערה אמרתי מה שמצינו בירושלמי פאה פ"ח ה"ה.

ובברכות ל: ויבמות מ. יתיב ר"ח קרא קמיה דר' ינאי — א"ל ר' ינאי פוק קרא קרייך לכרא, ובכתובות נו. חסר תיבת קרא וכבר הגיהה הב"ח שם שצ"ל ר"ח קרא, וכן היא בפירוש בירושלמי כתובות פ"ה סה"א ר' חניניה אמר הלכה כרא"בע, אמר אבוי (צ"ל ר' ינאי) אמרו לו לר' חניניה צא וקרא ופי' קרבן העדה שר"ח היה קורא בתורה בכ"הכג והיה נקרא ר"ח קרא.

ובירושלמי סוף בלאים ושבת פ"ו ז"ב ל. ר' חנינא אמר — א"ר ינאי אמרו לו לר' חנינא צא וקרא. והרא"הו בח"ג צד 45 עשה מזה מטעמים כאשר אהב ועשה את ר' חנינא בר חסא תלמידו המובהק דרבינו הקדוש לר' חנינא קרא ולישב לפני ר' ינאי שהיה מקמי תלמידו דרבי, ועי"ז בא לכלל טעות אחר שר' חנינא הגדול הוא קדמון. וכל דבריו טעות הם כאשר בארתי בערך ר' ינאי.

ר' חנינא תורתא או תרתיה—תורתא ולפעמים מירתא או מוראתא.

בירושלמי ברכות פ"ג ה"ה ר' יעקב בר אחא בשם ר' חייא בר ווא הורי ר' חנינא תרתיה כהרא דרש"בא, ופאה פ"ג ה"ו ר' יונה ר' חנינא תורתא בשם חזקיה כתיב ויתן להם אביהם מתנות, ובקידושין פ"א ה"ה מוכא המאמר בשם ר' חניניה תרתיה, ובתרומוס ספ"ו ר' חנינא תורתיה בשם ר' ינאי בצל של תרומה שעקרו, ומוכא בגדרים נז: המאמר בשם ר' חנינא תרתיה א"ר ינאי, ור' יצחק נפחא פשיט לישמעאל איש כפר ימא ממנו, ובתרומוס פ"י ה"ו ר' חנינא תרתא בשם ר' אושעיא חסית בחסית מין במינו, ובמנחות סח. תני ר' חנינא מירתא (ובדק"ס תירטא), ובתמורה כמ. לא. תני ר"ח מריסאה קמיה דר' יוחנן, ובבביתא מ. בעי מר' יוחנן, ובסנה"ד ערך ר"ח בן תורתא מביא מעשה ממנו

ליה, ומכות יט: יתיב רב חנינא ורב הושעיא אפיתחא דירושלים וקא מיבעיא להו — תנא להו ההוא סבא וכו', ובעירובין מג. בעי רב חנניא ישתחומין למעלה מי' — אמר רב הושעיא ת"ש.

וכן קיבל מר' אלעזר כבכורות ה: א"ר חנינא שאלתי את ר"א, ג"פ, ובכתובות סח. אמר היינו דאמר ר' אלעזר.

וכן אמר בשם ר' שמואל בר יצחק כתנחומא נחדכ. ובשבת ספ"י ר' חנניה בשם ר"ש בר יצחק, ובשם ר' יניי כתובות פ"א ה"י.

בשם ר' מיישא ברכות פ"א ה"ה.

ור' אמי ור' אסי ור' אילא ור"ן היו חביריו כשבת פד; כתובות מה; ב"ק סה: שנחלקי ר' חנינא ור' אילא ואמרו ז"לו דחמנא ניצלן מדעתא דידך, ומו"ק כה. כשהובא ר"ה לטבריא ר' אמי ור' אסי נפיק ר' אילא ור' חנינא לא נפיק ובכורות מט: יתיב ר' אמי ור' אסי ור' חנינא, ובקידושין פ"ג ה"ב א"ל ר' הילא לר' חנינא למה את מתרם קביל ר' חני הלא הני אינש סבורא הוא (כן צ"ל שם), ועם ר' זורא כר"ה יג. אר"ן הא מלתא הוה בידן ואתא ר' חנינא שרא ביה נרגא. וכן חולק עם ר"ן כשבעות פ"ח ה"א.

האימרים בשמו מצינו ר' אחא כתנחומא בראשית-ית, לךד, חקת-כה.

רב המנוא ספרא שאל לר' חנינא —

שאל לר' ירמיה ב"ב פ"ו ה"ב.

ר' יהודה בר' סימון בשמו תנחומא נח"כ.

ונראה בבירור שרב חנינא זה הוא הנקרא בירושלמי ע"פ רוב ר' חנניה או חנינא חברון דרבנן, וכדמצינו שחבריו היו ר' הושעיא (אחיו) ור' זעירא ור' בון בר כהנא כתרומות פ"ח ה"ג, שבת רפ"ג.

ונזכר בשם ר' חנניה חברון דרבנן ברכות פ"א ה"א, מעשרות פ"ה ה"ב, ספ"ה, שבת פ"ג ה"א, עירובין פ"ג ה"ה,

ה"ח. ר' יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן הוון פריסין והוו יהבין לר' חמא אביה דר' אושעיא חד דינר. וכולם תמרו ע"ז הלא ר"י בר אידי ור' יצחק ב"נ היו תלמידי דר' יוחנן בדור ג' ור' חמא אביה דר' אושעיא הוה בדור רבי ? ורחוק מאוד לומר שגם אבי ר' אושעיא השני היה שמו ר' חמא, לכן נראה שצ"ל ר' נחמני אביה דר' אושעיא, והוא שאבי רבה בר נחמני עלה לא"י עם שני בניו רב חנניה ורב אושעיא, ורבה נשאר בבבל והוא היה באמת בדור השלישי. וכן ידוע שרבה היה כהן מבית עלי כר"ה יח. וגם הם היו מבית עלי כמפורש סנהדרין יד. ר' חנינא ור' הושעיא הוה קא משתקיד ר' יוחנן למיטמביניהו לא הוה מסתייעא מלתא, הוה קמצטער (ר"י) מיבא אמרו לו לא נצטער מר דאנן כבית עלי קאתינן.

וקיבל מר' יוחנן כדמצינו יבמות נח; מנחות עט; כריתות כז. שלח רב חנינא משמיה דר' יוחנן, ובמנחות לד: רב חנינא משמיה דר"י, ובדק"ם ר"ה יג. אות ח' מביא באריכות שבכולם צ"ל רב חנינא. ובסנהדרין קח. א"ר חנינא משל דר' יוחנן וכו', וברכות ח. אר"י לעת מצא זה קבורה א"ר חנינא מאי קרא, ובסוכה פ"א ה"א-ג: ר' חנניה ר' יהודה בן פזי בשם ר' יוחנן.

והמה לא נהנו מכבוד התורה אך כמפורש פסחים קיג: רב חנינא ורב אושעיא הוו אושכפי בא"י והוו יתבי בשוקא דזונות ועבדי להו מכאני ועיילי להו, אינהו מסתכלי בהו ואינהו לא מדלן עיניהו לאיסתכלוי בהו, והזונות כשרצו שיאמינו להן היו נשבעין בחיי רבנן קדישי דבארעא דישראל.

וסנהדרין סה: רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא הילתא ואבלי

האומרים בשם ר' חנניה חברון דרבנן מציינו ר' חניי נדה פ"ג ה"ב, ר' יונה שאלו כמו"ק פ"ג ב"ה, אמר בשמו חלה פ"ד ה"ד.

ר' יעקב בר אחא אמר אתפלגין ר"ח חברון דרבנן ורבנן כתובות פ"א ה"ה. ר' ירמיה בשמו עירובין פ"ג ה"ה. ובכתובות פ"א ה"ו ר' ירמיה ור' חמא בר עוקבא בשם ר' חנינא.

ומצינו שר' שמואל היה חתנו כמפורש ב"ר ספ"ד וספ"לב, אבל שמואל כבא הנזכר ברכות סב: ור' שמואל בר נדב ערכין פז: נראה שהיה חתנו דר' חנינא בר חמא.

ומצינו שר' הילא נפטר קודם ר"ח חברון דרבנן כקידושין פ"ג ה"ב. ונזכר פטירתו מו"ק פ"א ה"ו כשמת ר"ח חברון דרבנן עבדו לו ארין בשוקא אף שנפטר בחול המועד. ובסה"ד מביא הירושלמי בערך ר"ח בר חמא וסבר שהיא ר"ח חברון דרבנן.

ר' חנניה אחי ר' אחא בר' חנינא.

נזכר במ"ד פ"י"ב אבל הוא ט"ס וצ"ל כדמובא המאמר בתנחומא שלח"כ ר' הנחומא בר אבא בשם ר' חנינא אביו של ר' אחא.

ר' חנניה איש אונו. ערך ר' חנינא איש אונו.

ר' חנניה איש כפר מבעון.

נזכר ספרי האוניו פ' אם לא כי צורם מכרם, לגרסת הילקום, ונרסא שלנו ר' יהודה איש מיבעים.

ר' חנניה בריה דר' אבהו. ערך ר' חנינא בריה דר' אבהו.

ר' חנניה בריה דרב אדא. ערך ר' חנינא בר אדא.

רב חנניה בר אחי דרב הושעיה. אחי עיון רב נראה שהיה רב הושעיה

הוא

יומא פ"א ה"ב, פ"ז ה"ג, מגילה פ"א ה"ח, מו"ק פ"ב ה"ג, פ"ג סה"א, נדה פ"ג ה"ב.

ונקרא בשם זה יען שלא נסמך והיה אך חבר וכדמצינו בר' שמעון בר אבא שלא נסמך כסנהדרין יד. ואמר לר' אלעי ור"כז דאתין הכימאי ואנא „חבר“ בקידושין לג:.

ובכמה מקומות חסר תיבת חברון דרבנן אך נוכל להכיר כמעט תמיד אם הוא ר' חנינא (בר חמא) או חברון דרבנן או ר' חנינא דציפורין האחרון.

ובסה"ד בערך ר' חנניה ערבב כל השלשה ביחד וז"ל ר' חנניה בשם ר' יהודה וכונתו בשם ר' יהודה בר' אלעאי כי כן מביא בערכו ואח"כ מביא ר' חנניה קמו ר' מנא בשם ר' יודן ירושלמי תמיד נשחט הוריות פ"ב, ובאמת שם הבונה לר"ח דציפורי שהיה בתלמיד חבר לר' מנא. וכן יאמר ר' חנניה ור' בון בר כהנא ור"ז בשם חוקיה קידושין פ"א ה"ה, ולא נמצא שם אך ר' יונה ר' חנניה תרתיה בשם חוקיה. וכן מביא ר' חנינא מסתמך בי ר' חייא בר אבא דציפורין וראה שהעם רצין לשמוע דרשת ר"י ושחט הוריות פ"ג ה"ו. ובמחילה מכבודו שלא ראה כי שם קאי על ר' חנינא בר חמא שהיה רבו דר"י. וכן יאמר ור' יהודה בן פוי בש"ר יוחנן סוכה פ"א ה"א, שם ר' חנניה חברון דרבנן. וכן מביא ור' יהושע בר זירל וכונתו לתרומות פ"ח ה"ג ולא ראה כי שם ר' חנינא בר חמא כמבואר בערכו, ומביא שאמר בשם ר' פנחס, הוא ר' חנניה דציפורי האחרון. ומה שמביא שאמר בשם ר' שמואל בר יצחק הוא ר"ח חברון דרבנן, וכן צ"ל ברפ"ב דערלה ושם חסר תיבת בר יצחק. וכן מביא ערך ר' חנניה, והני קמיה רב אדא בר אבימי הוא ר"ח חברון דרבנן.

וסיפר דברים לפני רבן גמליאל שלח לר' יהושע הנהג בן אחיך וכו' — שלח לר"ג מפיה הורה, ובעירובין פ"ד סה"א חנניה בן אחי ר"י אימר כל היום היו דנין אלו כנגד אלו עד שבא אחי אבא והבריע ביניהן והתקין שתהא הלכה כר"ג וכראב"ע בספינה וכו' יהושע ור"ע בריר, והמאמר מובא עירובין מג. חנניא אימר 'אמש הכריע אחי אבא הלכה כר"ג, ומוה אנו רואין שהיה בסנהדרין דיבנה.

והתרועע עם כל גדולי הדור ההוא כשבעות לה: חנניא באר"י וראב"ע משום ר"א המודעי אמרו, ובתוספתא פאה פ"ג ה"ד אימר ר' יוסי משמו.

ועוד בחיי דודו ר' יהושע ירד לבבל לזמן קצר כסוכה כא. שאמר כשירדתי לגולה מצאתי זקן אחד — וכשבאתי אצל ר' יהושע אחי אבא הורה לדבריו, ואפשר שעל אותו הזמן אמרו בספרי ראה, ריב"ב ור' מתאי ב"ח וחנניה באר"י ור' יונתן כשיצאו לחו"ל קרעו בגדיהם, ומשם הביא מנהגי בבל כתענית פ"א ה"א חנניה באר"י אימר בטולה לא נהגו כן אלא עד ששים יום בתקופה, ומובא בקצרה תענית י. חנניה אומר ובטולה עד ששים בתקופה. (וגם מזה ראיה שחם חנניה כבבלי הוא בן אחי ר' יהושע, וכן בעירובין ה. חנניה אומר בש"א וכו', ובירושלמי שם פ"א ס"הא איתא חנניה בן אחי ר' יהושע.)

הלכותיו במשנה לא נמצא בשום מקום ואפשר יען שברור ר"ג והבריו היה עוד צעיר והיה הולך וכו' לבבל, ואח"כ קבע ישיבתו בקביעות בבבל, וכאשר נבאר. אבל כבר ייתות מציינו הרבה הלכות ממנו כשבת יב. חנניה [בן אחי ר"י עירובין מג.] אומר חייב אדם למשמש בגדיו ע"ש עם חשיכה, ובחגיגה י. אמר יש להק על מה שיסמכו, וביוסא לו. בענין אנדה על הפסיק זכר צדיק לברכה, וערבין יא. דרש יעננו בקול על עסקי קיל. ובנדה לו:

אומר

הוא הנקרא בירושלמי בשם רב הושעיה חברון דרבנן אחי ר' חנניה חברון דרבנן שהיו אחים לרבה. וא"א לומר שזה רב הושעיה הכונה לר' אושעיא רבה, יען שמקום ר' אושעיה היה בציפורי ואח"כ בקיסרין כמביאר בערכו, וזה רב הושעיה היה מקומו בטבריא יען שהיו לפני ר' יוחנן שהיה הריש מתיבתא בטבריא, וכדמצינו שבת פ"ו ה"ב סיבראי אמרין מן סדרא רבה עד חנותיה דרב הושעיה ובתענית פ"א סה"ב א"ר יוסי (חכירו דר' יונה) לר' חנניה [בר, כן הוא במגילה פ"ג ה"ו] אחי דרב הושעיא נהיר את כד הוינן קיימין קומי חנותיה דרב הושעיה חביבך, עבר ר' ועירה א) ושאלין ליה ואמר עוד אנא היא צריכה לי. עבר ר' יסא ושאלין ליה, ובמגילה פ"ג ה"ו נשתבש הרבה שחטר שם שם האימר לר' חנניה, וגם אמר שם שעבר ר' בא בר זכרא ושאלו ואמר בשם רב. ובספר היקד מביא הירושלמי יאמר שהוא מ"ס וצ"ל ר' בא בר ביזנא, כי באמת רחוק מאוד לומר שר' אבא בר זכרא שהיה תלמידו דר' חנניא בר חסא יהיה גם אחי ר' אושעיא חברון דרבנן? ובשבת פ"א רה"ב ר' חנניה בן אחי דרב הושעיא אומר מתני' בע"ה וכו', ואפשר שאביו היה ר' שמואל אחי דר' הושעיא הנזכר חגיגה פ"ב ה"ו.

חנניה (או חנינא) בן אחי ר' יהושע.
ולפעמים סתם חנניה.

דעת הרב החכם ר"ד רמבר נ"י בספרו אהצ"י פסחים פ"ה ה"א שאביו היה נקרא בשם ר' יהודה בר חנניה הנזכר ספרי ריש האזינו.

את תורתו קיבל מדודו ר' יהושע כנדה כד: קמפלת דמות נחש הורה חנניא ב"א של ר' יהושע אמו טמאה לירה הלך ר' יוסף (וביוחסין גרס ר' יוסי הגלילי, וכן הוא ככה"ג ובספר כפתור זמרת ובספר זהויר)

הלאה, ובחולין מו: יסיפר שר' חנניה חלש על לגביה ר' נתן וכל גדולי הדור. ואחרי שהלך לבבל וכל הדור ההוא מתו או נהרגו בחורבן ביתר ונתבטלה סנהדרי יבנה, וחכמי הדור של ר"מ וחבריו טרם נתקבצו למקום אחר, כי הגזירה הידועה גזירת אנדריוס קיסר נמשכה כמה וכמה שנים, היה אז חנניה ב"א ר' יהושע כמעט יחיד ברור בא"י ובחול' חוץ מר"י בן בתירה שהיה אז בניצוי, וכמו שהבאנו לעיל שגם בחיי ר"ג ור"י הורה הוראות.

וכל אותן השנים לא יכלו לעבר שנים ולקבוע חרשים בא"י כי מלכות הרשעה הבימה בשבע עינים על כל מצות ישראל לעקרו ולבלותו, וכאשר התאונן ר' נתן שהיה באיתו הזמן עדיין בבבל, כמכלתא יתרו מ"ב דבחדש פ"ו, ר' נתן אמר לאוהבי ולשומרי מצותי אלו ישראל שהם יושבין בא"י ונותנין נפשם על המצות, מה לך יוצא ליהרג על שמלתי את בני, מה לך יוצא לישראל על שקראתי בתורה, מה לך יוצא ליצלב על שאכלתי מצה — על שנטלתי לולב, ובפרט ענייני עיבור השנה שהוצרכו גם בזמן ר"ג בשעת שלום ליטול רשות מאת ההגמון כסנהדרין יא, והדיון הוא שאם אינם יכולין לעבר שנים בא"י או מעברין בחו"ל כמפורש בירושלמי נדרים פ"ו ה"ח וסנהדרין פ"א ה"ב שבחו"ל אין מעברין ואם עיבורה אינה מעוברת, [במד"א] כיכולין לעבר בא"י אבל בשאין יכולין מעברין בחו"ל, כירמיה, יחזקאל, ברוך בן נריה עברו בחו"ל. חנניה ב"א ר' יהושע עיבר בחו"ל. וכן מובא בכרכות סג. כשירד חנינא באר"י לגולה היה מעבר שנים וקובע חרשים בחו"ל.

אבל כששקנה מעט הארץ מרוע הגזירות אסרו בירושלמי חנינה פ"ג ה"א שהתקבצו בבקעת בית רימון ר"מ ר'

אומר כל שהל קישויה וכו'. ובכתובות ע"ב: וחנניה בן אחי ר' יאשיה (צ"ל ר' יהושע) אומר עשו ולד שפחית מלוג, ושקלים פ"ו סה"א ארשב"ל יפה למדני חנניה ב"א ר' יהושע מה הים הזה בין גל גדול לגל קטן גלים קטנים, כך בין כל דבור ודיבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה, ובל"ס לא ראה רשב"ל אותו אך בן היה לו בקבלה משמו.

ובשם סתם ר' חנניה נזכר שבת כ. לו: נא; עירובין יח. כו. ל: פ; יומא גמ. ובבבולס אמרו מתני' דלא כחנניא.

ובקה"ר פ"א פסיק חדר יוספר חנינא ב"א ר' יהושע אול להדיה דכפר נחום (ושם היה מקום מושב הנזירים הראשונים) ועבדו לו מינאי מלה ועלון יתיה רכיב חמרא בשבתא, אול לגביה ר' יהושע חביביה ויהב עלוי משח ואיתסו א"ל ביון דאיתער כך חמרא דההוא רשיע לית את יכיל שרי בא"י נחת ליה מן תמן לבבל ודמך תמן בשלמיה.

ומסיפור הנפלא הזה אשר בחידות ידברו, נוכל להבין שהמינים משבוהו ברמייתם ובאחוזתם ולכדוהו ברשתם והאמין בשימתם הארורה שכבר משיח בא לתקן עולם במלכות שרי, וזה שאמרו רז"ל שרכיב חמרא בשבתא שכבר בא השבת והעני הרוכב על החמור. אך ר' יהושע כחכמתו הגדולה הראה לב"א האהובו אשר פיהם דיבר שוא וכל דבריהם שקר וכזב, אבל התיירא ר' יהושע פן כל באיה לא ישובון, לכן א"ל ביון דאיתער כך חמרא דההוא רשיעא לית את יכיל, והיתה עצתו הנכונה שילך לבבל ושם לא היו כת הרשעים כידוע. וכן עשה שהלך לפוטכריתא ויסד שמה ישיבה גדולה, והרכיץ תורה הרבה, וזה שאמרו סנהדרין לב: אחר חנינא ב"א ר' יהושע לגולה (זרשי' לפוטכריתא) ויותר נראה שיסד ישיבתו בנהר פקוד וכאשר נבאר

ואם לאו יהא בנדוי, ואמר לאחינו שבגולה
אם שומעין מוטב ואם לאו יעלו להר
אחיה יבנה מזבח, חנניה ינגן בכנור
(שהיה לוי) ויכפרו כולם.

. (ובל"ס שלחו רבותינו לר' יצחק זלר' נתן
ובקשו מהן שהם יעמדו לימין השלוחים).
וזה שאמרו בירושלמי נדרים שם כשקראו
השלוחים את האגרות ורצה חנניה
לבוותם או קם ר' יצחק וקרא כתיב
באורייתא אלה מועדי חנניה בן אחי ר"י,
אמרין ליה (הלא כתיב) מועדי ה' אמר
לון גבן (יגן שאם תשמעו לחנניה ע"כ הוא
כאלו כתיב מועדי חנניה), ור' נתן התגבר
כארי ויאמר כי מבלל תצא תורה ודבר
ה' מנהר פקוד אמרי ליה (הלא כתיב)
כי מציון תצא תורה וכו', אמר לון גבן
(צריכין אנו לקראתו בן).

או ראה חנניה כי נלכד במצודה והלך
לר' יהודה בן בתירה לנציבין לשאל
עצה ממנו אם ישמע לדברי השלוחים
אם לא. וריב"ב אמר לו שצריך לשמוע
להם, או קם (חנניה באר"י) ורכב על סוס
ורץ לכל המקומות שהיה יכול להגיע
ופרסם שעבור השנה שלו במל ומבוטל
ומכאן ולהבא צריכין לשמוע את חכמי
א"י, ובמקום שלא היה יכול להגיע עשו
את המיעדים מקולקל.
ונפטר זקן ושבע ימים בבבל כמפורש
קה"ר פ"א פסוק חדר.

ר' חנניה בריה דר' איבי.

נוכר ממנו דרשה אחת בששה"ר פ"ד
ב שדרש מה יפו פעמך בנעל אין כתיב
אלא בנעלים ב' נעלים נעילה בפסח
ובחג.

חנניה בר אידי.

נוכר פסחים קר. שלח להו רב שמואל
בר אידי חנניה אחי אומר אחת (ולית
הלכתא כוותיה), ולולי דמיסתפינא הייתי
אומר שצ"ל שר"ש בר אידי שלח שחנניה
[בן] אחי [ר' יהושע] אומר אתה, וכאשר

אמר

יהודה ור' יוסי ור"ש ור' נחמיה וראב"י
ור"י הסגדלר (אך רשב"ג לא היה עדיין עמהם
שזה היה טמם שהוקם לנשיא כי עדיין לא הורשו
חכמי הדור להתיישב במק"א), והיתה ראשית
מעשיהם להחזיר העטרה ליושנה ולעבר
שנים בא"י כדן התורה, ואמרו שם
שנכנסו לעבר את השנה ודרשו כל מי
שספיקה בידו לעבר את השנה ואינו
מעברה כאלו עובר עכ"ם.

ולחוציא מכת אל הפועל הרבר הגדול
הזה, הוצרכו לשלח לבבל אל חנניה בן
אחי ר' יהושע לאסור עליו שלא יעבר
שנים מעתה, ולכן שלחו שני חכמים
גדולים אליו לנהר פקוד, כמפורש ברכות
סב, ובירושלמי נדרים פ"ו ה"ח וז"ל רבי
(וצ"ל רבותינו והיה כתוב רב' וזה ברור כי זה
היה דור שלם קודם רבי) שלח ג' איגרון גבי
ר' יצחק ור' נתן (שהם היו בראשי הדור
בבבל אז, ור' נתן היה בן הריש גלותא כמבואר
בערכו) בחדא כתב לקדושת חנניא, ובחדא
כתב נדרים שהנחת נעשו תישים, ובחדא
כתב אם אין את מקבל עלך צא לך
למדבר האמר ותהא שוחט ונחנינין
(בברכות סג: אמיה) זורק, ובברכות שם
מפורש את מי שלחו וז"ל ששגרו אחריו
שני ת"ח ר' יוסי בן כיפר ובן בנו של
ר' זכריה בן קבוטל כשבאו אליו א"ל
למה באתם? א"ל ללמוד תורה באנו
הכריז עליהם אנשים הללו גדולי הדור
הם ואבותיהם שמישו בבהמ"ק. התהיל
הוא מטמא והם מטהרין הוא אוסר והם
מתירין, וכששאל להם למה עושין כזאת,
או נילו לו למה באו שלא יעבר שנים
בתו"ל, אמר להם והלא עקיבא בן יוסף
היה מעבר שנים — בתו"ל? א"ל הנח
ר"ע שלא הניח כמותו בא"י, א"ל אף
אני לא הנחתי כמותי בא"י, א"ל נדיים
שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים, והם"
(ומזה אנו רואין שלא רבי שלחם ולא רשב"ג
כדעת החכם נרעין) שגרונט אצלך וכן אמרו
לטו לכו וא"ל בשמנו אם שומע מוטב

ונזכר במשנה ג' פעמים בכלאים פ"ד מ"ח ר"א בן יעקב אומר משום חנינא בן חכניאי אפילו הרבה האמצעיות וכו', ומכות פ"ג מ"ט חנינא ב"ח אומר אף הלוכש כלאים, ואבות פ"ג מ"ד ר' חנינא בן חכניאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידו והמפנה לבו לבטלה ה"ז מתחייב בנפשו.

הוא היה בישיבת יבנה מהרנין לפני חכמים כסנהדרין יז: דנין לפני חכמים (ר"ג ור' יהושע ותבוייהם) שמעון ב"ע ושמעון בן זוסא והנן המצרי וחנניה בן חכניאי. ובירושלמי מע"ש פ"ב ה"ד תלמידים: חנינא בן חכניאי ור"א בן מתאי וכו'. ובשקלים רפ"ה ביבנה היו ד' (שהיו יודעין שבעים לשון) ב"ע וכו' ובן חכניאי ור"א בן מתאי.

והנה אף ששימש את כל חכמי יבנה אבל היה בפרוטוטו תלמידו המובהק דר"ע כחגיגה יד: חנניה ב"ח הרצה (דרש כמעשה מוכנה) לפני ר"ע, וביק"ר פכ"א"ח שהוא ורשב"י הלכו ללמוד תורה אצל ר"ע ושהו שם יג שנים, וככתובות סב: יספר ר' חנניה בן חכניאי היה קאוול לבי רב בשילוי הילוליה דרשב"י ורשב"י בקשו שימתין עליו ולא רצה. וישב שם יב שנה וכמשך הזמן אישתנו שבילי דמתא וכשבא לעירו לא ידע סקוק מגורת אשתו. הלך וישב אגודא דנהרא שמע שקירין לנערה אחת בת חכניאי, אמר, בלי ספק בתי היא, הלך אחריה ובא לביתו פתאום וכשהביטה אשתו עליו פרח רוחה מרוב פחד, ואמר ענייה זו זה שכרה? בעא רחמי עלה ותייה. וזה שדרש עליו ר' יהושע בר נחמיה בב"ר פיזג, זכה כאשתו של ר' חנינא בר חכניאי.

ובגדה נב: אר"ש מצאני חנינא ב"ח בצידון ואמר כשאתה מניע אצל ר"ע אומר לו עד מתי הבת ממאנת אם יאמר

אמרו שם בסוף העמוד הנא משמיה דרבי"ח — ולית הלכתא כוותיה. וצ"ע.

רב חנניה בר ביבי.

נזכר פסחים קי. אמר רב אשי חוינא לרב חנניה בר ביבי דאכל כסא הוה נפיק וחוי אפי שוקא. ודעת היוחסין שהוא נבד אביי.

ר' חנניה בן גמליאל. ערך ר' חנינא בן גמליאל.

ר' חנניה בריה דר' הלל. ערך ר' חנינא בריה דר' הלל.

חנניה בן חזקיה בן גרון או גוריון. גדול הדרור בזמן הלל ושמאי וע"י נשארו לנו לפליטה ספר יחזקאל ומגילת תענית, כשבת יג: אר"י אמר רב ברם זכור אותה האישי לטוב וחנניה בן חזקיה שמו שאלמלא הוא נגזו ספר יחזקאל — מה עשה העלו ג' מאות גרבי שמן וישב בעליה ודרשו. וכן הוא בחגיגה יג, ובמנחות מה. איתא חנינא בן חזקיה, ובשבת יג: מי כתב מגילת תענית אמרו, חנניה בן חזקיה וסייעתו שהיו מחבבין הצרות, ובסוף מגילת תענית (שר) אלעזר בן חנינא בן חזקיה בן גרון כתבו ובל"ם ששניהם אמת שהאב ובנו כתבו המגילה. ובשבת פ"א מ"ד ואלו הן מן ההלכות שאמרו בעליות חנניה ב"ח בן גוריון (וכנמרא שם יג. בן גרון) כשעלו לבקרו נמנו ורבו ב"ש על ב"ה, וי"ח דברים גזרו בו ביום.

ובחגיגה יג. מעשה בתינוק אחד — והיה מבין בחשמל ויצאה אש מחשמל ושרפתו — א"ל חנניה ב"ח אם זה חכם הכל חכמים הן.

ואלעזר בנו נזכר הרבה פעמים כמבואר בערכו.

ר' חנניה (או חנינא) בן חכניאי.

(תנא דמישנה).

אביו ר' חכניאי נזכר בפדר"א פמ"ט.

ר' חנניא בנו של ר' יוסי הגלילי.
ערך ר' חנניא.

ר' חנניא בריה דר' יסא. ערך ר'
חיננא בריה דר' אסא.

ר' חנניה בן יעקב.

נזכר אבות דר' נ פכ"ט אמר הניעור
בלילה מתוך ד"ת סימן יפה לו.

ר' חנניה בר יצחק. ערך ר' חיננא
בר יצחק.

רב חנניא בר מנומי. ערך ר'
חנינא ב"מ.

ר' חנניה בר עדו.

נזכר בתוספתא סוף עריות אחר רבי
וגרסת התוס' צוקערמאנדעל ר"ח בר
עדיי.

חנניה בר עכברי.

בירושלמי סוף תרומות ובשבת פ"ב
ה"א עבר עבדתא אצל ר' חייא ציפוראי.

ר' חנניה בן עקיבית. ערך ר' חנניא
בן עקיבא.

ר' חנניה בן עקשיא.

נזכר במשנה סוף מכות (מאמרו
הנודע שאנו אומרים אחר סדקי אבות) רצה

הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה
להם תורה ומצות. ובתוספתא דשקלים

פ"ג אמר אלו ואלו ניתנין מחצי כבש
ולמטה. וכעין זה מובא בשקלים פ"ח מ"ח

בסתם משנה. ובמס' סופרים פ"ה ה"ד
מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי ור' חנניה בן

עקשיא (לגרסת נ"י). בדין הכותב את השם
וטעה. ובמנחות ל: מיבא המאמר ע"ש

ר"ש בן אלעזר משום ר"מ. וביוחסין כותב
שנזכר בג' מקומות בתוספתא.

חנניה בן שמואל.

בירושלמי דמאי פ"ב סה"א ר' יצחק
בר טבלאי שאל לר' יוחנן א"ל שאל

חנניה בן שמואל דתנייתא (שהוא התנא
השונה בריתות נישבת ר"י), ובשבת פ"א

ה"א-ב

לך — והלא בן שלקית וכו', ובתוספתא
שם פ"ו אר"ש מצאני חנניה בן כינאי.

וכן הוא בתוספתא ננעים רפ"א ר"א בן
יעקב משום ר' חנניא בן כינאי שאמר
משום ר"ע.

והתרועע עם כל גדולי הרור כטובה
לד. שא"ר יוסי אבא חלפתא ור"א בן

מתאי וחנינא בן חכינאי עמדו על אותן
אבנים וכו'.

ובמנחות סב. חולק עם ר' יוסי בן
המשולם.

הלכותיו נזכרו שבת קמז; קידושין
נה; ספרא אמור פ"דיא.

מדרשותיו היקרות מלכד מאמרו באבות
מצינו במכלתא בשלח פ"ג דרש אח אני

לישראל בעת צרתן. ובתוספתא שבעות
פ"ג אומר אין אדם כופר בעמינו (או

באמיתו) עד שכופר בעיקר. והיה מהרוגי
מלכות כרמונא בב"המר ח"ב צד 66

ובמ' אלה אוכרה הנדפס בב"המר חדר
ב' שחשבו בין העשרה הרוגי מלכות

והיה או בן צ"ה שנים.

ר' חנניה בן חלניס.

נזכר במכלתא בשלח פ"ג אך צ"ל
בן חכינאי, וכן הוא בילקימ בשלח שם.

ר' חנניה בר יהודה (תנא).

בספרא צו פסוק זאת תורת המנחה,
הקשה לר"ע ופליג עליה, ושם שמיני

פסוק וישמע משה ומב בעיניו א"ר יהודה,
חנניה בן יהודה היה דורש כל ימיו קשה

הקפדה שגרמה למשה למעות. ובירושלמי
פסחים פ"ה ה"א א"ר יוסי — כהדא

דתני חנניה בן יהודה אומר שומע אני
בין ערבים וכו'.

ר' חנניה בר יהושע.

נזכר במ"ד פ"יד, והוא מ"ס וצ"ל ר"ח
בן אחי. ר' יהושע בבירושלמי סנהדרין

פ"ב ה"י.

אם לא ישרפו אותך ואת ס"ת באש — ולא היה ימים מועטים שנפטר ר"י בן קסמא והלכו כל גדולי רומי לקברו — ובהורדתן מצאו את רחב"ת שהוא יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו, ואז תפסו אותו ואת ר"א בן פרמא, אך ר"א ב"פ ניצל ע"י נס, ורחב"ת כשהביאורו לפני השופט ושאלו אמאי קא עסקת בתורה השיב לו כאשר צונו ה' אלהי, מיד נזרו עליו לשרפה (וען שהיה הוגה את השם באותיותיו) ועל אשתו להריגה (דלא מיחתה נו) ועל בתו לישב בקובה של זנות דא"י פ"א היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי אמרו כמה נאה פסיעותיה של ריבה זו מיד דקדקה בפסיעותיה (לפסיע פסיעות נאות), ובשעה שיצאו שלשתן צדקו עליהן את הדיון, היא אמר הצור תמים פעלו ואשתו אמרה אל אמונה ואין עול, ובתו אמרה גדל העצה — אשר עניך פקחות על כל דרכי וכו'.

וכאשר אמר ר"י בן קסמא בן היה כי ברכוהו בס"ת והקיפודו בחבלי זמורות והצוהו בתן את האור ולקחו ספוגין של צמר ושראים כמים והניחו על לבו שלא ימות מהר. אמרה לו בתו, אבא! אראך בכך? אמר לה אלמלי אני נשרפתי לברי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי, מי שמבקש עלבונה של ס"ת היא יבקש עלבוני. א"ל תלמדיו רבי! מה אתה רואה, א"ל גילין נשרפין ואותיות פורחות, (א"ל) אף אתה פתח פיך ויבנס בך האש, א"ל מוטב שימלנה מי שנתנה ואל אחבל בעצמי. א"ל התליון, רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך אתה מביאני לחיי העה"ב? א"ל הן ונשבע לו — יצאה נשמתו בטהרה, וגם התליון קפץ לתוך האור, יצתה בת קול ואמרה רחב"ת וקלצטורדיני מוזמנין לחיי הע"הב.

והחכם

ה"א"ב: וסוכה פ"א ה"א תנא ר' חנינא ב"ש כל הכלים שהיו במקדש וכו'.

ר' חנניה (או חנינא) בן תרדיון.
(תנא דמתניתין).

נוכר במשנה הענית פ"ב מ"ה מעשה בימי ר' חלפתא (אבי ר' יוסי) ור' חנניה בן תרדיון שעבר אחר לפני התיבה וגמר את הברכה כולה ולא ענו אתריו אמן. וכן נזכר אבות פ"ג מ"ב שאמר שנים שיושבין ואין ביניהם ר"ת ה"ו מושב לצים וכו'.

רבתיז מצינו אך במק"א שאמר משמו דר' אליעזר.

וקבע ישיבה גדולה בעיר סיכני כסנהדרין לב: שאמרו אחר ר' חנינא בן תרדיון לסיכני. וכן נזכר עם חבריו ר' חלפתא כר"ה כ"ו, הענית מו: בלשון וכן הנהיג ר' חלפתא בציפורי ור' חנניה ב"ת בסיכני.

והיה נבאי צדקה כע"ו יו: וראב"י אמר עליו לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אא"כ ממונה עליו ת"ח כר"ה בן תרדיון. והוא ראה איך שנהרגו קרושי עליון על שהרכיבו תורה ברבים כמפורש שמחות פ"ח בשנהרג ר"ע בקיסרי באתה השמועה אצל ר"י בר אבא ור' חנינא בן תרדיון עמדו והגרו שקים וקרעו בגדיהם והספידוהו. אבל מה לו ולמלכי רומי, הוא שאמר בעצמו אבות פ"ג מ"ב שנים שיושבין ואין ביניהם ר"ת ה"ו מושב לצים, יתבטל הוא מלמודו אפילו רגע אחת? וגם לא שמע לעצת חבריו הזקן ממנו כשבא לבקר את ר' יוסי בן קסמא א"ל חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה שהחריבה את ביתו — והרגו את חסידיו — ואני שמעתי עליך שאתה מקהיל קהלות ועוסק בתורה, והשיב לו מן השמים ירחמו, א"ל אני אוסר לך דברים של מעם ואתה אוסר לי מן השמים ירחמו? תמה אני

העיר ה' דברים, ושם מ"ב אמר מימי לא ראיתי עור יוצא לבית השרפה, א"ר עקיבה מדבריו למדנן, ושם מ"ג אף היא העיר על כפר קטן שהיה בצד ירושלים (וזמא בנימין כ: ושם ברש"י ט"ס וצ"ל ר"ח סגן הכהנים), וזכרים פ"ט מ"ג אומר דוחה היה אבא את בעלי מימין מע"ג המזבחה, וכן הוא בתוספתא שם (ובברטנורא גרס ר"ח בן אנשינוס), ומנחות רפ"א אמר בשבת היה נקצר ביחוד, ובנגעים פ"א מ"ד ר' דוסא בן הרקנים אומר מראית נגעים לו, עקיבה בן סהלאל אומר עב, ר' הנניא סגן הכהנים אומר אין רואין את הנגעים בתחלה לאחר השבת, (ובתוספתא שם ובת"כ פ' נגעים פ"ב גרסי ר"ח סגן הכהנים אומר מראית נגעים מז), ופרה רפ"ג אומר הכהן השורף את הפרה מוין עליו כל שבעת הימים, ובתנחומא תצוה אמר אני הייתי משמש בב"המק ומעשי נסים היה בסנורה.

ומכל זה אנו רואין שהיה בזמן הבית, וכן הוא ביומא כא: שאמר אני ראיתיה (וא"ש של הקדש) ורביצה ככלב, והוא ראה את החורבן בעיניו וחי גם אח"כ כמפורש תענית יג, ביצה פ"ב ה"ב שאמר כדאי הוא בית אלהינו לאבד עליו מבילה אחת בשנה (שלא להטביל בת"כ), וכן מנחות רפ"י שאמר בשבת, "היה" נקצר.

ונזכר בכריתא יומא לט, שאמר למה סגן מימיני שאם אירע בו פטול ככה"ג נכנס סגן ומשמש תחתיו, ומה שמצינו יומא ח, שאמרו תנאי היא ר"מ ר' יוסי ור"ח סגן הכהנים, לא שנחלקו ביחד אך זה מסידור הש"ס שחולקין ר"מ ור' יוסי, ואמרו שגם דעת רחס"הב הוא כך, וכמו שאמרו בפירוש פסחים פ"א ה"ו וכי ר"ח סגן הכהנים לא קודם אישא הוה?

וכאשר ראה בעיניו שמן השמים המליכו את הרומאים לכן אמר אבית פ"ג מ"ב הרי מהפלל בשלושה של מלכות שאלמלא

והחכם גרעץ בח"ב צד 259 העתיק שלא כהונן הו"ל עהתליון יעצו ליטול הספונין מעל לבי אך ר' הנניא לא רצה לשמוע לו כי השב זאת לאבדת א"ע לרעת.

וכן נחשב בין הרגיני מלכות באיכ"ר פ"ב פ' בלע, ומד' ההלים פ"מדיג, ובכוף מגילת תענית כתוב ששורף כ"ז סיון, דבריו בהלכה מצינו אך במנחות נד: ר"כ סתני לה רהב"ת אומר מחמיצין וכו', ובתוספתא מקראות רפ"ו מעשה בבית ענת שקוו יותר מאלפים כור וכאו ושאלו את ר' הנניא ב"ת ופסל.

ומצינו שהיה לו שני בנים ושתי בנות, בן אחד שיצא ללססות והרגוהו וקרא עליו אביו ונהמת באחריתך כשמתות ספ"ב, וכן אחד ת"ח כתרופתא כלים פ"ד ה"ט ששמעון בן הנניא שאל ממנו הלכה, ובהו החכמניות הנודעת בשם ברוריה אשת ר"מ, ובהו אשר נגור עליה לישב בקובה של זונות ואך אח"כ הצילה ר"מ משם.

ובספר חקרי לב ח"ג צד 129 ידבר סרה עליה שמרצונה הלכה לישיב בקובה של זונות, וחוצפה יתירה היא להכחיש דברי חז"ל המפורשים שר"מ מצאה נקיה ותמה וברה, ומה שדקדקה בפסיעותיה הלא אך בו"ד היתה וצעירה לימים, וכן מונח במבע כל האדם וד"ל.

ר' הנניה הברון דרבנן. ערך רב הנניה ב).

ר' הנניה או הנניא-הנניא

סגן הכהנים.

תנא בזמן הבית, ונזכר במשנה פסחים פ"א ט"ו ר' הנניא סגן הכהנים אומר מימיהן של כהנים לא נמנעו מלשורף את הבשר וכו', ובשקלים פ"ד ט"ד אמר מותר נסכים לקיץ המזבחה, ושם רפ"ו אמרו של בית ר"ג ושל בית ר' הנניא סה"כ היו משתחווין יד', ובערויות רפ"ב

שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו, ובספרי נשא סקמ"ד אמר גדול השלום ששקול כנגד מעשי בראשית. ובאר"נ רפ"כ נמצא ממנו מאמר מוסרי שאמר כל הנותן ד"ת על לבו מבטלין ממנו — הרהורי שמות, הרהורי עול בר"ה.

ובסוף מגילת תענית ומובא במור או"ח סתק"פ מכה"ג ובש"ע שם שבכ"ה בסיון נהרגו רשב"ג ור' ישמעאל בן אלישע ור"ח סגן הכהנים, ופלא שלא נזכר שמו בשום מקום שיחשב בין הרוגי מלכות. אבל כל"ס שאין הכונה ששלשתן נהרגו בזמן אחד כידוע שרשב"ג וריב"א נהרגו קודם החורבן, והוא חי גם אחר החורבן, אך הכונה שאירע שבוים כ"ה בסיון נהרגו שלשתן.

ומצינו שקלים פ"ח מ"ה ר' שמעון בן הסגן ולדעת הרמב"ם שהיה בן ר"ח סגן הכהנים.

רב חנניה סנתוניא. ערך ר' חנינא ענתייה.

חנניה קריתסיה.

בירושלמי כתובות פ"ב ה"ט שהיה כהן ואישתבאי הוא ובניו ואשתו אתון לגבי ר' חנינא ולא קבלון, לגבי ריב"ל וקבלון.

חננאל המצרי.

(חננאל בן שלם דוד ירמיה, ירמיה פל"ביו).

היה כה"ג בזמן בית שני ובימיו עשו פרה אדומה כמפורש פרה פ"ג מ"ד. ובקדמוניות היהודים יסופר אודותיו שהורדוס כשישב על כסא מלכותו הרים את חננאל שהיה מכבל לכה"ג, ואח"כ ע"פ בקשת אשתו מרים הסירו לפי שעה, ואודותיו ידובר באריכות בספר היקר דורות הראשונים ח"א צד נט:.

רב חננאל.

(מנרל חננאל, ירמיה פל"אילת).

היה תלמיד מובהק לרב כפסחים קנ.

חולין פו: שאמרו, רב ברונא ורב חננאל תלמידי רבב הוו יתבי בסעודתא, קאי עלייהו רב ייבא סבא, וביבמות קי. ההוא עובדא דהוה בנרש — ורב ברונא ורב חננאל תלמידי דרבב הוו התם. ומו"ק ימ, אורי ליה רב ואמרי לה רבה כ"ח לרב חננאל. וכירושלמי ברכות פ"ו ה"י יצחק בר אבא בר מחסיה ורב חננאל הוין יתבין — סלקין לבית רב.

רב חננאל אמר רב ברכות מג: ממ, פסחים סח, ר"ה לה, תענית ה, מגילה ג, מו"ק יב; חגיגה יג; יבמות קי, קידושין עב, מנחות ל: לא; לד; חולין צא; מגילה פ"א ה"ט.

ובגדרים עז. רב שרא נדרא לרבה בקימונא דבי רב. וידוע שרבה לא ראה את רב, אבל הגרסא האמיתית הוא כדמוכא ביוחסין שצ"ל רב שרא נדרא לרב חננאל. והיה גדול כ"כ עד שגם ר"ה כששאלוהו — א"ל זילו שיילוה לרב חננאל כבכורות כד: (פירש"י תלמידו של רב הוה).

האומרים בשמו מצינו רב איקא בר אבין א"ר חננאל מגילה ג, קידושין עב, רב ועירא א"ר חננאל מנחות לא; מגילה פ"א ה"ט, כתובות פ"ג ה"א, וב"ב פ"ט ה"א איתא בטעות רב חננאל בשם ר' ועירא וצ"ל להופוך. ר' פנחס בשמו אס"ר פ"א"ד.

פרנסתו מצא שהיה סופר מומחה, כמפורש מגילה יח: רב חסדא אשכחיה לרב חננאל דהוה כתב ספרים שלא מן הכתב א"ל ראוייה כל התורה כולה ליכתב על פיך אלא כך אמרו חכמים אסור וכו'. וכן בירושלמי מגילה פ"א ה"ט, ובמו"ק פ"ג ה"ד חר בר נש נאכר לו תפלין שלו בחו"ה אתא לגבי ר' חננאל ושלחו לגבי ר' אבא בר נתן א"ל הב ליה תפילך וזיל כתוב לך, ורב א"ל שגם מותר לו לכתוב בעד אחרים.

ומצינו

רב חסדא (הכהן).

(ובירושלאמי נקרא לפעמים חסדאי-חסדאי-חסדאי).
האדם הגדול הזה אשר זכה לתורה
ולגדולה ולאריכות ימים ולישב על כסא
רב ור"ה בסורא, לא נודע לנו שום דבר
מי היו אבותיו או משפחתו ואך ידוע
בשם "רב חסדא".

ומה שמצינו מנהדרין ה. שא"ל ר"ג
בר יעקב לר"ג בר רב חסדא הכי אמר
אבוה דאבך משמיה דרב וקאי על רב
הנן בר רבא מ"ס הוא שם וצ"ל אבוה
דאבך וכאשר נבאר הלאה.

וכאשר יסר רב את ישיבתו הגדולה
בסורא היה אז רב חסדא בן שתי שנים
כמפורש באגרת דרש"ג ח"ג רפ"ב שבא
רב לבבל תקל לשטרות ורב חסדא נפטר
הרך לשטרות, וחי צב שנים, ורב מלך
כח שנים וא"כ היה רב חסדא כשבא רב
לבבל בן ב' שנים, ובפטירת רב היה בן
שלושים שנה ולכן בלי ספק זכה עוד
לקבל תורתו מפי רב, וזה שמצינו סוכה
לג, בכורות מה, נדה מט. שאמר רב
חסדא דבר זה רבינו הגדול (רב) אמרו
והמקום יהיה בעזרו. וכן ברכות לח:
דרש רב חסדא משום רבינו ומנו רב,
וביצה כה. אמר רב חסדא מדברי רבינו
נלמוד (ופירש"י ר"ה ורב חסדא ור"ג שלשתן
היו תלמידי רב), וכן הוא ביבמות קי,
וכן מצינו רב חסדא אמר רב כברכות
מג, עירובין צו, פסחים קו, נזיר מג,
ע"ו לא. נב. ס; מנחות יו, והיו חביבין
עליו שמעתתא דרב כ"כ עד דאמר שבת
י: כל מאן דאתי ואמר לי שמעתתא
חדתא דרב יהיבנא ליה ב' מהנתא דתורא
(שהיה כהן).

וכן מצינו שבת קמד: אמר רב חסדא
מדברי רבינו (שמאל) נלמוד, אבל לא
מצינו בשום מקום שידבר פא"פ עם רב
או שמאל, וזה אית שלא הגיע להיות
נחשב בין תלמידי רב.

ומצינו ר' יושע' כריה דרב חננאל
מגילה פ"א ה"ט"זיא:.

רב חננאל בר פפא.

נזכר שבת פח: אמר כמי דכתיב
שמעו כי נגידים אדבר למה נמשלו ד"ת
בנגיד, ל"ל מה נגיד זה יש בו להמית
ולחיות אף ד"ת וכו'. וגרסת דק"ס ר'
חיננא בר פפא.

הסא.

(כן ידותן וחסה לשערים, דברי הימים פ"ד ז"ל).
בכתובות פה: ההוא גברא דאפקיד
כסא דכספא נבי חסא, שכיב חסא ולא
פקיד, אר"ג ידענא כחסא דלא אמיד,
ופירש"י שהוא חסא הנזכר ביבמות קכא:
שסבע בנהר, ור"ג אמר האלהים אכלו
כוורא לחסא, אזלה דביתיה ואינסבא.
א"ד שר"ג הורה לה שמתרת להנשא
דאמר חסא גברא רבה היא, אי איתא
דסליק קלא אית ליה. וב"מ נו. מצינו
אמר רבא אמר רב חסא בעי ר' אמי —
אר"ג הדר אמר רב חסא פשיט ר' אמי.
ובדק"ס גרס חסא בלי תואר רב, ואפשר
שהוא חסא דלעיל.

ומצינו שבת פח. חסא בר חסא. וב"מ
פו. רב חסא בר כרתיה דחסא.

ר' חסא.

נזכר ר"ד פ"הד. ישלם ה' פעלך
ותהי משכורתך שלמה א"ר חסא אשר
באת לחסות. והיטב פ' מהר"זו שצ"ל
א"ר חסא שלמה יהיה שכרך פי' שלמה
המלך יצא ממך, יען אשר באת לחסות
וכו' ובוה סרו כל הפלפולים שתלו על
ר' חסא.

הסדא.

אבא בר חסדא ע"ז מט:
אבוימי בר חסדא זכחים קית. (גרסת
ג"א).
אבין בר חסדא או רבין בר חסדא
גימין ה.

קיו, יבמות כה; ע"ז כו; מכות כג,
משמיה דר"י ברכות נח; אבל לא מצינו
בשום מקום שעלה ר"ח לא"י בחיי ר'
יוחנן, ובברכות כד: אר"ה א"ר יוחנן —
א"ל רב חסדא האלהים אם אמר לי ר'
יוחנן בפומיה לא צייתנא ליה, משמע
מזה שלא היה תלמידו. ונראה בבירור
שקיבל תורת ר"י מהנחותי וכדמצינו
בירושלמי ר"ה ספ"ד שאמר רב חסדא
לר"ז דנחתין מערבייא ואמרין תמן בשם
ר' יוחנן, ואפשר שלכן קרא לעילא
(שהיה מהנחותי) רבותינו היוודין כברכות
לח: יען שקיבל ממנו תורת א"י, וכדמצינו
פסחים לג: שאמר רב חסדא לרב אחא
בר רב עויא מאן ציית לך ולר' יוחנן
"רבך".

וכן רב חסדא א"ר יונתן כב"ק סו.
(וצ"ל ר' יוחנן דק"ס).

ר"ח א"ר יצחק סוכה מד; חולין סו;
שאל רב חסדא ממנו ברכות כו. מג.
וכן רב חסדא אמר רבינא בר שילא
כסוכה יג, מ"ק יז: (ושם איחא במו"ק
אמר רב שילא וצ"ל רבינא בר שילא, דק"ס).
יבמות סח; ובזבחים לו: איתא בר
שילא וצ"ל בר שילא, ומצינו כתיבות עה.
אר"ח הא מילתא מגברא רבה שמיע לי
ומנו רבי שילא נראה שצ"ל רבינא בר
שילא כי ר' שילא נפטר עוד קודם שמלך
רב, והיה כתוב רבי' ונשמט הקו והיבת
בר ונעשה מזה רבי שילא.

וכן מצינו רב חסדא אמר רב קטינא
כב"מ עמ, בכורות לה, ערבין לב.
וכן קיבל מרב הסננא (תלמידו דרב)
כדמצינו שמתיר ליה רב חסדא כהוריות
פ"ג ה"ו, וכשבת צו, א"ר יוסף הא מלתא
איבעי ליה לרב חסדא ופשמיה ניהליה
רב המנונא.

וכשמלך רב הונא כסורא ישב רב חסדא
לפניו, והיה לו לתלמיד חבר, שכבר היה
אז רב חסדא כבן ארבעים שנה (שר"ה
מלך ארבעים שנה ונפטר תר"ח לשטרות).

וכדמצינו

ורבו המובהק היה אבימי, ובדאמר
בעצמו ערכין כב, קולפי מאבי בלעי
מאבימי, ובע"ז יד: הקשה לאבימי שלא
הבין פ"י המשנה ואבימי פירש לו.

וכן מצינו רב חסדא אמר אבימי
כסוכה טז; כתובות עא; ק; גימין כו;
סוטה ט, ב"ק יג; סנהדרין טו. פא,
זבחים כו. כו. מנחות עו. בבורות מד,
ובמנחות ו. אמרו אבימי תני מנחות בי
רב חסדא, ופריך והאמר רב חסדא קולפי
מאבי בלעי מאבימי? ומשני אבימי מסכתא
איתעקרא ליה ואתא לקמיה דרב חסדא
לאדכוריה גמריה.

וכן קיבל מבל גדולי תלמידיו דרב
ושמואל כדמצינו רב חסדא אמר רב ירמיה
בר אבא (תלמיד חבר דרב) כברכות נה;
תענית יב; סנהדרין קנ, ובזבחים כה;
וכן צ"ל כהוריות ו.

וכן רב חסדא אמר מר עוקבא (תלמידו
דשמואל שהיה בבבלי) כברכות י: כט;
שבת קמז; עירובין כא; פסחים ט,
כתובות מת. ע. גימין פח, ע"ז יו. כז,
גדה נב, ובסנהדרין ע. אמר רב חסדא
אמר רב עוקבא ואמר לי לה אמר מר
עוקבא (ובדק"ס ליתא תיבת רב עוקבא),
ובסוטה למ, אדבריה רב חסדא למר
עוקבא ודרש. וביבמות סג: אר"ח אמר
מר עוקבא בר חייא.

וכן מצינו רב חסדא אמר ועירי כברכות
מג, סנהדרין סט; ע"ז לא. מט, ושם
לא. אר"ח אמר לי אבא בר חמא הכי
אמר ועירי, ושם מט. איתא בטעות אבא
בר רב חסדא.

וכן רב חסדא אמר רב חמא בר גוריא
כמנחות עח.

וכן רב חסדא אמר רב חנן בר רבא
(חנן רב וחמיו של רב חסדא), כחולין סג,
ובפסחים קיו. אר"ח חוינא לתילי דבי
רב חנן בר רב (וצ"ל בר רבא, דק"ס).

ומצינו רב חסדא א"ר יוחנן כפסחים

בבעם וע"ז הלך לו רב חסדא לכפרי ושם הורה הוראת כעירובין סב: שרב חסדא הורי בכפרי בשני דר"ה (וצ"ל רש"י ולא היה מקומו דר"ה ומקומו בטומכותא (וצ"ל כסורא) ושתייהן בבבל). וכן ב"מ ו: שא"ל רב הושעיא לרבה כי אולת קמיה דר"ח לכפרי בעי מיניה. ויותר נראה ששם היה מקומו הקבוע ולכן קבל הרבה ממר עיקבא שהיה הוא וב"ד בכפרי כקידושין מר: ואך היה הילוך ללמוד בסורא לפני ר"ה, אבל היה שב לכירתו ושם הורה הוראתו.

מחלקותן של ר"ה ורב חסדא מצינו ברכות כה, שבת קמ"ו, סיכה ג; ביצה יד, בתובות כד: ג, גימין סד, כ"ב לא, חולין י.

והיה בפמירת ר"ה כמ"ק כה. כשרצו להניח ס"ת על מטתו א"ל רב חסדא — גמירנא מיניה וכו', ואמרו שם שהעלו את ארונו לא"י ור' אבא עשה הספד עליו ואמר ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרסה לו, מתיב רב נחמן בר רב חסדא — מפח ליה אבוה בכנדליה ופירש"י ד"ה רב חסדא, משמע מזה שגם רב חסדא עלה לא"י עם ארונו של ר"ה, ובוה יבואר לנו מה שאמר יבמות כא: אמר רב חסדא הא מלתא מגברא רבה שמיע לי ומנו ר' אמי, שאז כשהיה בא"י לזמן קצר אז היה ר' אמי הריש מתיבתא תחת ר' יוחנן ולכן קראו גברא רבה. ובעירובין לח: כי נח נפשיה דר"ה עייל רב חסדא למירמא דרב אדרב.

עם רב יהודה לא מצינו אותו בשום מקום שיאמר בשמו או לדבר עמו, אך בכרכות מג. א"ל רב חסדא לר' יצחק שאני רב יהודה דחביבא ליה א"י. ובחולין קי: א"ל רמי בר תמרי אי הוית באתרא דרב יהודה אחינא לך חורפאי, משמע מזה שלא היה מעולם במקום רב יהודה.

וברמצינו ברכות כד; פסחים עג. שהקשה לר"ה. רב חסדא אר"ה פסחים קא; ביצה יז, ובמ"ק אמר רב חסדא בפירוש הכי גמירנא מיניה דר"ה. ומה שמצינו פסחים קו. בעי מיניה ר"ה מרב חסדא הוא מעית הדפוס וצ"ל להיפוך כגרסת הב"ח ודק"ס. ובב"מ לג. יסופר שרב חסדא בעי מר"ה תלמיד וצריך לו רבו מאי, וחשדו ר"ה שכונתו על עצמו וכעם עליו וא"ל חסדא חסדא לא צריכנא לך את צריכת לי עד ארבעין שנין איקפדי אהרדי ולא עיילי לנבי הרדי אך אח"כ יתיב רב חסדא ארבעין תעניתא משום דחלש דעתיה דר"ה, ור"ה יתיב ארבעין תעניתא משום דחשדיה לרב חסדא.

רב חסדא היה נוהר באמת שלא לפסוק שום הוראה במקום ר"ה כמפירש עירובין סב: שבעו מר"ח כל שני דר"ה ולא אורי. וזה שמצינו ב"מ ז. עובדא הוה בי רב חסדא ורב חסדא בי ר"ה (ופירש"י שבאו לפני ר"ה ורב חסדא בא עם השאלה לפני ר"ה).

ורב החשיבו מאוד כניטין ז. שהריש גרותא שאל מר"ה כלילא מנ"ל דאסור — אדהכי קם ר"ה לאפניו א"ל רב חסדא קרא כתיב — אדהכי אתא ר"ה אשכחינהו דהוי יתבי א"ל האלהים מדרבנן, אלא חסדא שמך וחסדאין מילך. (ובירושלמי סוטה פ"ט סה"ז מובא הכאמר שריש גלותא שלח שאל לר' חסדאי — שמע ר' יוחנן ואמר הוא חסד ומילוי חסד). ובשבת פב. א"ל ר"ה לרבה ברביה מ"ט לא שכיחת קמיה דרב חסדא דמחדרין שמעתיה. ומוה אנו רואין שהיה תלמיד חבר שלו, וכן כתבו התוס' ביבמות פג: ד"ה אסרי. ובניטין לא: ר"ה ור"ח הוו יתבי חליף ואזיל גניבא עלייתו אמר חד לחבריה ניקים מקמיה א"ל אידך מקמי פלגאה ניקים? אדהכי אתא איהו לגבייהו וכו'.

וקרוב מאוד לומר שכל השנים שהיו

חבריו הגדולים.

היו רב נחמן ורב ששת ורבה בר ר"ה, כעירובין סו. כשהיה פוגע רב חסדא ברב ששת היו מרתען שפותריה ממתנייהא דרב ששת (שהיו משינות סדורות לו וירא ר"ח שלא יקשה לו ממשנה על משנה, רש"י). ורב ששת מרתע כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא, ובברכות מט. אמר רב חסדא אנא איקלעי לבי ריש גלותא וברכי ברכת מווני, וקפי רב ששת לקיעיה עלי כחויא, ושם סו: כשאמר ר' אמי הרוין ששני ת"ח הסחדרין זא"ו בהלכה מצטרפין לזמון, מחוי רב חסדא כנון אנא ורב ששת, ורב ששת מחוי כנון אנא ורב חסדא, וקראו זל"ו מר. כגטיין סח, ושניהם קאזלי באורחא כברכות ל, בעי מרב ששת כברכות לג, מחלקתם עירובין כב.

וכשהיה ר"ח אצל ר"ה דבק בנן רבו ולמדו יחד, כרמצינו ר"ח ורבה בר"ה דאמרי תרווייהו כשבת פט, פסחים י; כתובות צט; נדה כח, ושניהם היו רגילין אצל ריש גלותא כסוכה י; כו, ושניהם אזלו בארבא כחולין קה; ואף שמתלה לא רצה רבה לילך לרב חסדא וא"ל לאביו ר"ה שבת פב. מאי איזיל לגביה דכי אזלינא לגביה מותיב לי במילי דעלמא אומר לי מאן דעייל לבה"כ לא ליתיב בהדיא ולא ליטרח טפי דהאי כרכשתא אתלת שיני יתיב, דלמא משתמטא שיני דכרכשתא ואתא לירי סכנה, א"ל הוא עסיק בחיי דכרייתא ואת אמרת במילי דעלמא כ"ש זיל לגביה ומני אז והלאה מצינו אותם תמיד ביחד כרמצינו כשאיקלע רב נחמן לסורא עיל לגביה רב חסדא ורבה בר"ה כסוכה יד; כתובות צט; ב"ב קלב; שבועות סח; ושניהם ישבו ביחד בדינא כשבת י: שישב כל היום בדינא הוה קא חלש לבייהו, הנא להו רב חייא בר רב

מדיפתי — כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת וכו'.

וכן מצינו את ר"נ ורב חסדא ורב ששת אצל ריש גלותא ביחד כעירובין ט; ר"נ ורב חסדא דאמרי תרווייהו ב"מ י, מנחות פא, ובב"ק כו: שלח ליה חסדא חסדא קנכא קא מנבית כבבל? וכן רב חננאל כמגילה יח: ועיין ערכו, וכן עולא היה כחבר לו כברכות נח: ששניהם הוה קא אזלי באורחא כי מסו אפתחא דבי רב חנא בר חנילאי נגד רב חסדא, ובתענית ד: אמר עולא הא דרב חסדא כחומץ לשנים. ומה שקראו רב חסדא רבותינו היורדים כברכות לח: יען שעולא הביא תורת א"י לבבל בידוע.

וכן חולק עם רב נתן בר אישעיא כיבמות פט, חולין קלח.

ורב דימי בר חנינא, שאמר רב חסדא ובחים לו: מרגלא בפומיה דרב דימי בר חנינא.

וכן מרי בר מר שאמר רב חסדא עירובין כא. כנהדרין לח. דרש מרי בר מר. ובגטיין פח. יש שם ט"ס.

וכן חולק עם רב יצחק בר אבודימי כסנהדרין נו: צו: ק, מנחות צג. צח. וכן כתבו התוס' שם צג. שחכרים היו.

וכן חולק עם ר' אבינא כתובות כד: ובשבת פב. איתא רבינא וצ"ל ר' אבינא, וכן רבה בב"ח כברכות כד:

הלכותיו מלאים בכל הש"ס בבלי וירושלמי ושם נקרא לפעמים בשם רב חסדאי או חסדי כמגילה פ"א ה"ח אמר רב חסדי דר' יהודה היא, והוא מאמר רב חסדא בביצה כח; ובסוטה פ"ט סה"ט ור"ר רפ"ג ריש גלותא שלח שאל לר' חסדאי, והוא בגיטין ז. ע"ש רב חסדא, וכן כנהדרין פ"א ה"כד. ר"ז בשם רב חסדאי והמאמר בשביעית פ"י ה"ב ור"ה פ"ב ה"א ר"ז בשם רב חסדא, וכן עירובין

מגילה פ"א ה"ב, נדרים פ"ו ה"ח, וכן צ"ל בכרכות פ"ט ה"ב, סנהדרין פ"א ה"כד.

ר' חזקיה בשמו שקלים פ"ד ה"ד.

ר' חייא בר אבין בעי מר"ח כמנחות מט, ואמר עובדא הוה בי ר"ח בקידושין ג, ב"מ ז.

רב חייא בר אשי אר"ח כסנהדרין מט.

רב חייא בריה דרבה בר נחמני אר"ח בכרכות מט, (לגרסת דק"ס). סנהדרין סט; ע"ז מט; ושם לא: איתא בטעות בריה דר' חייא בר נחמני.

ר' חייא בריה דרב נתן מתני בהדיה להא דר"ח פסחים מא.

רב חמא הקשה לר"ח כנויר כ.

רב חנן בר רב חסדא אותיב לרב חסדא שבת מת. ונראה שהיה בן רב חסדא כמ"ק כה.

רב חנינא בשמו מעשרות רפ"א, ובעירובין ספ"ד ר' אחא בשם ר' חנינא ור' חסדי תרוויהן אמרין.

רב חנינא וורדאן מתיב על דבריו ר"ח ור"ח אמר עליו אישתיק וורדאן גיטין סד.

רב חנינא תוואה אתא לקמיה דר"ח מ"ק כ.

ר' מבי בשמו שבת פ"ג ה"ז, סוכה פ"ג סה"א.

ר' יוסי בר בין בשמו כתובות ספ"ח.

רב יוסף קרא לר"ח מר. כשבת צז; קידושין נט; ור"ח אמר לרב יוסף מר שמיע לך מיניה דרב יהודה כתובות נט:

רב יימר סבא (וגרסת השאלמות ר' ייבא סבא) שדרוהו דבנן קמיה דר"ח במעלי יומא דריש שתא וכו' ור"ח א"ל דלדיה לרמיבא רפסא ליה בדוכתיה, כעירובין ט:

ר' יעקב אר"ח ברכות נט; כתובות פ. יעקב הדייבא בעי מר"ח כ"ב כו.

פ"א ה"ו א"ל אבא בר רב חונא לרב חסדאי והוא רבה בר"ה כידוע. תלמודיו ואומריו מאמרו.

ר' אדא בר רב יצחק אר"ח סוף מנחות.

אבוי הקשה לר"ח תענית יב. ובבבלי יד. א"ל אבוי לאמורא דר"ח בעי מר"ח וכו'. אך ביומא מט. גרס שרב ששת א"ל.

ר' אבותר שלח לר"ח (מ"י) גיטין ו; רב אושעיא ורב חנניה בומנו ב"מ ו; רב אחא בר הונא תלמידו ששלחו לרבה עם הלכות כפסחים מז, יבמות פט:

רב אחא בר יוסף הקשה לר"ח כב"מ פו, חולין קה.

רב אחא בר רב עויא מתיב קמיה דר"ח ור"ח א"ל מאן ציית לך ולר' יוחנן רבך כפסחים לג.

רב אחא בר עולא קמיה דר"ח כשבת נד:

רב אחדבוי בר אמי רמי לר"ח כפסחים עה.

רב אידי קומי ר' יוסי בשם ר"ח כיבמות פ"א סה"ב.

רב אידי בר אבין יתיב קמיה כפסחים קא; אר"ח עירובין נט; ב"מ ד, ור"ח אמר עליו זהו שאימרים עליו שאדם גדול הוא? וקראו רב חסדא מר כב"ב לג.

ר' בא בשם ר"ח שבת פ"ז ה"א. גלילאה דריש עליה דר"ח כשבת לא; ב"ק נב, סנהדרין קיג, מכות כג.

רב הונא בר חנינא יתיב קמיה כמ"ק ט; אמר הכי אר"ח מ"ק טז.

מר זוטרא דרש משמיה כחולין מד.

ר' זירא, ביקש מר"ח וא"ל ניתי מר ונתני בכרכות מט, ר"ז אר"ח כביצה לג; כתובות צה, סוטה לט. לט; מג; ובירושלמי ר' זעירא אר"ח כשביעית

פ"י ה"ב, שבת פ"ז ה"א, עירובין פ"א ה"א, פ"ה ה"ז, ר"ה פ"ב ה"א, פ"ג ה"א,

מתניתין היא, א"ל הי מתניתין א"ל לבי
 השמש לי (ואף שהיה תלמידו וחתנו, אבל
 יען שהוא ירע מקור הדין זר"ח לא ירע, לכן
 בקשו שישמש לו שימוש אחד להראות בזה
 שלמד ממנו ההלכה הזאת) שקל סודריה כרד
 ליה — ורבא אמר עליו כמה לא חלי
 ולא מרגיש, גברא דמריה סייעיה, דאע"ג
 דא דמי למתניתין קבלה מיניה.

רמי בר תמרי דהוא רמי בר דיקילי
 מפומבדיתא איקלע לסורא — אייתיהו
 לקמיה דר"ח וכו' חולין קי. ע"ש כל
 המעשה.

רפרם בר פפא אר"ח כברכות כו, נט,
 שבת פא, תענית יג, כתובות ד, קידושין
 פא, ב"ם פ, סנהדרין מח, הרגם
 קמיה דר"ח שבת פב.

רב שיזבי, בשבת כג: יסופר שר"ח
 היה רגיל דהוה חליף ותני אפתחא דבי
 נשא דרב שיזבי, הוא דהוה רגיל בשרגי
 טובא אמר גברא רבא נפק מהכא, נפק
 מינייהו רב שיזבי. רב שיזבי אר"ח שבת
 קלו, עירובין פ, יבמות פג, ובשבת
 קב. אמר רבא אמעיה רב שיזבי לרב
 חסדא ודרש.

רב תחליפא א"ל לר"ח לא בן אלפן
 רבי? כירושלמי שבת רפ"ב.

רב תחליפא בר אבינא, בחולין ס:
 א"ל רב חסדא זיל כתוב קניני ובלויסטרי
 באגדתך.

רב תחליפא בר מערכא בומט
 עירובין נד:.

ושני תלמידים חברים היו לו שבמקף
 ימיו היו גדולי הדור.

רב המנונא (השלישי) שרב חסדא היה
 משבחו לפני ר"ה דאדם גדול הוא, והיה
 אז עוד פגיו בקידושין כט, ושם כה,
 סבי דנוניא לא אתו לפרקיה דר"ח א"ל
 לרב המנונא זיל צנענהו, ובנויר כג:
 שאלו רב המנונא, ואה"כ נעשה תלמיד
 חבר שלו כמפורש עירובין סג, שהורה

בחדתא

רב יצחק בר אמי אר"ח מו"ק י,
 איקלע לבי ר"ח שבת קכח.

רב מנשיא בר גדא משמיה מנחות יו,
 מרי בר איסק קמיה ב"מ לט:

רב מתנה אר"ח קידושין לב.

רבנא נחמיה קראו לר"ח מר ב"ב נא:

רב נחמן בר יצחק אר"ח ע"ז כג,

וברק"ס גרס ר"נ בר רב הסרא.

רב נתן בר אבא אתא לקמיה דר"ח
 חולין צה:

רבנא עוקבא קרא לר"ח מר. ככ"ב

נא; ארבריה ר"ח לרבנא עוקבא ודרש

כפסחים קטו; ביצה כט.

רב עמרם בעי מר"ח ב"ב ע.

רב פפא בר שמואל יתיב קמיה

שבת נד:

רבא תלמידו בעי מיניה קידושין נג;

ורבא א"ל דרשינן משמך — א"ל ר"ח

יהא רעוא כל כי הני מילי מעלייתא

תדרשין נישמאי כביצה כח, כתובות סח;

הקשה לר"ח כתובות יט. רבא אר"ח

ביצה יו. עירובין קג; יבמות עד; ובחים

יט, גדה ט, וכיומא עה; אמר רבא

בפירוש שהיה תלמידו, ובסוכה כט. רבא

ורמי בר חמא כי הוו קיימי מקמיה דר"ח

(במר דאמרינהו שמעתא) מרהטא בנמרא

זכו.

רבה בר רב שילא אר"ח שבת ו. לנ,

ב"ם ע, חולין קב, מנחות לג; בעי

מיניה שקת פא.

רבה בר שימי אר"ח חולין קב.

רבה בר שמואל אר"ח חולין קב,

רבין בר היננא יתיב קמיה כתובות נג.

רבינא אר"ח פסחים נט.

רמי בר חמא בעי מר"ח כעירובין ח. לד:

עג, פסחים כו; ובחים צג, מנחות נח, פג,

ובסוכה כט, אמרו בפירוש שהיה תלמידו,

וב"ק כ. א"ל רב חסדא לא הוות נבן

באורתא כתחומא דאיבעיא לן מילי

מעלייתא — ורמי בר חמא אמר ליה

והיה עני גדול כאשר אמר בעצמו שבת קמ: שבהיותו עני לא אכל ירקא משום דגריר (לכא ויהיה צורך לאכול הרבה לחם ולא היה לו), אך אח"כ התחיל לעסיק בעשיית שבת וה' שלח לו את הצלחתו ונתעשר מזה עישר רב כפסחים קיג. שאר"ח אי לאו דרבאי שבכרא לא איעתרי. וגם אז לא אכל ירקא כאשר אמר שבת קמ: הויכא דעייל ירקא ליעול בשרא וכורין, ולא נבה לבו בעשירותו לאמר כחי ועצם ידי עשה לי כל החיל הזה, אך אמר שבת סב: אנא משאי מלא חפני מיא ויהבו לי מלא חפני מיבורא, והוא בעצמו היה פרים סילקא (היה מתקד המירות לכבוד שבת) כשבת קיט, והיה מקדים בשלום כל אדם ואפילו לעכו"ם כניטין סב, וכשהקניט את רבו ר"ה פ"א שלא במתכון צם ארבעים תעניהא כמפירש ב"מ לג, ושמו הלך וגדול כ"ב עד שנשמע לפני ר' יוחנן בא"י ואמר עליו הוא חסד ומילוי חסד כירושלמי סוטה פ"ט סה"ג, והיה מחסירי דכבל כמפורש תענית כג: ועוד בחיי ר"ה היה הריש בכפרי והורה שם הוראות כמפורש עירובין סב, וע"פ עדות רבא (שהיה חתנו אח"כ) כשהיה מתפלל על הגשמים שמע ה' תמיד תפלתו, כמו"ק כח.

ויסופר עליו מעשה נסים שהיו משתכחי הסליו ביני ציבי שלו כיומא עה: ועשירתו גדלה כ"כ עד שגם הכלבים שלו אכלו סולת די והותר, כמו"ק כח, ואשתו ילדה לו בנים נחמדים את רב הנין (ובל"ש קראו ע"ש חסין) כמו"ק כה, רב נחמן בר רב חסדא ברכות כא. ודרש בשמו כשבת קמז, וכן כתבו התוס' ב"ב קמא. שהיה בנו.

וכן מצינו רב מרי ורב פנחס בני רב חסדא ב"ק קיג. אבל מר יטקא ומר קשישא בריה דרב חסדא נראה שלא היו בני ר"ח זה כמבואר בערכם.

בחרתא דארניו בשני דר"ח דת"ח היה לו, והוא רב המנונא ג). מחלקותם ברכות כב; שבת פב, עירובין כב. ורבה, כב"מ ו: שא"ל רב הישעיא לרבה כי אולת קמיה דר"ח לכפרי בעי מיניה. אבל שניהם ישבו לפני ר"ה כדמצינו יבמות סא; גיטין כג, ב"מ יח: שא"ל רב חסדא לרבה פוק עיין בה דלאורתא בעי לה ר"ה מינד. ובגדרים גמ. א"ל לרבה מאן ציית לך ולר' יוחנן רבך, וב"ק טט. אמר על רבה מרי דיכי. וכל שני מלוכת ר"ח לא רצה רבה לקבל השררות דפומבדיתא וכאשר נבאר הלאה.

מקראות ימי חייו הארוכים

וחסידותו ועלותו לגדולה ועשרו.

כבר כתבנו לעיל שלא נמצא בשום מקום מי היו אבותיו או משפחתו, אבל זאת ידוע לנו שהיה כהן כמפורש ברכות סד, שבת ו: וחולין מד; ובעודו נער יספר רב חסדא שא"ל כלדאי מלפנא הוית (הנם תהיה) כיכמות בא; ושקידתו בתורה היתה עד להפליא, שהיה לומד כל הלילה כעירובין סה, ופ"א א"ל בתו לא בעי מר מינס פורתא? השיב לה השתא אתי יומי דאריכי וקמיני ונינום מוכא, ובהיותו בן מ' שנה נשא אשה כאשר אמר בעצמו קידושין כט: אר"ח האי דעדיפנא מחבראי דנסיכנא בשיתסר זאי הוה נסיכנא בארביסר הוה אמינא לשמן גירא בעיניך.

בת מי היתה אשתו נראה שבהיות ר"ח תלמיד קמן מקשיב בישיבת רב, ראה רב חנן בר רבא חתנו דרב כי ברכה בו נתן לו את בתו לאשה, וירכש לו את גברת רב, כמפורש קידושין עז: שא"ל רב חסדא לבנו רב חנן הכי אמר אבוח דאמך משמיה דרב (ואמר שם רב חנן בר רבא אמר רב), ובקידושין פא: איתא במעות רב אחא בר אבא, וכן בסנהדרין ת. איתא במעות אבוח דאבך וצ"ל אביה דאמך.

ר"ח הוא תאלי בי גופני א"ל לארמיה
עקרינהו, גופני קני דקלי, דקלי לא קני
גופני. ובגישין נו. אמרו שכל אקלידי
היה מסר לשמיעה בר מדציבי.

(והיטב כתב בסה"ד יען ששם מצא תמיד
הסליו ושלא נאמר שכשנול זה לא מסר לו
המפתח לכן אמרו שם דאר"ח אבלא דחיטי בעי
שיתין אבלבי דציבי).

וכן היה בקי גדול במבעת הבהמות
כנזיר לא: שאמר אוכמא בחזירא לקיא,
אוכמא למשכיה, סומקא לבשריה, חזירא
לרדיא, ומזה אנו רואין שהיה מעיין בעינא
פקיחא על כל נכסיו.

וכן מראין כל מאמריו היקרים שאמר
שבת קמ: בר בי רב דובין ירקא לזובין
אריכא, כישא כי כישא ואורכא ממילא,
האי מאן דאפשר ליה למיכל נהמא דשערי
ואבל דחיטי קא עבר משום בל תשחית,
בר בי רב דובין אימצא לזובין אונקא
דאית בה ג' מיני בשרא, בר בי רב דובין
כיתוניתא לזובין מדנהר אנא וניחוריה
כל תלתין יומין דמפטיא ליה תריסר ירחי
שתא ואנא ערבא. בר בי רב לא ליתבי
אציפתא חדתא דמכליא מאניה — בר
בי רב לא לישדר מאניה לאושפוייה
לחזוריה ליה דלאו אורח ארעא דלמא
חזי ביה מידי ואתי למגניה. ומזה אנו
רואין אהבתו וחיבתו לתלמידיו.

וע"פ עדות דרש"ג ח"ג ספ"ד שבשנת
תר"ד לשמרות היינו כשהיה ר"ח בן עו
שנה בנה בית רב בחיי ר"ה, ובל"ס
כונתו שבנה מכספו בית רב בסורא,
ולכן מצינו סנהדרין יו: שאמרו סבי
דסורא רב הונא ורב חסדא שבאמת היו
שניהם כמעט שווין בשנים, שר"ה הגיע
לנבורות כמפורש מו"ק כח. ונפטר תרח,
וגם רב חסדא היה אז כבן שמונים אם
לא שנאמר שרב הונא חי יותר משמונים,
והכונה מה שאמרו שר"ה הגיע לנבורות
היינו שעברו עליו שמונים, וכשנפטר

ר"ה

רב תחליפא בר"ח גיטין לא:

וכן בנות ילדה לו, ורב חסדא הביט
עליהם בעינא פקחא. ללמדם להיות
צניעות בשבת קמ: שא"ל תיהו צניעתן
כאפי נברייכו, ולמדם שלא להוציא שום
דבר שקר מפיהן, כעדות רבא כתובות פה.
שאמר על בת רב חסדא קיים לי דלא
משקרא. וכשהיתה בתו עדיין קטנה
כבר קדשה כקידושין פא: שבא אליו
חמיו ולקח את בת בתו ואותבוה בכנפיה
א"ל רב חסדא לא סבר לה מר דמקדשא
[אסור] א"ל עברת אדרב — דאסור לקדש
את בתו כשהיא קטנה. ושתי בנותיו
נשאו לשני גדולי הדור לרמי בר חמא
ולמר עוקבא בר חמא כברכות מד.
ועל אשת רמי בר חמא יסופר ב"ב יב:
שהיה יתבה בכנפיה דאבהו (כשהיתה
קטנה) הווי יתבי קמיה, רבא, ורמי בר
חמא, אמר לה (אניה) מאן מינייהו בעית,
אמרה לו תרוייהו, אמר רבא ואנא
בתרא, וכן היה כמבואר ברכות נו,
יבמות לד:.

ואשתו היתה מקשטא נפשה באנפי
כלתה ואמר ר"ח ע"ז היינו דאמרי אינשי
בת שיתין כבת שית לקל טבלא דהטא
מו"ק ט: ויען שזכה לאריכות ימים לכן
לא לפלא מה שאמר רבא מו"ק כח.
שר"ח זכה לראות בחייו שיתין הלולי ולא
גזומא הוא. (והחכם שפ"ד בהעקתו לספרי
החכם גרעץ בח"ב צד 390 העתיק בטעות
שמונים).

ובנותיו היו חביבות עליו כ"כ עד
שאמר ב"ב קמא. לדידי בנתן עדיפא
מבני, וזה יען שנשאו לגדולי הדור.

והנה אף שהיו לו משרתים ועבדים
רבים כראות לעשיר גדול שכמותו אע"כ
מצינו שהיה מעיין בנכסיו ובפרדסיו
בעצמו כב"ק צא: כד הוי מסגי בני
היומי והנא מדלי למאני אמר זה מעלה
ארוכה וזה אינו מעלה ארוכה. ושם צב.

חכם כיון שהחזירו פניהם וכו'.
 ורבא לא היה בפטירתו כיומא עה:
 שאריסא דרבא היה סביא לו כל יומא
 „שלו” יומא חד לא אייתי ליה, אמר
 מאי האי? סליק לאינרא שמעיה לינוקא
 דקאמר שמעתי ותרנו בסני, אמר ש”ם
 נח נפשיה דרב חסדא ובדיל רבה אכיל
 תלמידא (שבזכות רב חסדא אבל רבא ועבשיו
 שמת נפסקה השליו).
 ולא הוקם ריש מתיבתא בסורא אחרי
 פטירתו אע”פ שהרביצו שם תורה, עד
 שהוקם רב אשי.

רב חסדא בר אבדימי.

נוצר ברכות נג: ת”ש דא”ר חסדא
 בר אבדימי ארום לא עממוהו ורבא אמר
 וכו’. אך ברק”ם גורם ר’ יצחק בר
 אבדימי וכן הוא שבת עז:.

רב חסדא בן עזירא.

כן טובא בילקוט שמואל רמז קיח
 שאמר המטעמת אין בה לא משום אכילה
 וכו’, אבל המאמר נובע מירושלמי נדרים
 רפ”א ושם ר’ בא חסידא בשם ר’ זעירא
 ובל”ס שמתיבת זעירא נעשה עזירא ובר’
 בא חסידא נעשה רב חסדא. וכן הוא
 במדרש שמואל ר’ בא חסידא בר ר’
 זעירא והוא ר”ה ב”ר בשם ר’.

רב חסדא מיוסתיניא.

נוצר ובחים קיב. לגרסת דק”ס, וגרסא
 שלנו ר’ חייא מיוסתיניא.

ר’ חסידא.

היה תלמידו דר’ חזקיה בירושלמי
 סוף מע”ש, סיטה פ”ט סה”א ששאל
 לר’ חזקיה, ובגדרים פ”ה ה”ה ר’ שובתי
 ור’ חסידא הבניטו שאלה לפני ר’ יוסי.

אבל מה שמצינו בירושלמי בכמה
 מקומות ר’ חסדי ר’ חסדי בארתי כבר
 בערך רב חסדא שהוא רב חסדא דבבלא,
 ובוהר בא לח: איתא דרב חסדא היה
 דר בקפיטקאי והיה דחוקא ליה שעתא

ר”ה והביאו את ארונו לא”י משמע מרש”י
 מו”ק כה. ר”ה מפח ליה, שגם ר”ח בא
 לא”י ללוות את ר”ה, וקשה מאיד לומר
 על זקן בן שמונים שנה שיעלה או לא”י.

וכשנפטר ר”ה בא כל המתיבתא לרב
 יהודה בפומבדיתא, והיינו שלא הוקם
 ריש מתיבתא בסורא כחיי רב יהודה,
 אבל רב חסדא כפי הנראה לא הלך לשם,
 והרביץ תורה בסורא. ואך בשנת תר”ו
 לשטרות ב’ שנים אחרי ר”ה כשנפטר
 רב יהודה, אז הוקם רב חסדא לריש
 מתיבתא בסורא, ובפומבדיתא הוקם רבה,
 שרב יוסף לא רצה לקבל עליו השררות,
 אבל גם רבה לא הנהיג א”ע כריש
 מתיבתא עד סוף ימי רב חסדא כמבואר
 כל זה באגדש”ג ח”ג רפ”ג וזה מבואר
 בעירובין מג. שאמרו הני שב שמעתא
 דאיתאמרין בצפרא בשבתא קמיה דר”ח
 בסורא, כהדי פניא בשבתא קמיה דרבה
 בפומבדיתא, וכן בקירושין יב. ההוא גברא
 דאקריש באבנא דכוחלא יתיב רב חסדא
 זקא משער ליה — אשתאר מההיא
 משפחה בסורא וכו’. וכן חולין קי. המעשה
 דרמי בר תמרי — שאקלע לכורא בערב
 יוהכ”פ ואכל כחל — והביאוהו לפני רב
 חסדא.

וכשהיה חותם לא חתם את שמו אך
 היה מציייר סמ”ך כגטיין לו. וב”ב קסא:.
 ומלך עשר שנים ונפטר תר”ך לשטרות
 כמפורש באגרת דרש”ג ח”ג ספ”ב.
 ופטירתו יסופר מכות י. שם”הם לא יכיל
 ליה דלא היה פסיק פומיה מנרסיה,
 סליק ויתב בארזא דבי רב פקע ארזא
 ושתוק ויכיל ליה והוה או בן צב שנים.
 ומו”ק כה. שרצו לאותוכי ס”ת על סתרו
 (ולומר קיים זה מה שכתוב בוה). אך ר’ יצחק
 (ובסה”ד ר’ יצחק בר אמי תלמידו) מנען מזה
 ואמר מלתא דלרביה לא סבירא ליה
 אנן ניקום ונעביד ליה? סבור דלא
 למישלל קרעייהו א”ל ר’ יצחק בר אמי

ר' חנינא.

נזכר ברכות פ"א ה"א ד: אך ביומא
פ"ג ה"א וב"ר פ"ג גרסי ר' חנינא
ומנ"ן וי"ד נעשה צד"י.

חקלאי. רבא בר חקלאי עירובין סו.

חריפי דפומבדיתא.

בסנהדרין יו: אמרו שעופה ואבימי
בני רחבה המה חריפי דפומבדיתא, ונזכרו
בקידושין לט: מנחות יו. בשם סתם
חריפי דפומבדיתא ופירש"י עיפה ואבימי
בני רחבה.

חרנא.

בן מביא הגאון בעל מלא הרועים
בספרו בית ועד לחכמים מירושלמי פאה
פ"ב ה"ד, ובמחילה מכבודו ששנגה יצאה
מתחת ידו ופי' חרנא כירושלמי הוא כמו
"חד אמר" בבבלי, ונמצא הרבה פעמים
כירושלמי בן.

חרסום. ר' אלעזר בן חרסום כה"ג
עיין ערכו.

חרש. ר' מתאי בן חרש (תנא)
יומא ד:.

חריצא. (בני חרשא, עזרא פ"ב יבב).

יונתן בן חרשא איש גנוסר (תנא)
מעשרות פ"א ה"ב.

חשו.

שנים היו א) בזמן שמואל כפסחים
מ. עבד שמואל עובדא (בבב) דבי בר
חשו. ב) יימר בר חשו בזמן רבא.
בכתובות פד:.

חשמונאי.

במגילה יא. אמרו ולא נעלהים בימי
יונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק
וחשמונאי ובניו ומתתיהו כה"ג, ושם בניו
הצדיקים והחסידים לא נזכרו בש"ס.

חתאי. רב שמואל בר חתאי סיכה;
מב.

ואח"כ דר' בין מארי תריסין בציפורי וזכה
לכמה מבין, ואפשר שקאי על ר' חסידא
זה, כי רב חסדא היה בבלי ודר בבבלי.

חסידו דבבל.

בן נקראו ר"ה ורב חסדא כתענית כג:
ורב נחמן במגילה כח: ור' זירא בחולין
קכב.

חסידים הראשונים.

נזכרים במשנה ברכות פ"ה מ"א
חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת
וכו', ובגדרים י. חסידים הראשונים היו
מתאווין להביא קרבן חמאת. וב"ק ל.
חסידים הראשונים היו מצניעין קצותיהם
וכו'. ומנחות מ: ח"ה כיון שארגו וכו'.
ונדה לה. ח"ה לא היו משמשין ממותיהן
אלא בר' בשבת. ושמות פ"ב ה"ה ח"ה
היו מקדימין לבית האבל. ושם פ"ג ה"ח
ח"ה היו מתייסרין בחולי מעיים.

וכן כמה מהתנאים הראשונים היו
נקראין בשם חסיד כיוסי בן יועזר שקראו
אותו חסיד שבבהנה כחגיגה פ"ב מ"ג.
וכן יוסף הכהן שקראו ריב"ז חסיד
כאבות פ"ב טח.

ר' יהודה בר אלעאי או ר"י בן בבא
בב"ק קג.

ובסוף סוטה אמרו משמת יוסי בן
קטנותא פסקו חסידים.

ובפי' הנראה נקבצו בספר כל מעשה
חסידותם ודרכיהם הטובים ומאמריהם
היקרים ונקראת בשם מגילת חסידים
ונשאר לנו לפליטה מאמר אחד יקר ממנו
כדמובא בירושלמי סוף ברכות כתוב
במגילת חסידים אם העובני יום יומים
אעובך.

ר' הפני בר יצחק.

נזכר ב"ר פנ"רה וגרסת הרד"ל ר'
חנינא ב"י, ובילקוט נחום רמז תקס"א
גרס ר' חנינא בר פפא.

ט
טאבי.

כב"כ מח: היה נכרא אלמא ורצה לתלות את פאפי וכפאו למכור לו את שדהו ורבה כב"ח חתים אמודעה.

טבאי. יהודה בן סבאי אבות פ"א מ"ח.

טבות רישבא.

תלמיד שמואל כדמצינו שבת יז: קמו: טבות (או טבי) רישבא אמר שמואל, וכתענית י. כשבקעו משמואל מאימת סוכירין טו"ם א"ל מבי מעיילי ציבי לבי טבות רישבא (ופרש"י בשבת יז: פורס נשבין לצוד חיה ועוף. וכערוך ערך רישבא מביא בשם גאון שהיה ראש בית אב וזה נוסקון ריש"בא). ובמר' שמואל פ"כהדג מצינו טבות בשם שמואל ואולי הוא טבות רישבא.

רב טבות.

ככ"ט טט, אמר רב פפי אמר לירבינא לדידי אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיה—דאי הוה יהבי לי כל חללא דעלמא לא הוי קא משני בדיבוריה, בדירי הוה עובדא כערב שבא ואתא גברא ושאל לי אם יש לי שוםשכמי למכור א"ל לא, אמר לי ליהוי הנך וזוי בפקרן נבך דהא חשכה לי, אמרתי לו הא ביתא קמך—ואינטוב אתא לקמיה דרבא וכו'. ובחולין סד. מתרג' דברי רבא. וכן שם טט: קאי אדברי רבא ואמר יפה כח הכן (רב הונא בריה דר"ג) סבב האב (ר"ג).

ר' טבי.

היה בבבלי, ושם נקרא אך בשם טבי כתמורה לה. רמי ליה טבי ר"ג—א"ל שנות נזיר—אישתיק ר"ג—א"ל מירי שמיע לך בהא, א"ל הכי אמר רב ששת וכו'. וכן אמר בשם רב חסדא בירושלמי שבת פ"ג ה"ג, סוכה פ"ג כה"א. ועלה אח"כ לא"י והיה תלמידו דר' יאשיה ב' כבירותו מו: סג, יומא סה:

טבי א"ר יאשיה, ובתרומות פ"ב ה"א"ו. ר' טבי בשם ר' יאשיה בי ר' ינאי, ושקלים רפ"א ר' טבי ר' יאשיה בשם כהנא.

וכן מצינו בירושלמי תרומות פ"ח כה"ג, סוכה רפ"ג, סוטה פ"ג כה"א שאמר בשם רב, ובשבת כפ"ט ר' טבוי בשם שמואל, ובבבמות פ"ח ה"א גרס' ר' טבי בשם שמואל.

ונזכר מגילה ו. ר' טבי אמר טעמא דרש"בג וכו'.

האומרים בשמו מצינו ר' חוקיה תרומות פ"ח סה"ג.

ר' יוסי בשמו סוכה רפ"ג, סוטה פ"ג סה"א.

ומצינו ר' אבדמי בר ברתיה דר' טבי מנהדרין פ"ו ה"ה.

טבי בריה דמר' טבי. אמר מר עוקבא אמר שמואל ר"ה כב.

טבי עבדו דרבן נמליאל דיבנה.

היה ת"ח גדול כמפורש במשנה סוכה רפ"ב אר"ש מעשה בטבי עבדו של ר"ג שהיה ישן תחת המטה (בסוכה) א"ל ר"ג לזקנים ראיתם טבי עבדי שהוא ת"ח ויודע שעבדים פטורים מן הסוכה וישן לו תחת המטה (ובעתון אוהל יצחק חוכרת ששי תרכו ס"ז הקשה חכם אחר דכי אם יודע דין גשום שעבדים פטורין מן הסוכה ת"ח יקרא? והשבתי לו בחוכרת ז' שהראיה היה שהיה ת"ח יען שהיה ישן תחת המטה, וזוה הראה דין לתלמידים שהישן תחת המטה טי שנתחייב בסוכה לא יצא ידו חוכרתו וזה דין חדש שאינו כפורש ולמדנו אך ממנו).

והיה חביב על ר"ג כ"ב עד שהניח לו לשאת תפלין כמכלתא בא פ"ו, (ומה שלא יצא לחירות ע"י שהניח תפלין יען שצריך רבו להניח לו תפלין כמפורש גיטין ט. וכן נפסק להלכה ברמ"בם ה' עבדים פ"ח ה"ו. אבל כאן הרשהו ר"ג להניח תפלין ותו לא). ומה שמצינו פסחים פ"ז מ"ב א"ר צדוק מעשה ברבן נמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לי

רנא כב"ק מא: וכן מצינו עירובין בוי, זבחים מו: ר"ב מתני הכי ורב טביומי מתני הכי. ובסנהדרין צו: לחר לישנא הוא שאמר לרבינא דאי הו יתבי לי כל חללא דעלמא לא הוה קא משני בדבוריה וכו', אתא לקמיה דרבא וכו'. ובקידושין נב: תני טביומי.

רב טביומי בר קיסנא. ערך רב טובי בר קיסנא.

טבלא.

ר' אבא בר טבלוי ב"ב ספ"ד.
ר' יצחק בר טבלא פסחים קיג:.

ר' טבלא.

היה בבלי תלמידו דרב כשבת קא. שבעי מרב טבלא אמר רב ב"מ צדי ובורשמי עירובין פ"ח ה"ו ר' טבלאי בשם רב, ובתמורה כה. אמר לר' אלעזר, בר מינה דההיא דהא אמר רב. ובשבת פ"ו ה"ד ר' יעקב בר אחא ר' טבלוי חנין בר בא בשם רב.

וכפי הנראה עלה לא"י לקבל סמיכה ולכן נקרא כמעט תמיד בשם רבי טבלא, אבל לא היה שם זמן רב כי נימי רב נחמן מצינו אותו בבבל. ומקומו היה סמוך לר"ג והיה שם הריון כב"ב קיא. רבי טבלא עבד עובדא בר' זכריה בן הקצב א"ל ר"ג מאי האי? א"ל האמר ר' חנינא בר שלמיה משמיה דרב הלכה כר"ג בן הקצב, א"ל ר"ג זיל אהדר בך ואי לא משמתניא לך. ובחולין קלב: אושפזיכנא דר' טבלא כהן היה — א"ל זיל אישתתף בהדי טבחי ישראל — הייביה ר"ג — א"ל הטבח והא ר' טבלא פטרן — אזל ר' טבלא קמיה דר"ג א"ל מ"מ עביד מר הכי וכו'. ובעירובין קב: ר' טבלא איקלע למחוזא וחזא לההוא וכו'. ובעירובין עה. אמר רב יוסף היינו דשמענא לר' טבלא דאמר עב"ם עכ"ם תרי זימני ולא ידענא מאי אמר. ובסנהדרין כח: ולא ידענא מאי אמר. ובסנהדרין כח: ולא ידענא מאי אמר.

את הפסח, כבר בארתי בערך רבן נמליאל שהוא ר"ג הוקן וכדאמרו בירושלמי פ"א ה"ד שבות ר"ג הו קירין לעבדיהן אבא טבי ולשפחיתיהן אמא טבתא, וכדמצינו ויק"ר פ"יט"ד שהיה לר"ג גם שפלה בשם טביתא.

ור"ג הצטער תמיד שרצה לשחררו, ואירע פ"א שסימה את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה ומצא את ר' יהושע וסיפר לו המעשה אך דדאבין לכו השיב לו ר' יהושע שאינו רשאי להציאו לחירות יען שאין לו עדים, ור"ג הוא מודה בקנס ופטור כב"ק עד:.

וזכר ביזמא פוג לשבח גדול שאמרו הרבה בנים היו לו לכנען שראוין ליסמך כטבי עבדו דר"ג. ובמדרש משלי פ"טכא מעשה בר"ג שהיו הזקנים מסובין אצלו והיה טבי עבדו עומד ומשמשם, אר"א בן עזריה אי לך כנען שחייבת לבניך — ברין הוא שיהא טבי מיסב ואני משמשו. ומוה נוכל להבין את גדול ערך טבי בעיני החכמים.

ובשפטר טבי קיבל ר"ג תנחומין עליו אע"פ שאין מקבלין תנחומין על עבדים ואמר טבי עבדי כשר היה כברכות טו:.

טביומי.

ר' אמי בר טביומי סיכה טו:.
רב ברדלא בר טביומי חגיגה ה:.

טביומי.

כן חתם א"ע מר בר רב אשי עיין ערכו.

ר' טביומי אמוא ירושלמי.

נוצר פ"א ברכות פ"ב ה"א יב. ששאל לר' חזקיה, וא"א לומר שהוא רב טביומי תלמיד אביו ורבא שבימיו כבר נחרבו הישיבות בא"י.

רב טביומי.

אמר משמיה דאבוי קידושין יד: ב"מ נד: וכן חולק עם רב כהנא היכי אמר

ומזה משמע שהיה דיון בעירו סמוך לפומבדיתא מקום רב יוסף. וכן מוכח במ"ק טו. שההוא מבחי דאיתפקך ברב טובי בר מתנה אימנו עליה אבוי ורבא ושמתהו.

ונזכר ר"ה יט. לענין אי בטלה מגילת תענית.

ומקום קבורתו מצינו ג"כ שהיה במקום אבוי בפומבדיתא, כאשר יוספר ב"ב נה. ההוא אמנשי דהוה חטיט שכבי כי מטא למערתא דרב טובי ב"מ תפשיה בדוקניה אתא אבוי א"ל כמטותא מינך שבקיה, לשנה אחריתא הדר תפשיה אתא אבוי ובקשו ולא שבקיה עד שהוצרכו לחתוך הזקן.

רב טובי בריה דרב גחמיה. נזכר ביצה יב: שהיה לו גרבא דחמרא דתרומה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל מהו לאמטוי לכהן האידנא וכו'. ובדק"ס גרס רב טובי בריה דרב מתנה, וזה יותר נבין כי רב טובי בריה דרב נחמיה לא נזכר במק"א.

רב טובי בר רב קטינא. נזכר נדה ו: אך במנחות עו. גרס ר"ט בר רב קיסנא.

רב טובי בר קיסני. היה תלמידו דשמואל כרמצינו תמיד רב טובי בר קיסני אמר שמואל כיבמות פ: כתיבות סד, גדרים יב ג, ב"ב יט, מנחות מא, ושם ע. רב פביומי בר קיסנא אמר שמואל וצ"ל רב טובי ב"ק כגרסת דק"ס. ושם עו: אמר רב טובי בר קסנא אמר שמואל וצ"ל בר קיסנא. ובעירובין קר: אמר רב פבי בר קיסנא אמר שמואל וצ"ל רב טובי וכן הוא בתוס' טושה כ: ד"ה לא.

רב טובי בר רב קיסנא. נזכר קידושין לט: רמי לרבא, או אפשר שצ"ל רמי לרב.

א"ר תנחום א"ר מבלא א"ר ברונא אמר רב. ובמנחות עה. דרש ר"נ בר רב חמרא משמיה דר' מבלא. ונזכר בירושלמי גימין פ"ד ה"ו שזבן עברא ומתני עם האדון (אם ירצה להחזיר לו מעותיו לזה הזמן יחזיר לו העבר).

טברי.

ר' אלוני בר טברי ש"ר פ"מד"ח, ובמגילה פ"ד ה"יב בר טברי שאל לר' יצחק.

טבת. ר' דוסא בן טבת שהש"ר פ"ז"ח.

טובי.

ר' אבדמי בר טובי מ"ק פ"ג ה"ה. ר' אבימי בר טובי ב"ב פ"ב ה"ג. ר' חלקיה בר טובי שבת צו. ר' נתן בר טובי ברכות כה.

ר' טובלי. נזכר נדה רפ"ב אמר בשם ר' אבהו.

ר' טובי בר יצחק. נזכר ב"ר פ"מא"ד פ"ג"י.

רב טובי בר רב מתנה.

היה לו אח בשם רב אחרבוי, וגם אחות, כאשר יוספר ב"ב קנא. שאחותו כתבה לנכסה בצפרא לרב טובי, אתא אחוי רב אחרבוי אליה וקא בכי וא"ל השתא יאמרו שאחי צורבא מרבנן ולא אני, כתבה לנכסה לרב אחרבוי בערב, יפסק ר"נ שהאחרון קנה.

ובימי רב יוסף היה כבר גדול הרוד כב"ב כג. שאמר רב יוסף לאבוי הכי אמר רב טובי בר מתנה. ובב"ק לו: ההוא גברא דתקע לחבריה שלחיה רב טוביה (ובדק"ס רב טובי) בר מתנה לקמיה דרב יוסף סלע צירי תנן אי סלע מדינה תנן א"ל הניתהו — א"ל תנא כי רובלא ליתני וליולו? ובחולין למ: שלח רב טובי בר רב מתנה לקמיה דרב יוסף בה"ג מאי שלח ליה הכי אמר ר"י אמר שמואל.

טוביה, (טוביה, זכריה פ' ר"ד).

רב זוטרא בר טוביה ברכות ז.
רב חמא בר טוביה סנהדרין נב.
רבה בר טוביה עירובין כת.

טוביה

בפסחים קיג: יוספר המעשה עליו
שטוביה חטא ואתא זיגור לחודיה ואסהיד
עליה קמיה דר"פ ונגדיה לזיגור, א"ל
לטיבא חמא וזיגור מנגיד? א"ל אין וכו'.

ר' טוביה.

נוכר קה"ר פ' א"יג אמר בשם ר'
יצחק,

טוביה בר יצחק.

בעירובין כח: רבה בר טוביה בר יצחק,
אך כדק"ס ליתא היתב בר טוביה אך
רבה בר יצחק.

טוביה הרופא.

נוכר ר"ה פ"א מ"ו שיספר ר' יוסי
מעשה בטוביה הרופא שראה את החודש
בירושלים הוא ובני ועבדו המשותרר
וקיבלו הכהנים אותו — וכשבאו לב"ד
קבלו אותו ואת עבדו וכו', ומשמע שהיה
בזמן הבית בעוד היות ב"ד בירושלים.

טוטאי. ערך תוטאי.

טוי.

היא היתה בת ר' חייא שנולדה תאומות
עם אחותה פוי כיבמות סה: וכבר בארתי
בערך ר"ח שהיא היתה מאירסה לבן
רבינו הקדוש ומתה קודם החופה.

טיטס.

ר' חייא בר טיטס תרומות פ"ח ה"ה,
ר' יהודה בר טיטוס גיטין פ"ה ה"י.

ר' טייפי (או ר' טיופי) סמוקה.

נוכר דמאי פ"ג רה"ד אמר בשם ר'
אבהו, וביבמות רפ"ח בעי קומי ר' יוסי.

ר' טימי. ר' יהושע בריה דר' טימי
קה"ר פ"ט"מ.

טלי.

בסנהדרין נב: יוספר אימרתא בת טלי
בת כהן שזינתה הואי אקפה רב חמא בר
טוביה חבלי זמורות ושרפה.

טרטירוי דמהלול.

נוכר מע"ש פ"ה רה"ב שהיה סליק
שבית לגו ב"המק, ולא הוה בר נש קרץ
לתאינייא קדמיו, ומהלול הוא מקום סמוך
לירושלים כמבואר שם.

ר' טרייא.

נוכר שהש"ר פ"א ספ"ט, ושם פ"ד"א
א"ל לר' איבו. ובב"ר פ"לגו גרם רב
ביבוי ולא ר' טרייא. ובויק"ר פ"לא"י גרם
ר' ברכיה.

ר' מרפון.

ר' יודן בן מרפון שביעית פ"א ה"י,
ר' לוי בר' מרפון איכ"ר פ"אלג.
שמעון בן מרפון שבעות מז:.

ר' מרפון (הכהן).

הגדול בענקים הלוח אשר נקרא בפי
דורות האחרונים בשם אביהן של כל
ישראל כיומא פ"א סה"א, יבמות פ"ד
סה"ב, והיה עשיר מופלג, וארוך בדורו
כנדה כד: שאמרו אבא שאול ארוך
בדורו הוה ור"ט מניע לכתפו. ר' מרפון
ארוך בדורו הוה ור"ט מניע לכתפו.
האיש הפלאי הוה לא נודע לנו מי היו
אבותיו, אך זאת ידוע בכיבוד שהיה
כהן וגם אמו היתה בת כהן וראה את
הבית בבנינו כמפורש קידושין עא. א"ר
מרפון פ"א עליתי אחר אחי אמי לדוכן
והשיתי. אוני אצל כה"ג וכו', וביומא
פ"א סה"א שאמר ר"ע שאך כהנים
תמימים יתקעו בחצוצרות א"ל ר' מרפון
אקפת את בני אם לא ראיתי אחי אמי
חיגר באחת מרגליו עומד בעזרה
והצוצרתו בידו ותוקע. א"ל ר"ע, רבני,
שמא לא ראית אלא בשעת הקהל —
א"ל ר"ט שהאמת כן הוא אך שכת

מחלוקת עם חכמים כלאים פ"ה מ"ח,
מע"ש פ"ב מ"ד, שבת פ"ב מ"ב, ב"ק
פ"ב מ"ה, זבחים פ"א מ"ז, כלים
פ"א מ"ג.

מחלוקת ר"ט ור' אליעזר קידושין ספ"ג.
מחלוקת ר"א ור' יהושע ור' טרפון
ור"י בן בתירה פאה פ"ג מ"ו.

מחלוקת עם ר' יהושע כלים פ"א מ"ד.
מחלוקת ר"א ר' ישמעאל, ור"ט ור"ע
אומרין תרומות פ"ד מ"ה.

מחלוקת ר' ישמעאל ור"ט סוכה
פ"ג מ"ד.

ור' אלעזר בן עזריה ור' יהושע
קראוהו טרפון אחי ידים פ"ד מ"ג.

הלכותיו המפורסמות במשנה ברכות
פ"א מ"ג אר"ט אני הייתי בא בדרך
והטתי לקרות כדברי ב"ש וככנתי בעצמי
מפני הלכמים (בנימוח טו. אר"ט תאכני מתי
הבוא צרת הבת לירי ואשאנה, ולא מפני שהיה
מתלמידו ב"ש נו אמרו בירושלמי שביעות פ"ד
ה"ב שאך בשני דברים אלו נהג כב"ש).

שם פ"ו מ"ח רמ"א בורא נפשות רבות.
מע"ש פ"ב מ"ד ברשינו מע"ש
שנטמאי יתחלקו לעיכות (דאין מדין את
הקדשים להאכילן לכלבים).

שבת פ"ב מ"ב אין מדליקין אלא
בשמן ויה בלבר.

פסחים פ"י מ"ו שצ"ל אשר גאלנו
וגאל את אבותינו.

יבמות פט"ו מ"ו גזל אחד מחמשה —
מניח גזילה בנייהן ומסתלק.

כתובות פ"ה מ"ב הגיעו זמן ולא
נישאו רט"א נותנין לה הכל תרומה.

שם פ"ז מ"ו ואלו יוצאות שלא
בכתובה — רט"א אף הקולנית.

שם פ"ט מ"ב יתנו לכושל שבהן.
נויר פ"ה מ"ה אין אחד מהן נויר

(שלא נתנה נזירות אלא להפלאה).
קידושין ספ"ג יכולין ממורים ליטרה.

ב"ק פ"ב מ"ה שור המזיק ברשות
הניזק משלם נזק שלם.

המעשה, ובתוספתא סוטה פ"ו ה"ח איתא
תחת "ביום הקהל" בו כיום והוא פי'
דיום הקהל. ובספרי בהעלותך-לו שא"ל
ר"ע שמא בר"ה ויו"הכ וביובל, וכבר
העיר שם במאיר עין שצ"ל שמא בהקהל
וביו"הכ ביובל, כי כפי מה שיש לנו בקבלה
בסדר עולם רבה שנחשב הבית במוצאי
שביעית א"כ היה יום הקהל שאמר ר"ט
לכל הפחות ז' שנים קודם ההירבן שא"א
לומר שבימי המצור והמצוק היה אז יום
הקהל? ור"ט כשהעיר שראה בעיניו היה
או בל"ס כבן יג שנה שאין עדות לקבן.
א"כ היה כבן כ' שנה בחורבן הבית.
ולכן קרוב מאוד לומר שהיה תלמיד
רבן יוחנן בן זכאי, אף שלא חשבו בין
תלמידיו באבות פ"ב מ"ח, יען ששם
חושב החמשה תלמידיו היותר גדולים
שהגיעו להוראה בחייו. אבל ר"ס היה
באמת עול ימים כשנפטר ריב"ז. אבל
מצינו בתוספתא חגיגה ספ"ג שאר"ם
אקפח את בני אם אין הלכה בידי מרבן
יוחנן בן זכאי.

והרמב"ם בהקדמתו לזרעים חשבו בין
כת השנית שאחר התורבן יען שבימי
החורבן היה עול ימים וימי פעולתו נחשבו
אך כדור ר"ע וחכיריו.

ר' טרפון נזכר במשנה מ"ט פעמים,
ט' פעמים בסדר זרעים, ששה פעמים
במועד, ט"פ בנשים, ששה פעמים בניזקין,
עשר פעמים בקדשים, ובטהרות ט"פ.

ע"פ רוב בעל מחלקתי הוא ר"ע
(תלמיד חבר שלו) כתרומות פ"ט מ"ב,
מעשרות פ"ג מ"מ, מע"ש פ"ב מ"מ,
(ונשנית בעריות פ"א מ"י), פסחים פ"י מ"ו,
יבמות פט"ו מ"ו, מ"ז, כתובות פ"ה
מ"ב, פ"ט מ"ב, מ"ג, נויר פ"ו מ"ו,
ב"מ פ"ב מ"ו, מנחות פ"ב מ"ה, בכורות
פ"ב מ"ו ז. ח. ט. כריתות פ"ה מ"ב,
כלים פכ"ה מ"ו, אהלות פי"ג מ"ב,
פס"ו מ"א, מכשירין פ"ה מ"ד.

בהעלותך לו. ואם על חיי בניו לא חס לכן היו מתייראין להעמידו לנשיא. ועוד אפשר כמו שאמרו בכלה רכתי שלא היה פזון כ"כ, וזה שאמרו השבח על ראב"ע דהוא עשיר דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר הוא אול ופלה.

והיה תמיד מראשי המדברים בקידושין מ: וכבר היה ר"ט והוקנים מסובין — נענה ר"ט ואמר מעשה גדול, ומי"ק כח: כשמתו בניו של ר' ישמעאל נכנסו ד' זקנים לנחמו ר"ט וריה"ג וראב"ע ור"ע, ור"ט היה ראש המדבר. וכן סנהדרין קא. כשחלה ר' אליעזר נכנסו ד' זקנים לבקרו והוא היה ראש המדבר. וכן גיטין פג. לאחר פטירתו של ר"א נענה ר"ט תחלה. וכן יומא עו. נזכר תחלה ר"ט, ור' אליעזר המודעי קראו "רבי" ור"ט קראו "מודעי". וכן בענין צרת הבת הלך עם ר' יהושע וראב"ע ור"ע לר' דוכא בן הרכנים כמפורש בירושלמי יבמות ספ"א ור"ד בן הרכנים קרא עליו כמו שקרא על ראב"ע, ואך בהגדה שמביא מעשה בר"א — בכני ברק נזכר ר"ט באחרונה.

אבל מקומו הקבוע היה בעיר לוד בדרום יהודה והוא היה שם הריש כב"מ פ"ד מ"ג הורה ר"ט בלוד. ובחגיגה יח. מעשה שמת אלכסא בלוד וכאו כל ישראל לספרו ולא הניחם ר"ט. ובקידושין מ: וכבר היה ר"ט וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד ובמגילה כ. אר"י קטן הייתי וקראתי למעלה מר"ט וזקנים את המגילה בלוד. ובתענית פ"ג מ"ט מעשה שגזרו הענית בלוד וירדו גשמים קודם חצות א"ל ר"ט צאו ואכלו ועשו יו"ט. ומוה ישער בדרכי המשנה צד 105 שר"ט קבע ישיבתו שם אחר פטירת ר' אליעזר אשר היה בלוד. וזה ללא אמת מעדותו של ר' יהודה כשהיה קטן קרא אז את המגילה לפני ר"ט בלוד ומוה

ב"מ פ"ב מ"ז שמוטר להשתמש בדמי אבידה, ושם פ"ד מ"ג שהורה לתגרי לוד שההנאה הוא שלישי למקח.

השם המפורסם שקורין לדקה בחודש י"ג פלגס הוא מר"ט פרה פ"א מ"ג, נגר שיש בראשו גלוסמרא — ה"ה ככל הכלים (ומזה אמרו שבת קכד. שזובר תוך דפתח בלחון דמי), כלים פי"א מ"ד.

הלכותיו בכרייתא מצינו שבת קל"ט, פסחים קית, ר"ה נו, סוכה לב: לד; יבמות קכב; גיטין פח:

והנה אף שר' טרפון לקח חלק גדול בסנהדרין ויבנה תחת נשיאות דר"ג כדמצינו פסחים עב: מעשה בר"ט שלא בא אמש לכה"מר, לשהרית מצאו ר"ג א"ל מ"מ לא באת אמש לב"המר א"ל עבודה עברתי, א"ל וכי עבודה בזה"ו מנין? — א"ל תרומה אכלתי וכו'. וכן זבחים נו. זו שאלה נשאלה לפני חכמים בכרם ביבנה — נענה ר"ט ואמר, ובמכלתא בשלח מס' ויסע שר"ט וזקנים היו וישבין בצלו של שובך של יבנה. וכן היה ביבנה כשהורידו את ר"ג מנשיאותו ואף שלא נזכר בכרכות כח. אבל נזכר ידים פ"ד מ"ג שאמרו בו ביום אמרו עמון ומואב מה הן בשביעית נזר ר"ט מעשר עני ונזר ראב"ע מע"ש, א"ל ראב"ע ישמעאל אחי אני לא שניתו — טרפון אחי שינה — א"ר יהושע הריני כמשיב על טרפון אחי. וידוע שכל שנאמר בו "בו ביום" הזונה ביום שהושיבו את ראב"ע לנשיאות, כברכות כח. ואת אשר כשנתיעצו את מי למנות תחת ר"ג לא זכרו את ר' טרפון אע"פ שגם הוא היה כהן ועשיר גדול וזקן וגדול הדור, קרוב מאוד לומר יען שמצינו שהיה קפדן ואמר תמיד אקפח את בני כאהלות פט"ז מ"א, שבת יז. (ופירש"י מצטער היה על תורה המשתכחת ומקלל א"ע.) קטז, זבחים יג, ירושלמי יומא פ"א סה"א, תוספתא חגיגה ספ"ג, ספרי

אנו רואין שהיה שם תמיד כי ר' יהודה היה תלמידם המובהק כל ימיהם, וידוע שר"א נפטר אחרי פטירת ר"ג.

אבל ע"פ השערה נכונה שמושב ר"ט היה תמיד בלוד, ואף שישבת ר"א היה ג"כ בלוד אבל ידוע שהחכמים עשו קשר ביניהם שלא לבא בשים שקלא וטריא עם ר"א, וגם ר"ט היה שם בל"ס, וכמו שמיצינו כשכאז לבקרו היה שם ר"ט כסנהדרין קא, לכן אף שר"א קבע שמה ישיבתו אבל לא התערב בעניני העיר והיה ר"ט הריש ואך היה הולך כפעם בפעם ליבנה, וכאשר ישיבת קבע של ר"ע היה בבני ברק, או רר' יהושע בפקיעין, אבל כולם היו מתקבצין ליבנה.

ור"ט דבק בתלמיד חבר שלו בר"ע, כי נכתבות פד: מסיפג הגמרא אם היה ר"ט רבו או חבירו וקראי תמיד "עקיבא" כל הפורש ממך כפורש מן החיים בקידושין סו, וזכחים יג, יומא פ"א סח"א, כפרי בהעלותך דלו. ור"ע נהג בו כבוד גדול ככבודות פ"ד מ"ד מעשה בפרה שניטל האם שלה והאבילה ר"ט לכלבים, וחכמים אמרו שהיא כשירה, אר"ט הלכה חמורך טרפון, א"ל ר"ע "רבו טרפון" פמוד אתה שאתה מוסחה לב"ד וכו', ובמנחות סח: יתיב ר"ט וקא קשיא ליה — אטר לפניו יהודה בן נחמיה — שתק ר"ט צהבו פניו של יהודה, א"ל ר"ע, יהודה, צהבו פניך שהשבת את זקן? תמהני אם תאריך ימים, וכן היה.

תלמידיו היו כל גדולי הדור ההוא כתוספתא ברכות פ"ד מעשה בד' זקנים שהיו יושבין בבית שער של ר' יהושע אלעזר בן מתיא, וחנינא בן חכניאי, ושמעון בן עזאי ושמעון התימני והיו עסקין כמה ששנה להן ר' טרפון.

ר' אושעיא בנו של ר' יהודה הבושם העיד לפני ר"ע משום ר"ט כחולין נה: ובתוספתא שביעית פ"ה מ"ח גרם ר'

יהודה בן ישעיה הבושם.

ר' אלעזר משום ר"ט תוספתא פרה פ"א.

ר' יהודה היה תלמידו המובהק גם מקטנותו כמגילה כ. שא"ר יהודה קטן הייתי וקראתי דהטגילה לעילה מר"מ- וביבמות קא: אר"י פ"א היינו יושבין לפני ר"ט וכו', ובנדרים מט: ר"י היה יתיב קמיה ר"ט א"ל ר"ט היום פניך צהובין א"ל אמש יצאו עכריך וכו'. ובשבת מט: אר"י פ"א שכתינו בעליית בית נתזה בלוד — ודיה שם ר"ט וזקנים. ובכורות מה: אר"י מעשה בא"א שבא לפני ר"ט יתר בידו וברגליו שש ושש כד א"ל כמותך ירבו בישראל.

ובסוטה פ"ב ה"ב ותוספתא נגעים פ"ה אר"י שבתי היה — אצל ר"ט א"ל בני תן לי סנדלי — ולמרתו ממנו ז דברים, וכן יספר ר' יהודה דברים להלכה ממנו כעירובין פ"ד ס"ד אר"י מעשה היה ונכנס ר"ט בלא מהכון. ובנדרים פ"ו ס"ד אר"י מעשה ואטר ר"ט עלי. ר"י אר"מ עירובין פב, סיכה לא, נדה לח. ובתוספתא שביעית פ"ד שבת פ"ו, בכורות פ"ה יספר ר' יהודה מעשה בר' טרפון.

ר' יוסי הגלילי אף שבל"ס היה זקן כמו ר"ט כי מיצינו אותו שהיה רבו דראב"ע, אבל יען שהיה בגליל, ואך אח"כ בא לפני חכמים ביבנה כמפורש וזכחים נג. כשנשאלה בכרם ביבנה בכוד לכמה נאכל, נענה ר"ט ואמר — היה שם תלמיד אחד שבא לב"המד לפני חכמים תחלה ור"הג שמו א"ל רבינו מנין לך — קפץ ר"ע ונסתלק ר"מ. ובספרי קרח"מב קראי ר"ט בני, ובספרי חקת"לג אמר ר"מ עליו ראיתי האיל מננה זה ר"ק, והנה צפיר העזים בא מן המערב זה ר"הג.

ר' שמעון בשם ר"ט דמאי פ"ג ה"ד.

ובנדרים סב. יסופר עליו שפ"א אכל ר"מ מתאנים בזמן שהוכפלו המקצעות (שאו הם הפקו לכל) ובא בעל הפרדס וחשב שהוא נגב ונטלו והניחו בשק ורצה להשליכו בנהר, ויקרא ר' מרפון ואמר אוי לו למרפון שזה הורגו, שמע היא גברא שבקיה וערק. ור"מ הצמער כל ימיו על שהשתמש בכתרה של תורה (ולא פייסו בדמים). ובמס' כלה פ"ב יסופר בלשון אחר מעמ, שר"מ אכל קציעות מפרדס שלו והאריפ לא הכירו והכוו מכה גדולה ולא אמר לו כלום כיון שראה שנפשו יוצאה אמר אוי לך מרפון. א"ר אתה הוא ר"מ א"ר הן, עמד ותלש בשערו וצעק וכו'. וכן הוא בירושלמי שביעיות פ"ד סה"ב.

האמת היתה נר לרגלו ולא נוש מלהודות על האמת כירושלמי וימא פ"א סה"א שהודה לר"ע ששכת, וביצה פ"ג מ"ה כששאלו אותו והוא לא ידע נכנס לבהמ"ד ושאל.

כיבר אם קיים גם בנופו כאשר יסופר קירושין לא: דכל איסת דהות בעיא אימיה למיסק לפוריה היה נחין וסליקא לה. וכשרצתה לירד מן המטה נחתת עליה. זהירתי מן העריות היתה עד קצה האהרון כקירושין פא: שאמר הזהרו בי מפני כלתי, וכשגלגל עליו אותו תלמיד נכשל לבסוף עם המותו.

דבריו היקרים באגדה מצינו באבות פ"ב מ"ט שאמר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובע"ה דוחק, לא עלוך המלאכה לגבור, ולא אתה בן חורין להבטל ממנה, אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה, וגאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע וכו'.

ובאדר"ג ספ"ב אמר לא השרה הקב"ה שבינתו על ישראל עד שעשו מ"אכה, ואין אדם מת אלא מתוך הבטלה.

ובגדה

תרומות פ"ו ה"א, מנילה פ"א ה"ו. ר' שמעון שזורי אמר פ"א — ובאתי ושאלתי לר"מ מנחות לא.

וכן בני אחתיה למרו לפניו כזבחים סב: ובכבודות יא. מצינו ר' יהודה נשיאה זוה ליה פטר חמור שדריה לקמיה דר' מרפון, ודבר פלא הוא כי אם גם נאמר שהוא ר' יהודה הנשיא א"א לומר כן שרבי ראה את ר"מ כמפורש ב"מ פה. שרבי מצא אך את נכדו, וכספר מבוא המשנה צד 102 ישער שצ"ל ר' יהודה מורינא דבי נשיאה וכן כונתי מדעתי, אבל גם זה ללא אמת כי ר' יהודה נתעלה להיות מורינא דבי נשיאה אך אחרי שהוקם רשב"ג לנשיא באושא כמבואר בערכו. ולכן נראה יותר גרסת כפתור ופרח פמ"ז שגורס אך, רבי נשיאה" וקאי על בית ר"ג ויען שר"מ היה כהן לכן שלחו לו, וזה אמת.

עשירתו וגודל פזרונו ותמידותו.

במס' כלה רבתי פ"ב ויק"ר פל"ד מ"ו, יסופר שר"מ היה עשיר גדול ולא היה גותן מתנות רבות לעניים, פ"א א"ל ר"ע רצינך אקח לך עיר אחת או שתים א"ל הן. ונתן לו ר"מ ד' אלפים דינרי זהב. הלך ר"ע וחלקן לעניים. לימים מצאו ר"מ א"ל אם קנה העיירות עבירו, לקח ר"ע ספר תהלים והיה קורא עד שהגיע לפסוק פור נתן לאביונים. וזה שאמר שבת כה: איזה עשיר כל שיש לו מאה כרמים מאה שדות ומאה עבדים.

ומני אז והלאה הכיר עוותתו, וכאשר יסופר בירושלמי יבמות פ"ד סה"ב שבשנת רעבון הערים ר"מ וקידש שלש מאות נשים כדי להאכילן בתרומה. ובסוף אבות דר"נ מעשה בר"מ שישב ושנה לתלמידיו ועברה כלה לפניו צוה עליה והכניסה בתוך ביתו ואמר לאמו ולאשתו דחציה וסכיה וקטשוה עד שתלך לבית בעלה.

ויש שחושבין תחת ר"ט את ר"א חרסנה,
ומזה אנו רואין שהיה ספק להם.
וע"פ השערה היה חי יותר משבעים
שנה וכאשר בארנו לעיל שהיה בומן
החורבן לערך בן כ'. ומצינו אותו חי גם
אחר ר' אליעזר ונפטר לערך כחמשים
ושלש שנה אחר החורבן.

יאיר. (יאיר בן מנשה, דברים פ"ג י"ד).

ר' יהודה בן יאיר (תנא) יבמות פ"ג;
ר' יהושע בן יאיר תענית פ"ג ה"ד.
ר' פנחס בן יאיר הנודע.

יאסיניאה.

ר' יוסי בן יאסיניאה ביצה ח.;
ר' שמעון בר יאסיניאה בכורות מו.;
ואפשר שהוא שם מקום והוא שמוכא
זבחים קיב. ר"ח מיוסתיניא.

ר' יאשיה (א).

(יאשיה בן צפניה, זכריה פ"ד י).

התנא הגדול הזה שזכה להקרא בשם
ר' יאשיה רבה או ר' יאשיה הגדול לא
נמצא בשום מקום מי היו אבותיו, אך
זאת ידוע לנו שגם אביו היה אדם גדול
בתורה כפסחים נד. ר' יאשיה אומר משום
אביו אף האיל והשמיר, וזכה עור ר'
יאשיה וחבירו ר' יונתן להקרא בשם
הלמירי דר' ישמעאל, כי ידוע שר'
ישמעאל היה בשעת החורבן תינוק קטן
שנשבה לרומי ור' יהושע פדאו כניסין
נז. ור' יהושע היה אז כבר גדול הדור,
א"כ היה ר' ישמעאל צעיר כמעט מכל
הכמי הדור ההוא זולת ראב"ע. וכפי
הנראה האריך ר' ישמעאל ימים אחריהם
כי הוא היה מהולכי אושא כב"ב כח:
ובמלחמת ביתר ואח"כ שנהרגו רוב
הכמי ישראל. הלך הוא והתיישב סמוך
לאדום ככתובות סד: שאמרו לא פסק
שעורין אלא ר' ישמעאל שהיה סמוך

לאדום

ובנדה יג: יד לאמה תקצין, מיטב
הבקע כריסו ואל ירד לבאר שחת, ושם
סא. אמר האי לישנא בישא אע"ג דלקבולי
לא מיבעי מיחש ליה מיבעי.

ואהבתו לישראל היה כ"כ עד שאמר
מכות ספ"א אלו היה בסנהדרין (כשדנו
דיני נפשות) לא נהרג אדם מעולם. ואך
את המינים הידועים שנא בתכלית השנאה
כשבת קטן. שאמר אקפח את בני שאם
יבאו לידי שאני אשרוף אותם (ספריהם)
ואת אזכרות שבהם, ואפילו אדם רודף
אחריו להרגו ונחש רץ להבישו נכנס לבית
עכו"ם ואינו נכנס לבתייהן של אלו שהללו
מכירין וכופרין, וכמה דברים יקרים נוכל
ללמוד מזה.

ולא על חנם נתכתר בתואר גל של
אנונים כניסין סו. ואבות דר"ג פי"ח
שביון שפתח פיו התחיל להתגלגל מפיו
דברי חכמות כאבנים טובות ומרגליות.
וכאשר אמרו ע"ד הצחות בב"ר פצ"א"ט
אבא נהוראי אומר בשעה שהיה אומר
אדם דבר מתוקן לפני ר"מ היה אומר
כפתור ופרח, וכשהיה אומר דבר שאינו
מתוקן היה אומר לא ירד בני (הבינה שלי)
עמכם.

אשתו בניו ובנותיו.

בירושלמי יבמות פ"ד סה"א יכיפר
שמתה אשתו ואמר לאחות אשתו בתוך
האבל התכנסו והגדלי את בני אחותך.
וכן זכה להשיא את בנו כקידושין פא.;
ומצינו שמעון בן טרפון שבעות מו:
ואפשר שהוא בנו, וכן מצינו שהיה לו
בת כב"מ פה. שרבי איקלע לאתריה
דר"מ ושאל אם יש לו בן לאותו צדיק
שהיה מקפח את בניו, א"ל בן אין לו בן
בת יש לו ורבי החזירו למוטב וא"ל אי
הדרת בך יהיבנא לך ברתי הדד ביה,
א"ד נסכה וגירשה וא"ד לא נסכה כלל.
פמירתו מצינו אך באיכ"ר פ' בלע ה'
שיש שהכבו אותו בין הרגו מלכות,

ובפסחים נד. מצינו ר' נחמיה אומר —
ר' יאשיה אומר משום אביו — ר' יהודה
אומר. ובסוטה לו. מחלוקת ראב"י ר'
יאשיה ורבי, וב"ב קיט. חולק עם אבא
חנן.

וכר פלוגתו הגדול היה הכירו ר' יונתן
כיומא נו; הגיגה ית, נזיר ו; למ;,
סוטה כה. סו; קידושין י, ב"מ נד. צד;
(המחלוקת המפורסמת איש אשר יקלל וכו'),
ב"ב קיט, סנהדרין ג; סו; מנחות צ;
ובמבטלת הרבה פעמים, וכן כמה פעמים
בספרי.

הלכותיו בפ"ע מצינו חולין קלו. שאמר
אינו חייב עד שיוזע חמה ושעורה וחרצן
במפולת יד (ומוכא כמה פעמים בש"ס בלשון
נהוג עלמא כהני תלת סבו כנרכות כב:).
ובשבת כב: דתניא בהמה שאכלה
כרשינין — ר' יאשיה מתיר, ובנדרים
מט. תניא ר' יאשיה מתיר.

ובתוספתא נזכר פ"א בשבועות פ"א
ה"ד, ובמבטלת לערך לג פעמים, ובספרי
הרבה פעמים, ובספרא קדושים פ"י ב'
פעמים.

ונזכר כמד' תהלים פל"ז בה"ש ר'
יאשיה הגדול מאמרו היקר שאמר סרס
הכתוב צדקתך על משפטיך כהררי אל
על תהום רבה, כשם שההרים כיבשין על
התהום כדי שלא יעלה ויציף את העולם
כן הצדקות כובשות את העונות וכו'.
וכן הוא ברש"י מנחות ע"א: ר' יאשיה
הגדול.

מקורותיו בחייו מצינו אבות דר"ג
רפ"א שר' יאשיה ור' מתיה בן חרש
עסקו שניהם בתורה פירש ר' יאשיה
לד"א א"ל ר"מ בן חרש רבי! (הוא כמו
מר) מה לך לענוי דברי אלקים חיים —
ואמרו כ"ז שיושבין ועסקין בתורה היו
מתקנאין זל"ז וכשנפטרין דומין כשהן
אוהבין מנעוריהן.

ואח"כ היה ריש בעיר הוצל כבבל

והרבי

לאדום ולכן ניצל מתוך המהפכה ואז בל"ס
למדו אצלו ר' יאשיה ור' יונתן.

ובאגרת דרש"ג ח"ב פ"ג מפורש שר'
יאשיה היה בבלי ור' יונתן בר א"י, וז"ל
ובתר הכא הוה איכא תנאי בין דהם
(בא"י) כגון ר' יונתן (כיוחסין איתא ר'
נתן והוא פ"ס כי ר"ג היה בבלי) ור' שמעון
ור"ג בני רבי, ובין הכא (בבבל) כגון ר'
יאשיה דמן הוצל, עב"ל.

ולכן ר' יונתן שהיה בר א"י הכיר
עוד את בן עזאי כחולין ע: שא"ל הלכה
בשם ר' ישמעאל, אבל ר' יאשיה שהיה
בר בבבל לא הכיר כמעט את כל חכמי
הדור ההוא, ושימש את ר' ישמעאל עם
ר' יונתן אך בסוף ימיו כשהתיישב סמוך
לאדום.

ובזה יתורץ למה נזכר ר' יונתן במשנה
אבות פ"ד מ"מ ולא ר' יאשיה, יען
כשנעשה גדול הדור אפשר שכבר סודר
רבי את המשנה, ולכן אין אנו צריכים
לומר ששני ר' יאשיה ור' יונתן היו.

ובשחזר לבבל וכה עוד לשמש את
ר' יהודה בן בתירה בניצובין כספרי
תצאלא א"ר יאשיה ג' דברים סח לי
זעירא משום אנשי ירושלים — וכשבאתי
והרצתי הרברים לפני ר"י בן בתירה על
שנים הודה לי וכו'. וכן הוא בירושלמי
סנהדרין פ"ח ה"ו. ובסוטה כה. נפלו
מעותים כי שם מוכא שאמר ר' יאשיה
סח לי זעירא מאנשי ירושלים וכשבאתי
אצל חבירי שבדרום, וצ"ל זעירי משום
אנשי ירושלים וכשבאתי אצל רבותי.
ובספרי חקת-קבג א"ר יאשיה נמתי לפני
ר"י בן בתירה, וכן היה בר פלוגתא דר'
נתן בשבת קח, מכלתא בא פ"ה.
ובספרי קרח מחלוקת ר' נתן ור' יהושע
וצ"ל ור' יאשיה, וכן חולק עם ר' יצחק
כנזיר מה, ספרי ואהידיו, מכלתא בא
פס"ו, ועם ר' זוטרא כנרכות יג: יען
ששלתן היו בבליים כמבואר בערכם.

דרכו שהיה או בימי ר"א ר' יאשיה שהיה ריש באושא כמפורש נימין לנ: ארבב"ח ה' סני הוינן קמיה דר' יאשיה דמן אושא, וידוע שרבב"ח היה תלמידו דר' יוחנן, ומה שקראו ר"א ר' יאשיה דדריה כל"ם הפירוש הוא כדמוכא בערוך ערך דר' שהיה בן גילו.

ור' יאשיה זה היה באמת תלמיד ר' יוחנן כחולין קכה. שא"ר יאשיה א"ר יוחנן, ובכלאים פ"ט ה"ג מפורש שר' יוחנן היה רבו, ובתענית רפ"ב יסופר שר' בא בר זבדא ור' הנחום בר עילאי ור' יאשיה נפקו לתעניתא — דרש ר' יאשיה התקוששו — בגין דאית הכא בני נש דאמרו עלי לישנא בישא נבי ר' יוחנן — הוה תמן ר' חייא (בר אבא) ור' איסי ור' אימי וקמון ואולין לון, וכן הוא באיכ"ר פג"ג, וחולק עם ר' יוחנן כירושלמי עירובין פ"ג ה"א ונדרים פ"ו ה"א.

ואפשר שקיבל עוד מר' ינאי כחלה פ"ב ה"ח ר' מני בשם ר' יאשיה בשם ר' ינאי הלכה כר"א, והמאמר מובא בתרומות פ"ב ה"א"ו, ר' מני בשם ר' יאשיה בי ר' ינאי הלכה כר"א, ומזה ישער במכוא הירושלמי שסתם ר' יאשיה היא בנו של ר' ינאי, ולא ראה שצ"ל בשם ר' ינאי.

ובסה"ד יאמר ר' יאשיה אמר לר' שמעון בר חייא, וכוונתו לע"ז פ"ד ה"ח וז"ל הירושלמי שם, שמעון בר חייא הוה מתני לחייא בר רב נכרי אימתי עושה יין נסך א"ל משידוע במיב ע"ז, אפיק רב יאשיה סבלתא א"ר הרא דאת אמר וכו'. ובאמת הוא מ"ס שם וצ"ל אפיק רב „ראשיה מכוותא“ ונעשה מזה „ר' יאשיה סבלתא“ כאשר הארכתו בערך שמעון בר חייא.

האומרים בשמו מצינו ר' זעירא ששאל לר' יאשיה כשבת פ"ח ה"א.

והרכיץ שם תורה הרבה כנימין סא. שפ"א אול רב כהנא (תלמיד חבר דרב) להוצל חוייא לההוא גברא א"ל מאתרא דר' יאשיה את? קרי עליה וצדיק יסוד עולם (פי' שהרכיץ תורה ב"כ עד שכל אנשי עירו ידעו כל דיני התורה לפרטיה), ובסנהדרין יט. אמר רב מנשיה (כן היו נקראין תמיד חכמי הכבלים יען שלא נמכנו) בר עות שאלתי את ר' יאשיה רבה בבית עלמין דהוצל, וכן מובא באגרת דרש"ג ח"ב פ"ג שקראו ר' יאשיה דמן הוצל.

וכפי הנראה נפטר כבר קודם רבי, כמפורש קידושין עב. כי נח נפשיה דרבי אמר בירתא דסטיא איכא בבבל — ושמתנתו ר' אחי בר' יאשיה, א"כ היה אז בני הריש בבבל.

ר' יאשיה ב).

בסוטה יט. ובקידושין לו: ומנחות עא. א"ל ר' אלעזר לר' יאשיה דדריה לא תיתב אברעך עד דמפרשת לי להא מלתא וכו'. ופירש"י בסוטה ר' יאשיה אמורא הוא וכדורו של ר"א בן פדת ועוד היה ר' יאשיה שהיה תנא בר פלוגתא דר' יוחנן, והיינו דקאמר לר' יאשיה דדריה דלא תימא לר' יאשיה הזקן דלאו אורח ארעא למימרא ליה הכי שנדול וזקן ממנו היה, ובקידושין פירש"י שהיה בדורו אמורא כמותו ויש להבין מכאן שעדיין בימי ר"א היה ר' יאשיה בר פלוגתיה דר' יוחנן קיים להכי איצטרך למיתני לר' יאשיה דדריה לאפוקי ר"י קשישא, וכן פירש"י במנחות לאפוקי ר' יאשיה הגדול שהוא תנא.

ועפר אני תחת כפות רגליו של רבינו הקדוש, אבל איך אפשר לטעות על ר' יאשיה מי שהיה תלמידו דר' ישמעאל ור"י בן בתירה, מי שהיה תמיד בעל מחלקותו של ר' יוחנן, על ר' יאשיה שהיה בוסן ר"א? שהוצרך לפרש ולומר ר' יאשיה דדריה? אבל האמת יורה

שם תלמידו דרב ושמואל כמנחות לט.
 שאמר רבב"ח סח לי ר' יאשיה דמן
 אושא (משמיה דשמואל), ובסוכה ב: א"ר
 יאשיה אמר רב נראה שהוא ר"י דמן
 אושא, ואח"כ עלה לא"י ונעשה ריש
 באושא בניטין לג: ארבב"ח ה' סבי הוינן
 קמיה דר' יאשיה דמן אושא, ובכורות
 כח: אמר לרבב"ח בא ואראך בחוקין
 שהן משתנים, ולולא דמסתפינא הייתי
 אומר מה שאמרו ברכות ככ. כי אתא
 רבין אמר באושא היה עובדא בקילעא
 דרב אושעיא צ"ל דר' יאשיה וצ"ע.

יבא או רב יבא.

רב אחא בר יבא נדה סא.:
 ר' חייא בריו דרב יבא סוכה פב.:
 רב חנין בריו דרב יבא ב"ב קעד.
 רב סמא בריו דרב יבא כ"ב ט.
 גרסת דק"ס רב ספרא וכן הוא ב"ב ה.
 רמי בריה דרב יבא שבת פנ.
 רב שמואל בר יבא נדה טו.: אך
 כמעט כולם היו בומנים שונים.

ר' יבא בר יוסי. אמר רב ערכין
 ה:.

יבא חמוה דאשיין בר נדבך.

נזכר ב"ב כב: אמר משמיה דרב.

ר' יבא סבא.

נזכר בזהר כמה פעמים, בראשית נט.
 באחר שהרהר אחר מצות מילה ונתן ר'
 יבא סבא עיניו בו ונעשה גל של עצמות.
 ושם האזינו רצ. באגדהא דבי ר' יבא
 סבא, וזה כונת הסה"ד ערך רב יבא
 שאמר ר' יבא סבא וחת' וכונתו, והוא
 תנא" יען שנזכר בזהר.

רב יבא או יבא סבא.

תלמיד רב. כפסחים קג: שהיה משמש
 קמיה דרב ברונא ורב הננאל תלמידו
 דרב ואמר להם משמיה דרב. וב"ק מט:
 בעי רב יבא סבא מר"נ — א"ל עני
 מורי וכו'. וכעירובין ט: לגרסת רש"י
 ושאלתיו.

ר' חגי אמר שאילית לר' יאשיה
 כירושלמי ברכות פ"ב ה"ו. אמר בשמו
 יומא סא, כריתות כח. (לגרסת שיטה
 מקובצת), ערלה ספ"א.

ר' טבי א"ר יאשיה ברכות טו: סג.,
 יומא סה: (ובתמורה כט. רב טובי בר מתנה
 א"ר יאשיה), שקלים פ"א ה"א, חלה פ"ב
 ה"ח.

ובסנהדרין פ"ו ה"ד ר' יונתן בן חלי
 ר' אבודמי בר בריתא דר' טבי בשם ר'
 יאשיה.

ר' יעקב בר אחא בשמו סוכה רפ"א.
 ר' יהודה בר סימון בשמו מד' תהלים
 פל"ג.

וכפי הנראה האריך ר' יאשיה ימים
 כדמצינו כשנדל ר' ירמיה והגיע לכלל
 הוראה היה עוד ר' יאשיה בחיים כשביעית
 פ"ט ה"ד ר' יצחק בר רדיפא אתא ושאל
 לר' ירמיה א"ל הא אריות לפניך ואתה
 שאיל לשיעלים? אתא ושאל לר' יאשיה.
 ופמירתו יוספר כלאים פ"ט ה"ג שר'
 יאשיה מפקיד אלבשיני חזורין — א"ל
 ומת את טב מן רבך? (ר' יוחנן) א"ל
 ומה אנא בוש ממעשי?

רב יאשיה.

תלמיד רבא, כב"ב כב. רב יאשיה ורב
 עובדיא שרא להו רבא (אמילו) לאקבועי,
 דלא כהלכתא מ"ט כיון דרבנן נינהו
 אתו למדרו מגרסיהו, וברכות טו: תני
 ר' אושעיה קמיה דרבא, גרסת דק"ס
 תני רב יאשיה קמיה דרבא, והיא גרסא
 אמיתית.

ר' יאשיה בי ר' ינאי. ערך ר' יאשיה
 ב).

ר' יאשיה בן לוי.

נזכר בר פצ"ב וצ"ל ר' יהושע בן
 לוי וכן הוא בילקוט ויגש רמו קמט. אך
 שם חסר תיבת בן לוי.

ר' יאשיה דמן אושא.

קרוב מאוד לומר שהיה בכלי והיה

ובהדרת רבותינו שאלו עליו מה אבא יהודה עבדי, אמרין מה ויכל חמי אפוי דאבא יהודה, אבא יהודה דתורוי — דגמלוי — דחמרוי, חור אבא יהודה לכמות שהיה, ובא אצל רבותינו — א"ל עשתה תפלהבם פירות ופירי פירות — נמלוהו והישיבוהו אצלם וקראו עליו הפסוק מתן אדם ירחיב לו. והמעשה טובא בויק"ר פ"הדר וד"ר פ"ר"ה ושם נקרא אבא יודן. ויש שרוצים לומר שהוא ר"י בן בבא, אבל האמת אינו כן כי ריב"ב היה גם חכם גדול, והיה חכרם, והוא היה אך חסיד ובעל צדקה.

מר יהודה.

היה תלמיד אבימי כחולין מת. מר יהודה משמיה דאבימי אחד זה ואחד זה חוששין לה. ובעירובין כד. מר יהודה איקלע לבי ר"ה בר יהודה — א"ל לא סבר לה מר להא דאבימי (שצריכין להיעשות אצטבלאות) א"ל אנא כר"ג ס"ל, ומה שאמרו שם א"ר יהודה אמר אבימי צ"ל בגרסת דק"ס מר יהודה אמר אבימי, וכן היא בכל הרפוסים הישנים. וכן שם סא: מר יהודה אשבחינהו לבני מברכתא. ורצה להחמיר עליהו א"ל רבא (נראה שצ"ל רבה) פלגאה! בעירובין לית דחש להא דר"ע. וכן הוא בקידושין נח. שמצא את רב יוסף ורב שמואל כריה דרבב"ח דהווי קיימי אפתחא דבי רבה והקשה להם ואישתקן, וכשבאו לקמיה דרבה אמר להו פלגאה! אוקמינכי? (כו בכ"ט שנוכר הוא אך לחומרא ולכן קראוהו כן). ובשבת נס: מר יהודה אמר רב ששת לגרסת דק"ס, ובע"ז כו: אמר אביי אמר לי מר יהודה, דבי בר יוחני טחני ברחיים בערודי. ובשבת נו: אמר רב יהודה אמר אביי נראה שצ"ל מר יהודה אמר אבימי. ובסוף ע"ז יסיפר שמר יהודה ובאמי בר טיבי הווי יתני קמיה דשביד מלכא אייתי לקמייהו אתרונא פסק אכל פסק יתב לבאמי

ושאילתיה היה קמיה דרב חסרא, וגרסא שלנו רב יימר סבא. ובפסחים ער: רבין סבא טפליה ההיא בר נזולא לרב, וגרסת דק"ס רב ייבא סבא והוא העיקר.

ידוע הבבלי. (ידוע, נחמיה פ"ז).

הנא נזכר פ"א במשנה ב"מ פ"ז ט"ט ואמר משים ר' מאיר, מרוח אחת אינו אונס, מכ' רוחות אינס.

יהודה.

ר' אבא בר יהודה עירובין פ"ו ה"ו. איסי בר יהודה שבת ו'. ר' אלעזר בן יהודה (הנא) זבים פ"א ט"א.

ר' דוסתאי בן יהודה קידושין סד. רב הונא בר יהודה ברכות ח. ר' חייא בר יהודה כתובות כא. רב חיננא בר יהודה סנהדרין עו: ר' יוסי בר' יהודה נדרים פ"ח ט"ו. מהתיה בר יהודה מנחות עט: רב שמואל בר יהודה שבת עט. ר' שמעון בן יהודה מכות פ"ג מ"ו. ר' הנחום בר יהודה ברכות פ"ט ה"ה.

אבא יהודה.

חסיד גדול ובעל צדקה כומן ר"אור' יהושע כהוריות פ"ג ה"ד מעשה בר"א ור"י ור"ע שעלו לחילת אנטיכויא על עסק מגבת חכמים, והיה תמן חר אבא יהודה עבדי מצוה בעין טובה. פ"א ירד מנכסיו וראה דביתנו ונתייאש מהן (המטין עצמו מהן), עלה לו לביתו ופניו חולניות, א"ל אשתו כפני מה פניך חולניות וסיפר לה המעשה, א"ל נשתיירה לך שרה אחת לך ומטור חצייה ותן להם, הלך ועשה כן ונתן להם, וברכותו שהקב"ה יטלא חסרותותך. עם כשהלכו להם ירד לחרוש בתוך חצי שדהו, עם כשהוא הירש שקעה פרתו ונשברה, ירד להעלותה והאיר הקב"ה את עיניו ומצא סימא, אמר, לטובתי נשברה רגל פדתי.

לכאמי ב"מ, הדר דצה עשר זימנא בארעא פסק יהב למר יהודה, א"ל כאמי ב"מ וההוא גברא לאו בר ישראל הוא? א"ל, מר (יהודה) קים לי בנזיה (שהוא פרוש ולא יאכל דבר אסור וכו').

ר' יהודה (סתם) בן ר' אלעאי.
זה דבר ברור שסתם ר' יהודה שנכל הש"ס הוא בן ר' אלעאי כמפורש מנחות יח. והנה לפי פירש"י במנחות ק. שמשפחת ר' יהודה היתה מבבל ולכן כשאמר ר' יוסי לא בבליים הם אלא אלכסנדרים א"ל ר' יהודה תנוח דעתך שהנחת את דעתך. אבל ביומא סו: איתא להיפוך שר' יהודה אמר בן לר' יוסי וגם שם פירש"י שמשפחתו (של ר' יוסי) מבבל היתה. וברק"ם מביא מכ"י שצ"ל ביומא כמו במנחות, (אבל כבר בארתי בערך ר' יוסי ששניהם היו בא"י).

מ"ק כד: ובע"ז פ"ב מ"ה א"ד יהודה שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע וכו', ומשמע שם כמו ששמע את כל השקלא ומריא שלהן. ר"י משום ב"ה עדיות פ"ד מ"ה, ואמר בשם אבא צידין סוף קידושין. אבל רבותיו המובהקים היו ר' טרפון ור' עקיבא.

ר' טרפון היה רבו מנעוריו ושימשו כמה שנים כמגילה כו. אר"י קטן הייתי וקראתיה (להמגילה) למעלה מר' טרפון, ובנדרים מט: ר"י הזה יתיב קמיה דר"ט, ובנדרים פ"ו מ"ו אר"י מעשה ואמר עלי ר"מ. וביבמות קא: אר"י פ"א היינו יושבין לפני ר"מ, ובשבת כט: אר"י פ"א שבתנו בעליית בית נתוה ב"וד — והיה שם ר"ט וזקנים ולא אמרו לנו דבר. וב"ק קג: כא לפני ר"מ, ובתוספתא שביעית פ"ד אר"י מעשה והיינו בעין כושי והיינו אוכלין — ע"פ ר' טרפון. ובתוספתא שבת פ"ו אר"י מעשה בר"מ, ובכורות פ"ה מעשה בא לפני ר"מ.

והיה חביב על ר"מ עד שקראו בני כירושלמי סיטה פ"ב ה"ב ותוספתא נגעים פ"ח אר"י שבתו היתה והלכתי אחר ר"מ לביתו אמר לי יהודה בני תן לי סנדלי ונתתי לו ופשט ידו לחלוץ ונתן לי ממנה מקל, אמר לי יהודה בני בזה מהרתי ג' מצורעין ולמדתי בה שבע הלכות.

ר"י אר"ט עירובין פ"ב, סוכה לא, נדה לח, ובמנחות סח: יסופר שיהודה בר נחמיה השיב לר"ט וצהבו פניו ור"ע א"ל תמהני אם תאריך ימים א"ר יהודה בר אלעאי — בשעליתי לעצרת שאלתי אחריו — ואמרו לי נפטר.

וכן ר' עקיבה היה רבו המובהק כירושלמי ברכות פ"א ה"ב: אר"י מעשה שהייתי מהלך בדרך אחר ראב"ע ור"ע. אמר בשמו ר"ה לא, תוספתא

בשם ראב"ע ברכות פ"ד מ"ו, תוספתא מעשרות פ"ג, וירושלמי מעשרות רפ"ה, וירושלמי ברכות פ"א ה"ב: א"ר יהודה מעשה שהייתי מהלך בדרך אחריו ראב"ע, וברכות טו: אמרו בפירוש שהיה רבו. וכן היה רבן גמליאל רבו כמפורש שבת קג:, ואמר בשמו כתוספתא ברכות פ"ד, פסחים פ"א, ביצה פ"ב.

משום ר' יהושע תוספתא אהלות רפ"ו, ספ"ו.
משום ר' יוסי הגלילי ב"ק פ"ח מ"ו, שבועות כא.

ישראל שמם.

אך רחמי השם שלא יכלו לעולם מת אדרינים קיסר בתחלואים רעים בנפש מרה בשנת ת"ן לשטרות, ואף שלא הוקלו מים הודונים אבל התחילו לקנות לימים טיבים מאלה, וכן היה באמת, והכנסיה הראשונה היתה בבקעת רמון כירושלמי חגיגה פ"ג ה"א מעשה שנכנסו ז' זקנים לעבר את השנה בבקעת רמון ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור"ש ר' נחמיה ורא"בי ור' הסנדלר, ושם ר' שמעון ב"ג לא נזכר שם, שאע"פ שאין מעברין אלא ברשות הנשיא, וזה יען שלא הוקם עוד נשיא שהגזירות היו עוד בתקפן וקא חשיב את ר"מ כראשונה יען שהוא נסמך מר"ע ולא שאר חבריו, ומשם שלחו לחנניה ב"א ר' יהושע את השלוחים שלא יעבר עוד בחו"ל כדמיבא ברכות סג. וכירושלמי נדרים פ"ו ה"ח וכמניאר בערכו באריכות. וכשהוקלו עוד מעט הגזירות התקבצו לאושא כשהש"ר פ"ב ח"ג שאמרו בשלפי (באחרית) השמר נתכנסו רבותינו לאושא ואלו הן ר' יהודה, ור' נחמיה, ר' מאיר, ר' יוסי, ורש"בי, ור"א בנו של רי"הג, ורא"בי, ושלחו אצל זקני הנליל (ששם לא היה השמר גדול כ"כ) כל מי שהיא למד יבא וילמד, חלקו כבוד לר' יהודה (שיהיה ראש המדבר) כפני שהוא בן עיר, אך לא היו שם זמן רב והלכו משם ליבנה, וזה שאמרו שבת דג: כשנכנסו רבותינו לברם ביבנה היה שם ר' יהודה ור"א בר' יוסי (הגלילי) ור' שמעון, אבל ר"מ לא נזכר שם יען שגם אולא הותרה להם לעבר שנים ובל"ס נתודע למלכות שמעברין שנים והביטו אחריהם שלא לעשות כזאת עוד, ולכן היצרכו לשלח את ר"ם לעבר השנה כאסיא (שהיא חו"ל ככ"ב נו.) כספורש מגילה יח: ולכן לא נזכר ר"ם שהיה בכרם דיבנה.

(והרב ראהו בח"ב צד 157 יוציא דיבה על

כלים כ"ט פ"ו, אהלות פ"ד, ובמשנה מע"ש פ"ה מ"ח אר"י בראשונה — עד שבא ר"ע ולמד וכו'. וכשנפטרו כל תלמידיו דר"ע אמרו ביבמות סב: שבא ר"ע אצל רבותינו שבהרום ושנאה להם ר"מ, ר' יהודה, ר' יוסי ור"ש ור"א בן שמוע והם העמידו תורה אותו שעה, אך לא זכה לקבל סמיכה מרבותיו כי נמרפה השעה שאז היתה אחר חורבן ביהר ונהרגו חסידיו עליון, וחכמי הדור שניצלו מתוך המהפכה נתפורו ונחבאו ואך ר' יהודה בן בבא שם נפשו בכפו וסמך את החמשה זקנים ר"מ ור' יהודה ור"ש ור' יוסי ור"א בן שמוע — ור' נחמיה בין אושא לשפרעם, והוא נהרג על קידוש השם, והם ברחו כסנהדרין יד, ומה מאוד צדקו בכה שאמרו שהם העמידו תורה אותו שעה כי באמת המה נשתדלו כאיר מוצל מאש, כי ר"ג הנשיא כבר מת שנים הרבה, ונשיא אחר לא הוקם, וראשי חכמי הדור בר' יהושע וראב"ע ור"ם ורי"הג כולם מתו, ור"ע ור"ח בן תרדיון ור' ישנב הסופר ור"י בן בבא והכריהם כולם נהרגו כמיתה משונה, וחנניה ב"א ר' יהושע ירד לבבל, ורבן שמעון ב"ג יתן עדותו ב"ק פג. שאלף ילדים היו בבית אבא — ולא נשתדלו כהן אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא, ולולא הותר ה' לנו שריר כמעט את החמשה תלמידיו דר"ע אז הו"ש נשתכחה תורה מישראל, והן הן שהעמידו תורה אותו שעה.

והחמשה חכמי ישראל הנסמכים האלו ויתר חכריהם שהיו במקומות אחרים לא יכלו להתאכף יחד בשום מקום מפני גזירת המלכות שלא יעסקו בתורה ושלא למוול את בניהם ושלא לשמור את השבת, עד שהוצרך חנניה ב"א ר' יהושע לעבר את השנה ולקבוע חדשים בבבל, והיה באמת עולמו של

(והחכם גרעין בח"ב צד 268 יאמר שהגזירות נתבטלו ע"י ר' אלעזר (צ"ל יהודה) בן שמוע בדמבוא ר"ה יט, תענית יח, ומגילת תענית פ"ב, והוא שגנה, כי יהודה בן שמוע היה תלמידו דר"מ ואז היתה גזירה פרטית וכמבואר בערכו).

וכששבו שנית לאישא או הביאו את רש"ב ממחבואו ונתמנה לנשיא ואת ר' נתן לאב"ד שכא אז גדול הדור מבבל ואשר עזר להם שם שחנניה ב"א ר' יהושע לא יעבר עיד, ואת ר"מ לחכם, ור' יהודה נתמנה מאת המלוכה להיות מודיינא דבי נשיאה, שבל"ס היתה עין רומים צרה על משפחת הנשיאים ובפרט שהיו ממלכי ב"ד, אך ר' יהודה הבטיחם שהוא יביט עליהם בעין פקוחה שלא יבא שום נזק למלכות, וזה שאמרו התוס' במנחות קר. ד"ה מעשה, דע"פ הקיסר מינהו ראש על בית הנשיא, ואפשר שזה כונת איסי בן יהודה שאמר עליו גיטין סז. ר' יהודה הכם לכשירצה, היינו אם היה רוצה היה הוא נתמנה לחכם, אבל יען שמשרתו היתה גדולה מזו, ומני אז היה ריש המדברים בכ"ס כבדכות סג, שבת לג, מנחות קג, ואז שבו הסנהדרין לבוחם הראשונה, ואף שהגזירות לא נתבטלו מכל וכל וכאשר מבואר בערך רש"בי שהוצרך אח"כ כשיצא מן המערה ליסע לרומי לבטל הגזירות, עד שישב רבינו הקדוש על כסאו וביטוי היה מנוחה לישראל.

וכבודו היה גדול מאוד בעיני רש"ב כפסחים קד. שאמר רש"ב לר' יוסי וגיחוש לרבני ר' יהודה חבורנו.

והנה יען שנמשכו כמה שנים דור של שמד וכליה וכששבו למקומן הוצרכו לברר ספקי ההלכות שנפלו בפרשי הדינים ולכן מצינו את ר"מ ור' יהודה וחבריו הרבה פעמים מאוד בהלכה במשנה, ור' יהודה נזכר במשנה על שש מאות ושבע הלכות, והיינו במס' ערלה, ר"ה, חגיגה, אבית הוריות, תמיד, ידים, ככל מסכ' פ"א.

במס'

ר"מ ויאמר כשהוציאו את ר"מ מב"הסד או הלך ועיבר שנים באסיא להקניט את הנשיא, ומענת גדול הוא כי הדין הוא אם אך אפשר לעבר שנים בא"י אסור לעבר בחו"ל ואם רש"ב עיבר בא"י מי ישמע לר"מ להשבנו? ועוד שלא נתמנה עדיין רש"ב לנשיא וזה ברור).

וזה שאמרו ר"ה לא: גבי עשר גליות שגלתה סנהדרין שגלו מיבנה לאושא ומאישא ליבנה, וכשהיו בכרם דיבנה יסופר בשבת לג: איך נתעלה ר' יהודה להיות ראש המדברים בכ"מ, כי באושא היה ראש המדבר אך מפני שהיה בן עיר, אבל כשהיו ביבנה אירע שר' יהודה דיבר בשבת הנהגת המלוכה, ור' יוסי שתק, ורש"בי דיבר רעה עליהם, והגיע לאזני שרי המלוכה במקרה ע"י יהודה בן גרים ואז גזרו על ר"ש שיהרג וברח ונתחבא במערה, ועל ר' יוסי שיגלה לציפורי (היינו שלא יצא מקיר העיר והוצה), ור' יהודה נתעלה להיות ראש המדברים בכ"מ.

ור' יהודה שמצא חן בעיני שרי המלוכה שהוא אוהב נאמן למלכות השתדל להעביר את רוע הגזירה מעל ר' יוסי ולכן מצינו ברכות סג: כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היו שם ר' יהודה ור' יוסי ור' נחמיה ור"א בנו של ר"ה פתחו כולם בכבוד אכסנאי, אבל לא מצינו את ר"ש שם יען שהוא כבר ברח ונחבא במערה, וגם ר"מ לא היה שם כדמבואר לעיל.

וכפי הנראה שאע"פ שהגזירות נתבטלו וכאשר מובא בח"ב ברה"י להחכם גרעין שבימי הקיסר אנטונינוס פיוס הרשה ליהודים שנית לכול בשרם, אבל יען שאירע המעשה עם ר"ש ביבנה שדיבר רעה על המלוכה וגם העיר יבנה היתה ידוע להם מכבר למקום קיבוץ מחכמי ישראל לכן לא הורשה להם לעשות מקומם הקבוע שמה, וגלו שנית לאושא וזה שאמרו ר"ה לא: שגלו מיבנה (שנית) לאושא.

הלכותיו המפורסמות.

ברכות רפ"ב באמצע שואל מפני הוראה ומשיב מפני הכבוד.

ושם מ"ג קרא ולא דקדק באותיותיה לא יצא.

שם פ"ג מ"ד בעל קרו מברך לפניהם ולאחריהם.

שם רפ"ו שעל הורקות אומר בורא מיני דשאים.

שם מ"ו כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו.

שם פ"ז מ"ב עד כמה מזמנין עד כביצה, וכן סובר בשיעור אתרוג בסוכה פ"ב מ"ו.

דמאי פ"ג מ"ו רוצה היא בתקנת בתה וכישה מחתנה.

כלאים פ"א מ"ו מתירירק באילן.

ושם מ"ט שאינו כלאים עד שיהו ב' חמים ושעורה.

ושביעית פ"ב מ"ו כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת.

ותרומות פ"א מ"ג קטן שלא הביא ב' שערות תרומתו תרומה (וכן סובר במגילה

פ"ב מ"ג שקטן יכול לקרא את המגילה, וכן פרה פ"ה מ"ד מכשיר בקטן).

ומעשרות פ"ג מ"ו סוכת החג בחג מחייב (אם הביא שמה התבואה הייבת במעשר,

כי סובר יובא י: שזוכה דירת קבע בעיני וחייבת כמוזה).

שם פ"ה מ"ו המתמד — ומצא כרו מרתו מחייב.

ומע"ש פ"ג מ"ו הלוקח בכסף מע"ש שנממא יקבר.

וערלה פ"א מ"ב הנוטע לרבים חיוב בערלה.

ובכורים פ"א מ"ו יבש המעיין, נקצץ האילן מביא וקורא.

ושבת פ"ב מ"ד לא יקוב אדם שפופרת — לא ימלא אדם קערה שמן — ור' יהודה מתיר.

במס' חלה כ"פ.

במס' תענית, תמורה, מעילה, בכל אחת ג"פ.

במס' זבים, מע"ש, בכל אחת ד"פ.

במס' קידושין, שבועות, ע"ו, כריתות, מדות, עוקצים, בכ"א ה"פ.

במס' בכורים, שקלים, יומא, עדיות, מכול יום, בכ"א ששה פעמים.

במס' מו"ק, נזיר, מכות, ערכין, בכ"א ז"פ.

במס' פאה, ביצה, מגילה, סוטה, זנחים, בכ"א ט"פ.

במס' כלאים, יבמות, אהלות, מהרות, בכ"א עשר פעמים.

במס' דמאי, נדרים, גישין, ב"ק, בכורות, מקואות, נדה, מכשירין, בכ"א יא"פ.

במס' ברכות, שביעית, מעשרות, פסחים, כתובות, בכ"א יב"פ.

במס' כ"ב יג' פעמים.

במס' מנחות יד' פעמים.

במס' תרומות, סוכה, בכ"א טו"פ.

במס' ב"מ טז' פעמים.

במס' חולין יז' פעמים.

במס' פרה יח' פעמים.

במס' סנהדרין, נגעים, בכ"א כ"א פעמים.

במס' שבת כז' פעמים.

במס' עירובין לנ' פעמים.

ובמס' כלים המשים פעמים.

במ"ה תק"ז פעמים. ונזכר בכל הש"ס חוץ ממס' קנים.

ונזכר תמיד במשנה בשם סהם ר' יהודה, אבל בנמרא נזכר לפעמים בשם

ר' יהודה בר אלעאי כברכות נה, שבת כה: לג, מגילה כט, תענית לה, מו"ק

כא, כתובות יז, נדרים ח; ב"ק קג; ב"מ לג; סנהדרין כ, מנחות יח. כט:

סח: וכולן בענין אנדה, ובסוכה יח, מנחות קג: בענין הלכה.

שם פ"ח מ"ז חרם כרי ליתן בין פצים
 ודברו.

שם פ"טו מ"ב כל קשר שאינו של
 קיימא אין חייבין עליו.

שם פ"כד מ"ך אם לא היתה נבלה
 מע"ש אסורה.

ובשבת מא. דינו המפורסם דבר שאינו
 מתכן אסור והוא מביצה פ"ב מ"י.

שם עג: מלאכה שא"צ לנופה חייב
 עליה.

עירובין רפ"א טבוי שהוא גבוה למעלה
 מעשרים אמה כשר וכן גבי סוכה.

שם רפ"ג מערבין לכהן אפילו בב"הק.
 שם פ"ג מ"ד אמר ה"ז חמר גמל.

שם פ"ג מ"ח ביצה שנולדה בראשון
 תאכל בשני.

עירובין לו: אין אדם מתנה על שני
 דברים כאחד.

פסחים פ"א מ"ד אוכלין כל ארבע
 ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש.

שם רפ"ב אין ביעור חמץ אלא שרפה.
 שם פ"ג מ"ו אין שוחטין את הפסח
 על היחיר.

פסחים כא: סובר דברים ככתבן.
 שם כב. גיד הנשה מותר בהנאה.
 שם מט. שסעודת אירוסין רשות.
 שם סה: ושם פו: יש אם למסורת.
 שם צה. לאו הניתק לעשה אין לוקין
 עליו.

יומא רפ"א אף אשה אחרת מתקינן לו.
 שם ז: סובר שטומאה הותרה בצבור.
 סוכה פ"ג מ"ח שאין אוגדין את הלולב
 אלא במינו.

שם מו. היו לפניו מצות הרבה מברך
 על כל אחת ואחת.

ר"ה ל: סובר עד ועד בכלל.

חגיגה ב. סובר שסומא כאחת מעיניו
 פטור מן הראייה.

מגילה ז: מתיר מכשירי אוכל גפש.

יבמות פ"ד מ"י הנשואות יתארכו,
 והארוכות ינשאנו.

שם רפ"יא אוסר באנוסה ומפותת אביו.
 כתובות פ"ב מ"ח אין מעלין לכהונה
 ע"פ עד אחד.

שם נא: אחריות ט"ס הוא.

שם נו. בדבר שבממון תנאו קיים.
 נדרים פ"ז מ"ג הכל לפי הנדר.

נזיר ח. ספק נזירות להקל.

גיטין פ"ז מ"ב אין שתי ידים זוכות
 כאחת.

שם פה: ידים שאינן מוכיחות לא הויין
 ידים.

קידושין פ"ד מ"ח האימר זה בני ממזר
 נאמן.

ב"ק פ"ב מ"ד מועד כל שהעירו בו
 ג' ימים.

שם פ"ו מ"ה מחייב על נזקי ממון באש.
 וצם נג. מחייב על נזקי כלים בבור.

שם ס"פו גץ שיצא מתחת הפטיש בנר
 חנוכה פטור.

שם פ"ח מ"ג אין לעכרים כושת.

שם פ"ט מ"ד אם השבח יתר על
 ההוצאה נוהן לו ההוצאה.

וב"מ רפ"ב כל שיש בו שני חייב
 דהבריו.

ושם מ"ו שחייב להכריז ג' רגלים.

ושם פ"ד מ"ד אין אונאה לתגר.

שם פ"ו מ"ז הלוהו מעות שומר חנם.

שם פ"ז מ"ט בשעת משלחת זאבים
 אפילו זאב אחד אונס.

שם מה. אםמכתא לא קניא.

שם סג: צד אחד בריבית מותר.

שם פ. שוכר כשומר שכר.

ב"ב רפ"ה סובר הדמים מודיעין.

שם פ"ה מ"ח ע"ש עם חשיכה פטור
 מליתן ג' טיפין.

שם פ"י מ"ו אין כותבין שובר.

סנהדרין פ"א מ"ג שסמיכת זקנים
 ועריפת עגלה בחמשה.

וכן דרכו לומר במה דברים אמורים כעירובין. פ"ז מ"א, סוטה ספ"ח, כלים פ"כח מ"ז.

זה הכלל, כשבת פ"טו מ"ב, זבחים פ"ב מ"ה, ספ"ו, מנחות ספ"א, פרה פ"ז מ"ט, וכן טובא בסדרים שאמר זה הכלל אם במדתה וכו'.

וכן יאמר תמיד הלשון "בראשונה" כמע"ש פ"ח מ"ח, שקלים רפ"א, כתובות יב, ב"ב ק;

וכן יספר מעשיות מדורות הראשונים כמעשרות פ"ב מ"ה, שבת פ"טז מ"ו, פ"ככ מ"ג, יומא לח, סוכה נא; שקלים פ"א מ"ה, פסחים פ"ה מ"ו, ובגמרא שם מב: נה, עדיות פ"ה מ"ו.

וכבר ידוע שסתם ספרא (תורת כהנים) הוא ר' יהודה כשבת קלז, עירובין צו; שבועות יג.

חבריו הגדולים.

ע"פ רוב חולק עם ר"מ ור' יוסי ור' שמעון, ומצינו עירובין יג. א"ר יהודה ר"מ היה אומר. ובע"ז סו. אומר משום ר"מ, וכיוצא פג; יסופר שר"מ ור' יהודה ור' יוסי היו קאזלי באורחא, ר"מ היה דייק בשמא, ר' יהודה ור' יוסי לא היו דייקי בשמא, כי ממו להווא דוכתא בעו אושפיוזא — אמרו לו מה שמך, א"ל כידור, אמר (ר' מאיר) ש"מ אדם רשע הוא, ר' יהודה ור' יוסי אשלימו ליה כיסויהו, ר"מ לא אשלים — ולכסף ביחש להם, ואך ע"י חכמתם הצילו את כספם מידו.

ושם יסופר שר' יהודה ור' יוסי הו' קאזלי באורחא אחויה בולמוס לר' יהודה, קפחיה לרועה אכליה לדיפתיה, כי מטו למתא אחויה בולמוס לר' יוסי — א"ל ר' יהודה אני קפחתי את הרועה ואתה קפחת את העיר כולה.

ובגדרים מט: יסופר שר' יהודה ור' יוסי חד אכיל דייסא באצבעתיה וחד

אכיל

ושם מ"ו שסנהדרין המה שבעים (ולא שבעים ואחד).

שם פ"ב מ"ד מרבה הוא (נשים) ובלבד שלא יהו מסירות את לבו.

שם פ"ח מ"ד אם לא היתה ראויה לאביו אין נעשה בן ס"ומ.

שם לו: אין מושיבין בסנהדרין לא זקן ולא סרים ולא מי שאין לו בנים, ר' יהודה אומר אף לא אכורי.

ומכות פ"ג מ"י שלוקה ארבעים (לא לט'). וזבחים פ"ח מ"ו אין דם מבטל דם, וכן חולין פ"ו מ"ה טובר דמין כמינו לא בטל.

חולין רפ"ב עד שישחוט את הוורדין. ותמורה פ"א מ"ה שהולד עושה תמורה. וכלים פ"יו מ"י שאמת הבנין ששה מפחים ושל כלים חמשה.

ובנדה פ"א מ"א עד שירכה השחור. ובידים ספ"ג ששה"ש מטמא את הידים.

וכן דרכו לומר תמיד אימתי כפאה פ"ג מ"ה, פ"ה מ"ה, דמאי פ"ה מ"ה, רפ"ו, חלה פ"ב מ"ב, שבת פ"יח מ"ב, מגילה פ"א מ"ג, סנהדרין פ"ג מ"ג, מנחות פ"י מ"ח, חולין פ"ה מ"ג, פ"ו מ"ו, אהלות פ"ו מ"ד, מקואות רפ"ו, נדה פ"ט מ"ה, טבול יום פ"ב מ"ג.

וכן דרכו להוסיף ולומר "אף" כרמאי פ"ב מ"ב מ"ג, פ"ו מ"ג, שביעית פ"ז מ"ד, מעשרות פ"ד מ"ב, פ"ה מ"ה, בכורים פ"א מ"ו, מ"א, שבת פ"ט מ"ה, מ"ו, רפ"כא, עירובין רפ"ג, פ"י מ"ה, פסחים פ"ה מ"ד, ריש יומא, נדרים פ"יא מ"ו, סוטה פ"ו מ"ו, ב"מ פ"ג מ"ח, חולין פ"ט מ"ב (בגמרא), תמיד פ"ו מ"ב, כלים ספ"יב, פ"טו מ"ג, פ"כא מ"ג, פ"כב מ"ו, רפ"כו, ננעים פ"ו מ"ו.

ובברייתות בגמרא שבת עח; פסחים נה. צה; ביצה כח; מו"ק יא; יבמות עב; קידושין כה, ע"ז מג, סנהדרין מח: עג.

ר' יהודה בר' סימון בשמו תנחומא תצאיו.

ר' יוחנן בשמו ברכות לה; פסחים קיד, יומא י, גיטין פא..

ר' יוחנן בן דהבאי משמו חגיגה ב..
ר' ישמעאל בר' קראו רבי. כסוטה יח..
ר' טנא תלמידו כשביעות פ"ו ה"ד,
אמר משמו ברכות מב, שבת קח,
מגילה יח.:

ר' מיאשיה בשמו נדרים ח.:

נחוניא. כסוטה יח: אר"י מעשה והעיד
לפנינו נחוניא חופר שיחין ועיין ערכו.
ותלמידו הגדול „רבי“ כמגילה כ. שאמר
קמן הייתי וקראתי (להמגילה) למעלה בר'
יהודה. וכשביעות יג. איתא בפרוש שהיה
תלמידו. ובירושלמי ב"מ דפ"ג רבי על
לפירקא דר' יהודה.

חסידותו ומדותיו היקרות ופרגמנותו.

כבר ידוע מה שאמרו ב"ק קג; תמורה
טז: ומובא ברש"י שבת קכז: ד"ה כל
היבא, שכל היבא דאמרו מעשה בחכיר
אחד אי ר"י בן בבא או ר' יהודה בר'
אלעאי (וזה ע"פ רוב יען כי מצינו ב"ק ג.
מעשה בבתי של נחוניא — מצאו חסיד אהר,
ואמרו ע"ז בשקלים פ"ה ה"ד שהוא רפ"ג. וב"ק
קג: מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו ומפורש
בירושלמי שם הוא ר"י בן בבא) אבל מצינו
בפרוש למדאי חסידותו של ר' יהודה
כנדרים טז: ההוא דאמר לדביתו קינם
שאי את נהנית לי עד שתטעימי תבשילך
לר' יהודה ולר"ש, ר' יהודה טעים אמר
ק"וח ומה לעשות שלום בין איש לאשתו
אמרה תורה שמי — ימחה, אני על אחת
כו"ב. ובשבת כה: אמרו כך היה מנהגו
של ר"י בר' אלעאי ערב שבת מביאין
לו עריבה מלאה חמין ורוחץ פניו ידיו
ורגליו ומתעטף ויושב בסדין המצוייצין
ודומה למלאך וכו'. ובכתובות יז. שהיה
נוטל בר של הדם ומרקר לפני הכלה
ואמר כלה נאה וחסודה, ובמגילה כט.

שהיה

אכיל בהוצא, א"ל — לדאכיל באצבעתיה
עד מתי אתה מאכילני צואתך — א"ל
לדאכיל בהוצא עד מתי אתה מאכילני
רוקך.

וכן ר' אליעזר בן יעקב היה חבירו
שהיו ביחד באושא כמפורש בשחש"ר
פ"ב, ובפסחים ב: חולקין פא"פ. ר'
חנניה בן עקיבא חולק עמו בכתובות
עח. וכן חולק עם ר' יוחנן בן ברוקה
כעירובין קד: זר' יוסי בן דורמסקית א"ל
למה אתה מעוות עלינו את הכתובים,
כספריריש דברים. מנימין גר מצרי היה
חבירו כיבמות עו; וכן עזאי אע"פ שהיה
מגדולי הרור בסנהדרין יבנה, מצינו שאמר
ר' יהודה לבן עזאי עד כאן העזת פניך
ברבך ככרכות סב, וביבמות ד. א"ל ר'
יהודה וכו מפני שסמכו ענין לו נוציא
זה למקילה? וכן חולק עם ר' שמעון
שזורי כמנחת ל: אבל מה שמצינו יומא
יב; ב"ק סט. שחולק ר' יהודה עם
ר' דוסא כבר בארתי בערך ר' דוסא
שהוא ממסדרי הנרייתות, וכן מה שמצינו
זבחים פה. ר' דוסא משום ר' יהודה
כבר נמחק תיבת ר' דוסא בשימה
מקובצת.

תלמידיו הגדולים.

כפי הנראה שמלבד מה שלקח חלק
גדול בסנהדרין אושא היה לו ישיבת
גדולה בעיר סיכני, ושם היה דר עם כ"ב
כמפורש כפרי האזינו פ' ירכבה, מעשה
בר' יהודה שאמר לבנו בסיכני צא והבא
לי קציעות מן החבית א"ל אבא של דבש
היא א"ל בני השקע ירך לתוכה ואתה
מעלה קציעות מתוכה.

האומרים בשמו ותלמידיו. מצינו רב
אחא (תנא) בשמו ברכות יג.:

ר' אלעזר בר"ש שקיל ומרי עמו
סוטה לד..

ר' חנינה בר יקא בשמו ברכות פ"ט
סה"ב, וכב"ר ספ"ג גרם בר עיוקא.

הכמת אדם תאיר פניו, וצדוקי אחד א"ל פניך דומין אי כמלוי בריבית אי כמגדלי חורין א"ל תרוייהו אסורן אלא כד' בה"ב וכו'.

מעלת הצדקה היתה כ"כ גדול בעיניו עד שאמר ב"ב י. גדולה צדקה שמקרבת את הנאולה, ואמר עשרה דברים קשים נבראו — ומיתה קשה מכולם וצדקה מצלת מן המיתה.

השקפתו הגדולה בענייני העולם שאמר מגילה טז. אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים כשהן יורדין יורדין עד עפר, וכשהן עולין עולין עד לכוכבים, וקידושין כט. כל שאינו מלמד את בנו אומנות — כאילו מלמדו ליסמות. וקיים זאת בעצמו כנדרים טז; ואמר פסחים קיד. אכיל בצל ושב בצל (הוא כמו ושכבצל), ולא תוכל אווזין ותרגולין וידא לבך רודף עליך. פחות ממיכלך וממישתך ותוכיף על דירתך, וגם בזכות ע"ה היה מהפך כב"מ לג: ואמר היו זהיר בתלמוד בשנות תלמוד עולה זרון, כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו וזה שאמר סוכה נב. ע"ד הצחות לע"ל מביא הקב"ה ליצ"הר ושוחטו — צדיקים נדמה להם כהר וכו'. ובסוף עדיות אמר, אליהו בא לקרב ולא לרחק.

והתאונן תמיד שבדורות הראשונים היו חסידים, לא כן בדורו כברכות לה. שאמר בא וראה שלא כדרך הראשונים דורות האחרונים. דורות הראשונים עשו הוראתן קבע ומלאכתן עראי זו"ז נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע והוראתן עראי זו"ז לא נתקיימה בידן וכו'. תפלתו לפני הקב"ה היתה עד להפליא כברכות לב: מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך יבא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום — לאחר שסיים תפלתו א"ל — למה לא החזרת לי שלום ופייסו בדברים נעימים וערבים עד שנתפיים

שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה, ותענית ל. אמרו כך היה מנהגו ערב ט"ב מביאין לו פת חריבה במלח וכו'.

והיה עני גדול ולא רצה ליהנות משום אדם כאשר יסופר נדרים מט: שאשתו יצאה בכגד דעמרא ועשתה גלימא דהומבי וכשהיתה יוצאה לשוק לבשה היא, וכשיצא ר"י להתפלל הוה מכסי בזה הכגד ובירך ברוך שעמני מעיל. ופ"א גזר רש"ב תעניתא ולא אתא ר' יהודה, והגידו לרש"ב יען שאין לו כגד ללבוש, ושלה לו כגדים אך הוא לא קיבל, והגביה הציפתא והראה להשליח מה שתחת הציפתא וא"ל שיש לו הרבה אך איני רוצה ליהנות בהאי עלמא, (שע"ט גם ראה השליח שם עומר רב).

וכפי הנראה התפרנס משרהו ומהצלף שהיתה שם כאשר יסופר שבת קנ: מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פריץ בתוך שדרו ונמלך עליה לגודרה ונזכר ששבת היום ונמנע ולא נדרה ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו, וידע היטב הרכבת האלות כשביעות פ"ב מ"ה כל הרכבה שאינה קילמת לג' ימים שוב אינה קילמת, ובנדרים מט: כשהיה הולך לב"המר הוה שקיל גולפא על כתפיה ואמר גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה. ובסנהדרין כ. דרשו הפסוק יראת ה' הוא תתהלל זה דורו של ר' יהודה בר' אלעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין במלית אחת (שעניינים היו) ועוסקין בתורה.

ואף שהיה עני גדול כ"כ אבל פניו היו תמיד מאירין כנדרים מט: שא"ל ר"ם היום פניך צהובין א"ל שאכל תרדין, ומטרוניתא א"ל מורה ורוי? (שאתה רבן של ישראל ופניך חוסה כמו שזוהה יין הרבה), א"ל הימנותא — אי טעימנא (יין) אלא קידושא ואבדלתא וד' כסי דפסחא ויש לי מיהוש ראש כזה עד עצרת, אלא

כמפורש מנחות סג: . וכן אחד מת לו על פניו כמ"ק בא. ושמחות פ"י. וכן נזכר בנו בספרי האוינו פ' ירכבהו.

אבל מה שמצינו ר' שמעון בן יהודה שאמר תמיד בשם ר' שמעון, נראה שאין בנו, כי נזכר תמיד בשם ר"ש בן יהודה, ובברייתא נזכר בשמו איש כפר עכו. וכן ר' אלעזר בן יהודה הנזכר אהלות פ"ג ט"ה, נראה ג"כ שלא היה בנו כי שם נזכר הוא ואח"כ חולק עליו ר' יהודה, וכמבואר בערבו שהיה ר"א בן יהודה איש ברתותא.

רב יהודה (תם) בר רב יחזקאל.

אביו רב יחזקאל היה (גדול הדור) ובעל מעשים שאפילו, שמואל היה עומד מפניו כקידושין לג: . וזכה לבן שהיה גדול ממנו ואשר יסר ושיבה הגדולה דפוסבריתא. ורב יהודה בנו נולד בכבל ביום פטירת רבינו הקדוש כמפורש קידושין עב: שרבי ניבא ואמר היום נולד רב יהודה בכבל. ונולד לערך תקרה לשמרות כמו שבארנו שאז נפטר רבי.

ראשית למורו קיבל מאביו כרמצינו בירושלמי ברכות פ"ט סה"ב ותענית פ"א ה"ג שאמר רב יהודה אבא מברך על ירדת גשמים וכו'. אבל רב יהודה גדל והצליח כ"כ עד שפ"א מצא שאביו מתני לרמי בריה — א"ל רב יהודה אבא לא תיתגייה הכי כקידושין לב: .

וכשיסר רב ישיבתו הגדולה בסורא לערך בשנת תקלי"א היה רב יהודה מתלמידיו הראשונים ואשר קיבל רובי תורתו ממנו. וארח לחברה עם רבו כקידושין פא. רב ורב יהודה הוו קאזלי באורחא, הוה קאזלה ההיא איתתא קמיהו א"ל רב דל כרעיק מקמיה גיהנמ, א"ל והא מר הוא דאמר בכשרים שפיר דמי? א"ל מי ייסר דככשרים כגון אנא ואת? ובע"ז עא, שהקשה לרב א"ל רב עול תתני וכו'.

איתו השר. וזה שאמר תענית טו, אין מורידין לפני התיבה אלא מי שהוא מטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקי נאה ושפל ברך וכו'. ובגדרים ח: דרש הפסיק וזרחה לכם יראי שמי אלו ב"א שהן יראין להוציא ש"ש לבטלה.

והאמין בה' שכל מה שברא לא ברא לבטלה כויק"ר רפ"כב שאמר אפילו דברים שאתם רואין יתרון לעולם אף הן בכלל הנייתו של עולם הן וכו'.

השקפתו העמוקה על בריאת הטבע ממאמרו שאמר ב"ר פ"ירי מלמד שעשה לו עוקץ כחיה ולקחו ממנו מפני כבודו.

ימי חייו ובניו.

כפי הנראה האריך ר' יהודה ימים הרבה וכאשר אטרנו לעיל ששימש את כל גדולי חכמי יבנה, וגם חי אחר ר"מ כנזיר טט: שאהר פטירת ר"מ א"ל ר' יהודה לתלמידיו אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן מפני שקנתרנין הן — דחק סומכוס ונכנס — כעס ר' יהודה — א"ר יוסי יאמרו מאיר שכב, יהודה כעס (שכן כעס גם על בנו של ר' חנינא בן אנטונינוס כבכורות ל:) יוסי שתק תורה מה תהא עליה? ומסוכה יח, משמע שגם ר' יוסי נפטר קודם ר' יהודה שא"ל ר"י בר' יוסי כך אמר אבא, וידוע שר"מ היה חי עוד בחתונת ר' שמעון בר רבי כביצה פ"ה ה"ב, א"כ קרוב מאוד לומר שר"י היה חי גם כשישב רבי על כסא הנשיאות והיה גם מורינא לבית רבי וכן מוכח בירושלמי שבת פ"ח סה"א, וכן הוא דעת התוס' מנחות קד. מורינא, ולא לפלא הוא וכמו שאמרו שבת נא, שאלו היה ר' יוסי קיים היה כפוף ויושב לפני רבי (מפני כבוד הנשיאות ולא היחמורה לפניו אע"פ שגדול ר"י הימנו, רש"י).

פטירתו לא נמצא בשום מקום. והניח אחריו בן גדול בתורה בשם ר' יוסי

כא: כד, מעילה טו; נדה כג. כי
ס: סי.

וכשנפטר רב למד זמן קצר לפני רב
אסי שהיה ריש בעיר הוצל, וכדמצינו רב
יהודה אמר רב אסי כשבת כב, יבמות
טז; כתובות עז. קה, גדרים כא, גימין
גז. סד; קידושין יא. פא: ב"ק לב, ו
בירושלמי שקלים פ"ו ה"ד ר' יהודה
בשם אסי.

אך יען שלא האריך ימים אחרי פטירת
רב כמבואר בערכו בא ללמוד לפני
שמואל כיבמות יז, שבועות מא. שאר"י
אמר רב אסי — כי אמריתא קמיה דשמואל
ופירש"י ביבמות שם שאחר פטירתו של
רב אסי בא ללמוד לפני שמואל.

ומה שמצינו ב"מ מג: רב אסי א"ר
יהודה הוא ט"ס וצ"ל להיפוך כדמוכא
בדק"ס.

וכן מצינו הרבה פעמים אר"י אמר
רב — כי אמריתא קמיה דשמואל כסוכה
ט, כתובות יא; חולין ל. עו; נדה
סד; ופירש"י רב יהודה תלמידו של רב
ושל שמואל היה ולאחר פטירתו של רב
היה אומר שמועות משמו כך אמר לי רב
וכשהרצתי לפני שמואל וכו', וכן הוא
ב"ב לח: קלט: ברש"ם שם.

וכשבא לפני שמואל היה כבר גדול
הדור עד ששמואל קראו תמיד שיננא
כברכות לו, שבת ז. נה. קנב, עירובין
נד, חגיגה טו; ר"ה כד; כתובות יד.
נג, גימין עח; קידושין לב. לג; ב"ק
יד. לו; ב"ב קלג; ע"ז מג; כריתות
יט; נדה יג. יז. כה; ואל בתריה דמר
שמואל בשוקא דבי דייסא כב"מ כד;
ואמר שמעת מיניה דמר שמואל תרהי
כב"מ ח; יתיב קמיה דשמואל כשבת
נה, ושמואל החשיבו כ"ב עד שאמר
עליו נדה יג. אין זה ילוד אשה (אלא
מלאך). ובספר חקרי לב ח"ב צד 55
יאמר שר' זירא קראו שיננא והוא ללא אמה.

רב יהודה אמר רב ברכות יז: יט:
כה. כז. כט. לו. מ. נב: נג: נד:
נה. סב, שבת מ. טז: כב. כה: כט. לו.
כה. מח. נו: סד: עז: פז: צב: ק. קא.
קז: קיח: קיט: קכ. קכו. קכח: קלג.
קמז: קמט: קנז. קנז, עירובין ב. ז. יב:
כה. מא. מה. מח: נג. נה. נח. סה. עא:
עב: עג: עד: עה. פ. פב: פג. צג. ק:
קה, פסחים ב. ו. ו: יט: מכ: מג. נ:
נג. נו: סו: פג: פה: צ. קג; ר"ה יז.
יח. כו, סוכה ט. יב: כח, ביצה ח. כד;
תענית יא. יב: יט. כ. כב: כז: לו;
יומא יג. כא. כב: נד. עה. פד; מגילה
ג, מ"ק ה, יח. כה. כז; חגיגה ב. יב:
יג: כג, יבמות ט. יא. יג: יז: ל. לד.
לו. לז: נב: נט. סח. פג: פד: צד. צו:
קב. קב: קח: קמז: קכב, כתובות יא:
יד: יט. כא. כט. לו. מג. כז: פי: צד:
קה. קח; גדרים יד. לב. פא. פט; נזיר
סה; גימין ו: לה. נו: נח. סז. פו;
קידושין ג: כז: כח. מא. עא. עא: עג:
עה. עז: פ: פא, סיבה י. יג: כט. טו.
טז; ב"ק ו: כח. פו. קיד; ב"מ ל. ל:
לג. לו. עה. עה: פה. פז. פז. קב, ב"ב
ד. טו. טז: כא. לה: לח: סט: עד: עה.
עט. פט: צח. קלט: קמז. קמט. קסה.
קסז: קעא, סנהדרין ו: יג: יז. כ. כא.
(ח' מאמרים) כב. כג. כט. לה. לח: מח:
מט. ט: סג: סו. סז. סח: עה. פפ. צא:
צג: צה. צח: קב. קד. קד: קז. קט:
קיג. שבועות לא: לח; ע"ז ג: מד.
מח: נג: נג: עא, מכות ג. ג. ד. יא:
יב, הוריות ג: ה, זבחים ג. כה. טו:
סט; מנחות כט. לג. לד. לח. מב. סוף
סנחות, חולין ה. ח: ט. יט. כז: ל: ל:
לא. לז: מה. נ: נא. נב: נג: נו. סה.
סח. עד. עז. עז: עז. קא. קלט: קמ:
קמא; בכורות ח. יד: כז. כט. לו. לו:
נה, ערכין ו. טז: יז: כא; תמורה ג.
טז. יט: כז: לג. לג; כריתות יא. יז:

אמרו שום דבר מה שלא שמעו מרבנותיהן, ולכן אמרו שכל תורת רב יהודה היה מרבנותיו.

ומלבד רבותיו הגדולים האלו מצינו רב יהודה אמר ועירי כע"ז סא; מנחות כא, רב יהודה א"ר חייא כשבת ק..

רב יהודה משום ר' יצחק בר פנחס בחולין כו:.

וכן קיבל הרבה מרב ירמיה בר אבא (תלמיד חבר דרב) כדמצינו רב יהודה אמר רב ירמיה בר אבא כשבת קנ, כתובות קיב; גיטין לה, ובבבבורות לו: א"ר ירמיה ב"א מנא ליה ליהודה הא אנא אמר לגירול וגירול ליהודה, ובשבת קכא. ששניהם ורב חנן בר רבא איקלעו לבי אבין דמן נשיקיא, וב"ב קמט: אמר רב ירמיה ב"א עליו כמה מכוונין שמעתתא דסבי.

וכן מצינו ששלח ר"י לקמיה דר' יוחנן והוא השיב לו בקידושין לפ, וכן אמר בשם ר' שמעון בר חייא כירושלמי שבת ספ"ה.

אבל מה שמצינו עירובין כד, רב יהודה אמר אבימי הוא מ"ס וצ"ל מר יהודה בחולין מה..

וכשנפטר מר שמואל בשנת תקס"ה לשטרות והיה אז רב יתודה לערך כבן ששים והמתניתא הגדולה דנהרדעא באה תחת דנל ר"ה בסורא כשלש שנים אחרי פטירת שמואל אז יסד רב יהודה גם ישיבה גדולה בפומבדיתא כמפורש באגרת דרש"ג ח"ג פ"ב, וזה מפורש בש"ס קידושין ע: מכריו רב יהודה בפומבדיתא, ובשבת קמז, עולא איקלע לפומבדיתא — א"ל רב יהודה נפוצי ליה באפיה, ובפסחים קד; עולא איקלע לפומבדיתא א"ל רב יהודה לר' יצחק בריה זיל אמטי ליה וכו'. ובקידושין עא: עולא איקלע לפומבדיתא לבי רב יהודה וכו'. וכן שבת קמח: רבב"ח איקלע לפומבדיתא לא על לפירקיה

דרב

רב יהודה אמר שמואל ברכות ה, י: יא: יב, כא, כה, כז: לו, שבת ד: יב, יד: לד: מ: נ: נא: נו: ס: סב: צו: צז: צח: קב: קכ: קכח: קל: קמג: קמד: קמו: קמז: קמט, קנ, עירובין ב, ו: ז, יב, יד: כג: כט: מז: מט, נח, ס, סא: סב: סד, סז, עה: עח: פ: פא: פד: קכ, פסחים ז: כ, כז, לוי מה, מח: נג: פג: ק, קד, קח: קי: קיו, קיט, קיט: קכ; ר"ה ז, יח, כד, יוטא כב: פ, פר: פה; מגילה ז, יט, מ"ק ח: יח: יט, כה, כז, סוכה י: יז: לב: לד: מה: מו, ביצה יא: יב: יד, כג, כז: כה, כח: כט, ל: לא, תענית כז, ל; חגיגה י, כב; יבמות יח: צה, צה: צו, ק: קז, קח, קח: קמז, קמז: קית, קכ: קכא; כתובות ב, ט: יב: טו: כא, כז, כז, מד, נד, נו, סב: סט: עא: עב, עז, עז, ק, קי, קיא, נדרים פב; סוטה מח, גיטין כא: כג, כה, כה: לד: לו, נו: נח, עח, עט, קידושין ו, יג: כט: ל, לח: סו: סח, ע: עב: עו; ב"ק מו, סא, קד, קיב: קיד; ב"מ יא, כג: כט: לו: למ, מג: נט: עה, ב"ב ד: כה: לו: נד: נו, נח: נט, פ, פא, צט, קיט, קכ, קכד: קכז, קל, קלה, קלו: קמו, קנד: קנו; סנהדרין יב: כ: כח: ב, שבועות ט, יב: מו; ע"ז ג: יא: מו, כ: כב: לב, לר, לח, לט: מ: מו, סו, סכות ג, ג: ו, הוריות ב, ד, ה, זבחים יח: כה, נה: פכ, מנחות לב: לג, לו: עא; חולין ט, כא, לט: מב: מה: נא: נב: נח: סח, עב, עז, פז, צב, צג, קיא; ערכין ז, יא, תמורה טו: טו, נדה ד: ה, ז: יא: יז, יח: יט: כ, כב: כד: כה: למ, נב, נט, סג:.

וכן גם מה שאמר רב יהודה בשם עצמו, אמרו בעירובין ז, פה, יבמות יח, כתובות יב: הא דרב יהודה דשמואל היא דאי דרב קשיא דרב אדרב, וכידוע שלא

דרב יהודה שרריה לארא דיילא וכו'. וכן נדה סו: אתקין רב יהודה בפומבדיתא. ובמנהדרין יו: רב יהודה ורב עינא סבי דפומבדיתא. וכן קידושין ע. מכריו רב יהודה בפומבדיתא (ופירש"י שם היה יושב), ובגמין ס: ההוא שיפורא (שופר שקבצו ממון עבור בני הישיבה, רש"י) דהוה מעיקרא בי רב יהודה ולבסוף בי רבה וכו', וידוע שרבה היה הריש מתיבתא בפומבדיתא. והנה אף שרב יהודה היה הרישישיבה בפומבדיתא אבל היה כפוף תחת ישיבת ר"ה שהיה בסורא כי שם היתה המתיבתא הגדולה אשר משם יצאה הוראה לכל ישראל, וכדמצינו חולין קיא: התיב ר"ב אחורי דרב יהודה ויתבי רב יהודה קמיה דר"ה. ובכורות מד. מחוי ר"ה חר סדין וחד מדידהו (ופירש"י שרב יהודה ישב כנגדו והיו עניו משונות) ואיקפד רב יהודה, וזה שאמר רש"י באגרתו ח"ג פ"ב שרב יהודה בא לראות את ר"ה לפרקים, אבל ר"ה החשיבו מאוד כחולין יט. שרב יהודה אמר רב כשרה שילוי לר"ה אמר טרפה, שמע רב יהודה איקפד אמר! מריפנא ומכשר? ור"ה הוה לו. וכן בקידושין ע. כשהוסינו ר"ג לדינא הלך לר"ה להתייעץ אם ילך א"ל ר"ה שאינך צריך לילך דגברא רבה את, וכאשר נביא הלאה באריכות.

חבריו הגדולים.

ר' אביתר שלח מא"י לרב יהודה ב"א העולים משם לכאן וכו' גמין ו:.
 ר' אלעזר יסיפר בקה"ר פ"א"טו שתנו כחדא, ורב יהודה נסיב אשה וקדמיה ר"א בו' ימי המשתה (שר"א עסק או בתורה יותר מרב יהודה) עברו כמה שנים דיממי ביה ולא מטי. ובגדה כ: כשאיקלע ר"א לאתריה דרב יהודה לא היה הוא דמא (מפני כבודו דר"י), וכמה פעמים שלח שאל לר"א כב"ק פ"א סה"א, קידושין פ"א ה"ד. ואמר בשם ר"א כיבמות דפ"טו.

ר' אמי חולק עם רב יהודה כיבמות סו: סח. עה: עו. פ. פו:.
 רב ברונא ורב נידל אף שהיו מתלמידיו המובהקין דרב מצינו ע"ו יא: שרב יהודה שרא ליה לרב ברונא לזבני חמרא, ולרב נידל לזבני חמין בחנתא דטייעי, (וזה יען שר"י היה הריש והיו כולם כפופין תחתיו). ובעירובין פ. רמי ליה רב ברונא לרב יהודה במעצרתא דבי רב (או בר) חנינא.

רב חנא בגדתאה כשבת קמת. שאמר ר"י לרבב"ח הא חנא דידן וכו'. ובכרות נד: יוספר כשחלש רב יהודה ואיתפח על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן א"ל בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהביך לעפרא. ובעירובין פא: אמר לרב יהודה, אמר שמואל אפי' במבוי?

רב חנן בר רבא חבירו כמפורש שבת קכא..

רב חסדא אע"פ שהיו כולם תלמידי דרב ושמואל לא מצינו בשום מקום שידבר עם רב יהודה ואך מצינו ברכות מג. שאמר רב חסדא שאני רב יהודה דחביבא ליה א"י.

רב יהודה בר אישעיא בומנו כעירובין פ.
 רב יהודה בר חביבא בכרכות מא.
 שרב יהודה הוה עסיק ליה לבריה בי רב יהודה בר חביבא.

רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת. קבל ממנו רב יהודה הלכה בשם רב כעירובין כה: מחלקות תענית יד.
 רב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל חבירו כנדה כו:.

רב כהנא (תלמידו דרב) בב"ב מא: יוספר שר"ב שקל בידקא בארעיה — אהא לקמיה דרב יהודה — א"ל זיל שלים א"ל ר"ב והא מייתנא לך איגרתא ממערבא — א"ל לבי תיתי. וזה ר"ב היה באמת בא"י בזמן ר' יוחנן כמפורש ב"ק קיו. וחזר לבבל.

רמי בר יחזקאל אחיו הקמן כמפורש קידושין לב. ורמי אמר תמיד לא תציתו להני כללי דכיל יהודה אחי משמיה דמר שמואל ככתובות כא., קידושין ע..

רב שמואל בר יהודה בע"ז כח: רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת א"ל רב שמואל ב"י מאן ציית ליהודה מחיל שבי (מתלל שנת) לסוף חש בעיניה שלח לרב יהודה שרי או אסיר שלח ליה לכו"ע שרי לדיוך אסיר, וקרא לרב יהודה שיננא ככתובות יב.: וכפי הנראה היה התנא בישיבת רב יהודה כדמצינו יומא עו., יבמות קא. שתיני קמיה דרב יהודה. ובכתובות יב: ב"מ לו: אמר לרב יהודה אמרת לן משמיה דשמואל.

רב שמואל בר נחמני במ"ק יו. קראו יהודה חברנו.

רב ששת מצינו אך במק"א ששקיל וטרי עם רב יהודה כיבמות יא.; ובשבת נט: אמר רב יהודה אמר רב שמואל, וגרסת דק"ס אמר רב ששת, וכן הוא בכל הרפוסים הישנים, אבל גרסא האמיתית צ"ל מר יהודה אמר רב ששת כדמוכא בהנהות שם.

תלמידיו ואומרי מאמריו.

ר' אבא היה תלמידו המובהק כדמצינו ר' אבא אמר רב יהודה חולין צב. צג., ובירושלמי בהרבה מקומות. ובכרכות יא: כשבעו לר' אבא ולא ידע להשיב אתא ושאל לרב יהודה, ובעירובין מט., כ"ב מב: הקשה לרב יהודה במעצרתא דבי רב זבאי. ובחולין יט. יתיב ר' אבא אחורי דר"כ ויתיב ר"כ קמיה דרב יהודה, אך תשוקת ר' אבא גברה לעלות לא"י וידע שרב יהודה רבו אינו חפץ בזה לכן השתמט ממנו וביום פרידתו אמר איוול ואשמע מיניה מלתא מבית ועדא והדר אפיק אול אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרב יהודה וכו' ככרכות כד:.

רב מתנה בב"מ לו. חולקים בדברי רב, ובקידושין ע: א"ל רב יהודה לר"נ הא איכא רב מתנה דקאי כוותי, ורב מתנה לא חזייה לנהרדעא יג' שני הוא יומא אתא א"ל דכיר מר מאי אמר שמואל — א"ל הכי אמר וכו'.

רב נחמן בב"מ סו. שרב יהודה קרע לשטריה שיצא מב"ד דר"נ וכשא"ל ריש גלותא לר"נ המעשה א"ל דרדקא קרעיה? נברא רבה קרעיה חזי ביה מעמא וקרעיה. ומה שמצינו גיטין לו. אר"י אר"נ צ"ל אמר רב. מחלקותן ברכות לו., ב"ק כו.; ב"מ כח: ב"ב יג., ע"ו לג.: והמעשה דקידושין ע: יסופר להלן.

רב נתן בר אושעיא חולק עם רב יהודה קידושין לב., וכן צ"ל בביצה לה: ושם חסר היבט בר אושעיא.

עולא שהיה מהנחותי כשהיה יורד לבבל היה בא תמיד לפומבדיתא כשבת קמו., ביצה כב., פסחים קד: ושקיל וטרי עמו בחולין ס. סח.; והיה חביב כ"כ על רב יהודה כשאיקלע אליו היה פותח לכבודו חביות של יין, בחולין צד., וגם קבל ממנו הלכה כע"ז ס..

רב עינא ורב יהודה היו נקראין סבי דפומבדיתא כסנהדרין יז.: מחלקותן שם כו:.

רבה בר אבוחיבי כשבת קלד: דאמרי תרווייהו.

רבה בב"ח (שהיה מהנחותי כיסוי), כשהיה בא לבבל היה בא לפומבדיתא כשבת קמת. שרבב"ח איקלע לפומבדיתא לא על לפירקא דרב יהודה שדר לארא דיילא א"ל זיל גרביה (קח בנדו שיבא), אתא אשכחיה דקא דריש — א"ל ולא בדינא גרבתיק? ובגיטין טז: יסופר שפ"א חלש רבב"ח על לגביה רב יהודה ורבנן (או רבה), ובפסחים נג: אמר לרב יהודה יישר, ומ"ק יו. שאלו רב יהודה מירי שמיע לך בהא.

א"ל ליחיו לי מר בין הפרשות — א"ל
רב יהודה תא אנמרך גמרא.

ר"ה בר חייא היה תלמידו כסנהדרין
ק, אתא לקמיה דרב יהודה מ"ק כו,
ורב יהודה אמר עליו שלא יליף ולא
שימש כירושלמי שבת רפ"ב.

רב הונא בר יהודה הקשה לרב יהודה
כתובות כא..

רב הושעיא בעי מרב יהודה גיטין כה,
ובא לדין לפני רב יהודה כב"ק פח;
ואולי הוא ר' אושעיא שקרא לר"י רבי
כב"מ מג:.

רב המנונא, בשבועות לד: שיתבי קמיה
דרב יהודה — א"ל המנונא את? עול תא
(ופירש"י אתה דאזי ליכנס לב"המד שאתה מחכים
אתו בד). וכירושלמי שבת רפ"ב שרב
המנונא הורי לריש גלותא שמע רב
יהודה ואמר מאן דהורי לא יליף ולא
שימש.

רב זוטרא בר טוביא הוה קא פסיק
סידרא קמיה דרב יהודה — וכששאלו לא
ידע להשיבו, א"ל רב יהודה אטו דלא
ידע פירושא דהאי קרא לאו גברא רבה
הוא? (וידע שחטא נגד רבו) נהג נזיפותיה
חד יומא, מ"ק מז:.

ר' זירא תלמידו כיבמות עח: שאמר
לדידי מפרשא לי מיניה דרב יהודה,
וברכות לב. אמר כי אתאן לבי רב יהודה,
וברכות מה, נדה יב. בעי מרב יהודה,
ובשבת עז: שאלו כמה דברים וכאשר
נביא להלן, ר"ז אמר רב יהודה שבת ז,
שבת רפ"ב, תענית פ"ג ה"ג, כתובות
פ"ט ה"א ועוד בכמה מקומות כירושלמי,
ובשבת מא. שר"ז הוה קא משתמוס מר"י
דבעי למיסק לא"י.

ר' זכאי, רב יהודה היה עם ר' אבא
בבי מעצרתא דבי ר' זכאי כעירובין מט,
ב"ב מב:.

ועיר בר חיננא בשמו סנהדרין רפ"ה.
ר' זיקא אר"י ביצה ז, כתובות פח.

ר' אבא אחיה דר' יהודה בר זבדי
אמר רב יהודה יבמות פג:.

ר' אבא בר כהנא בשם רב יהודה כן
מיבא בסה"ד וכונתו לתענית פ"ג ה"ג,
אך שם ר' אבא ב"ב ר' ועירא בשם רב
יהודה, והכונה שר"א בר כהנא אמר בשם
ר"ז ור"י בשם ר"י.

אבוי זכה עוד לראות את רב יהודה
אך היה עול ימים כפסחים קד: כשנא
עולא לפומבדיתא שלח את רב יצחק
בריה עם כלכלה דפירי וחזי היכי אבדיל
לא אזל ושדר ביד אבוי. וכן מצינו
שהקשה לרב יהודה כפסחים מה:
שבועות לה..

אדא דיילא היה משמשו דרב יהודה
כשבת קמח. ששלחו רב יהודה לגרביה
לרבכ"ח, ובע"ז ס: אורי ליה רב יהודה,
וברכות נג: רב יהודה סכך אדבי אדא
דיילא.

רב אדא (או בר אדא) משוחאה כב"מ
קו: למדו רב יהודה איך להתנהג ע"פ
דין בעניני מידת קרקעות.

און בר אימי אמר קומי רב יהודה
כשבת פ"ו רה"ה ויש שם מ"ס בהשמות.
ר' אושעיא כב"מ מג: אמר לרב
יהודה רבי, אתה אימר כן הכי א"ר אמי
אר"י,

רב אחא בר אדא אר"י סנהדרין צ:
רב אידי בר אבין אר"י כתובות פה..
ר' איינא בן פזי בשמו ירושלמי
עירובין ספ"ה.

אמי, אביה דשמואל בר אמי אמר
בשמו יבמות פ"י ה"ו.

אמי הנוראה, רב יהודה שרי ליה
למינדל תנורא בחו"ה מ"ק יא.

רב אשי בר אבין אר"י שבת סו:.

אשיאן בר נדבך משמיה מנחות כט..

רב ביבי אר"י אמר שמואל עירובין כג:.

רב דימי בר יצחק בחולין מה: שרצה
לילך לבי חוזאי אתא לקמיה דרב יהודה

קא; אותיב לרב יהודה ביצה לג; תני קמיה דר"י יומא יא..

רב כהנא בריה דרב נחוניא הוה שביח קמיה דרב יהודה תענית כד:

לוי בר כימון אקני פירות שובכו לרב יהודה חולין קמא:

לוי בר שמואל היה תלמידו כסנהדרין קי, קמיה דרב יהודה שבת מו, מגילה יט, ר' מונא בשמו כן מביא בסה"ד,

ובמחילה שנג בזה כי המקור הוא בשבת קח: ושם ר' מונא התנא ואמר בשם רבי יהודה.

רב מנשה תלמידו ע"ז כו,

רב נתן בר מר עוקבא אר"י ברכות יג:

רבא משמיה שבת קכט, וב"ק צו, א"ל רבא לרב יהודה ועיין ערכו.

רבא ורכין בני רב אדא אמרו כי הוינן בי רב יהודה ביצה לג; ואמרו משמו תענית כד; כתובות ז:

רבה היה תלמידו המובהק כעירובין מ: שאמר כי אחאי לבי רב יהודה, ובעירובין יז, בעי מרב יהודה, רבה אר"י שבת לד; יומא עט.

רבה בר יצחק במנחות כו: א"ל רב יהודה אסברא לך, ובע"ז נה: א"ל רבא ברב יצחק לרב יהודה — א"ל אי הוה שכיבנא לא אמרי לכו הא מלתא.

רבה בר עשבי במ"ק יא, רב יהודה שרי ליה למיגדל מהולתא נחו"מ.

רבין בר רב נחמן בב"מ קו, קראו רב יהודה רבין אחי והיה להם אלנות כמכות ז"ל.

רחבה אמר רב יהודה ברכות יח, לג, שבת סג, פסחים יג; ביצה יא, יומא עב, מנחות לג: למ; חולין סב, והיה תלמידו המובהק כמבואר בערכו.

רמי בר פפא, ביומא עו: רב יהודה ור"ש בר יהודה הוו קיימי אגורא דנהר פפא — והוה קאי רמי בר פפא מהך

ר' חייא בר אייא משמיה יבמות למ:

ר' חייא בר אבין אר"י מו"ק מז.

ר' חייא בר יהודה הקשה לר"י כתובות כא..

חייא בר רב בעירובין ב: יד, מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב.

רב הנא אר"י אמר שמואל שבת צו.

רב חנינא בר חמא הקשה לרב יהודה כתובות כא..

ר' חנינא בר יקה או ברוקה — איקא

בשם רב יהודה ברכות פ"ט סה"ב, ביצה

פ"א סה"י, תענית פ"א ה"ג, כתובות פ"ז

ה"ו, קידושין פ"ד ה"א-לו.

רב יהודה בר אמי מאמרו הנודע

שאמר בשם רב יהודה בית הפרס שנידש

מהור. עיין ערכו.

רב יוסף היה תלמידו המובהק בב"מ

ה, שאמר רב יוסף א"ל רב יהודה וכו'.

וביבמות יז, יתיב רב יוסף אחורי דר"כ

ויתיב ר"כ קמיה דר"י. רב יוסף א"ר

יהודה שבת לד. לו, נו; עירובין יב, יד:

כג; פסחים כו, קב, יומא פד; כתובות

ב, טו; ב"ק סא; ב"ב פב; קלד; קנר;

ע"ז מט, חולין עב, נדה פו.

רב יוסף בריה דרב נחוניא בעי מרב

יהודה ברכות כג:

ר' יעקב אמר חולין עו, כי הוינן בי

רב יהודה, ובמנחות כט, אמר לדירי

מיפרשא לי מיניה דרב יהודה.

ר' יעקב בר אירי אר"י סנהדרין מא:

יעקב מינאה (וכתום מצעה) הקשה לרב

יהודה מגילה כג..

רב ירמיה ביראה אר"י עירובין כה,

ב"צ נג; ורב יהודה כפיה ליתן גט

לאשתו גיטין לה, ושם לה. א"ל רב

יהודה אדרה בב"ד.

רב כהנא יתיב קמיה דרב יהודה

כיבמות יז, חולין יט; שבעות לו, אמר

הוה קאימנא קמיה דרב יהודה יבמות

נחזינא שמעיה מר דשכיח קמיה ניעשייה דליפוק בפתחא דסמוך לשוקא, עשייה ונפק לשוקא חזא כנופיא א"ל מאי האי? א"ל על כלי תמרים קיימי דקא מזדבן אמר, ש"מ כפנא בעלמא, א"ל לשמעיה שלוף לי מסאניי שלף ליה חד מסאנא ואתא מטרא כי מטא למישלף אחרניא אתא אליהו וא"ל אמר הקב"ה אי שלפת אחרניא מחריבנא לעלמא, ורב מרי ברה דבת שמואל העיר שראה בעצמו שנעשה או מעשה נסים.

ובשבת קנב: יסופר שפ"א מת אחד בשכנותיה ולא היו לו מנחמין והיה רב יהודה מאכף בכל יום עשרה ב"א ויתבי בדוכתיה, לאחר ז' איתחזי ליה בחלמא וא"ל תנוח דעתך שהנחת את דעתך.

והיה זהיר מאוד בכוס של ברכה לעמרו בתלמידים כברכות גא, ואמר ב"ק ל. האי מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, (ואפשר שלכן היה כולו תנווי בנזיקין הוה).

והיה בקי גדול בהיות העולם וכבריות המבוע בשבת עז: שר"ן אשכחיה דקאי אפתחא דבי חמוה וראה דהוה כדיהא דעתיה ואי בעי מיניה כל חללי דעלמא הוה א"ל, ושאלו מ"מ עיזי מסנן ברישא והדר איסרו, א"ל כבריותו של עולם וכו' מ"מ גמלא וזמר' גנוכתיה, משום דאכיל כיסי, מ"מ תורא אריכא גנוכתיה, משום דדייר באגמי ובעי לכרכישי בקי. וכן פירש לו מקורי השמות למה נקרא שמו דשא — דרך שם, דרגא — דרך נג, לכושה — לא בושה, גלימא, שנעשה בו כגולם, סודרא, סוד ה' ליראיו.

וכמו כן היה כמו גדול בהלכה ובמסורת צחות הלשון כאשר יסופר קידושין ע. שאיש אחד מנהרדעא אתא לפומבדיתא ובא לבי טבחא לקנות בשרא וא"ל שימתין עד שיטול שלוחו של רב יהודה ואח"כ יתנו לו והשיב בחוצפה מי הוא יהודה בר

גימא רמא להו קלא מהו למיעבד למיתו לנבייכו למישאל שמעתא א"ל רב יהודה וכו'.
רמי בר תמרי תלמידו כחולין קי..

מדותיו היקרות וחמידותו ופרנסתו.

הנה מלבד גדולתו בתורה אשר מאמרו וקבלותיו מלאים בש"ס בבלי וירושלמי, נקבצו בו כל המדות טובות שמטו חכמים שצריך להיות בת"ח ומנהיג הרור. עמלו בתורה היה כ"ב עד שאמרו סוף ר"ה שהיה מתפלל אך מתלתין יומין לתלתין יומין (שהיה מחור תלמודו כל שלשים יום, רש"י), ואעפ"כ אמר בעצמו שבת קיח: תיתי לי דקיימית עיני תפלה, וברכות ל. שהיה מצוין נפשיהוהרר מצלי.

וגם כשהיה תלמיד יושב לפני רבו לא נשא פני כל כשבת נה. שפ"א באתה אשה וקצוחה קמיה דמר שמואל ולא אשנה בה א"ל רב יהודה לית ליה למר אויבם אזנו מועקת דל וכו' (ובתוס' ב"ב ו: ד"ה עליונים פי' ר"ה דאמרו הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב דעולם הפוך שראה רב יוסף בריה דרי"ב שראה ששמואל הוה יתיב קמיה דרב יהודה תלמידו משום דמיתה בשמואל).

ובתענית כד. יסופר שרבה (וצ"ל רבא כי רבה כשהיה מצלי אתא מטרא כמ"ק בת. ובברכות איתא שר"פ שאל לאביו) גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מטרא א"ל והארב יהודה כי הוה גזר תעניתא אתא מטרא? א"ל מאי אעביד אי משום תנווי אנן עדיפנן מינייהו דבשני דרב יהודה כל תנווי בנזיקין הוה (פי' שעיקר למודו היה בסדר נזיקין) וכי הוה ממי ר"י בעוקצין — אמר היות דרב ושמואל קא חזינא הכא -- ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאנא אתא מטרא. ויסופר שם שרב יהודה חזא הנדו בי תרי דהו קא פרצי בריפתא (שוורקין להם ז'לו) אמר ש"מ איכא שבועא בעלמא יתיב עיניה הוה כפנא, א"ל רבנן לרב כהנא בריה דרב

כדי שלא יאמרו רבנן מחנפי אהדרי —
 מ"ט אכריו מר עליה דעברא הוא? א"ל
 דרגיל דקרי אינשי עכדי — ואמר שמואל
 במומו פוסל, א"ל ר"ג אימר דאמר
 שמואל למיחש ליה אבל לאכרווי מי
 אמר? אדהכי אתא ההוא נברא ואמר
 לרב יהודה לדידי קרית עברא? דאתינא
 מבית חשמונאי מלכא? או נתמלא סאתי
 וא"ל הכי אמר שמואל כל דאמר מדבית
 חשמונאי קאתינא עברא הוא, א"ל (ר"ג)
 לא סבר לה מר כל ת"ח שמורה הלכה
 — אם לאתר מעשה אין שוימעין לו,
 א"ל הא איכא רב מתנה דקאי כותי, ורב
 מתנה לא היה בנהרדעא יג' שנים וההוא
 יומא קאתי א"ל דכיר מר טאי אמר
 שמואל כי קאי חד כרעיה אנורא וחד
 כרעיה במברא, א"ל הכי אמר שמואל
 כל דאמר מדבית חשמונאי מלכא קאתינא
 עברא הוא — אכרוו עליה דעברא הוא,
 כשיצא רב יהודה מנהרדעא רצו למירומיה,
 א"ל אי שתיקו שתיקו ואי לא מגלינא
 עלייכו — שריוה לההוא דיגמא מידייהו
 וקם אטמא בנהר מלכא, ובוה הראה
 את קבלותיו הנאמנות ואת תשובותיו
 האמיתיות בלי שום פלפול.

ובחולין קי. יסופר מתלמידו רמי בר
 דיקולא מפומבדיתא שאיקלע לסורא
 בערב יו"הכפ, (ובסורא היה המנהג שלא אכלו
 כהל ובפומבדיתא אכלו) ראה שורקו הכחל
 לחוץ הלך הוא ולקטינהו ואכלו והביאוהו
 לפני ר"ח, א"ל למה עשית כן א"ל אנא
 ממקום רב יהודה שאובלין כהל, א"ל
 היה לך להחמיר בחומרי המקום שהלכת?
 א"ל הוץ לתחום אכלתים, ובמה צלית
 הכחל א"ל בפירצני, א"ל רב חסדא
 ודלמא מיין נסך הויא א"ל לאחר יב'
 חדש הוו — חוי דלא מנח תפילין א"ל
 מ"ט לא מנחת תפילין? א"ל חולי מעיים
 אני וא"ר יהודה שפסור מן התפילין, חזייה
 דלא הוה קא רמי חומי א"ל מ"ט לית לך

חומי

שויסקל, וספרו זאת לרב יהודה, וגם א"ל
 שאותו האיש רגיל לקרא לאינשי עברי,
 וצוה ר"י ואכרויו עליו דעברא הוא, והלך
 האיש לנהרדעא והשיג כתב הומנה מר"ג
 שרב יהודה יעמוד לדין לפניו על שקראו
 עבר, וכשבא ההומנה לרב יהודה הלך
 להתייעץ עם חבירו ר"ה בסורא אם לילך
 אם לא. כי באמת היה רב יהודה גדול
 מר"ג, יען שהיה ריש מתיבתא בפומבדיתא,
 ור"ה א"ל שאינו צריך לילך אך מפני
 כבוד הנשיא (שר"ג היה התנא דבי נשיאה)
 קים זיל, (ור"ג שכה כבר מה שהומין את רב
 יהודה, ויותר נראה שר"ג לא ידע שהוא מומין
 את הגדול כדורו את רב יהודה כי האיש רימהו)
 וכשבא רב יהודה לפני ר"ג מצאו שעושה
 בעצמו מעקה, א"ל הלא אמר שמואל
 כיון שנתמנה ארם פרנס על הצבור
 אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה? א"ל
 פורתא דנוגדרייתא קא עבידנא, א"ל רב
 יהודה ולמה לא תקרא או מעקה דכתיב
 בתורה או מחיצה דאמור רבנן, א"ל ר"ג
 יתיב מר אקרפיטא, א"ל ומי סני ספסל
 דאמור רבנן או איצטמבא דאמרי אינשי,
 א"ל ליכול מר אתרוננא, א"ל הכי אמר
 שמואל כל האומר אתרוננא תילתא
 ברמות דוחא או אתרון כדקרייהו רבנן או
 אתרונא, א"ל לישתי מר אנבנא, א"ל
 מי סני איספרגוס דקרייהו רבנן או אנפק
 — א"ל תיתי דונג (בתו) תשקינן א"ל
 הכי אמר שמואל אין משתמשין באשה
 — א"ל ר"ג נשדר ליה מר שלמא לילתא
 (אשת ר"ג) א"ל הכי אמר שמואל קול
 באשה ערוה. וילתא כששמעה כל זאת
 שלחה לר"ג הפטר אותו פן יעשך כשאר
 ע"ה, א"ל על מה באת מר? א"ל הלא
 הומנת אותי לדין לפניך? א"ל השתא
 שותא דמר לא ידענא, ואני אומין את
 אדוני לדין לפניך הוציא לו את כתב
 ההומנה א"ל הא גברא והא דסקא, א"ל
 הואיל ואתא מר להבא לישתעי מיליה

ומעברת על מדותיה, והיא ילדה לו בן יקר בשם רב יצחק אשר אביו מסר לו תורתו כשבת לה; עירובין פ: זנב, תענית יג; יבמות סג; גיטין נט, ובבבבב רבה פ"דג איתא ר' יעקב בריה דרב יהודה בר יחזקאל, הוא ט"ס והיה כתוב ר"י ונעשה מזה ר' יעקב.

ובנו ר' יצחק היה לו בן בשם אימי שהיה אבי חומה המפורסמת שנשאת לרחבא דפומבדיתא ומת ונשאה רב יצחק בריה דרבב"ח ומת ונשאה אביו כמפורש יבמות סד:.

מקראיו הפרטיים.

מצינו שהיה רב יהודה ארוך בדורו והגיע לכתפו של רב, וארא דיילא היה מניע לכתפו כנדה כד: והיה לו עינים גדולות (לפי' התוס'), ולפירש"י שהיתה משובה עין אחת מתברתה) כבכורות מד, ולפי' הערוך ערך שן שהיה לו שנים גדולות ולכן קראוהו שיננא.

והיה ידוע חולי והיה אוהו בולמוס כשבת לו: שא"ל רב יוסף לרבא שאני רב יהודה דמסוכן היא (ופירש"י גייל לאהו בולמוס וצריך לאכול מאכל מתוק וטוב), ולעת זקנתו היו עיניו כהות כניטין יט: שרב יהודה מצמער וחתים (ופירש"י זקן היה ועיניו כהות וכשהיה צריך לחתום בעד או בדיון היה מצמער בקריאת השטר וקורהו וחותם), א"ל עולא לא צריכות דהא ר"א טרא דא"י קרו קמיה וחתים. וזה היה שנים הרבה קודם פטירתו כי עולא נפטר קודם ר"א, ור"א נפטר בשנה אחת עם ר' יוחנן כמביאר באגרת דרשב"ג ח"ג פ"ב, וידוע שר"י נפטר תקן. והיה או באמת רב יהודה לערך בן פה שנה, וכפי מה שנארנו בערך ר' יוחנן שנפטר תקצט א"כ היה כבן צד שנה או.

ושתי שנים לפני פטירתו בשנת תרח לשמרות נפטר או ר"ה בסורא, ואז נתעלה רב יהודה להיות ראש לכל הדור שלא

חמי? א"ל מלית שאולה היא וא"ר יהודה שפטורה מן הציצית, אדהכי ראה שהביאו אדם אחד שלא הוקיר את אביו וכפתיהו להלקית א"ל שכקיהו דתניא — א"ל רב חסדא חזינא לך דחריפת טובא, א"ל אי הות באתריה דרב יהודה אחינא לך חורפאי.

הארכתני בזה אך להראות כי כל חריפות דרב יהודה הכונה שהיתה ההלכה ברורה בירו והשיב תו"מי התשובה הנכונה על כל משאלותם, והמדה הזאת היא אחת ממדות שהתורה נקנית בהן כאבות פ"ו ט"ו שאמרו בפלפול התלמידים. וכן התפאר ר"ל בב"מ פה: שאמר פלפתי תורה כמותו. וכן התפאר ר' חנינא בזה בכתובות קג: שאמר מהדרנא תורה מפלפולי, וכן מובא הלשון על רבי נדה יד: שמחדדי שמעתתיה, ובשבת פב. א"ל ר"ה לרבה בריה שילך לרב חסדא דמחרון שמעתתיה, וב"מ פד. אמרו כן על ר"א. ובירושלמי נדה ספ"ב אמרו ר"י ור"ל חכים סכא דפרולוי חריפין, וזה דבר ברור.

והנה בא הררא"הו בח"ג צד 165 ספ"ד ויאמר שרב יהודה היה מפואר בחריפותו — ובישיבתו גדלו והצליתו חריפי דפומבדיתא אשר היו מעלים פילא בקיפא דמחטא וכל דבריו טעות הם.

והנה אחרי כל גדולתו ותפארתו לא עשה את תורתו קרום לחפור בה ואך נהנה מיניע כפו והתפרנס מחנותו שמבר יין כמפורש ב"מ ט. וחולין צד. והיה מרויח אך שתות, וה' נתן לו את ברכתו והיה מוצא בין החביות הסלוי כיוכא עה. וה' ברכו באשה כשרה כיבמות סג: שאמר אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו הראשונה ואמר לבנו כגון אמך, ואע"פ שהיתה כעסנית עד שאמר עליה ומוצא אני מר טמית את האשה, אך מדות טובות היו בה שהיתה נוח לרצות

רב יהודה אחיה דרב כהנא.

בחולין קיא: יתיב רב כהנא אחיה דרב יהודה קמיה דר"ה, אבל גרסת הרא"ש ורק"ם יתיב ר"כ אחוריה דר"ה.

רב יהודה אחיה דרב סלא חסידא.

בימי ר"ה היה כבר גדול הדור כברכות ה: שלר"ה החמיצו ד' מאה דני חמרא — עול לגביה רב יהודה אחיה דרב סלא

חסידא ורבנן — וא"ל לעיין מר במיליה

וכו', וכפי הנראה היתה זאת לעת זקנת

ר"ה. ורב יהודה זה, היה בעצם ימי

עלומיו כי מצינו אותו בזמן אביו ודיבר

עמו כחבר כשבת קיב: שהיה לו זוגי

דסגדיו זמנין נפיק ביה איהו וזמנין נפיק

ביה ינוקיה אתא לקמיה דאביו א"ל כה"ג

מאי? א"ל חייב חטאת, א"ל השתא פטור

אבל אסור קא קשיא לי, חייב חטאת

קאמרת לי? — א"ל א"ה מותר לכתחלה.

ומזה אנו רואין שהיה עני גדול.

מהלכותיו לא נשארה לנו מאומה, אך

מצינו שאלוהו היה שכיח גביה כברכות

כט: שא"ל אליהו לא תרתח ולא תחמי,

לא תרוי ולא תחטא, וכשאתה יוצא לדרך

המלך בקונך וצא. וביזמא ים: א"ל אליהו

אמריתו אמאי לא אתי כשיח, והא

האידינא יומא דכפורי וכו'. ובסנהדרין

צז: א"ל אין העולם פחות וכו'. ומזה

אנו רואין שהיה חסיד גדול.

יהודה איש אבלים.

אלעזר בן יהודה איש אבלים זבחים כח.

יהודה איש ברתותא. ר' אלעזר בנו

טבול יום פ"ג מ"ה.

יהודה איש הוצי.

בירושלמי שביעית פ"ה ה"ה שנממן

במערה ג' ימים לעיין הטעם למה חיי

עירו קודמין לחיי עיר אחרת ואתא

לגביה ר' יוסי בן חלפתא — וקרא ר'

יוסי לר' אבירדמוס בריה והוא א"ל

הטעם, ובנדרים פ"א סה"א נפל שם

מ"ס

הוקם בסורא ריש מתיבתא ונשארה אך

ישיבת רב יהודה יחידה בכל ארץ בכל

וכל תלמידיו דר"ה באו לרב יהודה כמפורש

באגרת דרש"ג ח"ג פ"ב. וכוזה טעה

החכם גרעץ כח"ב צד 389 שאמר

שכמות ר"ה בהרה ישיבת סורא את רב

יהודה אלוף לראשה ולא הכין פשם דברי

רש"ג.

מהקנתיו הגדולות מצינו שתיקן נוסח

שטר חליצה כיבמות לט: ונוסח שטר

עבדים כניטין פוג, וכן תיקן שיכתבו בנט

כולכון וכו' כניטין סו:.

פזירתו ומעשהו הגדול שעשה

לפני מותו.

במ"ק יז. יסופר שהוא צורבא מרבנן

דהוו סנו שומעניה — שמתיה רב יהודה

לסוף איחלש רב יהודה אתו רבנן לשיילי

ביה ואתא איהו נמי בהדיהו כשראהו רב

יהודה חייך, א"ל לא די דשמתי אך גם

אחוכי נמי חייך בי, והשיב לו רב יהודה

לאו בירוך מחייבנא אלא דכי אולינא

להניא עלמא בריחא דעתאי דאפילו

לגברא כותך לא חניפי ליה, ונח נפשיה דרב

יהודה, ואתא ההוא גברא לבי מדרשא

להתיר לו השמתא וא"ל רבנן גברא

דחשיב כרב יהודה ליכא הכא דלישרי

לך, אלא זיל לגבי ר' יהודה נשיאה ב),

אול לקמיה א"ל לר' אמי פוק חוי בדיניה

— סבר למישרא ליה עמד ר' שמואל

בר נחמני על רגליו ואמר ומה שפחה —

יהודה חבירני על אבו"כ, אר"ז כאי דקמן

דאתא האידינא האי סבא בני מדרשא

— לא שרא ליה, נפק כי קא בכי ואויל

אתא זיבורא וטרקיה ושכיב. ומזה אנו

רואין כבידור שרב יהודה נפטר שנים

הרבה אחרי ר' יוחנן שאו היה ר' אמי הריש.

ובאגרת דרש"ג ח"ג פ"ב שנפטר רב

רב יהודה בשנת תרי לשטרות א"כ חי

יותר ממאה שנה, ועל כסאו ישב רבה

בר נחמני תלמידו.

רב יהודה בר אישעיא.

כפי הנראה היה מחבמי פומבדיתא בזמן רב יהודה ואחריו בעירובין פ. ההוא מרזינא (ע"ז) דהוה בשיבנותיה דרב יהודה בר אישעיא ולא רצה להשכיר להם את רשותו ושאלו לרב יהודה ב"א אם מותר למיגר מאשתו לא הוה בידיה — אתו לקמיה דרב מתנה — אתו לקמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל, ובהולין צג. רב יהודה ב"א הוה קא קליף ליה טחלא ללוי בריה דר"ה בר חיאי — אתא אבוה אשכחיה וכו', וירוע שר"ה בר חיאי היה לו בית מדרש גדול בפומבדיתא בראשית מלוכת רבה כדמובא באגרת דרש"ג ח"ג פ"ב.

רב יהודה בר אחותאי. נזכר כריתות יג: שאמר הלכה כר"א.

ר' יהודה בן אחותו של ר' יוסי

בר' חנינא.

בכתובות טז: וב"ב קלמ. שלח רבין באגרתיה מי שמת — אמר ר' יהודה ב"א של ריב"ח ע"י היה מעשה ואמרו וכו', ופי' הרש"בם אמורא הוא, וזה יען שנקרא בשם רבי יהודה לכן אמר שלא נמעה שהוא תנא. ובחסם מחקו במסורת הש"ס בכתובות תיבת רבי והעמידו תחתיו "רב", יען כי היה בר א"י ושם היו נקראין כל המוסמכים בשם "רבי", והמאמר הזה מובא בירושלמי גיטין פ"ה ה"ג ואמר שם בשם ר' יוסי בר"ח. ונזכר בתרומות פ"א סה"ד.

רב יהודה בר אידי.

נזכר ר"ה לא. אמר בשם ר' יוחנן עשר מסעות נמעה שכינה, ובדק"ס מביא גרסא אמר ר' יהודה בר אידי א"ר אישעיא, וכן הוא ביוחסין השלם.

ונזכר ממנו דרשה בתנחומא בראשית"כ שאמר לא נחתם גז"ד של דור המבול

מ"ס, וכבר בארתי בערך איסי בן יהודה שכן צ"ל בירושלמי.

ר' יהודה איש טיבעים.

נזכר ספרי האוינו פסוק איכה ירדוף, וגרסת הילקוט ר' חנניה איש כפר מבעון.

יהודה איש כפר עכו.

נזכר מכלתא יתרו פ' ויאמר משה לחותנו, שאל לרבין גמליאל, ועיין ערך ר' יהודה בר גמרא.

ר' יהודה איש כפר נבוריא—נבור חיל. נשאר לנו ממנו דרשה יקרה במגילה ית. שדרש מאי דכתיב לך דומיה תהלה סמא דכולה משתוקא. ובכתובות סה. דרש ר' יהודה איש כפר נכיריא ואמרי לה איש כפר נבור חיל מנין שאין פוסקין יינות לאשה שנא', ואולי צ"ל כמו במגילה.

ר' יהודה בר אבא.

נזכר במשנה עריות פ"ח מ"ב לפי גרסת מהניתא דבני מערבא שהעיד עם ר' יהודה הכהן על קמנה בת ישראל שנשאת לכהן וכו', וכן שם רפ"ו העיד ה' דברים שממאנים את הקטנות וכו' וגרסא שלנו ר' יהודה בן בבא.

רב יהודה בר אבא (אמורא).

נזכר מנחות לא: שכעי בין דף לרף מאי, ובדק"ס גרס ר' ירמיה בר אבא, וברי"ף הלכות ס"ת גרס רב יהודה בר אדא, וביוחסין לא הביאו כלל.

ר' יהודה בר אבין.

בירושלמי ר"ה פ"א ה"ח א"ר יהודה בי רבי בון ולא למפריעו, ובכתובות פ"ה סה"ו א"ר יודה בי ר' בון שאין דרך האשה להיות יושבת במילה וכו', ואפשר שבשני המקומות צ"ל ר' יוסי בר' בון, ועיין ערך ר' יהודה בן בוני.

ר' יהודה בן אנרא.

ערך ר' יהודה בן גמרא, ובערך ר' יהודה בן תנרא.

עד שכתבו גמקיסוס (שטר נשואין) לזכר ולבהמה.

רב יהודה בר אישתתא.

בעירובין נב. הביא כלכלה דפירי (כ"ט) לרב נתן בר אישעיא כי הוה אויל שבקיה עד הנחית דרנא א"ל בית הבא (ל"ן פה) למחר קדים ואויל. ובערוך ערך אשתיתא מוכא שהוא שם אדם.

ר' יהודה בר' אלעזר. נזכר ויק"ר פ"כא"ז.

רבי יהודה בר אמי.

הוא נזכר בכמה מקומות בש"ס על מאמר אחד שאמר משמיה דרב יהודה בית הפרס שנודש מהור כעירובין ל; כתובות כא; בכורות כט; גדה נז; ובכרכות יט; גרם רב יהודה בר אשי משמיה דרב, ובפסחים צב; גרם רב יהודה בר אביי, ובחגיגה כד; ר' חייא בר אבא משמיה דעולא, ובמו"ק ה; רב יהודה בר אמי משמיה דעולא. וכל אלו המקומות מוכא ברקרוקי סופרים שצ"ל ר' יהודה בר אמי משמיה דרב יהודה, וכן הוא בכל הב"י.

ובירושלמי תרומות פ"ב ר' יודא בר אימי בשם ר"ל, ונראה שהיה בר א"י כעירובין כח; ר' זורא כי הוה חליש מגירסיה הוה אויל ויתיב אפתחא דרב יהודה בר אמי, ובכרכות כח. ר"ז כי הוה חליש מגירסא הוה אויל ויתיב אפיתחא רבי ר' נתן בר טובי נפק — א"ל מאן אמר הלכה בי מדרשא א"ל הכי א"ר יוחנן, ומשמע מזה שר"ז היה אז בא"י וישב לפני ר"י.

ונזכר ב"ר פ"כ"ז שאמרו על מה היו קין והבל מדיינין אמר יהודה בר אמי על תוה הראשונה, ושם ספ"כו יהודה בר ר' אמי, ובתנחומא ואר"ח אמר המטה משקל ששים סאה הוה, ושל סנפירונן הוה וכו'. וכן נזכר תנחומא אמר"ז.

וקרוב מאוד לומר שהיה בנו של ר' אמי הנודע.

ר' יהודה בן אנמינגוס. ערך ר' יהודה בר טיטוס.

רב יהודה בר אשי. ערך ר' יהודה בר אמי.

רבי יהודה בן בבא, (תנא דמשנה).

לא נמצא בשום מקום מי היו אבותיו ורחוק מאוד לומר שאביו הוא בבא בן בוטא, כי בבא בן בוטא היה גדול הדור בזמן הורדוס כב"ב ד. ותלמידו של שמאי הזקן כביצה כ. ור"י בן בבא נהרג אחרי חורבן ביתר.

וגם את רבותיו לא נודע לנו מי היו, ואך בתוספתא סוטה פ"ג אמרו עליו שהיה תלמידו דשמואל הקטן, א"כ היה כבר גדול קודם החורבן,

וזה דבר ברור שהיה מחבורת ר"ג ור"י ור"ע ביבנה, ונזכר במשנה עירובין פ"ב מ"ד חולק עם ר"ע, ושם מ"ה אמר הגנה והקרפף שהן ע' אמה ושירים — מטלמלין בתוכה.

וביבמות פ"ז מ"ג אמר לא כל האדם — המקום — השעות שוין, ושם מ"ה אומר בישראל עד שיהא מתכוין, ושם מ"ז סובר שמשאיין האשה ע"פ עד אחד, אר"ע כשירדתי לנהרדעא — מצאתי את נחמיה איש בית דלי וא"ל שמעתי שאין משאיין — אלא ע"פ ר' יהודה בן בבא וכו'.

ובעדרות פ"ו מ"א העיר ה' דברים שממאנים את הקטנות, ושמשאיין ע"פ עד אחד, ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את הנפש, ועל היין בן מ' יום שנתנסך ע"ג המזבח, ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות, (וגם מזה משמע קצת שהיה קודם החורבן), ושם פ"ח מ"ב העיר עם ר' יהודה הכהן שקטנה בת ישראל — אוכלת בתרומה, (אך יש גורסין בשני המקומות בעריות ר' יהודה בר אבא).

הי חסיד הי עניו אלא שנמרפה השעה שאין מספידין על הרוני מלכות. ובתוספתא דסוטה פ"ג שבקשו לומר עליו שהוא תלמידו של שמואל הקטן, ובמדרש אלה אזכרה הנדרפס בבה"מד חדר ב' שהיה בן פ' שנה כשנהרג אבל כנראה שא"א לסמוך על זה כי כמו שבארנו שהיה כבר גדול קודם החורבן תלמידו דשמואל הקטן. ונפטר אחר ר"ע שזה היה לערך כשבעים שנה אחר החורבן א"כ היה יותר מתשעים שנה כשנפטר. וכן טובא באיכ"ר פ"ב פ' בלע ובמד' תהלים פ"טיג ובספר היכלות רבתי שהיה בין הרוני מלכות. ולזכר עולם יהיה צדיק שתלמידיו האירו עולם בתורתם.

ר' יהודה בן בוני.

בירושלמי תרומות פ"א סה"א אמר בשם ר' אימי בשם רש"ב, כל, וב"מ רפ"ז יהודה בן בוני ר' אמי רב יהודה תני, ואולי הוא ר' יהודה בי ר' בון.

ר' יהודה בר ביונא.

נשאר לנו ממנו דרשה בנדרים לב. שדרש בשעה שנתרשל משה רבינו מן המילה באו אף וחיסמה ובלעוהו וכו'.

ר' יהודה בן בתירא—בתירא (א).

הוא ראה עוד את הבית בבניינו ככל חבריו ר"א ור' יהושע ור"ג ור"ט, ובזמן הבית היתה ישיבתו הנדילה בנציבין כסנהדרין לב: שאמרו אחר ר' יהודה בן בתירא לנציבין, ובפסחים ג: יסופר שארמאי אחד הוה סליק ואכיל פסחים בירושלים (שהונה אותם שהוא יהודי) ובא אצל רי"בב וא"ל כתיב כל בן נכר לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי, (ומה הבין רי"בב שיכול ללכדו במצודה כי בפסחים לא שייך שופרי דשופרי) א"ל מי ספו לך מאליה? א"ל לא, א"ל כי סלקת להתם אימא להו ספו לי מאליה, כי סליק א"ל מאליה ספו לי א"ל אליה לגבוה סלקי, א"ל מאן אמר

ובנמרא נזכר בעירובין עג. חולק עם ר"י בן בתירא, ובע"ז נט: הוא ור"י בן בתירא מתירין אם עכו"ם נסך יינו של ישראל שלא בפני ע"ו, וביומא פו: חולק עם ר"ע.

ובתוספתא תרומות פ"ה מתיר אפילו את שדרכו למנות בק"א, ושם פ"ז מתיר בנחש שנמצא מת בכור יין, ובתוספתא סוטה פ"טו ר"י בן בבא גזר אף על פיליטין ולא הודו לו.

ובביצה כא. מעשה בשמעון התימני שלא בא אמש לב"המד, כשחרית מצאו ר"י בן בבא א"ל מ"מ לא באת אמש וכו'. ובתוספתא כלים ב"ק פ"ד אמר, יפה אמרה ברורה (בתו של ר"ח בן תרדין). והיה חסיד גדול כדאמרו ב"ק קג: שכל היכי דאמרינן מעשה בחסיד אחר או ר"י בן בבא או ר"י בר' אלעאי, וכן הוא בירושלמי סוטה פ"ט ה"י שאמרו שכל מעשיו היו רשם שמים.

והחסיד הזה נשאר שמו לברכה לעולם כי הפקיר חייו וגופו הקדוש לטובת כלל ישראל כמפורש סנהדרין יא. אר"י אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ור"י בן בבא שמו שפ"א נזרה המלכות גזירה שכל הסומך יהרג — ותחומין שסומכין בהן יעקרו, הלך ר"י בן בבא וישב לו בין — אישא לשפרעם — וסמך את ר"מ ור' יהודה ור"ש, ור' יוסי ורא"בש — ור' נחמיה. כיון שהכירו אויביהם בהם א"ל בני רוצו, א"ל רבי מה תהא עליך? א"ל הרוני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכים, אמרו לא זוו משם עד שנעצו בו נ' מאות לונביאות של ברזל ועשהו ככברה.

ובירושלמי סוטה פ"ט ה"י אמרו שמת מתוך העין שגדל בהמה דקה מפני שהיה גונח מלבו והרופאים צוהו שינק חלב רותח, (ועיין ב"ק פ:), ובסוטה מח: וסנהדרין יא. שבקשו להספידו ולומר עליו

עקיבה! בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין, ובתוספתא דנדרים פ"ה א"ל ר' ישמעאל זכיתו בת, ובעירובין ענ. חילק עם ר' יהודה בן בבא, ובע"ז נטו: שניהם מתירין בנכרי שנכר יינו של ישראל שלא בפני עכו"ם, וביצה כמי: משום ר' פפייס ור"ב א"ל אמרו שונין, ובתוספתא גיטין פ"ב חולק ר"י בן פתירה עם ר"הג (והוא ר"י בן בתירה, ופ"ה זכית מתחליפין).

ובקירושין י: ומוכא ספרי קרח פסוק כל טהור וכבר שלח [רבין] יוחנן בן בג בג אצל ר"ב לנציבין שמעתי עליך שאתה אימר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה, שלח לו ואתה אי אתה אומר כן? מוחוקני כך שאתה נקי בחדרי תורה לדרוש בק"וח א"א יודע — אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. והנה בא הרב רז"פ בספרו היקר דרכי המשנה צד 96 בהערה 4 ומקשה קושיא גדולה, הלא זה הוא תקנת משנה אחרונה אחר ר"ט ור"ע ככתובות נו. במשנה ור"ב חזי זמן רב קודם לתקנה זו? ובאמת לא קשה מיד, כי משנה ראשונה וגם הב"ד של אחריתו הנזכרים במשנה המה היו זמן רב קודם ר"ט ור"ע ור"ב, ומחלוקת דר"ט ור"ע שנחלקו בפירוש משנה ראשונה, הוא היכי דליכא למיחוש לסימפון וגם לא לשמא תמוזי ואז דין משנה ראשונה במקומה עומדת, ואז שייך גם עתה מחלוקתו. וזה ברור.

ומצינו במשנה את ר"ב ב"ט פעמים, בפאה פ"ג מ"ו, בכורים פ"א מ"ו, שבת פ"ט מ"ו, פסחים פ"ג מ"ג, יבמות פ"ד מ"ט, כתובות פ"ו מ"א, נדרים פ"ו מ"ח, גיטין פ"ב מ"ד, עדיות פ"ח מ"ג, ערכין פ"ח מ"ו, נגעים פ"ט מ"ג, פ"א מ"ו, כלים פ"ב מ"ד, מקואות פ"ד מ"ו, וכשבעות פ"ג מ"ו אמרו שהיא ברין שיהא

הייב

לך? א"ל ר"י בן בתירא, — בדקו אבתריה ואשכחיהו דארמאי הוא וקטלוהו, שלח לר"ב שלם לך ר"ב ר"ב ר"ב ר"ב בנציבין ומצוהתך פרוסה בירושלים.

ומזה אנו רואין בבירור שהיה בזמן הבית, וכן מוכח ממקואות פ"ד מ"ז שאר"ב מעשה בשוקת (יהוא) שהיתה בירושלים וכו'. וגם ראה את חורבן הבית כפסחים קט. תניא ר"ב אומר בזמן שב"המק קיים אין שמחה אלא בכשר — ועבשוי שאין ב"המק קיים אין שמחה אלא ביון.

משפחת ר"ב מצינו סנהדרין צב: עמד ר' יהודה ב"ב על רגליו ואמר אני מבני בנידם (מהמתים שהחיה יחזקאל) והללו תפלין שהניח לי אבי אבא מהם, (ואף שבגמרא נסדר דבריו אחר ר' יהודה ור"א בנו של ר"הג אבל נראה שדבריו קאי שם על דברי ר' יהושע ור"א).

מי היו אבותיו קרוב מאוד לוטר שהיו מבני בתירה שירדו מנשיאותם ומסרו להלל ואחר מהם ירד לנציבין ויסד שמה ישיבה גדולה ור"ב הוא מבני בנידם, ומבניהם נזכרו שהיו בימי ר"ב כר"ה כמי: שאמר ר"ב לנבי בתירה נתקע.

ולא מצינו בשום מקום מי היו רבותיו וזה יען כי בל"ם קבל טאביו בנציבין, ואח"כ כשהתיישבו כל חכמי הדור ביבנה אז נשמע קולו ביניהם (כי כל ראשי חכמי הדור ההוא היה לכל אחד ישיבה בפ"ע במקום מושבו כסנהדרין לב: אבל היו באין לפרקים לבית הועד הגדול שביבנה לברר ההלכה), כנעמים פ"ט מ"ג ופ"א מ"ו ששאלו את ר' אליעזר ואמר לא שמעתי א"ל ר"ב ב"ב אלמור בו א"ל ר"א חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים, ובעדיות פ"ח מ"ג העיד ר' יהושע ור' יהודה ב"ב — אר"ג קבלנו עדותכם וכו', ופסחים פ"ג מ"ג חולק עם ר' יהושע, ופאה פ"ג מ"ו חולק עם ר"ט והלכה כדבריו, וככלים פ"ב מ"ד חולק עם ר"ע, וכשבת צו: אמר לר"ע

ימי ר"ע מצינו ביבמות קח: ששאלו את ר"ע בבית האסורין ואמר, את ר' יהודה בן בתירה בנציבין ואמר, וחי גם אח"כ שנים רבות כירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב ונדרים פ"ו ה"ח כשהתקבצו חכמי הדור שאחר ר"ע, ר"ם ור"י ויתר חבריהם ושלחו אגרת לחנניה ב"א ר' יהושע שלא יעבר עור שנים, והלך הוא להתייעץ אצל זקן הדור ר"י בן בתירה אם לשמוע להם, וע"פ עצתו רכב חנניה בעצמו כדי להגיע למקומות שישראל דרים שם ולכבול את חשבון עיבורו.

ובימי ר' יוסי או ר' שמעון כבר לא היה בעולם כדמצינו ביבמות קב. א"ר יוסי (ובתוספתא שם איתא א"ר שמעון אבל בתוספתא צוקימנדל איתא ר' יוסי) פ"א הלכות לנציבין מצאתי זקן אחד אמרתי לו כלום אתה בקי בר"י בן בתירה א"ל הן ועל שלחני דיתי תדיר וכו'. ומוה אנו רואין שאז כבר נפטר והזקן סיפר לו מעשה מה שהיה כבר, ולכן א"א בשום אופן לומר שזה ר"י בן האריך ימים והיה גם בימי רבי וכאשר נכאר.

ר' יהודה בן בתירה (ב).

ובתוספתא בן בתירה.

יסופר כירושלמי סנהדרין פ"ו ד"ג שר' אליעזר ור' יהושע ור"ג סלקין לרומי ובאו למקום אחד ומצאו תינוקות משחקין ועושין נבשושית של חול ואמרי כן היו עושין בני א"י בתרומה ומעשר, והבינו רבותינו שבבאן דרים ישראלים, ועלו לחד אחר וכל תבשיל שהביאו לפניהם דאו שמתחלה יביאו מכל מאכל לחדר אחד, ושאלו לבע"הב מה זאת? וא"ל שאביו הזקן יושב שמה ואינו רוצה לצאת משם עד שיביאו לפניו חכמי ישראל, א"ל א"כ יכול לצאת כעת כי חכמי ישראל כאן, וכשיצא סיפר להם שנעשה בישוף לבנו ולא יכול להוליד, ור' יהושע הסיר הכישוף, והמה התפללו עליו שיליד בן ויצא ממנו

חייב כדברי ר"י בן בתירה.

וכן מצינו במשנה סתם „בן בתירה“ כשבת פ"ד מ"ג, פ"טו מ"א מ"ג, גיטין פ"ה מ"ז, זבחים פ"א מ"ג, מנחות פ"א מ"ב, ובוה דעת הרמ"ם כם בהקדמתו לזרעים פ"ו שבתם בן בתירה הוא ר' יהושע בן בתירה, וכונתו כמו שאמרו העניתי ג. ומנין דקרי ליה בשמיה (את ר' יהושע בן בתירה) ומנין דקרי ליה בשמיה דאבא והא מקמי דליסמכוהו וכו', ובהליכות עולם סק"פז דפתם בן בתירה הוא ר' יהודה ובתענית שם מתרץ רנ"כי סכח דוחק עכ"ל.

וכן נזכר בכרייתא כב"מ נח; ב"ב צ; יבמות קבא, וישיבתו הגדולה בנציבין גדלה כ"כ עד שחכמי א"י בקשו לילך ללמוד לפניו כספרי ראה פ' כי יכרות מעשה בר"א בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר שהיו הולכין לנציבין אצל רי"בב ללמוד הימנו תורה והגיעו לצידון וזכרו את א"י — וחזרו, ואמרו שם מעשה בר"י בן בתירה ור' מתאי בן חרש ור' חנניה ב"א ר' יהושע ור' יונתן שהיו יוצאים חו"ל והגיעו לפלטיס וזכרו את א"י — וקרעו בגדיהם — וחזרו ובאו למקומן. ובילקוש שם גרם תחת ר' יונתן ר' יהושע, וקשה מאוד להבין את הספרי, כי כידוע שמלבר ר' יונתן היו כולם רוב ימיהן בחו"ל.

מתלמידיו נשארו לנו אך שמות אחדים, ר' יאשיה היה תלמידו כירושלמי סנהדרין פ"ח ה"ו ומובא ספרי תצא ס"לא שאמר ר' יאשיה כשבאתי והרצתי הדברים לפני רי"בב, (ובמסוזה כה. איתא וכשבאתי אצל חבדוי שברדום).

אלעזר בן פנחס משמו יומא ית. תוספתא זבים פ"א.

אבל כל תלמידיו הבבלים לא נזכרו בשמותם כמו שלא נזכרו כל שמות חכמי הבבלים בדורות הראשונים.

ור"י בן בתירה האריך ימים, כי בסוף

מה שמצינו בירושלמי נדרים פ"ו ה"ח רבי שלח ג' איגרין לחנניו: ב"א ר' יהושע — וקבל עליה גביה ר' יהודה בן בתירה הוא מ"ס שם וכמו שבארתי בערך חנניה ב"א ר' יהושע.

ובשבת כ. אמרו כתנאי ר' חייא ור"י בן בתירה. ובאיכ"ר פ"ג ר' יהודה ב"ב אזל לנציבין בערב וי"הכפ שמע ריש גלותא ואתא לנביה, משמע קצת מזה שלא היה דירתו בנציבין תדירא. ויותר נראה שצ"ל איקלע לכצרה כדמיבא בתום תענית ל. ד"ה כל, אך שם איתא ר' יוסי וצ"ל ר' יהודה בן בתירא.

וזה ר"י"בב נזכר במכלתא בא פ"ה, פ"ג, בשלח פ"ג ותשא פ"א ושם משמע שהוא ר"י"בב האחרון.

ר' יהודה בן גדיא.

נזכר תנחומא צירט אמר כל מי שעונה אמן בע"הו זוכה ועונה אמן לע"הב. ובאיכ"ר פ"ג ר' יהודה בן גדיא אמר תשיב להם נמול וכו'. ובפס' דר"כ כה: ובתנחומא תצאי המאמר ע"ש ר' יודן ב"ג, ובשם זה נזכר בירושלמי מע"ש פ"ד סה"א א"ר יודן בר גדיא ור' יעקב בר בון מניחין עליו עד שיכמשו.

יהודה בן גדידיה.

בזמן ינאי (יוחנן כה"ג) המלך בקידושין סו. שאלעזר בן פועירה אמר לינאי המלך לבם של פרושים עליך — היה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו ויאמר לינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן, שהיו אומרים אמו נשבת במודיעים, ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חבמי ישראל בזעם (שכעכו על יהודה בן גדידיה ונאריך כזה בערך ינאי המלך).

ר' יהודה בן גדיש.

נזכר בעירובין כז. ותוספתא מע"ש פ"א שהעיד לפני ר' אליעזר של בית אבא היו לוקחין ציר בכסף מעשר ובתוספתא הלשון של בית אבא היו מוכרין ציר בירושלים

ר' יהודה בן בתירה, ואמרו אלמלי עלינו לכאן אלא להעמיד הצדיק הזה דיינו. ומתוך המעשה הזה נוכל להבין בבירור שזה ר"י"בב אינו ר"י"בב שהיה כבר גדול הדור בזמן הבית.

וזה ר"י"בב נזכר במשנה אהלות פ"א מ"ו חולק עם ר' אלעזר (בן שמוע) ור' שמעון, ובבכורות נה. חולק עם רש"ב, זברכות מח: אימר ר"י"בב על דברי ר"מ אינו צריך וכו', וכן מנחות סה: אומר על דברי ר' יוסי בר' יהודה אינו צריך וכו', וכן כתבו שם התוס' שזה ר"י"בב אחר הוא.

ובתוספתא נזיר פ"ה אר"א כשהלכתי לערסקום מצאתי את ר"מ ויהודה בן פתירה שהם יושבים ודנים בהלכה, יהודה בן פתירה אומר וכו' א"ל ר"מ — שתק ר' יהודה ב"פ נמתי לו מאיר, אל תבוז לו וכו'. אך בניזיר נו: מובא המעשה ע"ש ר' יהושע בן פתר ראש.

ובתוספתא סוטה פ"ב מצינו ר"י בן בתירה משום ר' אלעזר בן תימא, אבל בירושלמי שם הגרסא ר' יהודה בשם ר"א בן מתיא, וכן הוא בתוספתא צוקרמנדל.

וגם זה ר"י"בב היה בנציבין כמפורש במד' שמואל פ"ג שאבא אבוח דשמואל בר אבא היה עוסק במשי ושלח לו ר"י"בב מנציבין שרוצה לקנות ממנו משי והחזיק עבורו המשי, ואח"כ לא רצה לקנות ממנו וא"ל שרק דברים בעלמא שלח לו, א"ל אבא הדורך נאמנים עלי יותר מן ממון, וסמכתי עליך ולא רציתי לסבור לאחר. וברכו ר"י"בב שיוכה לבן כשמואל הגביא דכתיב ביה וידע כל ישראל כי נאמן שמואל. ור"י"בב זה היה עוד חי בימי רבי כמפורש חולין נד. שאמרו דבי יוסף רישבא מחו בנידא נשיא וקטלי אתו לקמיה דר"י בן בתירה א"ל וכו' להוסיף על הטרופות יש וכו'. וזה יוסף רישבא היה בימי רבי כמפורש חולין קמז. אבל

א"ל למרתנו רבינו — א"ל רש"כי לבריה בני אדם הללו אנשים של צורה הם זיל נביתון דליכרכוך — וברכו אותו יהא רעוא דתורע ולא תחצה, תעייל ולא תיפוק, תיפוק ולא תעייל, ליחריב ביתך וליתוב אושפיוך, לבלבל פתורך ולא תחזי שתא חרתא, והוא לא הבין את דבריהם וכשבא אל אביו א"ל לא די שלא ברכו אותי אבל גם קללו אותי. אבל אביו פירש לנו שכל דבריהם המה ברכות יקרות. והמאמר מובא בב"ר פ"להג ושם ר' יצחק ור' יוחנן ור' יודן גיורין, ונשתבש מיהודה בן גרים ליוון גיורין או אפשר יען שהיה בן גרים, ותחת ר' יוחנן צ"ל ר' יונתן ב"ע.

וכשבת לג: יסופר שפ"א דיבר רש"כי נגד מלכות רומי ויהודה בן גרים (ופרש"י בן גר וגיורת היה) ישב שם, והלך וסיפר דברי רש"כי (לתלמידיו או לאבותיו, רש"י) ונשמעו דבריו למלכות וע"ז הוצרך רש"כי לברוח, וישב הוא ובנו יג' שנה במערה, וכשיצא מצא את יהודה בן גרים אמר, עדיין יש לזה בעולם? נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות, ובתום' שם לא גרם זה אך נח נפשית.

ר' יהודה בן דוסתאי.

במכות ז: אומר משום ר' שמעון בן שמח ברח מא"י לחו"ל אין סותרין את דינן, ונרסת דק"ס דוסתאי בר' יהודה משום ר' שמעון. ובתוספתא סנהדרין ספ"ג גרם אך ר' דוסתאי בר"י. וב"ק פג: ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממין, ונרסת דק"ס מכ"י ר' יהודה בן דוסתאי.

יהודה בן דורתאי.

היה בזמן שמעיה ואבטליון כפסחים ע: יסופר שפירש עם בנו דורתאי וישב לו בדרום (רחוק מירושלים) ואמר תמהני על שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון שהם חכמים ודרשנים גדולים ולא אמרו

לישראל

בירושלים. ומשמע מזה שראה עוד הכית בבנינו.

יהודה בן גוריא.

היה תלמידו דר' אליעזר בעירובין סג. שהורה בפני רבן, ואמר ר"א לאשתו שלא יוציא שנתו וכן היה.

ר' יהודה בן גירין.

נזכר במדרש שמואל שהוא ור' יהושע דסכנין אמרו בשם ר' לוי. וביוחסין ובסה"ד גרסי ר"י בן גירין.

ר' יהודה בר גמדא איש כפר עכו (תנא).

נזכר סוטה מג: רבן שמעון ב"ג מתיר משום ר"י ב"ג איש כפר עכו. ובתוספתא כלאים פ"א מובא המאמר ע"ש ר' יהודה בן אנרא. ובמכלתא יתרו מס' דעמלק פ"ב יהודה איש כפר עכו שאל את ר"ג.

ומצינו ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו תלמידו דר"ש כסוטה לז: ועיין ערכו.

ר' יהודה בן גמליאל.

בברכות כב, ע"ז לד: אמר משום ר' חנינא בן גמליאל. ונראה שהוא ר' יהודה נשיאה א' עיין ערכו. ובאגרת דרש"ג ח"א חושבו בין דור רש"כג.

ר' יהודה בר גרונרות.

ביומא עת. תני יהודה בר גרונרות אסור לישוב ע"ג מינא ביו"ה כפ אר"י כל ובמינא מטפחת. ובתום' ישנים שם גרם יהודה גרונרות פ' כך שמו. ונזכר בשבת קח: לגרסת הערוך ונרסא שלנו ר"י בר חביבא. ובשקלים פ"ד ה"ביד: א"ר חזקיה תני ר' יהודה גרונרות.

יהודה בן גרים.

היה תלמיד דרש"כי כמו"ק מ: ר' יונתן בן עסמי (או עכמאי) ויהודה בן גרים תנו פרשת נדרים כי רש"כי, איפמור מיניה באורתא, לצפרא הרור וקא מיפמרו מיניה, א"ל ולא אפמרתו מיני באורתא?

יצחק בר חלוב הולין צט: ובמחילה
שערבב שני ענינים יחד, כי שם הוא
מאמר בפ"ע, שאמרו שם אח"כ כי אתו
לקמיה דר' אמי משרד להו לקמיה דר'
בר חלוב.

ונזכר סוטה יב. כמה דרשות ממנו, אך
נראה שצ"ל שם כמו בברכות יב: ר'
יהודה בר זבדא, ובדק"ס גרס בברכות
יב: וגם בב"ב קכ. בכלן ר"י בר זבינא.

ר' יהודה בר זבריה.

נזכר ילקוט תבא תקלה והמאמר
מוכא בירושלמי סוטה פ"ד ה"ר ושם ר'
יודא בר זבדא.

רב יהודה בר חביבא.

היה תלמיד שמואל בכתובות ס. אר"י
בר חביבא אמר שמואל וא"ר תני קמיה
דשמואל. והתחתן עם רב יהודה, שכתו
נשאת לבנו דר"י בברכות מב..

ונזכר שבת קח: מכות כ: בהלכה,
ובברכות יב: אמר מפני מה קבעו פ'
ציצית בק"ש וכו', ובשבת קח: אמר
אתרוג צנון וכיצה אלמלא קליפתן החיצונה
אינם יוצאין מבני מעיים לעולם.

ר' יהודה בן חנרא — או אנרא.

(תנא דבריייתא).

בתלין קלד. אומר משום ר"מ, ובגרה
נב: ננ. אומר משום ר' יוסי — אמר רבי
נראין דברי ר' יהודה בן אנרא, ובירושלמי
פאה ספ"ד כך היה משיב ר"מ את ר'
יהודה בן חנרא. וכן נזכר כתובות פ"א
דה"ג משום ר' יהודה בן חנרא אמר
קטן פחות מבן ט' שנים וכו', ובד"ס
אחד הוא ובירושלמי מתחלף אל"ף בחי"ת.
ומה שמצינו בתוספתא פ"א דכלאים
רש"בג מתיר משום ר' יהודה, בן אנרא
איש כפר עכו, נראה שצ"ל כמו שמוכא
המאמר בסוטה מג: ר' יהודה בן נמרא
איש כפר עכו.

יהודה

לישראל שחגיגה דוחה את השבת, וע"ז
פירשו, ובסה"ד כתב ונראה שהיה צדוקי,
ושרי ליה מריה ע"ו.

ר' יהודה בן דמא.

נזכר במד' אלה אוכרה הנדפס בבהמ"ד
ח"ב שחושבו בין העשרה הרוני מלכות,
ושנהרג ערב שבועות. וע"ו המדרש נוסד
הפיוט למוסף יו"הכ. ובספר נחלה אבות
רוצה לומר שהוא ר' יהודה בן תימא.

רב יהודה בר זבדא.

נזכר ברכות סג: מה ברכה בירך את
עובר אדום שילדו ששה בכרם אחד, וב"ב
קכ. אמר מלמד שנולדו בה סימני נערות
— מלמד שעשה לה מעשה לקוחין, וכן
צ"ל בסוטה יב, ובסוטה פ"ד ה"ר א"ר
יודא בר זבדא יהוסף מלא כתיב. וברכות
יב: א"ר אבהו בר זוטרתו אר"י בר
זבדא בקשו לקבוע פ' בלק בק"ש, ומפני
מה לא קבעו מפני טורח ציבור.
ובירושלמי שם פ"א ה"ה א"ר שמואל בר
נחמן בשמו המאמר הזה, ושם נקרא רבי
יהודה בר זבדא. ומזה נראה שהיה בר
א"י, וצ"ל בכ"מ רבי יהודה ב"ו.

ומצינו שהיה לו שני אחים ר' אבא
כיבמות פג: א"ר אבא אחיה דר' יהודה
בר זבדי א"ר יהודה אמר רב, ובקידושין
מג: איתא אמר רב יהודה א"ר אבא
א"ר יהודה בר זבדי אמר רב וצ"ל כמו
ביבמות. ור' סימן אחיו בירושלמי ב"ב
דפ"ג.

ר' יהודה בר זבינא.

נזכר הולין צט: ההוא דאתא לקמיה
דר' חנינא הוה יתיב ר' יהודה בר זבינא
אבבא, כי נפיק שאלו מאי אמר לך א"ל
שריא ניהליה, א"ל הדר עייליה לקמיה
אמר (ר' חנינא) מאן האי דקא מצער לי
זיל אימא ליה למאן דיתיב אבבא אין
בנידים בנותן טעם. ובסה"ד יאמר ר'
יהודה ב"ן — ור' אמי ור' חנינא ורב

יהודה בן ר' חייא (או יהודה בריבי).
 יהודה וחוקיה אחיו נולדו תאומים לר'
 חייא ויהודית אשתו, אך לא נזכרו בשעה
 אחת כי אחד נולד לתחלת ז' חדשים
 והשני נולד לסוף ט' חדשים כמפורש
 יבמות סה: וכן נדה כז. דאמר ר' אבין
 בר' אדא א"ר מנחם איש כפר שערים
 מעשה ונשתתה הולד ג' חדשים והרי הם
 יושבין לפנינו יהודה וחוקיה בני ר"ח.
 וכפי הנראה היה יהודה הבכור כי בכל
 מקום נזכר הוא תחלה. וכן מ"ק כה.
 שיהודה שוכב לימין ר' חייא וחוקיה
 משמאלו.

מקום מולדתו בלי ספק היתה כבבל
 (כעיר כפרי מקום אבות של ר' חייא) וכמפורש
 סיכה כ. שאמרו חזרה ונשתכחה עלו ר'
 חייא ובניו ויסדוהו. ובירושלמי מע"ש פ"ה
 ה"ה ארש"בל משעלו בני הגולה לא לקה
 פשתנן וכו' ונתנו עיניהם בר' חייא ובניו.
 וכן הוא בחולין פו.

ומזה אנו רואין בבירור כשעלו לכבל
 היו כבר גדולי הדור, אך היו עוד עולי
 ימים כסנהדרין לח. יהודה וחוקיה הוו
 יתבי בסעודתא קמי רבי ולא אמרו ולא
 מיד, א"ל אנברו חמרא „ארדקי" כי
 היכי דלימרי מלותא, כיון דאיבסום פתחו
 ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו ב' בתי
 אבות מישראל וא"ה ריש גולה שבכבל
 ונשיא שבא"י, א"ל בני, קוצים אתם
 מטילין לי בעיני? א"ל ר"ח רבי, אל
 ירע בעיניך — נכנס יין יצא סוד. ולרבינו
 הקדוש היה ידוע היטב את גדולת ר"ח
 ובניו וחסידותם כאשר יסופר ב"ם פה:
 שאליהו נילה לרבי שר' חייא ובניו המה
 דוגמת אברהם יצחק ויעקב, לא כעם
 עליהם וידע שאך האמת ידברו ולא כדי
 להכעיסו אמרו כן.

וכמו ר"ח אביון שלא רצה ליהנות
 מכבוד תורתו והיה סוחר במשי וכיתנא
 כן בניו היה להם שדות כביצה ט: נדה

כה. בני ר"ח נפוק לקרייתא (לכפרים לראות
 שדותיהן, רש"י) ועי"ז אייקר להו תלמודיהו
 כברכות יח.

והתחתן עם גדול הדור ר' ינאי שלקח
 את בתו לאשה ככתובות סב: ור' ינאי
 אמר עליו ועל אחיו יקבלו הרובין את
 את תשובתם כחולין כ. (ופרש"י הנערים בני
 ר"ח). וכן בחגיגה פ"ג סה"ד א"ר ינאי
 הרובין היו אומרין בתרומה וכו'. (ובהלה
 פ"ד ה"ד רבותינו שבגולה היו מפרשין תו"ם עד
 שבאו הרובין ובטלו אותן מאן אינון רובין
 תרגמוניא). מחלקיתו עם ר' ינאי זבחים
 טו, מנחות כו.

והוא ואחיו היו נקראין בשם אמוראי
 דמערבא כב"ב עה, ונזכר כמה פעמים
 עם אחיו בשם סתם בני ר' חייא כברכות
 יח: ביצה ט: נדה כד, ובע"ז טו:
 מחלוקת בני ר"ח עם ר' יוחנן, ובזבחים
 קמז. חולקין בני ר"ח עם רי"בל, ובמנחות
 כג: כה. כי סליק רב כהנא (תלמיד הבר
 דרב) אשכחיה לבני ר' חייא ובעי מינייהו
 והם ממנו.

דבריו בהלכה מצינו זבחים יא. יג:
 טו, חולין נג: ובעירובין קג: חולק עם
 ר' יוחנן, ובסנהדרין לז: אותיב ליה חוקיה
 אחיו, (ושם איתא רב יהודה בר' חייא ותיבת רב
 הוא ט"ס).

באגדה מצינו מאמרו היקר עירובין נד.
 שאמר אדם נותן סם לחבירו לזה יפה
 ולזה קשה והק"בה אינו כן נתן תורה
 לישראל סם חיים לכל גופו. ושלש דרשות
 ממנו בסנהדרין לז:

והיה גדול כ"כ עד שחותנו קראו
 „יהודה בריבי" כירושלמי בכורים פ"ג
 ה"ג. וכן מצינו שבת פ"ז דה"ב א"ר
 סידור, יהודה בריבי למד מס' מכשירין
 ששה חדשים ולבסוף בא אליו חד תלמיד
 מר' סימאי ושאלו. ור"ה פ"א ה"א יהודה
 בריבי אמר חשבון סרובה בולע לחשבון
 בועט. וב"ב פ"ה סה"ד ר' לא בשם ר'

ופאה רפ"א ארש"בל בשמו כמה דברים, ובב"ק פ"ח ה"ו יסופר שחד בר נש בייש לר"י בר' חנינא וקנכו רש"בל לסרא דדהב.

וכן מצינו ר' אחא בשמו כתרומות פ"ה ה"ד, אך כסוכה פ"ב ה"ח גרם ר' יודה בן לוי.

ר' שמואל ב"ג בשמו רו"ר פ"ב-טו, ונזכר מררש תהלים פ"ג-ד.

ר' יהודה בן חנניה.

נזכר ספרי האוינו פכוק א, והשערת אהבת ציון וירושלים בפכחים פ"ה ה"א שהוא אחי ר' יהושע בן חנניה, ואבי חנניה בן אחי ר"י.

יהודה בן טבאי.

ושמעון בן שמח קבלו התורה מיהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי כמפורש אבות פ"א מ"ח. ונשאר לנו מאמרו היקר שאמר שם אל תעש עצמך כעורכי הדינין וכשיהיו בעלי הדין עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, וכשנפטרים סלפניך יהיו בעיניך כזכאין כשקבלו עליהם את הדין. ובחגיגה פ"ב ה"ב חולק עם שמעון ב"ש בדבר הסמיכה ביו"ט שיהודה ב"ט אומר שלא לסמוך. ואמרו שם במשנה שיהודה ב"ט היה הנשיא ושמעון ב"ש האב"ד וכנמרא שם טו: חולק ר"מ וחכמים בזה שר"מ סיכר שיהודה ב"ט היה הנשיא, וחכמים אומרים ששמעון ב"ש היה הנשיא, וכבר בארתי בערך שמעון בן שמח שאין שום מחלוקת בזה.

ובירושלמי שבת פ"א כה"ד ששניהם נזרו טומאה על כלי מתכות, ובשבת יד: נזכר בזה אך שמעון ב"ש. ויתר תולדתו הארכתו בערך שמעון בן שמח.

ר' יהודה בר טיטוס.

תלמיד ר' אחא שאמר בשמו ברכות פ"ג ה"ד, סוכה פ"ח ה"ח, ובשבת פ"ג ה"ב ר"י בר טיטוס ר' יהודה בן פוי

שמעון

יהודה בריבי, וב"ר פ"לדו ופ"לחד ופ"צא"יא יהודה בירבי, בל"ס הוא יהודה בנו של ר"ח. ועיין ערך ר' יודן בריבי, וכפי הנראה לא האריך ימים שמת על פני חותנו ר' ינאי כאשר יסופר בתוכות סב: יהודה בריה דר"ח חתניה דר' ינאי היה יתיב בני רב, וכל כי שיטשו היה אתי לביתיה, ופ"א לא בא א"ל ר' ינאי כפו מטהו, שאלמלי יהודה קים לא בוטל עונתו, הואי כשנגה היוצאה מלפני השליט ונח נפשיה.

ובירושלמי בכורים פ"ג ה"ג יסופר יהודה בר' חייא הוה לילף סליק ושאל בשלמיה דר' ינאי חמוי מע"ש לע"ש והוה (ר' ינאי) יתיב ליה על אתר תלי בגין שיראהו ויקום מקמיה, א"ל תלמידיו לא כן אלפן רבי לוקן ד' אמות, א"ל אין ישיבה לפני סיני, חד זמן עני מסיק א"ל אפשר דיהודה ברי משני מנהגיה? אמר לית אפשר דלא יגיעון יסורים בההוא גופא צדיקא, מסתברא שאין לנו יהודה בריבי.

ומזה אנו רואין את גדולתו שזקן הדור בר' ינאי קראו סיני וצדיק.

ומצא קבורתו מימין אביו ר' חייא (שהוא כסבריה) כמו"ק כה..

ר' יהודה בר חמא.

נזכר תנחומא נח"ח אך המאמר מובא שם אמריו ושם ר' יהודה בר אמי ושם בהערה ס"ו ר' יהודה בריבי או בר חייא.

רב יהודה בר חנינא.

נזכר בב"ק יד: רמי לר"ה בריה דרב יהושע, ובמנחות לו. רבי יהודה בר חנינא א"ל לר"ה בריה דר"י.

רבי יהודה בר חנינא.

היה רבו דר"ל בעירובין שאר"ל בשמו — ואמרו לא קשיא הא דידיה הא דרביה. ובתובות טז: וירושלמי שם פ"ד ה"ח

יהודה ברב יצחק וכו', וגרסת דק"ס רב שמואל ברב יצחק וכן הוא בברכות נט.. ובוהר חיי שרה קבו. נזכר יהודה בר יצחק, ובמדרש תהלים פ"נהיא ומדרש שמואל פ"ידב ר' יודן בר ר' יצחק.

רב יהודה בר ישמעאל.

נזכר חולין ק"ח: בהלכה. ונראה שהוא הנקרא בירושלמי תמיד בשם ר' יודן בי ר' ישמעאל.

והיה אדם גדול ונהג ישיבה גדולה בירושלמי ברכות פ"ד ה"ב ר' יודן בי ר' ישמעאל קבע ליה לאמור' דיימר בתר פרשתיה כן (תפלת דר' חייא בר זוא). ושם פ"ה ה"א שהיה מהרהר בד"ת כ"כ עד שנפלה גולגיה, ונחש שמרה שלא יטלנה אחר, א"ל הלמדיו רבי, הא גולתך שריעה א"ל ולית ההיא רשיעתא והורא לה? ובגדרים פ"ד ה"ג התיר למלמדי הניקות ליקח שבר ואמר ששכר במילה הן נוטלין. וכן מובא בר"ן נדרים לו, ובשבת פ"א ה"ד אמר ב"ד חלוק עליו (על ר"י נשיאה) בגיטין. ושם פ"ג ה"ב ר' יודן בי ר' ישמעאל הורי מדוחק מיגרוף הנורא וכו'. ושם פ"ו ה"ב יסופר שנמחקה רגלו מחמת מכה ונעל סנדל המסימה. ודעת מכוה הירושלמי שהוא אחי עולא (תם) בר ישמעאל.

ר' יהודה בן ישעיהו הברושם. (תנא). נזכר בתוספתא שביעית פ"ה וחולין פ"ג שהעיד לפני ר"ע משום ר' סרפון. ומצינו ר' אושעיא בריה כחולין נה..

ר' יהודה בר לואי. ערך ר' יהודה בן לוי.

ר' יהודה בן לוי.

(אמורא ירושלמי בדור הראשון).

בירושלמי דמאי פ"ה ה"ח אר"ן, אבא אנטולי זכן פירי מן ארמאין אתא לגביה דר' יודה בן לוי שלח למנחם בריה דיתקני ליה ויהב ליה מעשריה (שהיה לוי)

שמעון בר בא בשם ר' יוחנן. ובבבורים פ"ג סה"ג שהיה צריך לילך לרומי ומסבוהו לפי שעה ע"מ שיחזור לא"י, ור' חמא קראו יהודה בר טיטוס.

האימרים בשמו מצינו שרבנן דקיסרי אמרו בשמו כנימין פ"ה ה"י, ע"ז פ"ב ה"ג, ובספר כנ"הג ביו"ד מביא בשם ספר תמים דעים שצ"ל ר' יהודה בן אנטונינוס, כי אך אפשר לישראל להקרא בשם טיטוס, ויותר נראה שצ"ל ר"י בר טיטוס כשביעית ספ"ה ומסמ"ך נעשה בטעות טי"ת.

ר' יהודה בן יאיר, (תנא).

נזכר בימות פ: רש"בג אומר משמו. ויש שרוצים לומר שהוא אחי דר' פנחס בן יאיר, אבל קשה מאוד לומר כן כידוע שרפ"בי היה חברו דרכי ואיך יאמר רש"בג בשם אחיו.

רב יהודה בריה דרב יהושע.

נזכר ע"ז מג: אמר מפרקא דר' יהושע שמיע לי. אך הוא טעות הרפוס וצ"ל כמו ברי"ף והרא"ש דגרסי ר"ה בריה דרב יהושע אמר מפירקא דאבוי שמיע לי לא תעשן אתי לא תעשן אותי, וכן הוא שם מב: ובר"ה כד: איתא המאמר ע"ש ר"ה בריה דרב אירי וצ"ל ר"ה בריה דרב יהושע כדמוכא בדק"ס שם.

ר' יהודה בנו של רבן יוחנן בן זכאי. נזכר נדה טו, וכן הוא בתוספתא שם פ"ג.

ר' יהודה בר יעקב.

נזכר בוהר חדש בראשית פסוק וטצא הארץ.

יהודה בן יעקב מבית גובריא. (תנא). נזכר תוספתא אהלות פ"יח העיד עם יעקב בר יצחק מבית גופנין על קיסרי וכו'.

רב יהודה ברב יצחק.

בתענית ו: אמר אבוי — דאמר רב

ר' יהודה בר מנשיא.

נשאר לנו ממנו בבבלי דרשה יקרה במגילה יד. דרש הפסוק כי אין בלתך א"ת בלתך אלא לבלותך שלא כמדת הקב"ה מרת ב"ור — מעשי ידיו מבלין אותו, והקב"ה מבלה מעשה ידיו. ואין צור כאלקינו, אין ציר כאלקינו — הקב"ה ציר צורה בתוך צורה וכו'. ובברכות י, גרס ר' יהודה בר מנשיא, אבל בדק"ס גרס כמו במגילה.

ובירושלמי כלאים פ"א ה"ב א"ר יודן בר מנשה אדם נוטל מעה אחת ספיטמה של קישות ונוטעה וכו'. ובתענית רפ"ב מחלוקת ר' יודן בי ר' מנשה ורש"ב למה נותנין אפר מקלה ע"ג התיבה, וכן נזכר בשם זה בב"ר פ"לכ"ד, מד' תהלים פ"א"ג, פדר"כ לא. ונראה שהוא ר"י בר מנשיא. ובירושלמי שבת פ"ו רה"ה איתא אנן (או ר' און) בר אימי אמר קומי ר' יהודה מנשיא בר מנשה ירמיה, ואפשר שצ"ל ר"י בר מנשה והסופר כתב ב' גרסאות בר מנשיא או בר מנשה ואח"כ החסירו תיבת בר.

ר' יהודה בן מספרתא.

בסנהדרין מד. א"ר אילעא משיס ר' יהודה בר מספרתא מלמד שעבר עכן על חמשה חומשי תורה — עכן מושך בערלתו היה. וביוחסין היה לפניו הגרסא שר' אלעזר אמר משמו, וכן הוא ברפוס שונצינו. ונראה שהיה כתוב ר"א ונעשה מזה ר' אלעזר. ובב"ר ס"גנ"י ר' יודן בר מספרתא. וקרוב לומר שהוא ר' יהודה בן ספרתא הנזכר פסחים ע: שאמר ר' אילעא משמו שחגיגה דוחה שבת, ובחגיגה פ"א ה"ו אמר בשם ר' הושעיה, ומה שהיה בדור השני לאמוראי א"י. וכן נזכר בילקוט תהלים סוף רמז תתמ אר"י בר מספרתא כל מי שהוא עונה אמן בע"הו וכו', אבל בתנחומא פ"צ"מ איתא ר' יהודה בן גדיא.

כי אתא קם עמיה ר' יהושע בן לוי א"ל מאן יעביד דא אלא אבוך (ואולי היו אחים). ור' יוחנן בעי מיניה כשבת ק"ג, גדה ס. בעי מיניה ר"י מר' יהודה בר לויא. ומובא בירושלמי שבת פ"ז סה"א בשם שאל ר"י לר' יהודה בן לוי, (ומה אנו רואין שהוא אחר ולחנם חלקו בשה"ד לשנים). וכן נזכר ערכין מז: שדרש מה גשתנה מצורע שאמרה תורה יביא ב' ציפרים וכו', (ויש גורסין שם ר' יהושע ב"ל).

ובשבת פ"ו סה"ב, מגילה פ"א ה"א ר' חזקיה ר' יהודה בן לוי, ר' יהושע ב"ל בשם רבי.

ומה שמצינו ר"ה פ"ד ה"ח רי"ב כל בשם ר' אלכסנדרו והמאמר מובא בפס' רבתי פ' בחדש השביעי ס"ג ע"ש ר' יהודה בן לוי בל"ס צ"ל להפוך כי ר' אלכסנדרו היה מאוחר הרבה ממנו.

האומרים בשמו מצינו סוכה פ"ב ה"ח ר' חזקיה ר' אחא בשמו, אבל בתרומות פ"ה ה"ד גרס ר' יודה בר' חנינא. ובשבת פ"ז ה"ב"ל. ר' יוכי ר' אחא בשמו.

רבי יהודה בן לקיש. (תנא דברייתא).

בקה"ר פ"א פ"טו מצינו יהודה בן לקיש בשם רש"ב. ובספרא אחרי"ק לא רש"ב משום רש"ב כל ונפל שם טעות כי צ"ל ר' יהודה בן לקיש (וכן הוא בילקוט יהושע רמז כג) אומר משום רש"ב. ונזכר בבבביתות שבת מג: יומא נג: פה, חגיגה ט: ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, מכלתא יתרו פ'. בחודש פ"א, תוספתא טיטה פ"ז.

ר' יהודה בן לקרת.

נזכר סוכה פ"ד ה"ו אמר בשם ר' שמואל בר נחמן בענין אנדה. ובאיכה רבתי רפ"ד מובא המאמר גרס ר' חייא קרא. ר' יהודה בר מנשיא. ערך ר' יהודה בר מנשיא.

מיעול מצמתא קהלא קימי ר' יוחנן (שהם ידרשו לפני הקהל ולעצור את העם עד שיבא ר'').

(ב) שהיה מתורגמניה דר"ל ככנהדרין ז: דבי נשיאה איקמו דיינא דלא הוה נמיר א"ל ליהודה בר נחמני מתורגמניה דר"ל קום עליה באמורא. קם נחנן עליה ולא אמר לו ולא מירי, פתח ואמר הוי אימר לעץ הקיצה וכו'. וכן כתיבת ח: דר' חייא בר אבא מקרי או מתני בריה דר"ל הוה. שכיב ליה ינוקא — למחר אדבריה ליהודה בר נחמני מתורגמניה א"ל קום אימא מלתא כל קביל ינוקא פתח ואמר, ומסאמרו היקרים נראה שהיה מליץ נפלא ודרשן גדול.

וכן מצינו דרשותיו היקרות בחגיגה מז. שדרש כל המסתכל בנ' דברים עיניו כהות — אם יאמר לך יצה"ר חמיא והק"בה מוחל לך אל תאמין. ובגיטין ס: אמר דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ, וכן סוטה לו: וככולן דרש מקראות.

ובמדרשים מובא דרשותיו והם ע"פ רוב שאמר בשם רשב"ל, כתנחומא סוף תשא ור"י בר נחמיה בשר"ל כשמשא כתב התורה נשתייר בקולמים קיסעא והעבירו על ראשו ומשם נעשו לו קרני ההור. ובשר"פמ"דאית המאמר ר' יהודה בר נחמן בשר"ל. ובפסיקתא רבתי פ' בחדש קמה. ובמד' תהלים פמ"ד, במ"ר פי"אג ר"י בר נחמן בשר"ל. ובפסדר"ב מה: ר' יודן בר נחמיה בשם ר"ל פתח וכו'. ובמד' תהלים פק"דה ר"י בר נחמני בשר"ל ראיי היה יעקב לירד בשלשלאות של ברזל וכו'. וכן נזכר מדרש תהלים פ"בכ, ואיכ"ר פ"א פ' ומרוב ושם ר' יודן בר נחמיה.

ר' יהודה בר נירון. ערך ר' יהודה בן נירון.

ר' יהודה בר מערבא.

נזכר סוטה סא: שדרש מותר להחניף לרשעים בע"הו שנא' וכו'.

יהודה בר מרימר.

מרימר אביו מלך בסורא אחר רב אשי כמבואר בערכו. ובנו יהודה היה חבר למר בר רב אשי בכרכות מה; יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדיפתא כרכו ריפתא כהדי הדרי לא הוה בהו חד דהוה מופלג מחבריה לברוכי — אתו לקמיה דמרימר וכו'. וש.

יהודה בר בר מרימר.

שהיה אדם גדול בזמן רב פפא והיה תלמידו דרבא ככתובות פ: שאמר משמיה דרבא — אר"פ הא דיהודה בר בר מרימר לאו בפירוש איתמר וכו'. ושם נב. כשהלך ר"פ לאבא סוראה לכתב כתובה עבור בנו שמע יהודה [מר] בר מרימר נפק אתא — א"ל ר"פ ניעול סר כהראי וע"י כתב אבא סוראה כל מה שהיה לו לכתו, וב"מ קיא. יהודה [מר, דק"ס] בר מרימר א"ל לשמיעיה אניר לי וכו'.

יהודה בר נחמיה. (תנא).

במנחות סח: יתיב ר' טרפין וקא קשיא ליה — אמר לפניו יהודה בר נחמיה לא אם אמרת — שתק ר"מ צהבו פניו של יהודה ב"נ, א"ל ר"ע יהודה, צהבו פניך שהשבת את זקן? תמהני אם תאריך ימים. א"ר יהודה בר אלעאי אותו הפרק פרס הפסח היה כשעליתי לעצרת שאלתי אחריו וא"ל נפטר והלך לו.

ר' יהודה בר נחמן. — נחמני — או נחמיה.

האמורא הדרשן הגדול הזה היה לו שתי התמנות בישיבת ר"י ור"ל.

(א) שהוא וסרעהו ר' לוי היו הדרשנים שם כסוכה רפ"ה, ר' לוי ויהודה בר נחמן היון נסבין תרתין סלעים (בכל שבוע)

ר' יהודה בן נקוסה. (תנא).

היה מראשי הדור בזמן רבי וקבל מחבמי הדור שלפני רבי כדמצינו שאמר בשם סומכוס כב"ק לפי, משום ר' יעקב חולין קיח; משום ר' שמעון תוספתא גנעים פ"ד ה"ג, ואח"כ ישב לפני רבי כב"ב עא. שפירש לפני רבי, ובב"ק פא: יסופר שפ"א הלכו רבי ור"ח באורחא אכתלקי לצירי הררכים וראוי שר' יהודה בן קנוסא (וצ"ל נקוסא, דק"ס) קא מפסיע ואויל קמיהו א"ל רבי לר"ח מי היא זה שמראה גדולה בפנינו א"ל ר"ח שמא ר' יהודה בן נקוסה תלמידו (צ"ל תלמידו, דק"ס) וכל מעשיו לשם שמים. כי מטי לגביה א"ל אי לאו יהודה בן נקוסא את גורתניהו לשקר בגיורא דפרולא. (ומה שקראו תלמידו יען שהוא היה הנשיא).

ונזכר בברייתא יומא יח, ובקה"ר פ"א פסוק חדר שהיו המינין מתעסקין בו והיו שואלין אותו והוא משיב — א"ל תלמידיו רבי סיעוד מן השמים ונצחת.

יהודה בר נתן.

נזכר ברכות ס. שהלך אחר רב המנונא, אתנח א"ל יסורים בעי לאתווי אנפשיה? דכתיב כי פחד — ושאלהו והא כתיב אשרי אדם כפחד תמיד? א"ל ההוא בד"ת כתיב, ונרסת דק"ס ר' יהודה ברית דר' נתן הוה שקיל באתריה דרבי בשוקא דטבריא וכו'.

ר' יהודה בר סומס. ערך ר' יהודה בר מיטוס.

ר' יהודה בר סינגא.

נזכר איכ"ר פ"א ל"ט אמר בשם ר' אחא, ואולי צ"ל ר"י בר סיסין כקידושין פ"ג ה"ג ר"י בר סיסין ר' יודה בן פוי בשם ר' אחא.

ר' יהודה בר' סיחון.

נזכר בר פצ"ד"ט, והוא מ"ס וצ"ל ר' יהודה בר' סימון כדמובא המאמר במ'

שמואל פ"ב ר' עזריה בר' סימון.

ר' יהודה בר' סימון.

אביו ר' סימון היה תלמידו דריב"ל ומקום מושבו היה בלוד כמבואר בערכו, ובמ"ק פ"ג סה"ה מבואר שר' סימון תלמיד ריב"ל הוא אביו דר' יהודה.

וגם הוא היה דרשן גדול אבל נזכר גם בהלכה כב"ק מו: תני רב יהודה בר סימון (ובדק"ס ר' יהודה בר' סימון) בגוקין דבי קרנא, ודרשתו הוקרה בסנהדרין ק. כל המשחיר פניו על ד"ת בעה"ה הק"בה מבחיק ויווי לעה"ב, ובירושלמי תענית פ"ב ה"ד א"ר יודה בר' סימון אחר כל הדורות עתידין בניך ליאחז בעוונות — וסופן להגאל בקרניו של איל הוה.

ומצינו שאמר בשם ריב"ל כו"ק ר' פי"ב פסוק ויותר שהיה.

בשם ר' הנינא תנחומא נח"כ.

בשם ר' יאשיה מד' תהלים פ"ל-ג.

בשם ר' יהודה בר' אלעאי תנחומא

תצא"ו.

בשם ר' יוחנן תנחומא נשא"יט.

בשם ר' לוי תנחומא הוישן סוף משפטים,

ובויק"ר פל"ד"ח ר' יהושע בר"ס בשם

ר' לוי בל"ס צ"ל ר' יהודה בר"ס.

בשם ר' לוי בר' טרפון איכ"ר פ"א-לג.

בשם ר' לוי בר פרטא איכ"ר פ"א-לח,

ופס' רבתי פ' ויהי המקריב-סב.

בשם ר' יוסי בן נהוראי ויק"ר פכ"ז"ה,

תנחומא אמור"יב.

בשם ר' מאיר מד' תהלים פפ"ד"ו.

בשם ר' שמעון בן אלעזר שהש"ר

פ"ב פ' יונתית.

בשם רשב"ל מד' תהלים פ"צ"ה.

בשם ר' שמואל בר יצחק תנחומא

נח"כ.

חביריו מצינו בירושלמי מ"ק פ"ג

סה"ה שקם ר' ירמיה עם ר' יודה בר' סימון א"ל וכו'.

ח"ג ספ"ו חולק עליו בזה עלי חנם, וכתב שם שאביו ר' פדייה היה איש מצוין בתורה ונודע לתהלה וכבר היה לו משא ומתן בתורה עם רבי פא"פ כמפורש בירושלמי נזיר פ"א ה"א עב"ל. ולא עיין שכירושלמי שם נפל כמה טעותים. ונעתיק לשון הירושלמי וז"ל רבי היה יתיב מתני כפ' אין ממירין בכבוד, וחליף אביו דבר פדיה, חמתיה רבי אמר אנא ידע מה (אנא) אמר כדון אנא מימר וידבר ה' אל משה לאמר לא — יימר דברו ר' יהודה, וכתוב כן? דמר ר' אמי בשם ר' יוחנן גורעין לדרוש וכו'. ופי' בקרבן העדה שרבי שמע שר"י דריש לאמר — לאו — אמור ועבר לפניו אביו דבר פדייה וראוהו רבי אמר לא נודע לי פירש הרברים שאמרתי משמיה דר"י, והשיב לי אביו דבר פדיה אין! דאמר ר' אמי אר"י וכו'.

ובפני משה ספרש כשעבר אביו דבר פדייה ראהו רבי ואמר יודע אני מה שישאל אותי עכשיו — ורבי השיבו דאמר ר' אמי אר"י.

ולפלא על הני תרי הגאונים איך לא הרגישו שא"א לומר שרבי או אביו דבר פדיה יביא ראיה מר' אמי אר"י? ואפילו אם נאמר שזה אינו רבינו הקדוש אך ר"י נשיאה נ"כ א"א לומר שיביא ראיה מר' אמי שמלך אחר ר' יוחנן, ובוה תפול כל דבריו בעל דו"ד בכירא מה שאמר שאביו דבר פדייה דבר פא"פ עם רבי.

והאמת יורה דרכו שפ"ס נפל בירושלמי, כי הסאמר הזה מוכא כפ' רבתי פ' פרה וז"ל רבי הוה יתיב ומתני מנין שאין ממירין בכבוד וחלין (צהלון) פניו דבר פדיה (וכן העתיק בענין ערך זחל, וחלין, אפוי' דבר פדא פי' צהכו פניו) אמר (רבי) הדין ידע מה אנא יתיב ומתני, ובתנחומא חוקת' יש מוכא המאמר שר' חייא יתיב ומתני —

וחלין.

האומרים בשמו מצינו ר' אנא בר יהודה ויק"ר פ"זכ.

ר' ברכיה בנו בר פנ"גח וצ"ל ר' ברכיה בש"ר יהודה בר"ם.

ר' יהודה הלוי בר שלום בשמו מד' תהלים פקי"מא.

ר' יודן בשמו בר פל"הג.

ר' יהושע בן כיתום בשמו בר

פפ"ריח.

ר' לוליינוס בשמו פדר"כ ק.

ר' עזרה בשמו תענית פ"ד רה"ה.

ר' עזריה בשמו איכ"ר פ"אלג, תנחומא תצאיו, בר פ"ורה, מד' שמואל פ"ב, (והמאמר מוכא בב" פצ"רט ושם בטעות ר"י בר סיתון).

ר' פרווק בר נחשא בשמו מד' תהלים פצ"א"א.

ר' שלום בשמו תנחומא וירא.

ר' תנחומא בשמו בר פל"ב"ב.

ר' יהודה בר סיסין. ערך ר' יהודה בר סיגנא.

ר' יהודה בר ספרא. ערך ר' יהודה בר סספרתא.

ר' יהודה בן פדייה

או סתם בר פדא — בר פדייה.

הגדול בדורו הלוי נקרא בבבלי תמיד בר פדא, ובירושלמי בשם בר פדייה, ואך במדרשים מצינו שמו במילואו.

הוא היה בן אחותו דבר קפרא וגם הוא היה מחכמי דרום ככ"ר פכ"א"ו, ותנחומא שמיניני דרש ר' יהודה בן פדייה — אר"ה בר שמע בר קפרא כן, אמר יפה דרשת בן אחותי. ובייק"ר פכ"הב איתא המאמר בטעות ע"ש בן פזי וצ"ל בן פדייה, ובמעילה ד: א"ל בר קפרא לבר פדא בן אחותי! ראה מה שאתה שואלני למחר בב"המד.

וכן העיר בצדק במבוא הירושלמי שבר פדא דבבלי ובר פדייה דירושלמי ור' פדייה איש אחד הוא. ובספר דו"ד

הגרסא במעות לכר פתייא וצ"ל לכר פדייה. וכן מצינו מחלקותם חולין קבר; תמורה י, וכתבו שם התוס' שזה בר פדא הוא בן אחותו דכר קפרא. וכן מצינו שקלים ספ"ו מחלוקת חזקיה ובר פדייה.

האומרים בשמו מצינו ר' יעקב משמיה כב"מ קיד.

ר' סימון בשמו כתרומות פ"ד ה"ה. עולא משמיה כקידושין נד; וכן רבין פירש משמיה דבר פדא שם.

ובסה"ד ערך ר' יהודה בן פדייה מביא מירושלמי שביעית רפ"ה וז"ל התיב ר"י בן פדייה קומי ר' יונה, ובמחילה מכבודו שלא הרגיש שצ"ל התיב ר' יוחנן בר פליא שהיה בדור ר' יונה, כמבואר בערכו.

וביחסין מביא וזה לשונו ר' פדיה רבו של ריב"ל, וא"ל בר קפרא, ותפשו בסה"ד ערך ר' פדיה ואמר לא מצאתי שא"ל בר קפרא, רק ב"ק אמר לכר פדא בן אחותו, ולא הרגיש שאחד הוא וכל המקומות שציין איתא שם, כר פדייה" ואם המצא תמצא באיזה מקומות ר' פדייה הוא מ"ם וכאשר הבאנו לעיל. ובחוקין קבר: אמר בר פדא לא שנו אלא מאחריו, ושם בתוס' ד"ה אר"פ — וכ"ת דאתא כר"א דאמר ל"ש אלא מאחריו, ואמרו שם כמהרש"ל ומהר"ם שבתוס' היה כתוב ר' אלעזר בר פדא, ובמחילה מכבודם הגדול שזה ברור ששמו היה בן יהודה ולא ר' אלעזר. ולא מצינו בשום מקום שם ר"א בן פדא, ואך גרסת התוס' היה ר' אלעזר בן פדת כגרסת שיטה מקובצת שם.

ונזכר גם נדרים כח: אמר בר פדא פדאן חזרות וקדשות — עולא אמר. ובנזיר ה. מה"מ אמר רב מתנא — בר פדא אומר, וזה הוא בל"ם ממסדרי הש"ס שמדרו דברי רב מתנא קודם.

ובקידושין

וחלון אפוי דבר פדא אמר הדין ידע מה אנא יתיב ומתני, ובקה"ד פ"ח א"ד ובילקוט שם רמז תתקעו, ר' חייא יתיב ומתני — צהלון אפוי דבר פדא וכו'. ובפסיקתא דבתי פ' פרהי נפל מעות קצת כי שם בר פדיון וצ"ל בר פדיה, וכן צ"ל בלי שום ספק בירושלמי רבי (או ר' חייא) היה יתיב מתני כפ' אין ממדין בכבור, וחלון אפוי ולא וחליף אכיון דבר פדיה חמתיה רבי (או ר' חייא) אמר הדין ידע מה אנא אמר. ואח"כ יאמר הירושלמי ענין בפ"ע והוא כמו אמר מר בבבלי, וידבר ה' אל משה לאמר — לא יימר דברי ר"י, ופריך וכתוב כן? וע"ז מתרץ אין דמר ר' אמי בשם ר"י גורעין וכו'. וזה ברור ואמת. ועי"ז זכינו לידע שר"י בר פדיה היה מתלמידיו דרבינו הקדוש ובאמת בן הוא כי כל גדולי אמוראי דדור הראשון והשני קבלו ממנו, ריב"ל כשמות רבה פ"רב ותנחומא ואראב וקה"ר פ"דו אמר ריב"ל ששים הלכות למדני ר' יהודה בן פדייה בחריש הקבר. ובב"ר פצ"ד"ה אריב"ל חזרתי על כל בעלי אנדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא אמרו עד שעמדתי עם יהודה בן פדייה בן אחותו של בן הקפר [וצ"ל בר קפרא], ובירושלמי פאה פ"ד ה"ה, פכחים פ"ז ה"א, תענית פ"ד ה"א, נזיר פ"ו ה"ט ריב"ל בשם בר פדייה, ובערלה פ"א סה"ג, חלה פ"ג ה"ג איתא ריב"ל בשם ר' פדייה וצ"ל בר פדיה, וכן גרס שם בפני משה, ובעירונין פ"י ה"ב איתא ריב"ל בשם ר' פדת וצ"ל בר פדיה.

וכן אילפא שהיה גדול מר' יוחנן היה תלמידו בזכחים יג: אמר אילפא קמיה דבר פדא. וכן ר' יוחנן בירושלמי שבת פ"א ה"ב שאל ר"ז לר' יסא הכיר רבי לכר פדיה דאמרת הלכה בשמו? א"ל ר' יוחנן אמרה בשמו. ובשקלים ספ"ב

ר' יהודה בן פנחס.

ילקיט שמואל רמו עז בן מביא באוצר
ישראל ולא נמצא בילקיט שלנו.

ר' יהודה בן פפוס.

אדם גדול בזמן ר"ג, כירושלמי ברכות
פ"ב ה"ט, מעשה בר"ג ור' יהושע שהיו
מהלכין בדרך והיו מסתלקין לצדדין —
וראו את ר' יהודה ב"פ שהיה משתקע
ובא כנגדן א"ל ר"ג לר"י מי הוא זה
שמראה עצמו כאצבע? א"ל, יהודה בן
פפוס הוא שבל מעשיו לש"ש. ובב"ק
פא: מובא ענין מעשה זה על רבי עם
יהודה בן נקוסא, ואפשר שהוא אבי פפוס
בן יהודה חבירו דר"ע כברכות סא:.

ר' יהודה בר פפי.

בן הוא בירושלמי תענית ז"ד ה"א,
והוא מ"ם דמוכח שצ"ל בר פון, וכן הוא
מפורש בברכות פ"ד ה"א"כח:.

ר' יהודה בן פתורה. ערך ר' יהודה
בן בתירה.

יהודה בן פתורה.

ואלעזר בן פתורה אנשים רשעים בזמן
יוחנן כה"ג שהיו נוטלין תרומות בזרוע
כירושלמי סוף מע"ש, ובקידושין סו.
נוכר לננאי בשם אלעזר בן פועירה תחת
פתורה.

ר' יהודה בר צרדייא.

נוכר בירושלמי נדרים רפ"ו. וגרסת
היוחסין בר צרויה.

רב יהודה בר קוא.

בכתובות קה. אר"ג בר יצחק תני רב
יהודה בר קוא במתניתא דבי בר קוא.

ר' יהודה בר קרפוס.

נוכר ברכות לה: לגרסת השאלות
פ' בא. וגרסא שלנו ר' יהושע בן כפוסאי.

ר' יהודה בר רבי או בריבי.

ערך יהודה בנו של ר' חייא ובערך
ר' יודן בריבי.

ובקידושין יו. איתא ר' פדאי ונראה
שצ"ל בר פדא.

ובמר' משלי פ"רו א"ר יהודה בן
פדייה עתדין הרשעים לומר לפני הקב"ה
לע"ל, רבון העולמים הניחנו ונעשה
תשובה לפניך, והקב"ה א"ל שוטים
שבעולם — אם אין אדם מתקן עצמו
בע"ש מה איכל בשבת.

ר' יהודה בן פלויה. ערך ר' יודן
בר פילאי.

ר' יהודה בן פזי (תנא).

נוכר בזהר חדש בראשית פ' ויאמר
יהי רקיע, שר"י בן חלפתא ור"י בן פזי
היו אבלי כסעודא דהלולא דר"א בר"ש
ור' חייא הו ינוקא ויתניב תמן אמרו
גשאל להאי ינוקא וכו', ואם קבלה הוא
נקבל, כי ידוע שר' חייא היה בבלי ועלה
לא"י אך כשהיה כבר גדול הדור כמבואר
בערכו.

ר' יהודה בן פזי.

הנוכר בירושלמי תמצא בערך ר' יהודה
בריה דר' שמעון בן פזי.

ר' יהודה בן פזי דברדליית.

נוכר אך בירושלמי פאה פ"ג ה"מ,
שקלים ספ"ו (ובשקלים הנדפס בכבלי איתא
בטעות ר' יוסי בן עזי), ביצה פ"ד ה"ד,
פ"ה ה"ב, ובכולם בשם ר' יודה בן פזי
דברדליי. ובמגילה פ"א ה"ו גרס דברזילא.

יהודה בן פטורי. (תנא).

נוכר ב"מ סב. שנים שהיו מהלכין
בדרך וביר אחד מהן קיתון של מים —
דרש בן פטורי מוטב שישתו שניהם וימתו
ואל יראה אחד מהן במיתתו של חבירו
עד שבא ר"ע ולימד חיין קודמין וכו'.
(ובתוספתא צוקמנדל איתא ר' יהודה בן פטורי
משום ר"ע והוא טעות), ושם רפ"ו ר' יהודה
אומר (ובתוספתא צוקמנדל ר' יהושע) משום
בן פטורי וכו', ומזה אנו רואין שהיה
בדור שלפניהם.

ר' יהודה בן רועץ.

נזכר בכרייתא סנהדרין ז. ונספרא תוריע פ"ב שאלו תלמידיו את ר"י בן רועץ אקרא אני שבעים — א"ל מימא וטיהר בזכר וכו'.

ר' יהודה בר' שילא או שילת.

היה תלמידו דר' אסי כדמצינו המיד אר"י בר' שילא א"ר אסי אר"י, כשבת מד. קבו. קבו. קבו. קבו. קבו. יבמות פב. ובחים כב.

ובגנה סג. ר"י בר' שילא אמר רב אשי (וצ"ל ר' אסי) אר"א.

ובימי רבא ירד עם כל הנחותי לכבל כיבמות כא: אמרו כי אתא רבי יהודה בר' שילא אמר, אמרי במערבא — ורבא הקשה עליו.

ר' יהודה (יודן) בר' שלום.

(ובמדרשים נזכר בשם ר' יהודה הלוי בר' שלום או סתם ר' יהודה הלוי).

כפי הנראה היה תלמידו דר' יוסי (חבירו דר' יונה), כמע"ש פ"ד ה"ג, עירובין פ"ז ה"ז א"ר יודן בר' שלום קומי ר' יוסי, וברמאי פ"ו ה"ב"ב. בעי קומי ר' יוסי. וכן נזכר בהלכה עם ר' מתניא כשבת פ"ב ה"ד, ועם ר' פנחס כעירובין פ"ה ה"ה. ובשבועות פ"ז ה"ה א"ר יודא בר' שלום סמכון — אתא עובדא קומי ר' שמי וכו'.

והיה דין בעירו כתרומות פ"ה סה"ד אתא עובדא קומי ר' יודה בר' שלום ואמר יתן לו דמי שעורין.

אבל שמו ידוע יותר בשערי אנדה, עד שבאו מדרשותיו בבבלי ככ"ב י. שאמרו דרש ר' יהודה בר' שלום כשם שמונתיו של אדם קצובין לו מר"ה כך חסרונותיו וכו'. וכן מצינו דרשותיו בירושלמי כברכות פ"ם רה"ב, יומא פ"א רה"א, ר"ה פ"א רה"א, נדרים פ"ג ה"ה. ובמדרשים מצינו ר' יהודה בר' שלום אמר בשם ר' אליעזר כתנחומא נחייג.

בשם ר' אלעזר כש"ר פכ"א"ד.

בשם ר' יעקב בר' זבדי בשם ר' אבהו תנחומא נחדא. ולזה המאמר בין הוחסין שכתב ר' יהודה בר' שלום בזמן ר' אבהו, וצ"ל כמו ביוחסין השלם ר"י הלוי בר' שלום בשם ר"י בר' זבדי בשם ר' אבהו.

ובשם ר' יונה כש"ר פכ"ה"ה.

ודרשותיו נמצאו בתנחומא בראשית"ג, ויראי"ג, וישלח"א, וארא"כב, ויקרא"ג, במדבר"יט.

וקרוב מאוד לומר כדעת הרה"ח ר"ש בובער ז"ל שהוא הוא הנקרא ר' יהודה הלוי בר' שלום, כדמצינו במ' תהלים פקי"ט"ב ר' יהודה הלוי בר' שלום ור' פנחס ור' הונא שלשתן אמרו בשם ר' חגי בן אלעזר, וידוע שר' פנחס היה חברו דר' יהודה בר' שלום כעירובין פ"ה ה"ה, ובשם זה נזכר הרבה בתנחומא, ובמדר' תהלים כדמוכא בטבוא התנחומא ומדרש תהלים, שאמר בשם ר' איבו תנחומא תולדות"ג.

בשם ר' חלבו שם טו.

בשם ר' יוחנן (בר' נתמן) שם וירא"ה. ונתן החבר אמר בשמו ובשם ר' אחא שאמרו יחד בשם ר' יוחנן שם תולדות"כב.

בשם ר' חגי בר' אלעזר מד' תהלים פקי"ט"ב.

בש"ר יהודה בר' סימון שם פקי"ט"א, ושם פצ"ג"ה. ר' ברכיה בשמו. ובמגילה פ"א ה"ט מצינו ר' יודן בר' יודן בר' שלום (ואפשר שתיבת בר' יודן מיותר), ובמ' תהלים פקי"ז מצינו ר' יודן בריה דר' יודן.

יהודה בר' שמואל.

נזכר סיבת מיתתו במדבר רבה פי"ב"ג שראה (קטב טריוו) ומת, ובאיכ"ר פ"א פסוק גלתה איתא יהודה בר' וחמר תיבת שמואל. ובשבת לח. אמר רב יהודה בר'

והחכם גרעין בח"ב צד 263 יאמר שאחרי מות אדרינוס בשנת ג"א תתצח — 138 למספרם כשלוש שנים אחר הריסות ביתר, היה אנמונינוס פיוס, וכימים ההם ישבה אשה גדולה — והתנא ר' אלעזר בן שמוע עם כל חכמי ישראל הלכו אצלה והיא יעצתם שילכו ויפגיטו בלילה — ובשנת תתצ"ט באה הבשורה כי נתנו הרוגי ביתר לקבורה, עכ"ל. ובמחילה שמעה בזה א) שלא ר' אלעזר בן שמוע היה אך יהודה בן שמוע כמפורש ר"ה יט. ב) שהמעשה הזה איננה שייכה כלל לקבורת הרוגי ביתר, וזה היה כמה עשרות בשנים אחרי הריסת ביתר, כי יהודה בן שמוע היה תלמידו דר"מ, ולא היתה גזירה כללית כלל ולא הלכו לקיסרין אך היתה גזירה מאחד משלטני רומי שישב שם וע"י עצת הממרוניתא נתבטל הדבר, וזה ברור.

ר' יהודה בר' שמעון.

היה קשיש מר' יוחנן, ור"י קבל ממנו כב"ב קיד: א"ר יוחנן משום ר"י בר' שמעון (ופי הרשב"ם משום שלא היה רבו המובהק קאמר משום) ואח"כ אמר שם איתיביה ר' יוחנן, ובחולין מח: כי אתר צמחי לקמיה דר' יוחנן שדר לגביה דר' יהודה בר' ש, וריב"ש מורי בה משמיה דר"א בר' שמעון, וברושלמי מגילה רפ"ד חולק ר' יוחנן עמו. ובר' פ"ד"ב מצינו ר' יודן בר' שמעון, ושם פ"ה"ב ר' ברכיה בשם ר' יודן בר' שמעון.

ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פזי. מי הוא פזי אם שם אמורא או שם אשה, דעת התוס' ב"ב קמז. ד"ה רב מרי שהוא שם אשה בת ר' חייא כיבמות סה:; וכן מוכא בהרא"ש סוף אהלות, ואם קבלה הוא נקבל, ואם לדין יש תשובה מפורשת, כי במגילה יג. לגרסת ע"י ודק"ס א"ר שמעון בן פזי כי הוה

פתח

שמואל א"ר אבא אר"כ אמר רב, אך גרסת דק"ס א"ר שמואל בר יהודה.

רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת.

אביו ר"ש בר שילת היה חביב מאוד בעיני רב כב"ב ח: שרב קרי עליה ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. ובנו רב יהודה כפי הנראה זכה עוד לקבל מרב, ואף שלא מצינו בשום מקום שידבר עמו פא"פ, אך מצינו בכמה מקומות שאמר משמיה דרב כברכות סו. מח, שבת ל: קח; (וכן צ"ל שם קיש:); קנג, עירובין יד: צו, סוכה מז; תענית יד. כט; מגילה ה, מ"ק מז, יבמות סד: מנחות לה:.

וחולק עם רב יהודה כתענית יד, ור"ה בר חנינא א"ל הכי אמר רב חסדא כמ"ק מז, ובעירובין יד: א"ר יוסף אר"י אמר שמואל — רב רחומי מתני הכי א"ר יהודה בריה דר"ש בר שילת, ומשמע שקאי אדלעיל שרב יוסף אמר משמו, ונזכר עירובין פה; יומא עו:.

יהודה בן שמוע. (תנא).

היה תלמידו דר"מ כמפורש ר"ה יט. שרש"בג (או רשב"א) אימר, יהודה בן שמוע מטמא משום ר"מ ואמרו שם והא יהודה בן שמוע תלמידו דר"מ. ויסופר שם ובמגילת תענית פי"ב, בכ"ח באדר אתת ביורתא מתתא ליהודאי דלא יעידן מאורייתא שגורה המלכות גזירה שלא יעסקו בתורה, ושלא ימלו את בניהם, ושיחללו שבתות, מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו, הלכו ונמלו עצה מממרוניתא אחת — א"ל בואו והפגיטו בלילה, הלכו והפגיטו בלילה אמרו אי שמים לא אחיכם אנחנו, ולא בני אב אחר — אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אימה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזרות קשות וביטלום, ואותו היום עשאוהו יו"ט.

בר יצחק בכתובות קיא: שאמר (שכ"מ שמצינו) שמעון זה ר' שמעון בן פוי. וכן גלה לנו מה שלא נזכר בירושלמי ר' יצחק נפחא ואמר (שכ"מ שמצינו) יצחק זה ר' יצחק נפחא. ובבבלי לא רצה להזכירו אך על שם אביו כדי שלא נטעה אותו על ר' יהודה בר' שמעון ולכן קראוהו במלואו ר"י בריה דר"ש בן פוי.

את תורתו קיבל מאביו (ר' שמעון) בכרכות פ"ד ה"א"כח: ר' יודן קפודקיא אמר קומי ר' יוסי בשם ר' יהודה בן פוי קורין בר"ח, קם ר' יוסי עם ר' יהודה בן פוי א"ל שמעת מאבך הדא מלהא? אמר לו אבא לא הוה אמר כן. (ובתענית פ"ד ה"א איתא בטעות ר' יודה בן פפי וצ"ל בן פוי), ובר"ה פ"ג סה"א ר' יעקב בר אחא ר' אימי בשם ר' יהודה בן פוי קידשוהו — קם ר' יוסי עם ר' יהודה ב"פ א"ל אתה שמעת מן אבך הדא מלהא? א"ל כן אמר אבא בשם ר' יוחנן אין מרדקין בעדות החדש. ומי"ק פ"ג סה"א קם ר' יוסי עם ר"י בן פוי א"ל שמעת מאבך וכו'. ובמדרש אבא גוריון נוסח א' פ"א ר' יודא בן פוי בשם אביו.

וכן מצינו שאמר בשם ר' אחא (עם ר' יהודה בר סיסון) כנזיר פ"ה ה"א, קידושין פ"ג ה"ג.

בשם ר' אלעזר בכרכות פ"ה ה"ד. בשם ר' זעירא בר"ה פ"ג ה"א, כנהדרין פ"א ה"ב.

בשם ר' חונה רובה דציפורן (עם ר' חנין) בקידושין פ"א ה"א.

בשם ר' חמא אבוב דר' אושעיא כסוכה פ"א סה"ב.

בשם ר' יודה בן לוי כסוכה פ"ב ה"ה. בשם ריב"ל בכרכות פ"ג ה"א"כ, מע"ש פ"א ה"א"ב.

בשם ר' יוחנן כמע"ש פ"ד ה"ג, סוכה פ"א ה"א"ג, ובשקלים פ"א ה"א"ב:

פתח „אבא פוי” בדה”י וכו’, ובערכין טז: בעי מיניה ר"ש בן פוי מר' פוי לגרסת שיטה מקובצת, ובוה אנו רואין בכירור שאבי ר' שמעון היה שמו פוי. וקרוב מאוד לומר שאבי המשפחה היה אדם גדול עוד בימי רבי שהיה דר בלוד כדמוכא בתוספתא אהלות פ"ח מעשה ברבי ור' ישמעאל בר"י ור"א הקפר ששבתו בחנותו של „פוי בלוד” כן הוא בתוספתא צוקרמנדל וכן הוא גרסת כפתור ופרח פ"א, וכן הוא גרסת הר"ש. ובנו ר' שמעון היה תלמיד מובהק לריב"ל (שהיה ג"כ בלוד) ור' יהודה היה בנו של ר' שמעון בן פוי והיה חבירו דר"ז ור' אסי, וגם הוא היה בלוד וכאשר נפרש להלן.

והנה מצינו תמיד בירושלמי ר' יהודה (או יודה) בן פוי, ואת ר' שמעון בן פוי אף שהיה תלמידו דריב"ל והיה בר א"י לא נזכר בשום מקום, ולהיפוך בבבלי מצינו תמיד ר' יהודה בריה שמעון בן פוי, ושם ר' יהודה בן פוי מצינו אך בתענית מז. ובאמת שם גרסת דק"ס ר' שמעון בן פוי, וכיומא עז: ושם גרסת דק"ס רב יהודה (תס), וא"א לומר שפוי אבי ר' יהודה היה איש אחר ששמו פוי, יען שמצינו כמה פעמים שחביריו שאלוהו אם שמע מאביו הדא מלתא ובוה אנו רואין שאביו היה מפורכם וגדול הדור, והאמת יורה דרכו שר' יהודה בן פוי ור' יהודה בריה דר"ש בן פוי הוא אמורא אחד ונקרא ע"ש ראש המשפחה. וכן נראה שהוא דעת היוחסין השלם כי ז"ל ר' יהודה בריה דר"ש בן פוי או ר' יהודה בן פוי. וכן הוא דעת הגאון בעל דו"הר בח"ב צד 68 וצד קנז. שסתם ר' יהודה בן פוי הוא ר"י בריה דר"ש בן פוי.

ומה שלא נמצא שם ר"ש בן פוי בירושלמי כבר גלה לנו הסוד הזה ר"ג

ופי' דס"ל שמותר לדרוש במע"ב, וכדמוכא
שם בחדושי רד"ל.

האומרים בשמו מצינו ר' בא בר כהן
בשמו כמ"ק פ"ג סה"ה, ברכות רפ"א.
ר' בון בשמו בקידושין רפ"אג.

ר' חזקיה בשמו כשבת ספ"ב, ובתרומות
פ"ה ה"ד ר' יודן כ"פ ור' אייבו בר
נגרי הו' יתבון — אמרין נצא לחיץ
וגלמוד ושמעון ר' חזקיה ר' אחא בשם
ר' יודה בר חנינא.

ר' חנניה בשמו סוכה פ"א ה"אג.
ר' יהודה בר טיטוס בשמו שבת פי"ג
ה"ב.

ר' יודן קפודקיא בשמו ברכות פ"ד
ה"אכח.

ר' יעקב בר אחא ר' אימי (בבלאי)
בשמו ר"ה רפ"ג.

ר' יעקב דרומנה בשמו ברכות פ"א ה"א.
מדבריו הפרטים מצינו שהיה כהן
כמפורש ברכות פ"ה ה"ד, ר' יודה בן
פזי כד הוה תשיש הוה חזיק רישיה וקאי
ליה אחורי עמודא (כדי שיראו שאינו הולך
לנשיאות כפים מפני נאב ראש), ובירושלמי
ע"ז פ"ג יסופר שחר מן אילין דר' פזי
רצו הנשיאים להתחתן בו ולא רצה
שאמר שהוא פחיתת הכבוד להנשיא,
אבל ר' יהודה נכרו התחתן בהנשיא
כשבת פי"ב ה"ג והוריות ספ"ג ויותר
מפורש באס"ר פ"ד ה' שאמרו שתי
משפחות נכנסות אצל רבי (וידוע שבירושל,
ומדרשים קרויין כל הנשיאים בשם סתם רבי),
אחת של ר' הושעיא ואחת של בית ר'
יהודה בן פזי, כשנתחתן ר' יהודה ב"פ
לרבי בקשו ליכנס תחלה ולא הניחן ר'
אמי, וכן הוא בירושלמי שם.

ר' יהודה בר תורתו. ערך ר' יודן
בר דורתו.

ר' יהודה בן תימא.

(תנא נאר במשנה).

כפי הנראה היה לאחר החורבן כאבות

פ"ה

ר' יודה ב"פ בשם רבי ונראה שהוא
ר"ת ר' יוחנן.

בשם ר' יוסי בר' חנינא כב"ק פ"מ
ה"ב, ובשבת פ"ר סה"א אמר בשם ר'
ירמיה בר' חנינא וצ"ל ר' יוסי בר"ה.
בשם ר' יונתן כשבת פ"ד רה"ב.

בשם שמעון בר בא כשבת פי"ג ה"ב.
ובכל אלו המקומות נקרא בשם ר'
יהודה או ר' יודה בן פזי. ובירושלמי
סנהדרין פ"א ה"ב מפורש שגם הוא היה
דר בלוד מקום אבותיו שאמרו שם ר'
ירמיה בעי מר"ן ולוד לא מיהודה היא?
מ"מ אין מעברין בה. א"ל מפני שהן
נסי הרוח ומעוטי תורה הפך אפיו וראה
את ר' אחא ור' יהודה בן פזי, א"ל
עבדתני מזבה רבנן (שהם היו מלוד).

ובבבלי נזכר בשם ר' יהודה בריה
דר"ש בן פזי, ונזכר ערכין טו: שבעי
מאביו ר' שמעון ב"פ (לגרסת שיטה מקובצת),
ובשבת קיד: סוכה נד: כי סליק ר'
זירא אמר אשכחתי ליהודה בריה דר"ש
בן פזי, ובחולין קיא. כי סליק רב ספרא
אשכחיה לר' זריקא א"ל אנא וינאי בריה
דר' אפי איקלעון לבני יהודה בריה דר"ש
בן פזי, ומוה אנו רואין כשעלה ר'ו
לא"י עדיין לא נסמך ר' יהודה בדרשב"פ
שקראו "יהודה".

וכן נזכר ברכות ט: טו: יומא מזו:
יבמות ק, סוטה כג, סנהדרין יא,
חולין ז.

וכפי הנראה היה דיין בעירו כב"ב
רפ"ח שאמרו ר' ינאי קפודקיא הוה ליה
עובדא והוה דינין ליה ר"ה ור' יהודה
בן פזי ור' אחאי. ובספר בו"ל להגאון
בעל מלא הרועים מכיא מכ"ר פ"א י'
שבר קפרא היה חבירו שאמר שם דרש
ר' יהודה ב"פ במעשי בראשית בהדיה
דבר קפרא, ובמחילה מכבודו כי נפל
שם טעות קצת וצ"ל "בהדא דבר קפרא"

פ"ה מ"כ יהודה בן תימא אומר הוי עו
 כנמר וקל כנשר, רץ כצבי וגבור כארי —
 הוא היה. אומר עז פנים לגיהנם וכשת
 פנים לגן עדן, יהי רצון מלפניך ה"א
 שתבנה עירך במהרה בימינו, וכו'. ומה
 אנו רואין שהיה לאחר החורבן. והנה אף
 שנזכר בלי תואר "רבי" אבל בכל הש"ס
 נזכר בשם רבי יהודה בן תימא כפסחים
 ק"ב. רבי יהודה בן תימא אומר הוי עז
 כנמר וכו'. וכן עירובין יז: ריבת"א אף
 הוינן בכ"מ, ובמקום שנהרגו שם נקברין,
 והלכתו הנדע. כלל אמר ר' יהודה בן
 תימא כל תנאי שא"א לקיימו. בסופו
 והתנה עליו מתחלתו אינו אלא כמפליגה
 וכשר כניטין פה, ב"מ צד, והוא
 מתוספתא גימין ספ"הובירושלמי ב"מ ספ"ז,
 ובסנהדרין ד: יוחנן בן דהבאי אומר
 משמו הסומא באחת מעיניו פטור מן
 הראייה, והמאמר מוכא חגיגה כ. ד;
 ערכין ב: ושם חסר תיבת בן תימא,
 אבל ברק"ס איתא. ובשמחות פ"מ אומר
 קודע ע"ז בפ"ע וכו', ובחגיגה יד. דרשו
 משענה אלו בעלי משנה כגון רבי יהודה
 בן תימא וחבריו שהיה בימיהם ששואל
 שבע מאות סדרי משנה.

ומצינו כפסחים ע. בן תימא אומר
 חגיגה הבאה עם הפסח וכו', וביומא פנ.
 מי שאחזו בולמים — בן תימא אומר
 מאכילין אותו תרומה ולא מבל, אפשר
 שהוא ר"י בן תימא, והא מקמיה דסמכותו
 כתענית נה, וביחסין מביא שהיה מהרוגו
 מלכות, אך לא מצינו שום מקור לזה
 אלא אם נאמר שהוא ר' יהודה בן דמא,
 ע"ן ערכו.

יהודה בן תמוזה.

בירושלמי מגילה פ"ד ה"ה יוספר שר'
 יונה ור' יוכי סלקין למיחזיה אפיה דאחוי
 דיהודה בן תמוזה קרובה דר' יוסי בר'
 חנינא.

ר' יהודה גלוסטרא.
 בברכות כב. אמרו כי אחא רב דימי
 אמר, ר' עקיבא ור' יהודה גלוסטרא
 אמרו וכו', ומשמע מזה שהיה חברו או
 בדור ר' עקיבא, אבל ביוחסין מביא גרסא
 אחרת וז"ל כי אתא ר"ד אמר, רב יהודה
 קלוסטרא ור' ע"ע אמרו, ונראה שהם
 תלמידו דר' יוחנן עב"ל, וברק"ס גורם
 ר' יהודה קלסטרוא, אבל לכל הגרסאות
 לא מצינו בשום מקום אחר שם תנא או
 אמורא כזה וגם לא מצינו אמורא בשם
 עקיבא מי שהיה תלמיד ר' יוחנן. וע"פ
 השערה הקרובה אל האמת נראה שתיבת
 גלוסטרא הוא כמו שמצינו שבת קכה.
 ננר שיש בראשו גלוסטרא, וכונת רב
 דימי לומר שר"ע ור' יהודה אמרו דבר
 אחד שחולה המרגיל צריך מ' סאה.

ר' יהודה גרוגרות. ערך ר' יהודה
 בר גרוגרות.

ר' יהודה דסכנין.
 נזכר הנחומא הישן עקב, ובל"ס היה
 כתוב ר"י דסכנין והוא ר' יהושע דסכנין
 הנדע בשערי אגדה ונעשה מזה ר'
 יהודה.

ר' יהודה דציפורין.
 נזכר במ"ר פט"זכר, אך הוא מ"ס
 כי המאמר מוכא באיכ"ר פ' מה אעירך
 וכפ' רבתי פ"י ושם ר' הונא דציפורין,
 ובש"ר פט"ה"ב ע"ש רשב"י.

ר' יהודה הגוזר.
 בשבת קל: ובירושלמי שם פי"ח ה"א
 א"ר הושעיא שאילת את ר' יהודה הגוזר
 וכו' (ופירשו' שהיה מזהל) ושם משמע שהוא
 ר' אושעיה תלמיד ר' חייא, אי"ב היה
 מהתנאים האחרונים שאחר רבי, ויש

ר' יודא גיזריא
 שאמר בשם ר' אחא כר"ה פ"ג ה"מ,
 וכמגילה פ"א סה"ה ר' יעקב בר אחא
 ור' יודן גיזרי ר' סימון בשם ריב"ל.

תהלים פ"טיג שכן קופיא רצה להצילו
ונגזר גם עליו שיהרג.

ר' יהודה הנשיא — רבי — רבינו הקדוש.

גדול העצה ורב העלילה, אשר עיניו
פקוחות על כל כריותיו בכלל ועל עמו
בני ישראל בפרט, ישלח בכל דור ודור
מלאכיו עושה דברו להסך באברתם לבל
תמעידינה רגליהם ולבל יפלו בנפלים,
ופתגם ההמוני יאמר, הק"כ"ה יתן הקיר
לפי ערך הנגדים. והאמת כן הוא כי קול
המון כקול שדי, כי בדור השמד הגדול
והנורא זמן חורבן ביתר, אשר אז היתה
כמעט כליון חרוץ לנשמת אומה הישראלית
כולה, כי רבן גמליאל הנשיא נפטר והלך
לו, וראשי חכמי הדור מהם מתו ומהן
הומתו במיתה משונה, בית ועד החכמים
במלה, והנשארים נתפורזו לכל רוח, אז
היצרכו למלאך מושיע כביר כח, ואז
נולד לרבן שמעון בן גמליאל בן בכור,
וכמו נבואה נזרקה מפיהם לקראתו בשם
יהודה, אשר היה באמת נשמת היהודי
כי המשנה שהיא נשמת היהודים יצאה
לאור על ידו. והק"כ"ה השפיע עליו מסובי
כיד רחבה כעדות התנא בן דורו ר"ש
בן מנסיא אבות פ"ו מ"ט אלו שבע
מדות (הנוי, הכח, והעושה, והכבוד, והחכמה
והזקנה, והשיבה, והבנים) שמנו חכמים
לצדיקים, כולם נתקיימו ברבי ובנוי,
ובירושלמי סנהדרין פ' הנחנקין ה"ג א"ר
יוחנן **בל** שאמרו חכמים בצדיקים היו
ברבי מאן רבי, הוא רבי הוא ר' יהודה
הנשיא" ולא לחנם קראוהו **רבינו**
הקדוש כי לכך מה שהיה באמת
קדוש וטהור, אבל גם הוקדש מרחם כי
היה בן רבן שמעון בן רבן גמליאל בן
רבן שמעון (הנהרג) בן רבן גמליאל
(הזקן) בן שמעון בן הלל הבבלי שעלה
מכבל לא"י ונתמנה לנשיא בראשית ימי
מלכות העריץ הורדוס, וא"כ היה דור

השביע

יהודה הטבת.

בסה"ר ערך ר"מ מביא מעשה נורא
מה שאירע בר"מ עם אשת יהודה הטבת
מספר קטן מעשיות. ונזח היה לו לרבינו
שלא היה כותב השקר הזה.

רב יהודה הינדואה.

הוא היה גר כמפורש קידושין כב:
רב יהודה הינדואה (ופירש"י מארץ נושי
ובערוך מפרש מארץ חוינה) גר שאין לו
יורשים הוה חלש על מר זוטרא לבקרו
וראה שהוא גוסס וזכה בעבדו. וב"ב עד:
אמרו, רב יהודה הינדואה משתעי, זימנא
חרא הוה אולינן בספינתא וחוינא ההוא
אכן מבא דהוה הדיר לה תנינא וכו',
ועיין ערך רב שמואל בר יהודה.

ר' יהודה הכהן.

נזכר עדיות פ"ח משנה ב' שהעיד עם
ר' יהודה בן נבא על קטנה בת ישראל
וכו', ואפשר שהוא בנו של רבן יוחנן ב"ז
הנזכר נדה טו. שחולק שם עם ר"ע.

ר' יהודה הכהן בר אבין.

נזכר במד' תהלים הישן פק"ג, אך
צ"ל ר"ה הכהן ככמ' תהלים בובער.

ר' יהודה הנחתום.

הוא היה בדור ר"ע כדמוכח ר"ה פ"א
ה"ה א"ר יהודה הנחתום (ובר"ה כב. איתא
סתם ר' יהודה) חו"ש לא נתגדה ר"ע
אלא ראש גדר היה ושלח ר"ג והעבירו
מראשיתו. וב"ב קלב. אר"י הנחתום
מעשה בבית אחותי כלה וכו' (ופי' הרש"ט
שכנו נשא את בת אחותו), וכן נזכר במנחות
ו: ר' יוסי בן יוסי בן יאסין ור' יהודה
הנחתום אמרו במד"א שקמץ וכו'.
ובירושלמי חגיגה רפ"ב וקה"ר פ"דח
שהיה מהרוגי מלכות, ואלישע בן אבוי
ראה לשונו נתן בפי הכלב, אמר זו
תורה זו שכרה.

וכן נזכר באיכ"ר פ"ב פ' בלע ומד'

שנולד תל"ד לשמרות שהוא ג' אלפים ותתפ"ב לכריאת עולם שהוא נב לחורבן הבית או אפשר עוד קודם תל"ה, אבל לא מאוחר מזה, כי כבר ביאר הגאון שי"ר בערך מלין בערך אנמונינוס מקה"ר פ"יה שאנמונינוס זעירא (בנו של אנמונינוס אוהבו דרבי) שאל לרבי מי ימות קודם והשיבו "אני", וזה אנמונינוס מת בשנת 193 למספרם שהוא תקה לשמרות, ובילקוט זכריה מביא בשם ילמדנו על הפסוק ואכחיד את שלשת הרועים ביד אחזר זה רבינו הקדוש, ארטמן מלך פרס, וקיסר אנמונינוס, וכאשר ידוע לנו שרבי הגיע לשנות שיבה שהוא שבעים כאבות ספ"ה, ע"כ בע"כ נולד כאשר אמרנו בשנת תל"ה, וז"ב, ולכן מה שמוכא בתוס' ממדרש שהלשינו על נשיא ישראל הכונה יען שהיה בן הנשיא ואח"כ היה בעצמו הנשיא, אבל כשנולד רבי אז בלי שום ספק לא הוקם עוד רשב"ג לנשיא כי אז עדיין חיו כמה מחכמי דור יבנה, ור"ע היה אז ראש לכל זקני הדור ההוא.

הוא היה בנו הבכור כמפורש ירושלמי פסחים רפ"ו, ואביו רשב"ג ראה כי ברכה בו ויעניקו מתורתו וחכמתו ועוד בהיותו קטן התחמם כנגד אורן של חכמי הדור כמפורש מגילה כ. שאמר רבי קטן הייתי וקראתי (להכניגלה) למעלה מר' יהודה, ואח"כ כששכו כל חכמי הדור לאושא ורשב"ג נתמנה לנשיא ושם היה התנא ר' יעקב בן קורשאי כמפורש סוף הוריות, אז מסרו אביו שילמד עמו משניות וברייתות הסודרות לו, וזה שאמרו בירושל' שבת פ"י ה"ה ופסחים רפ"י שר' יעקב בן קורשאי היה רבו דרבי, ודרך החידוד והחריפות קבל מר' מאיר כעירובין יג: אמר רבי האי דמחדנא טפי מחבראי דחיותיה לר' מאיר מאחוריה (ופירשי כשלמדתי לפניו ישבתי בשורה של אחריו) ועיין ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב.

השביעי שלשלת היוחסין בישראל וכמו יום השבת שהוא שביעי והוא שבת קודש, כן היה רבינו קדוש ישראל, ובא שבת בא מנוחה.

וכמו משה רבינו אשר ע"י נתנה התורה מסיני יסופר עליו בתורה שהושלך בסוף על שפת היאור ובת פרעה לקחה לו לבן, ונתגדל בפלטרין של מלכים, כן רבינו הקדוש אשר ע"י יצאה לאור התורה השבעל פה תספר עליו האגדה ומוכא בתוס' ע"ז י: ד"ה א"ל, וז"ל אמרינן כמדרש כשנולד רבי נזרו שלא למול, אך אביו שהיה נשיא ישראל לא שמר מצות המלך ומל את בנו, והלשין ההגמון לפני הקיסר שנשיא ישראל עבר על גזירתו, וצוה להביא אותו לפניו לראות אם אמת הדבר, וכשהובא לפניו מצאו ערל, כי אם אנמונינוס (מי שהיה קיסר אח"כ ואוהבו דרבי) היתה רעותה דאשת רבן שמעון ב"ג והיא חמלה עליו שלא יהרג והחליפה את בנה בכך רשב"ג, וההגמון העיד שהוא בעצמו ראה איך שמלו אותו ואמר אין זה כי אלוהיהם עושה להם נסים ופטרם לשלום.

והנה אם כי בלי ספק סיפור המדרש הזה יסודתו כהררי קודש אבל קצת טעות נפל בו, כי כשנולד רבי לא היה אז עדיין אביו נשיא בישראל, וכמו שבארנו באריכות בערך ר' יהודה ור"מ ורשב"ג שהוקם לנשיא שנים הרבה אחרי פטירת ר"ע ואך אחרי שהורשה להם להתקבץ באושא או יצא רשב"ג ממחבואו ונתמנה לנשיא, וע"פ עדות חז"ל קידושין עב: שביום שמת ר"ע נולד רבי, וכמעט כל חכמי הדור יאמרו שר"ע נהרג נב או נה אחר החורבן, ואם כי כבר בארנו בערך ר"ע שגרסת הרמב"ם והיא האמת שצ"ל עד שלא מת ר"ע נולד רבי, ור"ע נהרג זמן רב אח"ז לערך בשנת סח אחר החורבן, אבל רבי זה דבר ברור אצלנו

שמן וכו'. וכן הוא עירובין צא. ומנחות עב, ובירושלמי שבת פ"י ה"ה שא"ל ר"א בר"ש שמשתי את אבא עומדות מה שלא שמשת ישיבות.

וכן קבל מר' יוסי כנדה כח: אמר רבי שאלתי את ר' יוסי ור"ש כשהיו מהלכין בדרך. ובמנחות יד. רבי אומר משום ר' יוסי. והיה ר' יוסי גדול כ"כ בעיניו עד שאמר חולין קלו. אלמלי דבריהן ד"ת ודברי בריבי (ר' יוסי שהיה גדול בדורו, רש"י) קבלה, אגן דברי בריבי שומעין. ובירושלמי גיטין פ"ו ה"ז רבי כד הוה בעי מקשי על ר' יוסי אמר אגן עלוביאי — כשם לבין קה"ק לבין חולי חולין כך בין דורינו לדורו של ר' יוסי. וגם כשהיה נשיא כשאמר לפניו ר' ישמעאל בר' יוסי דבר משום אביו, אמר כבר הורה זקן כשבת נא. יבמות נה.:

וכן אמר משום אבא יוסי בן דוסתאי (או דוסאי) כיומא כב, הגיגה יג, זבחים קמז.:

וכן מצינו יומא סא. אמר רבי לי חלק ר' יעקב (זירשי' לי נתן ר' יעקב חילוק — ושנה לי), ובגיטין יד: אמר משמיה דר' יעקב, ובבביתובת ז. חולק עמו אבל הורה בר' יעקב. ובל"ס הוא רבי ר"י קורשאי. וגם אחרי פטירת ר"ש שהיה הוא ור"א בר"ש כבר מגדולי הדור גם אז ישבו לרגלי זקן הדור שהאריך ימים רבים, הוא רבי יהושע בן קרחה ואביו רשב"ג כמפורש ב"מ פה. שרשב"ג ור' יהושע בן קרחה יתבי אספסלי, יתבי קמיהו ראבר"ש ורבי אארעא, מקשו ומפרקו, אמרי, מימיהן אנו שותין והם יושבין ע"ג קרקע! עבדו להו ספסלי אסקינהו א"ל רשב"ג פרידה אחת יש לי בניכם ואתם מבקשים לאבדה הימני? אחתהו לרבי, א"ל ריב"ק. מי שיש לו אב יחיה ומי שאין לו אב ימות? וזה היה בסוף ימי רשב"ג, כידוע כשהתקבצו

אבל כפי הנראה לא היה תלמידו המובהק יען שר"מ היה חריף כ"כ עד שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו כמפורש שם, ולכן מסרו אביו לר' יהודה שהיה מוריינא דבי נשיאה וכדמפורש שבעות יג. ובירושלמי פסחים פ"א ה"א שרבי היה תלמיד ר' יהודה. וכן מצינו בירושלמי ב"מ רפ"ג רבי עאל לפירקא יהודה.

והנה ידוע שבדור ההוא אע"פ שכל חכמי הדור לקחו חלק גדול בסנהדרין אושא חוץ מר' שמעון, אבל כמעט כל אחד ואחד מראשי חכמי הדור היה לו ישיבה פרטית במקומו שהרביץ שם תורה עם תלמידים הרבה, בר"ש וישיבתו בתקיע, ור"א בן שמוע במקומו, ור' יוסי בציפורי, ורבי שהיה אז במבחר ימי עלומיו קיים בעצמו הוי גולה למקום תורה, והלך אצל ראב"ש כמפורש עירובין נג. אמר רבי כשהיינו למדין תורה אצל ר"א בן שמוע היינו יושבין ששה ששה באמה, וביומא עט: אמר רבי כשהיינו למדין תורה אצל ראב"ש הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלנום — חוץ לסוכה, ומזה אני רואין איך דבק ברבי הקדוש עד שגם על יו"ט הגדול לא הלך לביתו, וביבמות פר. אמר רבי כשהלכתי ללמוד תורה אצל ראב"ש חברו עלי תלמידיו כתרנגולים של בית בוקיא ולא הניחוני ללמוד אלא ד"א במשנתנו ר"א אומר אנדרונינים וכו'. וגם אח"כ כשנתחכם רבי הרבה היה הילך אצל רבו כמפורש מנחות יח. אמר רבי כשהלכתי למצות מדותי (לידע מיצוי תלמודי ולשאול ספיקותי, רש"י) אצל ראב"ש, ואמרי לה למצות מדותיו (ללמוד ולמצות מה שר"א חכם ממני, רש"י) מצאתי יוסף הכבלי וכו'.

וכן למד אצל רשב"י בישיבתו הגדולה בתקוע כשבת קמז: אמר רבי כשהיינו למדין תורה אצל ר"ש בתקוע היינו מעלין

בן ארי ואתה ארי בן שועל. והוא בעצמו יאמר בח"ב צד 286 שרשב"י יצא מן המערה בשנת תעט לשטרות א"כ היה או רבי מ"ה שנה.

והרה"ח ראה"י בח"ב פי"ט כופר בכל ואומר שרבו המובהק היה אך אביו כי כן דרך בני הנשיאים מאז, שלא היו נודדים משיבה לשיבה, ואשר הלך לפרקים גם לשיבת ר' יהודה באושא (שם לא היה צריך לילך כי שם היה רשב"ג אביו) ולר"ש בתקוע ולראב"ש בעבור זה לא היה תלמידם כאשר חשבו האחרונים (?) ונסיעתו לאלה הישיבות היתה לו סבה אחרת — לקבץ על יד שיטות כד החכמים — ואסף סדרי משניותיהם וכו', עכ"ל. וכבר הבאנו לעיל מפורש באר היטב ששימש לפניהם שנים הרבה והיה כאמת תלמידם המובהק, ואין זה שייך לסדר המשנה שחיבר רבי בהיותו כבר נשיא וראש הדור בעזרת כל חכמי ישיבתו. וכשנפטר רשב"ג אביו או היה רבי כבר כא בשנים והתקרב לימי זקנה, ועם הנשיאות ירש גם כסא הרבנות ככל אבותיו שהיו הנשיאים וגם ראשי מתיבתא וכמפורש נדה יד: רבי ריש מתיבתא הוא. וקבע בית הועד בבית שערים כמפורש סנהדרין לב: אחר רבי לבית שערים, ובע"כ צריכין אנו לומר שרשב"ג בסוף ימיו העתיק מושבו מאושא לשפרעם שהם עיירות קרובות זו לזו כסנהדרין יד, ורבי שסוף מעשה במחשבה תחלה להוציא לאור את ספערלו הגדול העתיק מושבו לבית שערים (שהיתה בעומק) וזה שאמרו ר"ה לא: שגלתה הסנהדרין משפרעם לבית שערים. ושם ראה מנוחה כי טוב ויט שכמו לסבול עול התורה ועול הצבור והכין ע"א להוציא מפעלו הנפלא לאור. וראשית מעשהו היתה לכמל לשון עלנים ואמר ב"ק פב. בא"י לשון סורסי למה? או לש"הק או לשון

לכרם ביבנה או נגזר על רשב"י ליהרג וברח או וישב במערה עם ר"א בנו יג שנים ואח"כ יסד ישיבתו הגדולה בתקוע ונסע לרומי כמעילה יו. ורבי שימש אותו, א"כ היה זה בל"ם בסוף ימי אביו.

וכן קבל מר' נתן (האב"ד דאביו) בירושלמי כתובות פ"ו הי"א רבי שאל את נתן הבבלי — את הוא ששנית לנו כן ירתן א"ל יטלון תנית — אתא לגביה אביו א"ל קפחתה את נתן הבבלי. וכן הוא ב"ב קלא. שאמר רבי ילדות היתה בי והעותי פני בנתן הבבלי. מחלוקת רבי ור"ג ברכות ג; שבת לב: לה; פסחים צג, כתובות צג, גיטין כז: סג; קידושין סד, ב"מ נ; תמורה מז.

והיה גדול כ"כ עד שחלק עם אביו פא"פ כעירובין לב; תענית יד; וכן מצינו מחלוקתם בשבת יט, פסחים י, ר"ה לב, יבמות סד: צ; גיטין כב. לג, ב"מ ז, ב"ב קסט; ובבבלי נזכר רבי קודם, וב"מ מח: נדה מז: ס. נזכר רשב"ג קודם.

וכן קבל מריב"ק כדלעיל, ואמר בשמו ב"ב קיג, ושאלו רבי במה הארכת ימים א"ל קצת בחייו? א"ל רבי! תורה היא וילמוד אני צריך. בשעת פטירתו א"ל רבי! ברכני, א"ל יה"ר שתגיע לחצי ימי, ולכלוהו לא? א"ל הבאים אחריו בהמה ידעו? ובמד' תהלים פ"א"ח אמר רבי תמיה אני היאך למדני ריב"ק.

והנה בא החכם גרעין בח"ב צד 288 יואמר „עודו רבי בשל ילדותו וכבר נראו בו כשרונותיו הנעלים ויהפלאו החכמים „על עסק שכלו ורחב דעתו בשו"ת „יעלהו אביו הנשיא משבתו על גבי „קרקע לשבת על ספסלי בה"מד כב"מ פג:י, ובמחילה שבח שמפורש שם שזה היה כבר אחרי פטירת רשב"י והיה אז כבר מגדולי הדור ובא בשנים עד שרשב"ג אמר על ראב"ש שהוא ארי

ויני, ובכיתו דברו לש"ק צחה עד שגם מאמהותיו למדו החכמים איך לדבר בלשון צחה בלשון הקודש כר"ה כו'; מגילה יח: וירושלמי שביעית פ"מ ה"א. וה' השפיע עליו במוכו בידו הרחבה בנוי, בבח, בעושר, ובחכמה, כי היה משכמו ולמעלה גבוה מכל העם כנדה כד: שרבי ארוך בדורו הוה, והיה עשיר מופלג מאוד עד שאמרו ב"מ פה. אהורירא דבי רבי הוה עתיר משבור מלכא. והגדיל את כבוד הנהגת ביתו כאחד השרים כברכות מג. שאמרו אין מברכין בורא עצי בשמים אלא על אפרסמון דבי רבי ושל בית קיסר. ושם נו: א"ת גוים אלא גוים אלו אנטונינוס ורבי שלא פסק משלחם לא צונן ולא חזרת וכו'. ובשבת נב. מולאות (פרדות) של בית רבי, ושם קכא: פטומות של בית רבי, ושם קכב. קרונות של בית רבי, ובחולין ז: שהיה לו כירנייתו חוורהא.

וקא מצטער ואמר או לי שנתתי פתי לע"ה, א"ל ר"ש בריה שמא הוא יונתן בן עמרם תלמידך שאינו רוצה ליהנות מכבוד התורה, או הבין רבי עוותתו, והכריז ואמר יכנסו הכל. ובכתובות י: יסופר ההוא דאתא לקמיה דרבי — ושני בצורת הוה — וצוה להאכילם וכו'. ובירושלמי יבמות פ"ד הי"ב שרבי זון יבמות של אחרים כל חודש העיבור. וברו"ר פ"הזו שהיה מפקיר גרושין כדי לזכות בהם את ר"ש בן חלפתא שהיה עני גדול.

וכל עשירותו הרב לא באה משל צבור כלום כמפורש ב"ר פ"קב שאמרו בפירוש שרבי לא נהנה משל צבור כלום. וגם הוא בעצמו זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר רבש"ע גל"וי לפניך שינעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהנתי אפילו באצבע הקמנה ככתובות קד.

וע"י חכמתו הגדולה הרכיש לו אהבת קיסר רומי שבא או לארצות הקדם, אשר נקרא בפי חז"ל בשם אנטונינוס רבה. ורבי למדו תורה בכתר שהקיסר עשה מערה נסתרה מרומי (עיר בא"י) עד בית רבי, כע"ז י: והתנה עמו על מנת שלא ימצא שום איש בשעה שיבא לביתו, ופ"א מצא את ר' חנינא בר חמא, אך רבי א"ל לית דין בר נש (אלא מלאך), ובכל יום היה משמש לרבי וכי הוה בעי רבי למיסק לפוריא הוה גחין קמי פוריא וא"ל סק עילואי לפוריין, א"ל רבי לאו אורח ארע לזלוולי במלכותא כולי האי? אמר מי ישימני מצעי תחתך לעה"ב, ושאלו אם אתינא לעלמא דאתי א"ל אין. והוה משרד לרבי בכל יום שקים מלאים זהב מכוסים בחמים, וכשא"ל רבי לא צריכנא אית לי טובא, השיבו ליהווי למאן דבתוך דיהבי לבתראי. ולדעת הירושלמי מגילה פ"א הי"א שהתגיר ע"פ רבי. ובשביעית

והוא ראה והבין היטב כי שולח ממרים לעשות רמות ונשנבות, ועשרו הרב הוא אך לתכלית להגדיל התורה ולהאדירה ולפזר לאכיונים. וראשית מעשהו היה לבטל הגזירות שנשתיירו עוד, וכימיו היה עוד חק אכזרי שהיו צריכין בית רבי להקריב שור פמום ביום אידם, ופיזר ע"ז הון עצום ובטלו כע"ז מז.

וב"ב ה. יסופר רבי פתח אוצרות בשני בצורת ואמר הכל יכולין ליכנס חוץ מע"ה (יען שע"י בא פורעניות לעולם שפ"א הטילו על אנשי סבריא שיעשו כתר וכאו אצל רבי שגם רבנן יסייעו בהדיהו א"ל לא, וערקו עד שערקו כולם ונתבטלה הגזירה, או הבין רבי שפורעניות אינן באין אך כשכילע"ה). אבל יונתן בן עמרם שלא רצה ליהנות מכבוד התורה בא לרבי שיפרנסו, וכששאלו אם קרא או שנה א"ל לא, אך א"ל פרנסני ככלב וכעורב, פרנסו, ויתברר

טבריא חפשי (כי טבריא היתה המטרופולין של המחוז ואם טבריא תהיה חפשי ממילא חפשים יהיו כל העיירות ששייכים למבריא במקום שישב רבי). ור"א אוכל לעשות אבל לא שניהם, והשיב לו רבי שימליך את בני ולצוות לבנו שהוא יעשה טבריא חפשי, א"ל מצערין לי חשוכי דרומי (וזה כמו שאמרנו שלא היה לו רשות לשנות דתי המלוכה) והשיב לו רבי ברמיזה מה שיעשה, ובל"ס קיים אנטונינוס מה שאמר.

וכשהיה צריך רבי לכתוב לאנטונינוס אמרו בב"ר פע"הה שר' אפס סופרו דרבי כתב מן יהודה נשיאה למרן מלכא, וקרע רבי המכתב וצוה לכתוב מן עבדך יהודה למרן מלכא אנטונינוס, (וכשנפטר אנטונינוס התאבל עליו רבי ואמר נתפרדה החביבה כע"ז י:).

ואו ראה רבי שחפץ ה' בידו יצליח וכי באה העת לקבץ כל חכמי הדור מא"י ומבבל ולהתחיל מלאכתו הגדולה והנפלאה.

והנה מי הוא אנטונינוס קיסר רומי אוהבו דרבי יש מחלוקת בין חכמי כותבי דברי הימים, דעת הגאון שו"ר בערך מלין שהוא מרק אוירליוס והאריך שם בראיות ברורות וכן הוא דעת דו"ר ח"ב פי"ט צד 160 בהערה א). אבל הררז"פ בספרו דרכי המשנה צד 192 ואחריו החכם גרעץ בח"ב צד 302 יכחישו את כל הברייתות המפורשות ויאמרו "שבימי מרק אוירליוס לא היו ימים טובים לישראל כי בשנת 175 למספרם בא אוירליוס ליהודה וימצא את היהודים לעם בזוי, ור' חייא התאונן בניטין יו, ואמר יודע הקב"ה בישראל שאינם יכולין לקבל נזירות ארומים והגלה אותן לבבל, וגם מכיא ראייה מדמי כלילא שהוטל על בני טבריא בימי רבי כב"כ ת. ולכן יכחיש את הכל ויאמר כי אנטונינוס היה אוהבו דר' יהודה נשיאה נכר רבי ונתחלף שם "רבי" בנכדו ר"י נשיאה, וימען החכם

פי"ו ה"א שנתן לרבי תרין אלפין דשנין (שדות) באריסות, ובאס"ר פ"א-טו שאנטונינוס עשה סעודה לרבי, ובב"ר פי"א-ד שרבי עשה סעודה לאנטונינוס בשבת והביא לפניו תבשילין של צונן אבל מהן וערב לו, עשה לו סעודה בחול הביא לפניו תבשילין רותחין א"ל אותן (של שבת) ערבו לי יותר מאלו, א"ל תבל אחד הן חסרין, ואנטונינוס עשה מנורה עבור ביה"כנן וכששמע רבי אמר ברוך אלקים וכו' כמגילה פ"ג ה"ב, ובסנהדרין צא: ששאל לרבי נשמה מאימתי נתנה באדם — א"ל משעת יצירה א"ל אפשר — אלא משעת פקידה, אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו, וכן שאלו מאימתי יצה"ר שולט באדם, וגם ע"ז הורה לו רבי, וכן שאלו מפני מה חמה שוקעת במערב, וכן שם צא, שאלו אנטונינוס שגוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין ורבי א"ל משל ופה, וכן מובא במכלתא בפתיחתא לבשלתא, ושם פי"א שרבי מביא מעשה ממנו (ושם איתא בטעות אנטונינוס וצ"ל אנטונינוס, וכן הוא מפורש במכלתא דרשב"י הנדפס בהפלאס ח"ב חובת א). וב"ר פפ"ד-ב אנטונינוס שאל לרבי מהו דכתיב אם שומ וכו', ובע"ז י: שהתייעץ עם רבי אודות בתו שלא נתנה כשורה ושלחו ול"ז הרברים ברמיזה.

וקרוב מאוד לומר שרבי נלה לו מה שברעתו לסדר כל התורה שבע"פ ולזה צריך שיהו חפשים ממשא מלך ושרים, והנה אף שהיה הקיסר לרומי, אבל לא היה ביכולתו לשנות את דתי מלכות רומי שזה היה לחק ולא יעבור שלא לתת חנינה לבנ"י כא"י מיום שמרדו בהם בזמן ביתר, וכאשר מוכח מכל המקומות שהבאנו שכל הדברים היו כסתר שלא יודע לשום איש, לכן התחכם אנטונינוס ושאל מרבי עצה כע"ז י: שא"ל רוצה אני שאסירום בני ימלך החתי ולעשות

ר"י נשיאה שאמרו שם יתיב רבי וקא קשיא ליה — א"ל ר"ש בר רבי — א"ל נר ישראל כך היה א"ר יוחנן אמר רבי, ואם הך יתיב רבי קאי על ר' יהודה הנשיא האיך משיב רבי כך היה ר' יוחנן אמר רבי? אבל כבר שקיל למיטרפסיה בהאי עלמא מהרב ר"י בריל בספרו היקר מבוא המשנה, שמעה בפשט הגמרא וחובר שני מאמרים נפרדים ביחד, שבאמת רבי השיב לבנו ר"ש, נר ישראל כך היה ואח"כ מתחיל ענין אחר בפ"ע א"ר יוחנן אמר רבי וכו'.

ועוד יאמר החכם גרעין בח"ב צד 300, "יודעי בינה לעתים בישראל — אמרו לתלות כל כבוד המפעל הזה חיבור המשנה כחסדי אחד הקיסרים הרומאים ואהבתו לר"י הנשיא כאלו לא היה כח רבי גדול להוציא המפעל הזה למענהו מבלי היותו נושע בחסדי מלך אדיר. ובמחילה מעה טעות גדול, כי אם היה רבי מחבר חיבור מחכמתו ומבינתו כדרך המחברים בומנינו אז גם בגזירות היותר נוראים התחבאו חכמי ישראל במערות וחברו חיבורים נפלאים. אבל רבי היה צריך לקבץ כל חכמי ישראל ולהכריע כל הלכה והלכה אם הלשון ששגור בפייה הוא לאמיתה של הקבלה וכאשר נבאר להלן, ובוה לא היה יכול לעשות אך ורק אם נאמר שקיסר רומי היה אוהבו והיה צריך לזה ימי מנוחה ושלוה והשקט לקבצם אל מקום אחד, ולכן ברור כשמש לנו שכ"מ הנזכר בבלי שם "רבי" הוא ר' יהודה הנשיא שחיבר המשנה ולא ר"י נשיאה נכדו ולכן כשנוכר פ"א במשנה ר' יהודה נשיאה בשם רבי כע"ז לה: רבי וב"ד התירו השמן (והוצרכו לקבוע זאת במשנה יען שאמרו שם ששמן שלהם אסור) אמרו בפירוש בגמרא שם לו. שהוא ר"י נשיאה נכד רבי כדי שלא נמעה שרבי התיר השמן, אבל בירושלמי כל הנשיאים

גרעין ויאמר שא"א להיות מרק אויראליוס אוהבו דרבי. ועם הקסרים שאחריו לא יכול להיות כי כנראה לא האריך רבי ימים עד ימי מלכותם ובע"כ צריכין אנו לומר שהכונה על נכדו ר"י נשיאה. ומעה בזה טעות גדול שהוא בעצמו יאמר שרבי מלך משנת תתקל עד תתקפ — 219 למספרם, וידוע שמרק אויראליוס נפטר לכל הרעות בשנת 180 א"כ לפי דעתו חי רבי אחריו קרוב לארבעים שנה?

ועוד טוען החכם גרעין שרבי בקש מאנטונינוס שיעשה את מכריא חפשי וזה יכול להיות אך נכדו ר"י נשיאה כי רבי היה בציפורי ולא במכריא. וגם זה טעות גדול (א) שרבי היה בציפורי אך יז שנים קודם פטירתו. (ב) כמו שאמרנו לעיל שרבי בקשו שיעשה את מכריא חפשי יען שהעיר מכריא היתה המטרופולין של המחוז וכאשר נבאר להלן, ולכן אם מכריא חפשי תהיה אז כל העיירות השייכים לה חפשים יהיו.

ועוד מביא ראיה ששם "רבי" בבבלי הכונה על ר"י נשיאה, מגמרא מפורשת מגילה ה. א"ר אלעזר א"ר חנינא רבי נמע נמיעה בפורים — אמר לפניו ר' אבא בר זבדא לא כך היה המעשה. ומדברי ר' אבא בר זבדא שהיה ברור השני לאמוראי א"י תצא ברור שהכונה פה על ר' יהודה נשיאה ולא על רבי, עכ"ל. ובמחילה מעה בפשט הגמרא שהוא חושב שר' אבא ב"ז אמר זה לר' חנינא ולא עיין בגמרא שר' אבא בר זבדא אמר כן לר' אלעזר ששניהם למדו אצל ר' חנינא ושניהם שמעו המעשה מר' חנינא שסיפר להם מה שרבי עשה כי ר' חנינא היה תלמידו המובהק דרבי. וכן פירש"י שם אמר לפניו לפני ר"א. וכן מפורש בירושלמי מגילה פ"א ה"ו.

והרז"פ יביא ראיה מפורשת ממנחות פח. שכמה פעמים נתחלק רבי בנכדו

מס' כלים א"ר יוסי אשריך כלים שנבנסת
 בשומאה ויצאת במהרה, ומוה אנו רואין
 בפירוש שבזמן ר' יוסי היתה כבר כל
 מס' כלים מסודרה כמו שהיה לפנינו
 המתחלת „אבות הטימאות, ומסיימת
 והאפרכס של זכוכית מהורה" וברכות
 כח. תנא, עדיות בו ביום (שהענינו את
 ר"ג מנשיאותו) נשנית. וכן מצינו יומא יד:
 מאן תנא יומא — המיד ר"ש איש המצפה.
 ושם מזו. מאן תני מדות ראב"י, ובחגיגה
 יד. ומנהדרין סו: שא"ל ראב"ע לר"ע,
 עקיבא! מה לך אצל הגדה כלך מדרותיך
 ולך אצל „נגעים ואהלות", ובכריתות
 ג: מאן תנא כריתות ר"ע, ומוה אנו
 רואין בכירור שגם מסכתות בשמותן היו
 להם מקמיה רבי, והו"ש א"א לומר בשום
 אופן על רבינו הקדוש רש"י שישכח
 כל אלו המקומות שזכרנו, אבל כונתו
 ג"כ לומר שסידור שסידר רבי היינו
 ששה סדרי משנה כמו שהם בידינו היום
 בודאי לא היה קודם רבי, וזה כלל אבל
 יש יוצא מן הכלל ובעבור זה אין הכלל
 במל ולומר שהיו כל המסכתות סדורות, כי
 מאן ספון ומאן רקיע לומר שכן היה
 מימים הראשונים.

והאומרים שרבי הכר חיבור חדש
 מקבוצת הלכות מפוזרות גם כן מעות
 בידם, ודבר גדול כזה אשר עבר זמן יז
 מאה שנה, לבטלה יהא דעת האומר כן
 וכן היה. ואך צריכים אנו לחפש בדברי
 חכמינו ז"ל מה דעתם בזה, וזה האמת
 האמיתי כי מעולם לא עלתה על דעתם
 להוריש לנו דבר שקר וכל מה שאמרו
 כולם קבלות מפי רבותם אמיתים ונאמנים,
 וכבר האריך בזה רבינו שרירא גאון
 באגרתו ורבינו הרמב"ם בהקדמתו לורעים,
 וא"א להעתיק את כל דבריהם הנאמרים
 אמת וצדק, ונאמר בקצרה.

כשקבל משה רבינו התרי"ג מצות
 מפי הגבורה בסני, כשלמד עם אהרן

ובניו

נקראין בשם סתם רבי וכמבואר בערכם.
 והנה טרם שנבא לענין מה פעל רבי,
 צריכין אנו לבאר אם קודם רבי היו
 מסכתות סדורות אם לא.

והנה דעת רש"י כ"מ לג: וז"ל „משרבו
 תלמידי שמאי והלל שהיו לפניו (לפני רבי)
 „ג' דורות רבו מחקות בתורה ונעשה
 „כשהי תורות מתוך עול שעבוד מלכות
 „ונזירות שהיו נוזיין עליהן ומתוך כך
 „לא היו יכולין לתת לב לברר דברי
 „החולקים, עד ימיו של רבי שנתן לו
 „הקב"ה חן בעיניו אנטונינוס מלך רומי
 „ונחו מצרה ושלח וקבץ כל תלמידי
 „[חכמין] א"י, ועד ימיו לא היו מסכתות
 „סדורות אלא כל תלמיד ששמע דבר
 „מפי גדול הימנו גרסה ונתן סימנים
 „הלכה פלוני ופלונית שמעתי משם
 „פלוני. וכשנתקבצו אמר כל אחד מה
 „ששמע ונתנו לב לברר מעמי המחלוקת
 „דברי מי ראויין לקיים וסידרו המסכתות,
 „דברי נויקין לבדם ודברי יבמות לבדם
 „ודברי קדשים לבדם, וסתם נמי במשנה
 „דברי יחידים שראה רבי את דבריהם
 „ושנאן סתם כדי לקבוע הלכה כמותם."

וכן שם פו. שאמר שמואל לדידי חזי
 לי ההוא ספרא דאדם הראשון וכתוב
 ביה — רבי ור' נתן סוף משנה ופירש"י
 „עד ימיהם אמרו איש את דבריו בב"המד
 „והיו תלמידים גורסים שמועה שמועה
 „לבדה ולא היו מסכתות סדורות, וקבץ
 „על הסדר והם כללו האמור בדורות
 „שלפניהם וסדרו המסכתות", ומוה אנו
 רואין דעת רש"י שקודם רבי לא היו
 המסכתות סדורות. אבל לא כן דעת רש"ג
 באגרתו היקרה ח"א פ"ג וז"ל שם „ואף
 מסכייתא נמי היו מספקא מקמיה רבי
 מדקאמר ליה ר"מ לר"ג הוריות יג:
 נימא ליה לרשב"ג פתח תנא „בעוקצין"
 אבל רבינו הביא אך ראייה אחת, ובאמת
 מצינו הרבה כיוצא בו כדמצינו בסוף

בעובדיהו שהחביא מאה בני נביאים במערה וכלכלם בזמן הרעב גם בעת היותר רעה ליהרות כשמשלה איובל שהיתה בת אל נכר ואחאב היה היותר עובד ע"ז שבכל מלכי ישראל אעפ"כ נמצאו או הנביאים היותר גדולים כמו אליהו ועובדיהו החסיד והם הרביצו תורה במסירת נפש.

ובמלכים פ"ב יסופר דבר נפלא כשהוצרך אליהו להסתלק, כתיב וילך אליהו ואלישע מן הגלגל, ויאמר לו אליהו שב פה כי ה' שזחני עד בית אל — וירדו בית אל, "ויצאו בני הנביאים אשר בית אל" אל אלישע ויאמרו אליו הידעת כי היום ה' לוקח את אדוניך — ויאמר לו אליהו שב נא פה כי ה' שלחני יריחו — ויבאו יריחו. ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע וכו'. והאם אין מפורש באר היטב שגם בבית אל ששם היה עגל הזהב מימות ירבעם וגם שם היו בני נביאים, ושמה תאמר שאחדים היו הלא כתיב שם וחמשים איש מבני הנביאים הלכו, ושם הלאה אמרו לויש את עבדיך חמשים אנשים בני חיל, ושם ואלישע שב הגלגלה והרעב בארץ ובני הנביאים יושבים לפניו — ויאמר משרתו מה אתן זה לפני מאה איש, וגם אלה אשר סרו מאחרי אלהים חיים גם הם לא סרו רק באמונות ודעות אבל לא במצות התלויות במעשה, כי בכל רעתם יכלו עוד להעזו פנים ולהתהלל ולומר "תורת ה' אתנו" ירמיה פל"ח.

ועתה האם יכול שום איש להכחיש ולומר שלא היו ישיבות בימיהם? וכל ישראל עבדו ע"ז? הלא זה שקר גמור, כי הלא נראה שבכל עיר ועיר היו בני הנביאים, ומי המה? הלא המה מירי ישראל וקדושו אשר הכינו א"ע להיות נביאים ומטיפים בישראל, וכל זה היה תחת מלכי ישראל עאכ"כ בארץ יהודה

ובניו והזקנים, השכל הבריא מחייב, וא"א להכחיש כשאמר הכנף פתיל תכלת בלי שום ספק הראה להם איך לעשות הציצית, היינו לקח ד' פתילים ותלאן בכנפי הבגד וכפלן לשנים. וכן כשאמר והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך בל"ס הראה להם איך לעשות התפלין ולהניח על של שמאל וכדומה, וכן כשאמר ליקח ד" מינים בחג הסוכות הראה להם מה הוא פרי עץ הדר היינו שלקח אתרוג וענף עץ עבות-הדרסים, וכן כשאמר בסכות תשכו שבעת ימים בל"ס אמר להם איך לעשות סוכה ובאיזה אופן פסילה, ובכל אלו המצות לא נפלה מעולם שום מחלוקת, ורז"ל שקלו וסרו אך להוציא דרך אסמכתא ורמו בתורה שכן הוא, להוציא מלבן של המכחישים והמהפכים דברי אלקים חיים.

ולא לכר זאת, אבל גם היה להם בקבלה מפי משה כל כללות התורה אך לדרשן היינו הגו"ש ק"ות וכו'. וזה שאמרו תסורה מזו. אלף ו' מאות קלין וחמורין וגו"ש ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה — והחזירן עתניאל כן קנו מתוך פלפול. ואמרו בתוספתא חגיגה פ"ב וסנהדרין פח: אמר ר' יוכי מתחלה לא היתה מחלוקת בישראל אלא ב"ד של עא יושבין בלשכת הגזית — וכשהיה איזה ספק בפירושי התורה וב"ד שבכל עיר לא באו לכלל דעה אחת, אז עלו לב"ד הגדול ומשם יצאה תורה לכל ישראל, וכל מי שלא שמע לרבריהם יש לו דין זקן ממרה, ומעולם לא פסקה סנהדרין וישיבות מישראל, ואף בימי מלכי ישראל שהריחום לעבוד ע"ז. אבל כל תחשוב שכל ישראל עבדו ע"ז? זהו שקר גמור כי מפורש שגם אז היו להם ישיבות גדולות בכל עיר ועיר גם בערים שהע"ז והכמרים היו שם. וכדמצינו

ששם היה המלך ע"פ רוב צדיק חסיד, א"כ לא לפלא מה שאמרו בקבלה אמיתית שבימי חזקיהו בדרקו מרן ועד כארבע שבע ולא מצאו ע"ה, מנבעת ועד אנטיפרס ולא מצאו תיניק ותינוקות איש ואשה שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה, ודבר זה קבלה אמיתית שאין להרהר אחריה, כי מדור ההוא נשאר לנו בכתב דברים יקרים בספר משלי מפכ"ה ואילך שאמרו גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה, ואמרו שם פכ"ח מסיר אוננו משמוע תורה גם תפלתו תועבה וכנהנה רבות, ומוזה אנו רואין כי גם פירושי התורה וגם סדר תפלות היה בימיהם.

ולא לבד שעיקרי התורה שבע"פ היה קנין העם כולו, אבל גם כמה איסורי דרבנן היה כבר נהוג בימיהם כדמצינו בירמיהו פ"ז שהוכיחם ואמר כה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים (וזה הוא איסור דאורייתא), ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת (וזה אך איסור דרבנן שעיר ירושלים היתה מוקפת חומה ואין בה דין רשות הרבים), ולא נמצא איש לענות אותו הראנו האיסור הזה מפורש בתורה, תחת בהוכיחו אותם לבלתי קטר לאלהים אחרים פערו פיהם ויענהו עזות, ירמיה פמ"ד טו.

ואח"כ בימי נחמיה מצינו שם פ"ג שבני צור שישבו בערי יהודה היו מבאיים דנים וכל מבר וימכרו לבני יהודה וכירושלים ביום השבת, וירב עמם ויאמר להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת, ומוזה אנו רואין שכבר היה משובלל כל דיני שבת עם כל איסורי דרבנן כמשא ומתן ומוקצה, שאם לא כן איך יאמר להם שהם מחללים את השבת על ידי שיקנו צורכי מאכל ביום השבת מהנכרים אם

לא כבר נגזרה גזירה?

ולכן ברור כשמש שכל דיני עיקרי התורה שבע"פ היה כבר מסודר בסידור הגיוני, וכמו שאמרו שקלים פ"ה ה"א א"ר אבהו כתיב משפחת סופרים יושבי יעבץ מת"ל סופרים, אלא שעשו את התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרמו תרומה, חמשה דברים חייבין בחלה, פ"ו נשים פוטרות צרותיהן, ל"ו כריתות בתורה — ד' אבות נזיקין, אבות מלאכות ארבעים חסר אחת.

ואמרו שם שגם מדרש ההלכות ואגדות אנשי כנ"הג תיקנו, וכן יסופר כמה פעמים ביוסיפון שכל עיר ועיר בכל יום השבת הולכים היהודים לשמוע הדרשה מפי החכם, ויסופר שם דבר נפלא שגם אנשי החיל שהשכירו עצמן למלכו או"הע השיגו כסף תחת שמן, יען שהיה אסור להם לאכול שמן עכו"ם (וזה דבר שלא פשט איסורו בכל ישראל שלכן התייר אח"כ ר"י נשיאה כמפורש בערבו).

ואדמה כי למותר לנו להביא באריכות יותר מדאי עוד ראיות לזה למי שרוצה להביט בעין פקוחה על כל השתלשלות דברי ימי היהודים, ולמי שאינו מאמין לא תועיל אף אלף ראיות.

וכאשר הבאנו לעיל שלא היתה שום מחלוקת בישראל, והמחלוקת הראשונה שמצינו בין חכמי ישראל היתה בדבר הסמיכה ביו"ט כמפורש חגיגה פ"ב מ"ב יוסי בן יעזר אומר שלא לסמוך יוסף בן יוחנן אומר לסמוך, וזה אך באיסור דרבנן בדין שבות אם נהג גם במקדש, ובין הלל ושמאי מצינו אך ג' מחלוקות, והנה עד ימיהם קרוב מאוד לומר שהיה להם כמה וכמה מאות סדרים קמנים וזה שאמרו חגיגה יד. לר' יהודה בן תימא היה שש מאות או שבע מאות סדרי משנה, כי מס' שבת כמו שהיא בידינו היום היתה להם מחלוקת למס' הרבה

„נומלין לירים וכו', ותחשוב שאחד משני „הדברים האלו אינו מקובל מפי משה „בסיני, אבל הטעם אמרו שם נב: שאחד מהן איסור להשתמש בע"ה והשני מתיר, וכן כל מה שידמה לאלו המחלוקת שהם ענפי הענפים. ע"ש בדבריו היקרים.

ואח"כ כשבאו ימי החורבן והוצרכו לגזור גזירות וסייגים כרי שלא יטמעו בין העב"ם התחילה המחלוקת ביתר שאת. וכן כשהתחילו לברר הדינים לכל פרטיהם ודקדוקיהם. כשם שאין פרצופיהם דומות זו לזו כך דעותיהן ומדברותיהן אינן דומות, וכמו שנראה בספרי הנביאים שאע"פ שכמה נביאים התנבאו נבואה אחת אבל בלשונם לא מצינו שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, כי אך תורת משה נאמרה מפי הנבורה ולא נשתנית אפילו קצו של יו"ד ולכן נאמר וידבר ה' אל משה לאמר, שהיה צריך לומר בדבריו של הקב"ה וכאשר שגור לומר שכינה מרברת מתוך גרונו של משה, ולכן אנו אומרים „אני מאמין שנבואת משה רבינו היתה אמיתית“ כלומר שאין בה שום אות חסר או יתר, אבל בנבואת הנביאים אנו מאמינים אך שכל דברי נביאים אמת, היינו שכל מה שהתנבאו לא היתה לבטלה ונתקיימו חזיונם או יתקיימו, אבל כל נביא ונביא דיבר אל העם נבואתו כיד הלשון הטובה עליו.

וכן היה בכל משך הזמן הארוך עד רבינו הקדוש. כשלמדו פירושי התורה שבע"פ עיקרי הדינים למדו כולם בפה ולשון אחד אבל הפירושים כל ריש מתיבתא ומתיבתא למד עם תלמידיו בסיגנון הלשון שהיה ביבולתו, וזה היה נקרא בפי הראשונים בשם „תלמוד“, וזה לשון רש"ג באגרתו ח"ב פ"ג ולאלה הראשונים לא היה התלמוד כתוב בספר והיו לומדין אותו בע"פ כמו פירושי הכתובים אשר אנחנו מפרשים היום

לתלמידי

הרבה היינו כל מלאכה ומלאכה למס' בפני עצמו, וכן דיני מוקצה למסכת בפ"ע, אבל בכל מס' ומס' היה להם סידור הגיוני, ועיקרי דיני התורה שבע"פ בל"ס למדו כולם בפה אחד ולשון אחד כי מעולם לא נפלה מחלוקת בהם, אבל בפירושים ובהענפים, מתוך רוב הצרות שהתחוללו על העם כולו מיום בא העריץ העבד האדומי לשבת על כסא המלוכה, ואז כבר נפלה כח הסנהדרין מישראל עוד בימי הורקנוס, ובימי הלל נתהוו חדשות בישראל ששני בתי מדרשות שווין בתוארם ובקומם היו בירושלים, וכאשר בארנו בערך הלל באריכות שהיתה הוראת שעה כדי להציל התורה מכליון, ובפרט אח"כ בימי ארכילוס הרשע שנהרנו רכבות אלפי ישראל ועל אורו הזמן אמרו בסנהדרין פח: משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צורכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית התורה כשתי תורות, והכונה האמיתית לא שלא רצו לשמש כראוי אך לא יכלו.

ונראה כמה חולקין ב"ש וב"ה האם מצינו אף במ"א שחולקין על קבלת חו"ל? שפרי עץ הדר אינו אתרוג? או שצריך להיות חמש פרשיות בתפלין? וכדומה, וזה לשון הרמב"ם בהקדמתו לזרעים „אבל מי שיחשוב שהדינין שנחלקין „בהם כמו בן מקובלים מפי משה, וחושבים „שנפלה המחלוקת מדרך טעות ההלכות „או מפני שאחד מהן קבל קבלה אמת „והשני טעה בקבלתו או שכח או לא „שמע מפי רבו — ויבוא ראה ע"ז מה „שאמרו משרבו תלמידי שמאי והלל — „הדבר מגונה מאד, והוא דברי מי שאין „לו שכל ואין בידו עיקרים ופוגם באנשים „אשר נתקבלו מהן המצות, וכל זה הוא „ובטל — ואל יבנם בלבך ספק שמחלוקת „ב"ש וב"ה באמרם ברכות פ"ח מכבדים „את הבית ואח"כ נוטלין לידים או

ורבי ראה שמן השמים סיעוהו להוציא מחשבתו מכח אל הפועל, כי בימיו שקטה הארץ וקיסר רומי היה אוהבו הגדול, והיה עשיר מופלג שלח וקבץ את כל חכמי הדור וגם חיו אז עוד מזקני הדור העבר, וד' חייא וכל יסוד המעלה עלו מבבל ותורתם פירושי הבבליים בידם. ובכנסיה הגדולה הזאת התחיל לבנות בנינו הגדול אשר ראשו מניע השמיטה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו.

וראשית מעשיהם היה לברר וללבן את כל דיני יסודי המשנה עיקרי דיני תורה תורה שבע"פ שלא נפלה עליהם מעולם שום מחלוקת, ולדקדק בכל אות ואות. וכן כל ההלכות שנתוספו בזמן הבית אסף הביתא כלשון שהיה שגור בפי החכמים וכאשר מובא באגרת דרש"ג ח"א רפ"ג שכתב במשנה הלשון מעשה וברק בן זכאי בעוקצי תאנים, ואף שאח"כ היה נקרא רבן יחב"ו אבל יען שאז היה תלמיד יושב לפני רבי וקראוהו בן זכאי וכן היה שגור בפי כל לכן לא שינה גם רבינו הקדוש. וכן מביא מעירובין נג. ששאל רבי מי איכא דשיילי ליה לבני יהודה מאברין תנן או מעברין תנן, וזה יען שגם לרבי בעצמו היה ספק בדבר ורבי לא שינה הלשון כלום, ובכורות נו: אמר רבי נתגלה מעם משנתינו.

וגם במקום שידע היטב שהלשון חסר וצריך תיקון, אבל יען שכן היה שגור בפי רוב חכמי הדור אמרו ע"ז משנה לא זוה מסקומה כיבמות ל. לב, קידושין כה, ע"ז לה; שבועות ד, חלין לב; קמז: ואך מסר לתלמידיו פירוש המשנה שחסרה מחסרי והכי קתני וכדומה. ומכל המחלוקת שמצא רבי וחכמי דורו משני הדורות שלפניו כשראה שדבריו ר"מ המה ע"פ קבלה האמיתית עשה מדבריו ע"פ סגנון דורות הראשונים. לפתם משנה כדי שידעו הכל שהלכה כן.

לתלמידיו דילנא — זה למד באופן אחד וזה למד באופן אחר, כן היו מפרשים משנתם, — ולא הוצרכו אלא לעיקרים, עב"ל. וזה שאמרו באמת סוכה כח. על ריב"ז שלא הניח מקרא משנה נמרא הלכות — היות דאביי ורבא, ואין הכונה שלמד כל דברי ומחלוקת דאביי ורבא, אך כונתו שדיקדק בפירושי המשנה ובפרטי פרטיה וכאדם לתלמידיו, כמו היות דאביי ורבא.

וכן אח"כ בדור ר"ג כיבנה נעשה דבר גדול שניררו כל מחלוקת דב"ש וב"ה וקבעו הלכה כב"ה, ובכמה דברים הודה ב"ה לב"ש, ובכמה דברים קבעו הלכה כב"ש, ועי"ז נתמעמה המחלוקת, אבל לא יכלו עוד לבא לידי נמר ללמוד בפה אחר ולשון אחד כי קפצה עליהם רוגזו של חורבן ביתר, וכן בדור רשב"ג באושא לא נתבטלו עדיין הגזירות.

אבל בימי רבי שכבר נתפורזו כל העם לכל ארבע רוחות השמים וראה שנתרבו בשני הדורות כ"ב המחלוקת בין חכמי הדור, הבין רבינו הקדוש בעין שכלו וברוח קדשו שבאה העת לברר וללבן את כל דיני תורה שבע"פ עם כל פרטיה ודקדוקיה ומכל סגנוני הפירושים שנשנו בכל ישיבות א"י וגם בבבל לעשות האוהל אחד ולגרום בפה ולשון אחד לכל העם כולו ולעשותם בסגנון המשנה הישנה.

ורבינו הקדוש ששימש רוב ימיו אצל כל ראשי חכמי הדור דאושא ראה שסגנון שלמד ר' מאיר מה שקיבל מר"ע רבו הוא, הסגנון היותר נח וקצר ומסמנו לקח רבינו הקדוש ליסוד המשנה.

והנה דבר זה מוסכם בכל ישראל שרבי סידר המשנה וכמפורש יבמות סד: שאמרו, מכרי מתנתין מאן תיקן רבי, וכן בשבועות ד. אמרו ולמעמיך רבי גופיה היכי סתים לן הכא היכי וכו'.

בגמרא כשבת ג: כי קאי רבי בהא מסכתא, שם קיד. אי בחדא מסכתא, שם קיח: צורבא מרבנן דשלים מסכתא, עירובין גג. דוד דגלי מסכתא, שם נג: וא"ל מסכתא, ונדרים ת. האומר אשנים ואשנה מסכתא, וקידושין סט: ואפילו במסכתא כלה, וב"ק קב. כולה נזיקין חדא מסכתא, וב"מ כג: בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני כמלייהו במסכתא, שם צז. אנא מצי אישתמוטי לכו ממסכתא למסכתא, ובהוריות י: איקימתן מסכתא, וסנהדרין מט. פתיח להו במסכתא. וכן נזכרה באדר"ג פכ"ד, ובמ"ד פי"ח-כ"א, שהש"ר פ"רמ.

והנה אם המסכתות נסדרו כסדרן ע"י רבי נשאל כבר מרבינו ש"ג כדמוכא באגרתו ח"א פ"ד והשיב דעו כי כאשר סידר רבי את המשניות. לא סדר אותן לפי המסכתא זו אחר זו אלא שנה כ"א בפ"ע — ולא ידענו איו מסכתא למד רבי ראשונה, אבל ההלכות ופרקי כל מסכתא סידר רבי אחת אחת כדאמרינן ע"ז ז. אר"ה בחדא מסכתא לא אמרינן אין סדר למשנה אבל בתרי מסכתא אמרינן אין סדר למשנה וכל חדא מינייהו איכא למימר דלמא תניא רבי ברישא והיכא דמשבחינן סתם ואח"כ מחלוקת בחדא מסכתא אמרינן אין הלכה כסתם, או מחלוקת ואחר כך סתם בחדא אמרינן הלכה כסתם אבל בתרתי לא אמרינן משום דלית להו סדר, ורב יוסף נמי הבין ס"ל עכ"ל. ואעפ"כ ימרוח הגאון להעמיד סדר המסכתות, וכן הרמב"ם בהקדמתו לזרעים עמל ויגע למצא סדר להמסכתות.

ובאמת מצינו כן בגמרא כתענית ב. שאמרו אלא תנא מר"ה סליק, ובסוטה ב. אמרו מכדי תנא מנזיר סליק, וכן אמרו שם איידי דתנא כתובות ותני המדיר תנא נדרים, ואיידי דתני נדרים

וכן הוסיף רבי לפעמים פירוש קצר למשנה הקודמות כשבת פ"ז מ"ט הבנים יוצאין בקשרים — הוסיף רבי וכל אדם אלא שדברו חכמים בהוה, וכן בנדרים פ"ה מ"ה לא דברו בנשיא אלא בהוה, שהמשנה בעיקרה נשנית כבר בזמן הבית, ומחלוקת ר' יהודה וחכמים בלשון מה שנשנית והכותב חלקו לנשיא, אם הוא דוקא או לא.

וע"י חכמתו הגדולה בעזרת כל החכמים כולם קבץ כעמיר גורנה כל תמצית דברי כל החכמים שעד ימיו בקוצר מלין, ורמזו בהן גם כל הלכות התוספתות והפירושים שהיו עד ימיו, שכולם ילמדו בפה ולשון אחד בכ"מ שמרכיזין תורה, עד שתלמידו הגדול אילפא התפאר שיראה לכל מי שיביא ברייהא חרשה שהיא כבר מרוזם במשנה, וכל ישראל קבלו עליהם הסכמות סידור המשנה שיצתה מתח"י רבינו הקדוש וישיבתו.

והכפר הקדוש הוה קראו בשם משנה, שהיא באמת כמשנה לתורה שבכתב, וחלקיהו לששה סדרים כשבת לא. אר"ל מאי דכתיב והיה אמונת — אמונת זה סדר זרעים, עתך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות, ובלשון קצרה נקרא בשם ט"ם והכונה ששה סדרים.

אבל מה שמצינו חנינה ג. וכולה הש"ס, ושם י. הפורש מש"ס לש"ס וכן מו"ק ג: ונסיב לה הש"ס, הוא מהצענזור שהיה כתוב תלמוד ונשתנה בדפוס בסיליאה בדמוכא בדק"ס.

וכל סדר נחלק למסכתות (או כאשר אנו רגילין לקרא בשם גמרא), וזה כנוי לתורות ומאמרים המדברים על ענין מיוחד מעניני תורה שב"עפ והוא מלשון המקרא שופטים פו, המסכת". ושם מסכתא כבר נזכרה הרבה פעמים

תנא נזיר, ובשבעות ב: אמרו מכדי תנא ממכות סליק מ"ש דתני שבועות.

והלשון פרק מצינו סוכה כב: תנן באידך פרקין, ר"ה לא: תקנות שהתקין ריב"ז שית דהאי פרקא וחדא דפרקא קמא. ויבמות ט. בפרקין קאמרינן.

ובתובות טז. מי סברת ר"י אהאי פרקין קאי, אמנו קאי ואפרקין קמא קאי, וובחים טז. אדתני באידך פרקין, ונדה סח: אריש פרקין קאי, ושני פעמים מצינו שם הפרק כב"מ לה: שאמרו ופרקין המפקיד הוה ונדה מה. לפרקין דיוצא דופן. והנה אף שהפרקים מסודרים ע"פ רבי

כדאמר רש"י וכדמוכא לעיל אעפ"כ מצינו בברכות בכל הנוסחאות פ' מי שמתו הוא פ"ג, ותפלת השחר פ"ד, וברש"י שם פ' מי שמתו הוא אחר תפלת השחר, ובמנילה נגמרא פ' הקורא קודם פ' בני העיר ובמשניות וירושלמי והרא"ש פ' בני

העיר ואח"כ פ' הקורא. ובכתובות בכל הנוסחאות פ' מציאת האשה קודם פ' המדיר וברש"י שם המדיר ואח"כ מציאת האשה. ובנטיין בבולם פ' האומר ואח"כ פ' מי שאחזו, וברש"י שם מי שאחזו קודם

פ' האומר. ובסנהדרין נגמרא פ' כל ישראל הוא האחרון, ובמשנה וירושלמי פ' הנחנקין הוא האחרון, ובמנחות נגמרא ר' ישמעאל פ"ג, אלו מנחות פ"ג, התורה

פ"ח, כל קרבנות פ"ט, שתי מדות פ"י, ובמשנה, אלו מנחות פ"ו, התורה פ"ז, כל קרבנות פ"ח, שתי מדות פ"ט, ר' ישמעאל פ"י. וכן הוא במתניתא דבני מערבא, וכן כתב בשיטה מקובצת בסוף

מנחות שבכל הנמרות כ"י שבידו מסודר ר' ישמעאל אחר שתי מדות. ונביא סדר המסכתות וכמה פרקים בכל מסכתא.

סדר זרעים.

סדר המסכתות במשנה ובבבלי וירושלמי במדר הזה, המה.

ברכות (ט' פרקים).

פאה (ח' פרקים).

דמאי (ז' פרקים).

כלאים (ט' פרקים).

שביעית (עשרה פרקים).

תרומות, והרמב"ם קראה תרומה גדולה (י"א פרקים).

מעשרות, ובמתניתא דבני מערבא נקראת מעשר ראשון (חמשה פרקים).

מעשר שני (ה' פרקים).

חלה (ד' פרקים).

ערלה (ג' פרקים).

בכורים (ג' פרקים), ויש עוד שם פרק רביעי בשם אנדרוניגוס אך הרמב"ם לא

חשבה. וכן סידר אותם הרמב"ם, ובספר הליכות עולם חשיב ערלה, חלה, בכורים.

ובתוספתא הסדר, ברכות, פאה, דמאי תרומות, שביעית, כלאים, מעשרות, מע"ש, חלה, ערלה, בכורים.

בס"ה אחת עשרה מסכתות, ושבעים וארבעה פרקים מלבד פרק אנדרוניגוס.

ונגמרא בבבלי אך על מס' ברכות, וירושלמי על כל הסדר.

סדר מועד.

במשנה שבמשניות שבת (כד פרקים).

עירובין (עשרה פרקים).

פסחים (עשרה פרקים).

שקלים (ח' פרקים).

יומא (ח' פרקים). (ונקראת גם מס' בכורים).

סוכה (ה' פרקים).

ביצה (ה' פרקים). (ונקראת ג"כ מס' יו"ט).

ר"ה (ד' פרקים).

תענית (ד' פרקים).

מנילה (ד' פרקים).

מועד קמץ (ג' פרקים).

חינה (ג' פרקים).

וכן הוא סדר הרמב"ם ובעל הליכות עולם.

בכא בתרא (עשרה פרקים), ועל השלשה בבות אלו אמרו כולה נזיקין הדא מסכתא היא. וכן הוא בש"ש"ר פ' ראשו כתם שנוזיקין שלשים פרקים וכוונתן על הנ' בבות. וכן חשיב הרמב"ם הנ' בבות לחדא מסכתא.

סנהדרין (יא פרקים).

מכות (ג' פרקים).

שבועות (ח' פרקים).

עדיית (ח' פרקים).

עבודה זרה (ה' פרקים).

אבות (ה' פרקים), (כי פרק שנו הכמיה

הוא תוספתא).

הוריות (ג' פרקים).

ובבבלי הסדר ב"ק, ב"מ, ב"ב, ע"ו, סנהדרין, שבועות, מכות, עדיית, הוריות, אבות, וזה נגד גמרא מפורשת בריש שבועות שאמרו מכדי תנא ממכות קא סליק, ובהלכות עולם קא חשיב עדיית, הוריות, ע"ו, אבות, ובירושלמי הסדר כמו בבבלי אך חסר עדיית ואבות, אבל במתניתא דבני מערבא איתנייהו. ובתוספתא הסדר כמו במשניות אך חסר מס' אבות.

בס"ה שמונה מסכתות אם נחשוב הנ' בבות לחדא מסכתא, ולפי החלוקה שבגמרא המה עשר מסכתות וע"ג פרקים. ויש לנו גמרא על כך הסדר מלבד עדיית. ואבות בבבלי וגם בירושלמי.

סדר קדשים.

במשנה שבמשניות וזכרים ונקראת ג"כ שחיטת קדשים ככ"מ קט: וכן הוא ברש"י ברכה ד"ה וכן כתפיו (יר פרקים).

מנחות (יג פרקים).

חולין (יב פרקים).

בכורות (ט' פרקים).

ערכין (ט' פרקים).

תמורה (ו' פרקים).

כריתות (ששה פרקים).

מעילה (ששה פרקים).

ובבבלי הסדר שבת, עירובין, פסחים, ביצה, מ"ק, חגיגה, ר"ה, יומא, סוכה, תענית, שקלים, מגילה, והוא כרצון המדפיסים.

ובירושלמי הסדר שבת, עירובין, פסחים, יומא, שקלים, סוכה, ר"ה, ביצה, תענית מגילה, חגיגה, מ"ק.

בס"ה יב מסכתות, ושמונים ושמונה פרקים. ויש לנו גמרא על כל המסכתות חוץ ממסכתא שקלים שהוא מתלמוד ירושלמי אך נדפסה תמיד בבבלי.

ויירושלמי יש לנו גמרא על כל הסדר חוץ מארבעה פרקים האחרונים דמסכתא שבת שחסרה המשנה והגמרא, ונמצאת המשנה במתניתא דבני מערבא.

סדר נשים.

במשנה שבמשניות יבמות (טז פרקים).

כתובות (יג פרקים).

נדרים (יא פרקים).

נזיר (ט' פרקים).

סוטה (ט' פרקים).

גיטין (ט' פרקים).

קידושין (ד' פרקים).

והרמב"ם סידר יבמות, כתובות, נדרים,

נזיר, גיטין, סוטה, קידושין.

ובמשניות שלנו נסדר ע"פ תיקון של התוספות יום טוב בפתיחתו לסוטה.

ובבבלי הסדר יבמות, כתובות, קידושין,

גיטין, נדרים, נזיר, סוטה, ובירושלמי

יבמות, סוטה, כתובות, נדרים, גיטין,

נזיר, קידושין. ובמתניתא דבני מערבא

נשים (כן נקראת שם מסכתא יבמות), כתובות,

נדרים, נזיר, גיטין, קידושין, סוטה.

בס"ה שבע מסכתות וע"א פרקים.

ויש לנו גמרא על כל הסדר בין בבבלי

ובין בירושלמי.

סדר נזיקין.

במשנה שבמשניות בכא קמא (עשרה

פרקים).

בכא מציעא (עשרה פרקים).

תמיד (ז' פרקים).

מדות (ה' פרקים).

קנים (ג' פרקים).

ובגמרא הסדר זבחים, מנחות, חולין, ערכין, תמורה, כריתות, מעילה, קנים, תמיד, מדות. ובהליכות עולם, זבחים, מנחות, חולין, בכורות, ערכין, תמורה, מעילה, כריתות, תמיד, מדות, קנים. ובתוספתא חולין, מנחות, בכורות, ערכין, תמורה, מעילה, כריתות, קרבנות (כן נקראת מס' זבחים). ויש בכבלי גמרא על כל המסכתות מלבד קנים ומדות.

בס"ה אחת עשרה מסכתות וצ"א פרקים. וגמרא ירושלמי נאבדה מאתנו, וזה לא כבר נדפסה על מס' חולין ובכורות ויצאו ע"ז מערדים מן הרבנים החכמים שאין זה ירושלמי אמיתי.

סדר מהרות.

במשנה שבמשניות כלים (שלישם פרקים). (וכן הוא בשהש"ר פ' ראשו כהם פז).

אהלות (יח פרקים).

נגעים (יד פרקים).

פרה (יב פרקים).

טהרות (י' פרקים).

מקואות (י' פרקים).

נדה (י' פרקים).

מכשירין (ששה פרקים).

זבים (ה' פרקים).

טבול יום (ד' פרקים).

ידים (ד' פרקים).

עוקצין (ג' פרקים).

ובפי' רב האי גאון לס' טהרות קא חשיב כלים, אהלות, נגעים, פרה, נדה, מקואות, טהרות, מכשירין, זבים, ידים, טבול יום, עוקצין. וכן הוא בתוספתא אך עם קא חשיב טבול יום ועוקצין למסכתא אחת בשם טבול יום. ובגמרא נדפס מס' נדה בראשונה יען שאך על מסכתא זו יש גמרא. ובירושלמי יש לנו גמרא אך על שלשה פרקים הראשונים למסכתא נדה. בס"ה יב מסכתות ומאה וכ"ו פרקים.

בס"ה ששים ואחת מסכתות, אם נחשוב ג' בבית כאחד, ואם נחשבם לג' מסכתות יהיו ששים ושלוש מסכתות. והפרקים בס"ה חמש מאות ועשרים ושלושה, חוץ מפרק הרביעי דמסכתא בכורים.

וכן כתב בשם הגדולים ח"ג וו"ל תלמוד בבלי נימטריא תקכד כמנין פרקי שיתא סדרי משנה. ובמ"ר פי"ח מביא ששים המה מלכות ששים מסכתות, וכן מובא ברמב"ם בהקדמתו לזרעים. וכן הוא בזהר פנחס ריו. וזה יען שג' נכות חשויים למסכתא אחת וכן טבול יום ועוקצין למסכתא אחת.

ואנב אורחא נביא כל ראשי וסיומי המסכתות.

- 1 ברכות. מאימתי קורין את שמע בערבין — עת לעשות לה'.
- 2 פאה. אלו דברים שאין להם שיעור הפאה — כי השוחד יעור עיני פקחים.
- 3 דמאי. הקלין שבדמאי השיתין — איזו היא נוטל מכל חביות וחביות.
- 4 כלאים. החמים והזונין אינן כלאים זב"ז — השק והקיפה מצטרפין לכלאים.
- 5 שביעית. עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית — כל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו.
- 6 תרומות. חמשה לא יתרמו — ר' שמעון מתיר כאן וכאן.
- 7 מעשרות. כלל אמרו במעשרות — אע"פ שאביהן תרומה הרי אלו יאכלו.
- 8 מע"ש. מע"ש אין מוכרין אותו — ובימיו (של יוחנן כהן גדול) אין אדם צריך לשאול על הרמאי.

- 9 הלה. חמשה דברים חייבים בחלה — הקונה בסוריא בקנה בפרוור שבירושלים.
- 10 ערלה. הנוטע לסייג ולקירות פסור מן הערלה — הערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים.
- 11 בכורים. יש מביאין בכורים וקורין — והן מחלקין ביניהם כקדשי המקדש.
- 12 שבת. יציאת השבת שתיים שהן ארבע — פוקקין ומודדין וקושרין בשבת.
- 13 עירובין. מכוי שהוא גביה למעלה מב' אמה — שלא התירו לך אלא משום שבות.
- 14 פסחים. אור ליד' בודקין את החמץ — לא זו פוטרות זו ולא זו פוטרות זו.
- 15 שקלים. באחד באדר משמיעין על השקלים — האומר בכורים קדש אינן קדש.
- 16 יומא. ז' ימים קודם יום הכפורים מפרישין כה"ג מביתו — אף הקב"ה מטהר את ישראל.
- 17 סוכה. סוכה שהיא גביה למעלה מב' אמה — טבעתה קבועה וחלונה סתומה.
- 18 ביצה. ביצה שנולדה ביו"ט בש"א האכל — מדבריות הלנות באפר.
- 19 ר"ה. ארבעה ראשי שנים — שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן.
- 20 הענית. מאימתי מזכירין גבורות נשמים — זה בנין ביהמ"ק שיבנה בב"א.
- 21 מגילה. מגילה נקראת בי"א — רא"א אין מפטירין בהודע את ירושלים.
- 22 מ"ק. משקין בית השלחין במועד — ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים.
- 23 חגיגה. הכל חייבין בראיה — וחכ"א מפני שהן מצופים.
- 24 יבמות. מ"ו נשים פוטרות צרותיהן — בפוגנות הוציאה להם מקלו ותרמילו וס"ת שהיה בידו.
- 25 כתובות. בתולה נשאת ליום הרביעי — גרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות קפוטקיא.
- 26 נדרים. כל כנויי נדרים כנדרים — ותהא נטולה מן היהודים.
- 27 נזיר. כל כנויי נזירות כנזירות — שכבר היה עליו (על שמואל) מורה של בשר ודם.
- 28 סוטה. המקנה לאשתו רא"א מקנה לה ע"פ שנים — ותחית המתים בא ע"י אליהו ז"ל.
- 29 גיטין. המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב — והיה אם לא תמצא חן בעיניו.
- 30 קידושין. האשה נקנית בשלשה דרכים — שנאמר וישמור משמרתו מצותי חקתי ותורותי.
- 31 ב"ק. ארבעה אבות נויקין השור והבור — אף הנסורת של בעל הבית.
- 32 ב"מ. שנים איחוזין במלית זה אומר אני מצאתיה — והשאר של תחתון.
- 33 ב"ב. השותפין שרצו לעשות מחיצה — הרוצה שיעסקו בדיני ממנות ישמש את שמעון בן ננס.
- 34 סנהדרין. דיני ממונות בשלשה — חוץ מוזממי בת כהן וביעלה.
- 35 מכות. כיצד העדים נעשים וזממן — ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.
- 36 שבועות. שבועות שתיים שהן ארבע — זה הכלל כל המשנה — מחובה לפטור חייב.
- 37 עדיות. שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן — והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

- 38 ע"ג. לפני איריהן של עכו"ם ג' ימים אסור — השכין שפה והיא מהורה.
- 39 אבות. משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע — לפוס צערא אנרא.
- 40 הוריות. הורו ב"ד לעבור — ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ.
- 41 זבחים. כל הזבחים שנובחו שלא לשמן כשרים — אבל הזמן והנותר והטמא שוים בזה ובוה.
- 42 מנחות. כל המנחות שנקמצו — אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיביין אדם את דעתו לשמים.
- 43 חולין. הכל שוחטין ושחיטתן כשרה — ומה מצוה קלה אמרה תורה — ק"ח על מצות החמורות בתורה.
- 44 בכורות. הלוקח עובר חמור של נכרי — אין אחד עשר מקודש.
- 45 ערכין. הכל מערכין ונערכין — שנאמר גאולת עולם תהיה ללויים.
- 46 תמורה. הכל ממירים אחד אנשים ואחד נשים — אינו רשאי לשנות.
- 47 כריתות. שלשים ושש כריתות שבתורה — מפני שהוא ואביו חייבין בכבוד רבו.
- 48 מעילה. קדשי קדשים ששחמן בדרום מועלין בהן — עד שיוציא את כל הכוס.
- 49 תמיד. בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבהמ"ק — ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.
- 50 מדות. בשלשה מקומות הכהנים שומרין בבהמ"ק — לעמוד לשרת לפני ה' בבית קה"ק.
- 51 קנים. חטאת העוף נעשית למטה — בישישים חכמה וארך ימים תבונה.
- 52 כלים. אבות הטומאה השרץ — אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת במהרה.
- 53 אהלות. שנים בטמא מת — ומקום הלגיונות.
- 54 נגעים. מראות נגעים שנים שהן ארבע — ומביא קרבן עני.
- 55 פרה. ר"א אומר עגלה בת שנתה — וכולן שעשו משעלה עמוד השחר.
- 56 מהרות. שלשה עשר דבר בנבלת העוף המהור — אם נתנן בשבולת הנהר דיו.
- 57 מקואות. שש מעלות במקואות זו למעלה מזו — ואם אינו נראה מובל ואוכל בתרומה.
- 58 גדה. שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן — מבלה ביום של אחריו — ומנען ובעילתן תלויים.
- 59 מכשירין. כל משקה שתחלתו לרצון — ורוב החלב לאדם.
- 60 זבים. הרואה ראייה אחת של זוב — והכלים שנשמאו במשקים.
- 61 טבול יום. המכנס חלות על מנת להפריש ונשכו — מפני שהוא תנאי ב"ר.
- 62 ידים. מי רביעית נותנין לידים לאחד אף לשנים — וכשלקה מהו אומר ה' הצדיק.
- 63 עיקצים. כל שהוא יד ולא שומר — ה' יברך את עמו בשלום.

ראשי מתיבתות בכל תפוצות הגולה, אבל בהמתיבתא עצמה היו וזהירין ללמוד בע"פ וזה כונת רש"ג כמה שאמר במתק לשינו שתלמוד ומשנה לא אכתיבו — וזהירין „רבנן“ למגרסינהו ע"פ „אבל מנסחי דכתיבי“ היינו שתחת יד הריש מתיבתא היתה מונח המשנה בכתביה, וכאשר נבאר הלאה. וכן כתב הרמב"ם בהקדמתו ליד החוקה וז"ל מימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חבור שמלמדין אותו ברבים בתורה שבע"פ, אלא בכל דור ודור ראש ב"ד או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא שלמד ע"פ ברבים. — וכן היה הדבר תמיד עם רבינו הקדוש, והוא קיבץ כל השמועות — וחיבר מהכל ספר המשנה ושננו לחכמים רבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם ורצו בכ"מ כדי שלא תשתכח תורה שבע"פ מישראל. וכן הוא דעת תוס' הר"ד מוכא נימין ס. שרבי כתב המשנה. וכן הוא דעת רבינו שמואל הנגיד במבוא התלמוד שהמשנה נכתבה ע"י רבי.

אבל דעת רש"י נראה שלא נכתבה המשנה מיד רבי כסוכה כח: ברש"י ד"ה מקרי ומתני — וז"ל לקראות שבכתב ולשנות משניות הערוכות וסדרות בע"פ. וכן הוא ברש"י עירובין סב: שאמר שלא היתה הלכה כתובה גם בימי אביו אפילו הלכה אחת חוץ ממגילת תענית. וכן מביא הר"ר יעקב חניז בפרושו על המשניות, וכן הוא דעת כמה מחכמי האחרונים שהמשנה והתלמוד לא נכתבו עד רב גיזי ורב סימונא. והביאו כמה ראיות ע"ז כדמוכא באריכות בכרם חמד שנת 1838 מדף 62 והלאה.

אבל השכל הכריא מחייב לומר שאי אפשר בשום אופן לומר שלא נכתבה המשנה ע"י רבי, כי איך אפשר לומר

אם נכתבה המשנה ע"י רבי
או אך נסדרה על ידו.

הנה כבר נשאלה שאלה זו מרבינו יעקב בר נסים לרבינו שרירא נאון באגרתו ותשובתו היתה בקצרה וזה לשונו ח"ב פ"ד בנוסח היוחסין דפוס קושמנדינא, ודכתבתין, כיצד נכתבה המשנה ונכתב התלמוד. תלמוד ומשנה לא אכתיבו אלא תרוצי הו מתרצה, וזהירין רבנן למגרסינהו על פה אבל מנסחי דכתיבי, דאמרינן בתמורה דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאוסרן בכתב וכו', והנה יען שרבריו אלו סותרין זא"ז שמתחלה אומר רבינו שתלמוד ומשנה לא אכתיבו, ואח"כ אמר אבל מנסחי דכתיבי, ואח"כ מביא ראיה מתמורה שדברים שבע"פ אי אתה רשאי לאוסרן בכתב. לכן הגיה הר"ש שולם המוציא לאור את היוחסין וכתב שצ"ל ברבריו רבינו „אבל לא מנסחי דכתיבי“, וכן הוא בנוסח ב"ג ונייבור, אבל רבינו בעצמו כותב באגרתו כמה פעמים שרבי כתב את המשנה כדמוכא שם ח"א פ"ב וז"ל ולא הו חר מן הראשונים דכתב מדעם עד סוף ימי דרבינו הקדוש. וכן ברפ"ג יאמר וביומי דרבי אסתיע מלתא ותרצינאו וכתבינאו. וכן יאמר שם בפ"ה ודאמרינו מה ראה ר' חייא לכתבם (להכרייתות) ואמאי לא כתבם רבי. אלו בקש רבי לכתוב — אלא רבי עיקר הדברים תיקן וכתב. ובח"ב רפ"ב יאמר ולא הוה להון להנך קמאי עד דאפטר רבי חבור כתוב וגרסין ליה בע"פ.

ומכל אלו המקומות אנו רואין בבירור שדעת רבינו שרבי כתב את המשנה, וא"א לומר שכונתו לאו דוקא אך רבי סדרם, וכבר בארתי בפרושי פתשנן הכתב להאגרת דרש"ג שדעת רבינו כאמת שרבי כתב את המשנה אך דעתו שהמשנה בכתבה לא נהפשה אצל יחידים ורבינו הקדוש שלח העתקות לכל

כבר נבראה עמה כמעט כל השקלא וטריא דגמרא, כי להבין המשנה הנאמרת בקיצור נפלא בע"ב צריכין אנו לומר כשלמדו המשנה בישיבת רבין מסר להם כל הפירושים וכוונות האמיתים שלהם, אך הראשונים שהיה לכם רחב כפתחו של אולם לא היו צריכין לעשות סדר נכון ולשון אחד מהפירושים כאשר לא הוצרכו הראשונים בזמן הכית לסידור משנת רבי כי המשנה בקצרה וביסודה היה די להם לידע כל דיני התורה, אבל אח"כ כשנתמעטו הלבבות וכיבד הגלות עלה עד מרום קצה, הוצרכו לעשות גם מהפירושים חותם תכנית שכולם ילמדו בפה ולשון אחד כדי להקל מהם הבנת המשנה, ועי"ז נבראו ברייתות דר"ח ור' אושעיא ובר קפרא ולוי ושמאל וקרנא, וכל מה שהתרחקו סדור רבי נשכחו מהם פירושי המשנה לאמיתתם והוצרכו לפלפל עד שברדו הקבלות האמיתות וכונו להפירוש כמו שלמד רבי עם תלמידיו וכבר האריך בזה רש"ג באגרתו וכל דבריו אמת וצדק.

רבי והלכותיו במשנה.

הנה כבר אמרנו לעיל שרבי היה צריך להוסיף במשנה אך קבלת שני דורות שלפניו וזה יען שכל מחלוקת ב"ש וב"ה כבר הובררו ביבנה ונפסקה הלכה כב"ה, ובימיהם כבר נתוספה על יסוד המשנה, ורבי הוצרך להוסיף אך מחבמי הדור דיבנה וראישיא. אבל חבמי דורו היו כבר נחשבין להנאים שאחרי סידור המשנה, ולכן מצינו אך מעט מועיר מהתנאים דדור רבי, וגם המאמרים הנמצאים במשנה מכל חברי רבי המה אך פירושים קצרים להמשנה, ואשר גם בלעדי דבריהם היינו מבינים דברי המשנה, או שמובא דבריהם במשנה הלבות מה שקבלו מרבותיהם חבמי אישא או קבלות קדומות, וגם רבי בעצמו שהוא

היה

שהובאה כל הששה סדרי משנה בלשונה בלי חסר בלי יתר מא"י לבלל ולכלל הארציות למקום מושבי בני"ע"פ? האם הובאו ע"י אנשים שתורתם בפיהם? מי יאמין להם בדבר גדול כזה לומר שלא החסירו ולא הותירו אות אחת ממנה, וערכך ערבא צריך. ואנו רואין בכל היות דרב ושמאל ורב כהנא ורב אסי ור' שילא וכל גדולי חבמי הדור כולם שקלו וטרו בדברי המשנה כעל ספר שהיה לנגד עיניהם. ועוד גם אם נרצה להאמין לומר ששלח בכל ישראל חכמים אשר ידעו בע"פ את כל דברי המשנה האם לא היו הדרכים או בחוקת סכנה? ומה עשו אם לא בא האיש הנשלח לשם שלם בנופו ושלם בתורתו? אלא ודאי רבינו משה אמת ותורתו אמת שמשום עת לעשות לה' הפרו תורתך התירו לכתוב התורה שבע"פ, והעתיקו המשנה והובאה לכל המדינות וידעו כולם שסבית דינו הגדול דרבינו הקדוש יצאו הרברים כנתינתן ססיני, אבל בהמתיהות למדו על פה.

והנה אודות הברייתות מתי נכתבו כבר האריך בזה רבינו ש"ג באגרתו ח"א פ"ה שר' חייא לא חידש טאומה ואך כשלמד רבי עמהם מסר להם בעל פה פירושי המשנה ודקדוקיה ואלו ביקש רבי לכתוב ולחבר כל מה שנשנה בימיו היו הדברים ארוכים ויגיעים אכן רבי תיקן וכתב עיקרי הדברים בלשון קצר, כי אפילו אחד הדברים יש ללמוד ממנו כמה טעמים ותלי תלים של הלכות והגדות גדולות ונפלאות וכא ר' חייא — כי ר' חייא היה תלמידו דרבי ואשר למדו רבי הוא הדבר אשר שנה ר' חייא ואין טאומה לר"ח אלא מה שהיה לרבי ואפילו דיוק דדברי המשנה הכריע בפירוש בברייתא, ע"ש בדבריו היקרים.

וראה זה פלא שתיכף כשנסדרה המשנה

אינו נולה מן העץ המתבקע גולה וחכ"א להיפוך. ע"ז פ"ד מ"ה מכרה או משכנה (לע"ז) ביטל וחכ"א לא ביטל. (ושם פ"ב מ"ז רבי זכ"ד התירו השמן הוא ר"י נשיאה נכדו). ושם פ"ה ס"א גת של עץ ינגבה וחכ"א יקלוף.

וכסדר קרשים נזכר מז פעמים, מנחות פ"ו מ"ג, פ"ח מ"ו, פ"יג מ"ב מ"ה, מ"ח מ"ט ובכולם חולק עם חכמים ואין הרבה כרבי, ובחילוף פ"ג מ"ד רבי אומר אפילו ניטל הופק כשר בעוף, בכורות פ"ו מ"ו, ערכין פ"ד מ"ב. שם פ"ח מ"ה אמר נראין דברי ר' יהודה — ודברי ר"ש. שם פ"ט מ"ג, מ"ח. תמורה פ"ד מ"ג פ"ו מ"ב. מעילה פ"ה מ"ג (ובכולן חולק עם חכמים ואין הלכה כרבי). מדות פ"ג מ"ד מוסיף על דברי ת"ק.

ובכל סדר טהרות נזכר אך אהליות פ"ח מ"ט רבי זכ"ד נמנו על קיני (שם מקום והיו נוהגין בו טומאה מספק) וטהרהו. ובוה אנו רואין את גודל אמיתתן שלא נשאו פנים גם לגדול הדור שאע"פ שהלכות רבי בתוספתות ובברייתות רבו למאוד אבל הלכותיו במשנה מעט מאוד ובכ"מ הלכה כחכמים ואך בשני מקומות הלכה כדבריו.

הלכותיו המפורסמות כגמרא מצינו ברכות יג. שסובר ק"ש ככתבה. ובשבת ד: זרק מ"ה לר"ה ור"ה באמצע חייב.

ושם ית. אחד ניתן את הקמח ואחד נתן את המים האחרון חייב וחולק עם ר' יוסי בר"י.

ובעירובין לב: כל דבר שהוא משום שבות לא נזרו עליו בין השמשות.

ובפסחים צג. גר שנתנייר בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני.

ובחגיגה כה. סובר אהל זרוק לא שמיא אהל.

היה ריש כל חכמי הדור עד שאמרו שבת נא. אילו היה ר' יוסי קיים היה כפוף וישב לפני רבי אעפ"כ לא נזכר הרבה במשנה, כי בכל סדר זרעים נזכר אך ב' פעמים, בשביעית פ"ו מ"ד שרבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד, ובמעשרות פ"ה מה שמפרש שם דברי הת"ק. ובכל סדר מועד נזכר אך שלש פעמים בשבת פ"ו מ"ה שן תחבת ושן של זהב רבי מתיר וחכמים אוסרין, ומחלקותן אי נזרינן דלמא שלפה לה ואתיא לאתויי אם לא, ושם פ"ב מ"ג מפרש מפני מה מחייב אם כותב ב' אותיות יען שמצינו שם קטן משם גדול שם משמעין. (ובמשנה שבגמרא גרס ר' יהודה). ופסחים פ"ד מ"ו מוסיף שאף הרצענים מיתרין לעשות מלאכה בע"פ.

ובכל סדר נשים נזכר שבע פעמים. בכתובות פ"ב מ"ד שאם זה אימר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי צריכים לצרף עמהם אחר, ובנדרים פ"ג מ"א בענין אנדה שאומר גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמי. ובניזיר פ"א מ"ד אמר אין זה מנלח אחת לשלשים יום. ושם פ"ד מ"ה אומר אף בתנלחת הטהרה יפר (ובגמרא הגרסא ר"ס). סוטה פ"ג מ"ה באנדה שהוכות תולה במים המאררים. ושם פ"ה מ"א מביא דרשה מן הפסוק ראייה לדין המפורסם שאסורה לבעל ולבועל. ובגמרא פ"ה מ"ו מוכא שרבי הושיב ב"ד ונשט שאם שהתה בפני סיקריקין יב חרש כל הקודם ליקח זוכה. (ומזה אנו רואין עד הכין פסטה גם בימי רבי עול הגלות עד שהוצרך לעשות החקנה הזאת).

ובכל סדר נזיקין נזכר אך ה' פעמים. ב"ק פ"ה מ"ג שאינו חייב עד שיקבל עליו לשמור (ובוה הלכה כרבי), מכות פ"א מ"ח חולק על ר' יוסי (ובוה הלכה כרבי), שם פ"ב מ"א נשמם הברזל מקחו והרג

ר' אלעזר בר' שמעון בן יוחאי שניהם למדו אצל רש"י כדמוכא לעיל, והיה גדול מרבי כב"מ פד'; מחלקותן שבת לב.:

ר' אלעזר בר' ינאי אמר לפני רבי משום ר"א בן חסמא תוספתא זבים פ"א ח"ב.

ר' אלעזר הקפר בריבי בתוספתא אהלות ספ"ח שרבי ור"י בר' יוסי ור"א הקפר שבתו כהנתו של פוי בלוד.

ר' דוסתאי בר' יהודה חולק עם רבי ערכין ל.

רב הונא ריש גלותא היה בימיו בבבל ונפטר קודם רבי ככלאים פ"ט ה"ג.

יהושע בן זירוז בן חמיו של ר"מ או יהושע בן כפיתאי חתנו של ר"ע אמר לפני רבי דין משום ר"ע, ורבי שמע תיכף לדבריו ושילשל מליתו כשבת קמו.

ר' יוסי בר' יהודה הלכו יחד כנדרים סב, והיו שניהם בעכו ואיתקבלין גבי ר' מונא כשביעית פ"ו ה"ד, וצוה ג' דברים לרבי כפסחים ק"ב. מחלקותן שבת יח, ביצה יג, ובידורשמי מעשרות רפ"א רבי ור' יוסי בר' יהודה היו מבניסין את הכלכלה לאחורי הגנת ראה אותן ר' יהודה בר' אלעאי א"ל ראו מה בניכם לראשונים וכו'.

אבא יוסי בן סימאי בזמני כיבמות קמו. יוסף הכבלי כשבא רבי ללמוד לפני ראב"ש מצאו שם שהיה מבחירי תלמידיו כמנחות יח.

ר' יעקב בר חנינא בספרי האוינו פ' יערוף אמר לרבי בא ונפשפש בהלכות בשביל שלא יעלו חלודת.

ר' יצחק (התנא) מחלקותן חגיגה יג, מגילה כז.

ר' פנחס בן יאיר ישב עם רבי בלוד כתוספתא אהלות ספ"ח, ובחולין ז; וכאשר נביא לקמן באריכות.

וביזמא עמי: כל השעורין בכזית חוץ מטומאת אוכלין.

ובמוכה ג. כל סוכה שאין בה ד' אמות וכו'.

שם מו, תפלין כל זמן שמניחן מנרד עליהם.

וביבמות כד: הואיל ומכוער הדבר תצא. ושם סד: סוכר בתרי וימני היו חזקה וחולק על אביו.

ובכתובות סח. בת הניזונות מן האחין נוטלת עישור נכסים.

ובקידושין ס: כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי.

ובגמין לג. ביטלו מבוטל.

ושם סג. הולך כוכי דמי.

וב"מ נ: יד המוכר על העלינה.

וב"ב יד. שיעור ס"ת.

ושם עו. אותיות נקנית במסירה.

ושם קג: אין הבבור נוטל פי שנים בשבת.

ובסנהדרין ג: דיני ממונות בחמשה.

ושם פג. הויד במעילה רבי אומר במיתה.

ובזבחים צו. מריקה ושטיפה בצונן. ושם ק: אנינות לילה דרבנן.

ומנחות כ: עצים קרבן מנחה הן.

ושם כח: כלי שרת שעשאן של עץ פסול.

ושם עד: כל המנחות נעשות בכלי. ובחולין מו: השוחט במחובר לקרקע שחיטתו כשרה.

ושם מה: חום השדרה שנפסק ברובו. ושם נא. מחט שנמצא בבית הכסות. ושם נו: שמוטת ירך בעוף כשרה.

ובכורות נא. בכל פודין חוץ משמרות. וכן נזכר הרבה פעמים בתוספתא ובספרא וספרי.

חברי רבי ובני דורו.

ר' אחי בר' יאשיה היה בבבל בזמנו כקידושין עב.

רב אשי אמר רבי כן הוא בניטין למי:
אר"ז א"ר חנינא א"ר אשי אמר רבי,
אבל הוא מ"ס וצ"ל א"ר זורא א"ר אסי
א"ר חנינא אמר רבי כגרסת הר"ף
והרא"ש ביבמות פ"ב ס"ג. וזה ברור.

בונים בן בונים היה עשיר גדול בזמן
רבי וכשבא לקמיה א"ל פנו מקום לבן
מאת מנה כעירובין פה: ושגר לרבי מודיא
קונדסא דמן נאיסה כעירובין פנ.

ר' בון בר כהנא בשמו כתענית פ"ג
ה"ד, ולא שהיה תלמידו או בוסנו אך
היה בידו קבלות מהראשונים כמבואר
בערכו.

בר קפרא תלמידו הגדול דרבי, ולדעת
הרמ"בם בהקדמתו ליד החוקה שיהיה
מב"ד של רבי, והיה גדול כ"כ בעיני רבי
עד ששאלו רבי מאי משמע כפסחים מב,,
וכן בנדרים נא: שפירש לרבי מאי לשון
תועבה — תבל — זימה, ובגזיר נב. א"ל
רבי אל תשנה רביעית, ורבי פתר לו
חלומו ככרכות ג: ועיין ערכו.

ר' ביסא היה מב"ד דרבי מובא בהג'
הראב"ד להקדמת הרמ"בם ליד החוקה,
וגם הרמ"בם בודאי מודה לו כי באמת
היה בזמן רבי.

בייתוס בן זונין ישב לפני רבי כשבת
פ"ח ה"ו.

בני בתו או בני אחתיה דר"י בן
נודגרא שהיו אלמים (שלא יכלו לדבר) והיו
יושבין לפני רבי ורבי בקש רחמים עליהם
ונתרפאו ומצאן שהן בקיאות בכל התורה
כדמוכא חגיגה ג, ועיין ערך ר"י בן
נודגרא.

ר"ה אמר רבי כתובות סח:
הלל בעי מרבי ב"ב פג; ובל"ס הוא
נכדו בן ר"ג.

ר' הלל בריה דר' וולס בירושלמי
כלאים פ"מ ה"א שהיה לו נכד בשלשים
דיבוא ויהכיה לרבי ורבי מצא בו כלאים
ושרפו. ובניטין נמ. אמר מימות משה ועד

רבי

ר' פרמא ב"ב של ר' פרמא הגדול
בכתובות ק. שאמר לרבי א"כ מה כח ב"ד
יפה והחזיר רבי את המעשה.

ר' פריפא בוסנו עיין פאה פ"ז ה"ד.
ר' שמעון בן אלעזר בנדה ג: אמר
עליו רבי רואה אני דבריו מדברי.

תלמידיו הגדולים ויש כוהם שלקחו
חלק בסידור המושגה.

אבא אבה דשמואל מצינו בירושלמי
ר"ה פ"ג ס"הו ששאל מרבי, וב"מ רפ"ד
בעי קומי רבי. וכן שלח מבבל לרבי
כפסחים קג. ילמדנו רבינו סדר הברלות
היאך.

אבא שאול נבל של בית רבי הוה
כפסחים לד, ובנדה לח. אבא שאול משמיה
דרב וצ"ל משמיה דרבי.

ר' אבא בר אחא בשם רבי ברבות
פ"א דה"ז פ"ג ה"ד אך ידוע שכל הנשיאים
נקראין בירושלמי בשם רבי, וקאי על ר"י
נשיאה.

אבדן תלמידו הגדול והיה אמורא דרבי
בירושלמי ברבות פ"ד ה"א"כח; וביבמות
קה: שאתיא יבמה לקמיה דרבי א"ל
לאבדן פוק בדקה. וכן נדה סו. ההיא
דאתאי לקמיה דרבי א"ל לאבדן זיל
בעתה. ומוהו אנו רואין שהיה כמו משמשו.
וברכות כז: א"ר אבין פ"א התפלל רבי
וכו' וצ"ל אבדן כגרסת דק"ס.

ר' אבא בר זבדא מצינו שיספר מעשיות
מרבי ככרכות פ"א ה"ח, ואפשר שקבל
זה מר' חנינא רבי.

אילפא, כתענית כד. יסופר שפ"א גזר
רבי תעניתא ולא אתא מטרא נחית קמיה
אילפא ואמרי לה אילפי וכו'. ותלמידו
הגדול הזה התפאר שכל מהנייתא דר'
חייא ור' אושעיא מרומזין במשנה כתענית
כא..

ר' אפס היה סופרו כב"ר פ"עהרה.
ואחר פטירת רבי היה מראשי הישיבה
בכתובות קג:.

אלא יהודה חייטא א"ל רבי כלך מלש"הר. ושם אנו רואין שהיה ספרא רבה שרבי אמר על ספר תהלים כמה מיושר כתב זה ור"ש בריה א"ל שיהודה חייטא כתבו.

יהודה בנו של ר' חייא יתיב בסעודה קמיה דרבי וקראו בני כסנהדרין לת.

יהודה בן נקוסה תלמידו כב"ק פא: והיה אז כבר גדול הדור, וב"ב יא: פירש לפני רבי.

ר' יהושע בן לוי אמר רבי יוסא יי, וכן יספר בשבת מו. פ"א הלך רבי וכו' ובכתובות כו. יספר מעשה בא לפני רבי, ובל"ס היה בישיבתו.

ר' יוחנן זכה עוד כשהיה עול ימים לישוב לפני רבי כמפורש פסחים ג: ובחולין נה. העיר ר"י בעצמו ששימש את רבי אך בעמידה, ושם קלו: שישב אחרי יז' שורן אחורי דרב קמיה דרבי, והתפאר שזכה לאורייתא בנין שחזא אצבעותיה דרבי מן גולניקון דיריה כירושלמי ביצה פ"ה ה"ב.

יוחנן חקוקאה שאל מרבי פסחים יג. יונתן בן עמרם תלמידו כב"ב ה, ובע"ז לו: גרם ר' נתן ב"ע וצ"ל ר' יונתן.

ר' יונתן אמר רבי זכחים צט: (לגרסת ס"א).

ר' יוסי בן שאול בעי מרבי ורבי א"ל ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אנדתי כע"ז נב; ר' יוסי ב"ש אמר רבי שבת ג, עירובין פא, ביצה יד: כז, ר"ה כד. ל, מ"ק כב, וכאזיה מקומות איתא במעות ר' אסי בר שאול והוא ר' יוסי.

יוסף חפני, בכתובות קג: צוה רבי קודם פטירתו ואמר יוסף חפני, שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני כמותי, ונפטר קודם רבי. ובש"ר פ"ב"ה אמרו שבכ"מ שהיו רואין אותו אמרו שם רבינו הקדוש ושם נקרא יוסף הארוך:

ר'

רבי לא מצינו תורה וגדולה במ"א. זונא שאל לרבי נדה פ"ג ה"ב והוא זינין הנזכר ב"ב קסד: שאמר לרבי כך מנהגו של אומה זו.

חזקיה בנו של ר' חייא ישב בסעודה קמיה דרבי ורבי קראו בני כסנהדרין לת. ועיין ערכו.

ר' חייא תלמיד וחבר דרבי שרבי קראו מארץ מרחק איש עצתי כמנחות פח: והיה סומך על שלחן רבי כעירובין עג, ורבי אמר עליו כמה גדולים מעשה חייא ככתובות קג; וכשהיו נכנסין לבית ועדא אמר רבי יכנוס ר' חייא רובה לפנים כירושלמי כלאים פ"ט סה"ג. ורבי שלחו לקרש החדש בעין טב כר"ה כה; ורבי בעי מיניה בהוריות יא; ורבי אמר עליו ועל ר"י בר' יוסי אשרי הדור שאתם בתוכו כמגילה פ"ד ה"א"דו; ורבי הרשהו לרון אף ביחודי כסנהדרין ה, ורבי התחתן עם ר"ח ככתובות סב: וכבר הארכתי בערך ר' חייא.

ר' חמא בר כיסא היה בכ"ד דרבי כדמוכא בחקדמת הרמ"בם ליד החזקה. ר' חמא בר' חנינא בשבת לת. יספר שפ"א נתאחר הוא ורבי למק"א וכו', אך כבר בארתי בערכו שצ"ל פ"א נתאחרתי אני ואבא כירושלמי שבת פ"ג ה"א.

ר' חנן אמר רבי סוכה מו: מו.

ר' חנינא בר חמא תלמידו הגדול והחביב שהיה עמו כשבא אנטיוניוס ללמוד לפני רבי בע"ז י; ור"ח בר חמא התפאר ואמר נדה פ"ב ה"ו ייתי עלי אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא שמעתי אותו מרבי להלכה כשערות ראשי, ולמעשה ג' פעמים. ובחולין נו: אר"ח זה התיר לי רבי. וקודם פטירתו צוה שר"ח בר חמא ישב בראש ככתובות קג: וכבר הארכתי בערכו.

יהודה חייטא, כב"ב קסד: כשר"ש בריה דרבי אמר לאביו לאו אנא כתבתיה

ר' ישמעאל בן סתריאל העיר לפני רבי ככבירות נו:

לוי תלמידו הגדול שאמרו למדין לפני חכמים לוי מרבי כסנהדרין יו; בעי מרבי כשבת קו, אותיב לרבי ברכות מט, ואחוי קידה קמיה רבי ומטייל קמיה בתמני סכיני כסוכה נג, וביובמות מ. כשהקשה לרבי א"ל כמדומה אני שאין לו מוח בקרקדו. וביובחיים ל: אמר רבי עליו ששאל דברי חכמה, והיה בתלוליה דר"ש בריה דרבי ככתובות ח, ושלח לרבי שיכרא בר תליסר מגני כפסחים קו, ויען שהיה בכלי שאלו רבי הראני פרסים כקידושין עב, ובשבת קנ. כתיב על פנקסיה דלוי אמרית קדפ רבי ומנו רבינו הקדוש.

נתן בר שילא ריש מבחאי דציפורי העיר לפני רבי כחולין נ: נח:

רב עירא בחולין נא. כשבא לבבל סיפר לאביו שהוא מפטיר בנסיות היה לעילה מרבי רבה ור"ה ציפורא ור' יוסי מדאה יושבין לפניו ובאת מעשה לפני רבי וכו' ופרש"י שהוא ר' יהודה הנשיא, אך בל"ס צ"ל ר"י נשיאה וכבר בארתי בערכו שגרסת הירושקין עיקר שקאי על ר' יוחנן שהיה רבו.

פלומי בעי מרבי מי שיש לו ב' ראשים — א"ל קים גלי אי קבל עלך שמתא, אדהכי אתא גברא א"ל איתיליד לי ינוקא דאית ליה ב' ראשים כמנחות לו.

ר' ראיבן איסטרובולוס, שני בניו היו תלמידי דרבי ככלאים פ"ט מה"ד.

רב היה תלמידו המובהק כעדות ר' יוחנן בחולין נה. שרב ישב לפני רבי בשורה הראשונה, ושם קלו: שנפק זקוקין דנור מפומיה דרב לפומיה דרבי וכו'. והיה פסיק סידרא קמיה דרבי כיומא כד: וב"ב קסד: ונתגדל כ"כ בעיני רבי עד שהיה במניינא דבי רבי כנישין נמ, וגם כשירד רב לבבל היה שולח לרבי

ר' ינאי אמר רבי ברכות מד; שבת לט; כ"ב פד: קינ, ובירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב, קידושין פ"ג ה"יב, כ"ב פ"ט ה"ו.

ר' יעקב בר אחא היה גדול הדור בזמן רבי כמ"ק כב: שאמרו מעשה בגדול הדור שמת אביו, גדול הדור רבי, שעמו, ר' יעקב בר אחא, וא"ד גדול הדור ר"י בר אחא שעמו, רבי, ובגדרים נו: ריב"א אמר רבי.

יעקב מעפרתים בירושלמי שבת פ"ד ה"ג ר' חוניא יעקב מעפרתים בשם רבי, והכונה שר' חוניא אמר בשם יעקב מעפרתים והוא אמר בשם רבי.

ר' יצחק בר אבדימי או כאשר נקרא בירושלמי ר' יצחק רובה היה תלמידו דרבי וכאשר בארתי באריכות בערכו.

ר' ישמעאל בר' יוסי היה תלמיד חבר לרבי, וישב בישיבתו כיבמות קה; ואמר תמיד לרבי כך אמר אנא כשבת נא; יבמות קה; ע"ז מ; נדה כה, ומצינו שרבי בעי ממנו כשבת קינ: קימ, וכן כששלח אביו דשמאל לרבי ילמדנו רבינו סדר הבלדות היאך שלח לו כך אמר ר' ישמעאל בר"י כפסחים קנ, וכשחלה ריב"י שלח לו רבי אמור לנו ב' וג' דברים שאמרת לנו משום אביך כפסחים קיח; וצוה לרבי שלשה דברים שם קיב; ורבי אמר עליו שהוא עניו מאוד כקה"ר פ"א כפ"ו, ור"י בר יוסי היה נכנס לבית הועד בראשונה גם קודם ר"ח ככלאים פ"ט מה"ג, ומזה אנו רואין שהיה כמו חבר לו אבל מצינו בפירוש בעירובין פו. שקראו "רבי" כפניו, וכן ביבמות קה: שאמר לאבדן אני ישמעאל בר"י שבאתי ללמוד תורה "מרבי", אבל באמת לא היה רבו כאשר אמר שם לאבדן וכי "רבך" אלהים? ולא אמר וכי "רבינו", ונפטר קודם רבי כב"ק פ"ו ה"ו, ועיין ערכו.

ועוד זכה להקרא בשם רביעי מה שלא זכה שום תנא או אמורא, שהיה נקרא בשם „רבינו הקדוש“ והטעם מובא בשבת קיח: ששאלו לרבי מ"מ קראו לך רבינו הקדוש והשיבם מימי לא נסתכלתי במילה שלי — ולא הכניס ידו תחת אבנטו. וכן הוא בירושלמי ע"ז רפ"ג. ויסופר במגילה פ"א ה"א כשמל אנמונינוס אתא לגבי רבי וא"ל חזי גזורתא א"ל בדידי לא איסתכלית מן יומי, איסתכלית בדידך?

ובאמת מדה זו היא אחת מאלפי מדותיו היקרות, כי אע"פ שרבי היה איסתנוס גדול בירושלמי פסחים רפ"י כשהיה אוכל ביממא לא אכל ברמשא אעפ"כ היה עמלו בתורה גדלה כ"כ עד שלא היה לו פנאי לתפלה ככרכות יג: ששאל רב לר"ח רא חזינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות שמים א"ל בר פחתי בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים.

והיה ישן ביום אך שיתין נשמי כסוכה כו; והיה אוכל חולין במהרה כפסחים לד, והיה מסבב בכך א"י וגם בשאר ארצות לתקן להם תקנות ולהורותם דיני התורה כשבת מו. שהלך לדיוספרא והורה וכו'. ובר"ה כו. אמר רבי כשהלכתי לכרכי הים וכו'. ובנדה מז: רבי הורה בלוד וכשהיה שם שאל אם יש לו בן לאותו צדיק (ר' טרפון שהיה בלוד) וא"ל שאך בן בתו יש כאן שאינו נוהג כשורה. וקראו רבי אליו והבטיחו: שאם יחזור בו יתן לו את בתו לאשה והדר ביה, ככ"מ פה, וכן יסופר שם שפ"א איקלע לאתריה דר"א בר"ש (בעיר עכנריא) ושאל אם יש לו בן לאותו צדיק וא"ל שיש לו בן שאינו הנון וקראו ואסמכיה לקראותו רבי, ומסרו לר' שמעון בן איסי בן לקוניא עד שנעשה אדם גדול ולמד בישיבת רבי, ורבי הכירו בקולו שהוא בן חבירו הגדול. ובחגיגה ה: שהלך עם ר' חייא באורחא

אגרות שלום ושאלות ככתובות סט. ועיין ערכו.

רבה בר חנא בסנהדרין ה: שע"י השתדלות ר"ח דודו קבל מרבי סמיכה. ר' רומנוס תלמידו כשבת מז. שאמר לי התיר רבי, וביבמות ס: ארי"ל עיר אחת היתה בא"י — ושינר רבי את ר' רומנוס, ובמגילה פ"א ה"ב רבי שלח את ר' רומנוס לאנמונינוס לבנות לו מזבח (וגם זה ראיה גדולה שאנמונינוס היה אוהבו דרבי ולא כהאומרים שקאי על ר"י נשיאה).

שמואל היה אסייה דרבי ורבי רצה לטוסמכיה ולא הוה מסתייעא מלתא ושמואל א"ל שלא יצטער ככ"מ פה: שמואל אמר רבי גימין סו: שמעון אפרתי לעיל ביוסף חפני.

ר' שמעון בן חלפתא (בנו של ר' יוסי) אוהבו דרבי כמ"ק מ. כשאפטר מרבי א"ל לכריה זיל לגביה דליברכך, ובשבת קנב. שאלו רבי מפני מה לא הקבלנו פניך ברנל. ובר"ר פ"ה"ז שהיה רבי מפקד נרישין כדי שיוכה בהן רש"בה. ר' שמעון בן לקיש זכה עוד בקטנותו לראות את רבינו הקדוש בירושלמי ביצה פ"ה ה"ב שאמר שלא זכה לאורייתא אלא בגין דחזא אצבעתיה דרבי מן גולניקין דידיה, ואמר בשמו שבת קל:.

למה זכה רבי להקרא בשם רבינו הקדוש.

ר' יהודה הנשיא היה כ"כ גדול בעיני בני דורו ותלמידיו עד שכמעט נשתכח שמו הפרטי והיה נקרא בשם סתם „רבי“ כלומר „המורה“ והכל ידעו מי הוא כי מי מבלעדו מורה? ובשם ר' יהודה הנשיא נקרא ע"פ רוב כשחולק עם ר' נתן כשבת לה: גימין יג; קידושין סג, ב"מ ג; תמורה מז, אבל אין זה כלל כי מצינו שבת לב: גימין כז: שחולק עם ר"ג ונקרא בשם רבי.

וכן נקרא כמה פעמים בשם רבינו,

יצא מפיהם דברים קשים נגד בית הנשיא והוא במצב לבו אמר להם בני, קוצים ממילין בעיני. וכן המעשה הנפלא עם בר קפרא ורבי כדמוכא בנדרים נא.:

ובנדרים מא. יסופר שרבי נמר יג' אפי הלכתא ואגמריה לר"ח ז' מנהון ולבסוף חלש רבי ושכחן ור"ח אהדר לו הנהו ז' שידע והששה נשכחו מהם, וההוא קצרא שמע מרבי כל היג' אפי והלך הקצרא ולמד אותם לר"ח ור"ח לרבי וכאשר ראה רבי לההוא קצרא א"ל אתה עשית אותי ואת חייא. ולא על חנם אמר רבי מכות י. הרבה למדתי מרבתי ומחברי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולם. ודבריו היקרים אבות רפ"ב שאמר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה — והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר בספר נכתבין. ושם פ"ר מ"ב אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו.

והיה נזהר מאוד אפילו מאבק לש"הר כב"ב קסד; והיה דעתו תמיד לומר שכל הפורענות בא לעולם אלא בשביל ע"ה, אך יונתן בן עמרם תלמידו העמידהו על האמת ומני אז היו הכל שוין לטובה בעיניו כי מי יודע מי הוא ע"ה ואפשר שהוא צויק נמור אך אינו רוצה ליהנות מכבוד התורה כאשר יסופר ב"ב ח.

והמעשה הנפלא מה שיסופר בחולין ז. שפ"א עבר ר' פנחס בן יאיר וכא למקים רבי, ורבי כששמע זאת נפק לאפיה ובקשו שיסעוד אצלו א"ל הן, צהבו פני רבי אך א"ל השתא אין לי פנאי כי אני הולך בדבר מצוה אך כי הדרנא עיילנא לגבך. כי אתא איתרמי שעל בההוא פתחא דהוה קיימן כודנייתו חזורתא אמר, מה"מ בביתו של זה ואני

כי ממו לההוא מתא אמרי איכא צורבא מרבנן הבא נזיל ונקביל אפיה אמרי [להו] איכא צורבא מרבנן הכא ומאור עינים הוא א"ל ר"ח תיב את לא תולול בנשיאותך איזיל אנא — תקפיה ואזיל בהריה, כי הוה מיפטרי מיניה א"ל אתם הקבלתם פנים הנראים ואינם רואין, תזבו להקביל פנים הרואים ואינן נראין, או אמר לר"ח אלו לא הלכתי מנעתן מהאי ברכתא.

ואימת רבותיו היתה עליו גדולה כ"כ עד שאמרו בנימין פ"ו ה"ו כשהיה צריך להקשות על ר' יוסי (רבו) אמר אנן עלובייא כשם לבין קה"ק לבין חולי חולין כך בין דורינו לדורו של ר' יוסי. ולא בוש מעולם לומר שדברי החולקים עליו צדקו מדבריו בתוספתא מנחות פ"ח, אהלות פ"ח ספ"א, גדה פ"ט. וכששלח לדבר באשת הכירו ראבר"ש והיא שלחה לו כלי שנשתמש בו קודם ישתמש בו חזק לא כעם ע"ו והורה לדבריה שהוא היה גדול ממנו בתורה. כב"מ פד.:

וענותותו גדלה כ"כ עד שראה תמיד גדולת זולתו יותר מגדולת עצמו כמנחות פח: שקרא לר"ח מארץ מרחק איש עצתי. ובכתובות קג: אמר רבי כמה גדולים מעשה חייא א"ל ר"ש בריה אפילו ממך? א"ל אין! ומה שבעם על ר"ח כשגזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק ור"ח יצא ושנה כמו"ק טז: זה בל"ס ידע רבי היטב שסבנה כרוכה בזה לכל ישראל.

ובירושלמי כלאים פ"ט ה"ג אמרו רבי היה עניו גדול ואמר אם היה סליק ר"ה ריש גלותא להכא הייתי מושיבו למעלה ממני. ובירושלמי יבמות ספ"ב כששלח לבני סימונאי את לוי בר סיסי לרב ולדרשן א"ל כחייכון גברא דכתתי יהיבת לכון. ובסנהדרין לה. כשהיו בני ר"ח סועדין אצל רבי ואיבסום בסעודה או

ברגל בדרך שהקבילו אבותי לאבותיך
כשבת קנב..

ובשבת ל: יסופר שפ"א בא אדם אחד
לקמיה דרבי וא"ל אשתך אשתי ובניך
בני, ורבי ברוב חבמתו וצדקתו לא
הכעים עליו, ואך א"ל רצונך שתשתה
כוס של יין שזהו ופקע (פי' נכנס יין יצא
סוד שהוא שקר). והנה אף שקיימי קצוצי
עליה דרבי (במצות אנטונינוס להכות לכל
העומדים עליו, רש"י) אעפ"כ היתה תפלתו
יר"מ שתצילנו מעזי פנים ומעוות פנים
מאדם רע ומפגע רע מיצר רע מחבר רע
וכו' כברכות טז:.

והשקפתו הגדולה בהתנהגות העולם
ממאמריו היקרים שאמר אל ירבה אדם
רעים בתוך ביתו, אל ימנה אדם אפיטרופוס
בתוך ביתו כברכות סג, אל ישנה אדם
בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר כנדרים
כ: למה נסמכה פ' טוטה לפ' נזיר וכו'
טוטה ב, ג"וי לפני מי שאמר והיה
העולם שכן מכבד את אמו יותר מאביו
וכו' קידושין ל: וכן אמר הלשון הזה
בחולין סג: יצ"הר דומה לזבוב ברכות
סא..

והיה בקי גדול בחכמת הרפואה כברכות
מד: שאמר כל שהוא כביצה ביצה טובה
הימנה, וביומא פא: חומץ משיב את
הנפש, ובחולין פה: בשנפל יאניבא
בכיתניה דר"ח א"ל רבי שקול עופא
ושחוט.

וכן היה בקי בחבמת הטבע כיבמות
פ: שאמר איהו בן שמונה וכו', וביומא
כח: אינו דומה תימור של לבנה וכו'
— למאי ג"מ לשמוחי עורות, מלבר
שהיה בקי גדול בחכמת העיבור כפסחים
צד:.

ואחרי כל זאת לא לפלא מה שר'
חייא קרא עליו רוח אפינו משיח ה'
כירושלמי שבת רפ"ט, ורב אמר עליו
אי מן היא דהוא (משיח) כגון רבינו הקדוש

כסנהדרין

אסעוד אצלו? שמע רבי נפק לאפיה
והפצירו וא"ל שאמכרם או עקרנא להו
או קטילנא להו והיה מפציר מאוד אך
גבה טורא בנייהו (והבדיל) ובכה רבי
ואמר מה בחייהן כך במיתתן על אכ"כ.
ובאמת היה רבי בעל בני גדול כדמוכא
הלשון על רבי בחגיגה טו: ע"ו:.

והיה הן את כל הארם לכף זכות
כירושלמי תענית פ"ג ה"א באיש עני
אחר מורה ילדים שחמא והובא לפני רבי,
ורבי אמר ומה יעשה העלוב הזה.

ובעירוכין פה: אמרו רבי מכבד עשירים
(ומה נאה דברי מהר"ל מוכא בגליון הש"ס שם
ששמע ממהר"ם יען שרבי בעצמו היה עשיר
מופלג ולכן הרגיל א"ע לכבד עשירים ללמד את
העם שיכבדו אותו אך מחמת עשרו ולא מחמת
תורתו שלא רצה להשתמש בכרתה על תורה).

וחביבותיה למצוה כאשר יסופר חולין
פג. שפ"א סעד אצלו צדוקי אחד ואח"כ
שאלו אם ימול כוס של ברכה או ארבעים
זהובים ימול, וכל מנמתו היה אך להקל
מהעניים את עניותם ולכן כשהעיד לפניו
ר' יהושע. בן זרוו שר"מ אכל עלה של
ירק בבית שאן התיר רבי ע"י את בית
שאן כולה. וכשחברו עליו אחיו ובית
אביו איך יעשה דבר שאבות אבותיו לא
עשו השיב להם בענותנותו שאך מקום
הניחו לי להתנדר (ולא משום שהוא גדול
מהם) בחולין ז, וכן התיר ליקח ירק
במוצאי שביעית מיד כשביעית פ"ו מ"ה.
וכן מיהר מקום קיני כאהלות פ"ח מ"ט,
וכירושלמי טוטה פ"ג ה"ד שהיה לו
תלמיד אחד שהיה לו מאתים חסר דינר
והיה רבי נותן לו מעשר עני, אך חבריו
התקנאו בו ומלאוהו שיהיה לו מאתים
זו, וכשנודע לרבי רמו לתלמידיו שיחסרו
לו דינר אחד ואח"כ נתן לו כמנהגו.

ודברו היה בנחת ובכבוד כששאל לר"ש
בן חלפתא מפני מה לא בא לראותו
ברגל אמר מפני מה לא הקבלנו פניך

דחלש רבי אמטוהו לציפורי דמדליא (יושנת על ההר) ובסמס איורא, וכירושלמי כלאים פ"מ ה"ג וכתובות פ"ב ה"ג שחי בציפורי שבע עשרה שנה, כי כפי הנראה לא הרפו ממנו היסורין לגמרי עד יום פטירתו כדמוכח כתובות קד, אבל שמקום רבי היה בטבריא לא מצינו בשום מקום, וברש"י ר"ה לא: ד"ה בית שערים שבטבריא היה רבי בימי אנטונינוס, וכן כתבו התוס' במנילה ה: ד"ה והא רבי בטבריא הוה, נראה שהיה בטבריא בימי אנטונינוס כשהיו יחד כע"ז י. שרצה שישחרר לבני טבריא מסם.

ורבותינו נדחקו בזה לומר שרבי היה בטבריא יען שמצאו הלשון במנילה ה: שמקשה הגמרא בפשיטות איני, והא רבי בטבריא הוה, אבל קשה מאוד לומר כזה, ונעתיק כל לשון הגמרא שאמרו שם אר"א אר"ח רבי נטע נטיעה בפורים ודחץ בקרונה של ציפורי, ופריך ורבי היכי נטע נטיעה בפורים? והתני רב יוסף — וי"מ מלמד שאסור בעשיית מלאכה, ומשני אלא רבי בר ארכיסר הוה (ע' שהיה בציפורי שקוראין שם ביזום יד) וכי נטע במ"ו נטע, ופריך איני והא רבי בטבריא הוה ומבריה מוקפת חומה? — אלא רבי בר חמיסר הוה (שקראו במקומו במ"ו) וכי נטע ביד' הוה, וקשה מאוד איך מקשה הגמרא בפשיטות, והא רבי בטבריא הוה" מנין ידע המקשן שהיה בטבריא? ואפילו אם נדחקו לומר ולתרוץ כדברי רש"י ותוס' שזה היה בימי אנטונינוס, אבל מנין להמקשה שבשעה שננטע רבי היה או בטבריא? הלא מפורש שם שרבי רחץ בקרונה של ציפורי. והחכם ר"א קרבמל בהחלוץ ח"ב צד 93 יאמר בבירור כי שניאה יצא מלפני בני תרביצא. אבל כל דבריו שם בנוין על אדני תהו, הלא מוכח הענין ברבר הלכה ולא באגדה אשר לפעמים בחדות ידברו, והגמרא

פריך

כסנהדרין צח; ואמרו עליו מנילה יא. להפר בריתי אתם, בימי פריסם (וצ"ל רומאים ונשתנה מהענין) שהעמדתו להם של בית רבי, והתקדש כ"ב עד שיסופר עליו שאלוהו היה שכיח במתיבתא דרבי כאשר יסופר ב"מ פה: שגלה לו הסוד שר"ח ובניו יכולים להביא הגאולה, ובכלאים פ"מ ה"ג כשבעם רבי על ר"ח ולרבי היה לו או כאב שנים ובא אליהו בדמות ר"ח ודיפא שן רבי.

וכל מגמתו היתה אך להתקדש יותר ויותר, כאשר יסופר ב"מ פה. כששלח רבי לאשת ראבר"ש שרצה להתחתן בה והיא שלחה לו ממעשים הטובים שעשה ראבר"ש אמר, חביבין יסורין! קבל עליה תליסר שני, שית בצמירתא ושבע בצפרנא, ויסופר הסיבה מפני מה באו עליו היסורין שפ"א ברחא ענלא שהביאוה לשוחמא ותליה לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי א"ל זיל לכך נוצרת אמרי, הואיל ולא קא מרחם לית עליה יסורין, וע"י מעשה הלכו שפ"א הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא הוה שדיא בני כרכושתא וקא כנשא להו אמר לה שבקינהו כתיב ורחמיו על כל מעשיו, אמרי הואיל ומרחם נרחם עליה, ואמרו שם שכל שני יסודי דרבי לא איצטריך עלמא למטרא, אפ"ה כי הו עקרי פונלא ממשרא הוה קיימא בירא מליא מיא.

מקום ישיבתו בתחלת נשיאותו ובסוף ימיו.

זה דבר ברור שב"ד היה בבית שערים כמפורש סנהדרין יד. שאמרו אחר רבי לבית שערים, וזה שאמרו ר"ה לא: בני עשר נליות שגלתה סנהדרין — מאושא לשפרעם ומשפרעם לבית שערים, וכידוע שאבוי רש"בג ישב באושא וכפי הנראה שבסוף ימיו העתיק ישיבתו לשפרעם, ורבי שם משכנו בבית שערים, אך כשבאו עליו היסורין אמרו בכתובות קג: כיון

קבל תורתו ממני, וכדמצינו חולין צח. ההוא דאתא לקמיה דר"ג בר רבי א"ל "אבא" לא שיער וכו'. וכירושלמי תרומית פ"י ה"ו מובא הלשון שאתא ושאל לאבוא. והשני הבן יקיר לו אשר מסר לו רוב חכמתו וכדמצינו תמיד מתני ליה רבי לר' שמעון בריה כב"ק קיא ; ב"ס מד, ע"ז נב; הוריות יג, בעי מרבי כשבת מה, וכן מצינו אותו עם אביו כיומא פו ; ב"ב קסד ; והיה גדול כ"כ בעיני אביו עד שקראו "נר ישראל" כמנחות פח ; ומינה אותו לחכם וכאשר נביא לקמן. והתחתן עם גדול הדור ר' יוסי בן יוסרא שאחד מבניו נשא את בת ר"י בזכותו בות סד ; ותתנת ר"ש בריה מצינו בירושלמי ביצה פ"ה ה"ב רבי היה מסב (משיא אשה) לר"ש בריה והווי מטפחין לאחוריו וידהון בשבתא עבר ר"מ ושמע קלהון אמר, רבותינו הותרה השבת? שמע רבי קליה אמר מי הוא זה שבא לרדותינו בתוך ביתנו? שמע ר"מ קליה וערק — אודיק רבי מן כוותא וחמא קדליה דר"מ מן אחוריו אמר, לא זכית אנא לאורייתא אלא בנין דחמי קדליה דר"מ מן אחוריו. וכן מובא כנדרים נא: רבי עבד ליה הלולא לר"ש בריה ולא אומין לבר קפרא וכו'.

. וכן רצה רבי להתחתן עם ר' חייא לישא עבור בנו את טוי בת ר"ח אך לדאבון לבו מתה הנערה ככתובות סב ; וכן היה לו בת שנשאת להעשיר בן אלעשה כנדרים נא. ושם משמע שבתו היתה גדולה מר' שמעון בנו.

וכן מצינו שמתה לו בת כמ"ק כא. לגרסת דק"ס שמתה בתו של רבי בבית שערים ונכנס לב"המד ודרש כל היום כולו.

וכן היה לו בת שנשאת לבן בתו דר' טרפון (לחד לישנא) כב"ס פה. אבל מה שמצינו שהיה לו בן בשם

יעבץ

פריך בפשיטות והא רבי בטבריה הוה, ובע"כ צריכין אנו להבין דבריהם הקדושים והאמיתים.

ומצאתי שכבר העיר ע"ז הגאון החכם בדה"ר בח"ב פ"ית, ויען שדרכיו דברים אמיתים כנתינתן מסיני נעתיקם, וז"ל, רבינו יוסף אבן מיגש בתשובותיו ס"מה מובא בגליון רע"קא בשבת קיח: יפרש מאמר ר' יוסי שאמר יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא ובמוצאי שבת בציפורי, היינו עם שבתחלת שבת המה בטבריא ובאפוקי יומי המה בציפורי כי טבריא וציפורי תוך תחום אחד ומקדמי ומאחרי שבת עד כאן לשונו. וכן מובא בחידושי הרש"בא שבת קד: על הא דאמר ר' אמי כתב אות אחת בטבריא ואות אחת בציפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה, ופי' רב האי גאון כי טבריא וציפורי סמוכות ז"לו (ומה שמצינו איכ"ר פ"ב שטבריא לציפורי יח' מיל הוא טבריא הישנה). מזה אנו רואין שאע"פ שהיו שתי עיירות נפרדות לכל דבר אבל היו קרובות זו לזו, וא"כ לענין קריאת המגילה הוא דבר ידוע שכרך וכל הסמוך לו נידון כדרך יוחשבו לעיר אחת כמגילה ג: והשתא מצינו עומק פשט הגמרא שאמר רבי בר ארביסר הוה וכי נטע במי' נמע, והשתא פריך שפיר הגמרא "איני והא רבי בטבריא הוה", כי לענין קריאת המגילה צריך רבי לקראתה כמו בטבריא כי ציפורי על טבריא תחשב, ולכן משני שפיר שרבי קרא המגילה במי' כדינא, וכי נטע ביד' נטע עכ"ל, וזה אמת לאמיתה של תורה.

אשתו בניו ובנותיו.

שם אשתו לא נזכרה בשום מקום, ואך זאת ידוע לנו שילדה לו שני בנים גדולי הדור, הגדול היה רבן גמליאל שמלא מקום אביו בנשיאות, ואף שלא מצינו בשום מקום שאביו למד עמו, אבל בל"ס

בני הנשיא וחנינא בר חמא ישב בראש ור' חייא נכנס אצלו ומצאו שהוא בוכה — א"ל אתורה ומצות (שאני יכול לקיים עוד) אני בוכה. אך י"א שם שר"ח נפטר קודם רבי ורבי הלך לבקר לר"ח ע"ש.

ואח"כ אמר לבני קטן אני צריך נכנס ר"ש אצלו ומסר לו סדרי חכמה.

ואח"כ אמר לבני גדול אני צריך ונכנס אצלו רבן גמליאל ומסר לו סדרי נשיאות א"ל בני נהוג נשיאותך ברמה, זרוק מרה בתלמידים.

וההוא יומא דנח נפשיה גזרו רבנן תעניתא ובעו רחמי ואמרו כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב. אך הוא סבל הרבה מחולי מעיים והיה קא מצער הרבה שהיה צריך לחלוץ תפלין בכל שעה, ואמתיה דרבי חויה דקא מצער מוכא אמרה י"ך שיכופו עיונים את התחתונים, אבל רבנן התפללו בלי הרף, ואז זקף רבינו הקדוש עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר רב"שע ג"י לפניך שינעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהייתי אפילו באצבע קמנה, יהר"מ שיהא שלום במנוחתו, יצתה ב"ק ואמרה יבא שלום, ואמתיה עלתה. לאיגרא והשליכה כוזא לארעא ואישתקו רבנן מלהתפלל ויצתה נשמתו במהרה. א"ל רבנן לבר קפרא זיל עיין אול אשכחיה דנח נפשיה קרעיה ללבושיה ואהרדיה קרעיה לאחוריה ופתח ואמר אראים ומצוקים אחזו בארון הקודש, נצחו אראלים את המצוקים ונשכה ארה"ק, א"ל נח נפשיה? א"ל אתון קאמריטו ואנא לא קאמינא. וספדוהו שלשים יום, לילה ויום סכאן ואילך ספדוהו אך ביממא עד יב' חודש. ההוא יומא דאשכבתיה (רש"י מרש יום פטירתו, ונראה כונת רש"י שאין ממש כיום שנפטר אך כשנשלמו היב' חודש והגיעו ליום שמת בו בשנה דאשתקד) דרבי נפקא ב"ק ואמרה כל דהוה כאשכבתיה דרבי מוזמן לחיי הע"הב,

וההוא

יעבץ שנכנס חי לג"ע כד"א זוטא פ"ה, כבר בארנו בערכו שצ"ל שם יעבץ מבני בניו של יהודה ע"ש.

וכפי הנראה מתה עליו אשתו הראשונה בהיותו עוד בבית שערים וכדמצינו ב"מ פד: ששלח רבי ורצה לישא את אשת חבירו ראבר"ש וידוע שהוא נפטר שנים הרבה קודם רבי, כי רבי קבל עליו יסודין יג' שנה אח"כ ואח"כ נתרפא וכדמוכא לעיל, אך היא לא רצתה שא"ל כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חול? ונשא אשה אחרת כמפורש בתוכות קג.

צואתו ופטירתו.

ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו. אל תדורו בשכנציו משום דליצני הוה, ואל תשבו על מטת ארמית א"ר דלא תינני בלא ק"ש וא"ד דלא תינסב גיורתא — ואל תכריח עצמך מן המכס וכו' כפסחים קיב:; ובקידושין עב. אמרו כי נח נפשיה דרבי אמר הומונא איכא בבבל כילה עמונאי היא, ושמתיהו ר' אחי בר' יאשיה, אדא בר אבהה יש בה היום יושב בחיקו של אברהם אבינו — היום נולד רב יהודה בבבל.

ובכתובות קג. מפורש צואתו באריכות שבשעת פטירתו אמר לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו וצוה להם הזהרו בכבוד אמכם (ואמרו שם שלא היתה אסם ולכן הוצרך לצוות ע"ז), נר יהא דלוק במקומו, שלחן יהא ערוך במקומו, מטה תהא מוצעת במקומה. יוסף חפני, שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי, והם סברו שהם יתעסקו בקבורתו, ולבסוף נפטרו קודם רבי והבינו שכונתו לעלמא דאתי.

ואח"כ אמר שצריך לראות חכמי ישראל, וכשנכנסו אצלו א"ל אל תספרוני בעיירות והושיבו ישיבה לאחר שלשים יום. שמעון בני (יהיה) החכם, וגמליאל

„רבותינו“ אבל נוכל לפרש הירושלמי ע"פ פשט הפשוט. כידוע שר"ש בן מנסיא היה בן דורו של רבי והוא העיד שכל השבע מדות נתקיימו (ביחד) ברבי ובניו, אבל לא היה יכול להעיד שגם ר"ג בנו האריך ימים עד שיבה ולכן אמר ברבי ובניו ביחד נתקיימו כל המדות. אבל ר' יוחנן שראה בעיניו שבנו ר"ג לא האריך ימים וגם לא היה חכם כאביו לכן בא לומר כל שבע מדות היו (אך) ברבי, ומפרש מאן רבי (כי גם ר' נשיאה היה כמו רבו דר"י) הוא רבי הוא ר' יהודה הנשיא, ור' אבהו שהיה מאוחר יספר שגם ר"ג נשיאה נכד רבי גם בו נתקיימו כל המדות.

אך רבינו הקדוש לא מת, ואמרו חז"ל ברכות נו: הוואה רבי בחלום יצפה לחכמה, אבל לא לכד בחלום כי נראה אותו בהקיץ, וההוגה במשנת רבי יכול לצפות לחכמה.

רבי יהודה נשיאה בן רבן גמליאל בנו של רבי.

הוא היה האחרון לצאצאי הלל אשר אחזו בידם שבט מושלים וגם נזר התורה להיות ריש מתיבתא וראש הסנהדרין ואשר מהם ועל שמם יצאו תקנות לכל ישראל, ואע"פ שלא היה נחשב עוד לתנא, זה כי גם הזקנים ממנו לימים ואשר כמעט נחשבו לדור רבי, גם הם לא היו נחשבים עוד לתנאים, כמו בר קפרא ולוי וחבריהם, כי המשנה כבר נסדרה, ודורם היה דור מסדרי הכריות המפרשים את המשנה והיו נחשבו לתנא ואמורא גם יחד. ור' יהודה נשיאה אף שהיה בדור הראשון להאמוראים אבל היה ריש לכל הדור ההוא. וע"י תקנתו הגדולה שהתיר את השמן זכה שיוכר שמו במשנה וכאשר נבאר הלאה.

בשני ימי חייו נפלה ערבוביא גדולה בין חבמי הדור. בספר דרכי המשנה צד

וההוא כובס שכל השנה היה בהספידו אך ההוא יומא לא אתא, ומרוב צער סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית ויצתה ב"ק ואמרה אף ההוא כובס מזומן לחיי הע"ה.

ובירושלמי כלאים פ"ט סה"ג שנפטר ערב שבת ונעשה נס גדול שנתארך היום ע"ש.

קדוש וטהור היה בחייו וכן גם לאחר מותו כאשר יסופר עניו שם שגם לאחר פטירתו היה בא כל ע"ש בביתו (ולכן צוה שלא ישנו בביתו שום דבר) ופ"א הקישה על הדלת שכנה אחת א"ל אמתיה שתיקי דרבי יתיב, כיון דשמע שוב לא אתא, שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים.

וכשנפטר רבי אמרו שבטלה קדושה ובתום שם מביא מירושלמי ברכות פ"ג ה"א כשמת רבי אמרו אין כהונה היום, היינו שנמטאו הנהנים לו, אבל באמת שם קאי על ר"י נשיאה נכדו. ובירושלמי כלאים פ"ט רה"ג יש אומרין בסדין אחד נקבר רבי. ובסוף סוטה אמרו כשמת רבי בטלה ענה ויראת חבא והוכפלו הצרות. ונקבר בבית שערים כמפורש כתובות קג.

שני חי רבינו הקדוש.

יש מן החכמים שיקצרו ימיו עד ששים ויש שיאריכו ימיו יותר ממאה אך האמת כמו שבארנו לעיל שזה ברור שהגיע לשבעים, ואין להכפיל הדברים בכאן, ונביא כאן אך הירושלמי סנהדרין פ' הנחנקין ה"ג שאמרו שם תני רש"במ אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים בצדיקים כולם נתקיימו ברבי ובניו, ר' יוחנן אמר כל שבע מדות שאמרו חכמים היו ברבי מאן רבי הוא רבי הוא ר' יהודה הנשיא, א"ר אבהו הוא רבי הוא ר' יודן הנשיא הוא רבינו. והגאון בעל דו"הר בח"ב פ"ג מביא הירושלמי ומקשי עליו כמה קשויות ורוצה להגיה שצ"ל

הברייתות ובתוספתות לכן אע"פ שר"י נשיאה היה נחשב כבר לאמורא אעפ"כ נזכר בברייתות, וזה שמצינו ברכות ככ. ע"ז לד: ת"ר ר' יהודה בן גמליאל אומר משום ר' חנינא בן גמליאל והוא בל"ס ר"י נשיאה כי ידוע שר"ג דיבנה היו לו אך שני בנים ר"ש ור' חנינא. וכן מצינו בירושלמי שנקרא שם בשם ר' יהודה הנשיא כפאה פ"א ה"ה תני לא נחלקו ר"י ור' יהודה הנשיא, ושם פ"ב ה"ה הלוקח מהו שיזכה בפאה — בפלוגתא דרבי ור' יהודה הנשיא וכבר העירו ע"ז בתוס' ע"ז לו. ד"ה אשר וז"ל ור' יהודה הנשיא הנזכר כאן הוא ר"י נשיאה שהיה בימי האמוראים אלא כלשון משנה וברייתא קורא אותו "הנשיא" ובלשון אמורא קורא אותו "נשיאה". וכן מצינו בירושלמי ב"מ פ"ד ה"ג תני נקבה מקח דברי ר' יהודה הנשיא ר' יוחנן אמר כמל. ובוה א"א לומר שר' יוחנן יפלוג על רבינו הקדוש אך בל"ס הוא ר"י נשיאה וכדברי התוס'.

וכן מצינו בפירוש בע"ז לח: ת"ר שמן ר' יהודה הנשיא וב"ד נמנו עליו והתירוהו, ואנו יודעין בכירור שהכונה על ר"י נשיאה כמפורש שם לו. מיסתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה אכתפיה דר' שמלאי שמעיה א"ל שמלאי, לא היית אמש בב"המד כשהתרנו את השמן, והנה יען שאיסור שמן היה משנים קדמוניות כדאמרו שם שנים בימי דניאל כבר נזהרו בשמנו, (וכן מובא בקדמוניות כמה פעמים שאנשי החיל מבני ישראל הנשכרים לחיל העב"ים קבלו כסף תחת שמן יען שהיה אסור להם לאכול שמנו), וכן אמרו שם שהוא מגזירת יח' דבר, ומובא בסתם משנה בע"ז פ"ב מ"ו אלו דברים של עב"ים אמרין — והשמן שלהן, לכן כשהתיר ר"י נשיאה וב"ד את השמן הוצרכו חכמי דורו להוסיף היתר זה במשנה ולומר תוס' רבי וב"ד התירו

203 יאמר שרבי נפטר לערך תקב "ג"א תתקסח. ובמבוא הירושלמי יאמר שר' יהודה נשיאה נפטר לערך תרכט לשמרות היינו שנפטר אחר רבי כמאה ועשר שנים, ובמחילה טעה מעות גדול שאז נפטר גם נכדו ר' יהודה נשיאה השני מי שהיה תלמיד ר' יוחנן.

והחכם גרעין בח"ב צד 318 יאמר שר' יהודה נשיאה מלך ששים שנה ונפטר 280 למספרם, קצב לשמרות, וזה מעות נמור שאז נפטר כבר ר' יוחנן (כמבואר באגרת דר"ג ת"ג פ"ב) שהיה בדור שאחרי ר"י נשיאה, ולמותר לנו להביא את כל דבריהם הבנויים על אדני תהו.

ואנחנו לרגל מלאכתנו נתנהל לאמי להוציא האמת לאור ממקור האמת. הנה בל"ס זכה ר' יהודה נשיאה ללמוד בישיבת רבינו הקדוש זקנו ואף שלא מצינו שידבר אתו פא"פ, אבל גם לא מצינו שלמד עם בנו ר"ג כי לא נשארה לנו התנהגות הישיבות בזמנם, ואך זאת מצינו שכל גדולי תלמידי דרבי היו כמעט כולם בבבלים כמו ר"ח ור' חנינא רב ולוי. ועמהם שקיל וטרי תמיד לא כן עם תלמידיו בני א"י.

והנה כבר הבאנו בערך הלל ב) שאע"פ שהיה צעיר מר' יהודה נשיאה אחיו מצינו ב"ב פנ: שבעי מרבי, מכ"ש אחיו הגדול ממנו, אבל מצינו בפירוש שקבל מאביו ר"ג כירושלמי ביצה פ"א ה"א שר' הושעיא רבה אמר לר' יודן נשיא שמעת מאכ"ך — א"ל כשם ששמעתי בלחישה וכי'.

והנה אביו ר"ג לא האריך ימים רבים אחרי רבי ולכן לא מצינו אותו הרבה עם חכמי הדור, ונפטר לערך עשר שנים אחר רבי, היינו לערך תקיד לשמרות, ובט ר' יהודה היה אז במבחר שנותיו שכבר הגיע לשנות בינה, וכאשר אמרנו לעיל שכל חכמי הדור ההוא עסקו בסידור

כניטין פ"ה מ"ז, אהלות פ"ח מ"מ, או
מר עוקבא וב"ד כקידושין מד; אבל לא
מצינו מעולם לומר ר"ע וב"ד או ר'
יוחנן וב"ד, אבל על ר' יהודה נשיאה
מצינו ע"ז לח: שאמרו ר"י הנשיא וב"ד.
מזה אנו רואין שהיה ריש הסנהדרין.

וכל חכמי הדור ההוא ובראשם ר"י
נשיאה זכו להקרא תמיד בשם סתם
„רבתינו" כגדה סו. ת"ד הרואה דם —
דברי רבי, רש"בג — ורבתינו העידו וכו'.
ובירושלמי נדה פ"ג ה"ר מפורש שרבתינו
הכונה על ר' יהודה נשיאה. ובניטין עו.
וע"ז לו. ובתוספתא גיטין פ"ה אמרו
ורבתינו התירוה להנשא, וע"ז קאמר
שמואל מאן רבתינו אר"י אמר שמואל
בית דינא דשרו משחא. וכן נדה כה:
והתניא משום רבתינו העידו סנדל —
אר"י מעדותו של ר' נחניא נשנית משנה
זו, וידוע שר' נחניא היה מהתנאים
האחרונים שהיו בב"ד של ר"י נשיאה,
שהיה רבו דר' יוחנן. וכן נדה סה: ר"ש
דאמרי תרויהו הלכה בועל בעילת מצוה
ופורש, מתיב ר"ח מעשה נתן לה רבי
ד' לילות — אינהו דעבדי כרבתינו דתניא
רבתינו חזרו ונמנו בועל בעילת מצוה
ופורש. ומזה אנו רואין שדור שאחר רבי
ואשר היו קודם ר"ש נקראו רבתינו, וזה
דור דר"י נשיאה. וכן מצינו הלשון הזה
בכתובות סג: עח:

וחביריו היו כל גדולי תלמידי דרבי
ור' חייא, ר' חנינא כדמצינו בירושלמי
סנהדרין ספ"ב ר' חנינא סלק גבי ר'
יודן נשיא וראה אותו שהוא לבוש בכנר
מלוכלך א"ל אל תעשה כן משום מלך
ביפיו וכו'.

וכן ר' חושעיא שהיה נקרא אבי המשנה
תלמידו המובהק דר' חייא היה אהבו
וחברו הנאמן כמגילה ז: שר' יהודה
נשיאה שלח לו בפורים אטמא דעיגלא
תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה קימת

את השמן. ואמרו שם בנמרא לו. אר"ש
בר אבא אר"י ישבו רבותינו ובדקו על
שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל
וסמכו רבותינו על דברי רש"בג ועל דברי
ראבר"צ שהיו אומרים אין נזרין גזירה
על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד
בה. וכן מובא הלשון בירושלמי שבת פ"א
ה"ד ר' יוחנן בעי ולא כן תנינן שאין
ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד
שיהא גדול ממנו בחכמה וכמנין ורבי
וב"ד מתירין מה שאסר הניאל וחבורתו?
אלא ר"י כדעתיה ומר ר"י בשם ראבר"צ
מקובל אני שכל גזירה — ולא קבלו רוב
צבור עליהן אינה גזירה [ולכן היה יכול
רבי וב"ד להתיר השמן] ובדקו ומצאו
גזירה של שמן שלא קבלו רוב הצבור
עליהן.

העתקתי כל זה אך להראות טעותו
של הרא"ה בדו"ד ח"א רפ"ך בהערה
שם וז"ל ורמו לדבר שגזרת שמן ישנה
דתניא ירושלמי שבת פ"א ה"ד אר"י
בשם ראבר"צ מקובל אני — בדקו ומצאו
גזירה של שמן וראבר"צ חי בימי הבית,
ובמחילה שהיפוך פשט הפשוט וחשב
שקאי על גזירת השמן, ולא ראה שקאי
על היתר השמן בימי ר"י נשיאה שסמכו
על הכלל דאמר ראבר"צ שאם ב"ד נזרו
איזה גזירה ולא נתפשטה בכל ישראל או
יכולין ב"ד אחר לבטלה אף שאינם
גדולים מהם, ובימי ר"י נשיאה בדקו
ומצאו כזאת וכמפורש בבבלי כדמובא
לעיל.

וכאשר אמרנו לעיל שכל חכמי הדור
ההוא היו מסדרי ברייתות וגם היו אז
עוד מחכמי דור העבר ועליהם היה ר'
יהודה הנשיא וריש מתיבתא, כי זה כבר
ידוע שלא מצינו על שום תנא או אמורא
לומר עליו פלוני ובית דיני חוץ מראשי
הסנהדרין הנשיאים או ראשי גלותא
כדמצינו ר"ג וב"ד מו"ק נ: או רבי וב"ד

כי כל מקום אשר ר' הושעיא ידבר דברו לא מלאו לב ר' יהודה נשיאה להרהר עליו כ"א שמע ושתק כאחד מהתלמידים ומציין ירושלמי יבמות פ"ח ה"א, ב"ק פ"ב ה"א. ובשני הציונים טעה מעות גדול וכאשר הבאנו לעיל שבב"ק מפורש נפק מלתא מביניהו, וביבמות מפורש שר"י לחש באודניה דרבו ר' אושעיא. ושכח החכם הזה נמרא מפורשת שר' יוחנן ידבר על ר' יהודה נשיאה ומעשיו הגדולים כעל דור העבר כמפורש גיטין עו: שאמרו ה"ז גיטין — ורבותינו התירוהו להנשא — מאן רבותינו אר"י אמר שמואל בי דינא דשרו משהא — א"ר יוחנן ר' יהודה נשיאה בנו של ר' גמליאל בר רבי הורה ולא הודו לו כל סיעתו ואמרי לה „בל שעתו" ומפורש שאז כבר לא היה בעולם ר"י נשיאה וכבר עבר זמן רב עד שאמר ר"י יוספר מעשה שהיה כבר בילדותו, וכן ר"א שאל לההוא סכא שהיה בזמן שהתיר ר"י נשיאה כי שריתוהו לאלתר שריתוהו וכו'.

וכן בקידושין פ"ג ה"ה דלמא ר' הושעיא רבה ור' יודן נשיא הוון יתבין וכו'. וכן שבת קל: אר"ל משום ר' יהודה נשיאה (כן צ"ל בבב"ב) פ"א שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש — וא"ר אושעיא שאילית את ר' יהודה הגוזר וכו', ומוה אנו רואין שר"ל יספר שר"י נשיאה ור' אושעיא וגם ר"י הגוזר היו שם ביחד.

וכן ארח לחברה עם הלל אחיו כפסחים נא. ובירושלמי שם רפ"ד, ותוספתא מ"ק פ"ב מעשה ביהודה והלל בנין של ר"ג שרחצו שניהן כאחד בכבול ולעזו עליהן כל המדינה וכו', וביבמות רפ"ח שנכנסו לכן זכאי לכבול [וצ"ל לכבול].

ועם ר' יונתן (תלמידו דר"ה) כירושלמי קידושין פ"ג ה"ב, ר' יונתן סליק עם ר"י נשיאה לחמתא דגזר הורי תמן

בנו רבינו וכו', (וקראו רבינו יען שהוא היה הנשיא). ובירושלמי ביצה פ"א ה"יא ר' הושעיא רבה שאל לר' יודן נשיא שמעת מאיך וכו'. וביבמות פ"ח ה"ב דלמא ר' הושעיא רובה ור' יודה נשיא הוון יתבין רהיב ר' יוחנן ולחיש ליה באודניה דר' הושעיא — א"ל ר"י נשיאה מה אמר לך. ומובא בקצרה ביבמות נז. שר' יוחנן שהיה תלמידו דר' הושעיא בעי ממנו — אישתיק ולא א"ל ולא מירי לסוף אתא גברא רבה אחרינא ובעא מיניה — ומנו ר"ל, א"ל ר"י נשיאה לר' אושעיא אמו ר' יוחנן לאו גברא רבה הוא וכו', וזה היה באמת בסוף ימיהם שר"י וגם ר"ל כבר היו גדולי הדור כי גם בעוד ר' אפס היה חי היו כבר גדולי הדור, אבל ישבו עדיין לפני רבותיהם ולא הגיעו ימי פעולתם עד אחרי פטירת דור ר"י נשיאה וכמבואר בערכם.

וב"ק יט: ר' יהודה נשיאה ור' אושעיא הו יתבי אקילעא דר' יהודה נפק מלתא מביניהו כשכשה בזנבה מהו א"ל אידך וכי יאחזנה בזנבה וילך ? ובסה"ד והיוחסין הביאו זה בערך רב אושעיא חבירו דר"ז וכתבו שצ"ל אקילעא דרב יהודה. וזה המעשה היה בכבל ור"י נשיאה השני בא לכבל או שרב יהודה הלך לא". ובמחילה מכבודם איך יאמרו כזאת, הלא ידוע שרב יהודה ס"ל שכל העולה מכבל לא"י עובר בעשה ולא הניח לתלמידיו לעלות, וגם ר"י נשיאה לא בא מימיו לכבל, ולא ראו שמפורש בירושלמי בב"ק פ"ב ה"א שהמעשה היה בר' הושעיא רבה ור' יודן נשיא הוון יתבין אע"ל ר' בא בר ממל ושאל כשכשה בזנבה מהו. ומוה אנו רואין בפירוש שבבבלי ג"כ הכונה על ר' אושעיא רבה, ושניהם ישבו אקילעא דר' יהודה [נשיאה] וזה ברור. והנה בא רא"ה בח"ג פ"ו ויהפוך הקערה על פיה ויעשה אותו לארס קמן ויאמר

נשיא אמרה עליה ואכל. ובע"ז לו. מוכא
ג"כ שרב חשב שר' שמלאי התיר הדבר
וא"ל רב לשמואל שאני לודאה דמזולוי
א"ל (שמואל) אשלח ליה איכסיף.

ומזה נוכל לברר הזמן שהתיר ר"י
נשיאה השמן, כי כבר בארנו בערך רב
שהיה בא"י גם בזמן ר"ג בר רבי וגם
אח"כ בזמן ר"י נשיאה יורד לכבל בשנת
תקל, ועוד מרם ירד רב לכבל ידע היטב
שר' שמלאי היה מן המעוררים להתיר
השמן כי בל"ס לא בין לילה התירו דבר
שהיה נהוג איסור משנים קדמוניות, ולכן
כששמע רב כשהיה במקום שמואל בשם
ר' שמלאי הדרומי שהתיר שמן עכו"ם,
חשב שנעשה ע"י ר"ש הדרומי, אכל
שמואל העמידו על האמת שההיתר יצא
מכ"ד הגדול של ר"י נשיאה ואילו מחויבים
לשמוע בקולו, וא"כ היתה היתר השמן
כשהיה כבר רב בנהרדעא וזה לערך בשנת
תקלא"ב לשמרות.

וכן ר' יהושע בן לוי קבל ממנו
ככבודות לו: שאמרו שם ר' שמלאי ור'
יהודה נשיאה תרויהו משמיה דרי"ב
אמרי, ואמרי לה ר' שמלאי ורי"ב
תרויהו משום ר' יהודה נשיאה אמרי,
והספק הוא אם ר"י נשיאה הראשון אמרה
א"כ אמרו ר' שמלאי ורי"ב משמיה שהיו
שניהם תלמידיו, או ר' יהודה נשיאה
השני אמרו א"כ אמרו שניהם בשם
רי"ב. וכירושלמי יבמות פ"ח ה"א רי"ב
היה כלודקיא והוה תמן ר' יודן נשיא,
בעא מיקרוין (שוצה לצאת לדרך) א"ל
(רי"ב) המתן ואנו מטבילין את הניורת
למחר. ר"ז שאל לר"י בר נחמן למה
(אם) מפני כבוד הוקן וכו'. ומזה אנו
רואים שהיה ידוע להם שר"י נשיאה היה
כבר זקן בא בימים בזמן רי"ב.

וכן ר' יצחק בן חקילא (הבירו דרי"ב)
אמר בשם ר' יודן נשיא ככתובות פ"מ

הולד כשר, אר"ו ההן ולד כל מה דהוא
אזל הוא מתעלה, רבי עבד ליה ממזר,
ר"ג בריה עבד ליה מוזהם, בר בריה
עבד ליה כשר. והחכם גרעין בח"ד צד
486 ציון כב' יאמר שמה שאמרו יבמות
מה. כי אתא רב דימי אמר ר' יצחק בר
אבודימי משום רבינו (רבי, רש"י) כותי ועבר
הבא על בת ישראל הולד ממזר, הוא
אינו רבי אך ר' יהודה נשיאה נכדו או
שצ"ל "רב" ולא "רבי". ומעה מעות
גדול כמפורש בירושלמי שר"י נשיאה
סובר שהולד כשר, וכן רב סובר שם
ביבמות מה. שכשר, ובר מן דין ידוע
שר' יצחק בר אבדימי היה באמת כמו
תלמיד חבר לרבי כמפורש בערכו, ובמבוא
הירושלמי צנ: יאמר להיפוך שמה שאמרו
ביבמות מה. דכי אתא רבין אמר, ר'
נתן ור' יהודה הנשיא מורין בה להתירה,
שהוא ר' יהודה נשיאה הנזכר בירושלמי
קידושין פ"ג ה"ב שסובר שהוא כשר.
ובמחילה מכבודו הלא אמרו ביבמות
בפירוש מאן ר' יהודה הנשיא רבי,
וכדאמרו ר' נתן ור"י הנשיא. ולא ראה
שבירושלמי נשנית כדעת רב דימי שרבי
סובר שהולד ממזר.

ואבנה דשמואל שהיה מגדולי הדור
כבכל בוזני שלח שאל לר"י נשיאה
כמפורש יבמות קמו:

וכל גדולי אמוראי דדור הראשון היו
תלמידיו עד שגם שמואל ורב ידעו שהוא
מורם מעם כירושלמי ע"ז פ"ב ה"ח ר'
יצחק בר שמואל בר סרתא נחת לנציבין
אשכח לר' שמלאי הדרומי יתיב ודריש
רבי (הוא ר' יהודה נשיאה) וב"ד התירו את
השמן, שמואל קביל עליה ואכיל רב לא
אכיל א"ל שמואל לרב אכול דאי לא כן
כתבינא עלך זקן ממרא, א"ל (רב) עד
דאנא תמן אנא ידע מאן ערער עליה
שמלאי הדרומי א"ל מר בשם גרמיה?
(וכי אמר כן בשם עצמו) לא, בשם ר' יודן

פנניא, ואמרו שם אשתלית לרש"בל
שאלה לר' יוחנן, על ודרשה בני מדרשא
דר' בניי, וידוע שבית מדרשו היה בציפורי
כמפורש ב"ם פ"ב ה"א, ובוהו אנו רואין
שגם כשהיו רש"בל ור"י כבר גדולי הדור
גם אז ישבו הנשיאים בציפורי, וכן ר"י
נשיאה השני ישב בציפורי ונפטר שם
כמבואר בערכו.

פמירתו.

מצינו בירושלמי ברכות פ"ג ה"א-כא.
ונזיר פ"ו ה"א-לד: כשנפטר ר"י נשיאה
אכריו ר' ינאי אין כהונה היום, וזה א"א
לומר שקאי על רבינו הקדוש יען שאז
לא היה ר' ינאי מגדולי הדור להכריז
כזאת שבפמירתו היו בניו הגדולים ובר
קפרא ויתר זקני הדור, אבל המעשה
דר' ינאי עם ר"י נשיאה אשר יסופר
ב"ב ק"א. זה היה עם ר"י נשיאה השני
וכאשר נבאר בערכו. ומהו אנו רואין את
גדולתו בעיני בני דורו.

וימת ר"י נשיאה זקן ושבע ימים וכמו
שאמרנו לעיל כשנפטר אביו ר"ג הגיע
לימי זקנה וזה היה לערך בשנת תקטו
לשטרות וישב על כסא הנשיאות לערך
עד שנת תקמב לשטרות היינו קרוב
לשלשים שנה. ואחרי פמירתו נפלה עמרת
הנשיאות כי נתחלקה נור התורה והנשיאות
לשתים, ר"ג בנו שירש הנשיאות לא היה
גדול כאבותיו ולא היה יכול לעמוד בריש
הסנהדרין וכדמצינו חלה פ"ד ה"ד שבקש
ר"ג ברבי (כן היו נקראין כל הנשיאים בשם
זה בירושלמי) להנהיג את הדמאי בסוריא
ולא הניחו ר' הושעיא, ור' הושעיא הלך
לקיסרין ויסר שמה ישיבה ור' ינאי יסר
כבר ישיבתו בעכברא ובמשך זמן קצר
אח"כ יסר ר' יוחנן ישיבתו הגדולה
במבריא וכימיו היה הנשיא ר' יהודה
נכד ר"י נשיאה והיה תלמיד ר' יוחנן
וכאשר נבאר.

ה"ב, ובעירובין פ"ו ה"י גרס ר"י נסייא
וצ"ל נשיא.

ור"ל היה תלמידו המובהק כנזיר כ:
יתב ר"ל קמיה דר"י נשיאה ויתב וקאמר
— א"ל תוב לא שבקת רווחא לתלמידא.
ואמר בשמו כשבת קיט; פסחים קיט;
מו"ק כ, נדה טו. טז. מא, בכורות כב,
ובירושלמי תרומות פ"א סה"א, פסחים
פ"ד ה"ה, סוכה פ"ג ה"א, מו"ק פ"ג ה"ה,
כתובות פ"א ה"ב, ובשבת קל. רש"בל
משום ר"י הנשיא וצ"ל ר"י נשיאה.
והחכם רא"הו בח"ג פ"ז יאמר, יש אשר
"מבלי שים לב ינביהו מעלתו (של ר"י
נשיאה) בתור מעלת גדולי החכמים כדור
ההוא ועושים את רש"בל אחד מגדולי
הדור, לתלמידו ולמה? יען כי רש"בל
"מביא מספר גדול דברים משמו ואמנם
"הן לו יהי כן עוד לא יכריחנו זה לעשותו
"לתלמידו" עכ"ל. וכל דבריו מעות גדול
כי ערכב ר"י נשיאה הראשון והשני
ביחד, ולא ראה שר"י נשיאה הראשון
כבר נפטר טרם שמלך ר' יוחנן במבריא
וכאשר הבאנו לעיל שר' יוחנן ידבר על
ר"י נשיאה ובני דורו כעל דור שכבר
עבר. ומה שלא מצינו את ר' יוחנן לומר
בשמו זה יען שר"י היה תלמידו דר'
ינאי שהיתה ישיבתו בעיר עכבריא ותלמיד
ר' הושעיא, אבל ר"ל ויתר חכמי הדור
כולם ישבו לרגלי ר"י נשיאה. וזה ברור.
מקום ישיבת ר"י נשיאה.

זה דבר ברור שמיום שהתיישב רבינו
הקדוש בציפורי לא החליפו הנשיאים את
מקומן עד זמן רב אח"כ בימי ר' אבהו
שאו נחרבה העיר ציפורי והלכו להן
לקיסרין וכאשר בארנו בערך ר' אבהו,
אבל ר"י נשיאה הראשון זה ברור שהיה
בציפורי כמפורש שבת פ"יב ה"ג שאמר
שם תרין זרעין הוו בציפורין בלוזמא
ופנניא הוו שאלין בשלמיה, הנשיא" בכל
יום והוון בלוזמא עלין קרמיה אילין

ר' יהודה נשיאה (השני) בן ר' גמליאל
בן ר' נשיאה הראשון.

ר' גמליאל אביו לא נזכר בשום מקום
בבבלי, וכאשר בארנו בערכו כשנפטר
אביו ר' נשיאה הראשון נתחלקה נזר
התורה סגור הנשיאות, כי הנשיאות נתנה
לב"ב של הלל ונזר התורה תפשו ראשי
הדור בר' ינאי ור' אישעיה שהאריכו ימים,
וכשנפטר ר"ג ישב על כסא הנשיאות ר'
יהודה נשיאה השני. ור' ינאי היה אז זקן
גדול ועיניו קמו מלראות כב"ב קיא.
סתמיד ואזיל ר' ינאי אכתפא דר' שמלאי
זאתי ר' יהודה נשיאה לאפיהו, א"ל בר
אינש דאתא לקיבלנא הוא יאי וגולתיה
יאי, כי מטו לגביה גששה (שר' ינאי זקן
היה והחלו עיניו כהות, רש"י) א"ל דין שיעוריה
כשק בעא מיניה — א"ל (ר' ינאי) לשמעיה
גוד (משוך אותי זאך) לית דין צבי למילף,
ור' ינאי לא עשה זאת חו"ש סרוע לבבו,
אך יען שר' ינאי זכה עוד לראות את
רבינו הקדוש ואת ר"ג בנו. והיה חבר
אהוב לר' נשיאה הראשון וראה אותם
בכל כבודם והדרם, ועתה כששמע שר' ינאי
נשיאה השני ישב על כסא הנשיאות אשר
היה אדם קמן לעומת אבותיו לכן רמו
לו ואמר דין שיעוריה כשק כלומר שהגולתא
זכנד הנשיאות שלבש לא הילמתו ולא
לו להתערב בין חכמי התורה. ובירושלמי
ב"ב פ"ח מובא המעשה בר' ינאי ור'
יוחנן, ור' יוחנן אמר כן לר' ינאי נלך
מבאן לית אהן גוברא בעי מישמע מילי
דאורייתא.

וכן יסופר בירושלמי סנהדרין רפ"ב
שפ"א דרש רש"ב ל נשיא שחטא מלקין
אותו — שמע ר' יודן נשיאה וכעס עליו
ושלח גנתן (אנשי חיל) לתפוס לרש"ב
וברח לרא מיגדלא וא"ד לכפר חמיאי,
למחר סלק ר' יוחנן לבית וערא וסלק
ר' נשיא א"ל למה לית מרי אמרת לן
מילה דאורייתא? שרי טפח בחדא ידיה,

א"ל (ר' נשיאה) ובחדא טפחין? והשיבו
כי חסר לו ידו האחרת הוא רש"ב ל,
ושאלו היכן הוא א"ל כהרא מגדלא, א"ל
למחר אני ואת ניפוק לקדמיה, ושלח ר' יוחנן
גביה רש"ב לכהין חידושי תורה שהנשיא
בעצמו יצא לקראתו, וכשבאו אליו נפק
לקבל פניו וא"ל שעושה כדרך הק"ב
שפדה את ישראל בכבודו ובעצמו, ושאלו
הנשיא למה אמר כן שהנשיא שחטא
מלקין אותו, א"ל וכי סבור אתה שבשביל
היראה אהיה בוש וירא מלומר דברי
תורה? וזה היה בל"ס בראשית ימי ר' ינאי
ור"ל שקבעו ישיבתם בטבריא ואלא ידע
ר' נשיאה מגדולת ר"ג, אבל אח"כ
דבק בהם והיה תלמיד שניהם וכדמוכא
סנהדרין ספ"ב שיוסי מעוני (ונרמט ר"ח
בסנהדרין כב. רב יוסף מעוני) דרש בכנישתא
דמבריא ננד בית הנשיא ושמע ר' נשיאה
וכעס, דחל וערק, סלקון ר' ינאי ורש"ב ל
לפייסו ואמרו לו שהוא נברא רבה, א"ל
וכי יכול להשיב לי כל מה שאני שואל
ממנו? — ושאלו מהו כי זנתה אמם וכי
א"ל כדור כן הנשיא וביישו ג' פעמים
ואעפ"כ לא כעס עליו יען שראה כי הוא
נברא רבה בתורה, ואפשר שאז אירע
המעשה דסנהדרין ז: שאמרו דבי נשיאה
אוקמו דיינא דלא הוה גמיר, א"ל ליהודה
בר נחמני מתורגמניה דר"ל קום עליה
באמוריה קם גחין עליה ולא א"ל ולא
מירי פתח ואמר הוי אומר לעין וכי,
אבל אע"פ שלא הגיע למעלת אבותיו
אכל היה ג"כ גדול בתורה וישב בישיבת
ר' יוחנן כל ימיו וכאשר אמר בעצמו
ר"ה כ. שלח ליה ר' נשיאה לר' אמי
הו יודעין שכל ימיו של ר' יוחנן היה
מלמדנו וכו', וזה היה כבר בסוף ימיו
וכאשר נבאר הלאה.

וכן מצינו ע"פ פ"ב ה"ר שר' יוחנן בא
לפרדיסי ר' נשיא בעכו והורה להן האידן
למהר את הקנקנים, ובסנהדרין ספ"ב ר'

יוחנן סלק נבי ר"י נשיא נפק לגביה בחלוקא דכיתנא א"ל חזור ולבש חלוקך דעמרא משום מלך ביפין, מי נפק (כשרצה ר"י לצאת) א"ל אייתי עמעמה (הב לי עצה) א"ל שלח ואייתי לך מנחם מלמא דכתיב ותורת חסד על לשונה, וכפי הנראה היה בימיו כבר גזירות רבות על ישראל כי כבר נתפשטה תורת הכמרים בכל א"י וכדמצינו ב"ר פ"עחדיב שר"י נשיאה שאל לר"ל איך להנצל מצרות הממשלה שצועקת ואומרת הב הב והשיבו לא תסב מבר נש כלום ולית את יהיב כלום, (ושם איתא אך רבינו אנכי הכונה הוא על ר"י נשיאה), ואפשר שמנחם מלמא היה ספרא רבה וא"ל ר"י שיקראו אליו את מנחם שהוא יכתוב מכתבים כיד המוכה עליו ואולי יושעו עי"ו, ובגדה נב, יסופר שפ"א הורו תלמידי דר' חנינא נגד ר' יוחנן אזל ר"י וסיפר לר"י נשיאה ושלח אנשי חיל לכוף אותם לעשות כדברי ר"י.

ובן מצינו אותו הרבה עם ר"ל כע"ו ו: שההיא מינא שדר לר"י נשיאה דינרא קיסרנאה ביום אירו ושאל לר"ל האיך יעשה, וכן הוא בירושלמי שם רפ"א ואמרו שם שאע"פ שר"י נשיא היה אדם גדול אעפ"כ בקש ר"ל לגרור הדבר. וב"ב ז, שר"י נשיאה רמא שורא אדרבנן א"ל ר"ל רבנן לא צריכי נמירותא, ובשבת קיט: א"ל ר"ל כך טקובלני מאבותי וא"ל מאבותיך כל עיר שאין בה תיטקות של בית רבן מחריבין אותה, וזה הביאו להנשיא ששלח לר' חייא [כר אבא] ולר' אסי ור' אמי לעבור בכל ערי ישראל ולמתקן להן ספרין ומתניינן כדמוכא בחגיגה פ"א ה"ו.

ובכתובות פ"ט ה"ב קריביתיה דר' שמעון בר אבא יהבי לה משום כושל אייתי דש"בל עבדוי דר"י נשיא ואפיק מינה, וברכות מר, יסופר שפ"א אכל ר"ל

ובל"ס התרועע גם עם ר' אלעזר ואף שלא מצינו איתם ביחד בענין הלכה אבל מצינו בנדרים רפ"א כשרצה ר' חייא בר אבא לצאת לחו"ל אתא לגביה ר"א א"ל פייס לר"י נשיא דיכתב לי חדא איגרא של כבוד.

וכן היה לו חבר אהוב וזקן ממנו לימים את ר' שמואל בר נחמני כדמצינו חגיגה פ"ב סה"א שר"י נשיאה שאל ממנו מהו דין דכתיב וכו', ובתרומות ספ"ח יסופר מעשה נוראה, שדיקלום היה רועה חזורים ותלמידים דבית מדרשו דר"י נשיא היו מכים אותו ולבסוף נתגדל כ"ב עד שנעשה קיסר ברומי בשם דיקליטיניוס ונזכר איך שהיהודים הכו אותו וכשהיה בארצות הקדם ירד לעיר פמיים ושלח מכתב להנשיא שהוא רוצה דרבנן יבאו אצלו במוצ"ש וצוה להשליח שלא יסבור להן המכתב עד ערב שבת עם חשיכה כדי שלא יוכלו לילך לפמיים בע"ש שהיתה רחוקה ממקום הנשיא, ובמוצ"ש לא יוכלו לבא כ"כ מהר ואז נקם ינקם מהן, ור"י נשיא ורש"ב ירדו לרחוץ בחמי מבריא, ונעשה להם כמה נסים וכשעמדו לפני הקיסר א"ל וכי בשביל שבוראכם עושה נסים לכם אתם מבזים את המלכות? א"ל כי ביוו אך דילקוט רועה חזורים ולא דיקליטיניוס מלכא, א"ל אעפ"כ הוהרו מנוי קמן וכו'.

והרז"פ במבוא הירושלמי צ"נ, יאמר שהמאירע שקרה לר"י נשיאה ורש"בנ הוא ר"י נשיאה נכד רבי, ואחריו נמשך הראה"ו בח"ג צד 94 וצד 120, וחולקים על החכם גרעץ בח"ב צד 372, ולפ"א עליהם איך טעו בדבר פשוט כזה הלא דבר ברור שדיקליטיניוס מלכא נתקשר

בזמן רי"ג השלישי, אבל ר' מנא הראשון היה באמת קשיש גם מר"א ורח"ב שאמרו משמו כפסחים פ"ד ה"ט, מע"ש פ"א ה"ב, וכן ר' אסי אמר משמו כקידושין פ"א ה"ג.

ובכרכות פ"ג ה"א"כא יסופר שמתה נהוראי אחתיה דר"י נשיאה (ובגמ' פ"ו ה"א קוראה יהודינא) ושלח ר' חנינא בתר ר' מנא ולא רצה ליטמא לה אמר לה בחייהון וכו'. ובמבוא הירושלמי קמו, יאמר שהוא ר' מנא בנו דר' יונה ור' חנינא השני חבירו, כי לא מצינו ר' מנא ברור ר' חנינא (בר חמא). ושגגה יצא ממנו כי באמת ר' מנא הראשון היה בזמן ר"ח בר חמא שהיה קשיש הרבה מר"א. וגם זאת ידוע שר' מנא בנו של ר' יונה לא היה כהן כתענית כג': שאישתמח על קבריה דאביו, וכן הוא מע"ש פ"ה ה"ג שר' יונה יהב מעשר לר' אחא בר עולא.

ומצינו שהיה לר"י נשיאה זה עבד בשם קלה דרומה כביצה פ"א ה"ט שר' זעירא שאלו.

והאריך ימים כאשר יסופר מו"ק יו. כשרב יהודה שמתיה להצורבא מרבנן ונח נפשיה ובא לא"י לפני ר"י נשיאה למישרי ליה השמתא א"ל לר' אמי פוק עיין בדיניה אך הזקן שכרור ר' שמואל בר נחמני לא שבקיה, וידוע שרב יהודה נפטר תרי לשמרות וגם או היה חי רי"ג, א"כ היה לנשיא כל ימי ר' יוחנן שהיה ריש מתיבתא וגם אח"כ וזה היה יותר מששים שנה, ולא שהאריך ימים יותר מדאי אך יען שמלך בהיותו עול ימים בר אביו ר"ג לא האריך ימים.

ופמירתו מצינו מרכות פ"ג ה"א כשנפטר ר' יודן נשיא בר בריה דר"י נשיאה דחף ר' חייא בר אבא לר' זעירא (ר' זירא) בכנישתא דגופנא דציפורין ומימאן. וזוהו אנו רואין בבירור שגם ר' י

בשנת 284 למספרם תקצו לשמרות כדמובא בספר החכם מאמיון, ובא"י היה בזמן ר' חייא בר אבא תלמידו דר"י כירושלמי ברכות פ"ג סה"א שהיה מיפסע על קברים כדי לראותו, וא"כ היה זה לערך יותר מחמשים שנה אחרי פמירת ר"י נשיאה וגם אחר פמירת ר' יוחנן שנפטר תקצ, אך האמת כדברי החכם גרעין בח"ב צד 372 שהוא ר"י נשיאה השני וגם הוא היה אז זקן גדול וכאשר נבאר.

(ובספר תקרי לב צד 21 יאמר דברים של שנות שדיקלמינום מלכא דהה את ר"י נשיאה נכד רביוהעלה את ר' אבהו לנשיאות, ולא ידע שלא לבר רי"ג הראשון לא היה בימיו אבל גם רי"ג השני כבר נפטר בימיו כמפורש ע"פ פ"א ה"א שאז היה ר"ג בנו של ר"י נשיאה השני והיה אדם קטן, ובר מן דין הוציא דבה רעה על ר' אבהו היפוך האמת שר' אבהו הגין בכחו ובחכמתו על כבוד הנשיאים והתורה יחד).

והנה אחרי פמירת ר' יוחנן כשמלך ר' אמי ישב לפניו כע"ז לג', מנחות כט: שבעי מר' אמי, וכיצה כו. ר"י נשיאה הוה ליה הווא בוכרא שדרייה לקמיה דר' אמי, ובתענית יד: כשגור רי"ג יג' תעניהא ולא נענה וסבר למימר מפי א"ל ר' אמי הרי אמרו אין מטריחין את הצבור, ושם כה: רי"ג גזר תעניתא וירדו להם גשמים — סבר לאשלמינהו א"ל ר' אמי וכו'. ומו"ק יב: רי"ג נפק בחומרתא דמדושא ושתי מיא דאחים קפילא ארמאה שמע ר' אמי זאיקפד.

ור' מנא (הראשון) היה החכם שלו כדמצינו כלאים פ"ח ה"ג ר' מנא מפקר לאילן דר' יודא נשיאה, ופסחים רפ"י רי"ג רחץ סמוך למנחה בע"פ והיה צמא ושאל לר' מנא, ומו"ק פ"ג ה"ה חד תלמיד מן דר' מנא הורה לחד מן קריבוי דנשיא, וזה א"א להיות ר' מנא בן ר' יונה יען שהוא היה נדרף מבית הנשיאים כתענית בנ'; והיה מאוחר הרבה שהיה

זוכה להעמיד בן גדול אשר זוכה את הרבים כי בנו הלל נשיאה עיבר שנים וקידש חרשים עד ימות המשיח בשנת הער לשטרות כמבואר בערכו, וכפי שאמרנו שאבי אביו היה עדין חי תרי לשטרות א"כ משנת תרי עד הער נפטר ר"י נשיא השני ומלך ר"ג בנו ואח"כ ר"י נשיאה השלישי ואח"כ בנו הלל נשיאה. ר' יהודה הסבר, (תנא דברייתא).

זכר פ"א בעירובין עב: שאמר לא נחלקו ב"ש וב"ה על מחיצות וכו' ואר"י אמר רב הלכה כר"י הסבר, והב"ח גורם ר"י הסבך.

ר' יהודה הענתותי.

מוכא ממנו מעשה נורא מה שאירע לו גם ע"י ר"מ. ובסה"ד העתיקה מס' קטן מעשיות, ולכן למותר לנו להעתיקה.

ר' יהודה חיימא.

בב"ב קסד: מוכא שהיה תלמיד רבי והיה סופר מומחה וכתב לרבי ספר תהלים, וכשראה רבי אמר כמה מיושר כתב זה, ור"ש בריה א"ל שר"י חיימא כתבו.

ר' יהודה מגדלה. ערך ר' יודן מגדלייא.

רב יהודה מדאסקרתא (או מדסקרתא). מצינו אותו תמיד שהקשה לרבא כיבמות פז; נזיר לה, סיטה ו, כה, נדה לה, למ, וכפי הנראה היה מתלמידיו המובהקים דרבא, ובנויר נב. אומר ח"ש על בעי דרבא, ובשבת צנ. חולק על דברי רב זביד שאמר משמיה דרבא, ובנימין כח: הקשה רב אדא בר מתנה לרבא — אר"י מדסקרתא שאני נוד, מתקף לה רב משרשיה ערבך ערבא צריך אלא אמר רבא וכו'.

והיה גדול מרב פפא כנדה למ, שאר"פ אמרייתא לשמעתא קמיה דרב יהודה מדסקרתא.

נשיאה זה היה מקומו בציפורי, ואף שבסוף ימי ר' אמי הלך הוא וישיבתו דמבריא לחסות תחת צל ר' אבהו אבל ר"י נשיאה שהיה זקן גדול נשאר בציפורי, ועל כסאו ישב ר' גמליאל החמישי שהיה אדם קטן גם לעומת אביו ובימיו כבר נחרבה העיר ציפורי והלך לו לקיסרין, וזה שמצינו ע"י פ"א ה"א ר' גמליאל אדם קטן ובקש ר' אבהו לנודרו.

ר' יהודה נשיאה השלישי

בן ר"ג החמישי, אבי הלל שתיקן העיבור. הוא היה דור היג' להלל הזקן, ולא נזכר עוד בכבלי אך בירושלמי והיה בזמן ר' ירמיה כמגילה פ"ג ה"ב ר' ירמיה משלח כתב לר' יודן נשיא לשנא את אוהבך ולאהבה את שונאיך, וכפי הנראה היה זה כשהוציאו את ר' ירמיה מב"המד ובל"ס היה גם עצת הנשיא כן, וא"כ היה זה כשהיה ר' ירמיה כבר גדול הדור, וכן סוף ע"ז ר' אמי (בבלאי) סליק עם ר' יודן נשיא לחמתא דגדר — שאלון לר' ירמיה, וזה א"א להיות ר' אמי שמלך אחר ר' יוחנן שישאל מר' ירמיה, וכן שם פ"ב ה"ב ר' אמי סלק עם רי"ג לחמתא דגדר לקה באצבעיה — כי דמר ר' יעקב בר אחא כשם ר' יוחנן, ובתענית כג: יוספר שדבי נשיאה הוה קא מצערי לר' מני בנו של ר' יונה ולא נזכר שם בשמו. וברור ספ"ה ר"י נשיאה בעי קומי ר' פנחס בר חמא.

ומקומו היה בקיסרין שגם אביו ר"ג הלך מציפורי לקיסרין לחסות תחת צל ר' אבהו וזה שאמר ר' יוסי (הניו דר' יונה) אילין תעניתא דאנן עבדין לית אינון תעניתא למה? דלית נשייא קמן, וידוע שר' יוסי היה בטבריא ולכן אמר זה כי הנשיא היה בקיסרין, ובירושלמי תענית רפ"ב ר' חלבו אמר לר"י נשיא פיק עמן וצערך, שגורו תענית על הצבור וא"ל ר' חלבו שיצא ויצטער עמקן.

רב יהודה מדפתא.

נזכר פ"א בכרכות כה. שאמר רבינא
הוה קאימנא קמיה דרב יהודה מדפתא
חוא צואה אמר לי עיין אי קרמו פניה.
ויותר נראה גרסת דק"ס רב ירמיה מדפתא
ולכן לא הביאו היוחסין.

רב יהודה מהגרוניא.

נזכר פ"א בע"ז לפ. שחנן חיטא זבן
תכלת מאנשי דביתו דרבנאי אחוה דר"ח
בר אבא אתא לקמיה דרב מתנה לא
הוה בדיה אתא לקמיה דרב יהודה
מהגרוניא, א"ל נפלת ליד (עכשיו צריך אתה
לי, רש"י) הכי אמר שמואל, וביוחסין לא
הביאו אך ביוחסין השלם נזכר בערך
חנן, ויותר נראה כגרסת ר"ג שבא חנן
לפני רב יהודה (תלמיד שמואל) וא"ל
מתגרניא נפלת ליד ע"ש.

רב יהודה מסורא.

נזכר ב"ב פט. דרשה יקרה ממנו על
הפסוק לא יהיה לך בביתך מה מעם
משום איפה ואיפה, לא יחיה לך בכיכך
מ"ט משום אבן ואבן, אבל אבן שלמה
וצדק (אז) יהיה לך. ובנדה כז. מביא
ראיה מן הפסוק שהלויים שומרים בכ"א
מקומות, ושם משמע שהיה קודם אבוי.
יהודאי. נזכר זהר בראשית ג.

יהודית אשת ר' חייא.

(יהודית אשת עשו, בראשית ס"ב-לד).

בשם זה נזכרה יבמות סה: יהודית
דביתהו דר"ח הוה לה צער לידה שנאי
מנא ואתיא לקמיה דר"ח ושאלה אותו
אם אשה מפקדה אפ"ור א"ל לא, אולה
אשתיא סמא דעקרתא לסוף נודע לו
הדבר ואמר אילו לא עשית כן היית
ילדת לי עוד תאומים, כי ילדה את יהודה
וחזקה תאומים ופזי ופזי תאומות. ובקידושין
יב: יהודית דביתהו דר"ח דהוית לה צער
לידה א"ל (לר' חייא) אמרה לי אם קבל
ביך אבוך קדושי כי זומרת (שמרוב צער

שהיה לה מלידה רצתה לאסור עצמה על בעלה
וא"ל שאמה ספרה לה שאביה קבל עבורה קידושין
בהיותה קמנה) וא"ל ר' חייא שאמה אינה
נאמנת ע"ז לאוסרה עליו. וביבמות סג.
שהיתה מצערה לר"ח (ואעפ"כ) כשהיה
משכח מידי (דבר הראוי לה) צייר ליה
בסודריה ומייתי ניהלה, א"ל רב והא
קא מצערה ליה למר, א"ל דיינו שמגדלות
בנינו ומצילות אותנו מן החטא.

רב יוד.

רמי בר רב יוד תענית כב: וכן צ"ל
בשבת לב:.

יוד קרת.

בקידושין מז: אר"י יוד קרת קחוינא
הכא ופירש הערוך שהוא שם חכם, ורש"י
פירש בע"א.

יודן.

ר' אבא בר יודן ויק"ר פ"דב.
כהנא בר יודן שהש"ר פ"דיד.
ר' תנחום בר יודן ברכות פ"ו ה"א.

ר' יודן.

נזכר אך כירושלמי ובמדרשים, הוא היה
תלמידו דר' אבא (א) כירושלמי כתיבות
פ"ב ה"ד שא"ל ר' יוסי לר' חגי והא ר'
יודן סבר דכותי א"ל על דרכיה (ר' אבא)
אנא פליג לכ"ש עליה, ובע"ז פ"א סה"א
מחלוקת חכרייא עם ר' בא ואמר ר' יודן
קרא מסייע לחבריא.

וכן מצינו ר' יודן בשם ר' איבו כב"ר
פ"נאיא, איכ"ר פ' על אלה אני בוכיה,
וכן הוא בפסקתא רבתי פ' החורש,
ובירושלמי ברכות פ"ד ה"ד-טו גרס
המאמר ר' יודן בריה דר' איבו וצ"ל כמו
במדרש.

בשם ר' איני שהש"ר פ"ח"ב.
בשם ר' אלעזר בר פ"מד"יב. ושם
פ"מריא. ר' יודן ור"א בשם ר' יוסי בן
זימרא.

ר' יודן בשם ר' יוחנן קידושין פ"ב

חלה פ"ד ה"ב, שבת פ"א ה"מ, פ"מ
ה"א, עירובין פ"ב ה"ה, חגיגה פ"ב ה"ה,
מ"ק פ"א ה"ז, נזיר פ"ה ה"א, ע"ז פ"א
ה"א, פ"ג ה"ג ה"ה, ובבבלי פ"ג סה"א
ר' יודן אבוי דר' מתליא, ובתענית פ"א
ה"ג ר"י אבוי דר' מתנה, ובבבלי פ"א
רה"א ר"י אבא דר' מתניתא, ובכתובות
רפ"ד ר"י אבוי דר' יודה אבוי דר'
מתניה, ובבבלי פ"ג ר' יודן אבוי דר'
מתניא, וכפי שבארנו בערך ר' מתניה
שהיה בדור הרביעי והחמשי לאמוראי
א"י א"כ הוה אבוי בל"ס בראשית דור
הרביעי.

ר' יודן אנתודריא או ענתודריא.

נוכר בשם הראשון בירושלמי ברכות
פ"ד ה"א, עירובין פ"ב ה"ה, שקלים רפ"ז
(ובשקלים הנדפס בבבלי גרס ר' אבא החדויה)
הוריות פ"ג ה"ב, ובשקלים כפ"ח ר' יודה
ענתודריא בעי קימי ר' יוסי, ובבבלי
פ"ד ה"ג ר' יודן אנתורי, ובשבת פ"מ
סה"ג גרס ענתודריא, ובתענית פ"ב ה"ב
ר"י ענתודריא, ובע"ז פ"א ה"ב אר"י
אנתודריא.

ר' יודן בריה דר' אייבו.

נוכר ברכות פ"ב ה"ד"טו: ופ"ה ה"א
ונראה שצ"ל ר' יודן בשם ר' אייבו
כדמוכא המאמר באיכ"ר פ' על אלה אני
בוכיה ובפ' רבתי פ' החדש: וכן נשתבש
במד' שמואל פ' יודר.

ר' יודן בר בריתא דרש"בי.

בירושלמי קידושין פ"א ה"ד"ז. א"ר
חייא בר בא תני ר' יודן ב"ב דרש"בי
דתני רש"בי. אבל באמת צ"ל כדמוכא
המאמר בפאה רפ"א"ג. אר"ח בר ווא
— תני ר' יודן בר דורתי דרש"בי היא.
וכן גרס הפני משה בקידושין שם.

ר' יודן בן גדיא. ערך ר' יהודה בן
גדיא.

ה"ה, ב"ר פ"לכ"ד, ויק"ר ר"פ אמור,
ובב"ר פ"מד"מ ר' יודן ור' איבו בשם ר'
יוחנן, ושם פ"פכ"ה ר' יודן ור' איבו ור'
שמעון בר נגרי בשם ר' יוחנן.

ר' יודן ור"ה תרוייהו בשם ר' יוסי
בן זימרא ב"ר פ"מדה.

בשם ר' יודן בר' סימון ב"ר פ"לה"ג.
בשם ר' לוי ב"ר פ"ה"ב.

בשם ר' שמעון בר שקפא קה"ר פ"א
רפ"יא.

בשם ר' שמואל בר נחמני ויק"ר
פ"כר"ג.

בשם ר' תנחום בר חייא ב"ר פ"ר"ג.
וכן מצינו ששאל לר' אחא בפתחתא
דאיכה.

וחולק עם ר' יוסי (הביוו דר' יונה) פ"א פ'
כב"ר פ"ע"רד, ושם פ"מד"כב איתא ר'
יודן ור' יוחנן בן זכאי ור"ע, וצ"ל א"ר יודן
שרי"בו ור"ע פליגי.

והיה כמו רבו דר' מני כדמצינו ביצה
פ"א ה"ה, תענית ספ"ג, קידושין פ"ב ה"ז
שבעי מיניה.

ונוכר כמה פעמים בירושלמי בהלכה
בבבלי פ"א סה"ב ובב"מ.

אבא יודן.

תלמידו ואמורא דרבי, ובבבלי נקרא
אבדן עיין ערכו.

אבא יודן איש ציידן. (תנא).

העיד הלכה בשם ר' אליעזר כתוספתא
אהלות פ"ח. ובבבלי קבב. מוכא בשמו
שהעיד שמשאיין את האשה ע"פ עכ"ם
במכילתא לפי תומו, ובמכילתא דרש"בי
הנדפס בהפ"ל ש"ג צד 707 אבא יודן
איש ציידן אומר משום רבן נמליאל מנין
שלא יאמר אדם איני כדאי להתפלל על
בה"מ וכו'.

ר' יודן אבוי דר' מתניא.

נוכר בירושלמי דמאי פ"ה ה"ג פ"ז
ה"ה, שביעית רפ"י, ערלה פ"א ה"ג,

ר' יודן בר גורייא.

נזכר שביעית פ"ב סה"ג אר"ח בר אבא ר' יודן בר גורייא משקה בסלא ועדר. ואולי הוא הנזכר בתענית פ"ג ה"ט בשם ר' יודן גיריא שאמר שם הדין חוני המעגל בר בריה דחוני המעגל הוה וגרסת סה"ד ר' יודן מריא ובערך ר' יהודה בן פדייה גורס ר' יודן גיריא.

ר' יודן בר דורת. ערך ר' יודן ב"ב דרש"ב.

ר' יודן בריה דר' חמא דכפר תחומין. נוסח תענית פ"א ה"ז אמר בשם חזקיה, ובכתובות פ"ב ה"ט גרס דכפר תחומין.

ר' יודן בר חלפיי.

כן מובא ביוחסין ובסה"ד, והוא בויק"ר פ"דג, אך פשט הפשוט שם שא"ר יודן שבר (צ"ל רבי) חלפיי בעי.

ר' יודן בר חנין.

בסנהדרין פ"י ה"א אמר בשם ר' ברכיה, ונשאר לנו ממנו מאמר יקר בערלה פ"א ה"ג שאמר סימנא דאכיל מן חבריה בהית מסתכל ביה, והוא ע"ד שאמרו ברכות ו: כיון שנצרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום. ונזכר בהלכה בפסחגם פ"ד ה"ה, ובקידושין פ"ב ה"ה א"ר יודן בי ר' חנן ערוה שאינה ערוה תופש את שאינה ערוה.

ר' יודן בן טרפון.

בירושלמי שביעית פ"א ה"ו וערלה פ"א ה"ג א"ר יודן כד טריפן לעוביה, וגרסת פני משה א"ר יודן בן טרפון. ובספר אהבת צ"ח בשיעית שם דעתו שצ"ל ר"י בר טרפון. ויותר נראה שגרסת הירושלמי כד טריפן לעוביה הוא יותר נכון ופירושו כשגדלו בעוביה כדמוכא בערוך ערך טרף. מאיכ"ר פ' האמונים עלי תולע טריפין בקיקלא, והוא לשון יוני אמונים ונגדלים כנגדי תולעת.

ר' יודן בר יודן בר שלום. ערך ר' יהודה בר שלום.

ר' יודן בר' יוסי.

נזכר ויק"ד פ"ט אמר גדול השלום ששמו של הקב"ה נקרא שלום, אבל המאמר הזה נעתק מד"א זוטא פרק השלום ושם מובא כל המאמרים מגדולי התנאים ושם הוא מאמר ר' יהושע.

ר' יודן בר רב יצחק. ערך רב יהודה ברב יצחק.

ר' יודן בר ישמעאל. ערך רב יהודה בר ישמעאל. (פ. 563)

ר' יודן בר מנשה. ערך ר' יהודה בר מנשיא.

ר' יודן בר נחמיה. ערך ר' יהודה בר נחמני.

ר' יודן בר פליא או פילה.

נזכר ברכות פ"ט ה"ה מאמרו היקר כשנתן ברחמים נתן, וכשלקח ברחמים לקח ולא עוד אלא כשנתן לא נמלך בבריה, וכשלקח נמלך בב"ה, ובשיעית רפ"ה היתוב ר' יודן בר פדיא קומי ר' יונה וצ"ל בר פליא כגרסת פני משה. וכן נזכר ש"ר פ"מכ"ט ר' יהודה בן פילויה בשם ר"מ. ובויק"ר פ"כ"ד ר' יודן בר פיליא, ובמ' תהלים רפ"קא ר' יודן בן פלייא והוא המאמר בירושלמי ברכות, ובתחומא וירא"מה ר' יהודה בר פלמא אומר מהו מוריה, וצ"ל בר פליה כבדפוס פראג.

ר' יודן בריה דרב.

נזכר בירושלמי ע"ז פ"ב סה"א ובסה"ד גורס בריה דרבי.

יודן בריבי. (תנא).

בקידושין כא: א"ר אלעזר יודן בריבי היה דורש (ופירש"י יודן שמו וגדול בדונו היה), ובבבבורות לו: מובא המאמר ת"ר — א"ר יודן בריבי היה דורש כשהן רוצעין

ר' יודן דמן גלילא. ר' יוחנן בריה
ילמדנו פ' אחרי (סה"ד).

ר' יודן מגדלייא.

בתענית פ"א ה"ג יסופר שר' יוסי בר
יעקב סלק למבקרא ר' יודן מגדלייא עד
דהוה תמן נחה מטרא ושמע קליה אמר
אלף אלפין — חייבין להודות — א"ל
מנ"ל הא, א"ל הכין ר' סימון ר' (רני)
מברך, וכן הוא ברכות פ"ט סה"ב, ובב"ר
פ"ג יג"טו העתיק ר' יהודה מגדלה,

ר' יודן נסייא.

נזכר עירובין פ"ו ה"י והוא ר' יהודה
נשיאה.

ר' יודן קפודקיא.

בברכות פ"ד ה"א יכח: אמר קומי ר'
יוסי בשם ר' יודה בן פוי, ובפאה פ"א
ה"ד, כלאים פ"ח ה"א, ר"ה פ"א ה"ח,
מגילה ספ"ב בעי קומי ר' יוסי.

אבא יודן רמאה.

בויק"ד פ"ה יסופר למה נקרא שמו
רמאי יען שהיה מרבה בנדבות לרמות
את העם כדי שירבו ליתן גם הם וכל
מה שהיה נקבץ מכל אנשי העיר היה
הוא נותן כנגד כולם, ורש"ב עשה לו
כבוד גדול והשיבו אצלו, ובבמדבר רבה
פ"ד יח נקרא אבין רמאה, והמאמר נובע
מירושלמי הוריות פ"ג ה"ד וז"ל רש"ב
אעל לכצרה והוה תמן חד רבהון רמייא,
חס ליה דלא הוה רמאי אלא שהיה
מרמה במצות — נטלו רש"ב והשיבו
אצלו, וביחוסין נפל מ"ס וצ"ל אבין
ציפוראה לפני ר"י בן אלעזר, אבין רמאה
בפ"ג הוריות כומן ר"ל, ובה סרה קושית
סה"ד.

יהוצדק. ר' יהושע בן יהוצדק פסחים
צה:.

יהושע.

ר' יוחנן בן יהושע (בן חסין דר"ע) ידים
פ"ג מ"ה.

וכו' וחכ"א וכו', ומהלשון הוה משמע
שר' יודן אמר שברבי היה דורש, אבל
המקור הוא ספרי ראה פסוק ולקחת את
המרצע ושם איתא א"ר אלעזר יודן
ברבי היה דורש, א"כ הוא ר"א בן
שמוע.

ר' יודן ברבי.

נזכר ויק"ד ספ"לו אמר בשם ר' ברכיה
אם ראית זכות אבית שמתה וכו', אבל
גפ"ל מ"ס שם כי המאמר נובע מירושלמי
מנהרין פ"י ה"א ושם כהונן ר' יודן בר
תנין בשם ר' ברכיה.

ר' יודן ברבי שמואל.

נזכר ויק"ד פ"ט ר"ב, ונראה שצ"ל ר'
יודן בשם ר' שמואל (בר נחמני).

ר' יודן בר' שמעון.

נזכר בר' פ"ר ר"ב, ושם פ"ה ר'
ברכיה בשם ר' יודן בר"ש, ואולי צ"ל
ר"י בר' סימון.

ר' יודן בר שקלא.

נזכר כתובות פ"ט ה"י הכנים שאלה
לפני ר' יוסי ב).

ר' יודן גידיא—גידיא—מריה. ערך
ר' יודן בר גוריא.

ר' יודן דיפו.

נזכר ויק"ד פ"כ ר' פנחס בר חמא
בעי מיניה, ובבמדבר רבה פ"ב כד גורם
ר' יוחנן דיפו.

ר' יודן דכפר אימי.

בירושלמי שבת פ"טו ה"ז שפ"א נפלה
דליקה ופרס גולתיה על גדישו וערק
נורא, ובנדרים פ"ד סה"ט גרם ר' יונה
דכפר אימי ובל"ס שהיה כתוב ר"י ונעשה
מוה ר' יונה.

ר' יודן דמן גלייא.

נזכר תנחומא אחרי"ד, ובויק"ד המאמר
ר' יודן גלייה, ובב"ר פ"נא יא ר' יודן
דמן גלוי ורש"ב משום ר' אליהו עיני.

ומרב גידל שהיה ג"כ אח"כ בא"י. ובסה"ד
מביא שנוכר זבחים לב: אך גרסא שלנו
שם רב הושעיא.

ר' יהושע בר אבין.

בירושלמי יומא פ"ג סה"ה ר' יהושע
בר אבין (וצ"ל אבין) ר' סימון בשם ר'
אנייני בר סיסי מעם דהדרין תנייא שלא
יהו אומריין ראינו כה"ג וכו'. וכו"ק"ר
פ"ידד, ר"ד פ"ב"י ר"ה בשם ר' יהושע
בר אבין ור' זכריה חתניה דר' לוי בשם
ר' לוי אין בעל הרחמים נוגע בנפשות
תחלה. ובפרד"כ סה: המאמר ר"ה ור"י
בר אבין חתניה דר' לוי והוא מ"ס וצ"ל
ככו"ק"ר. וברור"ר פ"ג"ז ר' מנחמא בשם
ר' יהושע בר אבין דרשה יקרה ממנו. וכן
נוכר ב"ר פ"רה ובסוף איכ"ר.

ר' יהושע בן אבירם.

נוכר באס"ר פ"היד, ובמד' שמואל
פ"יג"ה המאמר ר' יהושע בריה דר'
בירי, ובילקוט אסתר שם בריה דר' ברי
וצ"ל בירי, ובסה"ד העתיק בריה דר'
כנגדי.

רב יהושע בריה דרב אידי.

אביו רב אידי היה נקרא רב אידי בר
אבין, ויסופר פסחים ממ. שנשא כהנת
ונפיק מיניה תרי בני סמיכי רב שישא
ורב יהושע. ואביו רב אידי בר אבין היה
בזמן רבא ור"פ כמבואר בערכו, ובנו רב
יהושע היה גדול הדור בזמן רב אשי
כשבת יא. שאיקלע לבי רב אשי עבדו
לו עיגלא תילתא א"ל למעום מר מידי
— א"ל בתענית חלוס יתיבנא, ובתענית
יב: גרסי שאיקלע לבי רב אשי וצ"ל רב
אשי או שהוא רב אשי שהיה חבירו דרב
אשי וכמבואר בערכו, וכיבמות לו: הקשה
לו רב אשי הכי השתא, ונוכר בהלכה
בעירובין פב: מ"ק ה.

והיה כפסירת רב כהנא כפסחים ג:
ר"כ הלש שדרוה רבנן לרב יהושע בריה

ר' יוכי בן יהושע חולין נו:
ר' שמעון בן יהושע ילמדנו בשלח בן
הוא בסה"ד.

רב יהושע.

רב הונא בריה דרב יהושע ברכות כב:
רב חיננא בריה דר"י פסחים קי:
רב נחמיה בריה דר"י מ"ק יט:
רב שישא או ששת בריה דר"י פסחים
קטו.

רב יהושע.

נוכר פסחים נג: אמר רב יהושע דרש
רבא, ואולי הוא אבי רב הונא בריה
דר"י הנודע, ובדק"ס ליתא תיבת רב
יהושע, ובשבת קנא: מצינו א"ר לוי א"ר
פפי א"ר יהושע לאחר ג' ימים כריכו
נבקעת וכו' שם צ"ל ר' יהושע דסבנין
כמבואר בערכו.

ר' יהושע אוניא או אונייא.

נוכר תמיד בירושלמי כערלה פ"א
סה"ב, שבת פ"ב רה"ד א"ר שמואל בר
יצחק תני ר' יהושע אוניא. ובשבת פ"א
סה"ד תני ר"י אונייא לוסר את ביציהן,
שמה שגורו על בנותיהן אין הכונה בנותיהן
ממש שהוא דאורייתא אך הכונה ביציהן
שבישל עב"ס ומביא תני ר' ישמעאל ואת
בת היענה זו ביצת היענה.
ומזה אנו רואין שהיה מהתנאים השונים
ברייתות.

יהושע איש עזרא. (תנא).

נוכר נדרים לח: תנא יהושע איש
עזרא אימר וכו'.

ר' יהושע בר אבא.

כשבת קטו, מ"ק ה: אמר משמיה
דעולא, וכ"ב טו, מנחות ל. ר' יהושע
ב"א אמר רב גידל אמר רב, וביומא
מב: מתיב ועל קושייתו אמר אבוי היינו
תיובתא, מזה משמע שהיה קודם אבוי,
ויען שנקרא תמיד בשם "רבי" נראה
שהיה ירושלמי וקבל שם תורתו מעולא

ר' יהושע בן בתירא וכן הוא במתניתא דבני מערבא, ובגמרא שם מוכא א"ר יהושע ב"ב מעשה והיו נותרין ערוריות לאריות באיסמריא של מלך והיו עולי רגלים שוקעין עד רכובותיהן בדם. וביבמות פ"ח מ"ד העיד על בן מנפת שהיה בירושלים סרים אדם ויבמו את אשתו לקיים דברי ר"ע. ופרה פ"ב מ"ה מחלוקת ר"ע ור"א ור' יהושע ב"ב, ולגרסת הירושלמי נזכר פאה פ"ג מ"ו מחלוקת ר"א ר' יהושע ר"מ ור' יהושע בן בתירה והלכה כדבריו וכן הוא במתניתא דבני מערבא, וגרסא שלנו ר' יהודה בן בתירא, וכן נזכר שבת פ"יב מ"ה כתב אות אחת נומריקון, ריב"ב מחייב ותכמים פומרין.

וכן נזכר מנחות סה: מחלוקת ר"א ר' יהושע ר' ישמעאל ור"י בב, ובתענית ג. ר' יהודה אומר משום ר' יהושע ואח"כ אמר ר' יהודה משום בן בתירא ואמרו שם שהוא ר' יהושע בן בתירא וזמנין דקרו ליה בשמא דאביו שזה היה קודם שנספך, ולבתר דנספך קראו לו בשמו. וזוה הוציא הרמ"ם כהקדמתו לורעים שכ"מ שנזכר סתם בן בתירא הוא ר' יהושע ב"ב,

ר' יהושע בן גדיא.

נדפס בסדורים מאמר ממנו כל העונה אמן בע"הו זוכה ועונה לע"הב, אבל בתנחומא צרם הגרסא ר' יהודה בן גדיא ובשאלות בראשית הגרסא ר' חמא בן לקיש.

ר' יהושע בן גזורא. ערך ר' יושיע בר גזורה.

יהושע בן נמלא כה"ג.

חכמי ישראל האחרונים יאמרו כולם פה אחר שיהושע ב"ג היה כה"ג בימי אנריפוס השני לערך חמש שנים קודם החורבן ואשר אחריו היה אך עוד כה"ג

דר"א א"ל זיל ברוק — אשכחיה דנח נפשיה קרעיה ללבושיה — ובכי ואתי א"ל נח נפשיה? א"ל אנא לא קאמינא ומוציא דבה וכו'. וביוחסין מביא ר' יהושע בר אידי בר אבין נגרא, והאמת אינו כן כי ר' אבין נגרא היה בימי ר"ה כשבת כג: ובני רב אידי היה תלמידו דרב חסרא כפסחים קא: וא"כ איך יהיה רב יהושע בריה בימי רב אשי? וקרוב לומר שהיה נכד רבין הגדוע.

ר' יהושע בן אלישע. (תנא דברייתא).

בגזיר מר. דתניא מעשה שמת אביו של ר' יצחק (הכהן רש"י) בנינוק — ובא ושאל את ר' יהושע בן אלישע וד' זקנים שעמו ואמרו "לאביו" בזמן שהוא שלם וכו'. ובמ"ק כ. ושמות רפ"ב איתא במעות הסיפור הזה וכבר הארכתי בערך ר"א בר' צדוק.

ר' יהושע בן אלם.

בסה"ד מוכא מעשה נפלא ממנו והעתיק זאת מספר קמן מעשיות, ויען שלא נמצא במדרש לא העתקנו.

ר' יהושע בן ביתות.

נזכר ב"ר פ"פריית אמר בשם ר' יהודה ב"ר סימון.

ר' יהושע בריה דר' בירי. ערך ר' יהושע בר אבירם.

ר' יהושע בר בנימין בר לוי. נזכר שהש"ר פ"ד, ר' חונה בשמי.

ר' יהושע בן בתירא. (תנא דמתניתין).

הוא היה אחר מג"ב של המשפחה היקרה בני בתירא ששמשו לפי שעה בנשיאות קודם הלל, ור' יהושע בן בתירא היה חבר דר' יהושע ור"ע וחכריהם, וכפי הגראה זכה עוד לראות את הבית בבנינו כעדיות רפ"ח שהעיד על דם נבלות שהוא טהור, ובמנחות קנ: מוכא המשנה ונרסין העיד ר' יהושע

וירא אלקים מרכים, ואם המושל היה צדוקי היה מעמיד גם כה"ג צדוקי. וכל כהונתם הגדולה הראו בחג הסכות שהיתה או שמחה לכל העם או היה בא למקדש לעבוד העבודה ולנסך המים, וזה ינאי המלך ידוע שהיה צדוקי גמור ואף שלא רדף את הפרושים זה היה יען שאשתו הצדקת שלמונין אחות שמעון בן שטח לא הניחה אותו בכל כחה לעשות כל רע, ועל ידי שמעון ב"ש והכמתו הנדיח את כל סנהררי הצדוקים שהקים יוחנן כה"ג בסוף ימיו, אבל זולת זה מצינו בניזיפוס שהרג בחייו קרוב לחמשים אלף איש מישראל על לא חמס בכפייהם, ופ"א הרג במקדש ה' ששת אלפים איש, וא"כ איך נוכל לומר שהוא היה עובר במקדש ביו"הכפ מי אשר ידיו נגואלו בדמי נקיים? ואם פ"א נסך ע"ג רגליו את המים בחג כדרך הצדוקים רגמיהו כל העם באתרוניהם.

והנה שמעון ב"ש אף שהצליח להתחזיר עמרת הסנהדרין למקומה כדמובא מגילת תענית פ"י, אבל ראה בעיני שכלו שהרג מראשו מסריח וכ"ו שיתחנכו נערי ב"י ללא תורת אמת מנעוריהם או ממילא ידבקו בדרכי הצדוקים ויאבדו לעד, וכדאמרו ב"ב כא: מתחלה היו מכניסין ללמוד כבן מו' מו' שנה — והיה בועט כרבו ויוצא, ולכן הסכים כדעתו לתקן ולהושיב מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר ולעשות חובה על כל איש להביא את בנו נער כבן שש, כבן שבע לבית אולפנא לשתל דעת התורה על לב טהור, אך אם היה עושה הרבר הגדול הזה בפומבי או בלי שום ספק היו קמו נגדו הצדוקים שכאותו הדור שהם היו שרי המלוכה ומנהיגיה בכל כחם לסכל עצתו היקרה, לכן חיפש אחר איש אחר שע"י תעשה הרבר הזה וה' אנה לידו שאו הוצרכו להעמיד כה"ג מצמש ויהושע בן נמלא

הכהן

אחר בשם מתתיהו בן תפל, ולכן יאמר בדו"ד ח"א צד 182 שצ"ל בינמות סא. תחת ינאי המלך אנריפוס המלך, ועליו תלו כל המעשים הגדולים שהוא תקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר ולהכניס אותן כבן שש או שבע שנים כב"ב כא, שהוא זכור לטוב ע"ו, ושהוא קידש את האלמנה העשירה מרתא בת ביתוס כדמובא יבמות פ"ו מ"ד, ועוד ועוד.

ופלא גדול איך לא ראו החכמים האלו שהיויפוס בעצמו יאמר שיהושע בן נמלא כה"ג היה רשע האוכל שאר עמו והפשיט עורם מעליהם ואשר קירב את החורבן; ככל אחיו הצדוקים, וגם לו יהיה צדיק או אפשר כלל לתלות עליו התקנה הגדולה הזאת יען כי ימי כהונתו היה בעצם ימי המבוכות והמלחמות שהיו קודם החורבן ולכן גם אם תקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר מה תועלת היה אז, ואיך יאמרו חו"ל אלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל, וגם איך אפשר לומר שמעו על אנריפוס זמלך לקרא אותו בשם ינאי? ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה במילה שלהם.

אבל האמת יורה דרכו כדעת הגאון בעד"הר בח"א צד 464 וגם אנחנו הארכנו בזה בערך שמעון הצדיק, שבכל ימי החשמונאים חוץ מיוחנן כה"ג שהוא בעצמו עבד העבודה במקדש ביו"הכפ, כמעט כולם היו אך בשם כה"ג בענייני הממשלה שהיה במקום מלך, וכולם היו טרודין במלחמות כמעט כל ימיהם וכמה שנים לא היו בירושלים כלל, ובפרט ינאי בן יוחנן שהיה חולה ג' שנים, ולכן בע"ב אנו צריכין לומר שהיה כה"ג אך בדרך דשמי בין ישראל לעמים כמושל ביהודה, אבל כה"ג המשמש היה תמיד איש אחר ואם המושל היה מושל ביראת אלקים היה מעמיד כה"ג — משמש, גדול בתורה

לשבת, וגם מזה ראייה גדולה שאין זה בן נמלא שיהיה קודם החורבן כי א"כ מי הוא המזכירו הלא בומן קצר נחרבת הכית ובזכו את ההיכל.

ומרתא בת בייתוס הנזכרת בנימין נז. שהיתה בזמן החורבן היא אשה אחרת או ששמה היה באמת מרים בת בייתוס וכדמוכא באיכ"ר פ"א י"ז אך שם נשתבשה המעשה מאוד וכבר הארכתי בערך מרתא בת בייתוס.

אבל יהושע בן נמלא מי שהיה כה"ג קודם החורבן והיה מכת הצדוקים כדמוכא בקדמוניות היהודים לא נזכר בשום מקום בב' התלמודים כמו שלא נזכרו כל כה"ג הרשעים וזכרם נאכזר מן העולם.

ר' יהושע בן הורקנום.

נזכר במשנה סוטה פ"ה מ"ה בו ביום דרש ר' יהושע ב"ה לא עבד איוב את הק"ב אלא מאהבה — א"ר. יהושע מי יגלה עפר מעיניך רי"ז — והלא יהושע תלמיד תלמידך וכו' (ופרש"י שתלמיד ר"ע היה), ומזה אנו רואין שהיה בשעת המחלוקת דר"ג ור' יהושע ע"פ הכלל שאמרו ברכות כח, שכ"מ שאמרו בו ביום הכונה על היום שהורידו את ר"ג מנשיאותו.

ר' יהושע בר זידל.

בירושלמי תרומות פ"ח ה"ג וע"ז פ"ב ה"ג יסופר שר"י בר זידל חלה ונכנסו אצלו ר"ז ור' הושעיא ב) (ובע"ז איתא בשעות ר' יהושע) ור' בון בר כהנא ור' חנניה חברון דרבנן (בתרומות חסר תיבת חברון דרבנן), יתבי אמרו הא מרא שמועתא והא מרא דעובדא, ולא נזכר עוד בשום מקום.

ר' יהושע בן זירוז

בן חמיו של ר' מאיר.

היה תלמידו דר"מ כחולין ו: ובירושלמי דכאי פ"ב ה"א העיר לפני רבי על ר"מ

שאכל

הכהן שלא היה מחכמי ישראל אבל היה ידוע לשמעון ב"ש שהוא תמים דעים עם הפרושים ותורת ה', וגם אז היתה האלמנה העשירה הנודעת בשם מרתא בת בייתוס, ואפשר שהיתה רעה המלכה אחות שמעון ב"ש, וע"י עצת שניהם נתארסה האלמנה העשירה ליהושע בן נמלא והיא הביאה למלך ינאי כסף רב להקימו לכה"ג, וזה מפורש יומא יח, א"ר אסי תרקבי דדינרי עיילא ליה מרתא ב"ב לינאי מלכא על דאימיה ליהושע ב"ג בכהני רברבי, וכיכמות סא, א"ר יוסף קמיר קא חוינא הכא, פ' שבאמת לא היה ראוי לאותה אצמלא אך ע"י עשירות אשתו נתמנה לכה"ג.

וע"י האיש הזה הוציא שמעון בן שטח את מחשבתו מכת אל הפועל, והצדוקים לא חשדו את כה"ג כרב או כמעט שירו אוחות בעצת שמעון ב"ש כי ידעו אותו היטב שהוא אינו מחכמי ישראל, וזה שאמרו ב"ב כא, ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע ב"ג שמו שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל שבתחלה — עד שבא יהושע ב"ג ותיקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר ומכניסין אותן כבן שש וכבן שבע.

ובירושלמי כתובות ספ"ח יאמרו ששמעון בן שטח התקין שיהיו התינוקות הולכים לבית הספר, ולא שהירושלמי חילק על הכבלי, אך משני התלמודים נודע לנו איך נהיה הדבר הגדול הזה, ולכן בירושלמי שחושב שם כל תקנת שמעון ב"ש חושב גם התקנה הגדולה הזאת לו כי היה להם בקבלה שממנו יצא הדבר הזה, ובבבלי כשבא לספר ממעשי יהושע ב"ג יסופר שהוא היה המתקן יען שאין המצוה נקראת אלא על מי שנמרה והוא היה הגומר והמוציא מכת אל הפועל.

וכן נזכר לשבח ביומא פ"ג מ"מ בן נמלא עשאן (להקלטי) של זהב והיו מזכירין אותו

זכאי, ואף שבאבות פ"ב מ"ח חשבו בין תלמידיו אחר ר' אליעזר, אבל באמת היה כבר תלמידו עוד מרם שהתחיל ר' אליעזר ללמוד כמפורש בפרקי דר"א רפ"א. כשבא ר"א לפני רי"בנו ללמוד תורה וכששאלו שיסעוד אצלו א"ל כבר סעדתי אצל ר' יהושע בן חנניה ור' יוסי הכהן, שלח ושאל להם, ור"א היה אז עדיין ע"ה.

ורבו התפאר בו וקרא עליו באבות דר"ג פ"ד חוט המשולש לא במהרה ינתק (שרכש לו תורה יראה וחכמה), ובאבות פ"ב אמר עליו רי"בנו אשרי יולדתו (וארש"י שהיה בקי בכל דבר לימוד ויועץ וקרוב למלכות).

ורבו הקדוש מסר לו רוב חכמתו וגם מסר לו מעשה מרכבה כחגיגה יד: שאמרו ר' יהושע הרצה דברים לפני רי"בנו וכו', ואמרו שם מעשה בר' יהושע ור' יוסי הכהן שהיו מהלכים בדרך אמרו אף אנו נדרוש במעשה מרכבה פתח ר' יהושע ודרש — הלך ר"י הכהן וסיפר דברים לפני רי"בנו, אמר אשריכם ואשרי יולדתכם, אשרי עיני שראו כך.

וגוסף על תורתו וחכמתו ברכו ה' בקול נעים, ויען שהיה לוי שימש כמקדש עם המשוררים כערכין יא: מעשה בר' יהושע בן חנניה שהלך לסייע בהנפות דלתות אצל ר' יוחנן בן גודגדא, א"ל בני חוור לאחוריך שאתה מן המשוררים ולא מן המשווערים.

והנה אף שקראו „בני" אבל היה אז בל"ם כבן שלשים כמפורש חולין כג. שלוי עובד עבודה קבוע במקדש אך כשהוא בן שלשים, ובסוכה נג. א"ר יהושע ב"ח כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו, שעה ראשינה תמיד של שחר — משם לקרבן מוסף וכו'.

והיה גדול כ"כ גם קודם החורבן עד

שהגיע

שאכל עלה של ירק בבית שאן וע"י התיר רבי את בית שאן, ובשבת קמו. אמר לפני רבי בוו לא חיב ר"מ חטאת.

ר' יהושע בר חמא.

כן מביא באוצר ישראל מירושלמי שקלים פ"ה ה"ד, ושם איתא ר' חמא אבוי דר' יהושעיה והוא מ"ס כרמובא המאמר פאה פ"ח ה"ח ר' חמא אבוי דר' אושעיא, וכבר בארתי בערך נחמני שצ"ל נחמני אבוי דר' אושעיא והוא אבי רבה.

ר' יהושע בן חנניה (הלוי).

אשרי העם שממנו יוצא איש כזה, ואשרי הדור שבימיו יולד איש פלאי כזה, ועליו ועל כיוצא בו אמר שלמה בחכמתו, וכא איש מסכן ומילט את העיר בחכמתו, כי באמת הציל את כלל ישראל מסכנות רבות ועצומות וכאשר נבאר.

ר' יהושע ב"ח כפי הנראה נולד בירושלים עוד בזמן רבן גמליאל הזקן לאביו חנניה ואמו הצדיקת וכרמובא ברש"י אבית פ"ב מ"ח שאמו נרמה לו שיהיה חכם, שכל הימים שעברתו היתה מחזרת על כל בתי מדרשות שיבקשו רחמים על העובר הזה שיהיה חכם. ואם אבו היתה אשה יקרה כזו. בל"ם היו אביו ואמו מיקורי ירושלים, וכן מוכח מעדות ר' דוסא בן הרבנים בירושלמי יבמות ספ"א שאמר על ר' יהושע זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה, (ואפשר שמה הוציא רש"י מה שמובא לעיל והכונה שהיתה אמו מולכת עריסתו הוא כשהיתה מעוברת).

ולא על חנם בקשה רחמים כל כך כי עוד בימי נעורו היה ניכר שלגדולות ניצר, ואע"פ שהמבע מנעה ממנו את ברכת היופי כתענית זו. אבל חכמתו הגדולה הביאה אותו שעוד בימי עלומיו זכה לעמוד ולשרת לפני רבן יוחנן בן

וכשבא אצלו וקבלו כס"פי מאוד שאלו לבסוף מפני מה בני אדם הנכנסין אצלך אתה מלקה אותן ולי לא הלקית? א"ל רבי, אתה חכם גדול ודרך ארץ יש בידך וכו'.

ובקה"ר פ"דו אמרו ה' תלמידים היו לר"ב כל זמן שהיה קיים היו יושבין לפניו, וכן באבות דר"ג ספ"ד יסופר כשמתו בניו של ר"ב נכנסו תלמידיו לנחמו — נכנס ר' יהושע וא"ל רבי, רצונך אומר דבר אחד לפניך וכו'. וברכות כח: כשחלה ר"ב נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה אותן התחיל לבכות — א"ל רבינו ברכנו, א"ל יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא כשר ודם וכו'.

ורברי רבו הקדוש מה שא"ל אל ירע בעיניך על חורבן המקדש ויש לנו כפרה אחת כמותה זו נמילת חסדים, נחקק בזכרוננו וכאשר יסופר ב"ב ס: כשחרב ב"המק רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, נמפל להם ר' יהושע ב"ח והראה להם דרך האמת שלא להתאבל יותר מדאי, ואמר להם אין גזרין גזירה על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה.

והנה כל אחד מהחמשה גדולי תלמידי דר"ב ירש אחת ממדות היקרות דרבן, כר' אליעזר שמפורש עליו שלא אמר דבר מה שלא שמע מפי רבו, ור' יהושע מלבר תורתו וחכמתו שקבל ממנו מסרו גם חכמתו הגדולה איך להשיב את הצדוקים והמינים הידועים על אולתם, שר"ב נצחם תמיד כב"ב קטו; מנחות סה, ידים פ"ד מ"ו, ובתוספתא פרה פ"ב, וכן מצינו בר' יהושע וכאשר נבאר להלן.

והנה אע"פ שהיה תלמידו הגדול דר"ב וישב כל ימיו לפניו, לא מצינו שיאמר שום דבר הלכה בשמו חוץ ממאמר

שהניע להוראה כי נסמך מרבו הקדוש כמפורש בירושלמי סנהדרין פ"א סה"ב, וזה שמצינו זכחים קיני, שפ"א מצאו עצמות בלשכת דיר העצים ובקשו לגזור טומאה על עיר אבותינו עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בושה וכלימה היא לנו שנגזור טומאה וכו', (ובל"ס לא היה אז רבו בירושלים).

וקודם החורבן כשצר אספסיינוס קיסר על ירושלים והפריצים לא שמעו לעצתו הטובה דרבן יוחנן ב"ז להכנע לפני הרומאים, והוא ראה בעין חכמתו שעתידה ירושלים ליחרב יסופר בניטין נו, שבקש עצה מאבא סקרא בר אחתיה איך לצאת מתוך העיר, ונתן לו עצה וא"ל נקום נפשך בקצירי — ולימרי דנח נפשך וליעילו בך תלמידך — נכנס ר' אליעזר מצד אחד ור' יהושע מצד אחר, והם נשאו את ממת רבן, ור"ב שמצא חן בעיני הקיסר יסופר באיכ"ר פ"א אלא שא"ל בעי אנא — דכל בר נש דנפיק ער ד' שעין יהא לשיובא — ושלח לר"א ולר' יהושע לאפוקי לר' צדוק, אולון ואשכחחניה בבבא דמדינה.

ור' יהושע דבק ברבו ובכ"מ שהלך רבו שם הלך הוא כאבות דר"ג פ"ד שפ"א יצא ר"ב מירושלים ור' יהושע הלך אחריו וראה ב"המק חרב א"ר יהושע או לנו ע"ו שהוא חרב מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל, א"ל בני אל ירע לך, כפרה אחת יש לנו שהיא כמותה זה נמילת חסדים.

וכן כשהיה ר"ב בכרור חיל מצינו בתוספתא מעשרות רפ"ב בירושלמי דמאי רפ"ג שהלך ר' יהושע ב"ח אצל ר"ב וזוהרה שם, ובדרך ארץ רבה פ"ו יסופר מעשה בשמעון בן אנטיפרוס שהיו אורחין נכנסין אצלו — ובשעת פטירתו היה מלקה איתן, ונשמעו הדברים לפני ר"ב וחסמים, ושלחו את ר' יהושע אליו,

גם עוד טרם שנפרד ר' אליעזר מהן כמפורש בסנהדרין פ"ד ה"ג שאמרו ר' אליעזר ור' יהושע ורבן גמליאל סלקון לרומי עלין לחד אתר ואשכחון מיינוקיא עבדין נכשושין ואמרין הכין בני א"י עבדין וכו'. ובדברים רבה פ"ב כ"ד מעשה שהיו רבותינו ברומי ר"א ור' יהושע ור"ג וגורו שמכאן ועד שלשים יום לא ימצא יהודי בכל העולם. ובר פ"ג י"ג מעשה בר"א ור' יהושע שהיו מפרישין לים הגדול — כיון שבאו לרומי וכו'.

ואח"כ כשנפרד ר' אליעזר מהן מצינו את ר' יהושע תמיד ברומי עם ר"ג ור"ע ור"א בן עזריה כב"ר פ"ד כשעלו הזקנים לרומי שאלו את ר"ג לכמה הנחש מוליד, ולא ידע להשיב, פנע בו ר' יהושע ושאלו למה פנך חולנית, וסיפר לו המעשה, ור' יהושע א"ל שנחש מוליד לשבע שנים והראה לו שכן מרומן בתורה. וכן מע"ש פ"ה מ"ט מעשה בר"ג והזקנים שהיו באין בספינה ושם היו ר"ג ור' יהושע ור"א ורא"בע.

וכן עירובין פ"ד מעשה שבאו מפרנדיסין והפליגה ספינתם בים והיו בה ר"ג ר' יהושע ר"ע ורא"בע. ובסוכה מא: מעשה בר"ג ור' יהושע ורא"בע ור"ע שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לר"ג וכו'. ובהוריות י. ר"ג ור' יהושע היו אזלי בספינתא וכו'.

וע"י חכמתו הגדולה הרכיש לו שם אוהבים נאמנים מחכמי או"הע כאשר יסופר בר"א רבה פ"ה מעשה בר' זקנים שהלכו למלכות הפנימית והיה להן פילוסופוס אחד חבר שם, ואלו הן ר"ג ור' יהושע, רא"בע ור"ע — הלך ר' יהושע ודפק על הדלת והיה פילוסופוס ההוא מחשב בדעתו ואמר אין זו דרך ארץ אלא של חכם וכו'.

וקיסרי רומי ראו כי הוא חכם גדול אהבו להתוכח עמו כחגיגה ה: שאמרו

אנדי אחד המוכא בסוף עדיות שאמר מקובל אני מר"בז שאין אליהו בא אלא למא ולמהר וכו', וזה נראה יען שכולם ידעו שכל תורת ר' יהושע הוא מרבו. ומלבר מה שקבל מר"בז מצינו סימיה רפ"ה שאמר ר' יהושע כך היה דורש זכריה בן הקצב. ובתוספתא סימיה ספ"ה א"ר יהושע (לגוסת תוספתא צוקרמנדל) משום בן פטורין, ובמשנה ריש מבשרין אמר משום אנא יוסי חלי קופרי איש מכעון. וכן קרא לר' דוסא בן הרבנים "רבי" כימות מו.

והנה אחרי פטירת ר"בז הלכו אוכל תלמידיו ליבנה כמפורש קה"ר פ"ד, ורבן גמליאל נתמנה לנשיא, ואז היה ר' יהושע הא"כ כמפורש ב"ק עד; והוא היה אחד מהארבעה בסנהדרין יבנה שהבינו כמה לשונות כסנהדרין יו; (בנמרא איתא שידעו שבעים לשון אבל ברמ"בם ה' סנהדרין פ"ב ה"ו איתא שהבינו ברוב הלשונות).

והוא בחכמתו הגדולה ראה והבין כי מן השמים המליכו את הרומאים, ואם יעמדו נגדם ברב או כמעט אז סכנה כרוכה לכל ישראל, לכן השתדל להתרועע תמיד עם גדולי רומי שריה ומלכיה, וכפי פשמות לשון הנמרא בנימין נח. שהיה ברומי גם קודם החורבן או תיכף אחר החורבן שאמרו שם מעשה בר' יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו תינןק אחד יש בבית האסורין — והלך ועמד על פתח בית האסורין מצא שהתינוק הוא חכם גדול, עד שאמר מיבמחני בו שמורה הוראה בישראל, ואמר העבודה שאיני זו מכאן עד שאפרנו בכל ממון שפוסקין עלי, ולא זו משם עד שפראו, וזה היה ר' ישמעאל בן אלישע.

והוא ארח לחברה תמיד עם רבן גמליאל ונסע עמו לרומי להמתיק הגזירות

וכל חידותיהם והוא נצח אותם והביאן
לבי קיסר.

ובתנא דבי אליהו זומא פ"כג יסופר
מעשה נפלא שהקיסר שאלו (שם איתא ר'
יהושע בן קרחה אך צ"ל בן הנניה וכן הוא
בסה"ד) כתיב כאלהיכם אשר לא ישא
פנים וכו' א"כ למה חרשים, אלמים,
סומים וחננים יוצאין ממעי אמן, א"ל.
משום שכבר גלויין לפני הק"נה מעשיו
של אדם (וידוע לפניו שזה יהיה רשע גמור)
ויאמר לו הקיסר ומי יאמר שכן הוא?
א"ל תן לי אלף דגרים ושני עדים נאמנים
ואראך שכן הוא. והלך ר' יהושע אצל
סומא אחד שהיה סומא ממעי אמו וא"ל,
הקיסר גזר עלי להרגני ויש לי אלף
דינרין. הא כך הכסף, ואם יהרגני אז
שלך יהיה, ואם לא תחזור לי. א"ל הסומא
הן לי יהי כדבריך. והמתין ר' יהושע
שלשה חדשים ובה אצל הסומא עם העדים
וסיפר לו שהקיסר במל גזירתו ממני,
ועתה תחזור לי האלף דינרין שהפקדתי
אצלך. א"ל הסומא לא היו דברים מעולם,
והביאיהו לפני הקיסר והכחיש גם בפניו
גם את העדים. מה עשה ר"י א"ל לאותו
הסומא אוי לך שאין אתה נהנה כלום
מאותן אלף דינרין כי אני ראיתי את
אשתך שהיא משחקת עם אדם אחד
ואמרה לו עכשיו יהרוג הקיסר את בעלי
הסומא ואני ואתה נאכל את הדינרין.
מיד הביא הסומא את הכסף והניחן לפני
הקיסר — או א"ל ר' יהושע ב"ח להקיסר
נאמן הוא אלהינו שעשה אותו סומא —
או הודה הקיסר וא"ל אשרי אלהיכם
ואשרי עמו ואשרו מי שזוכה להתעפר
תחת כפות רגליכם.

ובתענית ז. יסופר שאמרה לו בריתה
דקיסר אי חכמה מפוארה בבלי מבער,
אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא
למה לא רמי במאני דדהבא וכספא?
אזלה ואמרה לאביה לעשות כן, ומצאו

ר' יהושע ב"ח היה קאי בי קיסר אחוי
ליה ההוא אפיקורוסא (וצ"ל מינא, דק"ס)
עמא דאהרדינהו מריה לאפיה מיניה,
אחוי ליה ידו נמויה עלינו, ושאלו הקיסר
מאי אחוי לך, א"ל עמא דאהרדינהו מריה
לאפיה מיניה, ואנא מחוינא ליה ידו
נמויה עלינו. והמין לא הבין תשובת ר'
יהושע ובששאלוהו לא יכול להשיב, אמרו
גברא דלא ידע מאי מחוי ליה במחוג
(כי ברזו דברו זה לזה) יחוי קמי מלכא?
אפקוהו וקטלוהו, וברכות נו. שאלו הקיסר
אמריתו דחכמתו מובא אימא לי מאי
חוינא בחלמאי א"ל חוית דמשחרי לך
פרסאי וגרבי כך ורעיי כך שקצוי בחומרא
דרהבא, הרהר כוליה יומא ולאורתא חזא
(ומזה אנו רואין שר' יהושע ב"ח היה גם חכם
בהליכות עולם שאז בל"ס רצה הקיסר להלתם על
הפרסים).

ובשבת קימ. א"ל מפני מה תבשיל
של שבת ריחו נודף, א"ל תכלין אחד יש
לנו ושבת שמו — כל המשמר את השבת
מועיל לו. ובחולין נט: א"ל קיסר אלהיכם
נמשל לאריה מאי רבותיה, פרשא קמיל
אריא, א"ל לאו כהאי אריא מתיל, כאריא
דבי עילאי מתיל וכו'. ושם שא"ל קיסר
בעינא דאיחוי לאלהיכו א"ל לא מצית
חוית ליה, א"ל איברא חוינא ליה, אזל
אוקמיה להדי יומא בתקופת תמוז א"ל
איסתכל ביה וכו'. ושם ס. א"ל קיסר
בעינא לעשות סעודה לאלהיכו א"ל לא
מצית, אמאי? נפישו חילוותיה וכו',
(וכידוע שאז עוד עבדו ברומי ע"ז ולא הבינו
את אלהי ישראל).

ובכורות ח: א"ל קיסר לך יהושע
ב"ח נחש לכמה מיעבר ומוליד א"ל לשב
שני, והא סבי דבי אתונא ארבעינהו
ואוליד לתלת, הנהו מיעברי הוו מעיקרא
ד' שנין — והא חכימי אינהו, אנן חכימינן
מיניהו. א"ל הקיסר אי חכימת זיל
זכינהו ואייתנהו לי וכן עשה. ושם יסופר
באריכות איך שבא אצלם וכל מענותיהם

של מצרים, וזוה ישער שר' יהושע בן חנניה הלך לאלכסנדריא ושם דבר עם הקיסר. ובאמת כן מצינו בנדה סמ: שאנשי אלכסנדריא שאלו לר' יהושע ב"ח יב' דברים, ג' דברי חכמה, ג' דברי הגדה, ג' דברי בורות, וג' דברי דרך ארץ.

וכן מצינו שהיה הולך תמיד לבי אבידן להתוכח עם הטינים בעירובין קא. שא"ל ההוא מינא חדקאי (אתם נקוצים) דכתיב מיכס כחדק, א"ל שמיא שפיל לסיפיה דקרא, ובשבת קנב. א"ל קיסר מ"ט לא אתית לבי אבידן, וזה לעת זקנתו הגדולה כמפורש שם.

והיה גדול כ"כ כענין הקיסר עד שהרשה לבנות את ב"המק כמפורש ב"ר פ"סריו אך הכותים אכלו קורצא בי מלכא, והקיסר שלא היה יכול לחזור מרביו התחכם וצוה לבנות את המקדש אך יבנהו שלא במקומו, וע"ז נתבטל הדבר. וכמעט שזה הביא למרוד במלכות, אך ר' יהושע החכם אמר להם המשל הנפלא שפ"א עמד עצם בגרון ארי והכריו שכל מי שיוציא העצם אני אתן לו שכר הרבה ובא קורא שצוירו ארוך והוציא העצם, וכשכא על שכרו א"ל הארי די לך שתוכל לספר שנבנסת בפי הארי ויצאת בשלום, וע"ז השקט המרירה.

וזה ר' יהושע שהיה בקי בכמה לשונות ובחכמות ומדעים, זה ר' יהושע שהיה הולך ובא בחצרות חורי הארץ ומלכיה, זה ר' יהושע היה הולך כל היום בתפלין והיה קדוש וטהור, ולא נשכח ממנו אף רגע אחת שהוא עבד ה' ועבר עמו כמפורש שנת קכו: שפ"א הוצרכו חכמי ישראל לבקש מאת מטרונותא אחת שכל גדולי רומי מצוין אצלה והלך ר' יהושע ותלמידיו כיון שהגיע לפתח ביתה חלק תפיליו ברחוק ד' אמות ונכנס ונעל הדלת בפניהם. אחד שיצא ירד ומבל ושנה

לתלמידיו

אח"כ שהיין נתחמץ — א"ל והא איכא שפירי דנמידו א"ל אי הוו סנו מפי הוו גמירי. וכן חולין ס. שא"ל בת קיסר אלהיכון נגרא הוא, דכתיב המקרה במים עליותיו אימא ליה דנעביד לי חדא מסתוריתא וכו'. ובסנהדרין צ: שאלוהו רומיים מנין שהק"בה מחיה מתים וכו'.

ועם אנדרינוס קיסר מצינו אותו הרבה פעמים ביחד כב"ר פ"כחיג ששאלו מהיכן הק"בה מציין את האדם לעתיד לבא, א"ל מלוז של שדרה, והראה לו שהלזו של שדרה קשה כל כך עד שגם רחיים לא יכלה לטוחנה ואש לא יכלה לשורפה. (בלי ספק היה להם הוכחה אודות עם ישראל וריב"ח הראה לו שאי אפשר לכלותם לא במים ולא באש כי השם יתברך שומרם ומצילם). ושם פ"י"ג שאלו כיצד ברא הק"בה את עולמו, ושם פ"י"ט שאלו מי אוקיינוס מה אינון, ושם רפ"ע שאלו אתם אומרים אין כת של מעלה מקלסת ושונה וכו'.

ובקה"ר פ"ב"ח א"ל כתיב בתורה ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, יכול את מיתתי לי פלפלין וכו'. וברו"ר פ"ג"ב א"ל אנא טב ממשה רבך דאנא חי והוא מת — א"ל יכול את לגזור דלא ידלק בר נש נור תלהא יומין, א"ל אין. לעת ערב סלקון תרויהון על אינר פלמין וראו עשן עולה מרחוק א"ל מה כן א"ל איפרכיא ביש עאל אסיא ובקר יתיה, וא"ל עד דשתי חמימי לא מיתמי, או א"ל ר' יהושע ב"ח ראה דעד דאת קיים במלה גורתך, ומשה רבינו משעה שגור עלינו לא תבערו — לא מדליק יהודאי נור בשבתא מיומיהו וכו'. ובאס"ר פ"י"א א"ל אנדרינוס גדולה היא הכשבה שעומדת בין שבעים זאבים, א"ל גדול הוא הרועה שמצילה ושוברן לפניהם.

ובדרכי המשנה צד 84 מביא בשם סופר הרומי פלאסיוס שהקיסר אנדרינוס סיפר שנשיא היהודים היה באלכסנדריא

את דבריו — ושאלם בשעה שטבלתי במה
 חשרתוני א"ל שמא ניתזה צינורא מפיה
 על בנדיך א"ל העבודה כך היה.
 וככל גדולתו וחכמתו לא הועילה לו
 להתעשר ועליו נתקיים ונס לא לחכמים
 לחם והתפרנס מיגיע כפו בקושי גדול
 כמפורש בברכות כה. שא"ל ר"ג מכותלי
 ביתך ניכר שפחמי אתה (ופרשי' שהיה
 עושה פחמים וי"א שהיה נפה וכירושלמי שם
 פ"ד סה"א שהיה עושה מחטין). ובהוריות י.
 משמע שהיה נודד ונוסע למדינות אחרות
 למכור מלאכת ידו דאמרו שם שר"ג ור'
 יהושע הלכו בספינה, בהדי ר"ג הוה (אך)
 פיתא, בהרי ר"י הוה פיתא וסולתא,
 שלים פיתא דר"ג, סמך אסולתיה דר"י,
 א"ל מי הוה ידעת דהוה לן עבובי כולי
 האי דאיתת כולתא? א"ל כוכב אחד
 לע' שנה עולה ומתעה את הספנים —
 א"ל כל כך בידך ואתה עולה בספינה?
 (ופרשי' ואתה יורד לספינה לסחורה — לצורך
 מזונתו).

וכמו שאמרנו לעיל שהיה בסנהדרין יבנה
 הא"כר, ואע"פ שר"ג ידע שר"י חכם
 גדול ממנו אע"כ היה ר' יהושע נכנע
 תמיד מפני הנשיא וקראו "רבי" כדא"ר
 פ"ה, או קראו "ר"ג ברבי" כקידושין
 לב; ותמיד עמד לימין ר"ג, וכאשר
 היתה המריבה הגדולה בין ר' אליעזר בן
 הורקנוס וחכמים ברין תנור של עכנאי,
 ור"א הביא כל השובות שבעולם שהצדק
 אתו, וגם ב"ק יצתה ואמרה שהלכה
 כר"א, אע"כ עמד ר"י על רגליו (והוא
 כמו עמד על דעתו) ואמר, אין אנו משגיחין
 בב"ק, ונתן צדק לפעלו דר"ג, ונפרדו
 מחברם הגדול והאהוב לעולם ונמנו עליו
 וברכותו.

וכר"ה כה. יסופר שפ"א באו עדים
 ואמרו ראינהו בזמט וכליל עיבורו לא
 נראה, וקבלן ר"ג, א"ר דוסא בן הרכנים
 עדי שקר הם — א"ל ר' יהושע רואה אני

את דבריו (וע"פ השבון היו צריכין לעכר את
 החודש), שלח לו ר"ג לר"י נהרני עליך
 שתבא אצלי במקלך ובמעוהך ביום
 הכפורים שחל להיות בחשבונך והיה ר'
 יהושע מיצר מאוד, אבל ר' דוסא בן
 הרכנים ור"ע שכנו את כעסי, וכשבא
 לר"ג ביום הכפורים שחל להיות בחשבונו
 כשראה אותו ר"ג השתומם על ענותנותו
 ועמד מפניו ונשקו, וא"ל בא בשלום רבי
 בחכמה ותלמידי שקבלת את דברי, ואח"כ
 אירע מעשה בבכורות לו. שר' צדוק
 (שהיה מזקני חכמי הדור והיה כהן) היה לו
 בכור בהמה וכשנתן לו שעירים לאכול
 נפל מום בשפתו (והדין הוא שכהן אינו נאמן
 לומר שגזל מום בככור שלו בלי עדים), ובא
 לפני ר' יהושע ושאלו אם יש חילוק בין
 כהן ע"ה (שאינו נאמן) לכהן ת"ח (שנאמן)
 א"ל הן, וכששאל אח"כ לר"ג א"ל לאו,
 א"ל והא ר"י אמר לי הן, א"ל המתן עד
 שיכנסו בעלי תריסין לב"המר עמד השיאל
 ושאל אם יש חילוק בזה בין חבר לע"ה
 אמר לו ר' יהושע לאו, א"ל ר"ג והלא
 משמך אמרו לי [שאמרת] הן. יהושע,
 עמד על רגליך ויעידו בך. והודה ר'
 יהושע והיה ר"ג יושב ודורש ור"י עומד
 על רגליו עד שרינינו כל העם ואמרו
 לחוצפית המתורגמן עמוד (שמוק) ועמד.
 המעשה הנראה הוא שבייש לחכם
 גדול כר' יהושע בפני קהל ועדה, גם
 האיש היותר עניו לא היה יכול להתאפק
 מלתבוע עלבונו, אבל ר' יהושע העביר
 על מדותיו עוד הפעם ושתק אך להחזיק
 את השלום על מכונו. אך אח"כ אירע
 פעם שלישית כאשר יסופר בברכות כז:
 שפ"א בא תלמיד אחד (ר' שמעון בן יוחאי)
 אצל ר' יהושע ושאלו אם תפלת ערבית
 רשות או חובה א"ל רשות, וכששאל את
 ר"ג א"ל חובה, א"ל והלא ר"י אמר לי
 רשות, א"ל המתן עד שיכנסו בעלי
 תריסין לב"המה. כשנכנסו — עמד השיאל

וכל זה היה אך בדיון כללי וכמו שאמרנו, אבל אם איש פרטי היה צריך לשאול שאלה פרטית מעולם לא בא לפני הסנהדרין, ואך כל חכם מוסמך היה פוסק השאלה כפי הדיון המקובל אצלו, כי אי אפשר לומר שכל שאלה ושאלה שנשאלה בדיני או"ה או טומאה וטהרה הובא לפני הסנהדרין כולו?

וממש בב' מעשיות הללו אירע שמשאלה פרטית נעשה אח"כ שאלה כללית, כי כשבא ר' צדוק לר' יהושע וסיפר לו המעשה שנפל מום בבכורו ור"י שידע והכיר היטב את הבכורו ר"צ שלא ישקר לכן פסק לו שהוא נאמן. וכן כשבא רש"בי לר"י ושאלו אם תפלת ערבית רשות או חובה ור"י ידע היטב את תלמידו היקר אשר שם לילות כימים ולא פסיק פומיה מנרסיה פסק לו שהוא רשות, אבל אח"כ כשבאו לפני ר"ג ולא סיפרו לו שהיא שאלה פרטית א"ל שאין חילוק בין חבר לע"ה, ותפלת ערבית חובה שזה היה כבר דבר מוסכם מכל חכמי הדור, ולכן כששאלו ר"ג לר"י כלום יש אדם שחולק עלי בזה השיב לו ר"י לאו, כי גם ר"י לא חלק בזה, ור"י לא יכול לספר פרטי הרבר לפני הסנהדרין שמשאלה פרטי נעשה שאלה כללי ולכן הוצרך לומר לר"ג לאו, אך כשהעיק לו ר"ג וא"ל יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך אז הודה לו ואמר אין החי יכול להכחיש את החי.

נחזור לעניננו. כשהסכימו להעביר את ר"ג התחילו לישא וליתן את מי להקים לנשיא תחת ר"ג. את ר' יהושע א"א להקים לנשיא יען כי הוא בעל מעשה ויהיה צערא מפי לרבן גמליאל. נוקמי לר"ע אין לו זכות אבות (שהיה בן נרים), ור' אליעזר בן הורקנוס כבר נפרד מהן, ונפל הגורל על הצעיר מהן ר' אלעזר בן עזריה שהיה עשירי לעזרא ועשיר

ושאל — א"ל ר"ג חובה ושאל ר"ג אם יש אדם שחולק עלי בזה א"ל ר"י לאו. א"ל והלא משמך אמרו לי [שאתה אמרת] רשות, א"ל יהושע, עמוד על רגליך ויעידו בך והודה ר"י, ור"ג היה יושב ודורש ור"י עומד על רגליו עד שרגנו כל העם ואמרו לחוצפית המתורגמן עמוד ועמד. ובירושלמי שם פ"ד סה"א שאמרו לר' וינן החון אמור, התחיל ואמר — על מי לא עברה רעתך תמיד. ואז קמו לכבוד ר' יהושע כל ראשי חכמי הדור ועשו קשר ביניהם להעביר את ר"ג מנשיאותו.

ולהבין איך באמת בדבר בזה אשר הצדק היה עם ר"ג ואשר ר"י הודה לו העבירו אותו מנשיאותו, ואיך כיחש ר"י ואמר כר"ג בפניו, ושלא בפניו רא כן אמר והאם הוציא ח"ש שקר מפיו? אבל הענין כך הוא, שבסנהדרתי הגדולה מלכד הנשיא והא"בד והחכם היו שם חכמי זקני הדור שהיו נקראין בעלי תריסין הנושאים והמפלפלים בהלכה טרם בא הדיון לפני הנשיא והא"בד, ולמטה מהן היו ת"ח בשם רנין לפני חכמים. והיה הסדר כשישבו כסאות לדיון או להורות, כשהוצרכו לברר איזה דין שנפל בו ספק, או כשבא איזה שאלה כללית או בא הדבר בראשונה לפני "הדנין לפני חכמים" (ובסנהדרין יו: שאמרו דנין לפני חכמים [בדור ר"ג] שמעון בן עזאי — בן זומא וכו') והמה עיינו אם השאלה הזאת ראוי והגון לעשות ממנה שאלה כללית ולהטריח את כל חכמי הסנהדרין, ואז בררו מהן אחד שיהיה הוא "השואל", וכשהתקבצו כל הסנהדרין אז עמד השואל ושאל, והחכמים הנקראין בעלי תריסין הם שקלו וטרו. וזה שאמרו סנהדרין רפ"ד שדיני ממונות הטמאות והטהרות מתחילין מן הגדול, ושקלו וטרו בזה עד שעמדו למנין ואז נפסקה הדיון.

מי, של ראב"ע.

אבל לא נפרד מסנהדרי יבנה והיה בא לפרקים לשם ככל חבריו הגדולים שהיו להם ישיבות פרטיות, והיו באים לזמנים ידועים ליבנה, וכדמצינו איתם תמיד ביחד כאשר הבאנו לעיל שנסע תמיד ר' יהושע עם ר"ג וראב"ע ור"ע.

הלכותיו במשנה.

ר' יהושע נזכר במשנה קסב פעמים, ובאלו המסכתות פאה, כלאים, חלה, ערלה, שקלים, יומא, סוכה, ר"ה, נדרים, סנהדרין, מנחות, ערכין, תמורה, קנים, חולין, מכשירין, נזכר אך פעם אחת בכל מסכת.

ובמסכת מע"ש, שבת, עירובין, אבות, נזיר, בכורות, מעילה, זבים, נזכר ב"פ בכל מסכת.

ובבבבכות, תענית, טבול יום, ג"פ בכל מסכת.

ובבוכחים, כריתות, נגעים, נדה, מקואות, ידים, טהרות, ד"פ בכל מסכת.

ובשביעית, פסחים, יבמות, כתובות, כלים, ה"פ בכל מסכת.

ובפרה ז' פעמים, ואהלות ח"פ, וב"ב מ"פ, עדיות יא פעמים, ותרומות יג' פעמים.

ובאלו מסכתות לא נזכר כלל מעשרות, בכורים, ביצה, מגילה, ט"ק, חגיגה, גיטין, קידושין, בבא קמא, ב"מ, מכות, שבעות, הוריות, תמיד, מדות, עיקצין.

חבריו בעלי מחלקות.

ע"פ רוב חולק עם חברו הגדול ר' אליעזר לערך חסשים פעמים. ר"א ור' יהושע שווין מצינו בתרומות פ"ח מ"ט, מ"י, יבמות כפ"ט. והיו חברים ממש משך כמה עשרות בשנים עד שנפרד ר"א מהן כמעשה דתנור של עכנאי, ואך קודם פסירת ר"א בא אליו ר' יהושע וחביריו כסנהדרין קא. וקראו או

מופלג וחכם גדול ומינהו לנשיא, ואותו היום סלקוהו לשומר הפתח, ואתוסף ד' מאה או ז' מאה ספסלי בב"המד, ובו ביום נשנית [מס'] עדיות, ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בב"המד שלא פירשה. ורבן גמליאל אף שירד מגדולתו אעפ"כ לא מש כל היום מחברתם, ואז הראה ר' יהושע כחו וגבורתו בתורה נגד ר"ג, וכשבא יהודה גר עמוני לפניהם ושאלם אם מותר הוא לבא בקהל, אסרו ר"ג, אבל ר' יהושע עמד והראה לו שמעו בזה ומותר הוא לבא בקהל, אז הכיר ר"ג את עותתו בזה שציער לר' יהושע כ"כ עליו חנם, והלך לבית ר' יהושע לפייסו, ומצא שכותלי ביתו שחורין הן. א"ל מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה. א"ל אוי לו לדור שאתה פרנסו שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים במה הם מתפרנסין ובמה הם נוזנין. א"ל ר"ג נענתי לך מחול לי, לא אשנח ביה. עשה בשביל כבוד אבא, מיד מחל לי. והלך ר' יהושע לבית הועד והודיעם שמחל לר"ג, ור"ג חזר לנשיאותו.

ואז הראה ר' יהושע את מותר לבו ועטנתו ביתר שאת. שעד המחלוקת היה ר' יהושע האב"ר, וכשחזר רבן גמליאל לנשיאותו לא יכלו לרחות לגמרי את ראב"ע שמעלין בקודש ולא מורדין, אז מחל ר' יהושע את כבוד גדלו לר' אלעזר בן עזריה ונתמנה לאב"ד תחת ר' יהושע כמפורש בירושלמי ברכות פ"ד סה"א שנתמנה ראב"ע לאב"ד, ובבבלי שם אמרו שהתקינו שר"ג ידרוש ב' שבתות וראב"ע שבת אחת.

וכפי הנראה הלך אז ר' יהושע ויסר את ישיבתו הפרטית בעיר פקיעין כסנהדרין לכו: שאמרו אחר ר' יהושע לפקיעין. ובחגיגה ג. מעשה בר' יוחנן בן ברוקא ור' אליעזר חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין ושאלם שבת של

ה"א.ג. וכן הוא כבבלי בדפוס שאלוניקו. אבל ריב"ג היה חכירו ממש כעירובין מא. כשרצה ר"י לבטל דבריו של ר"ג עמד ריב"ג על רגליו ואמר, יהושע, אין שומעין לך. ובספרי דברים פמ"ו א"ל ר' יהושע לר"ג עד שאתה תמה עלי, תמה על שני תלמידים שיש לך ביבשה ר"א חסמא ור' יוחנן בן נורי. וקראם תלמידי ר"ג יען שהוא היה הנשיא. ובהוריות י. גרם ר' יוחנן בן גודגדא והוא טעות הדפוס שריב"ג היה קשיש הרבה גם מר"י כערכין יא: שקראו בני והיה בזמן הבית.

ר' ישמעאל היה צעיר הרבה מר"י כדמובא לעיל שפדאו ברומי, אבל היה חביב על ר"י שקראו ישמעאל אחי כע"ז פ"ב מ"ה. ור' ישמעאל שאל ממנו שאלות ככלאים פ"ו מ"ד. ובכבודות כ. א"ל ר"י צאו וא"ל ישמעאל טעיה.

מחלוקת ר"י עם ר' נחוניא עדיות פ"ז מ"ג.

העיד עם ר' פפייס עדיות פ"ז מ"ז ותמורה פ"ז מ"ה.

עם ר' צדוק היה במשתה בנו של ר"ג כקידושין לב; העיד עמו עדיות רפ"ז ובכבודות פ"א מ"ו.

ר' עקיבה היה מקודם תלמידו ככרכות סב. שא"ל בן עזאי לר"ע עד כאן העזת פניך ברכך? (י' יהושע). ובסנהדרין סח. אמרו שר"ע למד לפני ר"א ולא סברה ובא לפני ר"י ואסבריה ניהליה. ובר"ה כה. א"ל ר"ע רבי! תרשני לומר לפניך ד"א שלמדתני. ומע"ש פ"ב מ"ז אר"ע אני עשיתי לר"ג ור"י את כספן דינרי זהב. ובסוכה פ"ג מ"ט אר"ע צופה הייתי בר"ג ור"י — והן לא נענעו אלא באנא. ובכריתות פ"ג מ"ז, ננעים פ"ז מ"ד אמר ר' עקיבה שאלתי את ר"ג ור' יהושע. ובסנהדרין פ"ז מ"א, טביל יום פ"ג מ"ד ר"ע משום ר"י.

רבי (כדו להפוס דעתו) ושם סח. כשנפטר ר"א עמד ר' יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר, ובירושלמי שבת ספ"ב כשנפטר ר"א נכנס ר' יהושע וחלץ תפלו ויהיה מגפפו ומנשקו ובוכה ואמר רבי רבי רכב ישראל ופרשיו הותר הנדר. ובשהש"ר פ"א שהיה נושק האבן שישב עליה ר' אליעזר ואמר האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית.

עם ר"ג חולק בכרכות פ"ד מ"ג, שביעית פ"ט מ"ה, תרומות פ"ח מ"ח פסחים פ"ו מ"ב, יבמות פ"ג מ"ו, כתובות פ"א מ"ו, ז, ח, ט. ור"ג קראו יהושע כמע"ש פ"ה מ"ט, והמחלוקת הגדולה ברבר קידוש החודש כר"ה פ"ב מ"ח מ"ט.

מחלוקת עם ראב"ע שביעית פ"א מ"ח וקראו „אלעזר ב"ע", כמע"ש פ"ה מ"ט, ואמר עליו חגיגה נ. אין דור יתום שר' אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו, אבל ר"י היה זקן הרבה ממנו, וארח לחברה עמו כמה פעמים לרומי כדמובא לעיל.

מחלוקת עם ר' טרפין פאה פ"ג מ"ה, כלים פ"א מ"ד, וקראו „טרפין אחי" ידים פ"ד מ"ג.

מחלוקת עם ר' יהודה בן בתירה פאה פ"ג מ"ה, פסחים פ"ג מ"ג. שניהם העידו עדיות פ"ח מ"ג.

ועם סתם בן בתירה ובחים פ"א מ"ג. העיד ר' יהושע ור' יקים איש הרר עדיות פ"ז מ"ה.

מחלוקת עם ר' יוחנן בן נורי כאהלות פ"ד מ"ג, ובעירובין יא. מעשה שהלך ר' יהושע אצל ריב"ג ללמוד תורה אף על פי שבקי בהלכות כלאים — א"ל ר"י, רבי! אי נפנים כאן מהו לרוע כאן א"ל בי' מותר, ובאמת צ"ל ר' יהושע בן קרחה כגרסת ר"ח, וכן הוא כפירוש בירושלמי עירובין פ"א ה"ט וסוכה פ"א

ר"י, ובחגיגה טו. מעשה בריב"ח —
וראדו בן זומא ולא עמד מלפניו א"ל
מאין ולאין בן זומא.

שמעון בן עזאי אומר משום ר"י כיומא
פ"ב מ"ג, ובתענית פ"ד מ"ד א"ל ב"ע
לר"ע כך היה ר"י שונה. מחלקותן סימיה
פ"ג מ"ה.

שמעון התמני דן לפניהם בקרקע
כסנהדרין יו. מחלקותן יבמות פ"ד מ"ג.
וכן מצינו ר' יוחנן בן ברוקה ור"א
חסמא היו תלמידיו כמפורש חגיגה ג.
שהלכו להקביל פני ר"י בפקיעין — א"ל
תלמידך אנו ומימך אנו שותין.

ובסנהדרין מביא שר' סימון אמר בשמו
וכן ר' תדאי, והוא מירושלמי ברכות
ספ"ו אך שם חסר תיבת בן לוי שאמר
משום ריב"ל.

והנה אף שהלכותיו במשנה לא רבו
כ"כ אבל בתוספתא ובנמרא ובמכלתא
ספרא וספרי רבו מאוד ואין זה מעין
מלאכתנו להביאם, ונביא אך אחדים מהן
מה שהמה שייכים לאגדה אשר מהם
אנו רואין את גדול ידיעתו בהיות העולם.
ודבריו הצחות שימש גם להלכה, כברכות
פ"א מ"ב שאמר תפלת השחר עד ג'
שעות שכן דרך בני מלכים וכו'.

ושם פ"ד מ"ד אומר המהלך בדרך
במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר
יהושע את עמך את שארית ישראל בכל
פרשת העבור יהו כל צרכיהם לפניה.
ובכתובות פ"א מ"ו לא מפיה אנו
חייין.

שם פ"ב מ"ו הפה שאמר הוא הפה
שהתיר.

סוטה פ"ג מ"ד רוצה אשה בקב
ותפלות ממ' קבין ופרישות. חסיד שומה
ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין
הרי אלו מבלי עולם.

ושם פ"ט מ"יב מיום שחרב ב"המק,

אין

אבל אח"כ נתגדל ר"ע ונעשה כחבר
לו כפסחים פ"ט מ"ו אר"י אין לי לפרש
אר"ע אני אפרש. וכן ביבמות פ"ח מ"ה,
פרה רפ"א אר"י כך שמעתי סתם אר"ע
אני אפרש, ובפסחים פ"ו ה"ג א"ל ר'
יהושע לר"א (על ר' עקיבה) הלא זה העם
אשר מאסת בו צא והלחם בו. ובר"ה
כה, וסוף מכות א"ל ר' יהושע, עקיבא
נחמתני.

מחלקותם ברכות פ"ד מ"ג, פסחים
פ"ו מ"ב, שביעית פ"א מ"ח, פ"ג מ"י,
יבמות פ"ד מ"ג, נדרים פ"י מ"ו.
תלמידיו הגדולים.

ר' אלעזר בר יהודה איש ברתותא
אומר משמו טבול יום פ"ג מ"ה, פסחים יג.
ר' אלעזר (כן שמוע) קראו ר"י בני
והוא קראו רבי, מד' משלי פ"ה, פ"ו.
ובנויר פ"ז מ"ד ר"א משום ר"י, אך
בנמרא שם נז: אמרו שר"א שמע זאת
מר' יהושע בן ממל וריב"מ משום ר'
יהושע.

ר' אלעאי (אבי ר' יהודה) תלמידו
כפאה פ"ו ה"ב, פסחים לח: שאמר
שאלתי את ר"י.

אונקלוס הגר אמר תרגום של תורה
מפי ר"א ור"י כמגילה ה, ובב"ד רפ"ע
שעקילס הגר נכנס אצל ר"א א"ל הרי
כל שבחו של גר שנאמר ואוהב גר לתת
לו לחם ושמלה — נכנס אצל ר"י
התחיל מפייו בדברים — אמרו אלולי
אריכות פנים שהאריך ר"י עם עקילס
היה חוזר לסורו.

אבא חנן משמו גדה כמ',
חנניה בן אחוי קיבל ממנו כנדה כד:
ר' יוסי משמו פסחים קג.
ר' ישבב משמו חולין פ"ב מ"ה.
ר' נהוראי משמו נזיר ה.

שמעון בן זומא חולק עמו כנויר פ"ח
מ"א, וביבמות פ"ד מ"יג אר"ש בן זומא
מצאתי מגילת יוחסין — לקיים דברי

מפיו לומר בושני מדבריכם ב"ש ואח"כ נטפל לו אחד מתלמידיו ב"ש וא"ל מעמך, או הכיר מיד עוותותיו והלך ונשתמח על קברי ב"ש אמר נענתי לכם עצמות ב"ש — וכל ימיו הושחרו שינוי מפני העניותו. ולכן כששאלו אותו ביבמות טו: צרת הבת מהו א"ל מפני מה אתם מכניסין ראשי בין שני הרים גדולים בין שני מחלוקת גדולות בין ב"ש ובית הלל מתירא אני שמא ירוצו נלגלתי.

והיה בקי בכל מיני ערמימיות הרמאים כאשר יסופר דא"ר פ"ה שפ"א בא אליו עני אחד והאכילו ואח"כ העלהו לעליה לישן, ור"י בחכמתו הגדולה שלא ידע אותו חשדהו שמא אינו אדם הגון הוא לכן נשל הסולם שלא יכול לירד. בחצי הלילה עמד האיש ונטל כל הכלים ורצה לירד ונפל ונשברה מפרקתו. למחרת מצאו ר"י אמר לו ריקה אי אתה יודע שמאמש היינו זהירין כך. מכאן אר"י לעולם יהיו כל ב"א בעיניך כלסמים והוי מכבדן כר"ג, וכן בקידושין לא. שא"ל מבין ריס עיניך ניכר שבן אלמנה את. והעניו הגדול הזה היה לפעמים קשה כאדו כי כשבא בענין כללי למען החויק את השלום וכדומה מצינו תמיד הלשון עמר ר' יהושע על רגליו ואמר כברכות כו; ב"מ נט; סנהדרין סת, זבחים קיג, כבורות לו, או שאמר אין משניחין בכ"ק כברכות נב, עירובין ו, ב"מ נט.

ובצדק אמר מימי לא נצחני אדם חוץ מאשה תינוק ותינוקת כדמובא עירובין נג, דרך ארץ רבה פ"ו ואיכ"ר פ"א ד, שפ"א נתארח אצל אלמנה אחת יום ראשון הבניסה לו תבשיל ואכל ולא הניח פאה כן ביום שני, ביום ג' הקריחתו מדה, כיון שמעם משך ידו מהתבשיל ואכל אך פת. אמרה לו למה אין אתה אוכל התבשיל א"ל כבר סעדתי מבעוד יום, אמרה לו אם סעדת מבעוד יום מפני מה

אין יום שאין בו קללה ולא ירד המל לברכה, ונטל מעם הפירות.

וכאמרו היקר אבות פ"ב ס"יא שאמר איותו דרך טובה שידבק בה האדם חבר טיב. עין הרע ויצה"ר ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם.

ובגדה פפ"ו אמר עד שאתם מתקנות את השושות תקנו את הפקחות.

וכגמרא ברכות מז: איותו ע"ה כל שאינו מניח תפלין.

ופסחים סח: חלקהו (ליו"ט) חציו לה' וחציו לכם.

שם קה. כל החותם מקדש ישראל והמבדיל בין קדש לחול מאריכין לו ימיו ושנותיו.

וביבמות סב: נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנתו וכו'.

וב"ב ס: אין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה.

ובסנהדרין צו: אם אין ישראל עושין תשובה מעמיד להם מלך קשה בהמן ומחזירן למוטב.

וכאמרו היקר שהשיב לאנשי אלכסנדרי בגדה ע: מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים אמר ישא אשה הוגנת לו ויקדש עצמו. מה יעשה אדם ויהכס, ירבה בישיבה וימעט בסחורה וישא ויהן באמונה.

ופסק סנהדרין קה. שחסידי אוה"ע יש להם חלע"הב.

וכאמרו הצחים הטובא בשמו במדרשים. כיוק"ר פכ"חג שאמר סנטרך אנא ולית את יתיב לי סנטרותי.

ובקה"ר פ"ד"ה מלה בסלע משתוקא כתרין כאבן טבא.

וביוק"ר פל"ד"ח אמר יותר ממה שבע"הב עושה עם העני, העני עושה עם בעה"ב.

ועסק בעצמו כג"ח כד"ר פ"ד"ח שהלך עם ר"ג לקבץ כסף.

וענתנתו גדלה כ"כ עד שפ"א נורקה

הוראות. וידוע שר"ג נפטר קודם ר"א כב"מ נט; ור"א נפטר קודם ר' יהושע כנימין פג. וכבר בארנו בערך ר"א שגם הוא נפטר אחר חורבן ביתר היינו לערך. נה אחר החורבן, א"כ חי ר' יהושע לערך למעלה מתשעים שנה. וכן משמע שבת קנב. כששאלו הקיסר מ"ט לא ילך לבי אכידן א"ל מורי תלג סחרוני גלדין, כלבוהי לא נבחין, מחנהיה לא טוחנין. ופמרתו מצינו חגיגה ה: שאמרו כשנפטר ר"י א"ל רבנן מה תיהי עלן מאפיקורסין א"ל אבדה עצה מננים נסרחה חכמתם, כיון שאבדה עצה מננים או תסרח חכמתם של עכו"ם, וכסף סוטה אמרו משמת ר' יהושע פסקה טובה מן העולם, ובגמרא שם שבטלה עצה ומחשבה. ובילקוט תורה רמו תשס"ג משמע שנפטר בטבריא שגורם כשמת ר' יהושע נפלה איסטווא של טבריא. וכשנפטר ר"י נשאר ר' עקיבא רבן של כל ישראל.

ר' יהושע בריה דר' מימי.

בקה"ר פ"מיו ר' יצחק בן אלעזר קרא לר' יהושע בריה דר' מימי ולר' בורקי עדה קדושה. ונראה שצ"ל ר' הושעיא בר' שמאי.

ר' יהושע בן יאיר.

בירושלמי תענית פ"ג ה"ד אמר בשם ר' פנחס בן יאיר שלשה ברא הקב"ה ותהא שבראן ואלו הן כשרים וישמעאלים ויצה"ר. ושם א"ר ברכיה ר' אבא בר כהנא ר' יהושע בן יאיר בשם רפכ"י.

ר' יהושע בן כפוסאי.

(או קבסא—קבסוי—קופסאי—קפוסאי).

ראשו מניע עוד ברור ר"ג ור"ע, כתוספתא מקואות שאמרו מעשה בר"ג ואונקלוס הגר — א"ר יהושע בן קופסאי (ובתוספתא צוקמנדל בן קבוסיי) עמחן הייתי ולא סבל ר"ג אלא בים. ובע"ז: לב.

לא מיעטת בפת? שמה פאה הנחת על שני תבשילין שאכלת ולא הנחת פאה? ופ"א הלך ר"י בדרך ומצא תינוק אחד יושב על פרשת דרכים א"ל איזו דרך קרובה לעיר. א"ל זו קרובה ורחוקה, וזו רחוקה וקרובה. ור"י לא הבין כונת התינוק והלך בדרך שהיא קרובה ורחוקה, וכשבא אצל העיר מצא שהיא מוקפת גנות ופרדסים וחזר לאחוריו, א"ל בני וכי זו דרך קרובה לעיר? א"ל אתה הוא חכם ישראל? לא כך אמרתי לך שזו קרובה ורחוקה. הלך משם ומצא תינוק אחד ובדודו כלי מכוסה א"ל מה בידך מכוסה כלי זה? א"ל אלו בעית אמי דתרעי מה דאית עמי לא הוות א"ל כסיתיה? פ"א מצא תינוק אחד א"ל מימיה של עיר מה הן א"ל מה איכפת לך השום והבצלין מרובין (שר"י שהיה עני וא"ל התינוק שדרך עשיר לשאול על דבר המים אבל עני צריך לשאול על בצלים, מהר"ו).

כשנכנס לעיר מצא תינוקת עומדת על המעין אמר לה השקיני מים אמרה לו לך ולחמורך. כיון ששתה ופנה לילך אמר לה בתי עשית כמעשה רבקה, אמרה לו אבל אתה לא עשית כמעשה אליעזר. ופ"א היה מהלך ר"י בשדה ומצא ריבה אחת אמרה לו מפני מה אתה מהלך בשדה? אמר לה בדרך אני מהלך, אמרה לו זו היא דרך שכבשוה לסטים שכמותך. ועליהם אר"י אשריכם ישראל שכולכם חכמים מגדולכם ועד קטנכם.

בדבר משפחתו וב"ב מצינו בפסחים ממ. שאשתו שנשא היתה כהנית וחלש, אמר, לא נחא ליה לאהרן דאדבק בזרעיה דהוה ליה חתנא כי אנא. ולא נמצא בשום מקום אם היו לו בנים או בנות. וכפי הנראה האריך ר' יהושע ימים כמו שנארט לעיל שהיה בשעת החורבן קרוב לשנות בינה יען שהורה גם אז

מדבר שמיה דאבוך ונח מזה משמע קצת שלוי לא היה אביו כי בלוי אשכחן בכרכות יח: אף ששם יסופר ע"ד הצחות ודרך חידות, שמפני שלא סליק למתיבתא דר' אפס לא הניחו לו ליבנם בני"ע עד שבקש שמואל עליו).

וכן מצינו שנקרא כמה פעמים בשם „בר לואי“ כשבת קנו, כתובות עו: , מנהדרין צח.

הוא וזה עוד לקבל מרבינו הקדוש ואף שלא שלא מצינו שדבר עמו פא"פ, אבל מצינו שיספר מעשיות מרבי כמו עד ראייה כשבת מו. אמר פ"א הלך רבי לדיוספרא, וביבמות סא: אמר עיר אחת היתה בא"י שקרא עליה ערעור ושינר רבי את ר' רומנוס וכו', ובכתובות כז. ריב"ל משתעי מעשה בא לפני רבי וכו'. וכן מצינו ריב"ל אמר רבי כיומא ו. כמ, מגילה פ"א ה"א.

ויען שמקימו הקבוע היה בדרום יהודה בעיר לוד ואפשר שגולד שם לכן קבל שם מנ' גדולי הדור שהיו שם. מר' אלעזר הקפר (שהיה מלוד כתוספתא סוף אהלות) בע"ז מנ. אמר ריב"ל פ"א הייתי מחלך אחר ר"א הקפר, בריבי. ובחולין נו: ריב"ל הויא ליה ההיא תרנגולתא שדריה לקמיה דר"א הקפר בריבי.

וכן קבל הרבה מבר קפרא (שהיה נ"כ בלוד) וכדמצינו שאמר משמיה בכרכות לד, שבת מ. עה. קה: קיה, פסחים כו, סיכה לח: , תענית כו: , מו"ק ג: , כתובות נו. קד, נדרים פו, קידושין פו, חולין ה, מה. צח.

והשלישי הוא יהודה בן פדיה בן אחוה של בר קפרא (שהיה נ"כ בלוד) בתנחומא ואראיב אריב"ל ששים הלכות למרתי מיהודה בן פדיה בחרישת הקבר. וב"ד פצ"דה אריב"ל חזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום — עד שעמדתי עם יהודה בן פדיה. ואמר בשמו כערלה פ"א מה"נ, עירובין פ"י הי"ב, פסחים פ"ו ה"א, פ"ו הי"ב, חגיגה פ"ג ה"ר.

ואפשר

לב. רשב"ג אומר משום ר' יהושע בן כפוסאי, ובכורות לה: חולק ר"י בן כפוסאי עם רשב"ג ור' יוסי. ובתוספתא דמאי פ"א ה"י ובירושלמי שם פ"ג ה"ד ר' יהושע בן קופסאי (בירושלמי איתא קבסוי) אומר כל ימי הייתי קרא פסוק זה — ולא מצאתיו אלא באוצר יבנה. ובכורות לט. מחלוקת ר"י בן קפוצאי עם ר' חנינא בן אנמינגוס.

ור"ע ראה כי ברכה בו ונתן לו את בתו לאשה, והאר"ך ימים עד רבי כשבת קמו. יהושע בן כפוסאי חתנו של ר"ע אמר לפני רבי בוז לא חייב ר"ע חטאת א"ל דקדק ר"ע ע"כ, שלשל רבי טליתו. ובירושלמי פסחים פ"ו ה"א דלו. אמר ר' יושיע בן קבסא כל ימי הייתי בורח מן השררה עכשיו שנכנסתי כל מי שהוא בא ומוצאני בקימקום הזה אני יורד לו. וכעין זה אמרו במנחות קט: על ר' יהושע בן פרחיה.

ר' יהושע בן לוי.

האמורא הפלאי הזה אשר אמרו עליו שנכנס חו לנ"ע, ואשר נגלה אליו אליהו, ונקרא תמיד בשם „ר"י בן לוי“ לא נודע מי הוא „הלוי“. יש מחכמי האחרונים אומרים שלוי בר סיסי הלמיד רבי הנודע היה אביו, אבל אי אפשר לומר כן כי לא נמצא בשום מקום שיאמר בשם אביו או שיוכיר את שמו. ולוי היה בר בבל, וריב"ל היה בר א"י כיבמות מה. ושניהם היו כמעט בזמן אחד.

וכן לא נוכל לומר מה שקראהו בן לוי הכונה שהיה לוי אף שבאמת היה לוי כמפורש חולין קמו: , ברכות פ"ה ה"ה, מע"ש פ"ה ה"ה, גיטין פ"ה ה"ט, כי מסנהדרין צח. משמע ששם אביו היה „לואי“ שאמרו שם שא"ל (משיח) שלום עליך בר ליואי וכשבא לאליהו וסיפר לו לו א"ל אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי (ופרש"י דאי לאו צדיקים נמורין אתם לא היה

והנה אם נאמר שר"ח נפטר קודם רבי א"כ היה זה עוד בחיי רבי. ואף אם נאמר שרבי נפטר קודם אבל לכל הדעות לא האריך ר' חייא ימים אחר רבי.

ורבי"ל שהיה בא לפרקים לציפורי מקום בית ועד הגדול התרועע שם עם ר' חנינא שהיה הריש בישיבה ואף שר' חנינא היה קשיש מריב"ל כמפורש יומא מט. שאמר, לי התיר ר' חנינא. ובשבת קנו. א"ר חנינא פוקו א"ל לבר לואי לא מול יום גורם וכו'. אבל מצינו בכלאים פ"ט ה"ג שר' חנינא שאל מריב"ל, ושניהם בצירוף ר' יונתן הצעיר מהם עלו לירושלים כמע"ש פ"ג ה"ג. ובשבת פי"ד ה"ד שר' חנינא ור' יונתן עשו לריב"ל רפואה. ובברכות פ"ה ה"א שריב"ל ור' חנינא סלקון לקיסרין קומי אנטיפותא (דוכוס) וכשראה אותם קם מלפניהם, א"ל למה אתה קם מפני היהודים הללו? א"ל יען שאפיהון דמלאכין דאיתו. וב"ד פע"ח ריב"ל סליק לרומי כיון דאתו לעכו נפק ר' חנינא לקראתו אשכחיה מטלע א"ל את דמית לסבא (יעקב). ובתענית פ"ג ה"ד יסופר שפ"א עשו תענית בציפורי ולא נחית מטרא וריב"ל עבר תענית בדרומא ונחית מטרא. אמרו ציפוראי, ריב"ל מחית מטרא לדרומאי, ור' חנינא עצר מטרא ושלח לריב"ל שיבא לציפורי.

וכן מצינו שחולק עם בני ר' חייא בזבחים קטן.

וחולק עם רב כסוטה מה: מנילה פ"א ה"ו.

וכן ר' שמלאי היה כחבר לו כברכות לו:.

תלמידיו ואומרי מאמריו.

ר' אבא משמיה כיבמות עה: ר"ה רפ"ג.

ר' אבהו בשמו כשבת פ"א סה"ג,

וכשאקלע

ואפשר שלכן לא מצינו אותו בישיבת רבי כי מכוון שבתו היה בדרום והיה בא אך לפרקים למקום רבי.

וכן מצינו שאמר בשם ר' אנטיגנוס הוריות פ"ג ה"ד.

בשם ר' הושעיא ירושלמי סוף חגיגה. וכן אמר בשם ר' יהודה נשיאה (נדר ובי) כבכורות לו: שאמרו שם ר"י נשיאה משמיה דריב"ל ואמרי לה ריב"ל משים ר' יהודה נשיאה. וכפך היה לה:מטרא אם הוא ר' יהודה נשיאה השני שאו אמר בשם ריב"ל שהיה תלמידו, או הוא ר"י נשיאה הראשון ואו אמר ריב"ל משמו. וכן ביבמות פ"ח ה"א ר' יהודה נשיאה היה בלודקיא אצל ריב"ל וכשרצה לילך משם א"ל ריב"ל שילין כאן יען שיש לו גיורת לימבל למחר ומספקא לר"ו מפני מה עכבו אם מפני כבוד זקן או מפני שאין מטבילין כלילה.

בשם ר' יוחי בן שאיל כביצה יד: כו. בשם ר' ינאי כקידושין פ"ג ה"ב.

מעדותו של ר' נחוניא מברת חורן כנדה פ"ג ה"ג.

בשם רפב"י כפ' רבתי ספ"ב דעשרת הדברות.

משום קהלה קרישא דירושלים כר"ה יט:.

אבל מה שמצינו קה"ר רפ"ד ר' יהודה בר' אלעאי בשם ריב"ל הוא בל"ס מ"ס וצ"ל להיפוך.

ומצינו שעוד בימי ר' חייא היה כבר גדול הדור והרביץ תורה בישיבה בלוד מתוך הרחבה כאיכ"ר פ"גו שאמרו ר' חייא רבה אול לדרומא ואיתקבל גבי ריב"ל אייתו לקמיה כ"ד תבשילין. א"ל בשבתא מה אתון עבדין? א"ל אנן כפלין להון. לבתר יומין אתא ריב"ל למבריא ואתקבל גבי ר"ח רבה ויהיב לתלמידיה דרכמונין ואמר להם זילו ועבידו לרבכון כמנהגיה.

ר' יוסי בר' חנינא בשמו כיומא רפ"ח,
מחלקותן ברכות כו.:

ר' יוחנן אריב"ל כסוכה לב, ור' יוחנן
אמר עליו דבר זה שמע בריבי (גדול הדור)
כקידושין פ. ובירושלמי ע"ז פ"ה ה"ז
א"ר יוחנן יפה למדנו רבי (ריב"ל).

ר' יוסי בן נהוראי שאלו כחולין נו.:
ר' יוסי בר' סימון בשמו כמע"ש
פ"ד ה"ב.

ר' יעקב בר אחא בר אידי בשמו
כדמאי רפ"א.

ר' יעקב בר אידי אריב"ל כעירובין
כו. (מו"ק נו. לגרסת דק"ס), יבמות ס.:
נדרים נו. גימין לש, קידושין עה.;
חולין ה. יט. צח., כלאים ספ"ד, תענית
פ"ד ה"ד, וכביצה כה: שלח ר' יעקב
בר אידי, זקן אחד היה בשכונתינו —
ובאו ושאלו לריב"ל.

ר' יצחק בר אמי אריב"ל כחולין מט.
ר' יצחק חקילה בשמו כפאה פ"א ה"ה.
ר' יצחק בר נחמני אמר לרידי מיפרשא
לי מיניה דריב"ל כברכות לד. חולין
מה, בעי מיניה חולין מה, ואמר אני
ראיתי את ריב"ל וכו' יומא עה.; ובירושלמי
יומא רפ"ח ריב"ל סליק לגבי ריב"ל
בלילי צומא רבא. אמר בשמו תרומות
פ"ח ה"ג, ר"ה פ"ג ה"ד, יבמות פ"ח
ה"א.

ר' ירמיה בשמו כתמורה יד.:
ר' ישמעאל בר אבא אריב"ל כחולין
קכב.

ר' לוי בר בריי בשמו ככ"ב רפ"ה.
ר' מלך אריב"ל כחולין מט, סוכה
פ"ג ה"א.

ר' מנא דשאב בשמו כקה"ר פ"ח א.
ר' מריון אריב"ל כעירובין יט.:

ועיין ערכו שהוא מ"ס.
ר' מתון אריב"ל כב"ק צו. וכן צ"ל
בסוכה לב.

רב נחמן בר יצחק בשמו כעירובין
רפ"א

וכשאקלע לאתריה דריב"ל הוה עביד
כוותיה כשבת מו, יבמות יד.

ר' אבין בשמו כברכות פ"ה סה"ג,
מע"ש פ"ה סה"ב.

ר' אחא קרמינגנאה משתעי מעשה בא
לפני ריב"ל ב"ק קיד.:

ר' אחא בר חנינא אריב"ל כברכות
ט, חולין קלב.:

ר' אידי אריב"ל כעירובין ס.:

ר' אלכסנדרו אריב"ל כברכות נט,
יומא נג.; סנהדרין צח.

ר' אלעזר שאלו כברכות יט, אמר
בשמו ויק"ר פכ"א ה.

ר' אמי אריב"ל כברכות ג: יומא
ספ"ד, ר"ה רפ"ג.

ר' אמי אריב"ל כברכות כט.; שבת
עה.; חולין צח.

ר' ביבי אריב"ל כברכות סב.; מנחות
קג.:

ר' ביסנא בשמו כיבמות רפ"י.

ר' ביריז בשמו כב"ק פב.
ר' זבידא אריב"ל כש"ר פמ"ד ט.

זעירא בר חמא היה אושפזיכניה ולאחר
פטירת ריב"ל אמר לרב יוסף בריה מילי
מעלייתא ששמע מאביו כיומא עה.

ר' חייא בר אבא אריב"ל כחולין צח.,
חלה פ"ב ה"א, ר"ה רפ"ג, יומא ספ"ד.
ושימש לריב"ל כשבת פ"א רה"ב. ור'
יהושע בן לוי קראו בני.

ר' חנין בשמו ככ"ב פ"ח ה"ח.

ר' חנן אכוה דר' שמואל בשמו כפאה
פ"א ה"ה.

ר' חנן קרמינגנאה משתעי מעשה בא
לפני ריב"ל ככתובות כו.

ר' יהודה בריה דר"ש בן פזי בשמו
כברכות פ"ג ה"א ב.; מע"ש פ"א ה"א ב.:

ר' יהודה נשיאה (ב) משמיה כבכורות
לו.:

ר' יוסי בשמו כערלה פ"א סה"ג.
ר' יוסי בר' בון בשמו כיומא פ"א ה"ב.

רפ"א. ונראה שצ"ל ר' יצחק בר נחמן. ר' סימון בשמו כב"ק קטו; ערכין מז. והיה תלמידו המובהק וקבל ממנו דרכי אגדה כמבואר בערכו. עולא אמר ריב"ל כפסחים נו; גיטין נ; ב"מ ט; חולין קכב. ר' עוקבא בשמו כיומא פ"א ה"ב. מר עוקבא היה מסדר אגדתא קמיה כברכות י. רבב"ח אריב"ל כברכות כד; מד; מגילה יב; חולין מה. מה; רבה בר מרי אריב"ל כברכות מד. ר' שימי בר עוקבא היה מסדר אגדתא קמיה כברכות י. שלמון בר לוי בשמו ככלאים פ"א ה"ד. שמואל בשמו כאיכ"ר רפ"א, אבל בעירובין פ"ב כשהקשה הנמרא מריב"ל על שמואל אמרו נברא אנברא קא רמית? ונראה שחסר איזה תיבות אחר שמואל. ר' שמואל בר נדב בעי מריב"ל כערכין מז; ר' שמואל בר נחמני אמר משמיה כחולין צח, סליק לגביה יומא רפ"ח. ר' שמעון בר אבא אמר משמו כע"ז פ"ב רה"ו, ואיתי גט לקמיה גיטין ה, רשב"ל, בירושלמי מ"ק פ"ב ה"ד ריב"ל על לרשב"ל ושאלו א"ל (רשב"ל) אימת רבי שואל והמאמר בב"ר ספמ"ז נלקה בחסר, ובזבחים יג: אריב"ל בעליה זו שמענו — תהי בה רשב"ל וכו'.

ר' יוחנן ב"ר זבד 56 יגביה את מעלת ריב"ל למעלה ראש וסופו כדי להשפיל חכמים אחרים ויאמר שם, בימים ההם הוחל להתרפה מעט מעט קשר האחזה והשלום שבין ישיבת הדרום ובין בית הנשיאות. כי תחת אשר לפניו היו חכמי הדרום נכבדים בעיני חכמי הצפון אשר קראו אותם רבותינו שבדרום (עירובין סה). הנה לפתע פתאום נראה כי היתה רוח אחרת עמם ונהפך לבם עליהם עד כי נחשבו בעיניהם מעומי תורה וגסי רוח (ירושלמי פסחים פ"ה ה"ג). ונראים הדברים כי ראשית המדון הזה היתה נסבה מאת ריב"ל. הנה ידענו כי לפניו היה הרשות ביד הרב למנות את תלמידיו, אך בימי רבי תקנו שיהיה המנוי ביד הנשיא למנות את מי שירצה ואף בלא רשות ב"ר (ירושלמי סנהדרין פ"א סה"ב) — והנה ריב"ל היה הראשון אשר מלאו לכו אותו לעבור את מצות הנשיא והחזיר הרבר לישנו והיה ממנה את כל תלמידיו לכל הדברים הצריכים סניו, לדון ביחידי ולהתיר נדרים ולראות כתמים ולהתיר בכורות (ירושלמי סנהדרין שם ונדרים ספ"ג), ואמת הדבר כי היה לו לריב"ל סבה גדולה להתקומם בה בגלוי נגד זכויות הנשיא, והוא יען שקנא קנאת רבו בר קפרא שלא נסמך ולכן התאמץ ריב"ל לשבור הכח הזה ביד חזקה, עכ"ל. והפתי המאמין לכל דבר הגדפס יאמין באמונה שלמה לכל דבריו ובאמת שינה לשון הירושלמי וערכב כמה דורות ביחד.

הנה מה שאמר תחת אשר לפניו היו חכמי הדרום נכבדין בעיני חכמי הצפון אשר קראו אותם רבותינו שבדרום, הבה נראה שם מי הוא האומר הלא זה היה ר"ל ותלמידו דר' חנינא שהיו כבר בדור השני לאמוראי א"י וקראו לר' אפס רבותינו שבדרום שדיה בדור הראשון

כידוע

ר' עוקבא בשמו כיומא פ"א ה"ב. מר עוקבא היה מסדר אגדתא קמיה כברכות י. רבב"ח אריב"ל כברכות כד; מד; מגילה יב; חולין מה. מה;

רבה בר מרי אריב"ל כברכות מד. ר' שימי בר עוקבא היה מסדר אגדתא קמיה כברכות י.

שלמון בר לוי בשמו ככלאים פ"א ה"ד. שמואל בשמו כאיכ"ר רפ"א, אבל בעירובין פ"ב כשהקשה הנמרא מריב"ל על שמואל אמרו נברא אנברא קא רמית? ונראה שחסר איזה תיבות אחר שמואל.

ר' שמואל בר נדב בעי מריב"ל כערכין מז;

ר' שמואל בר נחמני אמר משמיה כחולין צח, סליק לגביה יומא רפ"ח.

ר' שמעון בר אבא אמר משמו כע"ז פ"ב רה"ו, ואיתי גט לקמיה גיטין ה,

רשב"ל, בירושלמי מ"ק פ"ב ה"ד ריב"ל על לרשב"ל ושאלו א"ל (רשב"ל)

אימת רבי שואל והמאמר בב"ר ספמ"ז נלקה בחסר, ובזבחים יג: אריב"ל בעליה

זו שמענו — תהי בה רשב"ל וכו'.

ר' שמעון בן פזי אריב"ל כברכות לד. יומא סט, והיה מסדר אגדתא קמיה

דריב"ל כברכות י.

ר' תנחום אריב"ל כברכות כח;

מגילה כב, סוטה למ: ע"ז ספ"ב.

ר' תנחום בר חייה בשמו כשבת פ"א

ה"ד, שקלים רפ"ג, ע"ז פ"ד ה"ח.

והיה מסמך ריב"ל לכל תלמידיו

בירושלמי נדרים ספ"ג, והרב ראה"ו

ואח"כ אמרו בנמרא שאע"ג שממנין זקנים לדברים יחידים והוא, שיהא ראוי לכל הדברים, (היינו שהיא ראוי והגון לדין ולהורות כל דבר או נוכל ליתן לו רשות גם לד"א), ומביא ראיה שריב"ל היה ממנה לכל תלמידיו אך תלמיד אחד היה לו שהיה גבן בעין אחת ולא היה יכול למנותו יען שפסול לחליצה ולכן לא מנה אותו אף לדברים יחידים, וכדאמר לעיל שצריך שיהא ראוי לכל הדברים.

והשתא נלך לתור אחר הבבלי מנין יצאה הגיורה, אמרו סנהדרין ה: שפ"א הלך רבי למק"א וראה שמגבלין עיסותיהם בטומאה וכששאלום למה עושין כן? א"ל תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו מי בצעים אין מכשירין והוא מי ביצים דרש להו. תנא באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אלא א"כ נוטל רשות, מרברו (ולא מרבי), ובא החכם הזה ועשה רוקח קמורת זרה אשר מעולם לא עלתה על לב ריב"ל או חכמים אחרים.

ופשט הפשטו שעד רבי לא דקדקו כ"כ בעניני הסמיכה וכל רב שבעירו היה יכול ליתן רשות לתלמידיו לדין ולהורות וזה שאמרו בירושלמי סנהדרין שריב"ז מינה לר"א ור"י, ור"י לר"ע, ור"ע לר"מ ור"ש. ויודע שעד רבי היה לכל ראשי חכמי הדור ישיבות גדולות מלבד יבנה ואושא, וכשנתרבו הישיבות כן נתרבו התלמידים, וכשבא רבי ומצא שתלמיד אחד הורה וע"י שלא בירר דבריו מעו בהוראתו או גזרו שכל תלמיד שרוצה להורות צריך ליטל רשות, מרבו"ו וח"י ש לא גזר רבי שאך אליו ישמעון ולא לאחר. אבל יען שבימי רבי לא היו ישיבות פרטיות כבימי אביו והוא היה רבן של כל בני הגולה לכן אמרו שם שחלקו כבוד, לבית הזה"ו וכדמצינו באמת שרבי סמך לר' חייא ולרב ולרבה בר חנא. וכן היה בימי בנו ר"ג, וכן היה

כל"ם

כידוע. ומי הוא שקראו לאנשי דרומי נמי רוח ומעוטי תורה הלא הוא ר' יונתן שקרא בן לר' שמלאי ור' יונתן היה ג"כ בדור הראשון שהיה תלמיד ר' חייא, ור' שמלאי היה תלמידו דר"י נשיאה הראשון וכחבר לריב"ל ככבודות לו; א"כ נאמרו שני הדברים בדור אחד ובזמן אחד, ומה זה שייך לומר, תחת אשר לפנים" אך האמת שאינם שייכים להדרי, בדורם-לוד היו דרים או כמה מגדולי הדור שהיו באמת רבותינו כמו ר' אפס, בר קפרא וריב"ל ויהודה בן פריה ועוד. אבל היה ידוע לר' יונתן שיש בהם נמי רוח ומעוטי תורה ולכן לא רצה ללמוד לר' שמלאי אנדה וכמפרש קרבן העדה שהתיירא פן ילעיגו עליהם וזה ברור.

ומה שמביא מירושלמי שריב"ל היה הראשון שעבר על דברי הנשיא, נעתיק לשון הירושלמי סנהדרין פ"א סה"ב א"ר בא בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון ריב"ז מינה את ר"א ור"י, ור' יהושע את ר"ע, ור"ע את ר"מ ור"ש, — חזרו וחלקו כבוד לבית הזה (בית הנשיא) אמרו ב"ד שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינוי, ונשיא שמינה שלא לדעת ב"ד מינויו מינוי, חזרו והתקינו שלא יהו ב"ד ממנין אלא מדעת הנשיא, ושלא יהא הנשיא ממנה, אלא מדעת ב"ד, ושם לא יזכר ולא יפקד שם ריב"ל שמינה לתלמידיו כאשר יציין בד"וד אך בגדרים ספ"י שם מובא ענין אחר לגמרי ששאלו שם מהו למנות זקנים לדברים יחידים ופשטו יען שרבי מינה לרב להתיר נדרים ולראות כתמים, כשנפטר רבי ביקש רב מר"ג בנו שיתיר לו לראות מומי בכורות. ור"י בר' בון יאמר שרבי נתן רשות לרב על הכל אף לדין יחיד ו להתיר נדרים ולראות כתמים ולראות מומין שבגלוי, ומבטו בקש שיתן לו רשות גם לראות מומין שבסתור,

בל"ם גם כל ימי ר"י נשיאה שהוא היה ג"כ ריש הדור כולה, אבל כשנפטר ר"י נשיאה ונתחלקה כתר הנשיאות לשתים שר"ג כפי הנראה לא האריך ימים ובנו ר"י נשיאה השני לא היה עוד ריש הדור והיה אך תלמיד ר' יוחנן וכתר התורה נתנה לחכמי הדור ואך כתר הנשיאות נשארה ביד צאצאי הלל, וכן אירע בימי ר"ל שהנשיא מינה דיין שאינו הגון כסנהדרין ז: לכן שינו התקנה ואמרו שהנשיא אינו יכול למנות אלא מדעת ב"ד, וכדמצינו באמת שר' יוחנן הסמך לתלמידיו.

וזה שאמרו בירושלמי נדרים שם שריב"ל מני לכל תלמידיו יען כי ימי פעולת ריב"ל היתה גם אחרי מות ר"י נשיאה הראשון. אבל בל"ם כשמינו לתלמידיהם בודאי שלחו אח"כ להנשיא שיתן גם הוא את הסכמתו עליהם, אבל בירושל' נדרים שם לא ידברו מענין זה ושם שקלו וטרו אם אך למנות לדברים יחידים. וכסנהדרין שם כשר' אבא ידבר מענין מי הוא הסמנה שם לא יזכר שריב"ל מינה לתלמידיו. ובדברים הכרוזים האלו נפל כבידא כל חזיונות של החכם הזה, ועליו ועל ביוצא בו נאמר חכמים הוצרו בדבריכם כי ת"ל הבבלי והירושלמי שוכן בתוכנו, וכל דבריו עורבא פרח, ובר מן דין מצינו בקידושין לנ: שרב יוסף בן ריב"ל התחתן עם בית הנשיא בחיי אביו ואמר אני איני כרי לעמוד מפני בני אלא משום כבוד בית נשיא, וא"כ איך נאמר שרצה לעקור כבוד בית הנשיא?

וכן דרכו ליתן טעם לרברי הראשונים כיומא סז: שאמר למה נקרא שמן אנשי כה"ג, ובחולין ז: למה נקרא שמן ימים, ושם צא. למה נקרא שמה גיד הנשה, ובירושלמי סוכה רפ"ה למה נקרא שמה בית שאבה, ובסוכה פ"ד ה"א למה תמיד נקרב ב'ד' שעות, ושם ה"ג למה י"ח ברכות, ובתענית פ"ד ה"א למה מוציאין התיבה לרחוב, ובע"ז פ"ב ה"ח למה אסרו גבינות של עב"ים, ובמגילה כב. עשרה פסוקים שקורין בתורה כנגד מי, וב"ר פ"נהו למה נקרא שמו הר המוריה.

ודבריו באגדה רבו למעלה ראש ובהם הראה את מוהר לבו ודעותיו הרבות בהיות העולם וטבעה. והנה מצינו במס' סופרים פ"ז שאמר הדא אנדתא כתובה הכותבה אין לו חלע"הב והדורשה מתברך (מגדף) והשומע אינו מקבל שכר. ונראה יען שבימיו כבר היו ספרי האו"ך גלען אשר בדרשותיהם משכו רבים במצותם, והמון עם לא יבחינו בין טוב לרע בין אמת לשקר, וכל מה שימצא בכתובים קדוש יאמר לו ולכן הוהיר

ובכורות מד: לא יהיה בך עקר מן התלמידים.

ובפאה פ"ב ה"ו אמר אפילו כל מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה מסיני.

בעניני תפלה.

כרכות ח. שאמר לבניו קרימו וחשיכו ועיילו לבי בנישאתא כי היכי דתורכו חי. ושם ה: המתפלל לא יהא דבר הוצץ בינו לבין הקיר.

ושם ח: אסור לאדם לעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין. ושם כו. אסור לעבור כנגד המתפללין. ושם ל: א"ת בהדרת אלא בהדרת. ושם מו: לעולם ישכים אדם לב"הכנס כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים. ובשבת קימ. כל העונה אמן יהש"ר ככל כחו קורעין לו גז"ר.

וב"ב כה. אמר באו ונחויק טובה לאבותינו שהודיעו מקום תפלה.

ובסנהדרין צא: כל האומר שירה בע"הו זוכה ואומר לע"הב.

וברכות ספ"ה אמר אם עשו שפתותיו של אדם תנובה (אם מדורה תפלתו). יהא מבושר שתשמע תפלתו.

ושם ה"ד שאירע פ"א שהש"ץ דלג על ברכת המינים ואמר שאין מחזירין אותו (שמא מין הוא).

אהבתו לעמו ומלמד זכותו

מאמריו היקרים במנחות נג: למה נמשלו ישראל לזית — מה זית זה אין עליו נושרין — אף ישראל אין להם בטילה עולמית.

ובע"ז ד: כל מצות שישראל עושין בע"הו באות ומעידות אותם לע"הב. לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פ"פ לבעלי תשובה.

ובכתובות קיב. פ"א איקלע לנבלא —

מאוד ע"ן. והעיד שמעולם לא הסתכל בספרי אנדה אלא פ"א, אבל הוא בעצמו היה דרשן גדול והיה לו בישיבתו תלמידים מיוחדים המסדרים (בע"פ) דברי אנדה לפניו כברכות י: , וב"ק נה. שא"ל רחב"א לר' חנינא בן עניל כלך אצל ר' תנחום בר חנילאי שהיה רגיל אצל ריב"ל שהיה בקי באנדה.

ומה שמצינו שבת קנו. כתיב אפינקסיה דריב"ל, שם לא כתב שום דבר הלכה או אנדה כמפורש שם.

והיה גדול כ"כ בעיני בני דורו עד שחברו מאמרו היקר שאמר עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש, לסוף משנת רבינו הקדוש. וכן נזכר בברייתא באבות פ"ו מאמרו היקר שאמר בכל יום ויום ב"ק יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוזף — שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בת"ת.

וחכיבותיה לתורה ולת"ת היתה עד להפליא כברכות ח: שאמר הזהרו בזקן ששכת תלמודו.

ושם יט. כל המספר אחר מסתן של ת"ת נופל בניהנם. בכ"ד מקומות בית דין מגדין על כבוד הרב.

ושם כא: כל המלמד לבנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר חורב.

ובעירובין נד. המהלך בדרך ואין עמו לוייה יעסוק בתורה. חש בראשו יעסוק בתורה — חש ככל גופו יעסוק בתורה. ובמגילה כו. בית הכנסת מותר לעשותו ב"המד.

ובכתובות צו. כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד. עושה לרבו חוץ מהתרת מנעל.

ושם כת. אסור שילמד לעבדו תורה. ובחולין צב. נפן זו תורה.

וברכות יג: לייט אמאן דגני אפרקיד.
ואמר נדרים סד: כל אדם שאין לו
בנים חשוב כמה.
ומי"ק כז: לא אויל לבי אבלא אלא
למאן דאויל בלי בני.
ובכתובות נ. אמר כיון שבנים לבניך
שלום על דיני ישראל.

בהשגחה פרמית.

סיפורו היקר ב"ר רפל"ג ותנחומא
נחח שפ"א עלה לרומי וראה שם עמורים
של שיש ומקושמים בכל מיני פאר ויופי
ואח"כ ראה עני אחד בתכלית העניות
יושב, וקרא על העמורים צדקתך כהררי
אל, ועל העני משפטך תהום רבה.

ובר"ה יא. אמר כל מעשי בראשית
בקומתן — לדעתם — לצביונם נבראו.
ופסחים קיח. בשעה שאמר הקב"ה
לאדם קוץ ודרדר תצמיח לך זלג עיני
דמעות אמר אני וחמורי נאכל באבוס
אחר? כיון שא"ר בויעת אפיך תאכל
לחם נתקררה דעתו.

ובתענית ה. כל השמח ביסורין שבאין
עליו מביא ישועה לעולם.
ובגיטין פח. לא הרבה ירושלים עד
שעברו בה ז' בתי דינים ע"י.
ופסחים נ. עתיד הקב"ה להוסיף עד
ירושלים עד שהסוס רץ ומציל.

ומכות י. מי גרם לרגלינו שיעמדו
במלחמה שערי ירושלים.
וברכות נט. לא נבראו רעמים אלא
לפשוט עקמומית שבלב.
ובעירובין כב. היום לעשותם ומחר
לקבל שבין.

ובע"ז יט. אשרי מי שמתנבר על יצרו.
ידיעותו והשקפתו בענייני העולם.

ממאמריו היקרים קידושין עא. כסף
מטהר ממזרים.

שם עא: אם ראית ב' משפחות המתגרות
זו בזו שמץ פסול יש באחת מהן.

אמר עגלים בין הגפנים — ארץ הכניסי
פירותיך וכו'.

וברכות ז. יסופר שפ"א רצה לקלל
ההוא מין שהיה בשכונתו שצערו אבל
לבסוף חזר בו ואמר ורחמיו על כל
מעשיו כתיב.

ובויק"ר פמ"דו כל האומר לש"הר
עובר על ה' חומשי תורה.

וברכות נח: הוואה את חבירו לאחר
שלושים יום אומר שהחיינו, לאחר י"ב
חדש אומר מחיה המתים.
וביומא יט: אמר כל החושד בכשרים
ליקה בגופו.

במדת עגוה.

מאמרו היקר בע"ז כ. שענה גדולה
מכולן.

ובסוטה ה: בא וראה כמה גדולים
נמוכי הרוח לפני הקב"ה.

ובסנהדרין מג: כל הובח את יצרו —
מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב
כאלו הקריב כל הקרבנות.

וברכות פ"ה ה"ה אמר מימי לא
ברכתי לפני כהן.

ומע"ש פ"ה ה"ג שבימיו בקשו להמנות
שלא ליתן מעשר לכהנים אמרין יעול
ריב"ל דהוא מסייע לליואי, על וסייע
לכהנים.

במדת הצניעות.

מאמריו היקרים יבמות סב. כל היודע
באשתו שהיא י"ש ואינו פוקדה נקרא
חוטא, חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה
שהוא יוצא לדרך.

ובעירובין ק: כל הכופה את אשתו
לרבר מצוה היוין לו בנים שאינן
מהוננין.

ושבועות יח: כל הפורש מאשתו סמוך
לזכתה היוין לו בנים ראויין להוראה.

וב"ב ט: כל הרגיל לעשות צדקה
היוין לו בנים בעלי חכמה בעלי אנדה וכו'.

אעפ"כ יסופר בקידושין ל. ר' חייא ב"א
אשכחיה לריב"ל דשדי דיסתנא ארישיה
וקא ממטי ליוקא לבי כנישתא א"ל מאי
כולי האי? א"ל מי זומר מאי דכתיב
והודעתם לבניך — וסמך ליה יום אשר
עמדת לפני ה' בחורב. וכן היה מחמיר
על עצמו והיה צם שני ימים בתשעה
באב ובעשרה באב כתענית פ"ד סה"ו,
יען שבו נשרף בית המקדש ובמ' התחילה
הפורעניות.

וחביבותיה להרביץ תורה גדלה כ"ב
עד אשר העמיד את עצמו בסכנה היותר
גדולה כאשר יסופר כתובות עז: שהיו
במקומו אנשים מוכי שחין — בעלי
ראתן ומין החולי הזה הוא היותר מסוכן
להתרדבך באחרים עד שר' יוחנן הכרזו
הזהרו מוכוכי בעלי ראתן, ור"ן לא היה
יטיב בויקיה, ור"א לא עייל באהליה,
ור' אמי ור' אסי לא היו אכלי גם הביצים
דההיא מבואה, אבל ריב"ל לא הביט ע"ז
והיה מידבק בהו ומושיבן אצלו ועסק
עמהם כתורה, ואמר כתיב אילת אהבים
ויעלת חן, אם חן מעלה על לומדיה
אנוני לא מגני?

ומעולם לא עבר אשבעתיה.

והנה איש פלאי כזה אשר בו נקבצו
כל המדות טובות, לא לפלא שוכה לגלוי
אליהו, כאשר יסופר עליו בסנהדרין זה.
ריב"ל אשכחיה לאליהו דהוה קיימי
אפתחא דמערתא דרשב"י, א"ל אימת
אתי משיח, א"ל ויל שייליה לדידיה —
אול לגביה א"ל שלום עליך רבי ומורי,
א"ל שלום עליך בר ליואי, א"ל לאימת
אתי מר, א"ל היום. אתא לגביה אליהו
וסיפר לו שא"ל שלום עליך בר ליואי,
א"ל אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי,
א"ל שמישח א"ל שיבא היום ולא בא,
א"ל הכי אמר לך היום אם בקולו תשמעו.
ומכות יא. ההוא גברא דאכליה ארי
ברתיק ג' פרסי מיניה דריב"ל ולא

אשתעי

זבסנהדרין ז: עשרה שיושבין בדין,
קולר תלוי בצואר כולן.
ושם למ. כמתוקנים שבהם לא עשיתם
במקולקלון שבהם עשיתם.
וברכות ימ. אל יפתח אדם פיו לשמן.
ופסחים ג. אל יוציא אדם דבר מגונה
מפיו.

ובבבחים פח: שני דברים לא מצינו
להם כפרה שפיכות דמים ולשון הרע.
וביוק"ד פט"דה מלה בסלע משתוקא
בתרין (ויש שנוספין עם סתם ר' יהושע).
ושם פט"ז דם הדר שמיא לאורח שמוותיה.
ומד' תהלים פ"רו אין הקב"ה מקלל
לרשעים אלא כבושה.
ובמע"ש פ"ה סה"ב אמר הלכה שהיא
רופפת ואין אתה יודע מה מיכה צא
וראה היאך הצבור נוהג.

וכן היה בקי ברפואות ובטבעיות.
ככתובות סה: שאמר מוסיפין לה יין
שהיין יפה לחלב.

ובנטישין ע. מפרש מאי דלריא (מין חולי).
וב"ק פ. שחין שהביא הקב"ה על
המצרים לח מבחין ויבש מבפנים.
וברכות ג: שעין בטבעת התרנגול.
זה שאמר ר"ה כו. מי נתן לשכוי בינה
זה תרנגול.
וברכות ג: אמר ר' משמרות היו
הלילה.

והיה נאה דורשי ונאה מקיים
כמו שהתפאר בעצמו מו"ק פ"ג ה"א
שלא החרים אדם מעולם.
וברכות פ"ה ה"ה מימי לא ברכתי
לפני כהן.
ובשבועות טו: שהיה רגיל לומר ויהי
נזעם קודם שנתו.

וברכות ד: אמר אע"פ שקרא אדם
ק"ש בב"הכנס מצוה לקרותה על מטתו.
ואף שהיה איסתנים גדול עד שהיה
צריך לנעול מנעליו ביוה"כ כפ כיומא רפ"ח,

אשתעי אליהו בהדיה ג' יומי.
 ובירושלמי תרומות ס"ח עולא בר
 קישב תבעתיה מלכותא ערק ללוד לגביה
 ריב"ל וריב"ל מסרו למלכות, ולא נראה
 אליו עוד אליהו. וצם כמה תעניתא
 ואתגליה ליה א"ל ולמסורת אני נגלה?
 א"ל ולא משנה עשיתי? א"ל וזו משנת
 חסידים?

וב"ר פל"ה"ב ששניהם ישבו ולמדו
 יחד. ובפדר"כ ק"ו. שהראה לו אליהו
 האכנים טובות, וברכות נא. שמ"ה מסר
 לו ג' דברים שיוהר מן הסכנה, ופמירתו
 אשר יסופר עליו נפלאות וכאשר נבאר.

אשתו ובניו ובני בירא.

ריב"ל נשא את בת ת"ח אחד בשם
 ר' יוסי בר פיטרס כמבואר מ"ק פ"ג
 ה"ה"יג: וילדה לו בן יקר בשם רב
 יוסף שלמד עמו תורה כשבת סח;
 ובפסחים נ. יוספר שפ"א חלה רב יוסף
 בנו ואתנגד (זע ופרחה רוחו) כי הדר א"ל
 אבה מאי חוית, א"ל עולם הפוך ראיתי
 עליונים למטה ותחתונים למעלה, א"ל
 בני, עולם ברור ראיתי. ואנן היכי התם,
 כי היכי דאיתו אנן הכא. (וברור"י רפ"ג:
 מובא המעשה ע"ש בן בנו בשעות).

ובנו התחתן עם בית הנשיא בחיי
 אביו כקידושין לג:, ורב יוסף בנו אמר
 משמיה תענית פ"א ה"ו.

וכפי הנראה היה לו בן אחר כדמצינו
 ברכות ח: שאמר ריב"ל, "לבניו" קדימו
 וחשיכו ועיילון לבי מנישתא כי היכי
 דתאריכו ימים. אבל ע"פ סיבה מה בנו
 על פניו כקה"ר פ"יה שאמרו בריה
 דריב"ל בלע חד נחש ורצה חד מין
 לדפאו ע"י לחש ולא הניחו אביו ואמר
 מוטב לו למות מלשמע הלחש הזה והיה
 כשנגה שיצאה מלפני השליט ונח נפשיה.
 אבל בירושלמי שבת פ"ד ה"ד וע"י
 פ"ב ה"ב יוספר המעשה על שם בן בנו.

(והמעשה מובא בקצרה בקידושין ל.).
 ואו התרועע עם ר"י ור"ל וזה שאמרו
 ב"ר פצ"ר"ה אר"ח כד אתא ריב"ל
 למבריא שאל לר"י ור"ל. וכן מ"ק פ"ב
 ה"ד ששאל לרשב"ל והוא א"ל אימת
 "רבי" שואל.

פמירתו וימי שני חייו.

בכתובות עז: יוספר שיען שסיכן
 עצמו ולמד עם בעלי ראתן לכן אמרו
 למה"מ זיל עביד ליה רעותיה (קודם
 פמירתו), אול איתחוי ליה, א"ל אחוי לי
 דוכתאי, א"ל לחוי, א"ל הב לי סבינד
 דלמא מבעתת לי באורחא, יהבה ניהליה,
 כי מטא להתם דלייה קא מהוי ליה שוור
 נפל לההיא גיסא, נקמא בקרנא דגלימיה,
 א"ל בשביעתא דלא אתינא, אמר קודשא
 ב"ה אי איתשיל אשביעתא ניהדרר ואי
 לא, לא ניהדרר. א"ל הב לי סבינאי לא
 הוה קא יהיב ליה, נפקא ב"ק וא"ל
 הב ניהליה — סבריו אליהו פנו מקום
 לבר ליואי.

ואם כי בל"ם חכמנו ז"ל במליצות
 ידברו אבל מזה אנו רואים את גדול
 ריב"ל בעיני בני דורו עד שראו עין בעין
 שגורבך גופו כ"כ עד שאמרו שנכנס
 בחיים לנ"ע כדרא"ז פ"א.

וזכה לאריכות ימים כאשר אמרנו לעיל
 שעוד בחיי ר' חייא כבר היה גדול הדור
 ותלמידיו עמו. וחי גם כשהיה כבר ר'
 יוחנן ור"ל בטבריא. ובירושלמי ע"ז פ"ג
 ג"א אמרו זבדי בר ליואי ות' יוסי בר
 פיטרס וריב"ל אמרין תלתא פסקון
 משנפטרו ה"א על זאת יתפלל כל חסיד

את ראב"ע. ואין ראיה כ"כ מזה, כי בעדיית נזכרו כמה הנאים מדור הקודם וגם מדורות המאוחרין.

ר' יהושע בר נחמיה (הכהן).
הוא היה מרבנן דאגדתא לערך ברור הרביעי לאמוראי דא"י. ונזכר פ"א בירושלמי שקלים פ"ב סה"ג שאמר בשם ריב"ז לפי שעברו על עשרת הדברות יהיה נתן כל אור"א עשרה גרה, וכן הוא בפדר"ב יט; וכן נזכר ב"ד רפ"ח ר"י בר נחמיה ור"י בר סימון בשם ר' אלעזר. ובפס' רבתי פ' ביום כלות אר"י הבהן כי ר' נחמיה כך אר"א.

ושם פ' בחדש השביעי ר"י בר נחמיה בשם ר"ה בר יצחק, ובשם ר' חנין פדר"ב נב, וב"ד פ"ח רפ"ד, פל"ד. פ"סי, ויק"ר פל"ד ר"י בר נחמיה בשם ר' חנינא בר' יצחק, ובמד' תהלים פע"ח"כא א"ר יהושע הכהן, צ"ל שם ר"י. הבהן בר נחמיה בשם ר"ח בר יצחק. ובמד' תהלים רפ"פ ר"י הכהן בר נחמיה בשם ר' שמואל בר יצחק.

ובויק"ר פל"ג, במ"ד פ"ב"כ ר"י בר נחמיה ור' לוי בר חייתא ור' אבא בשם ר' חייתא בר אבא. וכן נזכר בשם זה בפדר"ב סה, תנחומא ויראיד, דאהרטי.

אבל מה שמצינו בירושלמי תענית פ"א ה"ו ר"י בר נחמיה סליק לגבי ריב"ל הוא ט"ס וצ"ל ר"ש בר נחמני כיומא רפ"ח.

וקרוב מאוד לומר מה שמצינו בתנחומא. נשאיכה א"ר יהושע הכהן בשם ר' אלעזר הוא ר"י הכהן בר' נחמיה כי המאמר הזה מובא בפס' רבתי פ' ויהי ביום כלות"יא ע"ש ר"י הכהן בר' נחמיה כך. א"ר אלעזר, וכן נקרא לפעמים בשם ר' יהושע הכהן בר נחמני כבתנחומא תשאיכה והמאמר מובא בפסדר"ב יז: ע"ש ר"י בר נחמיה הכהן. וכן נזכר בשם

אליך, וח"א וישמחו כך כל חוסי כך וח"א מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. אבל לא שנפטר בומון אחד כי חמיו משמע שנפטר עיר מרם שגולד בנו רב רב יוסף שקראו על שמו, וזכדי בר לוי יוספר בקה"ר פט"וי שחמד לראות פני ריב"ל בחלום לאחר מותו.

ר' יהושע בן לוי בר שלום.

נזכר ויק"ר פמ"ר"ט, ובל"ס היה כתוב ר"י הלוי והוא ר' יהודה הלוי בר שלום הנודע בשערי אגדה.

ר' יהושע בן לקיש.

נזכר בתוספתא פ"א דסנהדרין אך צ"ל ר' יהודה בן לקיש כנרסת תוספתא צוקרמנדל, וכן הוא בהר"ף והרא"ש בסנהדרין וז; וכן הוא בשאלות משפטים.

ר' יהושע בן ממל. (תנא).

נזכר נזיר נו: א"ר אלעזר (בן שמוע) כשהלכתי לערדסקיא מצאתי את ר' יהושע בן פתר ראש (ובתוספתא דנזיר פ"ה איתא ר"י בן פתורא) שהיה יושב ודן לפני ר"מ בהלכה. א"ל כלום אתה בקי בר' יהושע בן ממל אמר לי הן א"ל (ר"א) כך אמר לי ר' יהושע בר ממל משום ר' יהושע. ובתוספתא דנזיר איתא שר"מ אמר עליו שהוא בעל הלכות, ובתוספתא אהלות ספ"ד איתא כמעית שהוא בעל מלאכות היה.

ר' יהושע בר מנחמה.

נזכר ב"ר פנ"ג"ו, והמאמר במדבר רבה פכ"ג"ו ע"ש ר' ינאי הכהן.

ר' יהושע בן כתיא.

(תנא נזכר במשנה).

בעדיית פ"ב מ"ב שלשה דברים אמרו לפני ר' ישמעאל ולא אמר בהם לא איסור ולא היתר ופירשן ר' יהושע בן כתיא, וכיוחסין יאמר שהיה בזמן שמינו

היה סיס וכי, והוא מ"ס וצ"ל כדמוכא
כשהש"ר פ"אה ר' יהושע בן לוי.

יהושע בן פרחיה

וניתאי הארבלי קבלו (התורה) מיוסי
בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש
ירושלים כאבות פ"א מ"ו. והוא היה
הנשיא וניתאי האב"ד כמפירש חגיגה
פ"ב מ"ב וחולק שם עם ניתאי ברבר
סמיכה ביו"ט.

ימי נשיאותו נופלים בזמן יוחנן כה"ג,
ולבסוף כשנעשה צדוקי כאשר יסופר
קידושין סו. והרג את חכמי ישראל, ברח
או לאלכסנדריא של מצרים כמפורש
סנהדרין קז: שאמרו לעולם תדא שמאל
דוחה וימין מקרבת — לא כיהושע ב"פ
שרחפו בשתי ידים, יהושע ב"פ מאי היא
כדקמלינהוינאי מלכא (הוא יוחנן כנרכות
כט.) לרבנן אזל יהושע ב"פ ואותו האיש
לאלכסנדריא של מצרים [שמעון בן שטח
אטמרתיה אחתיה], כי הוה שלמא (וזה
היה לאחר מות יוחנן כה"ג וארוסמובלוס בנו
שמלך אך שנה אחת ואשתו שלמונין אחות
שמעון בן שטח נישאת לינאי בן יוחנן והיא
פעלה שלא ירוף עוד את הפרזשים כמבואר
בערכו) שלח ליה שמעון בן שטח מיני
ירושלים עיר הקידש לינאי אלכסנדריא
של מצרים אחותי, בעלי שרוי בתוכך
ואנכי יושבת שיממה (וזה יען שהיה כבר
הנשיא ולכן קראו אותו בעלי, אבל בחגיגה פ"ב
ה"ב יסופר שם כשברח יהודה בן שבאי
לאלכסנדריא של מצרים ושמעון בן שטח התחבא
או מפני ינאי וכתב ליהודה מיני ירושלים —
עד כתי, ארוס" וישב אצלכם יען שגא היה
עוד נשיא, וכמבואר כאריכות בערך שמעון בן
שטח), קם אתא ואיתרמו ליה התוא
אישפיזא עברו ליה יקרא טובא אמר כמה
יפה אכסניא זו, א"ל (יש"י) רבי, עיניה
מרוטות, א"ל רשע בכך אתה עוסק —
שמתיה, אתא לקמיה כמה זימנין א"ל
קבלון לא היה קא משגח ביה, יומא חד
היה קא קרי ק"ש אתא לקמיה, סבר

לקבוליה

ר' יהושע בר נחמן בויק"ר פ"ב"ג,
פסדר"כ קלט, איכ"ר פ"כ"ב,
האומרים בשמו מצינו אך בפדר"כ
קעב: ר' מנחמא בשם ר' יהושע בר
נחמיה,
ובפתחתא דאיכהא ר' יהושע ור'
נחמיה בשם ר' אחא נראה שצ"ל ר'
יהושע ב"ר נחמיה.

ר' יהושע בר נחמן — נחמני. ערך
ר' יהושע בר נחמיה.

ר' יהושע בר סימון.

נזכר ויק"ר פל"ד"ח אמר בשם ר'
לוי, ובל"ס צ"ל ר' יהודה בר' סימון.

ר' יהושע בן עזאיה.

ביומא מז: א"ר יוחנן בעי ר"י בן
עזאיה — אר"י הדר פשמה ריב"ע,
וגרסת הכ"ח ודק"ס ר' יהושע עזאיה,
ולפי זה נזכר נדרים לח: תניא ר' יהושע
איש עזא אימר, א"כ הוא תנא דברייתא.

ר' יהושע בנו של ר' עקיבה.

נזכר פסחים קיב. ו' דברים צוה ר"ע
את ר' יהושע בנו, ושבועות ו. א"ר יוסי
שאל ר' יהושע בנו של ר"ע מר"ע.
וכן הוא בתוספתא ריש נגעים.

ובתוספתא כתובות פ"ד וירושלמי שם
פ"ה ה"ב מעשה בר' יהושע בן ר"ע
שנשא אשה והתנה עמה שלא לזונה
ולא לפרנסה אלא שתהא זוגתו ומפרנסתו
ומלמדת תורה (כדי שיכול ללמוד תורה).
ועיין ערך ר' יהושע בן קרחה.

ר' יהושע בן פדייה.

בסה"ד מביא שנוכר במד' משלי פ"ו,
אבל הוא מ"ס כי היה כתוב ר"י בן
פדיה והוא ר' יהודה ב"פ הנודע, ונשתבש
בדפוס וייניציא כדמוכא בהגהות ר' שלמה
בובער בהערה ינ'. ובילקום שה"ש רמז
תתקפב ר' יהושע בן פדיה אימר לא

לקבוליה אחוי ליה בידיה הוא סבר מידחא דחי ליה אול זקף לבינתא והשתחוה לה. א"ל הדר בך, א"ל כך מקובלני ממך כל החומא ומחטיא את הרבים — ואמר מר שהוא כישף והסית והריח את ישראל.

ויען שהיה באלכסנדריא מצינו בתוספתא מבשרין פ"ג שאמר הטום הבאות מאלכסנדריא טמאין מפני אנמילויא שלהן, אמרו חכמים א"כ יהיו טמאית ליהושע ב"פ וטהורות לכל ישראל. (ובספר כ"ג פ"ה גרס ר' יהושע בן פרידא).

ונשאר לנו מאמרו היקר באבות פ"א מ"ו שאמר עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דין את כל האדם לכף זכות, ובמנחות קט"ז: אמר בתחלה כל האומר לי עלה (לגדולה) אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קימקים של חמין, ובירושלמי פסחים פ"ו ה"א יסופר זאת על ר' יהושע בן קבסא.

ובילקוט חקת רמז תשסא מספרי זוטא מביא שפ"א שאלו להלל באיזה לבוש הפרה נשרפת — א"ל אני ראיתי את יהושע בן פרחיה ששרפה בגדול, א"ל אנו ראינו ששרפה בלבן, ולפי שידוע לנו שהלל נעשה לנשיא כשהיה בן שמונים קרוב מאוד לומר שראה את יהושע ב"פ בימי עלומיו וכדמוכא בפרה פ"ג מ"ה שזיהנן כה"ג עשה פרה ובל"ס נעשית ע"י יהושע ב"פ שהורה איך לעשות אותה.

ותלמידיו שקבלו ממנו המה שמעון בן שטח ויהודה בן טבאי.

ר' יהושע בן פתח ראש. ערך ר' יהושע בן ממל.

ר' יהושע בן קרחה.

בדבר התנא הגדול הזה מי הוא אביו קרחה, מצינו מחלוקת בין רבותינו

הראשונים. דעת רש"י בשבועות ז', בכורות נח. שאמר בן עזאי כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרחה הזה היינו שקאי על ר"ע, והא דגרסי בכלייה הש"ס ר' יהושע בן קרחה הוא בנו של ר"ע, וכן פירש רבינו גרשום בבכורות שם, וכן פירש הרשב"ם בפסחים קיב, וכן פ' ר"י ב"ב קיג. תור"ה ומטו וכולם הביאו הגמרא דבכורות, ובנמרות שלנו אינה מפורש שכן עזאי אמר בן על ר"ע, ובכורות נח, תור"ה חוץ מביא דעת רבינו נסים שמה שאמר חוץ מן הקרחה הזה כונתו על ר"א בן עזריה דאמרו שהיה קרחה, אבל לא נמצא בירושלמי שלנו, וכן לא מצאתי בירושל' בכורות הנדפס כעת, אבל בערוך ערך קרחה מביא הגרסא שאמר ב"ע חוץ מן הקרחה הזה ומנו ר"ע בר יוסף, משמע שכן היה גרסתו בגמרא.

אבל רבותינו בעלי התוספות בשבת קין, פסחים קיב, ב"ב קיג, ובכורות נח, דחו דבריהם שאי אפשר לומר שמפני שפ"א קרא בן עזאי לר"ע קרחה יקראו לבנו בכ"מ בן קרחה ולא בן ר"ע, ועוד הביאו ראיה ממגילה כח, שרבי בקש מריב"ק לברכו וא"ל יה"ר שתניע לחצי ימי, ואם היה בן ר"ע הלא כשמת ר"ע נולד רבי, ואפילו אם נאמר שר' יהושע בנו נולד בשנה הראשונה שנשא את בת כלבא שבוע ולכל היותר היה אז ר' יהושע בן קרחה בן ק"מ שנה דבפחות מע' שנה לא היה מברכו ורבי היה אז בן ששים א"כ כמה ברכו? ולכן אומר ר"ת בשבת קין, וב"ב קיג, דקרחה הוא אדם כבד קרחה.

(ובס"הד הקשה הא לא מסקי בשמו דרשעי, אבל לא קשה מידי דהלא חזינן שבניו נזכרו תמיד בתהלים בשם משכיל לבני קרחה, ועוד אפשר שלכן שינו שמו מקרחה לקרחה).

והנה הראיה שהביא ר"ת ממגילה כבר הארכנו בערך ר"ע שהיה לו כבר

ובחולין נ: איחור כרם הפנימי סניא דיבני.

ובאמריו היקרים באגדה

מצינו: ברכות ז: שאמר לו הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית, עכשיו שאתה רוצה איני רוצה.

ובמגילה יג. אסתר ירקקת היתה. ושם טו. מלאכי זה עזרא.

ושם טז: מה ראתה אסתר שוימנה להמן,

ובסנהדרין ו: מנין לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק תלמוד לומר לא תגורו מפני איש.

ושם ז. אמר מצוה לבצוע.

ושם צט. כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר.

ושם כא. גדר גדול גדרה תמר באותה שעה.

ושם צד. פרעה שחירף בעצמו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו.

וכן נשאר לנו מאמריו היקרים ע"י האמוראים כדמצינו שר' חייא בר אבין אמר משמו כיומא לט; סגילה יד.

נימין נו; ב"ב צא; ובב"ק לח: א"ר חייא בר אבא בשמו לעולם יקדים אדם

לדבר מצוה וכו' וצ"ל ר' חייא בר אבין. ובכתובות סח. תני ר' חייא בר רב

מדיפתי ריב"ק אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע"ו.

וכן נזכר באגדה במגילה כה; מו"ק כג; ב"ב טו: סנהדרין יט: קח, זכחים קב. קמו; מנחות נו.

והיה לו תמיד ויכוח עם הצדוקים

כשבת קנב. שא"ל ההוא גזאה מהכא לקרחינא כמה תוי, א"ל כמהכא לגזוינא.

חזויה דלא סיים מכאניה א"ל דעל סוס מלך דעל חמור בן חורין ודמנעלי

בריגוליה בר איניש וכו' א"ל גזא גזא

בן כשנשא את בת כלבא שבוע כמפורש באדר"ג רפ"ו וכשברך את רבי היה אז כבר לערך קס שנה ולכן ברכו שיגיע לגבורות.

אבל מצאנו קצת ראיה שריב"ק אינו בן ר"ע מסנהדרין קי: שאמר ריב"ק עלי זבח, אלו ר"ע וחבריו ואם היה אביו היה לו לומר אלו אבא מרי וחבריו.

מי היו רבותיו מצינו בתוספתא נגעים פ"ו ה"ג וכלים כ"ב פ"ב שאמר בשם

ראב"ע. ובירושלמי כלאים פ"ד ה"ב א"ר יוחנן מעשה שהלך ריב"ק אצל ר' יוחנן

בן נורי לנגניר הראהו שדה אחת — אמר כזה כן מחיצת שבת, משמע קצת

שקבל ממנו. וכעירובין יא: איתא שר"י בן חנניה הלך אצל ריב"ג והוא ט"ס

וצ"ל כבירושלמי וכן הוא שם בפ"א בעירובין, וברפ"א דסוכה, וכן הוא

גרסת ר"ח.

ר' יהושע בן קרחה נזכר במשנה ד' פעמים וכולם דברים הנוטים לאגדה.

בברכות פ"ב ט"ב אמר למה קרמה שמע לוהיה.

ור"ה פ"ד ט"ד אמר ועוד התקין ריב"ג. ונדרים פ"ג ט"א אמר גדולה טילה.

ובסנהדרין פ"ו מ"ה אמר בכל יום דנין את העדים בכינוי.

אבל בבביתא בגמרא מצינו הלכות ממנו.

בבתובות כו: שעדות מצטרפות אפילו בזה אחר זה.

ובקידושין מא: שלוחו של אדם כמותו. כ"מ קר. דורש לשון הדיום שהמלוה

את חבירו לא ימשכנו יותר מחובו. וע"ז ו: מלוה בשמר אין נפרעין מהן,

מלוה ע"פ נפרעין מהן.

ושם ז. אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב. בשל תורה הולך

אחר המחמיר, בשל סופרים הולך אחר המקיל.

קוצים אני מכלה מן הכרם, שלח לו
יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו.

וכן מצינו שהיו לו תלמידים כמפורש
ויק"ר פ"דיו.

ובויק"ר פ"א"ג וקה"ר פ' הבל הבלים
ר' שמואל ב"ג בשמו.

ובתנחומא חקת"כא ר' ברכיה בשמו.
וכן בפסדר"כ לח.

וזכה לאריכות ימים הרבה כמפורש
במגילה כח. שא"ל רבי כמה הארכת

ימים א"ל קצת בחיי? א"ל רבי! תורה
היא וללמוד אני צריך. א"ל מימי לא

נסתכלתי ברמות אדם רשע. בשעת
פמירתו אמר לו רבי ברכני, א"ל יהי

רצון שתגיע לחצי ימי ושאלו ולכולהו
לא? א"ל הבאים אחריו בהמה ידעו?

וביוחסין כותב שריב"ק חי כופל שנתיו
של רבי (והוא ע"ש ותגזור אומר ויקם לך).

והקשה בס"הד דלמא חי ריב"ק אחר
ברכה זו שנים הרבה? ובמחילה מכבודו

הלא מפורש שם שברכו בשעת פמירתו.
ובכתבי רח"ו כותב בשם האר"י ז"ל

ששני ריב"ק היו. ואם קבלה היא נקבל.
ר' יהושעיא בריה דר' שמאי.

בירושלמי כתובות פ"ב סה"ד ר' יוסי
בר כון ור' יהושעיא בריה דר' שמאי

ח"א וכו'. ובאמת צ"ל ר' הושעיא כדמובא
תרומות פ"ג ה"ג ונשמט הקו מן ר'

ונתחבר לתיבת הושעיא.
ר' יהושע בריה דר' תנחום בר'

חייא דכפר אגון. ערך ר' יוסי.
ר' יהושע דסכנין.

היה מרבנן דאגרתא בא"י תלמיד ר'
לוי הנודע בשערי אגדה, ככרכות פ"ד

ה"א, מגילה פ"א רהי"א ויק"ר פ"יח"א,
תנחומא נח"כ, לדיב, א"ר אבא בריה

דר' פפי ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי,
וביומא רפ"ד איתא בשם לוי וצ"ל ר'

לוי.
וכן

ג' אמרת לי ג' שמעת. הדרת פנים זקן,
שמתת לב אשה, נחלת ה' בנים, ברוך
המקים שמנעך מכולם.

וכן מצינו ב"ר פ"יגו עכ"ום אחד
שאלו אנו יש לנו מועדות — אימתי אנו
ואתם שמחים, א"ל כשירד נשם.

ושם ספכ"ו שאלו מין אתם אומרים
שהקב"ה רואה את הנולד והא כתיב

ויתעצב אל לבו והשיב לו בשעת
חדוותא הרוותא.

ובש"ר פ"ב"ה שאלו עכ"ום אחד מה
ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך

הסנה — א"ל ללמדך שאין מקום פנוי
בלא שכינה.

ובויק"ר פ"דיו א"ר אלעשא עכ"ום
אחד שאל לדיב"ק כתיב בתורתכם אחרי

רבים להמות אנו מרובים מכס מ"מ אין
אתם משוין עמנו בע"ו. והשיב לו תשובה

יקרה כי ביניכם כמה כתות יש וכל א"ו
עובר ע"ז אחרת, והראה לו שבניו כאו"א

יתפלל לאל אחר (ע"כ אנתנו הטובים).
חבריו

מצינו את ר' שמעון כע"ו ז: ששניהם
אמרו בין כך ובין כך מקבלין שנאמר

שוכו בנים וכו'. ומה שמצינו מר' תהלים
פע"ח"ט שאמר בשם רשב"י בל"ם הוא

טעות סופר.
וכן מצינו שחולק עם רשב"ג כגדרים

לא: ולעת זקנתו הגדולה ישב ביחד
עם רשב"ג ולפניהם ישבו ראבר"ש

(אחרי פטירת אביו) ורבי, כמפורש ב"מ
פד: וכן הוא ב"ב קיג. א"ר ינאי אמר

רבי ומסו בה משמיה דריב"ק. ובמדרש
תהלים פ"א"ח אמר רבי תמיה אני היאך

למדני ריב"ק. וכן שם פצ"ב"ג שהלכו
ר' יוסי בר' יהודה ורבי לשאלו. ובמגילה

רפ"א הקשה לו ר"י בר' יהודה, וב"מ
פנ: כשמינו לראבר"ש לתפיש גנבי שלח

לו ריב"ק חומץ בן י"ן עד מתי אתה
מוכר עמו של אלקיננו להרינה, שלח לו

יהושע דרומיא ג' דברים נזרו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה עמהן וא"ה חרמה של ויחו, מגילת אסתר ושאלת שלום בשם, ר' אבין בשם ריב"ל אף המעשרות שנאמר הביאו את כל המעשר. ובמכות כג: א"ל אבוי לרב יוסף אלא הא דאמר ריב"ל ג' דברים נזרו / מקרא מגילה ושאלת שלום בשם והבאת מעשר. (ובערוך ערך שלשה מביא ז"ל בירושלמי, ג' דברים עשו ב"ד שלמה, מקרא מגילה ושאלת שלום בשם והבאת שלום, ונפל שמה ב' טעותים (א) שצ"ל במכות בכבלי ולא בירושלמי (ב) שצ"ל והבאת מעשר ולא הבאת שלום).

ובס"הד מסופק אם ר' יהושע דרומיא הוא ריב"ל ומפלפל הרבה בזה, ובמבוא הירושלמי ערך ריב"ל ז"ל, ונראה שממה שישב ריב"ל בדרום יחסו לו במכות, כג: המאמר ג' דברים נזרו ב"ד של מטה, וזה המאמר הוא בירושלמי סוף "ברכות לר' יהושע דרומיא. אפס שהרכיבו "כבבלי עם זה המאמר גם מאמר "לריב"ל בירושלמי שם אף המעשרות "עכ"ל. ואתא אחריו הרה"ג רד"ר בספרו סדר עולם פ"יב אית ינ' ז"ל, ומאמרו "לריב"ל במכות שגוי בירושלמי ברכות "ס"פמ. רק בירושלמי הגרסא אמר ר' יהושע כן לוי דרומיא (זה שגגה כי שם איתא אך ר' יהושע דרומיא) ונראה שקראו כן "לריב"ל, או שם"ס בירושלמי התואר "דרומיא" ולמדנו מזה שבמבוא הירושלמי "שגג בזה, עכ"ל. ושנה דברו בספרו אהבת ציו"ו ברכות צד 215 וזה לשונו בהערותיו לס"ע הוכחת ברור שזה ריב"ל ולא כמו שכתב הרז"פ שזה אמורא אחר. ופלא גדול על ס"הד והחכמים הגדולים האלו איך אפשר לומר שריב"ל הוא ר' הירומי, הלא ריב"ל היה כבר גדול בימי רבי ור' חייא ולכל הדעות היה בזמן אמוראי דדור הראשון, ור' דרומיא היה תלמידו דר' יונה א"כ היה ד' דורות אחריו. ואיך לא ראה הרד"ך

וכן אמר עם ר' חנינא בר שלקא בשם ר' לוי כתנחומא תצאין, פדר"כ כהן, ועם ר' יהודה בר גירין בשם ר' לוי כמד' שמואל פ"ט, ועם ר' מני דשאב בשר"ל כתנחומא אחריו, וב"ר פ"מזג ר' חנינא בר אמי בשם ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי.

ונזכר גם בכבלי ב"ב עה: א"ר לוי א"ר פפי משום ר' יהושע דסכנין ובאמת צ"ל א"ר לוי ואיתומא ר' פפי משום ר' דסכנין כדמובא בדק"ס. וכן צריך לומר בשבת קנא: ושם חסר תיבת דסכנין, ועיין ערך ר' לוי.

וכן מצינו באיכ"ר פ' העיר רבתי עם אמר בשם ריב"ל, וב"ר פ"חזו בשם ר' שמואל. ובתנחומא ויצאו ר' יוסטא בר שונם בשמו.

ונזכר הרבה פעמים במדרשים.

ר' יהושע דרומיא.

הוא היה תלמידו דר' יונה ור' יוסי כסוכה ספ"ד תנא קומי ר' יונה. ובחלה רפ"א ר' יהושע דרומי ר' יונה ר' אימי בשם ר' יוחנן. וכאן קא השיב הדורות כסדרן ר' יוחנן שהיה בדור השני ור' אמי בדור השלישי ור' יונה בדור ד' ותלמידו ר' דרומי.

ובשבת פ"י ה"ה אמר קומי ר' יוסי בשם ר' אחא. ובעירובין פ"א ה"ז א"ר אחא — קס ר' דרומיא עם תלמידו ר' אחא, וזה היה בזמן אבוי ורבא. ובע"ז ל: אמר רב ספרא משום ר' יהושע דרומיא ג' מיני ארס הן. והנה ידוע שרב ספרא כבר נפטר בזמן אבוי כמפורש מו"ק כה, ובאמת בירושלמי שבת פ"א ה"ד וע"ז פ"ב ה"ח ומובא המאמר בסהם בשם ותני כן.

ונזכר ברכות פ"ה ה"ג שאמר ג' דברים רובן ומיעוטן רע וביטניתן יפה, השאר, והמלח, והסירוב. ושם ספ"ט א"ר

והיה עם רבו הקדוש ביום שהרגו אותו כאיב"ר פ"ג, ובמדרש משלי פ"ט"ב יסופר מעשה בר"ע שהיה חנוש בבית האסורים ור"י הגרסי תלמידו היה משמשו, ערב יו"ט (בדפוס הורגמא איתא ערב יום הכפורים) נפטר ממנו והלך לביתו, בא אליהו ועמד על פתח ביתו א"ל — באתי להגיד לך שר' עקיבא מת בבית האסורים. מיד הלכו שניהם — ומצאו פתח שער בית האסורים פתוח — והשכיבו את ר"ע על המטה ויצאו — והיו מוליכין אותו כל הלילה עד שהגיעו למטרופולין של קיסרין וקברוהו במערה. ונשאר לנו ממנו אך הלכה אחת בשבת קח. ששאלו בייתוסי אחר מנין שאין כותבין תפלין ע"ג עור בהמה ממאה והשיב לו טעם משובת ע"י. וכן מצינו שהיה לו אח בשם נימוס כבכורות י.

ר' יהושע הלוי בר שלום.

נזכר במ"ד פמ"רטו. ונראה שצ"ל ר' יהודה הכוי בר שלום.

ר' יהושע חילפי.

נזכר בפדר"ב קכה. אבל צ"ל א"ר חילפי ותיבת יהושע נשתרבה משורה שלאחריה, כדמוכא בהגהות רש"ב שם.

יושע אחוי דדורי.

נזכר בירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה שהיה ליה אכילות, אתא ושאל לר' אבהו.

ר' יושע בר גיזורה.

נזכר בירושלמי שבת רפ"ג שהיה משמש קומי ר' זעירא. ובתענית רפ"ד ר' יונה אמר איתפלגון ישוע בר גזירה ור"י. ובריש מד' שמואל ר' יונה בשם ר' יהושע בר גזורה כל כדביא בישין וכו', אבל המאמר הזה הוא מירושלמי סוף ברכות ושם ר' יונה בשם ר' יוסי בר גזורה, ואולי היה כתוב ר"י ונעשה מזה ר' יוסי ובאמת צ"ל ר' יהושע.

יושעה

כל זה הלא מפורש בירושלמי שר"י דרומאי אמר ג' דברים ואח"כ א"ר אבין בשם ריב"ל אף המעשרות. ואיך לא ראה הרז"פ שלא נפל שום טעות לא בכבלי ולא בירושלמי, ולפי דבריו שהמאמר הזה שייך לר"י דרומאי א"כ איך יביא אבוי לרב יוסף ראייה ממנו שהם היו קודם לו.

אבל כבר באר הגאון בעל דו"הר כלל גדול כי רוב החילופים שבאו בב' התלמודים המה יען כי כל מימרא נקבעה נגמרא על שם מי שממנו קבלו במתיבתא ואשר על פיו נמסר לציבור לראשונה וכאשר ידוע המאמר דר"ז כנות ישראל החמירו ע"עוכו" ובע"כ אמר זאת ר"ל שהיה הרבה קודם לו, אבל יען שבמתיבתא נקבע המאמר ע"ש ר"ז לכן נקרא בשם חומרא דר"ז, ומזה באו החילופין בין הבבלי והירושלמי, כי בכבלי הובא המאמר ע"י אמורא זה, ובירושלמי ע"י אמורא אחר. או כמה פעמים שאמרו נגמרא אמר פלוני וכן הני בברייתא וכדומה, וכדבריו מפורש באגרת דרש"ג ח"ב רפ"ד, וכן גם כאן הוא דבר ברור שהמאמר שב"ד שלמטה נזרו ג' דברים הוא כבר נאמר מריב"ל ולא מר' יהושע דרומאי שהיה מאוחר מרב יוסף, וריב"ל כשנקבע המאמר על פיו חשב ג' דברים מקרא מגילה, שאילת שלום והבאת מעשה, אבל בירושלמי היבא והוקבע המאמר ע"י ר"י דרומאי אך בלשון אחר ותחת הבאת מעשר חושב הרמה של יריחו, וכא ר' אבין ואמר משמיה דריב"ל שצריך לחשוב הבאת המעשרות. ובזה הכל על מקומו יבא בשלום.

ר' יהושע הגרסי. (ת:א).

הוא היה משרתו הנאמן דר' עקיבא וכשהיה ר"ע בבית האסורין עמד ר"י הגרסי ושימש לפניו כמפידש עירובין כא: (שם פירשי' שהיה מוחן גייסין או שם מקום).

שהוא ר' יוחנן בן נורי. ובל"ס תיבת
 „בן נורי“ הוא ט"ס כי ריב"נ היה קשיש
 מכן עזאי. ובאמת בכתובות ה. בתוד"ה
 רב מביאין סתם ר' יוחנן שהוא תנא
 מנזיר סה. וקרוב לומר שהוא הנזיר
 ניטין סב. העיד ר' יוסי המשולם משום
 ר' יוחנן אחיו שאמר משום ר"א חמא.
 ר' יוחנן.

הוא ר' יוחנן אשר זכה עוד לראות
 את רבינו הקדוש וכל חבריו התנאים
 בימי עלומיו. הוא ר' יוחנן שקבל מכל
 גדולי תלמידי רבינו הקדוש, הוא ר'
 יוחנן שראה אחרי פטירת ר"י נשיאה
 איך שירדה כבוד הנשיאות ממנו שהיה.
 הוא ר' יוחנן שיסר ישיבתו הגדולה
 במכריא, ואשר היא היתה כמעט הישיבה
 היחידה בכל א"י, הוא ר' יוחנן שזכה
 לאריכת ימים עד שגם גדולי דור הרביעי
 לאמוראים שמשו עוד בישיבתו הגדולה.
 והוא ר' יוחנן אשר התלמוד ירושלמי
 כאשר בידינו היום הוא כאשר למד
 בישיבתו הגדולה, ולא בא לסידור כללי
 בהבבלי, ולכן קבלה נאמנה בידי רבותינו
 הראשונים שר' יוחנן סידר הירושלמי,
 וכמו שולח מפרוס באותה שעה שרבינו
 הקדוש זכה את ישראל במשנתו הסודרה
 או נולד הגאון הזה אשר מסר לנו
 פירושי המשנה. וכמו רבינו הקדוש שהיה
 ראש הדור כולו, כן היה ר' יוחנן בימי
 פעולתו ראש הדור כולו, וכל הלכות
 דאמוראים בתלמוד ירושלמי המה כמעט
 כולם מה שקבלו מפי רבם הגדול. ולא
 לבד הירושלמי אבל גם הבבלי מלא על
 כל גדותיו מתורתו של רבינו הגדול.
 ואחרי פטירת רב ושמואל היה הוא ראש
 הדור כולו ודבריו היו נחשבו בעיני חכמי
 ככל כדברי האדירים.

והאיש הדגול מרכבה הלזה לא נודע
 לנו מי היו אבותיו או משפחתו. ומה
 שמצינו שנקרא בשם „בר נפחא“ כב"מ

פה;

ישעיה בריה דרב הננאל.

נכר מגילה פ"א ה"מ"יא: אמר צריך
 לכתוב ה' למטה, ובש"ד רפ"ב בד המאמר
 ע"ש ר' ששא בנו של ר' אבא.
 י"שוע.

ר' יוחנן ור' ישמעאל בני י"שוע
 יבמות פ"ו ס"הו.

יוחאי.

(יוחא, דברי הימים א פ"ח-טו).

ר' יעקב בר יוחאי ילמדנו תשאה.

ר' שמעון בן יוחאי הנודע.

ובחקרמות הוזהר א"ר רחומאי, יוחאי
 חברינו.

ר' יוחי בר יודן.

בפרד"כ לה. ר' יודן בשם ר' יוחי
 בר' יודן ור' ברכיה בשם ריב"ק. ושם
 בהערה קמ"ד יאמר שצ"ל בשם ר' יוסי
 בר יהודה כמו שמיבא המאמר ויק"ד
 פ"יאז.

מר יוחנא בריה דרב הנא בר אדא
 או בר ביזנא.

בחולין קלנ. שרבא ורב ספרא איקלעו
 לנכיה עביד להו עגלא תילתא, וזה היה
 עוד כחיי רב יוסף במפורש שם.

מר יוחני.

במו"ק כד. לנרסת הרי"ף ודק"ס שבועי
 משמואל. וגרסא שלנו ר' יוחנן. ובע"ז
 מו: אמר אבוי אמר לי מר יהודה דבי
 מר יוחני מחני ריחים בערודי.

יוחני בת רמיבוי.

נזכרה לגנאי בסוטה כב. ופירש"י
 אלמנה מכשפה היתה והיתה מרמה את
 הכריות.

ר' יוחנן. (תנא).

(יוחנן בן יאשיהו המלך, דברי הימים ב"ג-טו).

בנזיר סה. דתניא וכמה שיעור תפיסה
 א"ר יוחנן משום בן עזאי וכו'. ופי' התוס'

„דסני“ ושמעית קליה דר' שמעון בן אלעזר יתיב מתני.

וכפי הנראה, יען שדרכו של רבינו הקדוש היה להשתדל עבור יתומים כדמצינו ב"מ פה. בבן ר"א בר' שמעון ולבן בתו דר' טרפון, לכן כששמע רבי שהחיא איתתא דארחא שניבא עליה ואמר בטרם אצרך בבטן ידעתך נשאר אחריה בן יתום מאב ואם, לכן כשנתגדל ר' יוחנן ורבי ראה כי ברכה בו נתן לו מהלכים בין תלמידיו בישיבתו הגדולה. ואירע פ"א שוכה לישב קמי רבי כפסחים ואירע ג: הנהו תרי תלמידי דהוה יתבי קמי רבי וחד מינייהו ר' יוחנן חד אמר מפני מה בוצרים במהרה — אמר (רבי) מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל, אבל יען שהיה עוד עול ימים לא זכה להיות נמנה בין תלמידיו, וכמו שאמר ר' יוחנן בעצמו חילין קלו: דכירנא כד הוי יתיבנא אחר יו שורן אחורי דרבי ונפקי זיקוקין דנורי מפומיה דרב לפומיה דרבי — ולית אנא ידע מה הן אמרין. ושם נד. אמר לר"ל כל אותן שנים ששימש אותו תלמיד (רב לרבי) בישיבה אני שמשתי בעמידה (הוא היה יושב ואני עומד שהוא חשוב ממני, רש"י. ועוד אפשר לפרש יען שקשות מיושב ורכות מעומד כמגילה כא:), ובירושלמי ביצה פ"ה ה"ב ר' יוחנן ור"ל תרווייהו אמרין אנן לא זכינן לאורייתא אלא בנין דחמינן אצבעתיה דרבי מן גולניקין דידיה. ובל"ם הוא בדרך מליצה ששימש אותו אך מעט, ולכן לא מצינו את ר' יוחנן שיאמר הלכה בשם רבי אך במנחות פח: ובסוטה ל: לגרסת ע"י. ובירושלמי ע"ז פ"ד ס"הא אר"י יפה למדני רבי. וזה יען שלא הגיע עדיין למעלה כזו שיכול לקבל תורת רבינו הקדוש ספיו, וקבלן אח"כ ע"י תלמידיו ר' חנינא ור' אושעיא ור' ינאי.

פה:; וכן סנהדרין צ. שר"ל קראו בר נפחא (זפירשי נראה למורי דאביו של ר' יוחנן הוי נפחא ולהבי מיקרי בר נפחא ואית דמפרשי בר נפחא ע"ש יוסף), ובירושלמי ר"ה פ"ב ה"ה א"ר יונתן ראה לשון שלימדנו בן הנפח. וכן כתובות כה: בשבעם ר"ל על ד"א, א"ל שמעית מילי דבר נפחא. וכחולין נד: א"ר חנינא פתוראה עילא מינאי הוה קאי בר נפחא. ומכל המקומות האלו עדיין לא יאירו לנו אם שם אביו היה נפחא או שאביו היה נפחא, או שנקרא בן ע"ש יוסף.

ואך זאת ידוע לנו שנולד בציפורי בומן שרבינו הקדוש היה דר שם, וכאשר אמרנו שר"י היה עול ימים בפמירת רבי וכאשר נבאר באריכות, וידוע שרבי היה בציפורי יו שנים א"כ בל"ם נולד ר' יוחנן בציפורי. וזה שמצינו ביומא פב: ההיא עוברא דארחא (אשה מעוברת הריחה ריח מאכל ביום הנפחים) אנו לקמיה דרבי א"ל וילו לחושו לה דיומא דכיפורי היא, לחושו לה ואילחישא. קרי עליה בטרם אצרך בבטן ידעתך ונפיק מינה ר' יוחנן.

ובירושלמי שם פ"ח ה"ד מובא המעשה ע"ש ר' טרפון ע"ש.

ולדעת התוס' עירובין צא. ד"ה מי, שמפני זה קראוהו „ר' יוחנן מלחשך“. אבל ר' יוחנן לא זכה לראות את הוריו היקרים כמפורש קידושין לא: כשעברתו אמו מת אביו וכשילדתו מתה אמו, והוא ניחם אך בזה שהוא פטור ממצוה החמורה מצות כבוד אב ואם שאי אפשר לקימה כראוי ואמר אשרי מי שלא חמאן, ואך היה מכיר את הנשים שהיו בשעת לידתו כירושלמי כתובות פ"ה ה"ג.

ואבי אביו או אבי אמו לקחו ככך לו ונתגדל אצלו כמפורש בירושלמי מעשרות פ"א רה"ב שאר"י רכיב הוינא על כתפי

ממנו בנימוסיא דכוראו הוא עסיק.
וכשהיה בישיבת רבי זכה להכיר את
ר' חייא כחולין נד, ובירושלמי סנהדרין
פ"א ה"א ר' יוחנן אול מידון קומי ר'
חייא רבה אייתיב גבי חד תלמיד. וב"מ
מ. אר"י א"ר חייא.

וכן קבל מרב כברכות מה: דקאמר
הנמרא דשמיע להו מרב מקמי דנחית
לבבל. ובסנהדרין פ"ג ה"ו רב נפק
למיתרי משכין לר' חייא רבה עבה בחד
אתר ואשבח ר' יוחנן יתיב ומקשה וכו',
ולכן היה כותב ר' יוחנן לרב גם בהיותו
כבר גדול הדור, "לקדם רבינו שבכבל",
כחולין צה:.

וכן ראה את אבוה דשמואל כפסחים
פ"ה סה"ב שאר"י על דא אמר לי אנא
בר אנא.

אבל רבותיו המובהקין אשר קבל
רובו תורתו מהם הם ר' אושעיא תלמידו
הגדול דר' חייא כעירובין נג. אר"י ית
ימים גידלתי אצל ר' אושעיא בריבי —
כשהיינו למדין תרה אצל ר' אושעיא
היינו יושבין ד' ד' באמה. ור' יוחנן אמר
עליו שהוא כר"מ בדורו שלא יכלו
חבריו לעמוד על סוף דעתו, ולבו כפתחו
של היכל. ובחגיגה ז. אר"י עד שבא ר'
אושעיא בריבי ולימד. וכן פסחים פא.
שאל לר' אושעיא. וביבמות נג. בעי מר'
אושעיא — אישתיק ואח"כ בא ר"ל ובעי
מיניה והשיב לו, א"ל ר' יהודה נשיאה
לר' אושעיא אמר ר' יוחנן לאו גברא
רבה הוא? וכן מובא ביבמות פ"ח סה"ב.
ובזה אנו רואין שגם בהיות ר"י ור"ל
כבר גדולי הדור גם אז למד אצלו. וכן
נזיר טו: הקשה לר' אושעיא.

וגם כשיסד ר' יוחנן ישיבתו בטבריא
והיה מגדולי הדור אעפ"כ היה הולך לר'
אושעיא להתיר לו ספיקותיו כירושלמי
עירובין רפ"ה ר' יוחנן בשם ר' הושעיא
מוסיפין — תלת עשר שנין עביד עליו

„קומי

ומה מאוד צדקו דברי רבינו הרמב"ם
בהקדמתו ליד החוקה שמונה את ר' יוחנן
בין תלמידיו דרבי, ובפירוש אמר שר"י
היה קטן שבתלמידיו ואח"כ היה תלמיד
ר' ינאי, ואין כונת הרמב"ם כאשר חשב
עליו הראב"ד שהיה מב"ר, ולכן השיג
עליו, וכונתו היה אך לומר שהיה
בישיבתו, וזה אמת וכמפורש לעיל.

וכאשר זכינו לכאר כל זה א"כ בלי
ספק נולד בציפורי (כי רבי היה יו שנים
האחרונים נימיו חייו בציפורי) והיה בפטירת
רבינו הקדוש כבן טו שנה, וכבר בארנו
שרבי נפטר תק"ה לשטרות א"כ זכינו
לידע שר' יוחנן נולד לערך ת"צ לשטרות.
וכפי הנראה היה מקום זקנו בעיר
טבריא כאשר יספר ר' יוחנן ב"ב צא:
ואמר נהרנא כד הו קיימין ד' סאין
בסלע והוה נפישי נפיהו כפן „בטבריא“
מדלית איסר, ומכל מאמריו שם משמע
שיספר מה שהיה בילדותו, וכרמצינו ב"ב
ז: שרבי פתח אוצרות בשני בצורת.

ואבותיו הניחו לו נחלאות רבות שדות
וכרמים בין טבריא לציפורי אך הוא
מכר הכל כדי שיכול ללמוד תורה
כמפורש שהשר פ"חזו ר' יוחנן היה
מטייל וסליק מטבריא לציפורין והוה
רחב"א סמך ליה מטון חד בית חקלא
אר"י הדין בית חקלא הוה דידי וזכינתיה
בנין מלעי באורייתא, מטון חד בית
זיתא ואמר כמו כן מטון חד בית כרם,
והתחיל רחב"א לבכות וא"ל בני אנא
דלא שבקית לסבותיך כלום, א"ל חייא
בני ונקלה זו בעיניך מה שעשיתי
שמכרתיו דבר שניתן לששה ימים —
אבל התורה ניתנה לארבעים יום.

ועמלו בתורה גדלה כ"כ עד שאמרו
ברכות פ"ה ה"א שר' יוחנן הוה יתיב
קרי קומי כנישתא דבבל בציפורין עבר
ארכונא (שר) ולא קם מקמיה ובעו
(עבדי השו) להכותו, אמר להם הרפו

שב"ו שחוקיה רבו היה קיים לא היה ר"י ריש ישיבה.

מחלקותן מצינו בעירובין נ"ג, מ"ק י. יג, הגיגה ה. ט, גיטין נג, פד: סנהדרין פו, ע"ז לח, זבחים נ"ג, מנחות קד: חולין קל, נדה ד.

וכן קבל מר' חנינא בר חמא כהוריות פ"ב ה"ח שר' יוחנן דרש פ"א בבית המדרש דר' בנאי בצפורי, ור' חנינא הוה מיסמך בר' חייא ב"א וראה שכולם רצין לשמוע דרשות ר' יוחנן, א"ר חנינא בריך רחמנא דחמא לי פירין עד דאנא בחיים. וכל אנדה פשמית ליה חוץ ממשלי וקהלת, ובירושלמי ב"מ ספ"ב מספקא להו אי ר' חנינא היה רבו המובהק אי לא. ובר"ה פ"ב ה"ה ר' חנינא פתח (הדרשה) ור' יוחנן ורשב"ל חתמין, ובגדה כו: א"ר יוחנן חוכמתיה דר' חנינא גרמא לי דלא אחזי דמא מטמינא מטהר, מטחרנא מטמא. ובשבת מו, אר"י א"ר חנינא.

אמרי תרווייהו כתובות מח.

הקשה לר' חנינא גיטין נא.

מחלקותן מצינו שבת קנ"ג, יומא ד: גיטין ג, סוטה ו, מנחות כו: צד: וברכות ה: יסיפר שפ"א חלש ר"י על לגביה ר' חנינא א"ל חביבין עליך יסורין? א"ל לא הן ולא שכון — יהיב ליה ידיה ואוקמיה.

ובירושלמי ביצה פ"א ה"א יסיפר שמפני שני דברים נחת ר' יוחנן מן ציפורין למבריא כי ר' חנינה (נבשביעית רפ"ט גרס ר' חנינא דמן חזוין) הורי לציפוראי בספחי חרדל ובביצה כר' יהודה, עאל ר' יוחנן ודרש לון כרכנן — אמר מה איתיתון לי ההן סבא דאנא שרי והוא אמר, והמפרשים שם פירשו שר' יוחנן אמר כן על ר' חנינא, ואם כי הלשון משמע כפירושם, אבל איך אפשר לומר כן שר' יוחנן יאמר על רבו דברים כאלו,

ובפרט

„קומי רביה דלא צריך ליה“. וכן חלה פ"א סה"ד ר' אימי בשם ר' יוחנן על דבר זה הלכתי אצל ר' הושעיא רבה לקיסרין וא"ל וכו', ובתרומוס פ"י רה"ב אר"י כשהיינו הולכין אצל ר' הושעיא רבה לקיסרין ללמוד תורה, ובהענין ט, שא"ל ינוקא דר"ל לר' יוחנן לא הוה צריכנא לך ולר' הושעיא רבך.

מחלוקתם חגיגה ט, זבחים קיג.

וכן רבו הגדול ר' ינאי כמפורש חולין קלו: שהיה רבו. וביבמות צב, א"ל ר' יוחנן רבי! לא משנתניו היא זו. וכן ב"ב קנד: אר"ו אם יכפור ר' יוחנן בר"א תלמידו יכפור בר' ינאי רבו? ובירושלמי כתובות פ"ט סה"ב, קידושין פ"א ה"ד איתא בפירוש שהיה תלמידו, זבכלאים פ"ח ה"א וסוטה פ"ב ה"ה ויבמות פ"א ה"ב קרא ר' ינאי על ר"י בני אל ילוזו מעיניך.

בעי מר' ינאי כשבת קמ, (ור' ינאי הושינו א"כ מה בין לי ולך) ר"ה טו, ב"ב יא, ע"ז נב.

שאל מר' ינאי ברכות פ"ג סה"א, וברכות ל: אר"י אני ראיתי את ר' ינאי דצלי וכו'.

ר"י א"ר ינאי כשבת לט, כ"ב קיג, חולין לד:.

ר"י משום ר' ינאי כקידושין סו, ב"ק קטו.

ואמרו ב"מ פה, שר' יוחנן יושב (כיושיבה של מעלה) אצל ר' ינאי, ובע"ז הו, אר"ו צער גדול היה לי אצל ר' אסי ור' אסי אצל ר"י ור' יוחנן אצל ר' ינאי. וכן חוקיה בנו שר' חייא היה רבו כשבת קיב: ועירובין כה, שא"ל ר' יוחנן לחזקיה, רבי! שנית לנו סנדל — ואמרינן לך מ"ש — ואמרת לן עליה, וחזקיה אמר עליו לית דין בר אינש או כנון דין בר אינש, ודעת התוס' בניטין פד: וב"ק קיז: ומנחות כג:

ובפרט שהיה אז ר' חנינא זקן גדול. ובדו"הר ח"ג פ"ז יאמר שר' חנינא אמר כן על ר' יוחנן וגם זה אי אפשר לומר יען שר' יוחנן לא היה אז עדיון אינש סבא כי זה היה קודם שיסד ר"י ישיבתו בטבריא ובארנו לעיל שר' יוחנן נולד לערך ת"ץ לשטרות ור' אושעיא רבו גפטר לערך עוד מעט קודם ד' אלפים שהוא תקנ"ב לשטרות ור' יוחנן יסד ישיבתו יג שנה קודם פטירת רבו כדמוכא לעיל, א"ב היה אז ר' יוחנן לערך אך מ"ט שנה, וא"כ איך יקראהו ר' חנינא. ההן סבא?

אך כבר בארנו בערך ר' חנינא שהוא ר' חנינא בר סוסי שהיה אז דיון בציפורי ועליו אמר ר"י מה איתיתון לי ההן סבא, ומפניו הלך לו ר"י לטבריא ויסד שם ישיבתו הגדולה. וכן שנג בזה הרה"ח ר"ו באכאר בחלק אמוראים צד 6.

והראו"י בה"ג צד 67 מצא מקום להתנפל על ר' יוחנן שהיה בו מדת יהירות מזה המעשה, וטעה טעות גדול ואדרבא בזה אנו רואין את גודל ענוותנותו שהניח את ר' חנינא (בר סוסי) במקומו והוא הלך למק"א.

ובמו"ק כד. יסופר א"ל לר"י נח נפשיה דר' חנינא קרע עליה יג אצטלי דמלתא ואמר אול גברא דהיה מסתפינא מיניה. ובירושלמי שם פ"ג ה"ח שר"י שמע דר"ח חלש סלק למבקריה, בדרך שמע שמת וקרע עליו בגדיו הטובים. וכן קבל מר' ננאה. בעי מיניה כב"ב נו:.

אמר משמו יבמות עא; גימין ס, ב"ב נו; ע"ו ה; פאה ר"פא"ב; שבת פ"י ה"ו, פסחים רפ"י.

וכן קבל טריב"ל כירושלמי בכורים פ"ב ה"ב שא"ל ר"י לא כן אלפן רבי. ובע"ז פ"ב ה"ו ה"ח אר"י (שלא בפניו) על ריב"ל יפה למדני רבי.

ר"י אמר ריב"ל סוכה לכ. מחלקותם סוכה מד, יומא ס; מגילה כו, יבמות למ. סה; גימין ה; ב"ב צו. קטו, מנחות כו: זה. וכן אמר משום ר' אלעזר דמן רומה כגימין סו:.

וכן מצינו שבת קינ. שר"י בעי מר' יהודה בר ליואי. וכן אמר ר' יוחנן בעי ר' יהושע בן עזזאה כיומא מו:.

וכן אותיב לר' יהודה בר' שמעון כב"ב קטו, ור"י שלח אליו שאלות הריאה עם בועות כחולין מת. ואמר משמו ב"ב קיד: (נסי' הרשב"ם משום שלא היה רבו מוכה לכן אמר משום).

וכן מצינו ששאל לר"ג בנו של רבי כחולין קי.

וכן אר"י תני ברדלא כמכות יד; כלאים פ"א ה"ו.

תני זבדי בן לוי כובחים כה: ואמר לבני ר' חלפתא דמן הונא (או חיפא) הכי אמר אבוכון גימין פו: ואמר משום ר' יוסי בן זמרא כברכות ז. (לגרסת הב"ה) י; שבת קה, עירובין פו; כתובות צו, סנהדרין פט; ערכין טו; ובשבת קיה. אמר משום ר' יוסי וגרסת הרי"ף ר"י בן זמרא.

משום אבא יוסי בן אבאי או אבא כובחים כה: צו, ובתענית פ"ד ה"ה משום ר' יוסי בר אבוי וצ"ל אבא יוסי. משום ר' יוסי בן יהושע כחולין נו; נדה כד, וירושלמי שם פ"ג סה"ב.

משום ר' יוסי בן קצרתה כשבת קנא; וסנהדרין קנ: לגרסת השאלות. משום ר' יוסי בן נהוראי כב"מ מא, ואמר בעי רב יוסף איש הוצל יומא נב. בשם ר' מנחם דמן גליא כברכות פ"ד ה"ד ועיין ערכו.

בשם ר' מנחם יודפאה כובחים קי: בשם ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן

כמו"ק ג; תענית ג, סוכה מד, זכחים קי; ובירושלמי שבת פ"א ה"ט (ושם ר' הוניא).

בשם ר' סימיי בירושלמי ריש מעשרות. משום ר' שמעון המחזוי בסוכה מה: משמו דבר פדייה כשבת פ"א ה"ב. מהלקיתו עמו המורה י. משום ר' פנחס בן ערובא ככרכות לח:.

וכן קבל הרבה מר' שמעון בן יהוצדק כיומא מו; דאמרו שם לא מיבעיא לתנא דלא ציית ר' יוחנן אלא אפילו לרביה (ר' שמעון בן יהוצדק) נמי לא ציית וכן הוא ר"ה לר; ומצינו תמיד שאומר ר"י משום ר"ש בן יהוצדק כפסחים צה; סוכה כז, תענית כח, יבמות עט; כתובות עב; ב"ב צו, מנהדרין עד. צ; ע"ז מו, נדה י; מעשרות פ"ג ה"א, ערלה רפ"א. ור' יוחנן היה בפטירתו בירושלמי ברכות פ"ג סה"א, ששאל ר' יוחנן לר' ינאי קומי ערסיה דר"ש בן יהוצדק.

ואין זה ר' שמעון בן יהוצדק הנוכח בסנהדרין כו. שהוא היה כמו תלמידו דר' יוחנן וכדכתבו שם התוס'. וכן מצינו אר"י בעי ר' אחאי כריבי ככבורות כד:.

וכן בעי ר' יוחנן תני ליה רב תחליפא ממערבא כמנחות יד.

וכן מצינו שר"י איקלע לפרוד מקום בר קפרא (לאחר פטירתו) אמר כלום יש משנת בר קפרא? תנא ליה ר' תנחום דמן פרוד כע"ז לא, מחלוקת ר"י וב"ק ע"ז לח:.

ומכל גדולי הדור האלו קבל ר' יוחנן בין רב בין מעט אבל זכה לראותם, ויש שהיו רבותיו המובהקים ויש שאינם מובהקים.

אבל מה שמצינו שאמר בשם ר' אלעזר בן יעקב ככרכות כו; סוטה מג:.

משום ר' אלעזר בר' שמעון כביצה טו; סנהדרין מג: פנ; חולין פמ, וכשבת לא. משום ר' אלעזר צ"ל ר"א בר' שמעון. ובסוטה רפ"ו והמאמר נשנה בב"ר פ"כ"ו ושם בטעות ר"א בר' סימון (וזה שהביא בספר כול"ל להביא ערך ר"א בר' סימון) ובעירובין סד; מכות כ; חפר תיבת בר' שמעון.

וכן אר"י מקובל אני מר"א בר' צדוק ע"ז פ"ב ה"ט.

בשם ר"א בנו של ר"י הגלילי ויק"ר פי"ח"ג פ"יט"ה ורפ"ב.

בשם ר' יהודה בר אלעאי ככרכות לה; פסחים קיד, יומא י, גיטין פא. משום ר' יהודה בן בתירא ע"ז לו; בשם ר' יהושע בן חנניה פסחים עמ, מנחות כו.

בשם ר' יוסי הגלילי תמורה ג. משום ר' ישמעאל כפסחים עמ, חגיגה ט, יבמות מה, סח: עד, קידושין עה: עז, פ; סוטה מז, כו; זכחים פו, ואמרו בפירוש יומא ג: שר' ישמעאל היה רבו. משום ר"מ מגילה כז, חגיגה טו; סוטה לה, לו: מב: מו; קידושין נו; ע"ז כד; תמורה ג.

בשם ר' עקיבה כד"ר פ"ב"כב. בשם רשב"ג מגילה כו.

משום ר' שמעון בן יוחאי ככרכות ז; י, לא, מג: נה, שבת קיח; עירובין סד; סוכה כט; ביצה טז, יומא ה; יבמות כג, צו, קנ, כתובות נב, נדרים מה, סד; קידושין נו, סוטה ד: יב: לב: לה, מב, כ"ק יז, ב"מ כו, נת, נט, ב"ב קט; סנהדרין למ: מו: ע. צ, קנ, שבעות יח; ע"ז ד; מכות יד; מנחות כו, כריתות כז, נדה כא: נו. סא, ובירושלמי תרומות פ"א סה"ב. ואמרו בפירוש ב"ב קטו, שרשב"י היה רבו.

אבל בלי שום ספק שר' יוחנן לא ראה

כשנכנסו לעיבור שנה ור"י היה הקמן שבהם אמרו לו אמור הרי השנה מקודשת בעיבורה, אמר הרי השנה מקודשת בעיבורה (מפיק ה"א) א"ר יונתן ראה לשון שלימדנו בן הנפת.

וכן היה בקי גדול ברפואות כשבת קמ: דאמר האי מאן דבלע חייוא לובליה כשותא במלחא וכו'. ושם קי: כמה רפואות ממנו. וכן אמר שם הרוצה שיסרם תרנגול ישול ברבלתו ומסתרם מאליו.

ובגמין ע. מי שאינו בקי בד"א — אר"י הן הן החזירני לנערותי. וב"ם כמ: שאמר כסא דחרשין ולא כסא דפישרין וכו'. ובע"ז כח: שר' אבהו חש באודניה ואורי ליה ר"י וכו'.

ובירושלמי תרומות ספ"ח אמר כל כל האברים תלוין בלב והלב תלוי בכיס. והטבע העניקתו ברוב טובה שהיה בעל כח גדול ככתובות סב. שפ"א סליק בדרגא והוה סמכי ליה ר' אמי ור' אסי איפחתא דרגא מתותיה, סליק ואסקינהו, א"ל רבנן וכו מאחר דהכי (שאתה בעל כח גדול) למה לך למיסמכי? א"ל אם כן מה אניח לעת זקנתה. וגם היה בעל בשר כברכות יג:

ויותר מכל נתברך ביופי כב"מ פד. שא"ר יוחנן בעצמו אנא אשתירי משופרי ירושלים. האי מאן דבעי מיחויו שופריה דר"י נייתי כסא דכספא — וניהדר ליה כלילא דוורדא סומקיה לפומיה ונותביה בין שמשא לטולא ההוא זהרורי מעין שופריה דר' יוחנן.

וברכות ה: אמרו שעור כשרו היה מבהיק כ"כ עד בשגליא לדרעיה ונפל נהורא, ור"א בני ואמר האי שופרא דבלי בארעא.

ואך הדרת פנים לא הוה ליה כב"מ פד. אך הוא לא התנאה במתנה הזאת

אף אחד מאלו ואך יען שהיה בידו קבלות משמם נקראו רבותיו.

וכן מה שאמר רש"י ביבמות סא: ד"ה אמר לה דהאי מעשה בסוף ימיו של רשב"ג הוה, מדקא מסהיר עליה ר' יוחנן שהיה אמורא וסוף התנאים והוא ראה את המעשה עב"ל. בל"ס כונת רבינו לומר שר' יוחנן הביר עוד החכמים שהעירו שראו המעשה מרשב"ג וזה ברור.

אכל מה שכתב בס"הד שר' יוחנן אמר בשם ר' בנימין בר לוי, והוא מאס"ר פ"דו כאמת נפל שם מ"ס וצ"ל ר' יודן והיה כתוב ר"י ונעשה מזה ר' יוחנן. ומה שמביא שר' יוחנן אמר לא כן אלפן ר' איתי, מכבודים פ"ב ה"ב הוא שגנה כי שם איתא שר' יוחנן אמר לר' ינאי לא כן אלפן רבי, ראיתי או דאיתי כגרים.

ומה שמצינו ערלה רפ"ב שר' יוחנן שאל לגמליאל זוגא, עיין ערכו שגמליאל זוגא לא היה אפילו מתלמידיו דר"י.

ומה שמצינו כנהדרין ספ"ב שר"י קרא לר' חנינא בר סיסי "רבי" לא שהיה רבו אך הוא כמו מר בכבלי ועיין ערכו. ומה שמצינו כתובות פ"ד ה"ד ר' יוחנן בשם רשב"ל נאמר כאן שומה, הוא מ"ס וצ"ל בשם רשב"י כי כן הוא המאמר בכתובות מו. ע"ש רשב"י.

והנה מלכד מה שקבל מכל גדולי הדור את תורתו השתדל להשתלם בכל דבר חכמה וקבל מרבותיו גם מעשה מרכבה כחגיגה יג.

וכן השתדל עוד מנעוריו ללמוד חכמת העיבור כאשר יוספר בירושלמי מ"ק פ"ב סה"ג כשהיו מקדשין ב"ד את החורש היו עושין סעודה והיה הולך ר"י למחר לקבץ הפירורין ואכל, ואמר יהי חלקי עם דאכלין הכא אתמול בערב.

ותפלתו נתקיימה כר"ה פ"ב ה"ו

כנגד מ' יום שנתנה תורה ועייל לקמיה דר' יוחנן. והוא היה הריש והראשון בישיבת ר' יוחנן וכאשר נבאר הלאה. וכשנפטר ר' יהודה נשיאה וכל הרור הגדול ההוא, ור' ינאי שיסר ישיבתו בעכברא היה כבר זקן גדול ומאור עיניו כהו, ור' אישעיא רבי דר' הלך לקיסרין ויסר שמה ישיבה גדולה, או אירע מעשה נפלא כאשר יסופר תענית בא. שאילפא ור' יוחנן חזו גרסי באורייתא, דחיקא להו מילתא טובא (שלא היה להם במה להתפרנס) אמרו ניקו וניזול וניעבר עיסקא ונקיים בנפשין אפס כי לא יהיה בך אביון. אולו איתבי תותי גורא רעיעא הו קא כרבי דיפתא אתו תרי מלה"ש שמע ר' יוחנן דאמר חד לחבריה נישדי עליהו האי גורא ונקטלינהו שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. א"ל אידך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא. ר' יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר, מרשמעי אנא ש"מ לירי קיימא לי שעתא. ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר.

ור' יוחנן ראה כי בציפורי מקים הנשיאים לא פה המקום ליסד מתיבתא רבתי יען ששם היה הריין ר' חנינא בר סיסי וגם ר' חנינא שהעיד על עצמו שהאריך ימים היה או זקן גדול מאד, ולכן בלי ספק ע"פ עצת רבותיו ר' ינאי ור' אישעיא היה שהמתיבתא הגדולה שהיתה עד כה תחת יד הנשיאים תתיסר בעיר טבריא. ולאט לאט התקבצו אליו כל חכמי הדור ואח"כ כשנפטרו גם רבותיו או באו כל תלמידיו ר' חנינא ור' אישעיא לר' יוחנן וכאשר נבאר.

ואך בכבל נשאר רב ושמואל שנהגו ישיבתם הרמה, ור' יוחנן היה כותב תמיד לרב לקדם רבינו שבכבל כחולין צה; ושם קלו: כי סליק איסי בר היני שאלו מאן ריש סדרא בכבל א"ל אנא אריכא, א"ל אנא אריכא קרית ליה? (ולא אמר

רבינו

ואדרבה ידע והאמין שכל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא, ולכן הוה אול ריתוב אשערי מבילה אמר, כי סלקן בנות ישראל מטבילת מצוה לפגעו כי כי היכי דליהו להו בני שפירי כותי, נמירא אורייתא כותי. וכשא"ל רבנן לא מסתפי מר מעינא בישא? א"ל אנא מורעא דיוסף קאתינא — שאין העין שולטת בהן.

וע"י יפיו הציל נפש אחת מישראל היא ניהו תלמידו, חברו, גיסו ויר ימינו ר' שמעון בן לקיש כאשר יסופר שם שר"י הוה קא סחי בירדן חוייה ר"ל ושזור לירדנא אכתריה א"ל (ר' יוחנן) חילך לאורייתא א"ל (ר"ל) שופרך לנשי (וכבר בארנו בערך ר"ל ששניהם היו אז עולי ימים) א"ל ר' יוחנן אי הדרת בך יהיבנא לך אחותי דשפירא מינא. קביל עליה — אקרייה ואתנייה ושוייה גברא רבא.

ובע"כ צריכים אנו לומר שזה היה בימי נעוריהם כי אי אפשר לומר שזה היה לעת זקנת ר' יוחנן כי א"כ איך א"ל יהיבנא לך אחותי דשפירא מינא הלא ר' יוחנן נשאר יתום מאב ואם מיום הולדו א"כ היתה עוד זקנה מר' יוחנן או תואמות. וכן מצינו עירובין סה: שעוד בחיי ר' אפס כבר הגיע ר"ל להיות גדול הדור. וכן ביבמות נז. בחיי ר' יהודה נשיאה הראשון ור' אושעיה קראו אותו גברא רבה. וקשה מאוד לומר כדעת התוס' ב"מ פה ועירובין סה. שר"ל היה מקודם גברא רבא ואח"כ חזר לליסמות ואח"כ החזירו ר"י למוטב, ח"ש לא תהא כזאת בישראל. והאמת יורה דרכו כאשר בארנו ששניהם היו עולי ימים ור"י היה קשיש ממנו מעט ולכן נשא את אחותו שהיא היתה או בעצם ימי עלומיה.

ור"ל דבק ברבו עד שאמרו תענית ח. שר"ל היה מסרר מתניתיה מ' וימנין

שמצינו בכורים פ"ב ה"ב שר' יוחנן שאל ממני, ובויק"ר ספ"כ אומר בשמו, אעפ"כ חשבו כחבר לו כניטין עח: שאמר ר"י עליו ידעין חברין בכלאי (ר' יוחנן) לפרוש כי האי טעמא, ובברכות רפ"ט ששניהם אולי לדרומי.

והראש והראשון בישיבתו הגדולה היה גיטו רש"ב ככתובות נד: שאר"י עליו מה אעשה שבנגדי (אנוש בערבו) חולק עלי. וכמה פעמים מצינו איתיביה ר"י לר"ל כהגנה זו, סוכה מו; יבמות י: לה: סב, כתובות לה, גזיר מו; קידושין נט, סנהדרין קיא; חולין עד: עה. ובירושלמי ברכות פ"ח ה"ז קראו לר"י ולרש"ב שני גדולי עולם, ובעירובין פ"א ה"א אמרו כף רש"ב לר"י ומלטל. ור' יוחנן קראו מר כיומא ג:

ויסופר בסנהדרין רפ"ב שפ"א דרש רש"ב נשיא שחטא מלקין אותו — שמע ר"י נשיאה וכעס עליו וברח רש"ב, למחר סלק ר' יוחנן לבית ועדא וסלק ר"י נשיאה א"ל למה מרי לא אמרת לן מילה דאורייתא? והשיבו כי חסר לו ירו האחרת והוא רש"ב.

וכן עוד בחיי רב כששלח את תלמידו רב כהנא לר"י וסופר ב"מ קיו, כשבא לב"המד אשבחיה לר"ל דיהיב וקא מסיים מתיבתא דיומא לרבנן אמר להו ריש לקיש היכא וכו'. וזוהו אני יודעין שגם בבבל ידעו שר"ל הוא יר ימינו דר' יוחנן, ולכן מצינו שהיה לר"ל גם מתורגמן ח. ועיין ערכו.

ושני לו היה ר' אלעזר בן פדת כשבא לא"י היה תלמידו דר' חנינא וכן שימש את ר' אישעיא ואחרי פטירת רבותיו ישב לפני ר' יוחנן עשרות בשנים והיה רבו המובהק כיומא ננ. שאמרו ר"א כד הוה מיפמר מיניה דר"י כד הוה בעיר ר"י לכגווי היה נחין קאי ר"א אדוכתיה עד דהוה מיכסי ר' יוחנן מיניה, וכד הוה בעיר ר"א

לסגויי

רבינו בלשון כבוד. רש"י), ואף שר"י בעצמו קראו „אבא“ כחילין פד. שאמר ר"י „אבא“ ממשפחת בריאים הוה, שם קראו דרך כבוד ולא קראו אבא אריכא. ושם נה. כששאלו ר"ל מנו רב ומנו רב ולא ידענא ליה, א"ל ר"י ולא נהירא ליה לאיתו תלמיד ששימש את רבי רבה ור' חייא והאלקים כל אותן שנים ששימש אותו תלמיד בישיבה אני שמשתי בעמידה ומאן נבר הוא נבר בכולא.

אבל את שמואל החשיב כחבר כחילין צה: כשנפטר רב היה שולח לשמואל לקדם חברינו שבבבל אך היטב חרה לשמואל ע"ז ואמר לא ידע לי מירי דרביה אנא, כתב שדר ליה עיבורא דס' שני, אמר (ר' יוחנן) השתא חושבנא בעלמא ידע, כתב שדר ליה תליסר גמלי ספקי מריפתא, אמר (ר' יוחנן) אית לי רב בבבל? איזיל איחוייה, א"ל לינקא פסיק לי פסוקך א"ל ושמואל מת אמר ש"מ נח נפשיה דשמואל, ולא מצינו בשום מקום שידבר עם שמואל פא"פ אף ששמואל היה אסיא דרכי, אבל כפי הנראה לא התעכב בא"י זמן רב, ואפשר שר"י היה או אצל רבותיו. ומה שמצינו מו"ק כד. בעי מיניה ר"י משמואל נראה יותר נרסת דק"ם שצ"ל מר יוחנא בעי משמואל.

ואחרי פטירת שמואל היה כאמת ר' יוחנן ריש הדור כולו גם בא"י גם בבבל והיה שמו גדול כ"כ בבבל עד שאמר (רב אדא בר אהבה) בע"ז מ. מג' קראי שמיע לי מרב ושמואל ור' יוחנן, ורב יהודה היה שולח לשאול מר' יוחנן כקידושין לט. שאמרו חריפי דפומבדיתא אין ערלה בחו"ל שלחה רב יהודה לקמיה דר"י, שלח ליה סתום ספיקה ואבר ודאה — וכל האומר אין ערלה בחו"ל לא יהי' לו גין ונכד וכו'.

גם ר' יוחנן תלמידו דר' חייא אף

ר' אבא בר כהנא בשמו כתנחומא שמיני, במדרשו, בר פ' כרוז פ' צא"ג, במ"ר פ' א"ח, שהש"ר פ' ד"ד, איכ"ר פ' כ"ד, ומד' תהלים פ' קנ"ח.
ר' אבא דקיסרין בשמו בר"ה פ' ה"ד.

ר' אבא היה תלמידו המובהק תני קמיה דר"י כשבת קו; ע"ז כו, ב"ק פ"ח ה"ו. יתיב קמיה דר"י כב"ק כ. בעי מר"י כסוטה מו, אמר שנה לי ר"י כגיטין מד. אמר לדודי מיפרשא לי מיניה דר"י ככתובות נו, גיטין פו, ב"ב קעו, וכירושלמי פסחים פ"ב סה"ב אמר ר' אבהו פתח לנו ר' יוחנן פתח מאיר כאורה. והיה הביב על ר"י עד שקראו בני כברכות פ"ב ה"א, ופ"א חש באודניה ואודי ליה ר"י כע"ז כח. וכן מצינו כמה פעמים ר' אבהו אר"י כברכות יז, וכמה מקומות כמבואר בערכו.

רבין אר"י כברכות לו, שבת ה, והביא תורת ר"י לבבל כמבואר בערכו. וכן מצינו שלח רבין משמיה דר"י כמנחות נו; חולין מט.

ר' אדא דמן קפרי קמיה דר"י כמ"ק כ. אמר בשמו כברכות כפ"ד, ר"ה פ"ד ה"ד, וסוף ר"ה. ובמ"ק פ"ג ה"ה"ג.
ר' אידי דקיסרין בשמו.

ר' אחא בשמו כמע"ש פ"ב ה"ג.
ר' אחא בר אבא אר"י כשבת קיג;
וצ"ל ר' חייא בר אבא.

ר' אחא כב"ח אר"י כע"ז לח; מנחות לא.

ר' אחא בר יעקב אר"י ככתובות עד.
ר' אחא בר רב עויא משמיה כפסחים לג.

ר' איבו בשמו כב"ר פ' פכ"ה.
ר' איבו בר נגרי תלמידו בר"ה כא.
ר' אחייה בשמו ככתובות פ"י סה"א.
ר' אידי אבוה דר' יעקב בר אידי, הוא הבר כי רב דחד יומא ור' יוחנן

בקשו

לסנוי הוה קאזיל לאחוריה עד דמיכסי מיניה דר"י. ור"י החשיבו מאוד כיבמות עב: שאמר לר"ל ראיתי לכן פדת שיושב ודורש כמשה מפי הגבורה, ונתעלה כ"כ עד שנעשה לתלמיד חבר דר"י כמפורש סנהדרין רפ"א וכבר הארכתי בערכו.

וכן ר' אמי ור' אסי בשעלו לא"י וכו עוד לשמש את ר' חנינא ור' אושעיא, ישבו אח"כ לפני ר' יוחנן כל ימיו והיו תלמידיו היותר מובהקין כמבואר בערכם.

וכן ר' חייא בר אבא ורב שמן בר אבא כשבאו לא"י היו תלמידו דר' חנינא, שמשו אח"כ כל ימיהם את ר' יוחנן והיו תלמידיו המובהקים, והאחרון היה משמשו כשבת פ"ו סה"ב שהיה מושיט לר"י הסנדלים, ומבואר באריכות בערכם.

וכן ר' חייא בר יוסף אף כשנא לא"י הביא תורתו בידו מצינו אותו קמיה דר"י כשבת מה, חולין מה, אמר לשמעתא דרב קמיה דר"י כגיטין לט, חולין נד.

כל תלמידיו ואומרי כואמרו.

ר' אבא אר"י כעירובין מו; שבת פ"ג ה"ג, יומא פ"א ה"א, נדרים פ"א ה"א, נזיר פ"ב ה"י, ובמדרשים בכמה מקומות.

ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא אר"י כברכות ה. מג; סא; מ"ק כב, גיטין עו; תמורה יד; דמאי פ"ה ה"א, תרוקות פ"ה ה"א, שבת פ"ג ה"ו, יבמות פ"ו ה"א, ב"ב פ"ח ה"א, ע"ז פ"א ה"ד.

ר' אבא בר יסא בשמו כסנהדרין פ"ד ה"ח, וצ"ל ר' אבא ר' יסא בשד"י.

ר' אבא בר ממל לא מצינו בשום מקום שיאמר בשמו אך כחגיגה פ"א ה"א מזכיר מחלוקת בין ר' יוחנן ושמואל.

ר' אבא בר יעקב אר"י ככתובות עו, גיטין נט, ב"מ לח, וכירושלמי בכמה מקומות.

ר"ה רובא דציפורין בשר"י. ולגרסת
היוחסין קרא לר' יוחנן רבי רבה בחולין
נא..

ר"ה אר"י כברכות כד; ערלה פ"א
ה"ג ובמ"ק כ. מצינו אר"ה אר"ח בא
אר"י ואמרו לה א"ל ר' יוחנן לר"ח בא
ולר"ה, ובל"ס הוא ר' הונא שעלה לא"י
והיה תלמידו דר"י.

רב הושעיא. ר' יוחנן רצה למיסמכו
ולא היה מסתייעא מלתא א"ל לא נצטער
מר כסנהדרין יד.

ר' זירא היה תלמידו בכבודות ל,
ובגיטין מ: א"ל ר"י כ"כ יש בידך.
ובקידושין נב. ר"ז א"ל להא שמעתא
דר"י. ר"ז אר"י כברכות מו; תענית ז,
ב"ב קלו..

זעירא אר"י כע"ו ננ, ובקידושין עא:
יסופר שזעירא הוה קא משתמיט מר"י
דא"ל נסיב ברתו יומא חד הוה קאולי
באורחא ממו לעורקמא דמיא ארכביה
לר"י אכתפיה וקא מעבר ליה א"ל אורייתן
כשרן בנתין לא כשרן?

ר' זכאי תני קמיה דר"י כעירובין ט,
יבמות עז; ור"י א"ל פוק תני לברא.
וקראו ר"י בכלאי כשבת רפ"ו, יבמות
פ"ח ה"ג.

זכאי טבחא בשר"י כמגילה פ"ד ה"א.
ר' זריקא אר"י כגיטין כנ, ברכות
רפ"ה, יבמות פ"ח ה"א.

רב חביבא עיין ערכו.
ר' חוניא בשמו ב"ר פ"צחדה.
חזקיה בריה דר' פרנך אר"י כברכות
סג..

ר' חייא בר אבין אר"י כעירובין מו;
מגילה ו; נזיר סא, גיטין סד..
ר' חייא בר אדא בעי קומי ר"י
כירושלמי ריש מעשרות.

ר' חייא בר אשי אר"י כפסחים כז. אך
שם צ"ל ר' חייא בר אבא.

בקשו שלא יעניש לרבנן כחגיגה ה:.

ר' אילעאי או אילא או אלעאי או ר'
לא אמר כמה פעמים בשם ר' יוחנן
כשבת ה, עירובין פא; מ"ק ד, ב"ק
עא. קו; זבחים ח; ערכין ו, חולין נג,
כלאים פ"ט ה"ב ובכמה מקומות.

ר' אלעאי בן ברכיה אר"י כסנהדרין
קד: לגרסת ע"י ודק"ס.

ר' אלכסנדרו בשר"י ככ"ר פ"עא"ו,
תנחומא לך"א.

אמי שפיר נאה אר"י כגיטין מא..
ר' אמי בר אבא אר"י כיבמות למ:
לגרסת הר"ף.

ר' בא בר זוטרא היה המתורגמן
בישיבת ר"י בלשונות שלא הבין כירושלמי
נדרים ספ"י.

כהא אר"י כתמורה כט..

ר' בורקיי בשמו כיומא פ"ה ה"ו.
רב ביבי אר"י כפסחים נג, ב"ק סא..
רב ביבי בר אבין [צ"ל אבין] אר"י
— אר"ז אנא ורב ביבי הוה יתיבנא קמיה
דר"י כנדה כה:.

רב ביבן בשר"י כברכות פ"ח ה"ב.
בלוטי אר"י כערכין יא..

ר' בנימין בר גידל אר"י כחולין קכה.
ר' בנימין בר יפת אר"י כשבת נג,
פסחים נד, כתובות עז, פסחים פ"ב ה"ה,
תנחומא לך"א. והיה תלמידו כמבואר
בערכו.

ר' ברכיה בשמו כתנחומא תוריע"א,
ויק"ר פ"דב.

רב גידל אר"י כנדה כד..
ר' דוסתאי בר' מתון אר"י כיומא ל:
רצ"ל ר' יוסטאי.

רב דימי אר"י כשבת ז, ח: ובכמה
מקומות כי היה מהנחותי להביא תורת
א"י לכלל ומבבל לא"י.

רבנן דרומאי בשר"י ככ"ר פ"עא"ו.
רב הונא ציפוראי אר"י כר"ה לד:
לגרסת דק"ס וכירושלמי ברכות ספ"ד

לנשיא היה זה עוד בחיי ר' ינאי שהיה או זקן גדול מאוד ואו הראה ר' יוחנן להנשיא שאין לו שום תוחלת להיות ריש מתיבתא וצריך להכיר את מקומו וזה מפורש בירושלמי ב"ב פ"ח סה"א וז"ל ר' ינאי ור' יוחנן הוון יתבין עאל ר"י נשייא ושאל וכל בת — א"ל ר' יוחנן איתא מן תמן לית אהן גוברא בעי מישמע מילה דאורייתא.

ובסנהדרין רפ"ב כשכעס הנשיא על ר"ל וברח ממנו ובשבא הנשיא לבית ועדא ושאל לר"י למה לית מרי א"ל מילי דאורייתא א"ל שחסר לו יד ימינו הוא ר"ל ואו הלך ר"י נשיאה בעצמו והוציאו ור"ל א"ל ומה את סבור שבשביל היראה אפחד מלומר האמת? ומני או הכיר הנשיא את מקומו ומצבו החדש והיה תלמיד מקשיב לר"י כל ימיו כמפורש ר"ה כ. שר"י נשיאה שלח לר' אמי הו יודעין שכל ימיו של ר"י היה מלמדני. ועמד תמיד לימין ר"י להעמיד הדת על תילה כנדה נב. שר"י ותלמידו דר"ה עבוד עובדא בדין ממאנת שלא כדן אזל ר"י אמרה קמיה דר"י והוא שלח בלשא (חיל המלך) ואפקיה. ובסנהדרין ספ"ב שפ"א סלק ר"י גביה ונפק לקראתו בחלוקא דכיתנא א"ל חזיר ולבוש חלוקך דעמרא משום מלך ביפוי. ועיין ערכו באריכות.

ר' יודן בשמו כקידושין פ"ב ה"ה, ב"ר פ"לב"ד, ויק"ר ר"פ אמור.
ר' יוחנן בר מריא בשמו כפאה רפ"א-ב.

ר' יונה זכה עוד להיות תלמידו כמפורש בכורות ל. וישב לפני ר"י כיומא פ"א ה"א. אמר משמיה כב"מ נז.
ר' יוסטאי בר מתן אר"י כזבחים צט.
וכן צ"ל כיומא ל.

ר' יוסי (הבית דר' יונה) שאל לר"י בצידון כברכות לג. ע"ש.

ר' חייא בריה דר"ה שלח משמיה דר"י כמנחות לו.

ר' חלבו חולק עם ר"י בע"ז לה :
ר' חנא ציפוראי אר"י כר"ה לד :
רב חנא פתוראי. בחולין נד : אמר עילה מינאי הוה קאי בר נפחא ובעי מיני דינרי ובעי למיקם מקמיה ולא שבק לי ואמר לי שב בני וכו'.

רב חנן בר רכא אר"י כברכות נח.
ועיין ערכו שהוא מ"ס.
ר' חנינא (או חנניה) הוה קא משתקיד ר"י למיסמכיה ולא הוה מסתייעא מלתא א"ל לא נצמער מר כסנהדרין יד, אמר משמיה כיבמות נח ; מנחות לד :
ר' חנינא בר יוסף שאל מר"י כעירובין סה :

ר' חנינא מירתא קמיה דר"י כמנחות מח, ובתמורה כט. לא. תני ר' חנינא מריהא קמיה דר"י. וכבריתות ט. בעי קמיה דר"י.

ר' חנינא שלקא בשמו כתנחומא תצ"י.
רב חסדא אר"י כפסחים קיז, יבמות כה ; ע"ז כז, מכות כג, משמיה דר"י כברכות נח :

ר' יהודה ור' שמעון תלמידו דר' יוחנן כן טובא בברכות כא : וכן קידושין סו : א"ר שמעון אר"י, ובל"ס המה ר' יהודה בן פזי ור' שמעון בר אבא.

רב יהודה בר אידי אר"י כר"ה לא.
יהודה בר נחמן היה הדרשן בב"המד דר"י כסוכה רפ"ה.

ר' יהודה בר' סימון בשמו כתנחומא נשא"יט.

ר' יהודה בן פזי בשמו מע"ש פ"ד ה"ג, סוכה פ"א ה"א-ג :

ר' יהודה נשיאה השני כבר בארנו בערכו שלאחר פטירת ר"י נשיאה הראשון בנו ר"ג לא היה ביכולתו להחזיק את רסן הנשיאות והתורה יחד אבל הוא לא האריך ימים וכשנתמנה ר"י נשיאה השני

ר' יצחק בן אלעזר הספיד לר"י
כמו"ק כה:

ר' יצחק בריה דר' חייא כתובה בשמו
כיבמות פ"ג סה"ג.

ר' יצחק בר טבליי שאל לר"י כדמאי
פ"ב סה"א.

ר' יצחק בר יוסף אר"י כשבת מה;
ובבבא מקומות. וביבמות סד: יספר עיבדא
הוה קמיה דר"י.

ר' יצחק בר יעקב בר נוריא משמיה
בעירובין סב, טו"ק יח, כתובות טו.

ר' יצחק בר מהני הוה מיסמך בר"י
כע"ז פ"ג ה"א.

ר' יצחק דיהבה שאל לר"י כביצה פ"א
ה"ט.

ר' יצחק נפחא אתא לקמיה דר"י
כב"ט כד:

ר' יצחק פסקאה עם ר"י כאיכ"ר
פ"א-לו.

ר' יצחק קסקסאה משמיה כברכות נא,
ובירושלמי שם פ"ו ה"א מ: נקרא בשם
ר' יצחק בר מרי.

ר' ירמיה אר"י כשבת סג;
פ"א ה"א ר' ירמיה בשם ר"י — א"ל ר'
יונה עמך הייתי ולא אמר אלא נשאל.
ועיין בערכו.

ר' ירמיה בר אנא ב) אר"י ככתובות
קיא, נדה כג; תנחומא במדבר-כג.
רב כהנא ג) אר"י כשבת פה; כתובות
טו; ע"ז לה:

ר' כרוספדאי אר"י כר"ה טו:
ר' לוי היה דרשן בבית מדרשו כסוכה
רפ"ה. אמר בשמו כתנחומא וישבדה,
הצאי.

ר' מחסאי בר אידי אר"י כיומא ב.
ר' מיטא אמר בעי ר"י כשבת צמ:
ר' מנחם בשמו כמע"ש פ"ב ה"ג.
ר' מני א) בעי מר"י כמנחות כא.
רב מרי אר"י כברכות ט.

ר' יוסי בן יוסי בשמו כברכות פ"ג
סה"ד, גיטין פ"א ה"א.

ר' יוסי בר איבו בשמו ככ"ר פ"ל-דיג.
ר' יוסי בר זמינא בשמו כבלאים רפ"ה.

ר' יוסי בר חנינא סמכיה ר"י כסנהדרין
ל: הני קמיה דר"י — וקלמיה כמעילה
טו, אותיב לר"י קיוושין מנ: מחלקיהן
כתובות פד, נזיר כח; ב"ק למ.

ר' יוסי ממלחיא הספידו ר' יוחנן
כאיכ"ר פ"א-לו.

ר' יוסי צדיינא בשמי כברכות פ"ד
ה"ד.

רב יוסף אר"י כב"ק קלו.

ר' יוסף בר אנא אר"י כברכות נט:
ובב"ר פ"ל-דיג ר' יוסי בר איבו בשם ר'
יוחנן.

רב יוסף בר חמא אר"י כגיטין למ:
ר' ינאי בר ישמעאל בשמו כיבמות
פ"ח ה"א-לו.

ר' יעקב בר אחא בשמו כברכות פ"ז
ה"ב, שבת פ"א ה"י, סוכה פ"ג ה"א
יבמות פ"א ה"ו.

ר' יעקב אר"י אמר לדידי מיפרשא לי
מיניה דר"י בעירובין פ, שמעית מיניה
דר"י כקידושין נג; ר' יעקב אר"י שבת
פא, ובבבא מקומות במבואר בערכו.

ר' יעקב בר אידי אר"י כשבת קב,
עירובין כו; ע"ז נג; חולין נו; ור'
יוחנן היה מסתמך עליה כברכות פ"ב
ה"א-יב; ועיין ערכו.

ר' יעקב גבליא קימי ר"י כיבמות
פ"ח ה"ב.

ר' יצחק אר"י כברכות לה; ובבבא
מקומות כמביאר בערכו.

ר' יצחק איש כפר עכו אר"י כע"ז ז:
ר' יצחק בר אלישיב בשם ר' יוחנן
כן טובא ביוחסין והוא מ"ס שהיה כתוב
בשם ר"י והוא ר' יונה ונעשה טוה ר'
יוחנן.

רב מרי בריה דר"ה בריה דר' ירמיה
בר אבא בשם ר"י כברכות כו.

ר' מרינוס בשמו כן מוכא בסה"ד והוא
מב"ב נו. לפי פי' הרש"בם.

ר' משין בר נגרי בשמו כב"ד פ"ב כ"ה.

ר' ניחה בר סבה, ר' יוחנן בשם ר"ז

כן הוא בכלאים רפ"ט והוא ט"ם וצ"ל

ר' ניחה ב"ס בשם ר' יוסי בשם ר"ו.

ר' נחום אחיה דר' אילא בעי קימי

ר"י כביצה פ"ה סה"ב.

רב נחמן דרש משמיה דר"י כשבת

קמו:.

רב נחמן בר אושעיא אר"י כשבת סה:.

רב נתן בר אושעיא בעי סר"י כשבת

קב: וקרא את ר"י גברא רבה שם פא:.

רב נתן בר מובי אר"י כברכות כח.

ר' סימון בשמו כפסחים פ"ד סה"א.

וכן צ"ל בב"מ פ"ד ה"ה.

סביא ור' יוחנן דאמרי תרויהו כיבמות

מו. ומשמע שהוא שם חכם.

עולא אר"י כברכות לח: נא: נח:

יבמות עז, גימין לט, עמ, וכנדרים כב.

אתא לקמיה דר"י ועיין ערכו.

רב עוקבא ממישן, בסה"ד מביאו בין

תלמידו דר"י, והוא יען שמצא שאמר

לרב אשי שבת לו: אגן נעכיד כר"י,

אבל הוא שגגה שהיה באמת בזמן רב

אשי.

ר' עזריה בשמו כב"ד פ"צח"ה.

רב עמרם אר"י כשבועות יא; ובזבחים

נ איתא רב עמרם בר יצחק.

ר' פרת אר"י כברכות נה; פסחים

קא, כתובות סד, ע"ו לח.

ר' פוי בשמו כסנהדרין פ"ב ה"נ.

ר' פנחס בשמו כברכות פ"ב ה"א,

תנחומא ואתחנן"א.

ר' פנחס הכהן בר חמא בשמו כתנחומא

וארא"מ.

ר' פרנך אר"י כשבת יד, סוכה לב;

מו"ק ט.

ר' קריצפא בשמו כיו"ק פ"ד ר"ב.

רבא אמר הכי אר"י כב"ב טו:.

רבא בר חיינא אר"י כשבת יט.

רבה בכתובות ק"א. שלחו אחיה דרבה

שיבא ללמוד תורה בא"י — ויש לך רב

ומנו ר' יוחנן, ומשמע שעלה לא"י לזמן

קצר כנדרים נט. שא"ל רב חסדא לרבה

מאן ציית לך ולר' יוחנן רבך, וכעירובין

כב: בתו"ד קרקפא כתבו שרבה היה

תלמידו. וכן מצינו רבה אר"י כב"ב עה;

סנהדרין קד. קד: (יג' פעמים), ע"ז כז;

מכות טו:.

רבה בר' הונה בעי מר"י כמנחות

נט; אר"י כפסחים צא, כ"ב קלה;

סנהדרין לא, ובירושלמי תרומות פ"א

ה"ד, עירובין פ"ו ה"ו, שבועות פ"ב ה"ג

בשם אבא בר חונא בשם ר"י.

רבה בר בר חנא אמר כברכות כג. כי

הוא אולינן בתריה דר"י, למיכל פירות

גינוסר שם מד, רבכ"ח אר"י כברכות

יג: ובכמה מקומות כמבואר בערכו.

רבה בר מרי אמר הכי אר"י כמו"ק

כח; סנהדרין קא.

רבה בר נתן בעי מר"י כב"ב קעו.

רבה בר עולא אר"י כר"ה לא:.

רבין בר רב חסדא אייתי גיטא קמיה

דר"י, כגיטין ה.

רב שיזבי אר"י כיומא פא.

רב שילא דכפר תמרתה בשמו כחגיגה

פ"ג ה"ח.

רב שישא בריה דרב אידי משמו כשבת

קמו:.

רב שמואל אר"י נדה טו. ונראה שהוא

רב שמואל בר אבא שאמר מגילה כג:

זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דר"י,

אר"י כנויר נא; ע"ז לו.

רב שמואל בר יהודה אר"י כשבת לו;

יבמות נה; גיטין טו. כג: מ, סנהדרין

לא:.

וחבריו, ויען שהנזירות התגברו מיום ליום לא היה להם שעת הכושר לשכלל וליפות את הירושלמי כאשר עשו עם הכבלי, ונשתייר כלשון שלמדו במתיבתא רבתי דר"י, ולכן האמת נחלו רבותינו שר' יוחנן חיבר הירושלמי וזה כמו שאמרנו יען שלא נשתנה מכמו שהיה נלמד בישיבתו מלבד ההוספות ואח"כ נחרבו כל ישיבות א"י ולא היה להם שעת הכושר לשכללו ולסדרו כהכבלי, וכמו כן בכבלי אף שרב אשי סדרו מ"מ ניתוסף עליו עד דור רבנן סבוראי, אבל יען שההוספות לא מעלה ולא מוריד כ"כ לכן נקרא ע"ש רב אשי.

ובהכרם תרמ"ח צד 103 יאמר רי"מ כהנא דבר חדש שר' יוחנן המסדר הירושלמי הוא ר' יוחנן בר מריא. וכל דבריו המה רוח ודמיון.

ולמותר לנו להביא את כל הלכותיו הרבים כי יאריך יותר מראי בלי שום תועלת ונביא אך דרכו בקודש שדרכו היה ככל האמוראים הראשונים לדקדק במשנה או בכרייתא ולהעמידם על בודים. ואמר ברוב ענותנותו עירובין נג. לכן של ראשונים כפתחו של אולם, אחרונים כפתחו של היכל ואנו כמלא נקב מחט סידקית.

והיה דרכו לישב המשנה אליבא דרי תנאי אך להיות בחד מעטא כאשר אמר עירובין כז: מאן דמתרגם לי בכקר אליבא דבן בג בג. וב"מ מא. מאן דמתרגם לי חביות אליבא דחד תנא מובילנא מאניה בתריה לבי מסתא. וכשהקשו ממשנה על משנה היה דרכו לומר מוחלפת השיטה כברכות יז: מט; עירובין צט, פסחים מט. נה, ביצה ג. ט: י, יבמית קה, תרומות פ"ב ה"ה, עירובין פ"ב ה"ד.

וביבמות כז: אמר לתלמידו ר"י בר' חנינא אחיות איני יודע מי שנאן (פרש"י זו אינה משנה) שכן היה לו בקבלה מפי

רב שמואל ברב יצחק בזמנו כברכות פ"ג סה"א.

ר' שמלאי בפסחים סב: יסופר שאתא לקמיה דר' יוחנן א"ל ניתני מר ספר יוחסין, אך צ"ל אתא לקמיה דר' יונתן כמבואר בערכו.

רב שמואל בר נחמני אר"י כברכות ט: ועיין ערכו.

ר' שמעון בן זורו במנהדרין יד. שר"י היה מצטער למסמכיה.

ר' שמעון בן אליקים יתיב קמיה דר"י סנהדרין ל: וכירושלמי ערלה רפ"א נקרא ר"ש בן יקים בעי קומי ר"י.

ר' שמעון בן יעקב דמן צור שאל מר"י כברכות לג..

ר' שפמיה אר"י כמגילה לב..

רב ששת אר"י כשבת לו..

ר' הנחום אר"י כשבת לט:.

ר' הנחום בר חייא בשמו כשבת פ"א ה"ד.

ר' הנחום בר מריון בשמו כמעשרות פ"א ה"ב:

ר' הנחום דמן פרווד בע"ז לא. ר"י איקלע לפרוד ותני ליה ר' הנחום.

הלכות ר' יוחנן.

הלכותיו ומאמריו רבו מלמנות כי המה מלאים בכל הש"ס בבלי וירושלמי, וכמעט אין לך סוגיא בגמרא שלא נזכר בה ר' יוחנן, ובעל מחלקותו הוא כמעט המיד ניסו רש"ב או ר"א.

והלכותיו הובאו לישיבות בכל ע"י הנחותיו עולא ורבב"ח, רבין, ורב דימי וחבריהם כמפירש בערכם. אבל התלמיד ירושלמי הוא כמעט כולו שלו, וכמו שהבאנו לעיל שנים רבה ור' ירמיה ור' יונה זכו לקבל ממנו, ובסוף ימי אביו ורבא כבר נחרבו כל ישיבות א"י, ולכן אך הוספות חכמי דור אחד נתוספו אחרי ר"י וזה דור של ר' מני בנו של ר' יונה

הזה שר"י אמר שהלכה כרבי מחבריו ואדרבא בכ"מ שנמצא שרבי חולק על חכמים אין הלכה כרבי כמבואר בערבו. והכלל שמצינו הלכה כרבי מחבריו לאו ר' יוחנן אמרה אך ר' יעקב ור' זריקא אמרו זה כמפורש עירובין מו: והמאמר המובא בעדות פ"א מ"ה למה מוזכרין דברי היחוד וכו', כבר בארנו פירושו האמיתי.

נחזור לענייננו. דרכו של ר"י לומר תהי בה ר"י ככתובות קו: קידושין נה:; ב"ק קיג:; ב"ב למ:; בכורות מב:; מרגלא בפומיה דר"י סנהדרין נ:; ר"י משתעי ב"ב עד:; פסוק לי פסוקך כתענית ט:; חולין צה:; ואמר תענית ט: ליכא מידי דלא דמיא באורייתא.

מדותיו היקרות.

התמדתו בתורה גדלה כ"כ עד שנחלש מזה ולא היה יכול לילך בתפלין כל הימים והתיירא פן ילמדו אחרים ממנו כיומא פו: שאמר היכי דמי חילול השם כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפלין (ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדוין הימני להבטל מת"ת רש"י), וכן מפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג שבחורף דהיה חוק רישיה הוה לביש ב' תפלין, ובקיץ דלא הוה חוק רישיה לא הוה לביש אלא דיד, (ורבינו יונה כפ' מי שמחו מכיא דר"י לא היה מניח תפלין רק מן פסחא לפסחא).

וכן מצינו יומא פנ: שאר"י פ"א אחוני בולמוס ורצתי למזרחה של תאנה וקיימתי בעצמי החכמה תחיה בעליה. (ובדאמרו שם מי שאחוז בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני סתיקה שמאירין מאור עיניו של אדם). ובירושלמי שם פ"ה ה"ה שפ"א אחוז בולמוס ואכל כל מה שהיה לפניו.

והר"ה ראה"ו בח"ג צד 96 בהערה לו' הוציא שקר עליו ואמר שאכל דבר איסור, אבל מאין הוציא ד"ז ושם לא נזכר אך שאכל כל מה שהיה לפניו,

רבותיו שאף שנכתבה במשנה אכל אינה עיקר, אבל אמר ומשנה לא זזה ממקומה כחולין לב:.

והוא נתן כלל גדול שהלכה כסתם משנה כשבת מו: ושם נסמן כל המקומות הנמצא בש"ס.

וכן נתן כלל ואמר כל מקום ששנה רש"בג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצירוף וראיה אחרונה בנימין לה. וש"נ. ואמר עירובין מו: ר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה, ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואצל ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי, ר' יהודה ור"ש הלכה כר"י. ובמנחות ל: אמר הלכה כר"ש השוורי במסוכן ותו"מ של דמאי.

ובספר דו"ד ח"ג צד 65 מצא מקום להתנפל על ר' יוחנן וו"ל שם, והנה "אם נתבונן במעשהו זה בשום לב נראה "כי נתן למוט מחשבת רבי בסדר משנתו "וערה אותה עד היסוד בה, כבר ראינו "זאת ונוכחנו כי הפץ רבי ורצונו בהזכירו "במשנתו דברי כל יחיד ויחיד היתה אך "זאת — שאם יראה ב"ד בדור אחר את "דברי היחיד שנאותים לזמנו שיכול "לסמוך עליהם וכן ניתנה ההכרעה ביד "בל ב"ד וב"ד לקיימם או לבטלם ואין "אונס. ואולם הכונה הזאת הרעיש ר' "יוחנן בכלליו כי ע"י הכללים — נחשבו "לחק ולא יעבור".

ומכאן שם בהערה 9 שר"י אמר הלכה כרבי מחבריו ומציין ירושלמי יבמות פ"ד. וכמה טעותים יש בדבריו כי זה לשון הירושלמי שם ספ"ד, אר"י כ"מ ששנה סתם משניות דרבנן עד שיפרש לו רובו (היינו שכ"מ שרבי סתם המשנה דעת רבים היא עד שיפרש לו רבו שהוא דעת יחידאי) ורש"ב"ל אמר כל סתם משניות דר"מ עד שיפרש לו רובו. ואמר ע"ז ר"ז לא דרש"ב"ל פליג (על ר' יוחנן) אלא דו חמו רוב סתם משניות דר"מ. וא"כ היכן מצא החכם

ענותנותו הגדולה נגד רכותיו ממאמרו שאמר עירובין נן. ואנו כמלא נקב כחט סידקית. ובירושלמי בכורים פ"ב ה"ב יסופר שפ"א אזל לחד אתר אמר, אנא בן עזאי דהכא אהא חר סב שאל ליה — אמר אזל בן עזאי מהכא, ומני אז הכיר עותותו וכאשר יסופר המעשה הנפלא בב"ק ק"ז. כששלח רב את ר"ב תלמידו לר' יוחנן וצוהו שלא יקשה לר"י ז' שנין וכשבא לשם א"ל ר"ל לר"י ארי עלה מכבל לעיין מר במתיבתא דלמחר. למחר אותהוה בדרא קמא קמיה דר"י אמר שמעתתא ולא אקשי — א"ל לר"ל ארי שאמרת נעשה שועל, אמר (רב כהנא) יהא רעוא דהני ז' דרי להו חילוף ז' שנין דא"ל רב, קם אברעיה א"ל נהדר מר ברישא, אמר שמעתתא ואקשיה אוקמיה בדרא קמא, ור"י היה יושב אשבע בסתריק שלפי ליה — עד דיתיב ר' יוחנן על ארעא. ור"י גבר סכא הוה ונבות עיניו היו גדולות א"ל דלו לי עיני ואחוייה (ובאמת היה אז ר' יוחנן קרוב לשבעים כי גולד ת"ץ לשמרות וזה היה בסוף ימי רב שנצטר תקניה לשמרות) דלו ליה במכחלתא דכספא חזא דפרטיה שפויאיה סכר אחוך קמחיך ביה חלש דעתיה ונת נפשיה, אך אח"כ נתודע לו האמת ובעי רחמי ואוקמיה, ובקשו שישאר אצלו ולא רצה, ושאל ממנו כל ספיקא דהוה ליה, והיה אומר ר"י דלכן אמרו? דלהון הוא (שתתורה כבבל היא).

ולא בוש לימר המיד יפה למדני ר' אלעזר כירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, סנהדרין פ"ג ה"ת, ובנימות עב: אמר ראיתי לבן פדת שיושב ודורש כמשה מפי הגבורה. והיה קם אפילו מקמי סבי דארמאי והוה אמר כמה הרפתקי ערו עלייהו דהני כקידושין לג..

והיה בעל מוג טוב כירושלמי כתובות פ"ה כה"ה וב"ק פ"ח ה"ד דכל דהוה אבל היה ניתן לעבדו.

וגם אם נאמר כדבריו הלא הרין מפורש במשנה יומא פנ. שמאכילין אותו אפילו דברים טמאים.

וכן היה חש בצפירנא (חולו שנים) כיומא פה, וע"ז כת. וירושלמי שבת פ"ד ה"ד, והיה מאניני הרעת שהיה רייק מכותח הבבלי כשבת קמה; אבל הוא לא הביט על חלשותו ועמל בתורה וזה שאמרו ברכות יו. ר"י כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי — אשרי מי שנדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בש"ט.

והירותו בעניני תפלה ממאמריו היקרים ברכות ד: איזהו בן עו"ב זה הסומך גאולה לתפלה, ושם ו: בשעה שהק"ב כא בבהכ"נ ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס. שם טו. כל הנפנה ונטל ידיו ומניח תפלין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עה"כ כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, ושם כא. אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום, ושם כח: אסור לו לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור, ושם סא. אחרי ע"ז ולא אחרי בהכ"נ בשעה שהצבור מתפללין.

וכמגילה כו. דרש ואת הכית הגדול מקום שמגדלין בו תפלה, וכירושלמי ברכות פ"ה ה"א אמר צריך אדם להתפלל במקום שמויחד לתפלה. הינע תלמודו בבהכ"נ לא במהרה הוא משבת, וברכות ח. כשא"ל איכא סבי כבבל תמה ואמר — על הארמא כתוב כיון דא"ל מקדמי ומחשבי לבי כנשתא אמר, היינו דאהני להו. ושם טו. תפלתו היקרה שהיה מתפלל בתר צלותיה יה"ר שתציץ בבשנתו ותפיט ברעתנו ותתלבש ברחמיך — ותבא לפניך מדת טובך וענותנותיך.

אהבתו לישראל עלתה עד סרום קצה כאשר יסופר יבמות סג: שספרו לר"י שאתו חברי (שם אומה אכזרי) לבבל שנא נפל (כסף ונמל מדוב צטר).

שבת קיא., ניטין ע. הן הן החזירוני
לנערותי.

והיה מטבעו קפדן כדמצינו שהקפיד
על ר"א תלמידו שלא אמר בשמו בכרכות
פ"ב ה"א, וכן הקפיד על רב כהנא כב"ק
קיו, ובירושמי תרומות ספ"ח שקלל
להגלגל. וב"ב עה. שפ"א דרש ר"י
שעתיד הק"בה להביא אבנים טובות
ומרגליות שהם שלשים על שלשים —
לגלג עליו אותו תלמיד — א"ל ריקא —
נשא עיניו בו ונעשה גל של עצמות.
וזה הביאו לירי הפסד גדול ונורא אשר
התאבל ונפטרו עי"ז כאשר יסופר ב"מ
פד. שפ"א נחלקו ר"י ור"ל ונזקקה מפיו
על ר"ל לומר לסמאה בלסמיתיה ידע
א"ל ומה אהנית לי? א"ל אהנאי לך
דאקרבינך תחת כנפי השכינה, חלש
דעתיה דר"י, חלש ר"ל אתאי אחתיה
קא בכיא א"ל עשה בשביל בנו — עשה
בשביל אלמנתו — ונח נפשיה דר"ל,
והיה קא מצמער ר"י בתריה טובאי.
והביאו רבנן את ר"א בן פדת שהיה הריף
גדול, אבר לא נח דעתיה ואמר לו את
כבר לקישא? — הוה קא אויל וקרע
מאניה וקא בכי ואמר היכא את בר
לקישא היכא את בר לקישא והוה קא
צווח עד דשף דעתיה מיניה בעו רבנן
רחמי עליה ונח נפשיה.

ומעות קמן נפל בספרים מה שאמרו
שבאת "אחתיה" וקא בכיא, יען כי מצינו
מפורש בתענית ט. אשכחיה ר' יוחנן
לינוקא דר"ל אמר ליה אימא לי פסוקך
וכו' ותו אשכחיה לינוקא דר"ל דיתיב
ואמר אולת אדם וכו' יתיב ר"י וקא
מתמה — א"ל הינוקא אטו הא מי לא
רמינו — דל עיניה וחוא ביה אתיא אימיה
אפיקתיה אמרה ליה תא מקמיה דלא
ליעבר לך כדעבר לאבוך, וזה כבר ידוע
שאחות ר' יוחנן היתה או תאומית עם
אחיה או זקנה ממנו לימים כי לר"י מתו

אביו

השקפתו בהויות העולם מדבריו היקרים
ב"מ כט: מי שיש לו גרדי אומן בתוך
ביתו ינער כסותו בכל יום, מי שהניח לו
אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן ישתמש
בכלי זוכית וכו'. ובסנהדרין לג: אמר
אדמוקדן יקיד זיל קיץ קרך וצלי. וב"ר
פ"לביח דרגיש ליה ימלל.

מקראות בימי חייו ואישתו ובניו
ובנותיו.

כאשר אמרנו לעיל שאבותיו הניחו לו
נחלאות הרבה אך הוא מכרן כדי שיכול
לעסוק בתורה, והעני כ"ב עד שרצה
לילך עם אילפא לסחור, וחיה חי דוחק
כל ימיו כמפורש שה"ר פ"ה"ז שרח"בא
תלמידו בכה ואמר לו בכי אנא דלא
שבקת לסיבותיך כלום אבל הוא ענה לו
שהתורה חביבה עליו ביותר.

ואשתו ילדה לו עשרה בנים אך הוא
לא זכה לגדלם כמפורש ברכות ה: שר"י
הלך לבקר את ר"א תלמידו חוייה דהוא
בבי א"ל אמאי קא בכית — אי משום מזוני
לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות ואי
משום בני דין גרמא דעשיראה ביר,
(שהיה נושא עצם של בן העשירי שמת לו רש"י
ור"ב נאון מכיא שם שרכינו שירוא ורכינו האו
פירשו שר"י קבר עשרה בנים והעשירי שבהן נפל
לתוך יורה וותחת ונטל ר"י עצם של אצבע קטנה
שלו וצררה בסדין והיה מנחם בה אחרים. וא"ר
שנשא לו בן אחד בשם ר' מתנה ושיגרו לככל
ולמד תורה לפני שמואל. ועיין בספרי בית ועד
לחכמים ערך דין גרמא, ומב"ב קטז. משמע
שלא היו לו בנים זכרים.

אבל מצינו שבנות היו לו כקידושין
עא: שאמר לועירא אורייתא כשרן בנתא
לא כשרן? שרצה שועירא ישא את בתו.
וכן מצינו בירושלמי גיטין פ"ז ה"ו שבשעת
פמירתו צוה לבנותיו כשיתקדשו יכתבו
סמפון.

וקרוב מאוד לומר שלעת זקנתו נשא
אשה אחרת והולידה לו בנות, וזה שאמר

שר' יוחנן מלמדנו פעם ראשונה ושניה, והכונה כמו שאמר רש"ג באגרתו ח"ג פ"ד בדבר רב אשי שבבל תלתין שנין אהדר תלמודיה. וכן עשה ר' יוחנן עם תלמידיו.

וכן מוכח מגמרא שר"י האריך ימים כנזר נט. שנשרו שער בית השחי שלו מרוב זקנה. וחי לערך מאה ותשע שנים. וכפי מה שהאמינו עד היום שרבה חי אך ארבעים שנה וידוע מאגדרש"ג שרבה חי נפטר תרלא לשטרות ונולד תקצא לשטרות א"כ נולד אחר פטירת ר"י וגם אם נאמר שר"י נפטר תקצט היה אז רבה כבן שמונה, ואיך שלחו אחי רבה שיבא ללמוד לפני ר"י? אבל כבר בארנו שרבה חי ששים שנה והיה באמת בפטירת ר"י קרוב לשלשים שנה, וזה ברור.

והחכם גרעין בח"ב צד 330 יאמר שר"י נולד תקיב לשטרות ונפטר תקצא היינו שחי אך עם' שנה. ובמבוא הירושלמי ערך ר' יוחנן יאמר שמת ר' יוחנן בן פ' שנים שנת תקן לשטרות וכן מביא שם בהוספות שר"י לא האריך יותר מן פ' שנים ואומר שכן כותב רש"ג באגרתו ושגנה יצאה מעטו שמעולם לא כתב כן רש"ג.

ובמבוא המשנה צד 28 יאמר שרבי נפטר קך שנה אחר החורבן היינו תקב לשטרות. וכן יאמר שם צד 203. ולפי חשבונו שר"י חי אך פ' שנה ונפטר תקן לשטרות א"כ נולד ר"י שמונה שנה אחר פטירת רבי וזה ללא אמת כמפורש בגמרא שר"י היה תלמידו דרבי.

ובחגיגה מו: יסופר כשנפטר ר"י פסק קיטרא מקבריה דאחר ופתח עליה ההוא ספדנא ואמר אפילו שומר הפתח לא עמד לפניך רבינו. ובמ"ק כה: שר' יצחק בן אלעזר ור' אמי יתבי שבעה ושלשים אחר רבם הקדוש. וכן הספירו ר"א בן

אביו ואמו ביום הולדו. וזה ידוע שר"י האריך ימים יותר ממאה שנה וכאשר נבאר א"כ איך היה לר"ל ינוקא ואיך באה אחותו לבקש ממנו שירחם על היתומים. אך בלי שים ספק שבב"ס פה. תחת אחרתיה צ"ל אתרתיה, ובאמת אחות ר"י כבר מתה ור"ל נשא אשה אחרת אשה צעירה וילדה לו בנים, וכשנפטר ר"ל הניח בנים קטנים יתומים. וכן מצאתי בדק"ס מביא סכ"י „אתאי דביתיהו" אבל אין אנו צריכין לזה ואך נחתך רגל הת"ו ונעשה עי"ו חי"ת וזה ברור.

וכפי שנראה מירושלמי מגילה פ"א דה"א שר"י חי אחר ר"ל ג' שנים ומחצה שאמרו שם שר"י לא הלך לבית ועדא ג' שנים ומחצה (וזה מתוך הענין שמת ר"ל) ואו היה הריש בשיבה ר' אלעזר, וחמי ר"א כהלמא למחר סיני ירד וכן היה שבא ר"י ודרש להם.

שנות חייו הארוכים.

כאשר כבר אמרנו לעיל שר"י נולד לערך ת"ץ לשטרות, וישיבתו יסד לערך תקלס לשטרות כשהיה קרוב לחמשים. ורבינו שרירא נאון באגרתו ח"ג פ"ב יעיד שר"י נפטר בשני דר"ה ואמרינן שמלך ר"י פ' שנה, ובשנת תקן מת ר' יוחנן. וכבר האריך בזה הגאון בעל דוה"ר ששני מעותים קטנים נפלו בדברי רבינו, (א) שאי אפשר בשום אופן לומר שמלך שמונים שנה יען כי אז היה בחיים ר"י נשיאה הראשון וכל חברי התנאים וגם רב היה אז בא"י כי רב הלך לבלב בשנת תקל לשטרות, ואך צ"ל תחת פ' שנה ס' שנה וכן צ"ל שנפטר תקצט ונשמט הטי"ת במ"ס. וזה כמש מכון מיום שיסד ישיבתו בשנת תקלס יג' שנים קודם פטירת רבו ר' אישעיה כאשר בארנו לעיל, עד תקצט והם ששים שנה. וזה בנות ר' אמי שאמר ב"ב קסח. וכי מאחד

ר' יוחנן בן ארזא.

היה כדור הראשון לאמוראי א"י כע"ו נח. שפ"א ישב לשתות יין עם ר' יוסי בן נהוראי אתא ההוא נכרא אמרו ליה תא אשקינן, לבתר דרמא לכסא איגלאי מלתא דעכ"ום הוא, חד אסר אפילו בהנאה וחד שרי אפילו בשתייה, ארי"ל כל מאן דאסר שפיר אסר וכו'. ויודע שריב"ל היה מאמוראי דור הראשון.

יוחנן בן בנ בנ. (תנא).

בשם זה נזכר אך פ"א בקידושין י: וכבר שלח יוחנן בן בנ בנ אצל ר' יהודה בן בתירה לנציבין שמעתי עליך — שלח לו ואתה אי אתה אומר כן מוחזקני כך שאתה בקי בחדרי תורה וכו'. ובירושלמי כתובות פ"ה ה"ד המאמר הזה ושם נזכר בשם רבי יוחנן בן בנ בנ, ובכל מקום נזכר אך בשם בן בנ בנ כאבות ספ"ה בן בנ בנ אומר הפוך בה והפוך בה דכולה בה. ובעירובין כז: בבקר מלמד שלוקחין בשר ע"ג עורו א"ד יוחנן מאן דמתרגם לי בבקר אליבא דבן בנ בנ מובילנא וכו'.

ובפסחים צו. בן בנ בנ אומר מנין לתמיד שמעון ביקור. וב"ק כז: אמר אל תכנס לחצר חבירך ליטול את שלך שלא ברשות. ובכורות יב. אמר נאמר כאן וכו'.

ודעת התוס' בהגיגה ט: ד"ה בר שיש מפרשים שהיה גר ולכן נקרא בן בנ בנ כלומר בן אברהם שנתוסף בשמו ה', ובתו"י"ט באבות שם כתביען שלא האריך ימים.

ובסנה"ד כתב שהיה בזמן ר' יהושע, וכונתו יען שמצינו בעדיות פ"ח מ"ג העיד ר' יהושע ור' יהודה בן בתירה, ויוחנן בן בנ בנ שלח לריב"ב לכן היה בל"ס בזמן ר' יהושע.

פרת לגרסת ע"י דק"ס שם, ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ז שר' יסא הורי לשלול וכו'. ודורו קראו עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה כזו יבזו לו כדמובא בפסקתא דר"ב קעמ. וכן מובא ביוק"ר רפ"ל.

ור' אלעזר תלמידו ישב על כסאו אחריו, אך לא האריך ימים כדמובא באגרת דרש"ג ח"ג פ"ב ששניהם נפטרו בשנה אחת, ור' אמי ישב על כסאו.

ר' יוחנן אחזה דכר בריה דרבינא.

נזכר שבת צד. הקשה לר"נ בר יצחק.

ר' יוחנן אחזה דרב ספרא.

נזכר בירושלמי חגיגה פ"א ה"ו התיב על דברי ר' יוסי (הביתו דר' יונה).

יוחנן אחי ר' שמעון בן יהוצדק הבהן.

נזכר שמחות פ"ד ה"יא כשמת ר' שמעון אחיו בא מן הגליל לטמא לו.

ר' יוחנן איש בקעת בית חורתן.

ערך ר' נחוניא.

יוחנן איש ירושלים.

יוסי בנו מן הזוגות שקבל מאנטיגנוס איש סוכו אבות פ"א מ"ה.

ר' יוחנן בן אליקים.

בן מובא ביוחסין. ונזכר ב"ק קיז: בדפוס פיזרו. והיה חבירו דר' אלעזר, וגרסא שלנו ר' שמעון בן אליקים.

יוחנן בן אלעאי.

נזכר סוכה כז: מעשה בר' אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן בן אלעאי בקיסרי ואמרי לה בקיסרין.

ר' יוחנן בן אלעזר.

בפסחים נא. אמר רבב"ח סח לי ר' יוחנן בן אלעזר פ"א נכנסתי אחר ר' שמעון בר' יוסי בן לקוניא וכו', אבל בשבת מט: הגרסא ר' יונתן.

על ר' ישמעאל ר"מ ור"ב. ופסחים למ.
חולק עם ר' יהודה.

וכן נזכר כתובות כח; ושם מט. אומר
חיבה לזון את הבנות לאחר מיתת אביהן.
וחולק עם ר"מ ור' יהודה. ובגדה מז. אלו
הן סימני בגדות ראבר"צא — ריבב"א
משיכסיף ראש החוטם — ר' יוסי אימר
וב'.

וב"ר פ"ד לח שמוסיף אף הסירוס, אבל
בסנהדרין נז. המאמר ע"ש ר' חידקא.
ונשאר לנו ממנו מאמרו היקר אבות
פ"ד מ"ד כל המחלל ש"ש באתר נפרעין
ממנו בגלוי אחד שונג ואחד מויד בחילול
השם.

והשאיר אחריו בן חכם בשם ר' ישמעאל
כברכות נט. ומה שמצינו ר"ה לב. ירד
ר' יוחנן בן ברוקה לפני רש"ב וצ"ל ר'
ישמעאל בנו של ר"ב וכן הוא בירושלמי
שם. ובספרא אמר"קעו איתא במעות ר'
שמעון בנו של ר"ב וצ"ל ר' ישמעאל.

ר' יוחנן בן ברכיה.

כן מביא היוחסין ממס' ספירים, ולא
נמצא במס' ספירים שלנו.

יוחנן בן בתירא. (תנא).

נזכר זכחים סג. אבל גרסת דק"ם
ושיטה מקובצת, וכן היא במנחות ח: ר'
יהודה בן בתירה.

ובמנחות מא: אמר, וכבר עלו זקני
ב"ש וב"ה לעליית יוחנן בן בתירא,
וגרסת שיטה מקובצת יונתן וכן היא
בספרי שלח.

ר' יוחנן בן גודגדא. (תנא דמתניתין).

הוא היה לוי ושימש בב"המק שהיה
ממנה על נעילת שערים כתוספתא שקלים
פ"ב. ובערכין יא: מעשה כר"י בן חנניה
שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל ר' יוחנן
ב"ג א"ל בני חוזר לאחוריק וכו'.
והיה חסיד גדול בדמוא במשנה חגיגה

ר' יוחנן בן ברוקא. (תנא דמתניתין).

הוא היה תלמידו הגדול דר' יהושע
כמפורש חגיגה ג. מעשה בר' יוחנן בן ברוקא
ור"א חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע
בפקיעין — א"ל תלמידך אנו ומימך אנו
שותין — שבת של רא"ב בע היתה.
ובירושלמי שם, ובתוספתא סימא פ"ז
שהלכו מיבנה ללוד, ובתוספתא תרומות
פ"ו א"ר ישמעאל בנו שר"י בן ברוקה
מעשה שהלך [אנא] ריבב"א אצל ר' יוחנן
בן נורי לבית שערים, ובירושלמי תרומות
פ"ח סה"ג איתא להיפוך והוא מ"ס.

הלכותיו במשנה.

בעירובין פ"ח מ"ב בענין שיעור עירוב
תחומין חולק עם ר"מ, ר' יהודה וריבב"א
מכבר בפנידון מד' סאין בסלע, ור"ש,
ושם פ"ו מ"ט חולק עם ר' יהודה ברין
שרץ שנמצא במקדש ואומר שכהן מוציא
בהמיינו שלא לשהות את המומאה, ונזכר
קודם ר' יהודה.

ופסחים פ"ז מ"ט אומר אף זה ישרף
מיד.

ובסוכה פ"ד מ"ו אומר חריות של דקל
היו מביאין.

יבמות פ"ו מ"ו שסיבר שגם אשה
מצווה על פו"ר.

ובתובות פ"ב מ"א אימר אף חלוק
קליות ראייה (שהיתה בחולה נשנא).

וב"ק פ"ו מ"ב אימר נאמנת אשה או
קמן לומר מכאן יצא נחיל זה וכו'.

וב"ב פ"ח מ"ה אם אמר על מי שראוי
ליורשו דבריו קיימין.

ושבועות פ"ז מ"ו אפילו נולד הבן
לאחר מיתת אביו ה"ז נשבע ונוטל.

ובבבורות פ"ה מ"ו הירוש את אשתו
יחזיר לבני משפחה. וחולק על ר"מ.

ובבב"א נזכר שבת כג. ושם ר'
ישמעאל בן ברוקה אומר (וצ"ל ר' יוחנן ב"ב)

אין מדליקין אלא ביוצא מן הפרי וחולק

ספ"כו אומר, האומר אין הלכה נכראת (או נראית) אין לו חלק לעולם הבא. ואמר שם אל תרחק עצמך ממדה שאין לה קצבה וממלאכה שאין לה גמירא, ואמר שם משל נאה ע"ו.

ר' יוחנן בן החורני. (תנא דמתניתין).

בסוכה פ"ה מ"ו שב"ה אמרו לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר' יוחנן בן החורני ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורוכו בסוכה ושולחנו בתוך הבית וכו'. ובמשנה שנגמרא גרם בן החורנית.

ובתיספתא סוכה פ"ב אמר ר"א בר' צדוק כשהייתי למד תורה אצל ר' יוחנן בן החרבית (ובתוספתא צוקמנדל בן החורוניות) וראיתיו שאוכל פתו חריבה שהיו שני בצורות באתי ואמרתי לאבא אמר לי הולך לו זתים, והולכתי לו זתים נטלן ונסתכל בהן — א"ל איני אוכל זתים, באתי וא"ל לאבא, א"ל לך וא"ל חבית מנוקבת היתה — כדברי ב"ה להודיעך כח שאוכל חולין בטהרה שאע"פ שמתלמידו ב"ש היה לא היה נוהג אלא כדברי ב"ה, ומובא המעשה ביבמות טו: ושם ר' יוחנן החורני. ובספר מבוא המשנה יאמר שקאי על ר' צדוק שהוא היה תלמיד שמאי, ולא צדק בזה.

ר' יוחנן בן המשולם.

בגיטין סב. העיר ר' יוסי בן המשולם משום אחיו ר' יוחנן שאמר משום ר"א חסמא, ובתוספתא דמאי רפ"ג ופ"ו גרם משום ר' נתן אחיו.

רבן יוחנן בן זכאי.

המלאך הגואל הזה אשר נשלח לנו ממרום בדמות איש, כפי הנראה נולד בירושלים בימי מלוכת אנטיגנוס בן אריסטובלוס או מעט קודם לו, והוא ע"פ מה שאמרו ר"ה לא: וספרי ברכה ס"לו שרבן יב"ו חי ק"ך שנה, וכאשר נבאר

שחי

ספ"ב יוחנן בן גודגא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו והיתה מטפתו מדרם לחמאת.

ונזכר גיטין פ"ה כ"ב שהעיר ר' דברים על החרשת — ועל קמנה — ועל המריש — ועל חמאת הגזולה — מפני תקון המזבח. והמשנה נשנית גם בעדות ספ"א ושם ר' נחוניא בן גודגא, אבל במתניתא דבני מערבא גורם ר' יוחנן ב"ג, וכן הוא ביבמות פ"ד מ"ב.

ונזכר בכרייתא חולין נה: וכבר העיד אלעזר ספרא ויוחנן בן גודגא על הגלודה שפסולה.

ובחוריות י. א"ל ר' יהושע לר"ג המה על שני תלמידים שיש לך ר"א חסמא ור' יוחנן בן גודגא, והוא מ"ס וצ"ל ר' יוחנן בן נורי כדמובא בספרי דברים פסוק כו.

ובירושלמי תרומות רפ"א שבניו היו כולן חרשין וכל פהרות שבירושלים היו נעשין על גביהן. וסוה אנו רואין שגם בניו היו גדולים עוד קודם החורבן, א"כ לפלא מה שמצינו בחגיגה ג. הנהו תרי אילמי דהוי בשבטותיה דרבי בני בריתיה דר' יוחנן בן גודגא ואמרי לה בני אחתיה דר' יוחנן [בן גודגא, דק"ס] דכל אימת דהיה עייל רבי לב"מד הוו עיילי ייתבי קמיה, ובל"ס היה כתוב רבי והוא ר' יהושע.

ר' יוחנן בן דהבאי. (תנא דברייתא).

היה תלמידו דר' יהודה בן תימא כסנהדרין ד: שאמר משמו שסומא באחת מעיניו פטור מן הראייה, והמאמר מובא בחגיגה ב. וערכין ב: ושם סהם ר' יהודה אך בדק"ס גרם ר"י בן תימא. ובמנחות טב: חולק עם ר' תנינא בן גמליאל בענין תכלת.

ונשאר לנו ממנו מאמר אנדי בגדרים כ. שאמר ד' דברים סחו לי מלא"הש, חיגרין מפני מה היוין וכו'. ובאדר"ג

יו"הכפ. וברכות יו. אמרו עליו שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק.

ובירושלמי ברכות פ"ב ה"ג שלא היו התפלגין ועין מיניה לא בקיץ ולא בחורף. ובמס' ספרים פ"טו אמר בעצמו אם כל הימים יהיו דיו והשמים יריעות לא היו מספיקין לכתוב מה שלמד מרבתי ולא אצל — אלא בשם שזכוב הזה וכו'. (ובילקוט בראשית פ' וישע העתיק שלא בהונג).

וביוחסין וסה"ד מכי אין שיהיה נקרא בשם קופת הרובלין, ושגנה היא כי השבח הזה נאמר מפי רבי על ר"א בן עזריה כאדר"ג פ"ח. ובספרי ברכה חלקו את שניתו לנ' חלקים שארבעים שנה (הראשונים) עסק בפרנסמ"א, וארבעים שנה למד, וארבעים שנה לימד. ובלי שום ספק אין כינת חז"ל לומר שהתחיל ללמוד כשהיה בן ארבעים שנה? כי הלא מפורש שבימי עלומיו כבר היה תלמיד מקשיב להלל הנשיא, אך כונתם שבארבעים שנה הראשונות עסק גם בסחורה להקים פרנסת ב"ב, וכשהגיע לשנות בינה או שם כל מעייניו אך בתורה וקבל תורת רבותיו (כמפורש אבות פ"ב מ"ח שקבל מהלל ומשמאי) להיות כלי מוכשר לעמוד בראש העם ולהציל את התורה מכליון בימים הרעים האלו, כי הוא היה האחרון שקבל מן הזוגות.

הוא ראה בעני עמו מיום הולדתו, בהיותו נער קטן ראה איך העבר האדומי לבד המלוכה בחזקת היד ובשפיכות דמי עמו כמים משך לו' שנה, וביתר שאת אחרי מות הורדוס בימי מלוכת ארכיילוס הרשע כי בימי הורדוס לפחות לא ננע לדעה להלל ושמאי ותלמידיהם. הוא ראה איך נציבו רומי ימיצו לשד עצמות אחיו באין מציל, אבל כבר למד מרבו הקדוש לשאת בדומיה עול הרומאים שמן השמים המליכו אותם, ובפרט שראה

שחי אחר החורבן כעשר שנים, והורדוס מלך קנ' בפני הבית, א"כ בעלות העריץ הגדול על ככא ממלכתו היה אז רי"בו כבן שבע שנים.

מי היו אבותיו או משפחתו לא נודע לנו מאימה, אך ששם אביו היה זכאי, ובעודו בימי עלומיו וכה לישב לרגלי הנשיא הלל כמפורש פסחים ג: הנהו תרי תלמידי דהו יתבי קמיה דהלל וחד מינייהו רבן יוחנן ב"ו — חד אמר מפני מה בוצרין כהרה — אמר מוכסח אני בזה שמורה הוראה בישראל ולא היו ימים מועטין עד שהורה, ובל"ס אמר זאת על רי"בו, כמפורש סוכה כח. ששמונים תלמידים היו להלל — קטן שבכולם רי"בו, ולא הניח (מלמוד מרבו) מקרא, משנה, נמרא, הלכות, ואגדות, דקדוקי תורה, ודקדוקי סיפורים, קלים וחמורים, ג"ש, תקופות, גימטריאות, שיחת מלה"ש, שיחת שדים, שיחת דקלים, משלות כוכבין, משלות שועלים, מעשה מרכבה, הויות דאביי ורבא, ובירושלמי נדרים ספ"ה שפ"א חלה הלל ונכנסו כל תלמידיו לבקרו עמד לו רי"בו כחצר אמר להן היכן הוא הקטן שבכם שהוא אב לחכמה ואב לדורות. ונבואת אמת יצאה מפי רבו הקדוש שזה הקטן יוחנן יהיה רבן של כל ישראל ואב ופטרון לכל העם כילוי.

והוא הרכיש לו את כל המדות הגדולות והיקרות דרבו כמפורש סוכה כח. שמימי לא שח שיחת חולין ולא הלך ד' אמות בלי תורה ובלי תפלגין, ולא קדמו אדם בב"המד ולא ישן בב"המד לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הרבה במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בב"המד ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם, אלא יושב ושינה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר הניע עת לעמוד מב"המד חוץ מע"פ וערבי

שהיו הצדוקים אומרים תירש הבת עם בת הבן (כשוה) נטפל להן רי"בו א"ל שומים מנין זה לכם — ונצדם. ובמגילת תענית מסיים שם וכשנברה יד בית חשמונאי ונצחום ובמלום — עשאוהו יו"ט, והוא ט"ס כי רי"בו לא היה אפילו בנעירותו בימיהם, ובאמת שיך זה לפ"ד כשנבטל ספר גזירות וזה היה בימי החשמונאים.

וכן במג"ת פ"א ומנחות סה. שהבייתוסין אומרין עצרת (צריך להיות) אחר השבת ונצחן רי"בו, וכן מובא במג"ת פ"ח שהיו הצדוקים אומרין שאוכלין מנחת כהמה ונצחן רי"בו.

ובידים פ"ד מ"ו שהיה לו וכוח גדול עם הצדוקים, למה כתבי הקודש מטמאין את הידים. ובמ"ר פ"יט"ח ששאלו עכ"ם אחד טעם אפר הפרה שהוא כמין כשפים והשיב לו ראת מימך אדם שנכנסה בו רוח תזוית א"ל הן, ומה אתם עושין לו? א"ל מביאין עיקרין ומעשנין תחתיו — ישמעו אונך מה שאתה מוצא מפיה, כך רוח הטובאה — לאחר שיצא א"ל תלמידיו רבינו לזה דחית בקנה, לנו מה אתה אומר, א"ל חייכם לא המת מטמא ולא המים מטהרין אלא אמר הק"נה חקה חקקתי גזירה גזרתי.

וכן היה לו תמיד וכוח עם הגמונים ושרים כבכורות ה. ששאלו קונטרסוקוס השר (ובסנהדרין פ"א ה"ד קראו אנטינונים הגמון) בפרמן ליום אתה מוצא כב' אלף וג' מאות ככללן אתה מוצא (אך) כ"ב אלף, אותן ג' מאות להיכן הלכו, א"ל שהיו בכורים ואין בכור מפיקע בכור.

ובירושלמי סנהדרין פ"א כה"ב שאלו אנגטום הגמון כתיב השוד יסקל וגם בעליו יומת (וכי מה עשו הבעלים) א"ל שותף ליסמים כליסמים,

ואל ישיבתו הגדולה התקבצו כל חכמי הדרור, והמבחרים שבהם היו ר' אליעזר

שאינם שולחים יד בבית ישראל פנימה והניחו להם להרביץ תורה ברבים כמפורש בפסחים כו. שרבן יוחנן ב"ז היה יושב בצלו של היכל ודורש כל היום כולו (שרחוב גדול היה ומחויק כ"א הרבה היה דורש שם מפני החמה שאין לך בהמ"ד מחויקן, רש"י).

וקרוב מאוד לומר שבימי נשיאות רבן גמליאל הזקן היה במקום אב"ד, אף שנתבטלו הוונות, יען כי באמת כח זונות כבר נתבטלו מפטירת שמעיה ואבטליון, בי הלל ושמאי היו להם שני בתי מדרשות שזין אף שבכ"המר היה הלל הנשיא ושמאי הא"בר אבל למראה עינים למראה עיני המלוכה לא נשיא היה ולא אב"ד היה אך שני בתים להרביץ תורה כי כח הסנהדרין כבר נוטל מהן עוד טרם עלה הלל לא"י.

וכשהגיע לשנות שיבה אז היה כבר מראשי הדרור בירושלים כיומא לם: שאמרו ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין — ולא היה גר מערבי דולק והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן עד שגער בהן רבן יוחנן ב"ז א"ל היכל היכל מפני מה אתה מבעית עצמך יודע אני כך שסופך עתיד ליחרב, כי באמת התגברו או הצרות למעלה ראש, וכפי הנראה היה זה אחרי מות אנריפוס המלך הכשר, ונציבי רומי מלאו בתיהם זהב ממסחר הכהונה הגדולה שמכרו למי שנתן כסף תועפות למו. ואז התחילו פעם שנית הצדוקים והבייתוסים להתגבר, כי הכהנים הגדולים היו כמעט כולם מבת הצדוקים, וגם הסנהדרין היו מהם, אז ראה והבין רי"בו בעיני שכלו כי קרבו ימי החורבן, ולא ממושלי הרומאים אך מהרסוך ומחרביך מסך יצאו. ואם כי התגבר כארי נגד האויבים הפנימים היותר מסוכנים שרצו להפוך קערה על פיה כמפורש ב"ב קטו: בכ"ד במכת (ובמגילת תענית פ"ה שהיה בכ"ד באב) הבנא לדיננא

דוסא בעירו), ולפי הירושלמי שבת פ"טז ה"ח היה שם ריב"ז יח' שנים, אך לא מצא את המקום טובשר לתורה כדאמרו שם שלא שאלו ממני אלא הרין עובדיא, אמר גליל גליל שנאת התורה כופך לעשות במסיקין.

וכן הוא במשנה שבת פ"טז ס"ו א"ר יהודה מעשה בא לפני רי"בז בערב ואמר וכו', לכן הלך לו לעיר יבנה, ובל"ס התייעץ עם מרעהו הנשיא רבן גמליאל הזקן. ושם מצא את אשר הפץ, ולאם לאם התקבצו שמה מחבמי הדור ובמשך הזמן קבעו להם ב"ד גדול כמפורש סנהדרין פ"א ס"ד אין סמיתין אותו (לזקן סמרא) - ולא בב"ד שביבנה אלא מעלין אותו לב"ד הגדול בירושלים, (זכר"ש) אם נשאלו לב"ד שבלשכת הגזית - ושהה ימים עד שגלתה סנהדרין גדולה ליבנה ועדיין הבית קיים).

אבל רי"בז ותלמידיו הנאמנים נשארו בירושלים כי ידע היטב אשר הוא בחבמתו יציל לפחות הצלה פורתא, וכן היה כי הבריוני גברו בירושלים, וגם כח הסנהדרין בא לידם בסנהדרין פ"ז ס"ב אר"א בר' צדוק מעשה בבית כהן אחת שזנתה והקיפיה חבלי וזמורות ושרפיה א"ל מפני שלא היה ב"ד של אותה שעה בקו, ובסמרא שם נב: אמר רב יוסף ב"ד של צדוקים היה.

וזה היה באמת שנים אחדות קודם החורבן שמרדו במלכות דומי ורסן הממשלה באה לידם. ויסיפר גיטין נו. באריכות איך שהבריוני רצו להלחם עם הרובאים וא"ל רבנן לא מסתייעא מלהא, וכשרצו החכמים לעשות שלום עמהם לא רצו הבריוני ושרפו כל אוצרות התביאה והאוכל עד דהיה כפנא, ורי"בז ראה כי הגיע העת לצאת מתוך המהפכת, ושלח לקרא לאבא סקרא ריש בריוני שהיה בן אחרתו א"ל עד איבת עבדיתו הכי וקטליתו לעלמא בכפנא, א"ל סאי איעביד דאי

אמינא

בן הולקטוס, ר' יהושע בן חנניה, ר' יומי הכהן, ר' שמעון בן נתנאל ור' אלעזר בן ערך כאבות פ"ב ס"ח, ואמר להם צאו וראו איזהו דרך ישרה שידבק בה האדם ואמר ר"א בן ערך לב טוב, וא"ל רבם הקדוש רואה אני את דברי אלעזר ב"ע שבכלל דבריו דכריכם. וכל"ס היו לו כמה מאות תלמידים אך המה היו הסובחרים והגדולים שבהם.

וכן היה ר"ג תלמידו כמבואר בערכו. וכן ר' חנינא בן דוסא היה תלמידו כברכות לד.

ור' נחנינא בן הקנה היה ג"כ מתלמידיו כדמשמע ב"ב ו:.

ובתוספתא פרה פ"י שמעיה איש כפר עותני שאל לרי"בז, וישיבתו גדלה ב"כ עד שדרשו בפתחתא דאיכ"ריב ואת כל בית גדול זה בית מדרש גדול של רבן יב"ז.

ובשלי הארץ ידעו והכירו כי האיש המורם מעם הלזה הוא תלמיד הלל האהב שלום ורודף שלום, וכאשר אמרו ברכות יז. שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק. לכן לא הביטו עליו בעין חשד כי ידעו היטב שאך בתורת ה' חפצו ובעיני המלוכה לא התערב מעולם, לכן הרביץ תורה כראש גלוי באין מהריר,

אבל הוא ראה בחבמתו כי האויב מבפנים מסוכן יותר ממאה נציבים והגמונים, וראה כי רקבון עלתה בהם כי הפריצים והצדוקים התחילו שנית להרים את ראשם ועשו חוזה עם שרי המלוכה לראות און ולא להתכונן, או גמר בדעתו לבנות קן התורה במקום יותר בטוח, במקום ששם לא ישלטו הצדוקים שלמה ויהיה כולו קיודש לה'. אז הלך לתור מקום מנוחה והלך לעיר ערב (היא עיר הסמוכה לצפוני כברכות פ"ד היא דסלקין סמריא מן ערב לצפונין ואמרין כבר שבת ר' חנינא בן

א"ל תרי קמלי מחייבת, חדא דלאו מלכא
 אנא (ובשישמיני יתייבנו את ראשי למך) ותר
 אי מלכא אנא למה לא באת אלי עד
 היום? והשיב לו אם גם אינך מלך אבל
 אתה עתיד להיות מלך, כי קבלה בידינו
 שירושלים לא תפול אלא ביד מלך, ומה
 שלא באתי אליך עד הנה יען שהבריוני
 שבנו לא שבקוני. וכאשר דברו וע"ז בא
 שליח מרומי ובשרו שמת קיסר ויועזר
 המדינה הסכימו להקים אותו לקיסר. ואז
 היה סיים חד מסאני בעא למסיימא
 לאחרינא ולא עייל, בעא למשלפיה לאידך
 לא נפק ונבהל, אך ריב"ז הניח דעתו
 וא"ל שזה נהיה אך משמועה המוכה
 הבאה אליו פתאים.

וימצא מאורחן בעיניו, אז א"ל, השתא
 צריך אני ליסע לרומי לשים כתר המלוכה
 בראשי ואני אשלח ממלא מקומי שר
 צבא אחר, לכן שאל ממני איזה מיכה
 ואני אמלא את דברך. ובאיכ"ר יוספר
 שבקשו שימחול להם ויעלה מעל ירושלים
 וענה לו שזאת לא יוכל עשה ואמר כלום
 אמליכוני בני רומי דנרפי להרא מדינתא?
 אבל בנימין יוספר שלא בקשו כזאת מעולם
 כי רבן יב"ז ידע היטב שאפילו אם ימחול
 הפעם מה תועלת תצמח מזה? כי כ"ז
 שהבריוני מושלים בה אין שום תוחלת
 להשיב כבוד ישראל כבראשונה, וסוף
 סוף ימרדו ברומי ואז אפילו הצלה פורתא
 לא יהיה.

וכאשר בא אליו השעה המוצלחת אשר
 קיסר רומי אמר לו כי יבקש ממנו כל
 מה שלבו חפץ, לא עשה כאשר עשה
 יוסף הכהן אשר קבל נחלאות ממיטוס,
 ולא שאל נחלאות, לא בקש את משרת
 הנשיאות עמרו ועבור בניו אשר באמת
 היה ראוי לאותה אצמלא, לא בקש כסף
 וזהב, אך אז הראה כי הוא באמת מלאך
 שולח ממרום להציל נשמת יעקב סבא,
 נשמת העם כולו, ויבקש מאת הקיסר

לאמר

אמינא להו מידי קמלו לי א"ל חוי לי
 תקנתא לדידי דאיפוק אפשר דהוה הצלה
 פורתא. אז יעצו שיעשה א"ע חולה ואח"כ
 יוציאו קול שמת ותלמידיו ישאו אותו מן
 העיר וכן עשה, ונכנס ר' אליעזר מצד
 אחד ור' יהושע מצד אחר, כי מטו
 לפיתחא בעו הבריונים למרקריה או
 למרחפיה (פן יערים הוא) אמר להו (אנא
 סיקרא) יאמרו רבן דקרו, פתחו לו כבא
 נפק. ויוספר באריכות באיכה רבתי פ"א לא
 כשיצא מן העיר ונתנהו בחד בית עולם,
 נפק למייל בחיילותיו של אספסיאנוס
 א"ר אן הוא מלכא, אזלו וא"ל חד יהודי
 בעי למישאל בשלומך, א"ל יבא.

וניבל לצייר בנפשנו את הפגישה
 הנכבדה הזאת, כפנישת יעקב ועשו,
 ופנישת שמעון הצדיק עם אביר העריצים
 אלכסנדר מקרון. וזה פעם השלישית ששני
 גבורי העולם נפגשו יחד, אבל מה מאוד
 שינו איש מרעהו כרחוק מזרח ממערב.
 מצד אחד עמד איש שחוח יותר ממאה
 שנה, זקנו יורד ע"פ מדותיו אשר תאות
 עו"הו כבר נשכחה מלבו והיה כולו קודש,
 ומעיניו נצצו רשפי שלהבתיה ואהבת
 עמו. ולנגדו עמד עשו במלא מובן המלה,
 איש אשר חבק זרועות עולם בחרבו
 הקשה, איש אשר עשה לו שם עולם
 בלגיוני רומי האדירה, עומד כעת נשען
 על חרבו הנותנת לו כבוד, ומבמי שניהם
 נפגשו יחד.

מה עסקי היה אז מחשבותיהם, אבל
 מה רמו מחשבת רבן יוחנן ב"ז ממחשבת
 הגבור הלזה. להגבור הזה היה כמו משחק
 ילדים כי במה נחשב לו הזקן הזה, אבל
 יעקב סבא לא חת ולא זע ממנו כי במה
 נחשב לו כל חיילי רומי וחיהים הגופנים
 נגד חייו הרוחניים הקדושים והטהורים,
 ושם מבטחו בה' שימצא חן בעיני עשו
 אחיו. וכן היה. וראשית דבורו היה לומר
 לו שלמא עלך מלכא שלמא עלך מלכא,

יהושע באבות דר"ג פ"ד שפ"א היה יוצא מירושלים ור"י הלך אחריו וראה ב"המק חרב, אר"י או לנו ע"ז — א"ל בני אל ירע לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה ואיזה זה גמילות חסדים. ואף שר"י בן בעצמו כששמע שנחרבה ירושלים ונישרף ב"המק קרע בגדיו והיה בוכה וצוּעק וסופר, אבל נחם בזה שעוד לא אבדה תקותנו ותחת מזבח אבנים בנה לנו מזבח שלהבתיה מזבח מלב טהור.

ועבור כל הגדולות שעשה זכה להקרא בשם רבן יוחנן ב"ז, מה שלא זכו אך הנשיאים יוצאי ירך הלל הנשיא.

ובספר דרכי המשנה צד 65 יאמר שבכל נוסחאות המשנה יהברייתא איתא „רב"י יוחנן ב"ז ולא „רב"ן, והוא ללא אמת כי בכ"מ נזכר בשם „רב"ן ואך בסוטה פ"ט מ"ט מ"ט משרבו המנאפים פסקו המים המרים ורבי יוחנן ב"ז הפסיקן שם איתא במשניות בשם רבי יב"ו אבל במתניתא דבני מערבא גם שם גרס „רב"ן וכאשר אמרו בפירוש מנהדרין מאז כי היה למד היה קרו ליה „בן זכאי" כי היה לימד הוה קרו ליה „רב"ן. וכשהיה ביבנה תקן תקנות כר"ה לא:

שהשע תקנות תקן.

(א) שיהו תוקעין (בר"ה שחל להיות בשבת) בכ"מ שיש בו ב"ד.

(ב) שיהא לולב ניטל במדינה כל שבעה זכר למקדש.

(ג) שיהא יום הנף כילו אסור.

(ד) שיהו מקבלין עדות כל היום.

(ה) שלא יהו העדים הולכים אלא למקום הוער.

(ו) שאין הבהנים רשאין לעלות לדוכן בסנדליהן.

(ז) שלא יהו מהללין שבת, אלא על ניכן ותשרי.

(ח) גר שנתנייר בז"ה צריך שיפריש רובע לקינו, וע"ז ארש"בא שר"י בן מננה

עליה

לאמר „תן לי יבנה וחכמיה, ושושילתא רבן גמליאל ורופא לרפאות את ר' צדוק". לב מי לא ירעד מפני קדושת גבור האימה הלזה, האם היה אצל אימה אחרת איש כזה? לשאל משרת הנשיאות בעד זולתו ולא בעדו.

ובאיכ"ר שם יסופר שבקשו שלא יחרב את פילי מערבאה דאולי ללוד והקיסר א"ל אם יש לך איזה קרוב שאתה רוצה להציל מרם שיכנסו האוכלסין. ושלח לר"א ור"י להוציא לר' צדוק ומצאו על פתח השער. וכשבא ר"צ לפני רי"ב קם מפניו, ור' צדוק היה צם ארבעים שנין שלא ליחרב ירושלים וכל מאכלו שהיה מייץ נרונרות וכי הוה אכיל מידי הוה מתחזי אבראי, והקיסר ראה שמפני גל העצמות הוה קם חכם היהודים ומלא פיו שחוק. אך רי"ב השיב לו כי לו היה לנו עוד איש צדיק תמים כמוהו לא היית יכול לכבוש את ירושלים גם אם היה לך אוכלסין כפלים כהיום. וסיפר לו חכמתו כשאוכל חד נימוזו ידרוש אח"כ מאה דרשות. והקיסר שהביט עליהם בעיני פקחא הבין היטב שאם היו כל ישראל חכמים וישרים כמוהם לא היו מורדים מעולם בהם, ולכן נתן לו את שאלתו וצוה שבעיר יבנה לא יגעו לרעה. ור"ג בן ר"ש יצא ממחביאי, וגם נתן לו רופא לרפאות לר' צדוק.

ובזה הציל את שארית ישראל מכליון חרוץ כי תומ"י קבץ כל חכמי התורה למקום אשר מעשי ידיו כוננו מכבר לעיר יבנה אשר משם יצאה התורה והעבודה לכל ישראל, ואם שפך ה' חמתו על העצים והאבנים אבל כלי חסדתו נשארה לנו אשר עי"ז נחיה בנוים, ורומי וכל מלכי הערצנים כבר נאבדו ואינם ואנחנו חיים וקיימים לעד ולעולמי עולמים כהיום הזה.

וזה שאמר רי"ב לתלמידו החביב ר'

עליה ובמלה מפני התקלה.
 (ט) מחלוקת ר"פ ורנ"כו אם הוא כרם רבעי או לשון של זהורית. וכמעט כולם נשנו במשנה ר"ה פ"ד מ"א, ב, ג, ד.
 ונוכר גם במשנה שבת פ"טו, מ"ו, פ"כב מ"ג, שקלים פ"א מ"ד (חולק עם בן בוכרי כשהיו ביבנה), ובסוכה פ"ב מ"ה שהיה ביחד עם ר"ג (חזקן) ור' צדוק. ובתוכות פ"ג מ"ב שנחלקו בני כה"ג עם חנן, וא"ר דוסא בן הרכנים כדבריהם ור"י"כו אמר יפת אמר חנן. ובעדות פ"ח מ"ג אר"ג — שגור ר"י"כו שלא להושיב ב"ד וכו'. וכלים פ"ב מ"ב ר"י"כו אומר חצבים גדולים וכו' (אבל בתוספתא דכלים ב"ק פ"ב גרס ר' נחמיה ורא"ב).

וכתובות טו: כשמצא את בתו של נקדימון בן גוריון מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים אמר אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולמת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרין ביד אומה שפלה, ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן, ובר"ה ית. משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתין בני יח' שנה באו והודיעו את ר"י"כו א"ל שמא ממשפחת עלי אתם — לכו ועסקו בתורה.

ובגמרא, ר"ה כט: כשהתקין שיהיו תוקעין בשבת א"ל בני בתירה נידון א"ל נתקע ואח"כ נידון וכו', ובקידושין כב. ריב"ז היה דורש את המקרא כמין חומר מה נשתנה און — און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים וכו'. וב"ק עט: מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מכגזלן — שזה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה. ואמר שם בא וראה כמה גדול כבוד הבריות וכו'.

ובתוספתא ב"ק פ"ז המשה דברים היה ר"י"כו אומר כמין חומר, א) מפני מה נלו ישראל לבלל — מפני שבית אברהם משם. ב) מפני מה בלוחות הראשונות כתיב והלוחות מעשה אלקים, בשניות והלוחות מעשה משה, ונתן ע"ז משל נפלא. ג) אשר נשיא יחמא, אשרי הדור שהנשיא שלו מכיא חמאת על שגנתו (ומובא על שמו הזריות י.). ד) מה ראתה ברזל ליפסל יותר מכל מיני מתכות מפני שחרב ראויה לעשות הימנו, חרב סימן

ובקה"ר ספ"ד שמעון סיכנא איש עיצה היה חופר בורות שיחין ומערות בירושלים אמר לרי"כו אני גדול ממך — וקרא עליו פסוק זה וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח וכו'.

ותלמידיו היקרים לא עזבוהו כמו רגע והיו הולכין תמיד אחריו כחגיגה יד: מעשה ברי"כו — ור"א בן ערך מחמר אחריו א"ל רבי שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה — וכן ר' יהושע הרצה במעשה מרכבה לפניו — ורי"כו קרא לתלמידיו בני כב"ב י, ואמר שם כשם שחמאת מכפרת על ישראל כך צדקה מכפרת על העכו"ם. וכן כתובות טו: שהלמידיו היו מהלכין אחריו.

וכפי הנראה שאע"פ שבית הוער הית ביבנה וכל התקנות הנקראת על שמו כולם ביבנה נתקן אבל דירתו הפרטית היתה בעיר ברור חיל וגם שם הרביץ תורה, וקרוב מאוד לומר שמפני זקנותו הגדולה לא היה יכול לדור בעיר גדולה.

כיבנה, וזה שאמרו מנהדרין לב: אחר רבן יוחנן ב"ז לברור חיל. וכן מצינו בתוספתא דמאי דפ"ג ומעשרות פ"ב מעשה שהלך ר' יהושע אחר ריב"ז לברור חיל.

ובספר דרכי המשנה צד 66 יאמר שהוא הוספה מאיזה תלמיד יען שבסנהדרין שם יאמר מקודם אחר ר' אליעזר ללוד ואח"כ יאמר אחר רי"ב וכו'. וזה ללא אמת כי בספרי שופטים איתא כהונן תחלה רי"ב וואח"כ ר"א, וזה כמו שאמרנו. וכן הוא מפורש קה"ר פ"רו שב"ו שהיה רי"ב קיים היו יושבין לפניו, כשנפטר הלכו ליבנה.

אם היה רי"ב כהן אם לא.

דעת רש"י בשבת לה. שהיה כהן והוא מתוספתא פרה פ"ג ואהלות פ"ט, וכפרי ר"פ הקת ששאלו אותו תלמידיו באיזו כלים פרה נעשית א"ל בכנדי זהב א"ל והלא למדתנו רבינו בכנדי לבן? א"ל אם מה שראי עיני ומה ששרתו ידי שכחתי וכו', וכן כתב הרמ"ם בהקדמתו לזרעים, אבל דעת התוס' מנחות כא: ד"ה שהכהנים שלא היה כהן ומה שאמר מה ששרתו ידיו זה היה אך ע"פ הוראתו עכ"ל, ומה שלא קא חשיב בפרה פ"ג מ"ה שרי"ב עשה פרה, קרוב מאוד לומר שפרה האחרונה שעשה ישמעאל בן פיאבי שהיה בומן אנריפוס השני כמבואר ביוסיפין או היה רי"ב האב"ד והיא נעשית ע"י ובהוראתו. והנאון יעב"ץ הקשה ע"ז ואישתמימתייה שרי"ב חו ק"ך שנה והיה תלמידו של הלל ושמאי.

קורותיו הפרטים מצינו שכן אחר מה לו בחייו באדר"ג כפ"ד, ופ"א חלה בנו ושלח לרה"ב שיתפלל עליו א"ל אשתו האם היא גדול ממך? והשיב לה אני כשר לפני המלך והוא כעבד לפני המלך.

וכן היה לו בן גדול בתורה בשם ר' יהודה כנדה טו,

אריכות ימיו ופמירתו.

הנה דעת התוס' שבת נד: ד"ה הוה, שימי נשיאות רי"ב היה שנה או שנתיים לאחר החורבן, אבל אין כונתם לומר שכן היה להם נקבלה כי מנין לנו זאת? אך כונתם לומר שהיה לכל הפחות נשיא ביבנה אחר החורבן בשתי שנים, ואפשר שהיה יותר, וכן הוא דעת כל חכמי האחרונים שחי אחר החורבן קרוב לעשר שנים כדמוכח מתקנותיו המרובות שהקן ביבנה, וכן משמע ממה שאמרו ר"ה כמ: פ"א חל ר"ה להיות בשבת — א"ל רי"ב לבני בתירה נתקע א"ל גרון א"ל נתקע ואח"כ גידון וכו', ומהו אנו רואין שעברו כמה שנים בהיותו ביבנה ועדיין לא תקן שיהיו תוקעין בשבת ואך או כשאיירע ד"ו אז תקן זאת.

והאיש הקרוש הוה אחרי הקריבו למזבח אהבת עמו את כל ימי חייו ואשר זכה לראות פרי עמלו ואשר החזיר עטרת הסנהדרין לכחה, כשהגיע זמנו לפטר מן העולם יסיפר ברכות כח: כשחלה רי"ב נכנסו תלמידיו לבקרו ביון שראה אותם התחיל לככות א"ל תלמידיו, נר ישראל, עמוד הימיני פטיש החוק מ"ם אתה ביכה, א"ל אילו לפני מלך ב"ד היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם — ואני יכול לפייסו בדברים ולשחרו במטמן אעפ"כ הייתי ביכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מ"ה שהוא חי וקיים — שאם כועס עלי כעסו כעס עולם — ולא אבכה? א"ל רבינו ברבנו א"ל יה"ר שתתא כורא שמים עליכם כמורא ב"ד. ותלמידיו לא הבינו דבריו העמוקים ושאלו לו עד כאן? (והו לא) אמר להם ולוא, תדעו כשארם עיבר עבירה אימר שלא יראני אדם.

כדברי בן עזאי.

ר' יוחנן בנו של ר' יהושע בן קרחה.
נזכר ספרא ריש אחרי בהלכה.

ר' יוחנן בן יישוע.

בירושלמי יבמות פ"ז סה"ו א"ר מתניה
מלקית למחורה ושמעית ר' יוחנן ור'
ישמעאל בני יישוע וכו', ואולי נפל איזה
מ"ם.

ר' יוחנן בר' יודן דמן גלילא.

נזכר תנחומא הישן אחרי, אבל בויק"ר
פ"ב ד' ותנחומא אהריד איתא ר' יודן
דמן גלילא, ושם בהערה נ' ישער הרר"ש
כצדק שמדפיס אחד כתב תחת ר' יודן
ר' יוחנן, ובא השני וכתב ב' נוסחאות,
ובדפוס כאנטובא עשה מזה המדפיס ר'
יוחנן בר' יודן,

ר' יוחנן בנו של ר' יוסי בן קיסמא.

נזכר מדרש תהלים פ"קידה. שדרש
אליעזר בנמטרויא שי"ח ומה שאך עבדו
אליעזר היה עם אברהם כשנלחם עם
המלכים, ובמר' תהלים הישן הסר תיבת
בן קיסמא.

ר' יוחנן בר' יוסף. ערך ר' יונתן בר
יוסף.

ר' יוחנן בר' יצחק.

נזכר ילקוט שמואל רמז קיח, כן מובא
באוצר ישראל, ולא נמצא בילקוט שלנו.

ר' יוחנן בן לוי.

נזכר בר' פ"ג יג"ט, ובל"ם צ"ל ר'
יהושע ב"ל.

ר' יוחנן בר בולדא. ערך ר' חנן בר
מילדא.

ר' יוחנן בר מריה — מריא — מדיא.

היה בזמן ר' מנא כירושלמי פסחים
פ"ה ה"ו. ר' מנא אמר זריקה כעין
שפיכה, ר' חנניה אמר — א"ר יוחנן בר
מדיא קרא מסייע ליה לר' חנניה, ובפאה

רפ"א ב :

ועליו נזכר לומר ויוחנן רבינו בן מאה
ועשרים שנה לא כהתה עינו ולא נסתרה
בינתו עד רגע האחרון, ובשעת פטירתו
א"ל פנו כלים מפני המומאה והבינו כסא
לחוקיהו מלך יהודה שבא (אלי ללוותי),
ובסישה פ"ט מ"ט משמת רבן יוחנן בן
זכאי בטלה זיו החכמה, ונתקיימה נבואת
הלל רבו הקדוש שאמר עליו שהוא אב
לתורה ואב לחכמה.

ואף שר"י ב"ו נפטר והלך לו אבל תורתו
נשארה חיה בפי תלמידיו הגדולים שהאירו
עולמו של ישראל בתורתם ובחכמתם
וכל אחד מתלמידיו ירש איזה מדה טובה
מינו כמבואר בערכם,

וכן מצינו שהשאיר אחריו בית מדרש
בעירובין יב. תא רבה בר מרין גדמי
רבן יוחנן ב"ו ופירש"י ברייתא שנסדרה
בכ"מ כעין תוספתא.

וכן מצינו מאמריו היקרים בפי האמוראים
האחרונים כשקיים פ"ב סה"ג ר' יהושע
הכתן בר' נחמיה בשמי, וב"ר פ"ג יג"ו ר'
יודן בשמי.

ר' יוחנן בר' חנינא.

נזכר מנהדרין לח: דרש יב' שעות היו
היום, שעה ראשונה הוצבר עפרו וכו',
ונרסת דק"ם ר' חמא בר' חנינא או ר'
אחא בר' חנינא.

ר' יוחנן בר' יאשיה.

נזכר במבטלה משפטים פ"ב, אך הוא
מ"ם וצ"ל ר' אחי בר' יאשיה, וכן הוא
בילקוט שם.

יוחנן בן יהונתן אריה דמכפר שיחיא.

נזכר יבמות קכב: שהעיד לפני ר'
טרפין על אחד שנהרג ור"ם השיא ע"י
את האשה, ואמרו שם מעשה באדם אחד
משמע שלא היה מת"ח.

ר' יוחנן בן יהושע בן חמוי של ר'
קייבא.

נזכר במשנה ידים פ"ג מ"ה שאמר

הבית והכיר עוד את ר"ג הזקן כשבת קטן. והיא נחשב כמעט לדור רי"בז אך היה גם בדור ר"ג, אבל רי"בז נחשב לדור ר"ע ורא"בע, וכאשר נבאר. וכן מצינו שאמר בשם ר' אליעזר הגדול כקירושין למי, והיספתא כלים ב"ק פ"ו ות"כ שמיני פ"ד קל ארי"בז אמרתי לו לר"א אם הצילו אהלים וכו'.

ויש שרוצים לומר שהיה תלמיד ר"ג ומביאין ראיה מערכין טו. שארי"בז מעיד אני עלי ש"זא שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי שהיתי קובל עליו לפני ר"ג כריבוי. אבל אין שום ראיה מזה שהיה תלמידו, ואך יען שר"ג היה הנשיא ונהג נשיאותו ברמה לכן היו כל חכמי הדור נכנעין תחתיו וכאשר נבאר עוד.

הוא למד תורה מתוך עוני היותר גדול כמפורש בירושלמי רפ"ח דפאה שהיה יוצא עם הנמושות וכוניא פרנסתו של כל השנה, ובספרי דברי-סמו כשהיה ר' יהושע עם ר"ג בספינה א"ל ר"ג כל כך יש בידך ואתה עולה בספינה, א"ל ר' יהושע עד שאתה תמה עלי תמה על שני תלמידים שיש לך ביבשה ר"א חסמא ור' יוחנן בן נורי שיודעין לשער כמה מפות בים ואין להם פת לאכול ולא בנדר ללביש. נתן דעתו להושיבם בראש וכושעלה מינה אותם לאיזה שררה. ובהוריות י. מוכא בטעות ר' יוחנן בן גודגדא, וכבר בארנו בערכו שר"י בן גודגדא היה כבה זקן הדור בזמן הבית, וצ"ל כמו בספרי. וכן מה שאמר ר' יהושע עליהם שני תלמידים שיש לך, זה נ"ב יען שכולם היו כפיפין תחתיו, אבל באמת היו כולם גדולי הדור או כר"ה פ"ב מ"ח מעשה שבאי שנים ואמרו ראינהו שחרית במזרח וערבית במערב ארי"בז עדי שקר הם, כשבאי ליבנה קבלו ר"ג.

וכן היה כהבר לר' יהושע כעירובין טא. שלאחר פטירתו של ר"ג נכנס ר'

רפ"א"ב: אמר בשם ר' יוחנן, ופסחים פ"ו. ה"יב אמר בשם ר' פנחס. ונוכר תרומות רפ"א, בכורים פ"ג ה"ד, שבת פ"ג סה"א, עירובין פ"ו ה"א, מנילה פ"א ה"יב, סנהדרין ז"ו ה"מ, ב"ר פ"יג"ה, ויק"ר פ"ככ"ט. והיה בקי בחשבון העיבור כע"ז פ"א סה"א.

ר' יוחנן בן מתאי.

נוכר במשנה ב"מ פ"ו מ"א מעשה כר' יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא ושכור לנו פיעלים, הלך ופסק להם מזונות, וכשבא אצל אביו א"ל בני, אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמקן שהן בני אברהם י"ו, אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם ע"מ שאין לכם עלי אלא פת וקמנית בלבך, ומשמע שם שהיה קידם רש"בז.

ר' יוחנן בר נחמן.

נוכר הנחומא וירא"ח ר' יהודה הלוי בר שלום בשמו, ובתנחומא הישן גרס ר' יהודה בר' סימון.

ר' יוחנן בן נורי. (תנא דמסנה).

הוא היה גדול הדור בישיבת יבנה. ממי קבל תורתו מצינו ב"ק ע. שאמר ר' יוסי כשהלך אבא חלפתא אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה ואמרו לה רי"בז אצל אבא חלפתא, וא"כ היה ספק להם מי היה הרב ומי התלמיד, אבל בתוספתא מצינו כמה פעמים כלשון האחרון, כתוספתא מע"ש פ"א א"ר יוסי בא רי"בז אצל [אבא] חלפתא א"ל חלת הריע — א"ל אף אני אומר כן אלא שעקיבא וכו'. ושם ב"ב פ"ב א"ר יוסי בא רי"בז אצל אבא חלפתא א"ל הרי שהחזיק — א"ל אף אני אומר כן אלא שעקיבא וכו'. וכן הוא שם אהלות פ"ה וכלים פ"יא מ"ד. והכברא כן הוא כי ר' חלפתא היה בזמן

שהאר המינים מצטרפין וע"ן, חלה פ"ד מ"ב.
 מי שישן בדרך — יש לו אלפים אמה לכל רוח (ומזה שהפצי הפקר קננין שכיחה) ור' אליעזר חולק עליו, עירובין פ"ד מ"ה.
 וכי מה איכפת להן לעכברין והלא אוכלת בין מהרבה בין מקימעא, ב"מ פ"ג מ"ו.
 ח' שרצים יש להן עורות, חולין פ"ט מ"ב.
 הבא על חמותו חייב עליה ג', כריתות פ"ג מ"ו.
 עצם כשעורה שנחלק מהור, אהלות פ"ב מ"ו.
 אבן הברד כמים (לענין מקוה), מקואות רפ"ו.
 הכל הולך אחר המראה, שם מ"ה.
 ובגמרא בכריתא שבת כו, עמד רי"ב על רגליו (נגד ר"ט ור' ישמעאל) ואמר מה יעשו אנשי בכל שאין להם שמן שומשמן, ופסחים קיד: אורז מין דגן, ובסנהדרין פד, זר ששימש במקדש בחנק.
 מקומו הקבוע.
 הנה אע"פ שבל"ס לקח חלק גדול בישיבת יבנה כאשר הכאנו לעיל אבל מושבו הפרטי היה בעיר נגנינר כירושלמי כלאים פ"ד ה"ה ופ"ו ה"ד מעשה שהלך רי"ב אצל רי"ב לנגנינר, ובסוכה פ"א ה"א גרס לנגנינר, ובעירובין פ"א ה"ט לנגנינר, ובכלאים פ"ו ה"ד מצינו רי"ב שרף כלאי הכרם בנגנינר.
 ודעת מבוא המשנה צד 125 שמקומו היה בבית שערים כדמצינו בתוספתא תרומות פ"ו א"ד ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מעשה שהלך ר"י בן ברוקה (אבא) אצל רי"ב בבית שערים, וכירושלמי תרומות פ"ח סה"ג איתא להיפוך שאמר מעשה שירד רי"ב אצל ר"י בן ברוקה אבא לבית שריין, ויותר

נראה

יהושע להפך דבריו של ר"ג עמד רי"ב על רגליו ואמר תוי אנא דבתר רישא גופא אזיל — יהושע, אין שומעין לך, ובאהלות פ"ד ה"ג חולק עם ר' יהושע, ומה שמצינו עירובין י: שא"ל ר"י לר"ל לא כך היה המעשה שהלך ר' יהושע אצל רי"ב ללמוד תורה — ואמר לו רבי, הוא מ"ס רצ"ל ר' יהושע בן קרח וכן הוא כפודש בירושלמי כלאים פ"ד ה"ב וסוכה פ"א ה"ד וכן הוא גרסת רבינו חננאל.
 וקשה מאוד להבין דברי התוס' בגזיר סה, שרי"ב אמר משום בן עזאי.
 חכירו הגדול והאהוב היה ר' עקיבא כערכין טו: שאמר רי"ב הרבה פעמים לקח עקיבא ע"י — וכ"ש שהוספתו בו אהבה, ורוב מחלקותו במשנה היה עם ר"ע וכמה פעמים פא"פ כר"ה פ"ד מ"ה, עריות ספ"ב, בכורות פ"ו מ"ו, תמורה רפ"א, כלים פ"ו מ"ה, מ"ו, פ"ל מ"ב, אהלות פ"ב מ"ו, נגעים רפ"ו, פ"ד מ"י, עוקצין פ"ג מ"ה, מ"ו.
 וכן בגמרא בכריתא, חולקין פא"פ כפסחים לב, גיטין פ"ט, בכורות מ, וביומא לת, יספר רי"ב פ"א מצאתי זקן אחד ומגילת סממנים בידו — כשבאתי וסתתי דברי לפני ר"ע וכו'.
 ובתוספתא כלים ב"ב רפ"ב א"ר יוסי מעשה בר' זקנים שהיו יושבין אצל רא"ב עם חרש בציפורי, ר' חוצפית המתורגמן ור' ישבב, ור' חלפתא ורי"ב, ובתוספתא צוקרמנדל גרס א"ר יהושע ובל"ס הוא ר"י בן קרח, ובר"ש שם נפל מ"ס.
 הלכותיו במשנה.
 ר' יוחנן בן נורי נזכר לו פעמים במשנה, והלכותיו המפורסמות המה, חכד אוסרת ואינה נאסרת מפני שהיא פולטת ואינה בולעת, תרומות פ"ו מ"א.

כדמשמע יבמות טו. שאמר בואו ונתקן להן לצרות — לא הספיקו לנמור את הדבר עד שנמרפה השעה, ומה שאמרו שם אמר לו רש"בג מה נעשה להם לצרות הראשונות, הוא מ"ס וצ"ל כדמוכא בתוספתא יבמות פ"א אמר רש"בג. ובאדר"ג ספ"מ אמרו הוואה רי"בג בחלום יצפה ליראת חטא.

יוחנן בן נרבאי.

כה"ג בבית שני. בפסחים נז. אמרו עליו שהיה רעבתן וכל ימיו לא נמצא נותר במקדש.

ר' יוחנן בר' סימון.

נזכר ילקוט שהש"ר רמו תתקפ"ב, והוא מ"ס וצ"ל ר' יהודה בר"ם כדמוכא המאמר בשהש"ר פ"א"ו.

ר' יוחנן בן פדיה.

נזכר ילקוט תהלים רמו תש"ק, והוא מ"ס וצ"ל ר' יוחנן בר מריה כדמוכא המאמר בר פ"יגיה.

ר' יוחנן בן פזי. נזכר פסיקתא רבתי פ' פרה ס"ו.

יוחנן בן פנחס.

בשקלים פ"ה מ"א שהיה ממנה בבית שני על החותמות, ובאליהו זוטא פ"טז נזכר יוחנן בן פנחס אומר תבליתא דבבל שינייא — תבליתא דחבלא ימא, ר"ע אוסר אף וכו', ומשמע מזה שהיה קודם ר"ע ואולי היא שהיה במקדש.

ר' יוחנן בר פפא.

נזכר בר פ"מ"הד ור' עזריה אומר איסר בשמי. וכן נזכר שהש"ר פ"בית, ונראה שצ"ל ר' חנינא בר פפא.

ר' יוחנן בן קצרתה.

נזכר שהש"ר פ"ב"ם אמר בשם ר' יונה, והוא מ"ס וצ"ל ר' יצחק בן קצרתה בר"ה פ"א ה"א"ב: ורו"ר פ"ה"ד.

נראה גרסת התוספתא כי כן מצינו בתוספתא סוכה רפ"ב אמר ר' פעם אחת היינו באין אני ורא"ברצ אצל ר' יוחנן בן נורי בבית שערים, אך שם נפל מ"ס וצ"ל אמר בריבי כגרסת הגר"א, וקאי אר' יוסי דלעיל שקראי ר' יוסי בריבי, כי רבי לא ראה את רי"בג. ומצינו שר"א בר' צדוק חולק עמו כנדה מו..

האיברים בשמו מצינו קידושין לח: מנחות לה: שרי"הג קבל ממנו הלכה מה ששמע מר"א הגדול.

ור' יהושע בן קדחה קבל הרבה ממנו כדמוכא לעיל.

וכן ר' יוסי היה תלמידו המובהק ויספר תמיד מעשיות שראה ממנו כבתוכות פ"א מ"ו אר"י מעשה בתיניקת — אר"י בנ אפ ריב וכו'. וכן תוספתא שביעית פ"ז אר"י מעשה שורעו — ובא מעשה לפני רי"בג, ושם מנילה פ"ב אר"י מעשה ברי"בג שקראה (להמילה) בציפורי בלילה א"ל אין שעת הסכנה ראה (וזה היה בל"ם כשהתבאו אצל רא"כע כדמוכא בתוספתא כלום ב"ב רפ"ב). וכן שם יבמות פ"ו.

וכן אמר ר' יוסי בשמו כלים ב"ב פ"ז, ובת"כ שמיני פ"ז השיב ר' יוסי לרי"בג.

וכן מצינו חילפא בר אנרא אמר בשמו כשבת קה:; ובפ"ד מביא שהש"ב למד אצלו ומציין עירובין פ"א, אבל לא נמצא שם ובשום מקום.

באגדה נשאר לנו אך מאמרו היקר שבת קה: שאמר המקדש בנידוי בחמתי והמשבר כלי בחמתי והמפור מעותי בחמתי יהיה בעיניך כעובר ע"ן, ובעדיות פ"ב מ"י שאמר משפט רשעים בניהם כן הפסח ועד העצרת.

והיה משתבח מאיסי בן יהודה בשם קופת הרובלים, ובאדר"ג פ"יח בשם קיפת של הולכות.

ובפי הנראה נפטר קודם חירבן ביתר

ר' יוחנן בר שאול.

כפי הנראה היה מהתנאים האחרונים בדור שאחר רבי כעירובין פא. אמר ר' יוחנן ב"ש נימלה הימנה כרו חלתה וכו', וגרסת דק"ס והרא"ש א"ר יונתן בן שאול אמר רבי, וגרסא זו היתה לפני היוחסין שהביא בערך יוסי בן שאול ואחיו תלמידו רב וצ"ל רבי. ובשבת קכה: איתמר ר' יוסי בן שאול. אומר — ור' יוחנן בן שאול אומר גשוש של ספינה וכו'. וכדק"ס גרס ר' יונתן בן שאול, ואם נאמר שהוא ר' יונתן ב"ש נזכר סנהדרין נו. דתניא ר' יונתן בש"א הרוקף אחר חבירו וכו'.

ונשאר לנו ממנו מאמר יקר בסוטה מו. שאמר מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל אמר הק"ב"ה יבא דבר שלא עשה פירות — ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. וב"ר פ"צד"ג ומד' תהלים פ"קה"ו ר' לוי בשמו.

ר' יוחנן בר שאונה.

נזכר ויק"ר פ"ה"ב ר' לוי בשמו, ובב"ר פ"צא"ח גרסי בר שאולה, ובערוך ערך בר היא גרס בר שחינה, ודעת סה"ד שהוא ר' חנא שאונה הנזכר ע"ז עה.

ר' יוחנן בר שילא. נזכר בירושלמי שבת פ"ד סה"א.

ר' יוחנן בן תורתא. (תנא חבירו דר"ע).

בירושלמי תענית פ"ד ה"הכ"א. כשאמר ר"ע על בן כוזבה שהוא מלך המשיח א"ל ר' יוחנן בן תורתא עקיבא, יעלו עשבים בלחידך ועדיין בן דוד לא יבא. וש"ר רפ"א שבא לפני ר"ע וא"ל עמוד וקרא בתורה א"ל לא עברתי על הפרשה ושבתהו חכמים.

ונשאר לנו ממנו מאמר ביומא ט. שאמר מפני מה חרבה שילה מפני שהיו בה בויון קרשים ונ"ע. ובשהש"ר פ"רי אומר אע"פ שאדם מת שפתותיו רוחשות בקבר.

יוחנן בן תורתא.

יסופר בפסיקתא רבתי פ' פרה"ב שישראל אחד מכר פרתו לעכו"ם וחרש בה כל ימי השבוע, וכשהגיע יום השבת לא רצתה הפרה לחרוש שהיתה לימודה לנח ביום השבת, ורצה הקונה לחזור ממקחו, ובא הישראל ולחש באוני הפרה וא"ל שכ"ז שהיא היתה אצלו נחה ביום השבת אבל עכשיו שהיא נמכרה לנכרי מיכרתת היא לעבור, והקונה התירא שמא עשה לה הישראל איזה כשפים, אך הישראל סיפר לו האמת מה שאמר לה, ועי"ז התנייר ולמד וזכה לתורה וקראו לו יוחנן בן תורתא. ובסה"ד מביא זה על ר' חנינא בן תורתא.

ר' יוחנן דבית גוברין. ערך ר' יונתן דבית גוברין.

ר' יוחנן דיפו.

נזכר במ"ר פ"כ"בד בעי קומי ר' פנחס בר חמא בשם ר' סימון. וביק"ר פ"כ"ז מוכא המאמר ע"ש ר' יודן דיפו.

ר' יוחנן דטנן שטמנה. נזכר פס' דר"ב קפו: ר' יצחק בשמו.

ר' יוחנן דצפרין.

נזכר שהש"ר פ"ה"פ"יא"ב, מאמרו היקר מי שהוא מפש אומר מי הוא יכול ללמוד כל התורה נזיקין שלשים פרקים, כלים שלשים פרקים, והחכם אומר הריני לומר ב' הלכות היום ושתיים למחר וכו'.

ר' יוחנן דקרצין.

נזכר בירושלמי ברכות פ"ח ה"ו אמר בשם ר' נחום בר' סימאי, וכביצה פ"ה ה"ד גרס ר"י דקצין.

ר' יוחנן המכותי.

נזכר סוכה מה: ר' יוחנן משום ר' שמעון המחזי כשום. ר' יוחנן המכותי, ומשמע מזה שהיה מהתנאים האחרונים.

ומאמרו היקר אבות פ"ד מ"א שאמר כל כנסיה שהיא לש"ש סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, ובל"ס אמר זה לחבריו כשהתקבצו בפעם הראשונה אחרי חורבן ביתר לבקעת רימון כדי לחזק ידים רפות שאם אך מחשבתם יהיה לש"ש יעזרם ה'.

ובנמרא בבבויטא מצינו ברכות כב. שחולק עם ר' יוסי, ר' יונתן בר יוסף, ר' נתן בן אבישלום, ור"י הסנדלר אומר משום ר"ע, ור' יהודה.

ודינו המפורסם כתיבות לה. בדיון המבשל בשבת חולק עם ר' מאיר ור' יהודה.

ובקידושין פג. חולק עם ר"מ בדיון האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתנייר כ"ל דאינה מקודשת, ובתוספתא כלים פ"ד אומר רש"בג בשמו ב' הלכות.

ולא מצינו שמו בישיבת אישא וזה אות שנפטר קודם שבאו אל המנוחה.

ולמה נקרא הסנדלר מביא היוחסין ב' פירושים, (א) שהיה עושה סנדלים, (ב) שהיה נוקב מרגליות שתרנום ראמות ונביש סנדליו, ומירושלמי שהבאנו לעיל משמע שהיה מאלכסנדריא.

יוחנן חקוקאה.

נוכר פסחים יג. שבא לפני רבי לשאול ממנו שאחד הפקיד אצלו דיסקיא מלאה חמץ ונקבה עכברים וכו'. ובירושלמי שם פ"א ה"ד איתא המעשה חר בר נש אפקיד דיסקיא חמץ גבי ר"ח רבה, אר"י בר בין יוחנן חקוקיא היה. וב"מ פ"ג ה"ד ר' יוחנן חקוקא אפקיד גבי ר"ח רובא חמץ שאל לרבי וכו'.

ובפסחים ג: יסופר שפ"א נפק לקרייתא ושאלו לו אם חמים נעשו יפות והשיב שעורים נעשו יפות, א"ל צא וכשר לסוסים ולחמורים. ושם פר"ח שהיה סופר, ור"י פירש שהיה מעיר חקוקא.

יוחנן הנזוף.

בשבת קטו. א"ר יוסי מעשה באבא חלפתא שהלך אצל ר"ג בריבי למבריא ומצאו שהיה יושב על שלחנו של יוחנן הנזוף וכו', ובתוספתא שם רפ"ג גרס ר' יוחנן בן הנזוף ובמס' סופרים פ"ה חסר תיבת יוחנן הנזוף.

ר' יוחנן הסנדלר. (תנא דמסנה).

היה תלמידו הגדול דר"ע כמפורש ברכות כב. וכן חשבו בכ"ר פ"טא בין תלמידי האחרונים דר"ע, ויען ששימש את ר"ע ימים רבים ור"ע ירע את תלמידו החביב היטב לכן כשישב ר"ע בבית האסורין והוצרכו לשאול שאלה מר"ע בענין דין חליצה ולא הורשו לבא אצלו או שם ר"י הסנדלר נפשו בכפו ועשה עצמו כרוכל ועבר קיטו בית האסורין והיה מכריז מאן בעי מחטין מאן בעי — חלצה בינו לבניה מהו ור"ע שהכיר את קול תלמידו אודיק מן החלון וא"ל אית לך כושין אית לך! כשר כירושלמי יבמות פ"ב ה"ו.

ובתנינה פ"ג ה"א כששקטה מעט הארץ מתורבן ביתר והתקבצו בבקעת רימון לעבר השנה היו שם ר' מאיר ר' יהודה ר' יוסי ור"ש ר' נחמיה רא"בי ור' יוחנן הסנדלר. אמרו כמה מעלות בקודש רמ"א יג' א"ל ר' יוחנן הסנדלר שמשתי את ר"ע עומדות מה שלא שמשת ישיבות, אמרו, ר"י הסנדלר אלכסנדרי לאמיתו הוא, ועמדו בנשיקה, ומוה אנו רואין שהיה תלמידו המובהק דר"ע אף שלא מצינו שנסמך ממנו כר"מ.

וכן קבל מר"י בן בתירה כספרי ראה ס"נג מעשה בר"א בן שמיע ור"י הסנדלר שהלכו לנציבין ללמוד תורה מר"י כב.

ונוכר במסנה יבמות פ"ב מ"ה לענין חליצה שם"ל כר"ע, נם ר' שמעון. כתיבות פ"ה מ"ר חולק עם ר"מ בדיון המקדיש מעשה ידי אשתו. ובכלים פ"ה מ"ה,

יוחנן כהן גדול.

אבי אביו היה מתתיהו בן יוחנן בן שמעון מבני יהורוב בירושלים והוא יושב בהר מודיעיה, וה' ברכו בחמשה בנים, יוחנן, שמעון, יהודה המכבי, אלעזר, ויונתן, ואשר ע"י עשה ה' תשועה לעמו ישראל ועשו שם עולם לא יכרת. וכל ארבעה בניו נפלו בקרב אחרי לחמו מלחמת ה' משך כמה שנים, והאחרון שבהם היה שמעון ובימיו שקמה ארץ יהודה ממלחמה ויעש אך טוב לעמו, והוא כרה ברית שלום עם ממלכת רומי, ועבוד כל הטובות שעשה לישראל עמו התחילו לכתוב בדברי הימים ובכל ספריהם בשנה הראשונה לשמעון כה"ג שר ונשיא ליהודים, ולשמעון כה"ג היה שלשה בנים בשם יהודה. מתתיהו, ויוחנן (הורקנוס), ובה אחת שנשאת לתלמי בן אבובי פקיד בערבות יריחו ועשיר גדול. אך הוא היה איש רע ובליעל מכת הצדוקים, ובערמה הביא אל המשתה שעשה במבצר „דאך“ בסכיבות יריחו את שמעון חותנו ויהודה ומתתיהו בניו, ושם הרגם, וגם רצה ללכוד את יוחנן בנו, אבל כאשר נתודע ליוחנן מהר ובא לשערי ירושלים ולכד את המלוכה, בן מובא בספרי החשמונאים. וע"ז יוחנן כה"ג חולקין אביו ורבא בכרבות כט. אביו אמר הוא ינאי הוא יוחנן, ורבא אמר ינאי לחוד ויוחנן לחוד, ינאי רשע מעיקרו ויוחנן צדיק מעיקרו, והאמת בן הוא כי יוחנן כה"ג היה צדיק רוב ימיו ועשה משפט וצדקה, והיה גדול כ"כ בעיני עמו עד שאמרו ר"ה יח: שהתקינו לכתוב בשמרות בשנת כך וכך ליוחנן כה"ג לאל עליון.

וכבר בארנו כמה פעמים דעת הגאון בעל דו"הר שכמעט תמיד היו שני כה"ג, א) הכה"ג שהוא היה הנשיא במקום מלך, ב) כה"ג שהיה משמש בכהונה גדולה בבית המקדש, יען שע"פ רוב

היו הבה"ג הנשיאים טרודים במלחמה, וכמה פעמים לא היו בירושלים, אבל יוחנן כה"ג מצינו אותו שהוא בעצמו עבד העבודה ביו"הכפ כמפורש סוטה לג. (ששלח את שני בניו אנטיגנוס ואריסטובלוס ללהום עם השמרונים ולהחריב את מקדשם אשר בהר גריזים) ובשהיה ביו"הכפ בבית ק"הק שמע ב"ק שהוא אומר נצחו מליא דאולו לאנחא קרבא לאנטוכיא, וכיונו את אותה השעה וכיונו שנצחו אותה שעה, (כן הוא בתוספתא שם פ"ג).

ועליו אמרו יומא ט. ששימש ככה"ג שמונים שנה, וקשה מאוד להבין דבריהם הקדושים שאמרו שבמקדש שני שעמד ת"ך שנה שמשו בו יותר מג' מאות כהנים צא מהם ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק ושמונים של יוחנן כה"ג וכו', האם לא ידעו שגם יונתן ושמעון אחי יהודה המכבי שמשו ככה"ג וכן ינאי המלך שהיה כה"ג ואח"כ בניו הורקנוס ואריסטובלוס.

אך מזה ראיה גדולה כמו שאמרנו שלא כל הכה"ג שמשו במקדש ביו"הכפ וכל כהונתם הגדולה הראו אך ביום החג בחג הסוכות, ולכן אע"פ שיוחנן היה כה"ג אך לערך שלשים שנה כמפורש ביוסיפין, אבל אמרו ששימש ככה"ג פ' שנה הכונה שכל הכה"ג דהחשמונאים היה לערך שמונים שנה, וזה היה להם בקבלה נאמנה. וכן הוא דעת משא א"י צד כ. ובפרה פ"ג מ"ה שיוחנן כה"ג עשה ב' פרות אדומות. ובמע"ש פ"ה מ"ו וסוטה פ"ט מ"י שהוא העביר המעשר, ובשל את המעוררים ואת הנוקפים ועד ימיו היה פטיש מכה בירושלים, ובימיו אין אדם צריך לשאול על הרמאי ומפורש בגמרא סוטה שם באריכות כל תקנותיו.

ולחבין דבריהם הקצרים מה שאמרו בכרבות כט. שיוחנן כה"ג שמש ככה"ג פ' שנה ולבסוף נעשה צדוק, איך אפשר שבפתע פתאום זקן גדול שכמותו שהתנהג כל

עם כל רשעתו אעפ"כ לא העיו לעבוד ע"ז בריש גלוי בחוצות ירושלים, לכן הדפו גם אותו ושימו לכה"ג את הפוקד הגדול "מינאלאום", ואו התחלו ימי המהומות הגדולות באופן נורא מאד, כאשר יסופר בספר חשמונאים באריכות. ואו קם לישע עמו ותורתו מתתיהו הכהן ובניו הגבורים וע"י מלחמות נראות משך זמן שלש שנים רצופות עלה בירי הנאמנים לדתם להתנכר על היונים.

וכל בני מתתיהו מתו מות גבורים במלחמת הרת, הראשון היה אלעזר אחי יהודה המכבי אחרי מלחמותיו הנפלאים ואחרי הנהירו את המקדש מתוך שיקוף משומם אעפ"כ נשארה המצודה ביד פריצי ישראל שהרעו כמה וכמה שנים, וכאשר צר יהודה על המצודה ללכדו שלחו מלאכים אל מלך אפטר בן אנטיוכוס להושיעם והמלך שלח מאה אלף רגלי לקראת יהודה, ובמלחמה הגדולה הזאת נפל חלל אלעזר אחי יהודה מכבי מות גבורים. ושר צבא ליויאש וחילו הגדול צרו על המקדש ימים רבים ואך ע"פ גם נצלו בפעם הזאת ועשו שלום ביניהם.

אך הרקים והפוחים המתיונים מבני ישראל ואליקים הכהן בראשם הלכו למלך סוריא ויצעקו חמס על יהודה ועל עמו, והמלך שמע להם וימלא את יד אליקים להיות לכה"ג ואת השר צבא בבחידם שלח לעשות שפטים ביהודה ועמו, וכאשר באו אליקים ובבחידם לירושלים יצאו נגדו כל חכמי ישראל לעשות עמו שלום כי אמרו הלא כהן ואחינו הוא ולא יבגוד באחינו, וכן היה כי קרא להם לשלום ונשבע להם שלא יגע בהם לרעה, אבל היכף חילל את שבועתו ויעש בהם הרג רב, ואו נהרג יוסי בן יועזר דודו כמביאר בערכו. או עברה עוד צרה נוראה על יהודה כי אליקים נלחם בעד הכה"ג ודם רב שפך, וירא יהודה שאליקים ועדת

המרעים

כל ימיו ע"פ תורת הפרושים והיה צדיק גמור, וגם נחה עליו לפעמים רו"הק, אך יתהפך להיות רשע גמור ולהרוג חכמי ישראל ולרדוף באף את חכמי הסנהדרין ולעשות סנהדרין של צדוקים. צריכין אנו לבאר באריכות מעט בעניני הצדוקים אך ומתי נולדו הבת הזה בישראל, ויסוד לדברינו נקח את הרברים האמתים מה שכתב הגאון החכם בעל רו"הר בח"א.

הנה עוד רבות בשנים לפני ימי השמדות מאנטיוכוס ומרם עלה על לבו להתערב בעניני היהודים פנימה בעניני הרת, כבר נמצאו כהה מבני ישראל שרצו להתרמות להיונים והם היו בעלי זרוע ותקיפים גדולים, והכתה הזאת נולדה מימות יוסף בן טוביא בן אחית חניו בן שמעון הצדיק אשר לקח את חקירת המסים תח"י והפשיט עורם מעל עצמותם והוא ובניו וכל חברת המוכסין עשו עושר רב מאוד מאוד.

וזה התחיל באמת כקבלת חו"ל מימות אנטינוס איש סיכו ששנים מתלמידיו שהיו נקראין בשם צדוק ובייתוס, ומהם יצאו כת הצדוקים והבייתוסים, ובמשך עשרות בשנים התחזקו ויקחו את כל משרת הממשלה תח"י, ואף כשיצאה מדינת א"י מתחת יד מלכי מצרים ובאה תח"י מלכי סוריא ונתבטל ממך המכס, אבל כבר היו לבעלי זרוע לומר לנו הארץ, והמה השתדלו אצל מלכי סוריא שינהיגו בארץ יהודה את דת היונים ויהיו לעם אחד.

וראשית מעשיהם היה בעלות המלך אנטיוכוס עיפהאנעם על כסא סוריא קנו ושחרו אותו בכספם ווהבם להדיח את הישר באדם את חוניו מכה"ג, והרשע יאזאן עלה תחתיו, והוא שחת את דרכו על הארץ באופן סבדיל מאד, אבל הבת הנוראה הזאת לא אכרו די, כי יאזאן

נתגדל על תורת הפרושים מנעוריו והיה לבנו שלם עם ה' אלקי ישראל ותורתו ולא נמה ימין ושמאל לא מתורה שבכתב ולא מתורה שבע"פ וגם לא מכל תקנות דרבנן כולם היו קדושים בעיניו, והוא בעצמו שימש ככה"ג ותקן תקנות בישראל. והסנהדרין היו כולם קדושי עליון ואשר נשיא הסנהדרין היה יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי האב"ד, ובימיו התענגו על רוב שלום.

הפושעים והחטאים אשר רצו להתבולל עם היונים אשר כל מגמתם היה אך להיות שורדי העם ולמוץ לשדם ולהפשיט עירם ולמלא חזריהם זהב, ראו כי כלתה עליהם הרעה כי היונים עלו מן הארץ וימין ישראל רוממה, החליפו את שיפתם מעט ותחת להתבולל עם היונים אמרו מה לנו לתורה שבע"פ ותקנות דרבנן וכחשו בתח"מ ואמרו שאך עולם אחד יש וצריכים אנו אך ליהנות מן עו"הו. וככה הולידו דור חדש ומשורש הנחשים יצאי צפועונים, ויען שהמה היה מקדם קדמתה התקיפים והעשירים ואוהבי עשיר רבים, לכן לא נחו ולא שקטו ובסתר רקמו איך לעשות שלום עם יוחנן כה"ג ולמצא דריסת הרגל בהיכולו.

ויוחנן בעצמו ראה והבין שסכנה גדולה נשקפה מהחבורה הגדולה הזאת אשר יושבים בקרב העם והיה צריך תמיד לפחד מפחד האויב מבית ומבחוץ, כי ראה בעיניו כי לו איחר את השעה כשנהרג אביו ולא קדם לבא לירושלים או היה תלמי עם חבורתו ידם על העליונה, ואף שלקח מהן כל השררות ונתפורו בין העם, אבל הסכנה לא עברה, ולכן אף שהיה יוחנן נאמן לאלהיו ולתורתו, אבל מפני שלום המדינה לא רדפם, וארבא קרבים אליו ויהן להם מהלכים בביתו מעט. ומחשבתו היתה בלי שום ספק לטובה כי מעתה יטיבו את דרכם וישיב

המרעים הרעו הרבה יותר מן הגוים, או התחוק בה' ויצא שנית לקראתם למלחמה. וה' עשה תשועה גדולה שנהרג נקנור השר צבא ותחי רוח העט מעט קט, אבל אליקים ובכחירם לא אמרו גואש ויבאו שנית על יהודה, ובפעם הזאת נפל יהודה חלל מות גבורים, ואז כמעט נשאו ראש שנית הפריצים ואליקים בראשם, אך תומ"י נמשח וינתן אחי יהודה לנגיד ואחרי מלחמת רבות ננפו לפני בני ישראל ואליקים מת מיתה משינה ובכחירם ראה כי מת אליקים שב לארצו, והארץ שקטה שנתים ימים. אך הפריצים פיתו עוד את מלך סוריא וישלח שנית את בכחירם למלחמה אך וינתן ושמעון אחיו הבהו מבה רבה ואז עשו שלום ביניהם, והחשמונאים קמו ויכריחו את הפושעים מקרב הארץ, ואף שגם הבת הארורה הזאת אשר נלקח מהם המשרה לא שקמו ולא נחו, אבל יד וינתן היתה תמיד רוממה עליהם, וכאשר נפל וינתן הצדיק ביד מרופון ויהרגהו, אז הוקם תיכף שמעון אחיו לנגיד ולחם מלחמת ה' וכמעט כל ימי שמעון שקטה הארץ ממלחמה.

והפושעים והמתיונים לא נשאו ראש כל ימי שמעון אך התחבאו בחזריהם ויקו לבון את השעה המוצלחה להם, ולא נחו ולא שקמו עד שכמעט מצאו חפץ לבכם כי אחד מהן היה העשיר תלמי חתן שמעון כה"ג והוא הרג את חותנו ושני בניו וגם שלח שלוחים לירושלים להרוג את יוחנן בנו וגם כתב אל מלך סוריא לשלוח לו חיל לרשת את ארץ יהודה. ומוה נוכל להבין כי הנחשים הערומים האלו היו מפורים כב"מ ותלמי בטח בזה כי אוהביו היושבים בירושלים ימהרו להרים ראש, אבל יוחנן שהיה בנור בעת ההיא הקדים את הרעה והמית את השלוחים ולכד את ירושלים ואת תלמי גירש, ויוחנן כה"ג היה באמת איש צדיק אשר

שלמראה עינים יהיו כל הנכבשים תחת דת ישראל.

והנה אף שיוחנן בעצמו היה נאמן לרתו ולעמו אבל בניו שהלכו המיד עם אבירי הצדוקים נתחננו על ברכיהם מנעוריהם, ובמשך עשרות בשנים ראו הצדוקים כי תקעו יתד במקום נאמן כי חצי האותם כבר נתנה בידיהם.

אבל יען שבמימי היו ראשי הסנהדרין הארי שבחבורה יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי וכל העם היו כרוכים אחריהם במסירת נפש, ונשיא היהודים היה איש צדיק והתורה והיראה תתרבה בקרב העם, לכן חרקי שן ולא יכלו עשו מאומה, אבל הצפעונים האלו האם יסתפקו בהחצי שניתן להם? הבה רצו להפוך קערה על פיה אך איך אפשר לעשות כדבר הזה בלעדי הנשיא — הבה"ג, לכן רקמו במתן בכתר למצא עלילה על תופשי התורה כי לבם לא שלם עם בית הנשיא ולנתק פתיל אהבה המקשר את יוחנן להפרושים. יגעת ומצאת תאמין כי כבר נשמע בין החיים דברי תלונה על בית הנשיא שלא יתנהגו כשירה ולכם חלק מתופשי התורה. וגם היה נשמע בין העם קול רינת שגם יוחנן בעצמו אינו ראוי להיות כה"ג ולעבוד העבודה בעצמו כי אמו נשנית במודיעים וע"פ דברי סופרים שבויה פסולה לכהונה.

וקרוב מאוד לוטר שהצדוקים בעצמם הוציאו הקול הזה עד שגם יחידים מהפרושים האמינו בזה, ומהקורי העכביש האלו רקמו הכל אמיץ וחוק למשוך בזה את יוחנן לחברתם ולנתק פתיל התכלת אשר נקשר להפרושים.

ואחד מראשי הצדוקים בשם אלעזר בן פועירה (ונקדמוניות יקרא בשם יונתן) היא היה איש לין, לב רע ובלעיל, היה אוהב נאמן ליוחנן כה"ג, וזה בעצמו אות נאמן שכבר ירד מקדושתו, שאיש משחת המדות

את לבם לטובה, וכפרט שהמה היו באמת אנשי מלחמה מנעוריהם ואילי הכסף ובאבות דר"ג פ"ה שהצדוקים היו משתמשים בכלי כסף וזהב. ויוחנן שהיה איש מלחמה מנעוריו ועשה מלחמות רבות עם כל העמים שכני ארץ יהודה בודאי הראו דכת הזה נבורתם במלחמה ויתנברו לטובה ויוחנן שמח ע"ז כי נעשה שלום בארץ פנימה.

ומה מאוד היטב דברו הו"ל כמליצה שבת נו: נשעה שנשא שלמה את בת פדעה ירד גבריאלי ונעין קנה בים ועלה בו שרמון ועליו נבנה כרך גדול, וזה הביא חורבן האיסה. כי לו הביים שלמה בעין פקוחה היה רואה כי באמת היתה זאת הסיבה הראשונה לחורבן, כי עי"ז נמלה מעט המלוכה ונתחלקה והתפוצצה לרסיסים וכן לו ראה יוחנן כי הצעד הראשון שעשה לטובת הצדוקים היה הצעד הראשון למלך בלהות ולאבדן האומה לא היה עושה כזאת, כי ככלי משים נסחף בזרם הזמן אחרי דרכי הצדוקים, כי כשלבד את עם אדום הכריחם למול את בשרם ולו שאול ישאל את פי הסנהדרין וחכמי התורה לא עשה כזאת כי קשים גרים לישראל כספחת, ואשר באמת יצא מהן פרח הזרין העריץ הרשע הורדוס אשר הרג את כל משפחת המכבים, ואשר הביא את חורבן העם, אבל הוא שמע לעצת הצדוקים ועל פיהם שכל בני המדינה צריכין להיות תחת דת אחת, אע"פ שידע היטב כי המה גם אח"כ גוים נמורים בכל פרטי הדת, וראיה לזה כי גם אריסטובולוס בנו שהיה צדוקי נמור כשבבש את בני ימור ג"כ הכריחם למול את בשר ערלהם, ולא עשה כן יען שהיה ידא ה' אך כמו שאמרנו כי בן היה דרך הצדוקים, כשהיה יד היונים רוסמה רצו שכל העם יתכוללו בתיונים ויהיו לעם אחד, וכאשר זרחה שמש בני ישראל רצו

בוה יהיה אוהב נאמן להנשיא, והוא בחלקת לשונו דבר המיד על לב יוחנן ששומע כי חכמי ישראל אין לבם שרם עמו, אך יוחנן לא שת לבו לזה, אבל הבליעל הזה מצא שעת הכושר להראות להנשיא כי אמת ידבר.

וזה שיוספר בקידושין כו. אמר אביו רהניא מעשה בינאי המלך (אביו לשיטתיה דאמר ברכות כט. הוא ינאי הוא יוחנן, אבל בקדמוניות יוספר המעשה על יוחנן הורקנוס וזה כדעת רבא שם) שהלך לכובלית שבמדבר וכיבש שם ששים כרכים, ובחזרתו שמח שמחה גדולה וקרא לכל חבמי ישראל — והעלו מלוחים על שלחנות של זהב ואבלו (ובקדמוניות יוספר באויבות ששאל לחכמים בלום אני עובר על שום דבר שבתורה או דרבנן תאמרו לי ואתקן את דרכי ויאמרו לא אדונינו), אך אלעזר בן פועירה הלך א"ל לבם של פרושים עליך, ומה אעשה להם? א"ל הקם להם בציץ שבין עיניך (שאו יאמרו האמת), וכן היה שהיה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו ויאמר לו ינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן שהיו אומרים אמו נשבת במדבריים.

וכאשר אמרנו לעיל שקרוב לומר שהצדוקים בעצמן הוציאו הקול השקר הזה, לכן כשהתחיל יוחנן לחקור ולדרוש הדבר ולא נמצא, ויבדלו חבמי ישראל בועם, ויוספר בקדמוניות שחכמי ישראל כעסו על הפרושי יהודה ב"ג שהוציא מפיו דבר שקר, אך אלעזר הנבל לא נח ולא שקט ויאמר ליוחנן האם תדמה כי באמת כועזים על המוציא דבה עליך, גם המה יאמינו בוה ואך מתיראים מצניך, ועשה הכהנה שאל לחכמי הפרושים שיתנו עונש על המוציא דיבה, וכן עשה, וחכמי ישראל פסקו כרין המפורש שהמוציא ש"ר לוקה. אז מצא הבליעל חרם להתגדר בו ויאמר ליוחנן, הדיוט שבישראל כך הוא דינו ואתה מלך וכה"ג כך הוא דינך? ומה

אעשה? אם אתה שומע לעצתי רומסם, ותורה מה תהא עליה? הרי ברוכה ומנוחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד, מיד ותוצץ הרעה ויהרגו כל חכמי ישראל והיה העולם משהתובם עד שנא שמעון בן שטח והחזיר התורה ליושנה, וחז"ל יספרו בקוצר נמרץ אך את אחרית הדברים אבל בקדמוניות יוספר באריכות יותר ובאמת נמשך הדבר כמה שנים, וגם בדברי חז"ל טובא במקומות אחרים מעשיות שהמה שייכים לכאן, כי אז התפרד יוחנן מאת הפרושים והעמיד סנהדרין של צדוקים, והפרושים התפזרו לכל רוח, ואז גם יהושע בן פרחיה לאלכסנדריא של מצרים ויהי שם עד מלוך ינאי בנו, ושמעון בן שטח שהיה גיסו של המלך פעל בחכמתו והרף מעט מעט את הצדוקים מן הסנהדרין ואז קרא ליהושע ב"פ לכא לירושלים כמבואר בערכי.

והחכם דרנבורג בספרו היקר משא א"י צד כב. יאמר בדבר הסנהדרין וז"ל "ואולם מכל הידיעות השינות אשר בספרי התלמוד המכחישות זא"ו (ואינו מביא שום מקום היכן מכחישות זא"ו) ויאמר שיוחנן כה"ג יסד סנהדרין והראשים היו יהושע ב"ג פרחיה ונתאי הארבל — אבל זאת יפלא ממנו מה ראה כי בחר בשני אנשים מעדת הפרושים אשר כבר חלץ מהן בעת יסד הסנהדרין ויהי לצריהם" עכ"ל. ובמחילה מעה טעות גדול כי אדרבא אז ברח יהושע בן פרחיה ושמעון יסד אז סנהדרין של צדוקים.

וכן יאמר שם צד 46 בהערה א) שעל ב"ד של חשמונאים היה יוחנן הורקנוס לנשיא, ובמחילה שערבב ענין אחר לנמרו שאף שיוחנן היה גדול בתורה ושימש ככה"ג לא היה מעולם נשיא הסנהדרין, ובאבות ששם ידובר מן מקבלי התורה איש מפי איש ויוזכר שם שם

שבויה מה ששייך לו ולשמו. וזה שאמרו שבטל את המעוררין, זה שעיררו עליו שהוא בן שבויה כי כיון שבטל תקנית דרבנן נתבטלו המעוררין ממני.

וחז"ל חסו על כבודו ויען שכל ימיו היה טוב לישראל נשאר תקנותיו במשנה על שמו לתהלה ולתפארת, וע"פ עדות קדמוניות מלך שלשים שנה, וציה שאשתו תמלוך תחתיו אבל אריסטובלוס בנו לא שמע לקולו ויסת את אמו ברעב והוא שם כתר מלכות בראשו, אך מה בדמי ימיו כי מלך אך שנה אחת, ואשתו שלמינין אחות שמעון בן שמח נשאת לינאי אחיו וכמבואר בערב.

ר' יוחנן מלחשך.

בעירובין צא. וכן א"ר יוחנן מי לחשך. ובתוס' שם אית דגרסי מלחשך בתיבה אחת ומפרשי שקאי על (סנה) ר' יוחנן יען שגולד מלחש כמבואר יומא פב.

ר' יוחנן ספרא דגופתא.

בירושלמי כוכה פ"ב ה"ה ר' הינא אול לעין טב לקידוש החדש והיה צמא עד שבא לסובת ר' יוחנן ספרא דגופתא. ובמגילה פ"ג ה"ז איתא ר' יוחנן ספרא דגופתא ירד (צ"ל עלה) לא"י וראה לבר אבונא ספרא קרי שירת הנאר. ובמס' סופרים פ"ב ה"ד גרס ר' יוחנן ספרא דגופתא נחת להבא וכו'.

אכל אין זה הנזכר בירושלמי ר"פ במה בהמה בשם חנן מגופתא כמבואר בערב.

יוחנן ספרא דרבן גמליאל נהזקין.

בבבבדרין יא: מעשה בר"ג שהיה יושב ע"ג מעלה הר הבית והיה יוחנן ספרא הלז עומד לפניו — טול איגרתא חדא וכתוב וכו'. ובירושלמי מע"ש פ"ה ה"ד גרס יוחנן הבחן הסיפר.

הנשיא והאב"ד שם לא ימצא שם יוחנן כה"ג, וב"ד של חשמונאים הוא ענין אחר לגמרי. וזה כשהיה יהודה המכבי ואחיו רחוק מירושלים בעיר מכמש או בל"ם קבעו ב"ד בקרב מחנם, ונשאר לנו מתקנותם שגזרו על נשז"ג כמבואר בערכם. אבל מה זה שייך לימי יוחנן כה"ג שאו כבר נבטלו ב"ד של חשמונאים, והסנהדרין שהיו בימיו התענגו על רוב שלום ויהושע ב"פ בראשם עד שנעשה צדוקי יגור שכל מי שייטמר משמרת הפרושים ענש יענש. ובל"ם עמדו הפרושים נגדו בכל כחם, והתפרצה הריב עד שעשה בהם הרג רב.

אבל כל האומר שבטל תורה שבע"פ אינו אלא טועה כי א"כ הלא היה צריך לבטל מצות פריעה שאינו מפורש בתורה, וגם מצות הפלין ובדימה, ובזה היה צריך לפחות לאסוף חכמים גדולים לפרש התורה ע"פ דרכו החדש, וגם לעשות הג השבועות אחר השבת, ואם יארע דבר גדול כזה הלא אז מסרו כל העם את נפשם על זה, וחז"ל לא החרישו מזה. אבל האמת שחז"ש לא ננע בשום דבר שבתורה שבע"פ, אבל הוא בטל אך תקנות דרבנן וסמילא נתבטל דין דשבויה ואין כאן לא איסור ולא לעזו וזה ברור. ובירושלמי מע"ש פ"ה ה"י כשהושב שם כל תקנותיו של יוחנן כה"ג, אמר ריב"ל ע"ו שיש מהן מה שעשה בזרוע, שמה שבטל את ודוי מעשר הוא לגנאי כי טשנא אלעזר בן פתירה ויהודה בן פתורה היו נוטלין אותם בזרוע. ואלעזר זה הוא בל"ם הבליעל אלעזר בן פיעירה הנזכר קידושין סי. ולולא דאמרו שם שמה שבטל את המעוררין היא לשבח, וכן הוא בבבלי סוף סיבה שספרש רחבה שהיו אימרין עירה למה תישן, אפשר לומר שהוא נ"ב לגנאי, שכשנעשה צדוקי בטל כל תקנות דרבנן והעיקר דין

ר' יוחנן ענתיותא.

נשאר לנו ממנו מאמר יקר בירושלמי ברכות פ"ה ה"א שאמר ברית כרותה היגע בתלמודו לא במהרה הוא משכה.

יוחנן שר הבירה.

נוכר מדרש תהלים הישן פ"ג ובל"ם צ"ל יונתן שר הבירה ועיין ערכו.

ר' יולימנא בר עבדי.

נוכר פס' רבתי רפ"ו אמר בשם ר' יצחק, והר"ל שם גורס ר' לוליאני בר טברי,

יונה.

בחולין מג: יונה אמר זירא, מבלעתא, וברי"ף דפוס קושטנינא איתא ר' יונה אר"ז כדמובא בדק"ס. והפוסקים הביאו שאין זה שם חכם אך יונה ממש.

ר' יונה, (אבות דר' מני).

האמורא הגדול הזה אשר מילא את הש"ס ירושלמי בהלכותיו והיה מראשי הדור ברור הרביעי וזה עוד לקבל מאבי הירושלמי ר' יוחנן כבכורות ל. ר' יונה ור' ירמיה תלמידי דר' זעירי ואמרי לה ר' יונה ור"ז תלמידי דר' יוחנן, והספק הוא להש"ס כי באמת קבל ר' יונה תורתו מתלמידי דר' יוחנן יען כי היה אז צעיר לימים עוד ור' יוחנן היה כבר זקן מאוד, אבל זכה עוד להקרא גם בשם תלמיד ר' יוחנן כר"י. וכן הוא בירושלמי יומא פ"א ה"א ר' ירמיה בשם ר' יוחנן ובגדי הקדש — א"ל ר' יונה עמך הייתי ולא אמר (ר' יוחנן) עובד אלא נשאל, וכן ב"מ נו. ר' יונה ור' ירמיה תרווייהו משמיה דר' יוחנן אמרי, ובחלה פ"א ה"א"ב ר' יונה בשם ר' יוחנן, ובאמת שניהם היו צעירים וזכו אך לקבל מר' יוחנן בסוף ימיו, והיו תלמידים מובהקים לתלמידי דר' יוחנן, ואך ר' ירמיה גדל והצליח במבואר בערכו.

וכן מצינו ר' יונה בשם רשב"ל כברכות פ"ג ה"א, ה"ד, תרומות פ"ד ה"ב, חלה פ"א ה"ג.

אבל רבותיו המובהקים היו ר' אילא כמפורש תרומות פ"ב ה"ד ר' יונה ר' יוסי תרווייהו אמרין — א"ל ר' אחא כן ר' אילא רבכון הוה בה, ובע"ז יג: אשכחיה ר' יונה לר' עילאי (וצ"ל אילעי כנרסת דק"ס) ושאלו, וכיבמות פ"א ה"ב אמר בשם ר' אילא.

וכן ר' זירא (ובירושלמי ר' זעירא) היה רבו המובהק כבכורות ל. ר' יונה ור' ירמיה תלמידי דר' זעירי, ר' יונה אר"ז כברכות יד, גימין נמו, ע"ז יד, חלה פ"ג ה"ה, וכן חולין מג: יונה אמר זירא, נרסת דק"ס מר"ף דפוס קושטנינא ר' יונה אר"י, ובמגילה טז: לנרסת הרי"ף וע"י, בעי קומי ר"ז ור"ז איקפר לקבליה כערלה פ"ג סה"א.

וכן ר' ירמיה אף שהיה בעצמו תלמיד ר' זירא אבל היה קשיש מר' יונה, ור' יונה קבל ממנו כמגילה פ"ד ה"ה ר' יונה ור' יוסה עלו למחזיה אפיה לאחוי דיהודה בר תמוזה קרוביה דר' יוסי בר חנינא בבנישתא דסוכניא והוה תמן ר' ירמיה ועכב א"ל ר' יונה וכופין? א"ל והא רבך (ר' ירמיה) מעכב. וכן חלה פ"א ה"א"ב: א"ר יונה איתתבת קומי ר' ירמיה, ושם פ"ב ה"א בעי קומי ר' ירמיה.

והנה מלבד רבותיו אלו היו בידי קבלות מכל גדולי הדור ואמר בשמם. אמר בשם ר' אבא כברכות פ"ד ה"א, קידושין פ"ד ה"י. שאל מר' אבא ככלאים פ"ט ה"ג, תענית פ"ד ה"א"טו:.

בשם ר' אבא בר ממל כסוכה רפ"ה, בשם ר' אבהו כמעשרות ספ"ה, חלה פ"א ה"ה, מגילה ספ"א.

בשם ר' אבוי כתרומות פ"ה ה"ד. בשם ר' אהא כברכות פ"ב ה"ד טו:.

בשם ר' שמואל קפודקיא כחלה פ"ו סה"א.

בשם ר' שמעון בר אבא כתענית פ"ג ה"ם והמאמר הזה נשתכש בו"ק"ר ספ"לה ושם ר' יונה בר אבא, וצ"ל בשם ר"ש בר אבא.

בשם ר' שמעון בר זכריה ברמאי פ"ב ה"א.

בשם ר' שמעון חסידא כמעשרות פ"א ה"ב, ברכות פ"ו סה"א.

בשם ר' הנחום בר חייא כברכות פ"ה ה"א.

וכפי הנראה שאחרי פטירת ר' אמי לא הוקם עוד ריש מתיבתא ואך קבוצת חכמים היו בכמה מקומות והיו נקראין בשם רבנן דקיסרין, וכן הרביצו תורה בציפורי, ואז ר' יונה עם חבירו האהוב ר' יוסי הרביצו תורה הרבה במבריא עם תלמידים רבים כמנהגן פ"א ה"ב שאמרו ר' חגי פתח ור' יונה ור' יוסי חתמין, וידוע שר' חגי היה במבריא כמו"ק בה, וכידוע שר"ח קביר במבריא, ובשביעית פ"ו סה"א א"ר יונה — אמרו לו והרי עמך במבריא, אך משם אין ראיה כ"כ כי שם אפשר שנפל מ"ס והמקור הוא מתוספתא שביעית רפ"ד ושם שאמרו לר' יהודה הרי הן אצלך במבריא.

ושני החברים האלו מציעו בחד תמיד, כשביעית פ"ד ה"ב ר' יונה ור' יוסי התירו לאפות לחם בשבת בשביל אנשי החיל, וברכות פ"ו ה"ה שניהם סלקון למשתיתיה דר' חנינא ענתנייה.

וכן נזכרו יחד ברכות פ"ג ה"א ה"ד, תרומות פ"ב ה"ה, עירובין פ"ו ה"א.

ושניהם עלו למחזיה אפיה דאחי דיהודה בן תמוזה כמגילה פ"ד ה"ה, וכברכות פ"ה ה"א יסופר שנאו שניהם לאנמיכא וראם ארסקינס (שר העיר) וקם מקצן ואמר שראה דמותם במלחמה ועי"ן

נצח.

בשם ר' אמי כתנינה כד; חלה פ"א ה"א ב;.

בשם ר' הישעיא כמע"ש פ"ב ה"א. בשם רב המטנא כמעשרות פ"ד ה"ב, יבמות פ"ח ה"ו.

בשם ר' חינה (ר' הונא) כפסחים רפ"ה.

ר' חגי בר"ה פ"ב ה"ה, אמרו ר' חגי פתח ור' יונה ור' יוסי חתמין, בשם חזקיה כחלה פ"א דה"א.

בשם ר' חייא [בר אבא] כחלה פ"ב ס"ה, רפ"ג, ריש כלאים, סוף בכורים וחגיגה פ"ג ה"א.

בשם ר' חמא בר' חגינא כב"ר פט"ח"ב.

בשם ר' חמא בר עוקבא בעירובין פ"ג ה"ו.

בשם ר' חנניה חברון דרבנן כחלה פ"ד ה"ה, שאלו מו"ק פ"ג ה"ה.

בשם רב חסדא כברכות פ"ב ה"ד. בשם ר' יוסי בן גזירה כירושלמי סוף ברכות.

בשם ר' יוסי בר' חגינא כברכות פ"ג סה"א, כלאים ספ"ג, נזיר פ"ו ה"א.

בשם ר' ינאי כתרומות פ"ה ה"ב.

בשם ר' יצחק בר נחמן כר"ה רפ"א.

בשם ר' מיישא כבכורים פ"ב ה"ה.

בשם רב נחמן בר אדא כברכות פ"ב ה"ה.

בשם ר"ג בר יעקב או מר עוקבן

בעירובין פ"ו ה"א ר' יונה ור' יוסי חד

בשם מר עוקבן וחד בשם ר"ג בר יעקב.

בשם עולא בר ישמעאל ככלאים רפ"ב.

בשם ר' קריספא כירושלמי ריש

כתובות.

בשם בר קפרא כירושלמי ריש יומא.

בשם רב כברכות פ"ד ה"ג.

בשם שמואל כחלה פ"א ר"הא, קידושין

רפ"א.

נצח, וכן היו שניהם שותפים בין כמע"ש פ"ד ה"ג.

מחלקתם מצינו בכמה מקומות בירושל' וגם בבבלי כמנחות ע: ר' יוסי בר זבדא (שהוא סתם ר' יוסי דירושלמי) חולק עם ר' יונה, ובגדרים פ"מ ה"א כשמת בן ר' יוסי ובאה השמועה לר' יונה כשהיה אז בצור השלום כל היום בתענית.

וכן מצינו ר' יונה ור' יוסי גלילאה ביחד כברכות פ"ג סה"א.

והנה אף שלא היה ר' יונה ריש מתיבתא אבל נהנישיבה גדולה ותלמידים הרבה לפניו כדמצינו ר' אינואי בר סמי סליק לגביה ר' יונה כמע"ש פ"ד סה"ג. ר' אלעזר בר מרום התיב קמיה כתענית פ"ד ה"ג.

ר' אשיין בשמו כתרומות רפ"א. ר' גוריון היה קמן מר' יונה כמ"ק פ"ג ה"ה יג:.

ר' זבדי בריה דר' יעקב בר זבדי בשמו כברכות פ"א ה"ב ז:.

ר' חייא בר מרייה בעי קומיה ככתובות פ"ט ה"א.

ר' יודן בר פלוי התיב קומיה כשביעית רפ"ה (וצם בר פדיא בטעות).

ר' יהושע דרומי קומיה כסוכה ספ"ד. ר' יוסי דרומא קומיה כשבויעות פ"א ה"ח.

ר' יצחק כריה דר"ח משמו כיבמות פ"ב ה"ד.

ר' יצחק בר קצתה בשמו כר"ה פ"א דה"א.

ר' ליונטי בשמו כדמאי פ"ז ה"ג, בעי מיניה יבמות פ"מ ה"ח, מיסחי עמו שבת פ"ג ה"ג.

ר' ניחא בר סבא בעי קומיה כיבמות רפ"ט, ובעירובין פ"ב סה"א מצינו ר' יונה אמר, ר' נסא שאל מהו למלטל בין הפסים ובב"מ רפ"ג ר' נסא אמר בשם ר' יונה. ומזה משמע שהיו כמו חברים.

ר' פיליפא בר פרוטה התיב קמיה כמנילה פ"א ס"הא וסופרים פכ"א ה"ז, ר' פנחס החבר בשמו כש"ר פ"א י"ד, ר' רדיפא בשמו כפסחים רפ"ח, יבמות פ"א ה"ב.

והיה גדול כ"כ עד ששמו נשמע בבבל כזכחים קו, שרבא אמר כדר' יונה וכו'. ור' יונה היה נקרא מתקיפי דא"י כתענית כג: שא"ל ר' וריקא לרב ספרא תא חזי מה בין תקיפי דא"י לחסידי דבבל, חסידי דבבל ר"ה ור"ח — תקיפי דא"י כגון ר' יונה אבוה דר' מני כי הוה מצטרך עלמא למטרא — בעי רחמי ואתי מטרא ואפילו ב"ב לא הוי ידעי שהמטר אתי מחמתיה, ונראה שנקרא כן יען שאמר לר' גוריון מו"ק פ"ג ה"ה יג: לא ילפינן מן בר נש זעירא, וביומא פ"ח ה"ה ונדרים פ"ד ה"ט שפ"א נפלה דליקה בשכנותו ורצה עכ"ם לכבות ולא הניח לו (ששבת היה) ונעשה גם וניצל כל השכונה.

חביבותיה לתורה גדלה כ"כ עד שאמרו מע"ש פ"ה ה"ג שנתן מעשרו לר' אחא בר עולא לא מפני שהיה כהן אך שעמל בתורה, וכרכות פ"ד ה"א כשהיה מתפלל בב"הכנס היה מתפלל בלחש, ובביתו היה מתפלל בקול רם כדי שישמעו ב"ב וילמדו איך להתפלל, ובסוף פאה יסופר עליו כשהיה רואה עני בן טובים שירד מנכסיו א"ל בני שמעתי עליך שנפלה לך ירושה — מול ממני הלואה ואת פורע לי, ודרש אשרי נותן לדל אין כתיב אלא אשרי משכיל אל דל, (והוא שצויד אדם להסתכל במצוה איך לעשותה).

ומזה את רואין שהיה עשיר וכדאמרן לעיל שהיה מסחרו בין,

ובשבת פ"ח ה"א כי הוה שתי ר' יונה ד' כוסות בליל פסח הוה כאיב ליה ראשו עד החג.

והיה בקי בטבעות החיות כשבת קנה;

ככלאים רפ"ט שבעי קומי ר' מנא.
ובמ"ק פ"ב ה"ג שאל לר' הונא אם
מותר לו למכור ספרים במועד.

ונזכר בירושלמי שביעית פ"ב ה"ג,
כלאים פ"ח ה"ג ה"ד, עירובין פ"ג ה"א,
יוטא פ"ה ס"הא, ביצה פ"ב ה"ח, נדרים
פ"ט ה"א, נזיר פ"ו ה"ט.

ובשבת פ"ה ה"א ופר"כ יא: נזכר
בשם ר' יונה בן צרויה. ושם יב. בשם
ר' יונה בן צדיה, ובפס' רבתי פ' תשא—
ס"ח ר' תנחומא בי ר' יונה מבוצרצא.
וכן נזכר בסר' שמואל פכ"ה.

ר' יונה דכפר אימי.

נזכר בירושלמי נדרים פ"ד סה"ט,
אבל צ"ל ר' יודן כשבת פט"ו ה"ו.

ר' יונה חמוה דר' אמי. נזכר גיטין
פ"ב ס"הא.

יונתן.

יצחק בר יונתן ירושלמי נדה ספ"ב.
רבה בר יונתן יומא מו.

ר' יונתן.

(תנא. הכירו דר' יאשיהו.)

אחרי עיון רב נראה בכירור שכתם
ר' יונתן (הכירו דר' יאשיהו) ור' יונתן בר
יוסף או ר' נתן בר יוסף הנזכר בבבלי
ור' יונתן בי ר' יוסי הנזכר בירושלמי
כל השמות הללו של תנא אחר הם,
וזה ר' יונתן יען שהיה בר א"י כדמוכא
באגרת דרש"ג ח"ב פ"ג נזכר באבות
פ"ד מ"ט ר' יונתן אומר כל המקיים את
התורה מעוני סופה לקיימה מעושר וכו'.
והמאמר הזה נשנה באבות דר"ג רפ"ל
ושם ר' נתן (או ר' יונתן) בר יוסף. ומה
אנו רואין שחתם ר' יונתן הוא ר' נתן
או ר' יונתן בר יוסף. ובברכות מו:
חולק עם ר' נתן וסובר איהו ע"ה כל
מי שיש לו בנים ואינו מגדלן לת"ת
ושם ר' נתן בר יוסף. ובסוטה כב. ר'
יונתן בר יוסף. ובירושלמי סוטה פ"ד

ה"ג

שרדש אפתחא דבי נשיאה, יודע הק"כה
בבלב שמונותיו מיעמין לפיכך שוהה
אכילתו במעיו ג' ימים.

וכה לכן גדול הדור היודע בשם ר'
מנא או מני, וקבל תורתו מאביו כדמצינו
בכמה מקומות שאמר, ר' יונה אבא אומר
כך, כדמאי רפ"ד, שביעית פ"ד ה"ב
ועוד בכמה מקומות.

ובמ"ק ספ"א שאל לר' יונה אביו,
ובמנילה פ"ד ה"י ר' מנא כד הוה מורי
בחבורתא מלין דשמע מן אביו וכו',
ובנדרים ט: מתקף לה ר' מני ור' יונה
משיב לו.

ור' יונה נפטר קודם הכירו ר' יוסי
כמפורש מע"ש פ"ד ה"ו.

ומצינו ר' חנינא אחי ר' מנא כמ"ק
פ"ג ה"ה יג: ואפשר שהוא ג"כ בנו של
ר' יונה.

ר' יונה אביו דר' ישמעאל.

נזכר בירושלמי ריש חלק, אבל יש
שם ט"ס עיין ערך ר' ישמעאל.

ר' יונה בר אבא.

נזכר ויק"ר ספ"לה אמר בשם ר' יוחנן,
אך הוא ט"ס וצ"ל כדמוכא המאמר
תענית פ"ג ה"ט ר' יונה (בשם) שמעון
בר בא בשם ר"י, ונשמט בטעות תיבת
שמעון.

ר' יונה בר פפא.

נזכר בירושלמי מגילה ספ"א לנרסת
הר"ף אמר בשם ר' שילא איש כפר
המרתא, ונרסא שלטו ר' חנינא בר פפא,
והטעות בא שכן ח' נעשה י"ו.

ר' יונה בר צד"יה. ערך ר' יונה
בוצררייה.

ר' יונה בר תחליפא.

נזכר חולין ל: שרבא היה בריק ליה
גירא ושחם בה עוף בהדי דפרת.

ר' יונה בוצררייה.

היה תלמידו דר' מנא (בנו של ר' יונה)

(ובדק"ס ר' יונתן בר יוסף), כתובות ס: נדה סא; תוספתא תרומות פ"ח, כלים ב"מ פ"ג, נדה פ"ב, ובכל המקומות הללו בא בשם אביו כדי שלא נמעה על ר' יונתן אחר, אבל כשנזכר עם חבירו ר' יאשיה או נזכר תמיד בשם סתם ר' יונתן, כי לא נוכל לטעות על חבירו דר' יאשיה לומר שהוא ר' יונתן אחר. ונזכרו יחד יומא נז; חגיגה יח, נזיר ו: לט; קידושין י, סוטה כד, מו; ב"מ נד, צד; ב"ב קיז, סנהדרין ג: מו; מנחות צ:.

ובמכלתא נזכר הרבה פעמים במחלוקת עם ר' יאשיה, וכן בספרי, אבל לא נזכר בספרא.

וזה ר' יונתן היה כהן ככ"מ צ: בעי מיניה ר' יונתן מר' סימאי חסמה מבחין מהו — א"ל מכית איבך אתה למד יין ושכר אל תשת (ופירש"י כהן היה). ולא שהיה תלמידו כי ר' סימאי היה מהתנאים האחרונים שאחר רבי אבל בל"ס שאלו לנסותו, וכדמוכא המאמר בירושלמי תרומות פ"ט ה"א ר' עקיבא שאל את ר' שמעון בן יוחאי "מיבדקיניה" ביה חסם מבחין וכו'.

ובדפוס ווינציא איתא בעי ר' יונתן מר' שמעון וזה הגרסא יותר נכונה וכדמצינו במכלתא בשלח מס' ויהי פ"ד שאל ר' יונתן את רשב"י, אבל ר' יונתן, (תלמידו דר' חייא),

היה בבלי, והיה תלמידו דר' חייא ולא היה כהן ככרכות יח, ר' חייא ור' יונתן הוו שקלי ואולי בבית הקברות הוה קשריא תכלתא דר' יונתן, וזה ר' יונתן הוה רבו דר' שמואל בר נחמני שאמר תמיד בשמו, וכדמסיים שם ואף ר' יונתן הדר ביה דאר"ש בר נחמני א"ר יונתן מנין למתים וכו'. ובירושלמי ברכות פ"ב ה"ג ר' חייא רובא ור' יונתן הלכו אהר ממתו של ר"ש בר' יוסי בן לקוניא והוה

ה"ג חולקין ר"מ, ור' יהודה ור' יונתן בר' יוסי בדין מניקה, ובכתובות ס: גרם ר' נתן בר יוסף, וזה ר' יונתן ראשו מניע עוד לדור ר' עקיבא ור' ישמעאל בירושלמי מעשרות פ"ב ה"ב מו: ר' יונתן בי ר' יוסי אומר מנין לתבואה שהביאה שליש לפני ר"ה — ר' יונתן בר' יוסי בשיטת ר"ע רבו אמרה, וזה כמו שאמרנו יען שהיה בר א"י זכה בימי עלומיו עוד לשמש את ר"ע, אבל חבירו ר' יאשיה שהיה בבלי זכה אך לשמש את ר' ישמעאל יען שר' ישמעאל הלך סמוך לארזים ואז קבל ממנו, ושם התחברו יחד ר' יונתן ור' יאשיה במנחות נז: שאמרו ר' יאשיה ור' יונתן תלמידו דר' ישמעאל, ובחולין ע: א"ר יונתן נמתי לכן עזאי — גם לי ומה ישמעאל אומר בדבר זה — ובלשון הזה אמר לי חבל עלך בן עזאי שלא שיבשת את ר' ישמעאל.

ובכלל זה עלתה בידינו שכ"מ שנזכר בלא מחלוקת או במחלוקת עם שאר תנאים חוץ מר' יאשיה נזכר בשם ר' נתן בר יוסף או ר' יונתן בר יוסף ככרכות כב, חולקין ר' יוסי, ר' יונתן בר יוסף ור' נתן בר אבישלום, וכיומא פה: חולקין ר' יוסי בר' יהודה, ר' יונתן בר יוסף, ור"ש בן מנסיא, ובסוטה כב, מחלוקת ר"מ, בן עזאי ר' יונתן בר יוסף ואחרים.

ובלי מחלוקת בלשון דתניא ר' יונתן ב"י אומר כר"ה יג, כתובות ס: חולין לא: פג: ושם קלו, דתניא ר' יוחנן בר יוסף אומר הקדיש היה צ"ל ר' יונתן ב"י, וכן מקואות ספ"ו בתוספתא ר' יוחנן ב"י וצ"ל בנרסת הגר"א ר' יונתן בר יוסף.

ובירושלמי כלאים פ"ב ה"ו תני ר' יונתן בן יוסי אומר היה שם סלע ארוכה וכו', ובשם ר' נתן בר יוסף כמגילה לא;

ובקה"ר פ"היי ר' יונתן בשם ר' יונתן דבית גוברין והוא מ"ס וצ"ל ר' סימן בשם ר"י דבית גוברין כדמוכא שם פ"ג.

ובסה"ד בערבו מביא ר' יונתן הקשה לר' שמעון בן יקום, ובמחילה מכבודו ששנג בתרתו, כי בנתו לירושלמי סנהדרין פ"ג ה"מ, וז"ל שם ר' יונתן יתיב מקשי, א"ל ר' יוסי בר' חנינא הא שמעון בן יקום, אמר, יקום לעיל ולא איתכון ריב"ח אלא שיסמך לר' שמעון בן יקום, וחשב סה"ד שר' יונתן הקשה לר"ש בן יקום, ובאמת היה מתלמידיו וסמכיה או. ב) שצ"ל ר' יוחנן ולא ר' יונתן כדמוכא סנהדרין ל: שר"ש בן אליקים וריב"ח היו תלמידיו דר' יוחנן. והנה אף שהיה כמו חבר לר' חנינא וחבריו אבל היה צעיר מהן הרבה, ולכן מצינו שמכולן קבל ר' יוחנן והיו נחשבים לרבותיו אבל את ר' יונתן חשבו כמו חבר וכדמצינו נימין עה; חילין מה. שאמר ר' יוחנן על ר' יונתן ידעין חברין כבלאה לפרושי כי האי מעמא? (ופירשי ר' יונתן מכלל היה ועלה לא").

וכבר בימי נעורו של ר' יוחנן היה בחברתו בר"ה פ"ב ה"ו שאמרו שר' יוחנן נכנס והוא היה הקטן שבהן א"ל אמר הרי השנה — א"ר יונתן ראה לשין שלמדנו בן הנפת וכו'. ובכורים פ"ב ה"ד, ויק"ר ספ"כ שאלו ר' יוחנן. וברכות רפ"ט ששניהם אולי לקרייתא דדרומה. ובשהיה ר' יוחנן כבר אינש סבא היה עוד ר' יונתן חי כתרומות פ"ח ה"ד שר' אמי איתצד בסיפטיפה ור' יונתן כבר התייאש ממנו ואמר יכרך המת בסדינו אך רשב"ל הצילו ואמר להגולנין שיבאו לגבי סבא (ר' יוחנן).

ובגיטין ל: מחלוקת ר' יונתן ור' יוחנן. וגם את ר"ל קרא מר כקה"ר פ"גיד. ובסה"ד מביא שרב חבינא היה חברו

ר' יונתן מפסע על קיבוריה וכו'. ומובא בקה"ר פ"מיה ר"ח רבה ור' יונתן הוון מהלכין קיטי ערסיה דר"ש בן יוסי בן לקניא היה טליתיה דר' יונתן מהלכא על ארונה, א"ל ר"ח, בני טלי טליתך — א"ל רבי! לא כתיב וכו'. ובסנהדרין עא. א"ר יונתן אני ראיתי (לבן סוור וכו'רה) וישבתי על קברו.

וכן ארח לחברה עם ר' חייא כע"ז יו. ר"ח ור' יונתן הוה קאולי באורחא מסו להנהו שבילי וכו'.

וכן קבל ר' יונתן זה מר' שמעון בר' יוסי בן לקניא כירושלמי עירובין פ"ג ה"ד ר' יונתן אמר קומי ר"ח רובה בשם ר"ש בר"י בן לקניא. ובהוריות פ"ב ה"ה שאל ממנו. ובשבועות יח: מובא המאמר בשעות. ובכורות לח: אמר רבב"ח (וצ"ל רבה בר תנא) סח לי ר' יוחנן (ובשיטה מקובצת ר' יונתן) זקן אחד היה בשכונותינו ור' שמעון [בן] לקניא שמו — אמר לי שב בני שב וכו'.

והיה חבר לר' חנינא ור' ינאי וריב"ל ככתובות טז: ר' חנינא ור' ינאי היו קיטי אתא ההוא גברא גחין וגשקיה לר' יונתן אברעיה, וסיפר לר' חנינא יען שבפה לבנו של אותו אינש לזונה. וכירושלמי קידושין פ"א ה"ז וסיפר המעשה שהיה עם ר' ינאי. וכתענית פ"ב הי"ב ר' חנינא ור' יונתן תרוידון אמרין בטלה מגילת תענית, ובעירובין פ"ו סה"ד ר' חנינא ור' יונתן סלקין לחמתה דגדר אמרין נמתין עד שיבאו זקני הדרום לבאן אתא ר' נתן דרומה ושאלין ליה. וכבר בארתי בערכו שצ"ל אתא ר' פס דרומא והוא ר' אפס. ובקה"ר פ"היי ר' חנינא ור' יונתן שאלו למנחם טלמאי, ור' ברכיה בשם ריב"ח אמר שמנחם טלמאי שאל מהן. וכירושלמי מע"ש פ"ג ה"ג ר' חנינא ור' יונתן וריב"ל עלו לירושלים נתמט להם פירות וכו'.

מנחם בשמו כפאה פ"ו ה"ד.
 ר' שמואל בר אמי בשמו כיכמות
 קה"י ע"ז לה. אך שם צ"ל ר"ש בר
 נחמני.

ר' שמלאי שאלו ב"ר פמ"מ"ח, ובירושל'
 פסחים פ"ה רה"ג שר' שמלאי בא אליו
 ובקשו שילמד עמו ספר יוחסין ולא רצה.
 ובפסחים סב: גרסי ר' יוחנן וצ"ל כמו
 בירושלמי. ובקה"ר פ"א"ח שחד מתלמידיו
 ערק להמינים והוא הלך אחריו להצילו,
 ע"ש. ובספר בקורת התלמוד צד 19
 עשה מזה ממעטים כאשר אהב נפשו
 ולא ראה שצ"ל גם בפ"זכו ר' יונתן
 ולא ר' נתן.

מאמריו היקרים מלאים בכל הש"ס
 ומררשים, כדמוכא בספר נחלת שמעוני
 אך הוא ערכב ר' יונתן חבירו דר' יאשיה
 ור' יונתן תלמידו דר"ח ור' יונתן תלמיד
 ר' יוחנן ביחד.

וקרוב מאוד לומר שהוא ר' יונתן בן
 אלעזר וכמבואר בערכו שר' יונתן בן
 אלעזר היה גם בן תלמידו דר' שמעון
 בר"י בן לקיניא, וכן נקרא פ"א בשם ר'
 יונתן בן אלעזר איש הבירה וצ"ע.

אמו נזכרה ב"ס פד: שאמר ר' שמואל
 ב"נ אשתעיא לי אימיה דר' יונתן דאשתעיא
 לה דביתיה דר' אלעזר בר"ש.

מקורותיו הפרטים מצינו שהיה עשיר
 כדמוכח שבת פ"א ה"ד וע"ז פ"ב ה"ח
 שהיה שולח מתנות להשרים כדי שיהיו
 דבריו נשמעין. ובקה"ר פ"א"ח שנשר
 שערו ונעשה קרה.

ומקימו נראה שהיה בטבריא כדמוכח
 קה"ר פ"ג"ד שרשב"ל הוה עליל מן חמת
 דגדר פנע ביה ר' יונתן. וכן עירובין
 פ"ו סה"ד שר"ח ור' יונתן סלקין לחמתא
 דגדר, וידוע שחמתא דגדר סמוכה לטבריא
 כמגילה ב: ועירובין פ"ה ה"ו, ויש

ר' יונתן, (חבירו דר' אביתר).

הוא היה תלמידו דר' יוחנן כב"ר פס"ד"ד

שאמר

והוא מנמרא שבת נד: שאמרו רב ור'
 הנינא, ר' יוחנן ורב חביבא — חלופי
 ר' יוחנן ומעיל ר' יונתן. אך כבר בארתי
 בערך רב חביבא שלא היה בומנא,
 וכיכמות פו: איתמר — פליגי בה
 ר' יונתן וסביא.

ורוב מאמריו נשארו לנו ע"פ תלמידו
 המובהק ר' שמואל בר נחמני או כאשר
 נקרא בירושלמי ר"ש בר נחמן. ובבבלי
 המה ע"פ רוב באגדה, ובירושלמי המה
 ע"פ רוב בהלכה.

וכן יספר ממנו התנהגותיו כיומא ט:
 ארשב"נ כי מטי ר' יונתן להאי קרא
 בכי, ושם כב: אמר ר' יונתן רמי.
 ופסחים כד, ב"ב קכג. איתא בפירוש
 שר' יונתן היה רבו, ועיין ערך ר' שמואל
 בר נחמני.

וכן ר' אבא בריה דר"ח בר אבא אמר
 בשמו כסנהרין פ"ב ה"ב, ויק"ר פל"ה"א.
 ר' אבהו בשמו כקה"ר פ"ג"ג.

ר' בנימין בר יפת בשמו כב"ר פמ"ג"ג
 אך שם צ"ל בשם ר' יוחנן כתנחומא
 לך"יא.

רב, דימי הביא הלכות בשמו כב"ב
 עד: עמ"י, בכורות נא:.

ר' זעירא בשמו ככלאים פ"ה ה"ו,
 בתוכות פ"ה ה"א.

רב חסדא, א"ר יונתן ב"ק סו.
 ר' יהורה בן פזי בשמו כשבת פ"ד
 רה"ב.

ר' יעקב בר אחא בשמו כמע"ש
 פ"ג ה"א, שבת פ"א ה"ד.

ר' יעקב בר אידי בשמו כשבת פ"ד
 סה"ב שאמר לעולם אל ימנע אדם עצמו
 מלייל לב"המרד. וכן הוא שבת פנ: ע"ש
 ר' יונתן, אבל גרסת דק"ס ר' יוחנן.
 וכן שם ספ"ד א"ר יעקב ב"א בשם ר'
 יונתן בכל מתרפאין חוץ מע"ז. ובפסחים
 כה. המאמר ע"ש ר' יוחנן, כי באמת
 היה ריב"א תלמידו דר' יוחנן.

ר' יונתן בן אבטולמוס.

(חנא דברייתא).

נוכר סנהדרין פו; נדה יט; דתניא ר' יונתן בן אבטולמוס אימר מנין לפריחה בבגדים וכו'. ובבבחים מט: גרס ר' נתן בן אבטולמוס, ובחולין כד: דתניא ר' יונתן ב"א אימר נאמר תוכו לממא וכו'.

ר' יונתן בן אלעזר איש הבירה.

ערך ר' יונתן איש הבירה.

יונתן בן אריה.

נוכר ילקוט ההלים רמז תתנט אמר אמר בשם ר' יוחנן, אך הוא מעות הדפוס זצ"ל בן מריא כירושלמי פאה רפ"א.

ר' יונתן בן בתירא. ערך ר' יוחנן

בן בתירא.

יוהנן אחי ר' דוסא בן הורכניס.

ביבמות טו. כשבאו ר' יהושע וראב"ע

ור"ע לר' דוסא בן הורכניס בענין צרת הבת שבימיו הותרה צרת הבת לאחין כב"ש והחכמים חשבו שהוא דעת ר' דוסא ב"ה אך הוא א"ל שיש לו אח קטן ובכור שטן הוא (והנאון צה"ח יצטרף צ"ל בחזק שנוי) ויונתן שמו והוא מתלמידי שמאי והזהרו שלא יקפח אתכם בהלכות לפי שיש עמו ג' מאות תשובות בצרת הבת שהיא מותרת — פגע בר"ע אקשי ליה ואוקמיה א"ל אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו אשריך שזכית לשם ועדיין לא הגעת לרועי בקר. ובירושלמי שם פ"א ה"ו יסופר בע"א מעט שיונתן אחי ר' דוסא היה מסביר להם מפני מה צרת הבת מותרת ומרוב חריפות לא הבינו דבריו.

ר' יונתן בן המשולם.

כילקום מטות פ' ביום שמעו מביא מספרי זוטא אר"א בן יעקב פ"א שאלתי את יונתן בן משולם ואת יהושע בן נמלא אמרו לו שאמר ר"ע — וכשבאתי

אצל

שאמר משום ר' יוחנן. ובגיטין לו. ר' יוחנן מסר מילי לר' חייא בר אבא ושאלו אם צריך מידי אחרינא א"ל לא צדיכת. ובגיטין ו: שלח ליה ר' אביתר לרב חזרא — ר' אביתר אמר זביב מצא לה. ר' יונתן אמר נימא מצא לה. ואשכחיה ר' אביתר לאלוהו א"ל טאי קא עבד הקב"ה — א"ל אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר וכו'. וב"ד פ"ט"ה ר' חייא בר כריתיה דר' ברכיה — א"ל ר' יונתן וכו'.

ר' יונתן איש הבירה.

נראה שהוא הנקרא בשם ר' יונתן בן אלעזר איש הבירה, ובמד' תהלים פ"ג"ג רשב"י עלה מבבל בשביל לשאל ג' דברים מצא את יונתן איש הבירה. ובס"הד מביא ר' יונתן איש קבורה ממדרש הוה, והנחוימא ממשוטטש נודמן לו.

ובאגדת בראשית פ"ח ארשב"י א"ר יונתן איש הבירה.

וכן מצינו הנחוימא בחקתירד שאל רשב"י את ר' יונתן בן אלעזר, א"ל שנה לי פרק אחד א"ל לך לבית התלמוד — א"ל רבי לא למדתני וכו'. ומוה אנו רואין שהיה תלמידו, והוא סתם ר' יונתן תלמידו דר' חייא שהיה רבו דרשב"י, וכאשר הבאנו שר' יונתן היה תלמידו דר' שמעון בן לקיניא. וכן מצינו שר' יונתן בן אלעזר היה תלמידו כשבת מט: שאמר ר' יונתן בן אלעזר לר' יונתן בן עבינאי ולר' הנינא בר חמא כך אמר ר"ש בר"י בן לקיניא. (ובבבחים נא. במעות ר' יוחנן).

ונזכר בשם ר' יונתן בן אלעזר הניגה כ. בהלכה. ובתנחומא וישלח'כו בשלחה, ושם תצוהדי מעשה בר' יונתן בן אלעזר שהיה יושב — וקרא לתלמידים, ובכ"ד פ"צה"ג נזכר ר' יונתן שר הבירה.

ר' יונתן איש קבורה. ערך ר' יונתן איש הבירה.

הריות פ"ב ה"ה שר' יונתן שאל מר"ש
בר"י בן לקניא, ובעא כיפה מזורק
בתריה.

ר' יונתן בר' יצחק בר' אחא.

נזכר פאה רפ"ה ושקלים פ"א ה"ב,
ובפאה בר"ש שם גורם ר' יוחנן.

יונתן בן עוזיאל.

הוא היה הגדול שבשמונים הלמידים
של הלל כסוכה כח: ובשעה שהיה
עוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד
נשרף. (והכונה שכל ת"ח שעמד נגדו כהלכה
לא היה צריך לפלגל עמו הרבה אך כהבל פיו
הראה לו מעותו. שמעתי מפי ידידי הרב היקר
ר' הניאל הכהן מ"מ בבה"מ דמחזיקי הדת).

ובמגילה ג. תרגום של נביאים יונתן
בן עוזיאל אמרו מפי (כמו משום דמציונו
יבמות סז. העיר ר' יוסי מפי שמעיה ואבטליון),
ונודעוזה א"י ארבע מאות פרסה על ד'
מאה פרסה, יצתה כ"ק ואמרה מי הוא
זה שגילה סתריי לבני אדם, עמד יונתן
ב"ע על רגליו ואמר אני הוא שגילתי
סתריך. גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי
ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך
שלא ירבו מחלוקת בישראל.

(ונדבר התרגום יונתן שכידונו היום אם הוא
מיונתן בן עוזיאל או אם הוא מאוחר כבר הארכו
בזה חכמי האחרונים ואין זה מעין מלאכתנו).

וב"ב קלג: מעשה באחד שלא היו
בניו נהגין כשורה עמד וכתב נכסיו
ליונתן ב"ע. מכר שלישי והקדיש שלישי,
והחזיר לבניו שלישי, בא עליו שמאי
במקלו ותרמילו א"ל, שמאי, אם אתה
יכול — אמר שמאי, המיח עלי בן
עוזיאל, ומוזה אנו רואין את גדולתו
ששמאי האב"ד הלך אליו.

ר' יונתן בן עכניאי.

(כדור הראשון לאמוראי ארץ ישראל).

בשבת מט. יתיב ר' יונתן בן עכניאי
ור' יונתן בן אלעזר ויהיב ר' חנינא בר
חמא גביהו וקא מיבעיא להו — א"ל

ר'

אצל ר' יהושע וכו', ובל"ס נפל מ"ס
בשמות הללו.

ומה שמביא בס"הר שר' יוסי אחיו
העיר בשמו בשם ר"א חסמא, וכינתו
לגיטין סב. גרסתנו שם ר' יוחנן ובתוספתא
דמאי רפ"ג גרס ר' נתן.

ר' יונתן בן חגי.

בקה"ר פ"מ"ב ר' עזריה ור' יונתן
בן חגי בשם ר' יצחק בר' מריון בשם
ר' חנינא יש לך אדם שחוטא בארץ
ואינו חוטא בשמים וכו'.

וב"ר פמ"ב"ז אמרו שניהם בשם ר'
יצחק ואפשר שחסר תיבת בר מריון.
ובמר' שמואל פכ"ב"ה אמרו שניהם
בשם ר' יצחק בר מריון יפה קפדנותן
של אבות מענותותן של בנים.

ובתנחומא ראה"מ ר' עזריה ור' יונתן
בן חגי ור' יצחק בר מריון בשם ריב"ח
האוכל פירותיו מבלים כאלו אוכל נבלות
ומרפות.

ר' יונתן בן חלי.

נזכר בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ה,
שהוא ור' אבודמי בר ברתיה דר' מבי
אמרי בשם ר' יאשיה.

יונתן בר' ר' חנינא. ערך יונתן שידא.

ר' יונתן בן חרשא איש גנוסר.
בירושלמי מעשרות פ"א ה"ב א"ר אסי
שאל יונתן בן חרשא איש גנוסר את
רבן גמליאל והכמים ביבנה. ובתוספתא
כלים ב"ב פ"ה ה"ב איתא א"ר יוסי
שאל יונתן בן חרשא אבל בתוספתא
צוקרמנדל איתא כבנמרא.

ר' יונתן בר' יוסי או יוסף. ערך ר'
יונתן חבירו דר' יאשיה.

ר' יונתן בן יוסי בן לקניא.

בשבעות יח. שבעי מר' שמעון בן
יוסי בן לקניא שקל קלא פתק ביה,
אבל בנמרא נפל מ"ס וצ"ל כמו בירושל'

וכיבמות טו: מצינו משפחה גדולה
 היתה בירושלים של בית עכמאי.
 ובספ"ד עירכב כל השלשתן ביחד
 ותמה ע"ז ולא ראה שאחד היה תלמיד
 רשב"י והוא בן עכמאי, ואחד חבר לר'
 חנינא והוא בן עכמאי, ואחד תלמיד ר'
 יוחנן והוא בן עכמאי.

ר' יונתן בן עמרם. (תלמיד רבי).

בב"ב ת. יסופר שרבי פתח אוצרותיו
 בשני בצורת ואמר יכנסו בעלי מקרא
 וכו' אבל לא ע"ה, דחק יונתן בן עמרם
 ונכנס וכששאלו אם קרא אי שנה, א"ל
 לא, א"כ כמה אפרנסך? א"ל, רבי,
 פרנסני ככלב וכעורב, פרנסיה. ותיכרי
 וקמצמער ואמר אי לי שנתתי פתי לע"ה,
 א"ל ר"ש בריה שמא יונתן בן עמרם
 תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות מכבוד
 התורה מימיו, בדקו ואשבח, אז אמר רבי
 יכנסו כולם.

ובע"ז לו: אר"ז צער גדול היה לי
 אצל ר' אסי, ור' אסי אצל ר' יוחנן,
 ור"י אצל ר' ינאי ור' ינאי אצל ר' נתן
 (צ"ל יונתן) בן עמרם, וריב"ע אצל רבי.
 (וכתבו התוס' שהיו כולן בימי רבי וכל"ס כונתן
 כן ר' יוחנן ואילך כי ר' אסי ור"ז ידוע שהיו
 אחרונים).

ונשאר לנו ממנו אך הלכה אחת בחגיגה
 כ. א"ר יונתן בן עמרם נתחלפו לו כלים
 של שבת בכלים של חול ולבשן נטמאו.
 ר' יונתן בן שאול.

נובר בברייתא בסנהדרין נו, ועיין
 ערך ר' יוחנן ב"ש.

ר' יונתן (ולפעמים ר' נתן) דבית גוברין.
 בירושלמי יבמות פ"א סה"א ר' אבין
 בר ביסנא בשמו. ובש"ד ספמ"ר ר' אחא
 בשמו.

וביומא פ"ז ה"ג ושהש"ר פ"ד פ"ד ר'
 סימון בשמו.

ובקה"ר פ"ג"ב איתא ר' נתן דבית

גוברין

ר' יונתן בן אלעזר — א"ל ר"ח בר
 חמא כך א"ר ישמעאל בר' יוסי — הרר
 יתבי וקמיבעיא להו — א"ל ר"ח בר
 חמא — א"ל ר' יונתן בן אלעזר כך
 אמר ר"ש בר' יוסי בן לקוניא.

ר' יונתן בן עכמאי.

(ובכו"פ פכ"ג גרס בן עכמאי).

היה תלמידו דר' יוחנן כסנהדרין יד.
 ר' יוחנן הוה מצמער עליה דרב שמן
 בר אבא דלא הוה נביהו דליסמכיה. ר'
 שמעון בן זירוד וחד דעימיה ומנו ר'
 יונתן בן עכמאי — חד דהוה נביהו
 סמכיה, וחד דלא הוה נביהו לא סמכיה.
 ולפי פשטות הלשון קאי על ר' יוחנן
 שהוא סמך אחד מהן.

ובאמת כן ספורש בירושלמי סוף
 הרומות ושבת פ"ד סה"א א"ר אבהו
 שנה לי ר' יונתן בן עכמאי — א"ל ר"ן
 ומה הוה טיביה? א"ל אדם גדול הוא
 ובקי במשנתני, ופירשה (פירוש) ר' חייא
 דכפר תחמיין קימי רבי ומינתיה חכם
 (וידוע שכל הנשואים נקראין בירושלמי בשם
 רבי, או שהוא ר"ת רב"י ר' יוחנן).

ר' יונתן בן עכמאי.

(בע"י בן עכמאי, ובדק"ס בן חכמאי
 ובתנחומא בראשית"ג גרס בן עכמאי).

היה תלמיד דר"ש בן יוחאי כמו"ק
 ס. ר' יונתן בן עכמאי ור' יהודה בן גרים
 הנו פרשת גררים כי רשב"י — א"ל
 למדתו רבינו — א"ל רשב"י לכריה,
 בני אדם הללו אנשים של צורה הם זיל
 נביהון דליברכך — והלך אצלם וכרכוהו
 יהא רעוא דתורע ולא תחצד, תעייל ולא
 תיפוק, ליחרוב ביתך וליתוב אישפינך,
 לבלכל פתורך, ולא תחוי שתא חרתא
 כי אתא לגביה אביה א"ל לא טבעיא,
 דכרוכי לא ברכן אבל צעורי צעורן וסיפר
 לו את דבריהן, ואביו פירש לו שהם
 כולן ברכות גדולות.

מתין, והוא מ"ס כי ר' דוסתאי בר' מתין היה תנא כדמוכח ברכות ז', וכן הוא הגרסא ברק"ם, וב"ק פ"ו ה"ד ר' יוסטא בר' מתין שאל ור"ל מתיב.

ר' יוסטא בר' סימון.

בירושלמי עירובין פ"ו ה"ל אמר בש"ד בייתוס, וכן נזכר שקלים רפ"ב, ואפשר שהוא הנקרא במע"ש פ"ד ה"ב בשם ר' יוסי בר' סימון.

ר' יוסטא בר' שונם.

היה תלמידו דר' מנא (בנו של ר' יונה) כדמצינו שבעי קומי ר' מנא כתרומות פ"א ה"ד, מע"ש פ"ה סה"א, שקלים סה"א, מגילה פ"א סה"א, וכן אמר בשם ר' יהושע דסכנין כתנחומא ויצאז, ונזכר בירושלמי ברכות פ"ח ה"ו, שביעית פ"ו סה"ב (והמאמר בתנחומא בשלחיהו ר' יוסי בר' שונם וצ"ל כבירושלמי), חלה פ"ד ה"ד, ביצה פ"ג ה"ו, מו"ק פ"א סה"ב, סנהדרין פ"ב ה"ג, ויק"ר פל"א"ט, ובעירובין פ"א ה"י איתא ר' ייתא בר' שונה, אבל המאמר מיבא כהגון במד' שמואל פכ"ג"ב.

יוסטא הייטא דציפורין.

בשהש"ר ספ"ו יסופר שהוא מצא חן בעיני המלך א"ל שאל ממני איזה דבר ואתן לך, ובקשו שישימו דוכס על העיר, וכשנתעלה לשררה זו כשהיה עובר בעיר לא ידעו אם זהו יוסטא חייטא אם לא, אמרו! נעשה סימן כשיעבור על מקום מושבו הישן ויסתכל בו, סימן הוא שהוא יוסטא חייטא וכן היה, א"ל אתון תמהון עלי ואני המה עלי יותר מכם וכו'.

יוסטי חברא.

נזכר ב"ר רפ"ו אמר בשם ר' ברכיה, ובילקוט תהלים דמו קד. חסר היבט חברא.

ר' יוסטינה, ערך ר' יוסטא.

ר' יוסנא נזכר ע"ז לז: ר' יוסנא א"ר אמי.

נזכרין. ושם פ"הדי איתא בטעות ר' יונתן בשמו וצ"ל ר' סימון.

וביוק"ר פ"ה"דה ר' יעקב בשם ר' יהודה בשם ר' נתן דבית גוברין.

ובתנחומא תולדותיכנ א"ר אבא בשם ר' יוחנן ד"ג ובלי ספק צ"ל ר' יונתן, ובפס' רבתי פ' השא"סו כך פתח ר' יונתן דבית גוברין.

יונתן הקטוני.

נזכר בכרייתא עירובין צו. חולק עם ר' נתן.

ר' יונתן ספרא דגופתא. ערך ר' יוחנן ספרא דגופתא.

ר' יונתן קיפא.

נזכר בירושלמי סוף מעשרות ר' מנחם בר מבסימא אחיו דר' יונתן קיפא.

יונתן שידא.

ביבמות קכב. א"ר חנינא אמר לי יונתן שידא, בכואה אית להו (להשדים) בכואה דבכואה לית להו, (ופירש"י שד היה או בקי בהן), ובגיטין סו. איתא בטעות אמר לי יונתן בני.

ר' יונתן שר' הבריה. ערך ר' יונתן איש הבריה.

ר' יוסטא.

היה תלמידו דר"ל בירושלמי ב"מ פ"י ה"ב ר' יוסטא בשם ר"ל התחתון נותן הקרה, ובבבלי שם קיו. נקרא בשם וסטינא אר"ל, וברק"ם מביא גרסא יוסטני, ובשהש"ר פ"ד פ"ה"ב ר' חוניא בשם ר' יוסטא, ונראה שהוא הנזכר ב"ב פ"ח ה"ה ר' יוסטינה הוה ליה עובדא קומי רבנן והייבניה קם קומי ר"ל, ובכתובות רפ"ט רבנן דר' יוסטינה בעו קומי ר' יוחנן.

ר' יוסטא בר' מתון.

בזבחים צמ. ר' יוסטא בר' מתון א"ר יוחנן, וביומא ל: הגרסא ר' דוסתאי בר'

שר' יהודה אמר לר' יוסי הלשון תנוח דעתך שהנחת דעתך, ובספר היקר דרכי המשנה צד 164, ובמכילת המשנה צד 178 יאמרו שמשפחת ר' יהודה לא היתה מבבל ובבל המקומות גרסי שר' יוסי אמר כן לר' יהודה תנוח דעתך והמעות יצא ע"י הראשי תיבות ר"י, אבל כבר הוכיח הנאמן בעל דוה"ר בח"א צד 120 שלא משפחת ר' יהודה או ר' יוסי היו מבבל, אך ורק מא"י, אבל הכונה ביומא ובמנחות יען שהמשנה גינה את הבבליים, ורבותינו הקרושים ידעו היטב כי בני ישראל היושבין בבבל המת מטיב סגולת האימה שלא נתערכו בהן שום פסול לכן היה קשה מאוד לר' יהודה אי לר' יוסי איך יעשו הבבליים כן? וכאשר שמע מחבירו כי באמת לא בבליים היו אך הבבליים שהתיישבו זמן רב באלכסנדריא, ואנשי אלכסנדריא היו קירין איתן תמיד בשם בבליים לכן א"ל עבדו זה תנוח דעתך, שהסיד חרפה מעל הבבליים סגולת האימה, ונחזור לעניננו.

אביו ר' חלפתא ובה עיד לראות את ר"ג הוקן בשבת קטני, והיה ריש בציפורי כתענית מן. והוא מסר לבנו ר' יוסי רוכי הירתו, וביצין וביצין מקמפיה ידעו שלגדולות נוצר כאשר יסופר עליו במד' תהלים ספ"ג. ר' יוסי בן חלפתא כשהיה נער היה משהק עם נערים, ראה אותו איש אחד א"ל יש לומר לאביך — א"ל חיך מה איכפת לך, אם תאמר לאבי הוא מכה אותי, ואתה מרגיל לשינך לומר לשה"ר, וכן מצינו שאמר הלכות בשם אביו כבליים פכ"ו מ"ו ר' יוסי מטהר משום אביו, ובכורות כו. א"ר יוסי מודה אבא חלפתא בזה שהוא מותר, ואביו היה קדוש בעיניו כ"כ עד שאמר מנהררין פ. אפילו אבא חלפתא ביניהן, וכן יספר הרבה מעשיות מאביו כמביאר בערכו.

ר' יוסי (סח) בן חלפתא.

זה דבר מוסכם שסתם ר' יוסי הוא בן ר' חלפתא שהיה ריש בציפורי וכן הוא דעת רש"י בנבחים נח: בסוף העמוד. משפחתו וצור מחצבתו מפורש בירושלמי תענית פ"ד ה"ב שאמרו מגילת יוחסין מצאו בירושלים וכתוב בה ר' יוסי בן חלפתא מכני יונדב בן רכב, וידוע שמשפחת יונדב בן רכב היו מבני יתרו כסנהדרין קד. דאר"י בשבך קראן לו ויאכל לחם זכו ב"ב וישנו בלשכת הנוית שנאמר ומשפחות סופרים — המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב.

ומשפחת יונדב בן רכב ישבו תמיד כא"י כמלכים כ"טו וילך משם (יהוא) וימצא את יהונדב בן רכב וכו', ובירמיה לה יסופר שיונדב בן רכב צוה לבניו שלא ישתו יין ולא יבנו בית ולא יטעו כרם ועין ששמרו את מצות אביהם א"ל ירמיה בשם ה' שלא יכרת איש ליונדב בן רכב עמד לפני כל הימים, ונתקיימה נבואת ירמיה גם בסוף הימים שנצר כנעו יצאו החכמים האלו המה רבתינו ר' חלפתא ור' יוסי בנו וה' בני ר' יוסי.

וביומא סו: שאמרו שם במשנה וכבש עשו לו מפני הבבליים, ארבב"ח לא בבליים היו — תנ"ה א"ר יהודה לא בבליים היו אלא אלכסנדרינים היו (ומתוך שזונאים את הבבליים היו קורין אותן על שמן) אמר לו ר' יוסי תנוח דעתך שהנחת את דעתך (ופי' רש"י משפחתו היתה מבבל והיה קשה לו הרבה), ובמנחות ק. שאמרו שם במשנה והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי אמרו בגמרא ארבב"ח אר"י לא בבליים היו — תנ"ה ר' יוסי אומר לא בבליים היו — א"ל ר' יהודה תנוח דעתך (ושם מירש"י משפחת ר' יהודה מבבל היתה לשיכך שמת בדבוי ר' יוסי) ובדק"ס ביומא שם גורס כמו במנחות שר' יהודה אמר בן לר' יוסי, ובאמת מצינו גם במנחות מה.

וכן אמר בכורות י: סח לי נימוס אחי
ר' יהושע הגרסי.

הוא ראה בעני עמו איך שכל רבותיו
וכל חכמי ישראל מובלים למכתו, הוא
ראה איך שמקום מולדתו היתה בסכנה
כתוספתא מגילה פ"ב, וכן במדבר
רבה רפכ"ג בימי ר' אלעזר בן פרטא
כא לנדולי ציפורי כתבים רעים מן
המלכות וברחו. וכפי הנראה נחרבה אז
העיר ציפורי וזה שאמרו ב"ב עה: תניא
ר' יוסי אומר אני ראיתי ציפורי בשלוותה
והיו בה ק"ל אלף שווקים, ואפשר שברח
או לאסיא כב"מ פד.

ומשם בא והתיישב לפי שעה בדרום
עם שאר חביריו ור"ע מסר להם את
תורתו, ואח"כ ראה בעיניו איך שנאסר
רבו הקדוש כנימין ספ"ו במשנה א"ר
יוסי נמינו לשליח (לר' תנינא איש אונו
שהעלה הלכה מר"ע מכות האסורין), וכשנהרג
ר"ע ונשאר אור מוצל מאש ר' יהודה
בן בבא אשר מסר נפשו והסמיך אותם,
או נתפורו לכל רוח, ונתבטלו כל
הישיבות מכל ארץ ישראל עד שלא יכלו
גם לעבר שנים ולקבוע חדשים בא"י,
ואז עיבר חנניה בן אחי ר' יהושע את
השנים בכבל בנהר פקוד שלא הניח
כמותו בארץ, עד אשר רחם ה' על
שארית הפלטה ואדריינוס קיסר מת
בתחלואים רעים ברוח סרה ונפש מרה
וגזירות הקשות עברו מעט או התעוררו
חכמי ישראל תלמידי דר"ע והתקבצו
יחד בבקעת רמון כירושלמי חגיגה פ"ג
ה"א שנכנסו ז' זקנים לשם ר"מ, ר' יהודה,
ר' יוסי, ר"ש, ר' נחמיה, וראבי"ו ור'
יוחנן הסנדלר — ואמרו כל מי שהספיקה
בירו לעבר את השנה ואינה מעברה
כאלו עובר ע"ו, ואז שלחו לחנניה ב"א
ר' יהושע לנהר פקוד שלא יעבר עוד
שנים בח"ל כמפורש ברכות ס. וכשהוקלו
עוד מעט הגזירות התקבצו לאושא

כשהש"ך

אבל רבו המובהק היה ר' עקיבה
כמפורש פסחים יח. ר' יוסי בשימת ר"ע
רבו אמרה, ומביא הלכה למעשה מר"ע
ככלאים פ"ו מ"ה, תרומות פ"ד מ"ג,
ובתוספתא פרה ספ"ד א"ר יוסי בזה
הלכה קפצתי לפני ר"ע. וביבמות סב:
כשמתו כל תלמידי דר"ע והיה העולם
שמש עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום
ושנאה להם ר"מ, ר' יהודה, ר' יוסי,
זר"ש וראב"ש והם העמידו תורה אותה
שעה, אך לא נסמך מר"ע אלא מר'
יהודה בן בבא כמפורש סנהדרין יד.
שנסמך ממנו בשעת השמד בין אושא
לשפרעם.

ולא מר"ע לבדו קבל אבל גם קבל
מכל גדולי חכמי יבנה כשבת קכה.
שחעיד משום ראב"י.

וכן אמרו בעירובין לו. שאבטרימס
היה רבו.

וכן אמר משום ר"ג כתוספתא קידושין
פ"א.

משום ר' יהושע כפסחים קג.

משום ר' ישמעאל כב"ק נד; וזחים ס:
וכן ישב לרגל ר"מ כתוספתא שביעית
פ"ד אמר ר' יהודה מעשה — והיינו
אוכלין — ע"פ ר"ש א"ל ר' יוסי משם
ראויה עמכם הייתי וכו'. ובתוספתא כלים
ב"ב פ"ה א"ר יוסי שאל יונתן בן חרשא
איש גנוסר לפני זקנים ביבנה.

וכן קבל הרבה מר' יוחנן בן נורי
זיספר הלכה למעשה בשמו ככתובות
ספ"א א"ר יוסי מעשה בתינוקת — אריב"ג
אם רוב וכו'. ובתוספתא שביעית פ"ד
אמר ר' יוסי מעשה — ובאו ושאלו
את ר' יוחנן בן נורי, ושם מגילה
פ"ב אמר ר' יוסי מעשה בריב"ג שקראה
בציפורי בלילה. ואמר בשמו בתוספתא
כלים כ"ק פ"ב פ"ד, שם כ"ב פ"ו,
הר"ב פ' שמיני פ"ו.

להן, ביצים מצומקות — ואמר להן. וזה כמו שאמרנו לעיל שציפורי נחרבה ואחר כך כששבו שנית לציפורי והתיישבו שם הוצרך ר' יוסי כריש העיר לתקן שם תקנות שהיתה כמו עיר חדשה. וזה שאמרו קידושין פ"ב מ"ה ר' יוסי אומר אף מי שהיה עד בערכי הישנה של ציפורי.

ובסנהדרין י"ז: התקין ר' יוסי שם שלא תהא אשה מהלכת בשוק ובנה אחריה משום מעשה שהיה (וזה יען שנתיישבה מחדש והיו עדיין מבני מועטין שם ובאו נביים לנגוב ילד האשה וכשהתחילה לצעוק בא אליה אחד מן הפריצים וא"ל לבי ואראך את בנך וכשבאת שמה עינו אותה). וכן התקין שם שיהא נשים מספרות וא"ל. וזה שאמרו עירובין פ"ז: מעשה שנעשה בציפורי ע"פ מי נעשה לא ע"פ ר' יוסי? וכן אמרו סנהדרין קמ. דרש ר' יוסי בציפורי אחרתין היא ליליא ג' פאה מהתרתא לציפורי אתו וקא מצערי ליה א"ל יהבית אירחא לגנבי א"ל מי הוה ידענא דאתו גנבי?

ויסד שם ישיבה גדולה בסנהדרין לב: שאמרו אחר ר' יוסי לציפורי ולכן כעהתישבו באושא ורשב"ג נתמנה לנשיא מינו את ר' מאיר לחכם ואת ר' נתן לאב"ד ואת ר' יהודה להיות מורינא דבי נשיאה אבל ר' יוסי לא היה יכול לקח שום חלק עמהן יען שהיה אסיר לו לצאת משם.

והיה גדול כ"כ עד שאמרו שאליתו הוה רגיל אצלו בסנהדרין קיג: דרש ר' יוסי בציפורי אמא אליה קפדן הוה רגיל למיתיה גביה איכסיה מיניה ג' יוסי ולא אתא, כי אתא א"ל אמאי לא אתא מר א"ל קפדן קרית לז' א"ל הא דקמן דקא קפיד מר. וכן מצינו יבמות סג: אשכחיה ר' יוסי לאליתו א"ל כתיב אעשה לו עד וכו'. וברכות ג' א"ר יוסי פ"א נכנסתי לחירבה אחת מחורבות ירושלים —

כשהש"ר פ"ב"ג בשלפי השמר נתכנסו רבותינו לאושא ואלו הן ר' יהודה, ר' נחמיה, ר"מ ור' יוסי ורשב"י ור"א בנו של ר' יהודה ורשב"י ושלחו אצל זקני הגליל כל מי שהוא למד יבא וילמד וחלקו כבוד לר' יהודה שהיה הוא ראש המדברים מפני שהוא בן עיר, אך לא שהו שם זמן רב והלכו משם ליבנה לזמן קצר, וכשהיו ביבנה גם שם לא הורשה להם לעבר שנים והוצרכו לשלח את ר"מ לאסיא שיעבר שם כמגילה יח; וזה שאמרו שבת לז: כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היה שם ר' יהודה וכו'. ואז אירע המעשה המובא שם שישבו ר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון, ויתב יהודה בן גרים גבייהו, ור' יהודה דבר בשבחה של רומי ור' יוסי שתק, ור"ש דבר רעה עליהם. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות, אמרו, יהודה שעילה יתעלה, שמעון שגינה יהרג, ואז ברח רשב"י למערה עם בנו, ועל ר' יוסי ששתק גזרו שיגלה לציפורי.

ובספ"ד ירצה להגיה שצ"ל יגלה מציפורי, וכן הוא דעת חכמי האחרונים. אבל שנו ברואה, כי עינשו של ר' יוסי היה שיגלה למקום מולדתו ולא יצא מקור העיר וחוצה כדי שלא יוכל להתחבר עם שאר חבריו.

והנה אף שר' יהודה מצא חן בעיני המלוכה ובל"ס השתדל להקל הגזירה מר' יוסי וכרמצינו ברכות סג: כשנכנסו רבותינו לכרם שביבנה היו שם ר' יהודה ור' יוסי — פתח ר' יהודה ראש המדברים בכל מקום — פתח ר' יוסי בכבוד אכסניא וכו', אבל ר' שמעון לא נזכר שם וזה יען שכבר ברח משם. אבל כפי הנראה לא הועילה בקשתו ור' יוסי הוצרך לילך לציפורי וזה שאמרו שבת לח. א"ר חנינא כשהלך ר' יוסי לציפורי מצא חמין שנשתתה ע"ג כירה ולא אסר

בא אליהו ז"ל ושמר לי על הפתח —
וקראו אליהו בני.

אבל אח"כ בשנתבטלו הגזירות או
מצינו את ר' יוסי גם באושא כהוריות
יג: כשרצו ר"מ ור"נ להעביר את רש"ב
מנשיאותו, וכשנתדע לרש"ב נרשם מבית
הועד, וישנו מבחוץ והיו כותבין פתקאות
עם קישיות והיו שילחין לפניו, אז אמר
ר' יוסי תורה מבחוץ ואנו מכפנים?
וע"פ הרשה רש"ב להם שיחזרו למקומן.
היה חביב בעיני הנשיא מאוד כי ידע
את ערך גדולתו וקבל ממנו הלכות
כדמצינו רש"ב אומר משום ר' יוסי
כמגילה ו; מו"ק יב; ע"ז עה, נדה
סה; וברכות כו. ארשב"ג פ"א חשתי
בעיני בקיסרי והתיר לי ר' יוסי בריבי
(ר' יוסי החכם חויף שבדורו, רש"י), ובפסחים
ק. מעשה ברשב"ג ור' יהודה ור' יוסי
שהיו מסיבין בעכו וקדש עליהם היום
א"ל רש"ב לר' יוסי בריבי רצונך נפסיק
וניחוש לרבירי ר' יהודה חבירנו, א"ל
בכל יום ויום אתה מחבב דברי לפני ר'
יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי ר' יהודה
בפני הגם לכבוש את המלכה עמי בבית?

הלכותיו במשנה.

ר' יוסי נזכר בכל מסכתות הש"ס חוץ
מן בכורים, חגיגה, הוריות, מעילה,
תמיד. ובאלו המסכתות נזכר אך פ"א
ברכות פ"ב מ"ג, חלה פ"ד מ"ח, בכורים
אף שלא נזכר בג' פרקים הראשונים
אבל נזכר בפ"ד מ"ה, ביצה פ"ד מ"ב,
מגילה פ"ב מ"ג, ב"ק פ"ד מ"ד, שבועות
פ"ז מ"ד, ובבבית פ"ד מ"ו, (ומה שמצינו
שם פ"ב מ"ד ר' יוסי אומר, הוא ר' יוסי הכהן
תלמידו רבין ויחנן בן זכאי, ונבס"ד שנג בזה),
ובקנים פ"א מ"ד.

ובמס' עדיות, מדות, נגעים נזכר בכ"א
ב' פעמים, ובכלים לד פעמים.

בס"ה נזכר בסדר זרעים נד פעמים,

מועד נד פעמים, נשים לג פעמים,
נוזקין כט פעמים, קדשים לט פעמים,
טהרות קלא פעמים, וזה שלש מאות
וארבעים הלכות ממנו במשנה.

ובס"ה ד קא חשיב שבת פ"ו מ"ו וגרסא
שלנו ר"מ, והחסיר מכות פ"ב מ"ג, מקואות
פ"ו מ"ה.

ע"פ רוב מחלקותיו עם סתם משנה
והם לערך קס"א פעמים.

ועם חכמים ששה פעמים.

עם חבירי ר' יהודה לערך חמשים
פעמים.

(ובכולם חשיב ר' יוסי באחרונה חוץ ממע"ש
פ"ד מ"ז וברכות פ"ב מ"ג שר' יוסי בראשונה).

עם חבירי ר"מ לערך סב פעמים.

ועם ר"ש לערך מו פעמים.

וכן חולק עם ר"א (בן שמוע) כעירובין

פ"י מ"ה (ושם איתא בטעות ר' אליעזר וצ"ל
ר' אליעזר כוכמות צו: שנקרע ס"ח בחמתו),
מקואות פ"ו מ"א נדה פ"א מ"ה, אהלות
פ"יא מ"ו.

עם ר"א בר"צ כלים פ"ב מ"ו.

עם ר' יהודה בן בתירה אהלות
פ"יא מ"ו.

עם ר' נהוראי סוף נזיר.

עם ר' נתן הבבלי שבת ע.

עם רש"ב דמאי פ"ז מ"ג, כלים פכ"ו

מ"א וב"מ פ"ח מ"ח מעשה בא לפני

רש"ב ור' יוסי ואמרו יחלקו את חדש
העיבור.

עם ר' שמעון שזורי כלים פ"ח מ"א.

וכן ר' יהושע בנו של ר"ע היה חבירו

שקראו "יהושע" כשבועות ו.

וכן ר' יהושע בן קרחה החשיבו מאוד

שקראו ר' יוסי בריבי ספרא שמיני פ"מ.

אבל מה שמצינו יומא ת. שחולק עם

ר"מ ור' חנניה סגן הכהנים זה בל"ס מן

מסדרי הברייתות יען שדעת ר"ח סגן

הכהנים מכריע בין דעת ר"מ ור' יוסי.

הלכותיו

הלכתיו המפורסמות
במשנה ובגמרא.

הקורא את שמע ולא השמיע לאונו
לא יצא ואם לא דקדק באותיותיה יצא
ברכות פ"ב מ"ג.

כל המשנה ממטבע שמבעו הכמים
בברכות לא יצא ברכות טו:
אמהות של בצלים פטורים מן הפאה,
פאה פ"ג מ"ד.

אין [דין] שכחה לוחים שם רפ"ו.
אין אדם מקריש דבר שאינו שלו
כלאים פ"ו מ"ה.

ארני השדה מממא באהל כאדם שם
פ"ח מ"ה.

שור הבר מין היה שם ט"ו.
סמדר אסור מפני שהוא פרי ערלה
פ"א מ"ו.

אנדרונגוס בריה בפני עצמה בכורים
פ"ר מ"ה.

כוי בריה בפ"ע חולין פ.
כחם על הנר — ר' יוסי פומר בכולן
חוץ מן הפתילה שבת פ"ב מ"ה (שמלאכה
שאינה צריכה לגופה פטור).

הבערה ללאו יצאת שבת ע.
ספק עירוב כשר עירובין פ"ג מ"ה.
אין הציץ מרצה על אכילות פסחים עו.

אם הוציא הלולב בשבת לרה"ר פטור
סוכה פ"ג מ"יד (דאנו מעה נדבר מצוה
ועשה מצוה פטור).

נשים סומכות רשות חגיגה טו:
עובר פוסל ואינו מאכיל יבמות פ"ו
מ"ג.

אנדרונגוס כהן שנשא בת ישראל
מאכילה בתרומה יבמות ספ"ח.

עבר עבירה שיש בה כ' מיתות נידון
בזיקה הראשונה יבמות לב.

מציאת חרש שומה וקטן גזל נמור
ניטץ פ"ה מ"ח (שעשו שאינו זוכה כזוכה).
נומיט לשלוח שם ספ"ו (דמילי לא
מיססן לשליח).

מי שיש לו שתי כתי בנות — כולן
מותרות קידושין פ"ג מ"ם (ולא מעייל אינא
נפשיה לשאיקא).

גר שנשא נידרת בתה כשרה לכהונה
שם פ"ד מ"ו.

גר נישא כמזרת קידושין עב:
כיצד הוא עושה סחורה בפרתו של
חבירו ב"מ פ"ג מ"ב.

א"ב מה הפסיד הרמאי שם מ"ד.
יחלקו את חודש העבור שם פ"ח מ"ח.
המקיף את חבירו — ועמד ונדר
את הרביעית משלם את הכל ב"ב פ"א
מ"ג.

מתיר בחרדל שם פ"ב מ"י (שעל המזיק
להרחיק את עצמו).

אסמכתא קניא שם פ"י מ"ה.
כותבין שיבר שם פ"י מ"ו.

עד שהיום בדיני ממונות כשר לדיני
נפשות סנהדרין כו:
אפילו בחול אסור לשאול בשדים שם

קא.
אם שניהם חשודין חזרה שביעה
למקומה שבעות פ"ו מ"ה.

הנוסע והיוצא ליהרג — נודר ומעריך
ומקריש ערבין פ"א מ"ג.

כל הימים במהרין בווחלין פרה פ"ח
מ"ח.

שני שבילים — שני נכרים אחר
טמא — בין כך ובין כך טמאים טהרות
פ"ה מ"ה מ"ו.

וכן דרכו להביא מעשיות מומן הקדים
כיוסא פ"ו מ"ג, ר"ה פ"א מ"ו, עירובין
טו, חגיגה טו, כתובות קה, וכן העיר
מפי שמעיה ואבמטרין כיבמות טו.

וכן דרכו לדרוש הנקודה כפסחים פ"ט
מ"ב למה נקוד על ה', ובמנחות פו:
למה נקוד הי"ו.

ולמותר לנו להביא את כל הלכותיו
שהמה כלאים בכל הש"ס בבלי וירושל'
והספיקא מבלתא ספרא וספרי ומדרשים,

ונראה

של אדם מכבדו אלא האדם מכבד את מקומו.

וב"מ עא. בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית וכו'. ואלות פ"ד מ"ו כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות.

והוא היה נאה דורש ונאה מקיים כיון הוא עשה עמרת תפארת לתורה ובלעדו היינו ממששין כעור באפילה היא הבריות. היקרה הנקראת סדר עולם כמפורש יבמות פב. ג. נדה מו. שאר"י מאן תנא סדר עולם ר' יוסי. וכבר האריך בזה הרב החכם הגדול ר"ב רמנר נ"י בטוב מעם ודעת.

והשתבח בזה שאמרו עליו תמיד ר' יוסי נמוקו עמו כעירובין נא. גימין סו. בכורות לו. ופירש"י פירושו עמו לתת מעם לכל דבריו. וכן מצינו באמת בתרומות פ"י מ"ג מ"א, סיכה פ"ג מ"ד, יבמות פ"ד מ"י, ובפרה פ"ג מ"ג אמר אל תתנו מקום לצדוקים לרדות. ובספרי דברים"ג שאלו אריוס איוהו חכם, א"ל המקיים תלמודו, והוא באמת קיים תלמודו.

מדותיו היקרות.

מה שהעיד על עצמו שבת ק"ח. א"ר יוסי מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי (שלא דיבר מעולם דש"ח על שום אדם ולכן כל מה שדיבר לא התירא משום אדם ולא היה צריך להשתכל לאחוריו מן שומע אותו האיש) ולא נסתכלתי במילה שלי, מימי לא עברתי על דברי חברי יודע אני בעצמי שאיני כהן אם אופרין לי חברי עליה לדוכן אני עולה, מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוק.

ואמר שם ק"ח: יהא חלקי מאוכלי ג' סעודות בשבת, מנומרי הלל בכל יום, ממתי בחולי סעיים, ממתי בדרך מצוה, ממכניסי שבת במבריא וממוציאי שבת בצפורי, ממושבי בהמ"ד ולא ממעמידים בהמ"ר, מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה, יהא

ונראה בבירור שכמעט כל מקום שנוכח במדרשים בשם סתם ר' יוסי הוא אינו ר' יוסי בן הלפתא אך ר' יוסי האמורא הירושלמי חבירו ר' יונה. ור' הונא אמר כמה פעמים בשמו, ונביא אך ממאמריו היקרים באגדה.

ברכות ו. שאין מרצין לאדם בשעת כעס, טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקיות.

שם ג. גדול העינה יותר מן המכרך. שם ס: אל יפתח אדם פיו לשמן.

שבת יב: הנכנס לבקר את החולה יאמר המקום ירחם עליך בתיך חולי ישראל.

יומא עה. בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם — בוי"ד מקניט את חבירו יורד עמו עד לחיו אבל הקב"ה אינו כן קלל את הנחש עולה לגג מוזנתי עמו — קלל את האשה הכל רצין אחריה, קלל את האדמה הכל ניוזנין הימנה.

ומאמרו הנפלא סיכה ה. מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואליהו למרום.

ובחגיגה יב: אוי להם לבריות שרואות ואינן יודעות מה הן רואות, עומדות ואינן יודעות על מה הן עומדות, הארץ על מה עומדות — תלויה בזרועו של הקב"ה.

ומנילה כד: א"ר יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה והיית ממשש בצדקים כאשר ימשש העור באפילה וכי מה איכפת ליה לעור מין אפילה לאורה עד שבא מעשה לירי פ"א הייתי מהלך באישון לילה ואפילה וראיתי סימא — ואבוקה בירו אמרתי לו בני אבוקה זו למה לך, א"ל כל זמן שאבוקה בירי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין וכו'.

ומאמרו היקר הענית כא: לא מקומו

שם שר' יהודה ור' יוסי הלכו בדרך ואחזיהו בילמוס לר' יהודה וכפה לרועה ולקח ממו בחזקה את לחמו א"ל ר' יוסי קפחת את הרועה, וכשבאו לעיר אחזיהו בולמוס לר' יוסי והביאו לו כל בני העיר כל מיני מטעמים, אז א"ל ר' יהודה אני קפחתי אך את הרועה ואתה קפחת כל העיר כולה.

ובגדרים מט: ר' יוסי ור' יהודה חר אכיל דייסא באצבעתיה וחר אכיל בהוצא וכו'.

ובירושלמי ברכות פ"ג סה"ד יוספר שפ"א הלך בלילה והחמר מחמר אחריו ובאו אצל בור ורצה החמר לטבול א"ל שלא יסכן את עצמו, א"ל שהוא בעל גדה וא"א, א"ל ייתות ולא יסוק וכן היה.

ומצינו במדרש שמטרונה אחת (מעוברי הנחש) היתה רגילה להתנוכת עמו המיד והוא השיב לה השובות מתוכמות כב"ר פ"דו ששאלה אותו למה לא כתיב בשני כי טוב, א"ל לפי שלא נגמרה מלאכת המים ולפיכך כתיב בשלישי ב' פעמים כי טוב.

ושם פ"דו למה הוצרך הקב"ה ליקח הצלע מן האדם בנגבה, א"ל משל, אחד הפקיד בידך כסף בחשאי והחזרת לו זהב בפרהסיא זו נגיבה?

ושם רפכ"ה שאלה אותו אין אנו מוצאין מיתה בהנוך (אע"פ שלא היה צדיק נמור) א"ל כתיב ואיננו כי לקח אותו אלקים (ש"פ שמת).

שם פכ"ג למה יצא עשו תחלה, א"ל טפה ראשונה של יעקב היתה.

שם פ"פחדד שאלה מה עושה הקב"ה מיום עברא העולם, א"ל יושב ומזונג ויוונים, אמרה לו אף אני יכולה לעשות כן לשעה קלה, א"ל אם קלה היא בעיניך קשה היא לפניו כקריעת ים סוף. נטלה אלף עבדים ואלף שפחות וזיווגן, למחר באו לגבה בפצועי טחין ועינים סימות

ורגלים

יהא חלקי ממי שחושדין ואין בו (ומה שאמרו שם שאמר ר' יוסי יהא חלקי סמחפליים עם רמדומי חמה, נראה יותר נרסת הירושלמי ברכות פ"ד ה"א שר' יוסי בר' הנינא אמר זה. וכזה יהיה יותר נכון מה שאמר ע"ז שם רבב"ח אר"י כצוה להתפלל עם רמדומי חמה ולהיפוך בנימין גז. א"ר יוחנן ענותנותו של ר' זכריה בן אבקהלם וכו' שם צ"ל אמר ר' יוסי בי המקור הוא בתוספתא שבת ס"ז ושם איתא בהוגן א"ר יוסי. וכן הוא באיכ"ר פ' בני ציון, ור' יוחנן לא נזכר בתוספתא).

ואמר שם קיח. כל המענג את השבת ונתנין לו נחלה בלי מצרים.

וכן היה מנהגו לשתוק כמדת חכם כשבת לנ: שר' יוסי שתק, ובגזיר בשנפטר ר"ם ואמר ר' יהודה שלא יכנסו תלמידיו ודחק סומכוס ונכנס ובעס ר' יהודה, א"ר יוסי יאמרו מאיר שבב, יהודה כעס, יוסי שתק תורה מה תהא עליה?

(ואפשר שקבל עליו המדה הזאת ממעשה שאירע בו כאשר יזכור כיבמות צו: מעשה בבית הכנסת של טבריא — שנחלקו ר' אלעזר ור' יוסי — עד שנקרע ס"ת בחמתן והיה שם ר' יוסי בן קיסמא אמר חמיה אני אם לא יהיה ב"הכנס הזה בית עכ"פ זכן הוה).

את חבריו הוקיר יותר מכנפשי בברכות פ"ב ה"ז ומ"ק פ"ג ה"ה כשבא ר"ם לעירו אמר להם אדם גדול, אדם קדוש, אדם צנוע הוא.

ונשתלם מדה כנגד מדה כירושלמי ברכות פ"ג ה"ד שראו אותו טובל בצינעה ביום הכפורים ואמרו, אית לך מיכר על אותו הגוף הקדוש בשיוכח?

וביומא פנ: יוספר שפ"א הלכו בדרך ר"ם ר' יהודה ור' יוסי, ר"ם היה דייק בשמא, ר"י ור' יוסי לא היו דייקי, מסו לאושפיוא שהיה שמו כידור אמר ר"ם (בדעתו) ש"ס רשע הוא ר"ם לא אשלים כספו אצלו, ר"י ור' יוסי אשלימו אצלו, לסוף כיחש להם ואך ע"י עצה ותחבולה הוציאו את כספם מידו ומני אז נם המה דייקי בשם, וכשבאו לאושפיוא דשמיה בלה לא עיילו לגביה. וכן יסיפר

תלמידיו ואומרי מאמריו.

הנה אף שלא מצינו לו הרבה תלמידים בשמם אבל בלי שום ספק היו לו תלמידים הרבה. וידוע לנו שמלבד בניו שקבלו ממנו וכאשר נבאר הלאה, מצינו שרבי קבל ממנו כנדה סח: אמר רבי שאלתי את ר' יוסי, ומנחות יד. אמר משום ר' יוסי. והיה גדול כ"כ בעיני רבי כשאמר ר' ישמעאל בר' יוסי לרבי הלכה: משום אביו היה אומר כבר הורה זקן. ודבריו היו לו כדברי האורים שאין להרהר אחריהם, כשבת נא, יבמות קה, וכשרצה: רבי להקשות על דברי ר' יוסי אמר בירושלמי גימין פ"ו ה"ו אנן עלובייא — כשם לבין קה"ק לבין חול כך בין דורינן לרור ר' יוסי.

וכן היה איסי בן יהודה תלמידו כנדרים פא. שאמרו איסי בן יהודה לא אתי ג' יומי למתיבתא דר' יוסי, אשכחיה ורדימוס בנו של ר' יוסי א"ל מ"מ לא אתי מר לבי מדרשא, א"ל מעמא דאבוך לא ידענא וכו', ובירושלמי שביעית פ"ח ה"ה יהודה איש הוצי שאל מר' יוסי ב"ח ואמר לבנו אברדימוס שישב לו תשובה. יהודה בן אנרא אמר משמו נדה נב: נב.

ר' שמעון בן יהודה משמו מע"ש פ"ג מ"ו, מכות כ. ר' שמעון בן יוסי בן לקינאי שאלו זבחים סב:

ועל סומכוס אמר ר' יוסי אין אלו אלא דברי נביאות ב"ב יב. ובסה"ד מביא שר' אלעזר דרומא בעי מר' יוסי, ובמחילה שגגה היא ולא ידע שר' א דרומא היה מהאמוראים האחרונים והיה תלמיד דר' יוסי חבירו דר' יונה. אישתו ובניו.

אף ששם אשתו לא נזכרה אבל מפורש בירושלמי ריש יבמות שהיא היתה אשת אחיו שמת ור' יוסי יבם

אותה

ורגלים שבזרות, אז קראה לרבי"ח וא"ל אלוהיכם אמת ותורתכם נאה ומשובחת. שם פפ"דו אפשר יוסף בן יו שנה בכל חומו ולא עשה הדבר הזה? מיד קרא לפניו כל מעשי ראובן ובלהה, ומעשי יהודה ותמר וא"ל אם יוסף חטא לא היה הכתוב כסה חטאו כאשר לא כסתה חטאיהם.

ש"ר פ"ג יב א"ל אלהי (הנחש) גדול מאלהיך, כי כשנראה ה' למשה בסנה הסתיר אך פניו, וכשראה את הנחש כתוב ויברח משה, א"ל כשנגלה ה' לאן יברח משה כי ה' בכל העולם כבודו, אבל הנחש אם יברח ג' פסיעות ממנו מיד ניצל.

במ"ר פ"ג יב א"ל אלוהכם נתן טובה אע"פ שהוא אינו צדיק (כלומר אינו מכהין) הביא לפניו כלכלה של תאנים, והיתה נורדת היפה ואוכלת, א"ל את יודעת לברור היפה ולא הקב"ה?

קה"ר פ"א יז שאלו מאידכתיב יהיב חכמה לחכימין, והיה צ"ל יהיב חכמה למפשין? א"ל אם שני ב"א יבאו אליך ללות כסף אחר עשיר ואחד עני לאיזה מהן תלוה, אמרה לו להעשיר, א"ל ישמעו אוניך מה שאתה מוציא מפוך.

שם ספ"ג שאלו מהו דכתיב ומי יודע רוח ב"א העולה היא למעלה, א"ל אלו נשמתיחן של צדיקים וכו'.

ובתנחומא בראשית — כתיב למען ירבו ימיכם — כימי השמים על הארץ אין אתם קיימין אלא כ"ו שש"וא קיימין ועתידין ש"וא להתבלות שנא' — א"ל ממקום שהבאת ראיה משם אביא ראיה להיפוך וכו'.

ובפסיקתא רבתי פ"ב דעשרת הדברות שאלו מפני מה הלמ"ד הוא גבוה מכל האותיות א"ל מפני שהוא כרוז (פי' שמכריז למור) ודרכו של כרוז לעמוד במקום גבוה ולהכריז.

פמירתו.

כפי הנראה נפטר ר' יוסי קודם ר' יהודה כדמשמע מסוכה ית. כשדרש ר' יהודה א"ל ר' ישמעאל בר' יוסי רבני! כך פריש אבא — כך אמר אבא, ובספר כפתור ופרח פ"ו צד קן. (הוצאות לונץ) מביא מירושלמי מ"ק פ"ג ה"ז וז"ל כד דמך ר' יהודה הורה ר' יוסי לשולל למחר, והוא מ"ס וצ"ל כד דמך ר' יוחנן הורה ר' יסא והוא ר' אסי, וזה ברוד. ונפטר בעיר מולדתו בציפורי כמו"ק כה: כשמת ר' יוסי שפעו מרובו דציפורי דמא, ובירושלמי ע"ז פ"ג ה"א כשמת ר"י בן חלפתא משכו צונורות דס בלודקיא אמרין דיהיב נפשיה על גזירתא. וכידוע שכל חכמי הדור ההוא היו נקראין רבותינו שבדרום, והיא לוד. ובערך מלין צד 155 ובספר שבע חכמות ערך ציפורי יאמרו שנב"מ פד: צ"ל אבן ערוק ללודקיא את ערוק לאסיא היפך מגרסא שלנו ואין אנו צריכין לזה.

ובירושלמי סוף סוטה הספידוהו במלין קצרים, ואמרו משמת ר' יוסי פסקה הביתה. וזה שאמר ר' ישמעאל בנו כירושלמי גימין פ"ו ה"ז כשם שבין זהב לעפר כך בין דורינו לדור אבי ר' יוסי, ועליו נוכל לומר המאמר היקר שמיבא סוף כלים אשריך ר' יוסי שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה.

ר' יוסי.

(סתם בירושלמי ולפעמים נקרא ר' יסא). האמורא הגדול הזה אשר הלכותיו מלאים בכל הש"ס ירושלמי ונוכר ע"פ רוב ביחד עם חברו ר' יונה נשבח כמת מלב כי ביוחסין ערך ר' מני אומר שהיא ר' יוסי בר' חנינא או ר' יוסי בר' אבין, ובסה"ד ערך ר' יונה אומר שהוא ר' אסי, ובמחילה שנגזר ברואה, כי סתם ר' יוסי בירושלמי לא ר' יוסי בר"ח הוא שהיה מתלמידיו המובהקים דר' יוחנן

אותה, וחי עמה חיי נחת כמו שאמר שבת קי"ח. מימי לא קראתי לאשתי אשתי אלא לאשתי ביתי. ויסופר בר' פמ"חג שפ"א רבתה עם שפחתה ור' יוסי נתן צדק להשפחה בפניה א"ל אשתי למה את מכחישינו בפני שפחתי? א"ל לא כך אמר איוב אם אמאם משפט עבדי ואמתני. והיא ילדה לו חמשה בנים נחמדים כשבת קי"ח: שאמר נסעתי ה' ארזים בישראל, ר' ישמעאל, ר' אלעזר ר' חלפתא, ר' אבטילם, ר' מנחם, וזה ר' מנחם נקרא ג"כ ורדימוס שפניו היו דומין לזרד. ובירושלמי שם נקרא אבדימוס. וכבר פפ"היה שעניו היו זמורן (כזמורות הגפן) ורמיין לאימיה.

הגדול שבהן היה ר' ישמעאל שהיה חברו דרכי וקבל הרבה מאביו ואביו מסר לו ידיעות יקרות מה ששייכים לתולדות ישראל כמבואר בערכו.

וכן ר' אלעזר בנו היה גדול הדור בפסחים קי"ז. שאמר ר' יוסי אלעזר בני אומר — וחולקין עליו חבריו ונראין דבריו מדבריהן. ובמעילת, יז: יסופר שהוצרכו פ"א ליסע לרומי לבטל גזירות ושלחו את רשב"י ור"א בן ר' יוסי אך ר' יוסי היה מתיירא לשלוח את בנו עם רשב"י פן יבעוס עליו ויענשו עד שקבל רשב"י עליו דלא יענשיה.

וכן ורדימוס בנו היה ה"ח כנדרים פ"א. ושביעית פ"ח ה"ח.

ור' חלפתא בנו היה אבי החכם הנודע ר' שמעון בן חלפתא כאשר בארתי בערכו. וכן מצינו שמת לו בן בחייו במ"ק כא. מעשה ומת בנו של ר' יוסי בציפורי ונכנס לבהמ"ד ודרש כל היום בולו. וביוחסין מביא שהוא ר' חלפתא בלי שום ראיה, ויותר נראה שלר' יוסי לא מת שום בן בחייו. ובמ"ק שם צ"ל בנו של ר' יוסי הגלילי כדמוכא בשמחות פ"י.

ואמר בשם רשב"ל כברכות פ"ג ה"א.
 וכן מצינו אותו עם ר' יסא (ר' יוסי)
 כנדרים פ"ו ה"י ר' יסא אול לגבי ר'
 יוסי — ואפיק קומי מלופחין — א"ל
 (ר' יסא) אילין אינון אשישין שאמרו
 חכמים. וקרוב מאוד לומר כשנפטרו ר'
 יוחנן ור"א, ור' אמי מלך תחתם או ישב
 ר' יוסי לפני ר' אמי וזה שמצינו גימין
 יו. א"ר אמי א"ר יוחנן — א"ל ר' אסי
 אלא מעתה — א"ל אין, זמנין אשכחיה
 דיתבי וקאמר — א"ל ר' אסי אלא
 מעתה — א"ל אין והא זמנין לא אמרת
 לן הכי? א"ל יתד היא שלא תמוט.
 ומי שיש לו גם ידיעה קלה יכיר מיד
 שאין זה מדרך הלשון מחבר לחבר
 ובפרט ר' אמי ור' אסי שהיו שניהם
 שוין ממש, א"כ איך יאמר ר' אסי לר'
 אמי והא זמנין לא אמרת לן הכי והיא
 השיבו יתד היא שלא תמוט, שזה אך
 השקלא ומריא בין רב לתלמיד, אך היא
 בל"ס ר' יוסי (בר זבידא) שהוא היה
 באמת כמו תלמיד לר' אמי.

ובשהלך ר' אמי וישיבתו לקיסרין, או
 נשאר ר' חני א' ור' יונה ור' יוסי
 בטבריא, ולאחר פטירת ר' אמי ור' אסי
 היו המה מגדולי הדור שם כי ריש
 מתיבתא לא הוקם תחת ר' אמי והיה אך
 בכמה מקומות קבוצת חכמים, ובטבריא
 היו המה הראשים ור' חני היה כבר אז
 זקן גדול כמו"ק כה. וזה שמצינו סנהדרין
 פ"א ה"ב ר' חני פתח, ר' יונה ור' יוסי
 חתמין, (ויש ר' חני ב שהיה תלמידו), ושם
 פ"ג ה"ה ר' יונה ור' יוסי הורין לאפות
 בשבת לארטיקנס — לא אתכוון שמדתין
 אלא אתכוון מיכל פת חמה. וברכות
 פ"ה כה"א יסופר שר' יונה ור' יוסי עלון
 קימיה ארסקינס (ש) באנמויכא וכשראה
 אותן קם מפניהם — וא"ל מן קומיה
 אילין יהודאי את קאים? א"ל אפיהון
 דהני אנא חוי בקרבא ונצח, וזוהו אנו

רואין

יוחנן, ולא ר' אסי שהיה רבו דר' יוסי
 זה, אך בירושלמי נשתבש הרבה פעמים
 מר' אסי על ר' יוסי או להיפך כי
 לפעמים נקרא ר' אסי או יסא והיא ר'
 יוסי.

והראש והראשון שובה לכון אל האמת,
 הוא הרה"ג רז"פ בספרו היקר מבוא
 המשנה שפתם ר' יוסי בירושלמי הוא
 הנזכר כמה פעמים בכבלי בשם ר' יוסי
 בר זבידא או בר זבדא, והוא היה חבירו
 החביב דר' יונה, ומביא ראיה גדולה
 מירושלמי חלה פ"א ה"א שאמרו אם
 השרישו קודם לעומר העומר מתיר, ר'
 יונה אימר קודם להכאה ור' יוסי אימר
 קודם לקצירה, והמאמר מיבא בכבלי
 מנחות ע. ר' יונה אימר קודם הבאת
 העומר, ור' יוסי בר זבדא אימר קודם
 קצירת העומר. ובוה יתורץ לנו למה לא
 נזכר בשום מקום בירושלמי שם האמורא
 הגדול ר' יוסי בר זבידא אשר נזכר
 בכבלי בפירוש שהיה בא"י, וזה יען שר"י
 בר זבידא הוא סתם ר' יוסי בירושלמי.

וכן מציאתי ראיה כברכות לג: שאמרו
 פלוגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי
 בר אבין ור' יוסי בר זבידא — והד אמר
 מפני שממיל קנאה במעשי בראשית,
 ובמגילה פ"ד ה"ט ר' יוסי בשם ר' סימון
 בנותן קצבה על מדותיו של הקב"ה.

וזה ר' יוסי זכה עוד לקבל מר' אלעזר
 כנזור פ"ו ה"ג שא"ל ר' יוסי לר' יעקב
 בר אחא נהיר את דהיתון קיימין כנזור
 ואמרינן — ואמר ר' אלעזר מתניהא וכו',
 (ידוע שר"א ור' יוחנן נפטרו בשנה אחת),
 אבל עיקר קבלותיו היו מתלמידיו ר' יוחנן
 מר' אבא כביצה פ"ה ה"ב ששאל מר'
 אבא, ופאה פ"ד ה"א אמר בשמו ובבלאים
 פ"ו ה"ד א"ר יוסי קשייתא קימיה ר'
 יעקב בר אחא.

וכן אמר בשם ר' סימון כמגילה פ"ד
 ה"ט, בעי מר' סימון כר"ה פ"ד ה"ב.

שאמר לא מפני השרשים אלא שהן עושין עפר תיחוח — אתא עובדא קומיה ר' יסא דבני ר' בון אמר יחידי היא ולא סמכון עליו דתני עלה רש"א וכו'. ושם בקרבן הערה מפרש שר' יוסי בר' בון חולק על ר' חנינא, ובמחילה הלך בפירושו למרחוק ופשט הפשוט שר"י בר' בון לא שייך לדברי ר' חנינא, כי ר' חנינא מתרץ אך דברי הברייתא מה שאמרו בין מלמעלה ובין מלמטה צריך להרחיק כה אמה וכדמוכא בבבלי ב"ב כה; אך בשבא הדין לפני ר"י בר' בון אמר שכל הברייתא שאמרה שצריך להרחיק בין מלמעלה וכו' היא יחידיאה היינו שר' שמעון שנה אותה ואין הלכה כדבריו בזה וזה ברור.

וכשנתרבו הגיורות בא"י וכמה מחכמי א"י ירדו או לכבל כדמוכא באגרת דרש"ג ח"ב פ"ג וז"ל ובתר הכי (בתר רבה ורביוסף) אביי ורבא, ונפיש שמדא בא"י ונתת מאן דהוה תמן — כגון רבין ורב דימי וכולהו נחותי הנחתין להכא, או ירדו גם ר' יוסי וחבירו ר' יוסי בר' אבין. וזה שמצינו יבמות מה: אמר רבינא אמר לי רב גזא איקלע ר' יוסי בר אבין לאתרון — אמר רב ששת (צ"ל רב אשי) לדידי אמר רב גזא לא ר"י בר' אבין הוה אלא ר' יוסי בר זבדא הוה, וכן מצינו שבת לה: א"ר יוסי — (ונרשם בערו צ"ל רב יוסף עלי הנס) א"ל אביי, והוא ר' יוסי זה, ושם א"ר יוסי בר זבדא העושה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת סמ"ג, א"ל רבא לשמעיה (ד' יוסי ב"ז) איתן דלא קיום לבו בשיעורי דרבנן (לפי שמע ממנו שספק הוא לו), ושם צה: אמר רב אסי שמעת כלי חרס שיעורו כסוציא ריטין אמר לו רבא ושמא לא שמעת וכו', והוא ר' יוסי זה כי רב אסי לא היה בימי רבא, ובזכחים עה: א"ר יוסי בר זבדא ת"ש על דברי רמי

דואין שהם היו מראשי גדולי הדור, וזה היה כבר כשנפטרו ר' אמי ור' אסי. וכן מצינו אותם תמיד ביחד כעירובין פ"ז ה"א ר' יונה ור' יוסי חד (אמר) בשם מר עוקבן וחד בשם ר"נ בר יעקב, וברכות פ"ג ה"א אמרו שניהם בשם רשב"ל, ובמגילה פ"ג ה"א ארסקינס איקיד אורייתא בצנבראה (היא עיר קרובה לטבריא) אתון ושאלון לר' יונה ולר' יוסי מהו לקרות בספר (בחומוס) ברבים, ועסקיחד בפרגמטיא בין כמע"ש פ"ד ה"ט, והאהבה היתה ביניהם כ"כ עד שאמרו בגדרים פ"ט ה"א כשמת בן לר' יוסי, ור' יונה היה אז בצור וכששמע זאת השלים כל היום בתענית, וכבר בארתי באריכות בערך ר' יונה.

וכן היה לו חבר ר' יוסי בר אבין ודבריהם הובאו לבבל כדמצינו ברכות כב. לג: שבת כא: צו: פליגי בה תרי אמוראי כמערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבדא, או בלשון מתיב ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבדא כברכות יג, שבת סה, יבמות מה; כתובות מד; הוריות ד, חולין נה, ובסוכה לו: איתא במעות בר זבילא וצ"ל זבדא, וכן סנהדרין נט: איתא בר חנינא וצ"ל זבדא כגרסת דק"ס.

וכן נזכר בבבלי בשם סתם ר' יוסי בברכות ד: אריב"ל אע"פ שקרא אדם ק"ש — אמר ר' יוסי מאי קרא וכו' (ובגליון הש"ס כתב שצ"ל רב אסי או רב יוסף, אבל אין אנו צריכין להגיה כי הוא ר' יוסי חבירו דר' יונה), וכן שבת לב: פליגי בה ר' חייא בר אבא (ובפירוש ר"ג גאון גרס ר' אבא בריה דר"ח"א והיא הנרסא האמיתית) ור' יוסי, והוא ר' יוסי זה. וב"ב כה: א"ר חנא ב) בשם ר' יוסי מפני שמחלידין את הקרקע, וכאן לא שלטו ידי המגיהים ונשאר הלשון כמו שהובא מא"י. ובשביעית פ"א סה"ב מובא זה ע"ש ר' חנינא

ה"ד א"ר ועירא ב) קומי ר' מנא — א"ל
 כן א"ר יוסירבן, ובסוכה פ"ב ה"ה שאל
 לר' יוסי, ובשקלים פ"ב ה"ג, סה"ה א"ר
 מנא קומי ר' יוסי, ועוד ככמה מקומות.
 ר' פנחס בעי קומי ר' יוסי כפאה פ"ו
 ה"ב, כתיבות פ"ח ה"א.

ובפסחים פ"ה סה"ג, יבמות פ"א ח"ב
 א"ל ר' פנחס לר' יוסי לא כן אלפן רבי,
 א"ל הא קבוע נבך כמסמורא, וביבמות
 פ"ו ה"ה ר' יוסי שאל לר' פנחס ה"ך
 סבר רבי (והוא כמו מר בבבלי) א"ל בר'
 ירמיה א"ל חוזר כך ואי לא אני כותב
 עלך וקן ממרא.

ובד"ר ח"ג פ"ו ופ"ד רוצה לומר
 שר' יוסי הוה הוא שחיבר תלמוד ירושלמי,
 ובמבוא הירושלמי צד קא. עוד יאמר
 שר' יוסי זה עשה מן הירושלמי מהדורא
 קמא ומהדורא בתרא, ומביאין ראיה
 מירושלמי פסחים פ"ה סה"ג יבמות פ"א
 ה"ב, שאיתא שם במחזורה תניינא חור
 בו ר' יוסי, אבל הוא מעות נמור כי
 איך יפרשו מה שמצינו שבת פ"א ה"א
 שרב שאל לרבי נתן לו אחר חכילה על
 כתיפי ושכח והוציאה, במחזורה תניינא
 א"ל חיוב, האם גם שם יפרשו שרבי
 עשה שתי מהדורות? הלא מפורש שבת
 ג: שהשאלה הזאת שאל לרבי בשעה
 שלא עסק רבי במסכתא הזאת ור' חייא
 א"ל לרב לאי אמינא לך כי קאי רבי
 כהא מסכת לא תשייליה במסכת אחרינא.
 אך האמת יורה דרכו שהפירוש הוא
 כדמפרש רב האי גאון מובא ברשב"ם
 ב"ב קנז: שמפרש כשחזר לימודו פעם
 שניה, ובדמצינו ביצה כד: רבי באורתא
 אמר כן ובצפרא חזר בו, וזה ברור.

והניח אחריו בן גדול הדור הנקרא
 המיד בירושלמי בשם ר' אלעזר בר'
 יוסי והיה תלמידו כמפורש בערכו. וכן
 היה לו בת שנשאת לר' יסא קוצירא
 כמפורש ב"ב פ"י ה"א ואמר בשמו.

והיה

בר חמא, ואפשר מה שמצינו בזה וירא
 קוב. במדרש הנעלם רב יוסף גד היה
 נחית לבבל חמא אינון רווקיא דהוה
 עיילי ונפקי ביני נשוי שפירן ולא חמאן,
 א"ל לא מסתפו אלין מיצ"הר? א"ל לא
 מקינדוטין בישא קאתינא וכו', הוא זה
 ר' יוסי, יען כי רב יוסף היה בבלי וכל
 ימיו בבבל.

וכפי הנראה לא שהה בבבל זמן רב
 וחזר לא"י וכשנפטר ר' יונה או היה ר'
 יוסי גדול הדור וכל חכמו דור החמישי
 היו תלמידיו, כמפורש מע"ש פ"ד ה"ו
 שר' יונה נפטר קורם ר' יוסי, ושמו
 המיב הלך למרחוק עד שגם מאלכסנדרא
 שלחי אליו שאלות כקדושיין פ"ג ה"ד
 ר' הנחום בר פפא שלח שאל לר' יוסי
 תרתין עובדין מן אלכסנדריא (והוא ר' יוסי
 שאמר לר' מנא תלמידו סב והתיב), וכן
 עירובין ספ"ג ר' יוסי משלה כתב להון
 (לבני אלכסנדריא) אע"פ שבתכתי לכם
 סדרי מועדות אל תשנו מנהג אבותיכם
 נחיו נפש, והכונה כביצה ד: שאמר אבי
 והשתא דידעינן בקביעא דירחא וכו'.
 ובערך מלון ערך אלכסנדריא רוצה לומר
 שהיא ר' אסי ולא ידע מן ר' יוסי דילן.
 תלמידיו הגדולים.

ר' אבא הכהן קומיה כתחומא
 בהעלתך"ב.

ר' אלעזר דרומה בעי קומיה כפאה
 פ"ח ה"ב.

ר' חנא ב) אמר בשמו כב"ב כה;
 בעי קומיה כפסחים פ"ד ה"ג.

ר' חנניא (חבירו דר' מנא) בשמו כמע"ש
 פ"ד סה"ה.

ר' יודן קפודקיא אמר קומי ר' יוסי
 בשם ר' יודה בן פזי ככרבות פ"ד
 ה"א-כח:.

ר' מנא בנו של ר' יונה היה תלמידו
 המובהק כשקלים פ"ו ה"ה שא"ר מנא
 כן אמר ר' יוסי רבי, ובתרומות פ"ח

היה שכיח קמיה דר' יוסי דמן יוקרת שבקיה ואתא לקמיה דרב אשי, וימא חד שמעיה דקא גרים, אמר שמואל השולח דג מן הים בשבת כיון שיבש בו כסלע חייב (א"ל ר' יוסי בר אבין) ולימא מר ובין סנפריין, אמר לו ולא סבר לה מר דההיא ר' יוסי בר' אבין אמרה, א"ל אנא ניהו וסיפר לו כל המעשה מפני מה שבק את ר' יוסי דמן יוקרת, והנה אע"פ שמבואר לנו שר' בר אבין בא מא"י לבבל אבל לא בא בזמן רב אשי אך בזמן אבין ורבא עם כל הנחותי וא"כ איך אפשר לומר שבא לפני רב אשי? וברו"ה ר' ח"ב צד ר"ץ בהערה קעז דעתו שהוא בנו של ר' בון האחרון, אבל אין לנו צריכין לזה ולהשערות כי גרסת דק"ס אמת שבא לפני ר' אסי" ומה שמביא שם בהערה כ' ראיה משבת קיא: שרבא קראו ארי שנחבורה שגנה היא כי שם הוא ר' חייא בר אבין שהיה באמת גדול וזקן מרבא כמבואר בערכו. אבל קרוב מאוד לומר שזה ר' אסי אינו חבירו דר' אמי אך הוא ר' יוסי חבירו דר' יונה, ויען שכבבלי לא היה ידוע שמו לכן נשתבש לר' אסי הידוע, כי אי אפשר לומר שהוא ר' אסי שאו לא היה ר' יוסי בר' אבין עוד מגדולי הדור שר' אסי ישמע הלכה משמו ולומר לו ולא סבר לה מר דההיא ר' יוסי בר' אבין אמרה, ובע"כ צריכין אנו לומר שהוא ר' יוסי חבירו דר' יונה ויען שר' יוסי היה אז מגדולי הדור במבריאי לכן בא אליו, ומני אז התחברו ולמדו יחד וכאשר נבאר.

ואפשר שהביר עוד את ר' יוחנן ולכן מצינו ר' יוסי בר' בון בשם ר' יוחנן כתרומית פ"ג רה"ג שקלים פ"ג רה"ב, ובפסחים נג: וקידושין לג: קאי על דברי ר' יוחנן.

וכן אמר בשם ריב"ל כיומא פ"א ה"ב.

וקבל

והיה גדול כ"כ בעיני תלמידיו עד שאמרו ברכות פ"ג ה"א"כ: כד דמך ר' יוסי נטמאו לו תלמידיו (הכהנים) ואכלו בשר ושתי יין א"ל ר' מנא חדא מן תרתי לא פליט לכוון אם אכלים אתם למה אכלתם בשר — ואם אין אתם מתאבלין למה נטמאתם, והוא ר' יוסי חבירו דר' יונה כי ר' אסי נאמר שם שנפטר קודם ר' חייא בר אבא.

רב יוסי. מרבנן סבוראי ערך רב יוסף.

ר' יוסי איש צייתור.

בתנחומא קרושים"ם א"ר ברכיה מעשה היה בקריתנו ברוח אחד שהיה שרוי על המעין, בא רוח אחד להורונו לה, ובקש להציאה משם, היה שם חסיד אחד ור' יוסי איש צייתור שמו (ובזיקר פכ"ד גרסא אבא יוסי) נגדה לו אותו הרוח א"ל רבי! הרי כמה שנים אני נתון כאן ולא היוקתי לשום בריה, והרוח הזה בא עלי ומבקש להוציאני מכאן ולהזיק את הבריות, א"ל מה נעשה? א"ל מלו מקליכם ומגליכם וצאו אליו — ואמרו שלטו ניצח — וכן עשו והבריחוהו משם.

ובמד' תהלים פ"דו מובא המעשה על אבא יוסי בן דוכתאי.

רב יוסי בר אבא — בר אבהו.

ערך רב יוסף בר אבא.

ר' יוסי בר אבין.

בירושלמי תענית פ"ד ה"ה"כ. ר' יוחנן בשם ר' יוסי בר אבין הלוחות היו מבקשין לפרוח והיה משה תופשן, ובזכחים צו. ר' יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, ושם כה: אר"י משום ר' יוסי בר אבא וגראה שהבל אחר היא.

ר' יוסי בר' אבין. (ובירושלמי בר בון). קרוב מאוד לומר שהיה בנו של ר' אבין הנקרא בשם רבין הנחותא.

ובהענית כה. וסיפר שר' יוסי בר' אבין

שאל ממנו איזהו המחזור שבכולן א"ל והייתה נקיים מה' ומישראל.

ובסוף ימי רב יוסף ותחלת ימי אבין ורבא כשהתרבו הגזירות בא"י ובאו כל הנחותי לבבל ירדו גם שני החכמים האלו ר' יוסי בר' אבין ור' יוסי בר זבדא ולכן מצינו אותו ששקיל ומרי עם אמוראי דבבל כמו"ק י: אמר רבא פרגמטיא כ"ש אסור אר"י בר אבין ובדבר האבוד מותר, ובחולין נה. אמר רב עיירא משמיה דרבא, — מתיב ר' יוסי בר אבין וכו', וכל"ס שמע זאת מרבא בהיותו כבבל והקשה לו, אך בנמרא נקבע ע"ש רב עיירא משמיה דרבא וביבמות מה: אמר אמר רבינא אמר לי רב גזא איקלע ר' יוסי בר אבין לאתרון, ושם קבל הלכות מדורות שלפניו וכדמצינו שאמר כמה הלכות בשם רב כבלאים פ"א ופ"ד ה"ד, פסחים פ"ז ה"א, סוטה פ"ה ה"ב, קידושין פ"ג הי"ב.

בשם שמואל ככתובות פ"ג ה"ב, נדרים פ"ד ה"ד עם חבירו ר' חייא בר לולייני.

בשם רב הונא כסנהדרין פ"ב ה"א ושם סה"א.

בשם רב חסדא ככתובות ספ"ח.

בשם רב יוסף כיומא רפ"ו עם חבירו ר' הונא.

בשם (רב) שמואל בר אבא כביצה פ"א ה"א-ב:.

וכן נזכר ברכות יב: על מימרא דאמר רב יהודה בר זבידא, ובפסחים ים: מתרין דלא כרב יהודה אמר רב.

ואח"כ עלה לא"י וכפי הנראה נעשה ריש בעיר עכברא כתרומות פ"י ה"ה שאמרו הורי ר' יוסי בר' בון בעכברא, ומכבל הביא הלכה אחת בשם רבא כירושלמי ביצה פ"א ה"ג שאמר איתפלגון ר"ן ור' אבא בר יוסף (והוא רבא כידוע), ובביצה ח: הלשון אמרי במערבא פליגי

וקבל מכל תלמידי דר' יוחנן מר' אבהו שהקשה לו כסנהדרין פ"א סה"ב, אמר בשמו ערלה פ"ב ה"ג.

בשם ר' אבא כיבמות פ"ד ה"א.

בשם ר' בא בר ממל כשביעית פ"ט ה"ה.

בשם ר' אבינא כחלה פ"א סה"ג.

ובגזיר פ"ט ה"ב אמר בר פיקא שאל לרבי וכו'.

בשם ר' יוסי בר' הנינא כתרומות פ"ט ה"ב, נזיר פ"ד ה"ה, וכמנחות סב. אמר על דברי ריב"ח זאת אומרת שירי מצוה וכו'.

בשם ר' יעקב בר דפי כפסחים פ"ו ה"ה.

בשם ר' לוי כשבת פ"א סה"ד, סוכה פ"ד ה"א, (ושם חסר תיבת ר').

בשם רב שמואל בר יצחק כמע"ש פ"ד ה"ג.

וכאשר אמרנו לעיל כשבא לפני ר'

יוסי היה כבר גדול הדור עד שר' יוסי שמע הלכה משמו, ומני אז היו חברים נאמנים, וכאשר בארנו בערך ר' יוסי בר זבדא שהוא סתם ר' יוסי כירושלמי, וזה שמצינו תמיד כבבלי מתיב ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבדא כברכות גג, שבת סח, יבמות מה; כתובות מד; הוריות ד, חולין נה, ובסוכה לו: איתא ר' יוסי בר זבולא וצ"ל זבדא, ובסנהדרין נט: איתא בר הנינא וצ"ל כבדק"ס בר זבדא, וזה יען שהיו חברים גמורים לכן ספק להגמרא מי אמר ההלכה.

וכן מצינו שחולקין תמיד בשם פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבדא כברכות כב. לג; שבת כא: צו, ור' יוסי בר' אבין נזכר תמיד קודם ר"י בר זבדא, כי אפשר שהיה זקן ממנו ולכן מצינו שקלים פ"ג סה"ב שנמליאל זוגא (שהיה בזמן ר' יוחנן)

פ"ד סה"א, ובימינו כבר נחרבו כל ישיבות דא"י.

ר' יוסי בר' איבו.

נוכר בר' פ"לדיגי אמר בשם ר' יוחנן, ואולי הוא הנוכר ברכות נט: בשם רב יוסף בר' אבא א"ר יוחנן, אך גרסת דק"ס סתם רב יוסף וכדמוכא בן ברש"בם פסחים קא..

ר' יוסי בר' איקא. נוכר שהש"ר פ"א פסוק משבטיד.

ר' יוסי בר' אליקים.

נוכר פ"א בברכות ט: שהעיד משום קהלא קדישא דבירושלים כל הסימך גאולה לתפלה אינו נוזק כל היום, ואולי הוא אחיו דר' שמעון בן אליקים שהיה תלמידו הגדול דר' יוחנן.

ר' יוסי בן אלישע. (תנא דבביתא).

נשאר לנו ממנו מאמר יקר בשבת קלט. שאמר אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא וברוק בדייני ישראל שכל פורעניות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דייני ישראל, ואולי היה בתוב ר"י והוא ר' ישמעאל ב"א.

ר' יוסי בר' אלעאי. ערך רב יוסף בריה דרב עילאי.

ר' יוסי בר' אלעזר בר'ש בן יוחי.

בב"מ פה. יוסף שרבי איקלע לאתריה דר"א בר"ש (לאחר פסחתי) ושאל אם נשאר בן לאותו צדיק א"ל יש לו בן אך אינו נוהג כשורה, אתייה לגביה ואממכיה ברבי, ומסרו לר' שמעון בן יוסי בן לקוניא אחיה דאמיה — וכשגדל יתיב במתיבתא דרבי, ורבי כששמע קולו אמר קיל זה דומה לקול דא"כרש א"ל בריה הוא.

וכשנפטר רצו להבניטו במערה דאביו ולא יכלו — יצתה ב"ק ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אך אביו היה בצער מערה

בה ר' יוסי בר' חמא ור"ז ואמרי לה רבא בריה דרב-יוסף בר' חמא ור"ז.

ובשבת פי"ט ה"ג אמר בשם רבנן דתמן, וברכות פ"ח ה"א ופסחים פ"ב ה"ב ומוכא בתוס' פסחים קו: ד"ה מקדש א"ר יוסי בר' בון נהנין תמן במקום שאין יין וכו'.

וב"ב פ"ב סה"ג אמר אינן רכינין — מן קל גורי פרסייא נפל.

ונזכר הרבה בבבלי כמ"ק כ; קידושין לג, ע"ז לג; וזכחים ט. עד: (שמחיקה על ר' הונא ור' חזקיה), ובכורות לג; ושם מה: אמרי במערבא משמיה דר' יוסי בר' איבו, ובירושלמי נזכר הרבה פעמים כברכות פ"א ה"ד, כתובות פ"ב ה"ד חולק עם ר' הושעיא בר' שמי, ובבבלי פ"ד סה"ד עם ר' חייא בר' לולייני אמרין בשם שמי.

וכפי הנראה היה בקי גדול ברפואות ממאמרו תרומות פ"ה ה"ג שאמר כל ויעא דנפקא מכר נש סם המות חוץ מועת הפנים.

תלמידיו מצינו אך ר' הלל התנו כברכות פ"ב ה"ה שהורה לו.

ור' יצחק קסקסאה כברכות נא. שתירגם קמיה בשם ר' יוחנן, ובירושלמי שם פ"ו ה"א-ט. נקרא בשם ר' יוחנן בר' מרי, ויש

ר' יוסי בר' בון ב).

שהיה תלמידו דר' מנא כשביעית פ"ו ה"ב שבעי מר' מנא, ובכתובות פ"א ה"ב תלמידו דר' מנא אמרין לה חוי מה בידך אפר להו ר' יוסי בי ר' בון מכיון שהיא עתידה להישבע בסוף אפילו מה בידך אמרין לה תהי.

וכן מצינו שביעית פ"ו ה"ו, כתובות פ"א סה"ה, עירובין פ"ה ה"ו שחולק על דברי ר' מנא, וב"ב נמצא כמה פעמים בירושלמי ר' יוסי בר' בון והוא האחרון, וזה ר' יוסי בר' בון היה לו בן בשם ר' שמואל, ונזכר עוד בירושלמי דמאי

ר' יוסי בר ביסא.

זכר ילקוט איוב רמז התצו, וברי"ף בחולין טו מביא אבא יוסי בן ביסא וגרסא שלנו שם מט. רב יוסף בן דוסאי וצ"ל אבא יוסי בן דוסאי.

ר' יוסי בר גזירא.

בירושלמי סוף ברכות ר' יונה בשמו כל פייטמא בישינ ופיטמא דאורייתא מבין, והמאמר הזה מובא במ' שמואל ושם ר' יהושע בן גזירא עיין ערכו.

יוסי בן גילאי. (תנא דתוספתא).

בתוספתא כלאים פ"ג מעשה היה ושאלו את רבן גמליאל א"ל צאו ושאלו את יוסי בן גילאי שהוא בר ובקי בהלכות כלאי הכרם, יצאו ושאלוהו.

ר' יוסי בן דולגאי. ערך ר' אלעזר בן דולגאי.

ר' יוסי בר' דוסא.

זכר כ"ר פ"סו, ויק"ר פ"ידה אומר אליעזר הוא כנען.

אבא יוסי בן דוסאי—דוסתא—דוסתאי (תנא דבריותא).

רבתינו מצינו בתוספתא פאה פ"ד שאמר משום ר' אלעזר. ובתוספתא תענית פ"ב אמר בשם ר' יוסי הגלילי, וכן הוא במגילת תענית פ"א, וב"ק יג. אמר, לא אמר בן עזאי וכו', ובתוספתא כלים פ"ג, מכשירין פ"ב אבא יוסי בן דוסאי ור"י בן המשולם אומרין וכו'.

ורבי אמר בשמו כמה כאמרים כחגיגה יג: אמר רבי משום אבא יוסי בן דוסאי (ובדק"ס דוסתאי) אלף אלפין ישמשוניה וכו', ומובא בספרי נשא פ' וישם לך שלום, ואמר שם משמיה כמה דרשות ומהן מובא בזכחים קטז: וכן מובא במ"ר פ"יא, ובב"ר פ"עחדד איתא במעות רב וצ"ל רבי, וכן בספרי גרס רבי משום אבא בן יוסי וצ"ל אבא יוסי ב"ד, וביומא כב: רבי אמר משום אבא יוסי בן דוסתאי

לא

(כשכר עם אביו ר"ש) וזה (כנו) לא היה בצער מערה. ובתנחומא ויראלך נעתק המעשה במעות.

ובתוספתא קידושין פ"א מצינו ר' יוסי בר' אלעזר אומר משום רבן גמליאל כל שכירו אומנות דימה לכרם גדור, וקרוב לומר שהוא ר' יוסי בריה דרא"ב ברש, ור"ג הוא בנו של רבי.

ר' יוסי בר אמי. ערך ר' יוסי בר יסיאן.

ר' יוסי בר אסיין או יאסיניאה.

בעירובין נג: אמרי כי היה משתעי ר' יוסי בר אסיין בלשון חכמה אמר עשו לי שור במשפט בטור מסכן, וכד היה שאל באושפיזא אמר הכי גבר פוס דין חי מה זו טובה יש, וביצה ח: א"ר יוסי בר יאסיניאה (ובדק"ס יאסיין) ל"ש אלא שאינו יכול לכסותו וכו' (וקאי על דברי ר' זירא), ואפשר שהוא יוסי בר אסיין הנזכר בירושלמי סוכה פ"ד ה"ו שאמר בשם רש"בל. ובהאסיף תרמ"ח צד 189 רוצה לומר שזה ר' יוסי בן אסיין הוא ר' יוסי הנזכר כנהדרין פ"ג ה"ה ר' יונה ור' יוסי הורין למיפי לארטיקנס בשבתא, והוא טעות כידוע שחברו דר' יונה הוא ר' יוסי בר זבירא, שהוא היה באמת מראשי הוראה, אבל ר' יוסי בר אסיין לא מצינו שהיה מורה הוראה, וזה ברור.

ר' יוסי בר ביבי או ביבין.

בירושלמי מגילה פ"ב ה"ט אמר תפלין מרובעין הל"מ, ובשקלים פ"ג ה"ב ר' יוסי בשם ר' יוסי בן פזי ור' יוסי בר ביבי בשם ר' שמואל — רבנן דקסרי ר' יוסי בר ביבי בשם שמואל — ושם גמליאל ויגא שאלו (לגרסא הכנלי).

וב"ר פ"נביה א"ר יוסי בן ביבה רחוק מרשעים ה' אלו נביאי אומ"ה, ובויק"ר פ"יא"ח ר' ישמעאל בר ביבי ונראה שהיה כתוב ר"י ונעשה מזה ר' ישמעאל.

אמורא תלמידו ר' יוחנן צ"ל ר' יהודה כמו שמוכח המאמר בערכין טו. תניא ר' יהודה אימר עשרה נסיונות וכו', וכן נדפס בילקוט שם המעות, והר"ח בעל מאיר עין לא הרגיש בזה, וכן לא הרגיש שהמאמר מובא גם בפסקתא דר"כ קמנ. ושם איתא ר' נחמיה.

הוא היה תלמיד ר' אליעזר כמפורש ידים פ"ד מ"ג כשבא ר' יוסי בן דורמסקית אצל ר"א בלוד, א"ל מה חרוש היה לכם בב"המד היום, א"ל נמנו וגמרו (אריג) עמין ומובא מעשרין מעשר שני בשביעית בכה ר"א ואמר— צא וא"ל אל תחושו למנינכם וכו', ומובא באריכות בחגיגה ג: שהלך להקביל פני ר"א בלוד— וכעס עליו וא"ל יוסי פשוט ידיך וקבל עיניך— לאחר שנתיישבה דעתו אמר, יה"ר שיחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו. ומהו את רואין שהיה בשעת המחלוקת שהורידו את ר"ג מנשיאותו.

וכן מצינו שאמר משום ר' יוסי הגלילי כקידושין לט, ונוכח מגילה ז, חולין סו, מבבלתא בשלח פ' השירה פ"א, פ"ג, וספרא שמיני פ"ג, ספרי עקב פ"טו. האימרים בשמו מצינו ר' אלעזר בר' יוסי כקידושין לט, ובמבבלתא יתרו פ' בחרש פ"א ר' אלעזר משום אבא יוסי בן דורמסקית.

רבי יוסי בר הונא.

נוכח בסנהדרין קה: שאמר המאמר המפורסם רות בתו של עגלון ב"ב של בלק מלך מואב היתה, אך צ"ל ר' יוסי בר' חנינא כרמבא המאמר בניור כנ: הוריות י, והמאמר מובא בסיטה מו. ושם ר' יוסי בן חוני וכן הוא בדק"ם בסנהדרין שם.

ר' יוסי בן החוטף אפרתי.

(תנא נוכח במשנה).

בבלאים פ"ג מ"ז אמר משום ר' ישמעאל וחולק שם עם ר' מאיר שר"מ אומר

משום

לא קשיא כאן כידי אדם וכו', והוא ט"ם וצ"ל ר' אסי כגרת ע"י ודק"ם כי שם קאי על קישית רש"בנ א"ר יונתן.

ונזכרו דרשותיו בסנהדרין נב. שאמר שני חומין של אש יצאו מבית קה"ק— ושרפום לגרב ואביהו, וכן מובא בשמו בספרא שמיני ט' ותצא אש, ובחילין מט. מורנא פליגי בה רב יוסף בן דוסאי ורבנן וגרסת דק"ם אבא יוסי בן דוסתאי, ומנחות נב. א"ר יוחנן פליגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן, אבא יוסי ב"ד אומר מפריש לה שני קמצים וכו', וברכות מט. פליגי עם רבנן אם הטיב והמטיב צדיכה מלכות.

ובמדרש תהלים פ"כ"ז מובא מעשה ממנו שעבר על סעיון ובאת אליו הרוח, אך גרסת התנחומא קדושים"ם ר' יוסי איש צייתור עיין ערכו, ובמדרש תהלים הישן איתא ר' אבא בן דוסאי וצ"ל אבא יוסי ב"ד.

ר' יוסי בן דורמסקית. (תנא נוכח במשנה). זה ר' יוסי היה מעיר דמשק ולכן נקרא בן דורמסקית ולא שאביו היה נקרא כן, כמפורש ספרי ריש דברים דרש' יהודה משא דבר ה' בארץ הדרך וכו' א"ל ר' יוסי בן דורמסקית לר' יהודה ברבי למה אתה מעזת עלינו את הכתיבים מעידינו עלי ש"וא שאני מדמשק ויש שם מקום ושמו חרך, ותרגום יונתן על דמשק "דרמשק", וכן הוא בדברי הימים א' יחיה ויבא ארם דרמשק— וישב דוד בארם דרמשק, ובשמיאל ב' חיה כתיב ותבא ארם דמשק— וישב דוד נציבים בארם דמשק, כי בלשון ארמי נקראת תרמסקוס, ושם בספרי קודם המאמר הוזה איתא ר' יוסי בר' חנינא אומר הרי אימר במדבר בערבה אלו עשר נסיונות— א"ל ר' יוסי בן דורמסקית לר' יהודה ברבי למה אתה מעזת עלינו את הכתיבים וכו', והוא ט"ם כי תחת ר' יוסי בר' חנינא שהיה

מי היו רבותיו מצינו במד' תהלים פ"עחזו שאמר משום ר' שמעון בר' יוסי, ר"מ היה דורש, ונראה שצ"ל ר' ישמעאל בר' יוסי.

מאמריו היקרים נשארו לנו ע"י ר' יוחנן ור"א, וע"פ רוב המה באגדה כברכות ז. א"ר יוחנן משום ר' יוסי [בן זמרא, ב"ח] מנין שהק"בה מתפלל.

שם י: כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים.

שבת קה. מנין ללשון נוטריקון מן התורה.

שם קיח. אר"י משום ר' יוסי [בן זמרא לגרסת הרי"ף] כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים.

סנהדרין פט: מאי אחר הדברים, אחר דבריו של שמו.

ערכין טו: כל המספר לשה"ר כאלו כפר בעיקר — ננעים באין עליו.

ובשני מקומות אמר ר' יוחנן בשמו הלכה בעירובין פז: לא התיר ר"ח בן עקיבא אלא בימה של מבריא, וכתובות צו. אלמנה ששהתה ב' וג' שנים ולא תבעה מוונות אברה מוונותיה.

וכן ר' אלעזר אמר משמו כברכות לא. דרשה יקרה על פסוק וחנה היא מדברת על לבה, אמרה לפניו רב"שע כל מה שכראת באשה לא בראת ד"א לבטלה — דדים להניק בהן — תן לי בן ואניק, — כל היושב בתענית בשבת קודעין לו גז"ר של ע' שנה. ובירושלמי סנהדרין ספ"ז אמר משמו אם מתכנשין כל באי עולם אינן יכולין לברא יתוש אחד ולזרוק בו נשמה.

ובמדרשים אמר בשמו כב"ר פ"מדריא. ובויק"ר פ"טזדד מאמרו היקר רמ"ח אברים יש באדם מהן רבוצין מהן זקופין. ולשון זה נתון בין ב' לחיים ואמת מים עוברת תחתיו ומכופל כמה כפולות בא וראה כמה שריפות הוא שורף, אלו היה

משום ר' ישמעאל כל ג' דילועין לבית סאה, ור' יוסי בן החומף אימר משום ר' ישמעאל כל ג' דילועין לבית כור. ובירושלמי שם סוף פ"ג אר"י בר' בון בא וראה מה בין תחלת ר' ישמעאל לסופו שתחלתו בבית כור וסופו בבית סאה, ומשמע מזה שר' יוסי בן החומף למד תחלה אצל ר' ישמעאל ואח"כ ר"מ, והר"ש העתיק הירושלמי בהיפוך שר"מ למד תחלה.

ר' יוסי בר זבדא. ערך ר' יוסי (האמורא).

ר' יוסי בר זמינא.

נזכר בירושלמי כלאים רפ"ה, חגיגה פ"ג ה"ב אמר בשם ר' יוחנן.

ר' יוסי בן זמרא הכהן.

היה גדול הדור בזמן רבי, ורבי התחתן בו ככתובות סב: שרבי איעפק ליה לבריה עם בת ר' יוסי ב"ן, והתנה ע"מ שילך בנו ללמוד יב' שנים עור קודם החתונה, אך כשאחלפה קמיה — א"ל איכניס והדר איזיל — עד דהדר איעקרא — ובעי רחמי עלה ואיתסיאת.

אך כפי הנראה היה צעיר הרבה מרבי כי מצינו אותו שחי עוד בימי ר' יהודה נשיאה הראשון כיזמא עח. ארבב"ח שאלו את ר' אלעזר, זקן ויושב בישיבה צריך ליטול רשות להתיר בכורות או לא — עמד ר' צדוק (וגרסת היוחסין ר' יצחק) בר חלוקה על רגליו ואמר אני ראיתי את ר' יוסי בן זמרא שזקן ויושב בישיבה היה ועמד למעלה מוקנו של זה (שבימייהם היה ר' יהודה נשיאה) ונמל רשות להתיר בכורות א"ל ר' אבא לא כך היה המעשה ר' יוסי בן זמרא כהן היה וכו', ור"א או ר' אבא העידו מה שהיה בזמן ר' יהודה נשיאה הראשון שאז היה ר"י בן זמרא כבר זקן גדול, ובימייהם היה ר"י נשיאה השני וזה שאמר שעמד למעלה מוקנו של זה.

ובפסחים ענ: יוסף בן חנינא, ואפשר שהוא הנזכר בנזיר כנ. תנא משום ר' יוסי בר רב (רבי) חוני למה נקוד על יו"ו של ובקומה.

רב יוסף בן חוני (אמורא).

נזכר סנהדרין קה: מאמרו היקר בכל אדם מתקנא חוץ מכנו ותלמידו. ובסוטה מז. אר"י בר חוני דות ב"ב של ענלון מלך מואב היתה, אך שם צ"ל ר' יוסי בר חנינא כדמוכא המאמר בנזיר כנ: והוריות י.

ר' יוסי בן חלפתא. ערך סתם ר' יוסי,

ר' יוסי בר חמא. ערך רב יוסף בר חמא.

ר' יוסי בר חנינא.

האמורא הגדול הזה אשר אמרו והלכותיו מלאים בש"ס בכלי וירושלמי לא נודע לנו מי הוא ר' חנינא אביו. וקשה מאוד לומר שר' חנינא בר חמא הוא אביו כי לא מצינו בשום מקום שיאמר בשם אביו ר' חנינא, אך זאת ידוע לנו בבירור שהיה מגדולי תלמידי דר' יוחנן, ור' יוחנן סמכו כמפורש סנהדרין ל: שאמרו ר' שמעון בן אליקים (הנירו) הוה משתקיד עליה דר"י בר' חנינא למסמכיה ולא קא מסתייע מלתא, יומא חד הוה יתיב קמיה דר' יוחנן אמר להו מי איכא דידע הגכה כר"י בן קרחא אי לא, א"ל ר"ש בן אליקים דין (ריב"ח) ידע, א"ל לימא איזו, א"ל ליסמכיה מר ברישא, סמכיה, א"ל בני אמור — הואיל ועליות לא תרד.

וכן מצינו הני קמיה דר"י ור' יוחנן קלסיה כמעילה זו; איתוב לר"י כיבמות כז; וב"ק קיב: תהי בה ר' יוחנן — קבלה מיניה ר"י בר' חנינא, ובקידושין מג: אר"י ברח מ"מ דר"י.

וכן מצינו באגדה ב"מ פה: שאר"י

אמש

זוקף ועומד עאכ"ו, ובמד' תהלים מובא המאמר ושם חסר תיבת ר' אלעזר.

וביק"ר פ' כודה אמר משמו שור נרדף מפני ארי — לא תקריבו לפני מן הרודפים אלא מן הנרדפים (ושם איתא ר' אליעזר ב"ר יוסי בן זמרא וצ"ל ר"א בשם ר' יוסי ב"ז). וכן אמר משמו במ"ר רפ"ה, הנחומא ויצא"כא, פסדר"כ יח: (ושם איתא בשעות ר' אליעזר וצ"ל ר' אלעזר). במד' תהלים פ"כב"יא, פ"צ"ד, פ"קירד הררשה הנודע אליעזר (עבד אברהם) בנגמטריא שי"ח.

וכן נזכר במכלתא בשלח פ' ויסע פ"ו אמר המטה של סנפירון היה. ובירושלמי פאה רפ"א"ג: ר' ברכיה ור' חייא דכפר החומין ח"א — ר' תנחומא ור' יוסי בן זימרא ח"א כהרא. (ובליס נפל ט"ס וצ"ל ר' יוסי בן זכדי).

וכן מצינו ר' אבין בר בנימין בשמו מד' משלי פ"טו.

ר' איבו בשמו מד' תהלים פ"קודר, אס"ר פ"ה"ב שב"מ שנאמר אחר סמוך, אחרי מופלג.

ר' אלעאי בשמו דברים רבה פ"א"יא.

ר' יוסי בר זעירא.

נזכר בירושלמי כתובות פ"ה סה"א אמר בשם ר' יוחנן, וכן נזכר גיטין פ"ג ה"ב.

ר' יוסי בן ר' זעירא דכפר ראמין.

נזכר זהר שמיני לט: ושם יסופר מעשה נפלא ממנו איך שהיה יהום ופגע בר' יהודה ור' יצחק כשהיה ינוקא ואמר להם חידושי תורה מה שקבל מאביו וא"ל מה שמך א"ל ייסא, א"ל ר' ייסא תהא, ושם מא. קראו לו ר' ייסא דפשיטא דמתבר טרנין (משני סלעין) ואפיק שלהובין לכל סהר.

יוסי בן חוני.

תנא נזכר במשנה זכחים פ"א מ"ב שאמר הנשחטין לשם פסח ולשם חמאת פסולין ושמעון אחי עזריה חולק עליו.

כתוב איכא דאמרי שנם ר' יצחק א"ר יוחנן, חוץ ממה שאמר ריב"ח בשם רא"ב, אבל לא שר' יוחנן יאמר בשם ריב"ח תלמידו. וזה ברור.

והנה יען שר' יוחנן האריך ימים טובא לכן כל תלמידיו הראשונים נעשו אח"כ לת"ח שלו ואחרי פטירת ר' יוחנן ישבו תלמידיו דר' יוחנן האחרונים לפני תלמידיו דר' יוחנן הראשונים כמבואר בערך ר"א ור"ש בן אליקים ור' אמי, וכן הוא בר"י בר' חנינא שיצא מכלל תלמיד, ותלמידיו דר"י קבלו ממנו וכאשר נבאר להלן.

ולא לבר שקבל מר"י אבל גם קבל מרש"בל כיבמות פ"ח ה"ו שבעי מרש"בל, אמר בשמו כמו"ק פ"ג ה"הייב; סנהדרין רפ"ח, נויר כמ, ומה שמצינו כתובות מט: א"ר אילעא אר"ל משום ר' יוסי בר' חנינא הוא מ"ס וצ"ל משום ר' יהודה בר' חנינא כי כן הוא בעירובין יא: ובירושלמי כתובות פ"ד ה"ח שהיה ר' יהודה בר"ח רבו דר"ל. וכן בסוכה פ"א ה"א"ג, איתא במעות רש"בל בשם ר' יוסי בר"ח וצ"ל ר' יהודה ב"ח בעירובין פ"א ה"ט וכלאים פ"ד ה"ב.

וקרוב מאוד לומר מה שמצינו בתוספתא סוף ערכין ר' יוסי בר' חנינא אמר בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית ומבא בשמו ערכין ל, קידושין כ. הוא מ"ס והיה כתוב בתוספתא ריב"ח והוא ר' יהודה בר' חנינא ונעשה מזה ר' יוסי בר"ח ומתוספתא נשתרבו להגמרא, או בע"כ צריכין אנו לומר כדעת התוס' נויר כמ. ד"ה ה"ג שיש תנא בשם ר' יוסי בר"ח. וכן מה שזכור ר' יוסי בר"ח בריש ספרי דברים כבר בארנו שצ"ל ר' יהודה ברבי כדמוכא המאמר בערכין מו.

וכן מצינו שאמר בשם רי"ב כירושלמי יומא רפ"ח, ובשם מנחם יותפיה כסוכה פ"ד ה"ו.

ובד"ר ח"ג ספ"ח יאמר ואילו היה

תחלת

אמש נראה לי (בהקדום) ר"י בר' חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תקוע א"ל אצל ר' יוחנן.

ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט ר' יונתן היה יתיב מקשי — מי איכא דשמע הלכה כר"ג א"ל ר' יוסי בר' חנינא הא ר' שמעון בן יקים אמר, יקים לעיל — ולא אתכוון רי"ב רח אלא מסקא ר"ש בן יקים לעיל (דלוסמניה) בגין דהוא אינש רבא. ומה הוציא בספר דו"ד ח"ג ספ"ח בהערה 15 שר' יוסי בר' חנינא לא היה תלמידו דר' יוחנן, ויאמר שהבבלי בסנהדרין ל: שר' יוחנן סמכו הוא משובש וצ"ל כמו בירושלמי שע"י ר"י בר' חנינא נסמך ר' שמעון בן אליקים. ושבת החכם הזה כי ר' שמעון בן אליקים היה כבר גדול הדור גם בימי ר' יוחנן שהיה חבירו דר"א ושניהם היו דיינים כב"ק קיו. ובירושלמי גימין פ"ה ה"ג שר"א קראו רבי.

ובאמת שניהם היו גדולי הדור גם בחיי ר' יוחנן ושניהם היו דיינים וכמפורש על רי"ב רח שהוא דיינא ונחית לעומקא דדינא כב"ק למ, אך בירושלמי נפל מ"ס וצ"ל ר' יוחנן ולא ר' יונתן, כי לא מצינו בשום מקום שישבו לפני ר' יונתן, אבל ב' המעשיות אמת ששניהם נסמכו מר' יוחנן, וכולם היו תלמידיו וכדמצינו שגם ר"ל ור"א היו כולם כפופין תחת ר' יוחנן שהיה ריש הדור כולו אחר פטירת ר"ש בבבל.

וכן מצינו שחולק עם ר' יוחנן ככתובות פד. נויר כמ, כ"ק למ.

ומה שמצינו ברכות מ: א"ר יצחק א"ר יוחנן א"ר יוסי בר' חנינא משום רא"ב, באמת ברק"ס ליתא תיבת אר"י א"ר יוחנן, ונראה ששם מחקו תיבת „איכא דאמרי“ בחנם ופשט הפשוט הוא כן שמקורם טובא כמה דברים שאמר ר"י בר' חנינא משום רא"ב, ואח"כ היה

חנינא. וכן מפרש עירובין מה. מחייך עליה (ר"ח) ר"י בר"ח. ובנויר מכ. מתקיף לה ר' יוסי בר"ח — מחכו עלה במערבא ומוה הקשו שם בתום' על הכלל שנתנו בסנהדרין יז. והלשון מחכו עלה במערבא מצינו ביצה יד, יבמות פה, ב"ק קב; שביעות לד.

והנה מלכד שהיה דיון, הנהוג ישיבה גדולה והיו לו תלמידים רבים כדמצינו שאמר ר' אבהו לדירי מפרשא לי מיניה דר' יוסי בר"ח כשבת צד; ב"מ קה, ר' אבהו אריבר"ח פסחים ק. ר' אבין אריבר"ח שבת צד. ר' איבו בשמו פסחים טו, ר' אמי בר עוקבא משמו כתובות פ"ז ה"ו.

ר' ביסנא בשמו שבת פ"ד ה"ב. ר' ברכיה בשמו קה"ר פ"ה יד. ר' גוריון בשמו מע"ש פ"ב ה"ב. ר' הילא בשמו מע"ש פ"ג סה"ב. ר' זעירא בשמו מע"ש פ"ג סה"ב. ר' זעירא בר חמא בשמו יומא רפ"ה. ר' זריקן בשמו פסחים פ"ה ה"ד. ר' חזקיה בשמו ברכות פ"ח ה"ו. ר' חייא בר בון בשמו דמאי פ"ג ה"ד. ר' חייא בר גמדא אריבר"ח סוטה ז. רב חמא בר עוקבא אר"י בר' חנינא פסחים נב; סוכה לז; קידושין עב. וכן צ"ל שם נה.

ר' יהודה בן פזי בשמו ב"ק רפ"ט. ר' יונתן בן חגי ור' יצחק בר מריון ור' עזריה בשמו שאמר כל האוכל פירותיו מבלים כאלו אוכל נבילות ומריפות כתנחומא ראהדמו.

רב יהודה בן אחוהו כתובות טז. ר' יוסי גלילאה איקלע לאתריה מילמל שרנא ואיקפד ריבר"ח שבת טו. ור' יונה ור' יוסי גלילאה אמרו בשמו ברכות פ"ג סה"א, כלאים ס"ג שבת פ"ז ה"ד, נזיר פ"ז ה"א.

החלת השמישו לפני ר' חמא אביו דר' הושעיא יען שמצינו בשביעית פ"ב ה"ב שאמר בשמו. וזה ללא אמת שא"כ יאמר ששימש לפני ר"א בן יעקב יען שאמר בשמו כמה דברים? וידוע שר' חמא אבי ר' הושעיא היה בזמן רבנן, א"כ כל"ס לא ראהו ריב"ר חנינא. וכירושלמי דפוס זימאמר חסר כל המאמר שהביא החכם הוה.

ובנויר מכ. מצינו שמתקיף ר' יוסי בר' חנינא על דבריו רב אחא בריה דרב איקא (הנויר דר"פ), ולא שהיה ר' יוסי בר' חנינא בימיו או לוטר שהיה ריבר"ח מאוחר, כי שם אמרו מחכו עלה במערבא על דבריו ריבר"ח, ובימי ר"פ כבר נחרבו ישיבות א"י, אבל פשט הפשוט שהובא והוקבעה בנמרא הדין שרובו ככולו כדאורייתא על שם רב אחא בריה דרב איקא, אבל גם בימי ר' יוסי בר"ח כבר נאמרו הדברים האלה והוא הקשה ע"ו. והה ברור.

ובברכות נב: מצינו ר' יוסי בר"ח אר"ה אבל גרסת הר"ף יותר נכון שצ"ל ר' יצחק בר' חנינא והוא אמר כמה פעמים בשם ר"ה, והיה כתוב ר"י ונעשה מזה ר' יוסי, אבל מצינו שחולק עם ר"ה ככתובות סג.

חבריו היו כל גדולי הדור כר"א שחולקין המיד כעירובין קנ, פסחים יט; זכחים קטז, מע"ש פ"ד ה"ג, ובעי מר"א נדה כב; (כדרך הכנים ונשאר כתיקו).

ר' אסי כב"ק מב: שא"ר אסי הא מלחא מפי דנברא רבה שמיע לי ומנו ר"י בר' חנינא.

ר' חלבו ור' עירא ככתובות קיב. ר' שמעון בן אליקים כדלעיל. מחלקותן עירובין פ"י ה"יב.

וכפי שאמרנו לעיל היה דיון בעירון, וכן אמרו עליו בסנהדרין יז: (שכ"ס שאמרו) מחכו עלה במערבא הוא ר' יוסי בר'

מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בר"ה ורחק
בצונן כל שבעה ואמרו שם שתכפוהו
אבליו (שמתו בניו זה אהו זה). ולא מצינו
בשום מקום שהניח בנים או בנות או זמן
פמירתו.

ר' יוסי בן הנמאל.

נזכר ילקוט נחמיה רמז התרעא אמר
מר"ת נתחייבו וכו', והוא מ"ם וצ"ל
כרמובא המאמר בירושלמי שביעית רפ"ז
ושם ר' יוסי בר הנמאל. ובילקוט גרשם
ירושלמי שבעות וצ"ל שביעית.

אבא יוסי בן חנן.

נזכר במשנה מדות פ"ב מ"ו אמר יג'
השתחוויות הם כנגד יג' שערים. ובפסחים
נז. אמר אבא שאול בן במנית משום
אבא יוסף בן חנן (בדק"ס מביא גרסא אבא
יוסי בן חנן) אוי לי מבית ביתרם — מבית
קתרום — מבית ישמעאל בן פיאכו וכו'.
ומזה אנו רואין שהיה בזמן בית שני.
ובזבחים סה. אומר נוטלה ונוטל קורקבנה
עמה (לענין מליקת העוף), ובסוטה כ: אם
יש לה זכות תולה לה ג' חדשים — דברי
אבא יוסי בן חנן, ר"א בן יצחק איש
כפר דרום אומר — ר' ישמעאל אומר.
ואפשר שהוא ממסדרי הגמרא שאמרו
מני מתני' לא אבא יוסי וכו'. ולא שהיא
חילק עמהם כי היה קדום הרבה מהן.
ובתמורה יב: יוסף בן חוני אומר בב'
וג' כלים פוסל את המקוה. ובתוספתא
מקואות פ"ג גרס אבא שאול בן חוני
וגרסת הגר"א אבא יוסי בן חוני ובתוספתא
צוקרמנדל גרס אבא יוסי בן חנן. ויש

אבא יוסי בן חנן.

שאמר משום אבא כהן כרדלא, נזכר
ספרי דברים פסוק ב'. ובילקוט דברים
רמז השצט גרס אבא יוסי בן חנניה.

ר' יוסי בריה דרב חסדא.

נזכר זהר חדש רות פ"א ולן על קבר

אביו

ר' יוסי בר' בון בשמו תרומות פ"ט
ה"ב נזיר פ"ד ה"ה.

ר' יוסי בן פוי בשמו שבת רפ"ה.

ר' יעקב בר' בון בשמו יבמות פ"י
ה"ה. קידושין פ"א ה"ב.

ר' יעקב בר' אחא בשמו ברכות פ"ח
ה"ג.

עם ר' ירמיה מצינו אותו כובחים קח:
בעי ר' יוסי בר' חנינא — א"ל ר' ירמיה
תניא, כי ר' ירמיה היה כבר גדול הדור
בימי פעולת ריב"ח.

ר' נסא בשמו ב"מ רפ"ג.

מר עוקבא בר חמא אריכר"ח זבחים
נה: וגרסת דק"ס רב חמא בר עוקבא.

פוגא שמעיה ב"ב צ:.

ר' קריספא בשמו שקלים פ"ז ה"ב.

רבין שלח משמיה סנהדרין נא, חולין
קא:.

רבנן דקסרין בשמו שבת פ"ב ה"ה,
פ"ו ה"ב.

ר' תנחום בר עילאי בשמו חגיגה פ"ב
רה"ב.

וכן מצינו אמרי במערבא משמיה דר"י
בר' חנינא כב"ב פ, חולין נו,.

מדותיו היקרות מצינו שהיה זהיר מאוד

בעניני תפלה ככרכות ו. שאמר שאם

שנים נכנסו להתפלל וקדם אחד מהן

להתפלל והמתין על חברו וזכה לברכות

הללו וכו'. ובירושלמי ברכות פ"ד ה"ח

אמר יהא חלקי ממתפללים עם דמדומי

חמה (ובשבת קיח: המאמר הוא ע"ש ר' יוסי

בן חלפתא וגרסת הירושלמי עיקר). ושם ח.

אמר אימתי עת רצון בשעה שהצבור

מתפללין, ושם י. מאמרו היקר שהאשה

מכרת באורחין יותר מן האישי.

ממקראוי הפרטים נראה שהיה עשיר

כב"ב צ: שאמר לפוגא שמעיה אצר לי

פירי שלש שנים.

והיה לו צער גדול בנים כתענית יג:

א"ר אבא הכהן משום ר' יוסי הכהן

ובירושלמי מגילה פ"א ה"א שאל לר"י
בן קרחא.

ר' יוסי בר"י נזכר במשנה עירובין
פ"א מ"י, פסחים פ"ד מ"ו (וי"ג ש"ר
יהודה). נדרים פ"ח מ"ו, נטין פ"ד מ"ו,
ב"מ פ"ו מ"ג, סנהדרין פ"ח מ"ג, מכות
פ"ב מ"ו, זכחים רפ"ו, מנחות ספ"ח,
חולין פ"א מ"ג, בכורות פ"ט מ"ו, תמורה
פ"ב מ"ג.

ובסה"ד קחשיב שנזכר סוטה פ"ט מ"ט
ושגגה הוא כי שם קחשיב הזוגות יוסי
בן יעזר ויוסי בן יוחנן וע"פ טעות הדפוס
איתא יוסי בן יהודה.

הלכותיו המפורסמות.

שבת ה. נעץ קנה בר"ה ובראשו
טרסקל וזרק ע"ג חי"ב.

שם קיו: שאם נשברה לו חביות בשבת
מערימין להציל.

עירובין פ"א מ"י כל מחיצה שאינה
של שתי ושל ערב אינה מחיצה.

עירובין ל: הנכנס לארץ העמים בשירה
תיבה ומגדול מטהר (דקסבר אוהל זרוק שמה
אוהל).

פסחים ו. אולינן בתר רובא.

שם לט: קמח שנטפל לתוכו דלף
אפילו כל היום בולו אינו בא לידי חימוץ.
יומא פה: אך את שבתותי השמורו
יכול לכל ת"ל אך חלק.

שם פח. דיו לטבילה שהיא באחרונה
(קסבר טבילה בזמנה לאו מצוה).

סוכה נו: החליל דוחה את השבת.

ושם נא. שיר של שואבה דוחה את
השבת.

נדרים עו: הפרת נדרים מע"ל.

קידושין כא. דורש ריבוי ומיעוט וריבוי.
ב"מ פ"ו מ"ג שאינו אוכל (פועל) עד
שיעשה בידיו וברגליו.

סנהדרין ח: חבר אין צריך התראה.
חולין פ"א מ"ג מלא החוט ע"פ רובה,

ובנמרא

אביו, ואין זה רב חסרא חבירו דר"נ
שהוא היה כהן במבואר בערכו.

ר' יוסי בר' יהודה. (תנא ומתניתן).

הוא היה בן יקיר לר' יהודה (סמס)
בר' אילעאי כספירש נדרים פ"ח מ"ו ר'
יהודה אומר — ר' יוסי בנו אומר. וב"ק
פה. מחלוקת ר' יהודה וחכמים ואח"כ
ר' יוסי בר' יהודה ואמרו שם שסובר
כאבות, וכן הוא מנחות סג.

ובלי ספק קבל תורתו מאביו וכדלעיל
שסובר כאביו, וכן בירושלמי עירובין
ספ"א אמרו אתייה דר' יוסי בר' יהודה
בשימת אביו. ובירושלמי מעשרות פ"ג
ה"א רבי ור' יוסי בר"י היו מכניסין את
הבלכלה לאחורי הגנת ראה אותן ר'
יהודה בר' אלעאי א"ל ראו מה בניכם
לךאשונים וכו'.

וכן מצינו שאמר משים ר' אליעזר
כפסחים צד; סיבה ב; ומשים ר' זכריה
בן הקצב כב"ב קיא. אבל לא היו רבותיו
כי הם היו שני דורות קידם לו. ובסה"ד
טביא תוספתא בכורות פ"ו שלש גרות
למעשר בהמה בפרס הפסח — דברי
ר"ע, ר' יוסי בר' יהודה אומר — אמר
בן עזאי וכו'.

ולפלא על גאון שכמותו יחשב שהוא
חילק עם ר"ע ובן עזאי ואת בן עזאי יחשב
באחרונה, ולא עיין שם שבתוספתא בא
בקיצור מה שמפירש בבכורות נו: גח.
באריכות כי שם טובא דברי ר"ע במשנה,
ובברייתא בא ר' יוסי בר"י לפרש דברי
ר"ע מהו פרס ואמר שאין פרס פחות
מט"ו יום, ודברי בן עזאי לא קאי אדבריהם
כלל אך על דברי ר"ם ור"ש. ופרוך
הנמרא איך יאמר בן עזאי על דבריהם
הלא הוא היה גדול מכל חכמי הדור
ומשני שאמרו זאת מפי חני זכריה ומלאכי,
וזה ברור. ובתוספתא מוכח הדברים
בקיצור.

יעקב. וב"ב קיא, יבמות קא: חולק עם ר' אלעזר בר' יוסי. ובנדרים עו: חולק עם ר"א בר' שמעון. ובשבת קלו, שבועות יט; כריתות יח: שניהם שוין. וביומא פה: חולק עם ר' יוחנן בר יוסף ור"ש בן מנסיא.

וכפי הנראה נפטר קידם רבי כדמצינו פסחים קיב: ג' דברים צוה ר' יוסי בר' יהודה את רבי אל תצא יחידי בלילה ואל תעמוד בפני הנר ערום ואל תכנס למרחץ חדש.

ומה שמצינו תנחומא חקת"כא ר' אידי ור"ה בשם ר' יוסי בר' יהודה בשם שמואל הוא מ"ס וצ"ל ר"ה בשם רב יוסף בשם רב יהודה. ונזכר בזהר חיי שרה בתוספתא קג: עם ר' חייא.

ולא מצינו לו שום תלמיד וזה יען שהוא לקח חלק גדול בסידור המשנה וישב עם רבי ולכן היו כולם נחשבו לתלמידיו רבי, וכאשר בארנו בערכו שנימי רבי נתבטלו כל ישיבות פרמיות וכולם היו כפופין לבית הועד הגדול דרבי כדי להוציא המפעל הנפלא לאור, וזה היה בעזרת כל חכמי הדור ובעצתם.

ר' יוסי בר יהודה איש כפר הלבלי. נזכר אבות פ"ד מ"ך אומר הלומר מן הקמנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קהות ושותה יין מנת, והלומר מן הזקנים לה"ד לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן, ורבי חולק עליו ואמר אל תסתכל בקנקן אלא כמה שיש בו.

ר' יוסי בן יהושע.

נזכר תולין נו; נדה כה. וירושלמי נדה פ"ג סה"ב ובבבול ר' יוחנן בשמו. ונראה שהיה מהתנאים האחרונים שהיו אחר רבי.

אבא יוסי בן יוחנן איש ינוח (אי יוני)

תנא דתוספתא.

בירושלמי כלאים פ"ב סה"ד ר' לעזר בר'

ובנמרא שם יח. אע"פ שאין מקיפות את כל הקנה שחיטתו כשרה.

שם מג. נקבה המרה מרפת. מנחות פד. עומר בא מחו"ל וחדש אסור בחו"ל מדאורייתא. ערכין כ. אם אמר חצי ערבי עלי לוקה בערך שלם.

באגדה מצינו מאמריו היקרים שבת קיט: שאמר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש מכהכ"נ לביתו וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך — מלאך טוב אומר יה"ר שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע בע"כ עונה אמן, ואם לאו מלאך רע וכו'.

ובתענית ט. ג' פרנסים טובים עמדו לישראל משה אהרן ומרים.

וב"מ מט. מה ה"ל הין צדק — שיהא הן שלך צדק ולאוי שלך צדק.

תבריו הגדולים.

הוא היה הבירו הגדול דרבינו הקדוש ובל"ס למדו שניהן אצל ר' יהודה, וכדמצינו מחלקותן שבת יח. פז, עירובין ל; סוכה נ; חגיגה כד; קידושין כא, סנהדרין ח, תוספתא תמורה פ"ד. ומצינו את שניהם ביחד כנדרים סב. רבי ור"י בר' יהודה איקלעו לההוא אתרא. ובירושלמי שביעית פ"ז ה"ד שניהם נחתון לעבו ואתקבלון גבי ר' מנא (הוא ר' מונא התנא תלמידו דר' יהודה). ובספרי האזינו פ' ויאמר אליהם, מעשה שבא רבינו מלודקיא ונכנסו ר' יוסי בר' יהודה ור"א בן יהודה וישבו לפניו.

והיה גדול כ"כ בעיני רבי וחכמי הדור עד שלפעמים סתם רבי המשנה אליכיה ולכן נקרא ר' יוסי בר"י סתימתא כעירובין לח; בכורות נא, ובשלשה מקומות מצינו שאמרו בנמרא על סתם ר' יוסי שהוא ר' יוסי בר' יהודה בשבת קכא, סוף יומא ומכות ו;.

וכן מצינו ביצה לה: חולק עם ר'

לרנל מלאכתנו נבאר בקצרה, וכמה דברים בשינוים.

הנה חכמנו ז"ל מסרו לנו מסורת אמת באבות ששמעון הצדיק היה משירי כנ"הג, וידוע שכנ"הג היו מאה ועשרים במספר, והראש והראשון שבהם היה הכה"ג, אם היה צדיק, כי מלכד שהיה במקום מלך וכך הנהגת העם עם מושלי פרסים היו תח"י, היה גם מורם מעם בתורה ובחכמה, וכבר בארנו שהצדק עם הרמ"בם מה שכותב ששמעון הצדיק היה כה"ג אחר עזרא וכונתו שעזרא היה כהן המשמש והוא היה ראש הכנ"הג, וזה יען שאירע שיוחנן כה"ג הרג את יהושע אחיו לכן אע"פ שנשאר על מכונו להיות הכה"ג בינו לבין המושלים אבל בל"ס לא כיהן אז במקדש, וכשבא שמעון הצדיק בו נקבצו יחד המלוכה והכהונה יען כי הוא היה בחיר היצורים ולכן מצונו שהוא יצא לקראת אלכסנדר מקדון וגם שימש במקדש, אבל במותו נתבטלה הכנ"הג מנין ק"ך וקנים, ומנין אז הוקמה סנהדרין במקום כנ"הג. ואפשר שזה היה ממלכו מצרים שהיו אז שלימים גם על א"י בשם הלמי.

וכשמת שמעון הצדיק השאיר אחריו בן קטן בשם חניו ועל כסא הכה"ג עלה אלעזר אחיו, ובימיו נעתקה תורת משה ליונית, ושלח ע"ב וקנים ששה מכל שבט כדמוכא בקדמוניות. ואם כי אלעזר היה איש ירא אלקים אבל לא היה ראוי להחזיק רסן הממשלה וגם להיות ראש הסנהדרין, ואז הוקם אנטיגנוס איש סוכו שהיה תלמיד מובהק לשמעון הצדיק להיות ראש הסנהדרין.

ואחרי אלעזר כיהן מנשה דודו זמן מצער, ואחריו שבה הכהונה לחוננו בן שמעון הצדיק, אבל הוא לא היה חכם לבב וצדיק כאביו וכאשר יתאר אותו בקדמוניות שכל ישעו וחפצו היה רק

לצבור

כר' שמעון אבא יוסי בן יוחנן איש ינח בגדולה נ' אמות. ובתוספתא שם גרס ראבר"ש ואבא יוסי חנן איש יוני אומרון, ובתוספתא צוקרמנדל הגרסא ראבר"ש ואבא יוסי בן חנן איש יאני אומרון. וביבמות נג: אבא יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר משום ר' מאיר, אפשר שהיה כתיב א"י ונעשה מזה איש ירושלים, ובכריתות ו: ת"ר — וכשהוא שוחק אומר הרק היטב — דברי אבא יוסי בן יוחנן, אפשר שהוא אבא יוסי ב"י איש יוני.

אבא יוסי בן יוחנן איש ירושלים.

ערך אבא יוסי ב"י איש ינח.

יוסי בן יוחנן איש ירושלים. ערך

יוסי בן יעזר איש צרידה.

ר' יוסי בן יוסי.

נוכר בירושלמי ברכות פ"ג סה"ד, גישין פ"א ה"א אמר בשם ר' יוחנן, ובתרומוס ספ"א אמר בשם ר' יצחק בן אלעזר. וביבמות פ"ח סה"א חולק עם ר' אבינא בשם ר' ירמיה [בר אבא]. ונוכר סנהדרין רפ"י.

יוסי בן יעזר איש צרידה

יוסי בן יוחנן איש ירושלים.

שניהם קבלו התורה מאנטיגנוס איש סוכו כמפורש אבות פ"א מ"ד. ומה שכתוב במשנה שם קבלו מהם ויש שרוצים לפרש שקבלו מאנטיגנוס וגם משמעון הצדיק, אין צורך לזה כי בספרים המדויקים כתוב קבלו ממנו, ותיבת מהם נשתרכב ממה שכתוב אח"כ כבולן, קבלו מהן" ומהם התחילו הוגות בישראל.

בדבר הוגות שזה היה דבר חדש בישראל כי עד שמעון הצדיק ושמעון בכלל וגם תלמידו אנטיגנוס לא ידעו אך מנשיא אבל לא מאב"ד, ופתאום נהיה דבר חדש וכדי להבין מה הסיבות שהביאן לזה נלך בעקבות הרב הגאון החכם בדו"הר ח"א שביאר ברחבה, ואנחט

המורים בהם היו הזונות הנודעים בשם יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. ובמחילה מכבודו שמעה מעות גדול שמעולם לא היו שני בתי ועד בכל ימי הזונות וכמפורש יומא לה. שגם שמעיה ואבטליון ישבו בועד אחד ובמקום אחד ואך אחד היה הנשיא והשני האב"ד, ואך אחרי פטירת ש"א שנתכמלה כח הסנהדרין ונחלקה לה' חלקים ע"י גבינוס ואבי הורדוס או הוקם בית מדרש של שמאי דהרבצת תורה בלבר, ואח"כ כשעלה הלל אז הקים ג"כ בית ועד וכמפורש בערכו שלא יכלו לעשות בית אחד מכולן.

ואח"כ כשנטל יואן הכה"ג' בזרוע והשחית את דרכו באופן גורא, ועוד יותר הכה"ג מינולעם הרשע, או כל"ם נתכמלה לפי שעה הסנהדרין וכל חכמי הדור התחכאו והרביצו תורה בחשאן, וזה שאמר יוסי בן יועזר באבות פ"א מ"ז יהי ביתך בית ועד לחכמים. וכן חבריו יוסי בן יוחנן אמר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים ב"ב ואל תרכה שיחה עם האשה. ובזנתו שלא להתחבר עם פריצי ועשירי העם אך להתחבר עם העניים החסידים הישרים והתמימים, והמה התחברו עם הכוכב פוזדיר סתתיהו בן יוחנן ובניו. ואחרי פטירת מינולעם הרשע הוקם מאת אנמיזוכוס הרשע אלקימוס הנקרא גם יוקים והוא היה בן אחותו של יוסי בן יועזר. ויסופר בקדמוניות פ"י כשאב אלקימוס לירושלים יצאו לקראתו חכמי ישראל, וקראו לו לשלום וגם הוא ענה להם שלום ונשבע להם שלא ינע בהם לרעה אך תומ"י הפר את שבועתו והרג את כל חכמי ישראל.

ונשאר לנו לפלטה כב"ר פ"ה ס"ב מעשה גורא איך שיויקים היה רוכב על סוס בשבת והיו מוליכין לפניו קורה לתלות עליו את (דודו הקדוש) יוסי בן

יועזר

לצבור כעפר כסף. ואירע פ"א כששלח תלמי אייריניטעס אבי תלמי פילופאטור אליו שישלח לו המס העשרים בכרי הכסף לא שעה אל דברי המלך, ובמעט שהיו כל ב"י בכל רע, כי שלח אליו לאמר אם מאן ימאן ליתן לו המס או יתן את ארץ יהודה לבז לאנשי צבאותיו, או קם יוסף בן טוביה איש צעיר לימים וחכם גדול, והוא היה בן אחות חוניו נבד שמעון הצדיק והוא ירד מצרימה וע"י חכמתו חכר לו את כל מסחר המס לא לבד מא"י אבל גם מכל המדינות ארם וכנען, ונעשה תקף גדול ומילא זהב חוריו ומני אז נתרבו המוכסין ולאט לאט למדו דרך היונים ומהם צמחו כת הנקראים בשם סתיונים, ומני אז לקח לו יוסף וכל כת דיליה את רסן הממשלה בירו ויפקד פקידים כלכבו וימשול ממשלה בלתי מגבלה וחניו כה"ג היה לו אך צל מושל. וכשמת אנטיגנוס איש. סוכו שהיה אך ראש הסנהדרין בעניני הדת הוקם אחריו יוסי בן יוחנן איש ירושלים לאב"ד ראש הסנהדרין אבל כשראו כל העם האסון הנשקף מהכת המתיונים להדת לכן נמנו ונמרו שעת לעשות לה' ומלבר האב"ד צריכים להקים גם נשיא שהוא יהיה הראש בכל דבר ועניני הדת בין הסנהדרין לבין העם, ויען שבדברים רבים נהיה כח הנשיא החדש ככח שהיה עד עתה תח"י כה"ג לכן בחרו ביופי בן יועזר שהיה ג"כ כהן והיה נקרא חסיד שבכהונה והיתה מטפתו מדרם לקדש כמפורש חגיגה פ"ב מ"ז, ומני אז נתיסדו הזונות שאז היה כמו הוראת שעה הצריכה לכך, והם היו ראשי הסנהדרין כסוף ימי חוניו בן שמעון הצדיק.

וכספר מורה נבוכי הזמן צד 186 יאמר ידענו כי מיד בדור שני (אחר אנטיגנוס) כבר היו לקביעותם ומשנתם שני בתי ועד או בתי מדרש גדולים — ראשי

שם כשבאו לר' ינאי אנשים שארע להם ספק טומאה בר"הר השיבם האמיא בשיקעת דבנהרא זילו טבולו, אבל יוסי בן יעזר התיר להם הכל כדנא. אבל מהו ר"הר ומהו רש"הי, ע"ז בא ר' יהודה ונילה לטו הסוד שיוסי בן יעזר נעץ להם קורות [ועליהם היה כתוב] עד כאן רשות הרבים עד כאן רש"הי ואז ידעו כל העם איזה ספק טומאה מהור או טמא. וזה ברור.

וכן נזכרו במשנה חגיגה פ"ב ה"ה שמהם התחילה המחלוקת הראשונה בדבר אם צריכין לסמוך ביו"ט שיוסי בן יעזר אומר שלא לסמוך ויוסי בן יוחנן אומר לסמוך.

ובתמורה טו: אמרו כל האשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסי בן יעזר היו למדין תורה כמשה רבינו — ואמר רב יוסף ע"ז דופי של סמיכה (שער ימינו לא נחלקו בשום דבר), ופריך והא יוסי בן יעזר גופיה מיפלג פליגי בסמיכה ומשני כי איפלג בה בסוף שניה דבציר לבא (וכתב ר"ג דבציר לבא מרוב הצרות). ובסדמה פ"ט מ"ט משמת יוסי בן יעזר א"צ ויוסי ב"י איש ירושלים במלו האשכולות.

ואחרי פטירתם הוקמו תחתם יהושע בן פרחיה ונתאי הארכבלי תלמידיהם וביניהם שקמה הארץ ע"י החסידים בני חשמונאי ואז הוחזרו עמרת הסנהדרין לכבודם הראשון.

ובכ"ב קלג: יוסף שהיה ליוסי בן יעזר בן שלא היה נוהג כשורה ולכן הקדיש יוסי בן יעזר את כל נכסיו, ואח"כ התחתן בנו עם בת גדל כלילי דינאי מלכא (היא יוחנן הורקנוס), ובשילדה אשתו בן קנה דג ומצא בה אבן טובה ומכרה להקדש ב"ג עלייתא דדינאי ולא נמצא באוצרם אך שבע והיא במצב לבו הקדיש שש הנותרים חזיה לשיחה, שאביו הכנים אחת ובנו הכנים שש.

יעזר וא"ל ראה סופך המר אף שהיית כל יסוך צדיק, ואני רשע ועובר על כל התורה ואני מאושר. והשיב לו החסיד בלי מורא ופחד אם לעושי רצונו כך ק"וח למכעיסיו. ויוספר שם שדברי דודו נכנסו כארס בלבנו והלך ואיבר עצמו במיתה משונה, וכן יוספר בקדמוניות שאחריתו היתה מות נבל כששלח ירו בקודש להרוס החומה העתיקה אשר לבית ה' נגפהו ה' ויפול ארצה ולשינו נמקה בפיו ויאלם.

ונשארה לנו לפלטה אה מפעלם הטוב כשבת יד: ששניהם יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן נזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכויות, ובעדות פ"ח מ"ד העיד יוסי בן יעזר איש צדדה על ג' דברים על איל קמצא דכן, ועל משקה בית ממבחיא דאינן דכין, ודיקרב במיתה מסאב. ובספר דרכי המשנה ספרש הכונה מה שאמר ודיקרב במיתה מסאב וקרו ליה יוסף שריא (ע"ז לו.) היינו שחכמי דורו רצו להחמיר על הנוגע במת שיהא כמת עצמו היינו שיהיה אבי אבות הטומאה, והוא אמר שיהיה אך אב הטומאה. ובספר דו"ר ח"א צד 100 האריך בזה ויאמר שם בהערה ו"ל שרבא בנמרא ע"ז לו: סתר פירוש זה וע"כ משבתי ירי ותפסתי פירושו של ר"ג היינו שספק טומאה בר"הר התיר להם. ויש להעיר על המעשה שספר שם ר' יהודה כי יוסי בן יעזר נעץ להם קורות ואמר עד כאן רש"הר ע"כ רש"הי, ולא נוכל להחליט שהמעשה הזה יש לו יחוס עם ההלכה של יוסי עכ"ל.

והיוטב דיבר הגאון דוה"ר שלא הבין כונת הנמרא שאמרו בפירוש הניא נמי הכי רי"א קורות נעץ להם וכו', והיינו כדאמר ר"ג שהתיר להם ספק טומאה בר"הר, וחכמי הדור אף שידעו שהרין בן אבל רצו להחמיר עליהם וכאשר אמרו

ר' יוסי בר יאסיאן. (תנא דברייתא).

נזכר במנחות ו: שאמרו ולאפיקי מהני תנאי דתניא ר' יוסי בן יוסי בן יאסיין ור' יהודה הנחתים אמרו וכו'. ובתוספתא שם ליתא תיבת בן יוסי וכן ליתא בדק"ס. ובע"ז מב. אותיב ר"י לר"ל ר' יוסי בן יסיאן אימר מצא צורת דרקון וכו'. ובמכלתא יתרו פ' בחדש פ"ג ר' יוסי ברבי אסי חולק עם רבי אפשר שצ"ל בר יאסיין, אבל גרסת הילקום שם ר' ישמעאל בר' יוסי.

ר' יוסי בן יעקב.

נזכר בירושלמי ברכות פ"ט סה"ב שסלק מבקרא ר' יודן מגדליא, עד דהוא תמן נחת מצרא ושמע קליה אמר אלף אלפין — חיובין להודות — א"ל הרא מנ"ל א"ל הבין הוה ר' סימון מברך. וכן הוא בר"פ פ"יג"ט. וכן נזכר פסחים פ"ג ה"א וב"ק פ"ח סה"א.

ר' יוסי בן יעקב.

נזכר זהר ריש אידרא זוטא האזיני, היה לפני רש"בי.

ר' יוסי בן יעקב איש כפר אונו. נזכר זהר שמות י: שאל לר"מ.

ר' יוסי בריה דר' יעקב בר אידי. נזכר בר"פ צח"ז ומד' תהלים פפ"א א"ר אמר בשם ר' אחא.

ר' יוסי בר' יעקב בר זבדי. נזכר פאה פ"א ה"ה אמר בשם ר' אבהו.

ר' יוסי בר' יצחק. נזכר בר"פ מא"ד, אך המאמר נשנה שם פ"ני ושם ר' מייבא בר' יצחק וכן הוא בילקום שם.

ר' יוסי בר ירמיה.

נזכר שהש"ר ספ"ה פ"ד, ומד' משלי פ"לא, ופדר"כ פ"יב קא, ובשהש"ר פ"ו פ' מי זאת ר' אלעזר בשמו.

ר' יוסי בר רב כהנא.

נזכר בירושלמי ברכות פ"ח ה"ב אמר בשם שמואל.

ר' יוסי בן כיפר. (תנא).

אחרי עיני רב נראה בכירור ששני תנאים היו בשם זה אך שם הראשון נשתבש קצת וצ"ל ר' יוסי בן קיפר, והוא היה כבר גדול הדור בדור ר"מ וחבריו, אבל השני היה שמו ר"י בן כיפר והוא היה בדור רבי וכאשר נפרש. הראשון נזכר ברכות סג. כשירד חנניה בן אחי ר' יהושע לעבר שנים בחו"ל (וכשנחו מעט בא"י מן הגזירות והתקצו בבקעת רימון ר"מ ור' יהודה ור"ש וחבריהם) שלחו את ר' יוסי בן כיפר (ובדק"ס בן קיפר) וכן בנו של ר' זכריה בן קבוטל וכשבאו אצלו (לנהר פקוד) אמרו לו שבאו ללמוד תורה, חבריו עליהם שהם גדולי הדור — התחיל הוא מטמא והן מטהרין, הוא אוסר והן מתדיין — עד שגלו לו על מה באו שראשי חבמי הדור שלחו אותם אליו שלא יעבר עיד שנים בחו"ל. וזוהו אנו רואים שכבר בימי חנניה שהוא היה נחשב עוד לדור ר"ע וחבריו היו המה כבר גדולי הדור.

וזה ר' יוסי בן קיפר מצינו שאמר משום ר' שמעון שזורי כר"ה יג; מנחות ל: (ובבבולן גרסת דק"ס בן קיפר). תוספתא שביעית פ"ב, אב"ל

ר' יוסי בן כיפר היה תלמידו דר' אלעזר בן שמוע כדא"ר פ"א שדרש משום ר"א בן שמוע כל האסורות איסור ערוה וכא עליהן צריכות ממנו גט. וכן בירושלמי שביעית פ"ב ה"ג תני ר' יוסי בן כיפר משום ר"א בן שמוע בש"א משקה על הנוף.

וכן מצינו שאמר משום ר' אלעזר ביבמות י"א: (וכספרי תצא פ' ויצאה מביתו איתא בטעות רא"ב), גדה מזו; תוספתא שביעית פ"ב ה"ד, (ושם פ"א ה"ז איתא

בטעות

בירושלמי עם. ובדרכי המשנה צב 201 בהערה 9 יאמר שבסה"ד מעה בזה, ובמחילה הוא מעה כי לא עיין בירושלמי שם.

וכן נזכר בכורות פ"ג מ"ג אומר, השוחט את הבכור עישה מקום בקופיץ מכאן ומכאן ותולש השער—וכן תולש את השער לראות מקום המום. ושם רפ"ו אומר יבשה, שהתא נפרכת (ומזה למדנו לטינים שבלולב כסוכה כט: ולריאה כסוכה נו:) והרמב"ם כתב שזכור אך פ"א במשנה ואולי היה לו נרסא אחרת.

הוא היה חבירו דר"ש בן אלעזר ור' שמעון בן מנסיא, כחולין נו: א"ר יוסי בן המשולם מעשה בענבול—א"ל ר"ש בן אלעזר משם ראה וכו'. וכן הוא בתוספתא אהלות פ"ב ה"ד.

והוא ור"ש בן מנסיא היו נקראין עדה קדושה בירושלמי מע"ש פ"ב ה"ד, ולמה נקראין כן מפורש בקה"ר פ"מ"ד יען שהיו משלשין היום שליש לתורה, שליש לתפלה, שליש למלאכה, וי"א שהיו יגיעין בתורה בימות החורף ובמלאכה בימות הקיץ.

ובנחות סב. חולק עם חנינא בן חכינאי ורבי, ובניטין סב. העיד משום ר' יוחנן אחיו שאמר משום ר"א חסמא. ובתוספתא דמאי רפ"ג ופ"ו איתא משום ר' נתן אחיו וצ"ל ר' יונתן. ובתוספתא כלים פ"ג, מכשירין פ"ב אבא יוסי בן דוכאי ור' יוסי בן המשולם אומרים.

וכן נזכר חולין נו: בכורות כה. לט: ספרי עקב פ"א. וכילקוט מטות פ' ביום שמעו ארא"בי יאלתי את ר' יוסי בן משולם ויהושע בן נמלא, ובל"ס היא ט"ס.

ר' יוסי בן נהוראי.

בע"ז נח. יסופר שר' יוחנן בן ארוא ור' יוסי בן נהוראי הוו יתבי וקא שתי חמרא אתא ההוא גברא א"ל הא אשקינן, לבתר

במעות ר' אליעזר). והוא היה חבירו דר' דוכתאי בר' ינאי (שהיה תלמידו דר"ם כאבות פ"ג מ"ח), כניטין יד: שאמרו שם ר' אחי בר' יאשיה (שהיה בזמן רבי) היה ליה איספקא דכספא בנהרדעא, א"ל לר' דוכתאי בר' ינאי ולר' יוסי בן כיפר בהדי דאתיתו אתיוה ניהלי, וקרא לר' אחי מר. ובירושלמי ניטין ספ"א מוכא המעשה ושם איתא בפירוש שירדו מא"י לבבל (לגבות להכמים מעות). וכן ר' דוכתאי בר' יהודה שהיה חבירו דרבי כערכין ל. היה חבירו דר' יוסי בן כיפר כתוספתא שביעית פ"ב ה"ד שחולקין. וא"א לומר בשום אופן שהוא ר"י בן כיפר אותו ששלחו לחנניה. ובסה"ד ערבבן ביחד ולא הרגיש בזה.

ר' יוסי בן לקוניא.

ר' יונתן בן יוסי ב"ל שבועות יח: ר' שמעון בר' יוסי בן לקוניא שבת מט: ועיין ערכו.

ר' יוסי בר טמל.

נזכר בירושלמי קידושין פ"א ה"רית. אמר הדין שכהנת מותרת לצאת חו"ל, אבל כסומה פ"ג סה"ו איתא המאמר ע"ש ר' דוסא ממלחיא, ונראה שנשתבש בקידושין וצ"ל כמו בסומה.

יוסי בר מגשיא.

בירושלמי סיכה פ"ג סה"ב ר' חנינא ר' פרנך רב מתנה יוסי בר מגשיא בשם רב. ובמנילה פ"ב ה"ד ר' חלבו רב יוסי בר מגשיא בשם רב, ואפשר שהוא הנקרא בבבלי רב יוסי בריה דרב מגשיא מדויל שהיה תלמידו דרב כקידושין עט: נדה נו:.

ר' יוסי בן משולם. (תנא דסתניתו).

בתרומות פ"ד מ"ו רא"א תרומה עולה בק"א ור' יהושע אימר כמאה ועוד, ועוד זה אין לו שיעור, ור' יוסי בן משולם אומר שיעור זה הוא קב. וכן מפורש

ר' יוסי בר' סימון.

נוכר מע"ש פ"ד ה"ב אמר בשם רי"ב
מע"ש שאין בחומשו ש"פ אין מוסף
חומש. וכן בילקוט תהלים רמז תש"ס
א"ר יוסי בר' סימון בשם ריב"ל לשעבר
ישראל היה שמכם וכו', אבל בפס' דר"ב
קח: גרס ר' יהודה בר' סימון. ונראה שכן
שצ"ל בתנחומא וארא"א ובירושלמי שם.

ר' יוסי בן עזי דברדי"ה.

נוכר שקלים פ"ו ה"ה הנדפס בבבלי,
אבל בירושלמי איתא כהונן ר' יהודה בן
פזי דברדילה.

ר' יוסי בן עקביה. ערך איסי בן
עקביה.

ר' יוסי בן פזי.

נוכר שנת פ"ד ה"א בשם ר' יוסי
בר' חנינא, ונראה שצ"ל ר' יהודה בן
פזי.

ר' יוסי בן פזי.

בוהר לך (בסתי תורה) פח: יסופר שר'
אבא כשבא מהתם הכריו מאן בעי עשירות
או אורך ימים יבא וישתדל באורייתא,
ואתא לגביה אחד בשם יוסי וא"ל שרוצה
ללמוד ע"מ שיתעשר. ואמר לתלמידיו
דיקראו לר' יוסי מארא דעותרא וכשלמד
הרבה בא לר' אבא לבקש עשירותו
שהבמיחו — אתא עשיר גדול אחד עם
הרבה זהב ואמר לר' אבא בעינא למזכי
באורייתא ואנא לא זכינא ולכן אם אחד
ילמוד בעדי אתן לו כספי וזהבי. וצוה
ר' אבא ליתן עשירותו לר' יוסי זה, אך
אח"כ כשנעשה גדול הדור בא לר' אבא
ובכי על שלקח עבור תורתו כסף, וחלק
עשירותו לעניים וליתומים, ועל ידי זה
קראוהו ר' יוסי בן פזי (מלשון זו), וכן
נוכר במדרש הנעלם בראשית פ' תוצא
הארץ, ושם לך פח:.

ר' יוסי בן פטרוס.

היה חסיו דר' יהושע בן לוי כמפורש

מו"ק

לבתר דרמא לכסא איגלאי מלתא דעכ"ום
הוא, חד אסר אפילו כהנאה וחד שרי
אפילו בשתיה, ארי"ב לא מאן דאסר שפיר
אסר וכו'. ובחולין נז: שאל את רי"ב
קדירת קנה בכמה א"ל משנה שלמה
שנינו — א"ל והלא רחל אחת היתה —
וחיתה, א"ל ועל דא את סמיך והלא
הלכה רווחת בישראל וכו'.

ובירושלמי מו"ק פ"א ה"ו חולק עם
רב חסדא ורי"ב.

ור' יוחנן קיבל ממנו ככ"מ מא. שאר"י
משמו (ופרשי' שהיה רבו דר' יוחנן, ובתוס'
שם שהיה תנא), ור' יוחנן פליגי עליו שם.
וכן מצינו מחלקותם ברכות פ"ט ה"ג.
ומה שמצינו בשבועות פ"ח סה"א שמע
ר' יוסי בן נחראי מה דקאמר ר' אלעזר
בשם ר' הושעיה הכונה ששמע מר'
הושעיה.

וכן נוכר סוכה פ"ג ה"א.

האומרים בשמו מצינו ר' אחא בשמו
בברכות פ"ג ה"ג, סוכה פ"ג ה"ם.

ר' ברכיה ור' חייא אבוי בשמו כפסדר"כ
ר"פ ולקחתם, ויק"ר רפ"ל.

ר' יהודה בר' סימון בשמו כויק"ר
פ"כודה, תנחומא אמורי"ב.

ר' לוי בשמו ככ"ר ספ"י.

ר' סימון בשמו כסוכה פ"ט ה"ה.

ר' שמעון בר בא בשמו כנדה רפ"ג.

ר' יוסי בר נחמיה.

נוכר פסדר"כ ס"פ רזי עקרה עם רב
דוסתי בשם ר' לוי.

ר' יוסי בר נחמן.

נוכר זהר חדש בראשית פ' אלה
תולדות השמים.

ר' יוסי בר נתן.

ערך ר' אסי בר נתן והוא תנא כב"ב
קכא..

אבא יוסי בן סימאי. ערך יוסף בן

סימאי.

— א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה —
ואח"כ נתן להם אות ואמר אם כך יהפכו
מי מערת פמיים לדם וכן היה.

ונשאר לנו ממנו ב' מאמרים יקרים
באגדה בשבת קנב. אמר מכא תרי מתלת
ווי לה לחדא דאזלא ולא אתא — ינקותא.
ובאבות פ' שני חכמים סיפורו היקר שפגע
בא"א א"ל רבי, רצונך שתדור עמנו
במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים —
א"ל אם אתה נתת לי כל כסף וזהב
שבעולם איני דר אלא במקום תורה —
ולא עוד אלא שבשעת פמירתו של אדם
אין מלוין לו לאדם — אלא תורה ומע"מ.
ובסנהדרין קג: א"ר יוחנן בשמו גדולה
לגימה שהרחיקה ב' משפחות מישראל
(אבל גרסת השאלות ר' יוסי בן קצתא).

וביבמות צו: יסופר שר' יוסי ור"א בן
שמוע נחלקו בדין נגר שיש בראשו
גלוסטרא ונקרע ס"ת בחמתו והיה שם
ר' יוסי בן קיסמא אמר תמיה אני אם
לא יהיה בית הכנסת זו עכ"ם, וכן
היה.

ובסוף ימיו התחוללו על ראש עם
ישראל גזירות קשות ונוראות שאו היו
ימי חורבן ביתר וגזרו שלא לעסוק בתורה,
כאשר יסופר ע"ז ית. כשחלה ר' יוסי בן
קיסמא הלך ר' חנינא בן תרדיון לבקרו,
א"ל חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה
זו סן השמים המליכה שהחריבה את
ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו
— ואתה יושב ועוסק בתורה — תמה
אני אם לא ישרפו אותך ואת ס"ת באש
— לא היו ימים מעטין עד שנפטר ר'
יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי
(ובסנה"ד האריך בזה עלי חנם ולא ידע שהיה
בקיפוי וצער שמה היו שרי רומי תמיד) לקברו
והספידוהו הספר גדול, ובחזירתו מצאי
את ר"ח בן תרדיון — וכן היה ששרפו
איתו עם הס"ת.

ובסנהדרין צח. יסופר שבקש מתלמידיו

שיקברוהו

מ"ק פ"ג ה"היג: ושם ר"י"ב חמו
דר"י"בל קדמיא (ומי' קרבן העדה שהיה לר'
יהושע ב"ל ב' נשים וזה היה חמו הראשון. אך
בסנה"ד העתיק הירושלמי בלשון ר' יוסי בר
פטרס חמו דר"י"בל הנה ליה עובדא (אבילות)
קדמייהו שלח ליה בר קפרא ב' תלמידים דילמדו
עמיה וכו'. ומשמע מדבריו שכן היה לו הנרא
בירושלמי, ולא שהיה לו ב' נשים).

וב"ד פ"צד"ה ב"ק ור' יוסף (צ"ל יוסי)
בר פטרס ח"א מה אבא היה להוט וכו'.
ובוי"ק פ"ד"ב זכרי בר לוי ור' יוסי בן
טרטס (וצ"ל פטרס) ורבנן ח"א וכו'. וכן
הוא בפדר"ב קנח, ובירושלמי ע"ז פ"ג
ה"א ותנחומא מק"מ וזכרי בר לוי ור'
יוסי בר פיטרס ור"י"בל אמרו ג' פסוקין
כשמתו על זאת יתפלל כל חסיד וכו',
ובמד' תהלים פ"ח"י איתא בטעות ר' יוסי
בר פנחס.

ר' יוסי בר פנחס. ערך ר' יוסי בן
פטרס.

ר' יוסי בן פרמא. (תנא).

נוצר נדרים מא. אמר בשם ר' אליעזר,
ואולי צ"ל בן פרידה שהיה תלמידו
דר"א.

ר' יוסי בן פרידה

תלמידו החביב דר' אליעזר כעירובין
יא: ותוספתא שם פ"א מעשה שהלך
ר"א אצל ר' יוסי בן פרידה תלמידו
לאובלן א"ל בני וכו'. ובירושלמי שם
פ"א ה"ב קראו יוסי בן יוסי בן פרורא.

ר' יוסי בן קיסמא. (תנא).

הוא היה גדול הרוד בזמן ר' חנינא
בן תרדיון ומקורב ואהוב למלכות. והנה
אף שלא נזכר שמו בכשנה אבל ידוע
לנו שהרביץ תורה הרבה בקיסרין (היא
העיר שבנה הורדוס לכבוד הקיסר אויגוסטוס
כדמונא ביוסיפון ספר ה' ספ"ט. ושם מערת מי
פמיים ששם יוצאין מי היורן כברכות נה.)
עם תלמידים, כמפורש סנהדרין צח.
ששאלו לו תלמידיו אימתי בן דוד בא
א"ל מתירא אני שמא תבקשו ממני אית

הצדק עם היוחסין ונפל אך טעות קמן וצ"ל כביוחסין השלם ר' יוסי בן שאול ואחיו תלמידו רבי, ואח"כ אימר רב יוסף בר אדא, ואין זה שייך לר' יוסי בן שאול. ומה שלא מצינו רב יוסף בר אדא לא קשה מידי כידוע שלהיוחסין היה כמה גרסאות שונות.

והנה אף שהיה תלמיד רבי היה אמורא כשבת קכה: איתמר ר' יוסי בן שאול אומר סוואר של קורות הוה, ור' יוחנן בן שאול אומר גשוש של ספינה הוה.

ובירושלמי תרומות פ"ח ה"ג ר' יוסי ב"ש משתעי אהן עובדא באשה אחת שרצתה לעשות מצות והבעל לא הניחה. פ"א האכילה לעני אחד וכשהרגישה שהבעל בא החבאתו בחרר אחר, וכשתנה לפני הבעל לאכול התנמנם וראה האורח איך שבא נחש והמיל ארס במאכל שלפני הבעל וכשניער ורצה למעום המאכל רץ האורח ומנעו, ופסק (ר' יוסי בן שאול) כיון שהזהירו לכן לא חשיך על יחורו. וכעין מעשה זה מצינו בגדרים צא.

האומרים בשמו מצינו ר' חייא בר נמדא בר"ה כד, טו"ק כב, כתובות קד. ריב"ל בשמו כביצה יד. כו. ר' יעקב בשמו כשבת ג.

ר' יוסי בר' שלום.

נזכר מד' תהלים הישן רפ"עב, וכבר העיר הרשב"ב שם שצ"ל ר' יהודה בר' שלום, ובסה"ד ערבנו המדפיסים וכתבו ר' יוסי בן שלום אמר עוים היו לאבא וכו' שח"ט סע"ב, ולא ראו שהמאמר עוים היו לאבא שייך לערך הקודם לר' יוסי בן דולגאי, והבא צ"ל ר' יוסי בר' שלום משח"ט סע"ב וזה ברור. ומשכיל לאיתן לא הרגיש בזה.

ר' יוסי בן תדאי. (תנא).

נזכר ד"א רבה רפ"א זו שאלה שאל

ר'

שיקברוהו ועמיקו את ארונו שאין כל ארון וארון שבא"י שאין סוס של מדי איכל בו תבן.

ר' יוסי בר קסריי.

נזכר שהש"ר פ"ד חולק עם ר' הנחומא על הפסוק ומבני יששכר יודעי בינה לעתים שר' יוסי ב"ק אומר לעבדים והמאמר נשנה במ"ד פ"יג"טז ושם ר' יוסי וחסר תיבת בר קסריי, ובאס"ר רפ"ד הגרסא ר' יוסי בר קצרת וצ"ל בר קסריי. וב"ר פ"כב"ד אבא יוכי בן קיסרי קרן הצמיח (לקין), ועיין ערך ר' יוסי דמן קסרי.

ר' יוסי בר קצרתא.

מצינו שבת קנא: שר' יוחנן אמר בשמו, וכן בסנהדרין קג: לגרסת השאלות. וכן נזכר ב"ר רפ"ד, הנחומא נחא, מצורעיו, ובירושלמי שבת פ"ב ה"ו דרשה יקדה ממנו למה נמסרו מצות חלה והדלקת הנר לאשה, ובר"ה פ"ד ה"ח א"ר תחליפא קיסריאה קרא אימר בן יום תרועה ועשיתם, ר' לעזר בי ר' יוסי בר קצרתא בכל הקרבנות כתיב והקרבתם וכו'. ונראה שצ"ל ר' לעזר בשם ר' יוסי בר קצרתא. ובמדרש תהלים פ"עח"ו ר' שזעין בר חנן בשמו.

ר' יוסי בן שאול.

היה תלמידו דרבי. בעי מרבי כנדה כו; ע"ז נב: ורבי א"ל ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבדתי. ר"י בן שאול אמר רבי כעירובין פא, ר"ה כד. ל, ביצה יד. כו, טו"ק כב, מעשרות רפ"ג. גימין פ"ד ה"ד. ובשבת ג. איתא ר' אסי בר שאול וצ"ל ר' יוסי. וביצה ז. ז: איתא ר' יוסי ב"ש אמר רב וצ"ל אמר רבי.

וביוחסין מביא ז"ל יוסי בן שאול ואחיו תלמידו רב יוסף בר אדא. ותפשו בסה"ד שלא נמצא כן בכל הש"ס, אבל

בזמן רב יוסף ואביו ורנא) ושאלו מ"מ שבק את ר' יוסי דמן יוקרת וסיפר לו מה שעשה שפ"א שכר פועלין ולא הביא להם מזונותיהן ובקשו מבנו שיתן להם מה לאכול, והיו יושבין תחת תאנה אמר, תאנה תאנה הוציאו פירותיך ויאכלו פועלי אבא, אפיקו ואכלו, אדהכי אתא אביו— וא"ל בני אתה המרחת את קונך להוציא פירות שלא בזמנה תאסף שלא בזמנך, וכן היהלו בת יפת תואר מאוד. ראה אביו פ"א איך שאדם אחד מסתכל מאחורי הנדר לראותה, ושאל את האיש על מה הוא מסתכל, א"ל אם ללוקחה לא זכית, לראותה לא אזכה? אמר לה בתי קא מצערת לברוייאת שובי לעפרך, ואם על בנו ובתו לא חיים, עלי דידי היכי חיים? ולכן הלך ממנו.

ויסופר שם שהיה משכיר חמורו ולערב אם היו נותנין עליו השכר הקצוב היה חוזר לביתו, אבל אם פחתו או הותירו לא היה זו ממקומו. ופ"א שכחו זוג נעלים עליה ולא זוה ממקומה עד שנמלו אותם ממנה.

ר' יוסי דמן קסרי.

נזכר סנהדרין קא. באגדה. ובפרד"כ קלב. חולק עם ר"ל, ובאיכ"ר פ"ד"ח גרם ר' אבי דקיסרין וזה כונת סה"ר.

ר' יוסי דפקיעין.

מוכא ממנו מעשה נורא בזהר בלק רד: איך שהיה מת ור"א בר' שמעון אזל לנמול לו חסד ואח"כ חיה כב' שנים.

ר' יוסי דרומייא.

בירושלמי שבועות פ"א ה"ה אמר קימי ר' יונה, ונראה שצ"ל ר' יהושע דרומייא.

ר' יוסי הארוך תלמיד רבי.

בב"ר פ"צ"ג וש"ר פ"ב"ה אמרו שב"מ שר' יוסי הארוך היה נראה ידעו שגם רבי שם, שהוא היה המשמש לרבי. והרד"ל

ר' יוסי בן תחליפא איש טבריא את ר"נ.

ר' יוסי בן תחליפא.

נזכר מד' תהלים פ"עב והוא ט"ס וצ"ל בן חלפתא.

ר' יוסי בריה דר' תנחום מכפר אנין.

נזכר בירושלמי שבת פ"ב ה"ו יספר מעשה (באחד ששמו) אחא בעי מיפרוש (לי) מן חנא ועד חנוכה— איתחמי ליה אבוי (וא"ל) וגם קבורה לא היתה לו, ולא שמע לא לדין ולא לדין. והמעשה מוכא ב"ר פ"רה ובקה"ר פ"ג"ב ושם גרסי ר' יהושע בריה דר' תנחומא דכפר חנון. ובילקוט ישעיה רמז שיו גידם ר' יהושע בריה דר' תנחום בר חיאי.

ר' יוסי בר.

בן נזכר בירושלמי ברכות פ"ח ה"א אמר נהוינן תמן במקום שאין יין וכו', והמאמר מוכא בתוס' פסחים קו: ד"ה מקדש ושם ר' יוסי בר' בין, ובל"ס היה כתוב בר"ב והוא בר' בין ואח"כ נפל הבי"ת ונשאר בר'. וכן נזכר בשם זה דמאי פ"ב סה"א.

ר' יוסי גלילאה.

בשבת מו. ובירושלמי שם פ"ג ה"ו שאיקלע לאתרויה דר' יוסי בר' חנינא טילמל שרגא ואיקפד ריבר"ת. והוא עם ר' יונה אמרו תמיד בשם ר' יוסי בר"ח כברכות פ"ג סה"א, כלאים ספ"ג, שבת פ"ו ה"ד, גזיר פ"ו ה"א.

ר' יוסי דכפר דן.

נזכר דמאי פ"ב ה"א אמר בשם ר' [יוסי] בן מעדיה.

ר' יוסי דכפר חנון. נזכר זהר לך פז:

ר' יוסי דמן יוקרת.

בתענית כג: יספר שר' יוסי בר אבין הוה שכיח קמיה דר' יוסי דמן יוקרת, שבקיה ואתא לקמיה דרב אשי (וגרסת דק"ס ר' אשי והוא האמת כי שניהם היו בני א"י

רא"ב בע להחבורה השניה אחר החורבן ואת רי"הג להחבורה השלישית יען שא נשאר לנו כמעט מאומה משמות חכמי הדור שהיו בגליל או בשאר ארצות חוץ מחכמי ירושלים וחכמי יבנה, ולכן לא ידוע לנו מי היו רבותיו של רי"הג וימי פעולתו שמה, ונחשבו ימי פעולת רי"הג אך אח"כ בשבא ליבנה וזה היה זמן רב אח"כ ולכן נחשב לדור שאחר רא"ב בע אף שהיה בימי עלומיו רבו.

זה שיסופר זכחים נו, וספרי קרח מ"ב כשנשאלה שאלה בכרם ביבנה — נענה ר"מ — היה שם תלמיד אחד שבא לב"המר לפני חכמים תחלה (בפעם הראשונה) ור' יוסי הגלילי שמו, א"ל רבי מנין לך, ואז הראה כחו ונכורתו לפני ר"מ ור"ע. וקרוב מאוד לומר שר"ע היה זקן הרבה ממנו יען שהאריך ימים, ולכן קראו שם ר"ע "בני".

וכן מצינו בתוספתא סוף מקואות וספרי חקת מ"ג שאמר ר"מ ראיתי האיל מננח זה ר"ע, והנה צפיר העוים — בא מן הגנב זה רי"הג. ובאמת החשיבו מאוד ר"ע וא"ל לא לכל אדם (אחוזי בני) אלא לך שאתה הוא יוסי הגלילי, ובחגיגה יר. אמר לר"ע עקיבא, עד מתי אתה עושה שכניה חול. וכזכחים פב, וספרא אמור פ"ו אמר לר"ע אפילו אתה מרבה כל היום כולו איני שומע לך.

וכן חולק עם ר"ע כפסחים פ"ו מ"א, כתובות פ"ג מ"ג, כ"ק פ"ח מ"ו, סנהדרין פ"י מ"ו, מכות פ"ב מ"ו, בכורות פ"ב מ"ו.

עם ר"מ ור"ע כפרה פ"ג מ"ד, נדה פ"ה מ"ח, הוריות פ"ב מ"ה ובבבלי נזכר רי"הג תחלה, חוץ מסוטה פ"ח מ"ה ועירובין צ"ו, ר"ה יר, מנחות לו: שנזכר ר"ע תחלה.

ובמנחות פ"ה מ"ח חולק עם ר' חנינא ב"ג בענין מהו מרחשת ומחבת.

מפרש שהוא הנקרא כתובות קנ. בשם יוסף חפני שאמר רבי עליו ועל פנחס אפרתי הם שמשוני כחיי הם ישמשוני בכמותי ונפטרו קידם רבי. וכן נקרא בירושלמי כתובות פ"ב ה"ג בשם יוסה חפני.

ר' יוסי הגלילי.

התנא הגדול הזה אשר נזכר במשנה כ"ה פעמים לא נודע לנו לא משפחתו ויאותיו או ממי קבל תורתו, ובשבא בפעם הראשונה לפני ר"מ ור"ע אז היה כבר גדול הדור וזה היה ביבנה כמפירש זכחים נו, וזה אות שהורתו קבל כבר מרבותיו שבגליל.

והנראה דבר קרוב אל האמת שר' יוסי הגלילי היה כבר גדול הדור עוד קודם החורבן כחבריו ר"ע ור' יהושע זר"א אבל הוא לא היה בתוך המהפכה וכידוע שעל ארץ גליל לא עברה רעת הרומאים כעל ארץ יהודה ובמקומות הרבה לא עברה הרב כלל עליהם כי קבלו עליהם את עול הרומאים בס"פ, ולשם ברח ר' עזריה אבי ר' אלעזר עם בני שהיה אז עול ימים ואותו מסר לר"י הגלילי ללמדו תורה וזה שמצינו בירושלמי כתובות פ"א ה"ג שלר"הג היה אשה רעה (ובכ"ז פ"יזיג מפורש שהיתה בת אחותו) והיתה מצערת לו הרבה ורא"ב בע שראה איך שרבו מצטער הרבה א"ל רבי! שבקה ותן לה גם בריתות א"ל איני יכול יען שכתובתה מרובה, א"ל אנא יהיב לך (שרא"ב בע היה עשיר גדול כידוע וגם אותו מצינו שמקומו הקבוע היה בציפורי בתוספתא כלום ב"ב פ"ב שהיא בגליל). ורא"ב בע כפי הנראה היכף אחר החורבן כשהתקבצו ליבנה ושקמו ממלחמה או בא רא"ב בע לשם וכשהיה כבן חי' שנה זכה לעלות על כסא הנשיאות, אבל רי"הג נשאר במקומו שנים הרבה, ולכן הצדק עם הרמ"בם בהקדמתו לזרעים שמונה את

ומצינו אותו תמיד עם הארבעה זקנים כמ"ק כח: כשמתו בניו של ר' ישמעאל נכנסו ר' זקנים לנחמו ר"ט רי"הג ר"א"בע ור"ע.

ובנימין פג. לאחר פטירתו של ר"א נכנסו ר' זקנים להשיב על דבריו רי"הג ר"ט ר"א"בע ור"ע — א"ל ר' יהושע אין מושיבין את הארי לאחר מותו.

ובספרי עקב פ' ודיה וכבר היה ר"ט ורי"הג ור"ע מסובין ושאלו אי למוד גדול.

ובקידושין ט: חסר תיבת הגלילי. ובספרא מצירע קנב' מצינו שחולק עם בן עזאי וא"ל פרשה, א"ל ב"ע אין מפרשים לחכם א"ל שנהו א"ל אין שונין לחכם.

ובילקוט חקת פ' ולקח אלעזר מביא שפ"א היה רי"הג יושב ודורש בפרה בטבריא ור' שמעון בן חנינא עמו.

באגדה לא מצינו לו הרבה אך דבריו שאמר יקרים המה מאוד כסנהדרין עב: שנותן מעם לרין בן ס"זום ואמר הניע תורה לסוף דעתו וכו'.

ושם צ. הניע תורה לסוף דעתה של ע"ו.

ובגדה לא. בא וראה שלא כמדת הק"ב"ה מדת ב"זוד — ואלו הק"ב"ה צר העובר במעי אשה וכולן עולין למין אחד. וכי"ק ר' פ"ט"ט אמר גדול השלום וכו'.

סדותיו היקרות מצינו שנשתבח מאימי בן יהודה באדר"ג ספ"ח שהוא מלקט יפה יפה בלא גסות הרוח. ושמו נשאר לברכה בפי דורות האחרונים ככרכות פ"ה ה"ב, תענית פ"א ה"א ארש"בנ בשעה שישראל באין לידי עבירות — הגשמים נעצרון והן מביאין להם זקן אחד כגון ר' יוסי הגלילי והוא מפניע בעדם ומיד הגשמים יורדין.

והמעשה הידוע בכתובות פ"א ה"ג

וכן חולק עם סתם משנה כעירובין פ"א מ"ו, ניטין פ"ב מ"ג, בכורות רפ"ח, חולק עם חכמים בכורות פ"ב מ"ו, זבחים פ"ח מ"ב, פ"ג מ"ב, פרה פ"א מ"ב.

ומה שמצינו קידושין למ, מנחות לח: שאמר משום ר' יוחנן בן נורי לא שהיה תלמידו אך חברים היו ושמע ממנו ב' הלכות הללו מה שקבל מר"א הגדול.

הלכותיו המפורסמות מצינו ברכות פ"ז מ"ג אמר לפי רוב הקהל הן מברכין. ובכורים פ"א מ"י אין מביאין בכורים מעבר הירדן.

ופסחים לב. חמין בפסח מיתר בהנאה. וכתובות פ"ג מ"ג נערה שנתארסה ונתגרשה אין לה קנס.

וב"ק פ"ח מ"ו בושת משלם לפי כבודו.

ושם יג. קרשים קלים ממון בעלים (ובן עזאי חולק עליו).

ושם טו. תם משלם חצי כופר. וב"מ פ"ב מ"י אם היה עליו יותר על משאו אין זקוק לו.

וסנהדרין פ"י מ"ו עיר הנדחת אין עיטין אותה אפילו גנות ופרדסים.

ושבועות כא. לא שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את הבירו בשם.

וע"ז פ"ג ה"ה דבר שמחויבר לקרקע אינו נאסר בע"ו.

וחולין פ"ח מ"ד בישול בשר עוף בחלב אינו מן התורה ובשבת קל. שמותר אפילו מרובנן ובמקומו היו איכלין ב"ע בחלב.

ובכורות רפ"ח אם נשא שפחה ונשתחררה או נברית ונתגיירה (אני"פ שילדה בגיטת) הבן הראשון שילדה לו אח"כ היא בכור לנחלה ולכהן.

וכן נזכר שביעית פ"ד מ"ו, חולין פ"ה מ"ג.

שם בשמו כל הארצות היה רואה וכו'.
ובתוספתא מקואות ספ"ג מצינו אבא יוכפ
החורני השיב לר' ישמעאל.

ר' יוסי הכהן.

תלמידו השלישי דרבן יוחנן ב"ז כאבות
פ"ב מ"ח ורבו קראו חסיד, ובאדר"ג קראו
חסיד שבדור.

ובחגיגה יד: יוספר שהוא ור' יהושע
היו מהלכין בדרך אמרו אף אנו נדרוש
במעשה מרכבה פתח ר' יהושע — הלך
ר' יוסי הכהן וסיפר דברים לפני רי"ב
אמר לו אשריכם ואשרי יולדתכם אשרי
עיני שכך ראו.

מהלכותיו נשאר לנו אך בעדות פ"ח
מ"ב שהעיד עם ר' זכריה בן הקצב על
תינוקת וכו'. ובאבות פ"ב כשאמר להן
רי"ב צאו וראו איזהו דרך ישרה —
א"ר יוסי ((הכהן)) שכן טוב, וכן להיפוך
איזהו דרך רעה שיתרחק בו האדם אמר
שכן רע. ושם אמר יהי ממון חברך
חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד
תורה שאינה ירושה לך ובל מעשיך יהיו
לשם שמים.

ובמביא המשנה צד 129 כתב שהמאמר
הזה הוא רי"הג אמרו ושנג בזה ולא
עיין במקומו. ומה שקראו שם סתם ר'
יוסי יען שחשבו מקוים בשמו במלואו,
וזה ברור.

ובשבת יט. אמרו עליו על ר' יוסי
הכהן ואמרו לה ר' יוסי החסיד שלא
נמצא כתב ידו ביד עכ"ם מעולם. ומה
משמע שר"י הכהן אינו ר"י החסיד, אבל
כדק"ס מביא גרסא יקרה אמרו על ר'
יוסי הכהן החסיד.

ומצינו אותו בזמן ר"ג כר"ה יז:
כששאלה בלוריא הגיורית את ר"ג —
נטפל לה ר' יוסי הכהן אמר לה וכו'.

ואפשר מה שאמרו בירושלמי סוף
סוטה משמת ר' יוסי חסידא ור"י קמונתא
פסקו אנשי חסידות, הוא ר' יוסי הכהן,
אבל

איך שפירנס את גרושתו המרשעת.
האיורים בשמו מצינו ר' אלעזר
בזבחים מד.

ר' יהודה כשנועית כא..

אבא יוסי בן דוסתאי בתוספתא הענית
פ"ב.

ר' יוסי בן דורמסקה בקידושין לב..

ר' נתן כמנחות לח:

ר' שמעון בן אלעזר כחולין עה..

זבעירובין נג: יוספר עליו שפ"א אול
באורחא אשכח לברוריה (בת ר' חגיגה בן
הרדיון) אמר לה באיזו דרך נלך ללוד,
אמרה לו גלילי שומה לא כך אמרו חכמים
אל תרבה שיחה עם האשה.

ומצינו שהיה לו שלשה בנים אחד
שמת על פניו כשמחות פ"י, ור' אליעזר
(הביוו ר' יהודה) כברכות סג: ור' חגיגה
גדול הדור בזמן רש"ב באישא כר"ה
לב..

פטירתו לא מצינו בשום מקום וכפי
הנראה הלך לו לגליל קודם חורבן ביתר
ושם נפטר.

ר' יוסי החורם. (הנא דבריימא).

זוכר מנחות לו. אמר מצינו ימין
שנקרא יד, ור' נתן אומר א"צ וכו'.
זבמבלתא בא פ"ז נשנה המאמר ושם
אבא יוסי ור' יונתן, וצ"ל ר' נתן. ובספר
שארית יעקב כתב (מונא בזה"ד) מה
שמצינו בכורות מג. ר' יוסי אומר אין
חרים אלא שנוחל ב' עיניו, הוא ר' יוסי
החורם ונקרא כן ע"ש ההלכה הזאת,
ואפשר שזה כינת רש"י במנחות לו.
שמפרש החורם, חוטמו שקיע. שקשה
כאוד לומר יען שהיה חוטמו שקיע לכן
יקראוהו בשם ננאי זה, ואך כינת רש"י
לימר שזה ר' יוסי אמר הרין אין חרום
אלא שנוחל ב' עיניו והיינו שחוטמו
שקיע.

אבא יוסי החורני.

מצינו ילקיט פתח רמז תשע"ו שאמרו

פ"ב ה"ד ששאל לר' מנא, והוא ר' מנא הראשון כי מצינו באי"ר פ"א לזכר שמת ר' יוסי ממלחיא כליק ר' יוחנן ור"ל לגמול לו חסד וסליק עמהן ר' יצחק פסקאה, א"כ נפטר עוד קידם ר"ל, ור' מנא השני לא הכיר את ר"י ור"ל.

ר' יוסי מנהרבל.

נזכר חולין קלוי, ושם פז: איתא ר' אסי מנהרביל אבל בדק"ס גרס ר' יוסי.

יוסי מעוני.

בירושלמי מנהדרין ספ"ב יסופר שפ"א דרש בכנישתא בטבריא (ובכ"ר רפ"ג שדרש בכנישתא דמעונא והכונה אחת היא כי מעוני היתה אצל טבריא כמפורש סוטה פ"א ה"ח) שמעו זאת הבהנים, למה לית אתון לעין באורייתא [וכן] לא יהביה לכו כ"ד מתנתא? א"ל לא יהבין לן כלום — מלכא נסיב כולא — לכם המשפט לכם אמרתי (וכוננו היתה על בית הנשיאים) שמע ר' יודן נשיא (השני) ובעט, דחל וערק, סלקין ר' יוחנן ור"ל לפייסו וא"ל שנברא רבא הוא א"ל אפשר שכל מה שאני שואל ממנו הוא משיב לי? א"ל אין, ושאלו מהו דין כי זנתה אמם וכי שרה אמנו זונה היתה? א"ל כבת כן אמא כאמא כן בתה. בדור כן הנשיא, בנשיא כן הדור, והירושלמי הזה מוכח בפ"ר"ח במנהדרין כב, ושם ר' יוסף מעוני, וכמביא הירושלמי שנג בזה.

ר' יוסי ציידניא.

היה תלמיד ר' ירמיה בכתובות פ"א ה"ו, נזיר ספ"ו שתי קימרי ר' ירמיה, וכן צ"ל בנייר פ"ג ה"ג.

וכן מצינו שאמר בשם ר' יוחנן כבכרית פ"ד ה"ד, ואפשר שהוא הנקרא בכתיבית מו. בשם רב יוסף צידוני.

ר' יוסי קמנתא.

נזכר במשנה סיטה פ"ט מ"ט כשמת פסקו חסידים, ולמה נקרא שמו קמנתא

שהיה

אבל יוסף הכהן אין זה ר"י הכהן כמבואר בערכו. ויש

ר' יוסי הכהן. (אמורא בא"י).

נזכר ר"ה טו: א"ל ר' אבא הכהן לר' יוסי הכהן אמאי אישתוק ר' יוחנן לר"ל וכו'. ובתענית יג, א"ר אבא הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בר' חנינא, ומזה אנו רואין שהיה בדור השלישי דאמוראי א"י.

ר' יוסי המודעי.

נזכר מבלתא בשלח טדז כביא ראיא לדברי ר"א המודעי, אבל בילקיט שם גורס סתם ר' יוסי.

אבא יוסי המהווי.

נזכר מבלתא בשלח טס' ויהי פ"ג ר' נתן אומר משמו.

אבא יוסי התורתא. נזכר ב"ר פ"ל דרי אחר ר' חייא רבה.

ר' יוסי זוטא. נזכר זהר וארא כמ.

אבא יוסי חלי קופרי אייט טבעין.

נזכר במשנה מכשירין פ"א מ"ג ר' יהושע אומר בשמו.

ר' יוסי חסידא.

נזכר בירושלמי סוף סיטה משמת ר' יוסי חסידא ור' יוסי קמנתא פסקו אנשי חסידות ועיין ערך ר' יוסי הכהן.

ר' יוסי מדאיה.

נזכר חולין נא, א"ל רב ספרא לאביי חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר, רב עורא שמי — והיה ר"ה ציפוראה ור' יוסי מדאיה יושבין לפניו (לפני רבי רבה ופרש"י הוא ר' יהודה הנשיא וכבר בארתי שקאי על ר' יוחנן).

ר' יוסי ממלחיא.

נזכר ויק"ר פ"ג רב ופדר"כ לא, הוא ור' יהושע דסבנן בשם ר' לוי אסרו. ובירושלמי קידושין פ"א ה"ה אמר על דברי ר"ה יפה כחו בשני דברים, ובע"ז

נשנה ב"ב קסג, בשם ר' שבתאי אמר
חזקיה וכן הוא גימין כו.:

ר' יוסא קוצירא חתניה דר' יוסי.
נוכר ב"ב פ"י ה"א אמר בשם חותני.

יוסף או רב יוסא.

כל התנאים והאמוראים ששם אביהם
הוא יוסף.

רב אחא בר יוסף שבת קי : או בריה
דרב יוסף עירובין כט.:

רב דימי בר יוסף ברכות מה.:

רב המנונא ב"ר יוסף ברכות כד.:

רב חונא בר יוסף תענית פ"ד סה"ה.

רב חיאי בר יוסף עירובין צו.:

רב חמא בר יוסף שבת ז : או בריה

דרב יוסף עירובין סה : לגרסת דק"ס.

ר' חנינא בר יוסף עירובין סה.:

ר' יונתן (או נתן) בר יוסף ברכות כב.

רב יצחק בר יוסף ברכות ט.

מר בריה דרב יוסף שבת קמו.:

רב נחמיה בריה דרב יוסף שבת נ.:

סומכוס בר יוסף הנודע.

רב ענן בר יוסף מד' תהלים פ"סדה.

ר' עקיבא בר יוסף הנודע.

רב פפא בריה דרב יוסף ב"מ קיג.:

רבה בר יוסף ערכין ה.:

רב יוסף.

האמורא הגדול הזה אשר מילא את

הש"ס בבלי וירושלמי בהלכותיו ומאמריו

היקרים יודע לנו שהיה בן חייא כמפורש

חולין יח: שר"ז (הביו) קראו יוסף בר

חייא, אבל בכ"מ נקרא בשם סתם רב יוסף,

ולגרסת דק"ס נזכר אביו בסנהדרין פא.

שבעי אביה דרב יוסף בר חייא מרבה בר

נתן.

ובזמנו היו שתי ישיבות גדולות בבבל,

ר"ה היה ריש מתיבתא בסורא, ורב

יהודה עם ישיבתו הגדולה בפומבדיתא,

ושניהם היו רבותיו המובהקין, אך כפי

הנראה ראשית קבלתו היה מרב יהודה-

ואפשר

שהיה קמתא של חסידים. ובגמרא שם
קראו אבא יוסי בן קמתא. ובירושלמי
שם גרס יוסי בן קמתא שהיה תמציתן
של חסידים, ואמרו שם משמת ר' יוסי
חסידא ור' יוסי קמתא פסקו אנשי
חסידות. ומה אני רואין שר"י חסידא
אינו ר"י קמתא, ועיין ערך יוסי בן
יהודה.

יוסי רישא.

באי"כ פ"ג נ"ז יוספר שר' אבהו אול
לבצרה ואיתקבל גבי יוסי רישא והביא
לפניו. שמונים מיני מוחין דעופות וא"ל
שלא יכעוק רבי עלי יען שלא צדיתי
הרבה היום, ולמה קורין אותו יוסי רישא
יען שכל מאכלו היה אך מוחין דעופות
(מלשון ראש). ואין זה יוסף רישבא כי הוא
היה בזמן רבי כמבואר בערכי.

ר' יוסא. נזכר בוהר נשא קמא.

ר' יוסא סבא.

נזכר בוהר כמה פעמים בלשון כתוב
בספרא דר' יוסא סבא כבראשית לב:
לד: עט: ועוד בכמה מקומות.

יוסא ערקי.

נזכר בירושלמי כלאים פ"א ה"ד
מפרש מהו אדני השדה שהוא בר נש
דמור והוא חי מן מבורו וכשנפסק לא
חי.

ר' יוסא בר אחא.

נזכר בירושלמי עירובין פ"ה ה"א, ר'
יוסי הקשה לו אך בל"ס צ"ל ר' יעקב
בר אחא כדמוכא שם בשורה שלפניה
והיה כתוב ר"י ונעשה מזה ר' יוסא.

ר' יוסא בר ברתיא דר' יוסא.

נזכר נזיר פ"ו ה"א כה: אמר בשם ר'
ירמיה, ואפשר שצ"ל ר' יוסי בן יוסי
עיין ערכי.

ר' יוסא בי ר' שבתאי.

נזכר בירושלמי גימין פ"ט ה"ו, ונראה
שצ"ל ר' יוסא בשם ר' שבתאי כי המאמר

כבר דיון בנהרדעא וחתנא דבי נשיאה,
ורב יוסף ישב עוד לפני רבותיו אף שהיה
כבר גדול הדור.

וכן מצינו רב יוסף אמר ר' אושעיא
כעירובין עתה פתה, ובשבת קכו, איתא ר'
הושעיא (ובדק"ס ר' אושעיא).

ר"י אמר זעירא כנדרים מו:

רב יוסף א"ר חייא ככתובות פז.

רב יוסף א"ר יוחנן כב"ב קלו, ובשבת
קכה: אר"י א"ר אבי אר"י,

רב יוסף א"ר יצחק כנדה כה.

רב יוסף אמר רב כהנא כעירובין סו:

(לגרסת מהרש"ל). ובנדרים כב: רב כהנא

איכלע לבי רב יוסף וקרא לר"כ מר.

וביבמות יז: יתיב רב יוסף אחורי דר"כ

ויתביב ר"כ קמיה דרב יהודה.

רב יוסף אמר רב כיומא סט: גיטין

לח:

רב יוסף אמר רמי בר אבא כעירובין

סא.

רב יוסף אמר ר"ל כשבת צד.

רב יוסף א"ר שמעון ברבי יבמות מד.

רב יוסף א"ר תנחום כשבת למ:

וכפי הנראה קבל גם מרב המנונא

ככתובות נ: יתיב רב יוסף קמיה דרב

המנונא ורב יוסף קרא מר. ורב המנונא

אמר לרב יוסף מר דגברא רבה הוא ידע

מאי קאמינא.

וכן מרב חסדא שקראו רב יוסף מר

כקידושין נט: ושבת צז: לגרסת התוס'

שם ה: ד"ה זרק. ובשבת צז. א"ר יוסף

הא מלהא איבעיא לרב חסדא ופשטיה

ניהליה רב המנונא.

וכן עולא שהיה מהנהותי מצינו שאמר

רב יוסף משמיה כסנהדרין לא, ובפסחים

לו: יתיב רבה ורב יוסף אחורי דר"ז ור"ז

קמיה דעילא.

וכן רבה בב"ח (שהיה אז מהנחותי)

אר"י משמיה כיבמות טז: והקשה לו

כשבת למ:

ואפשר שרב יוסף נולד ג"כ בפומבדיתא
ולכן מצינו הרבה פעמים אמר רב יוסף
אמר רב יהודה כשבת לד: לו: נו:

עירובין יב. יד: כג: פסחים כז. קב,

יומא פר: כתובות ב. טו: ב"ק סא:

ב"ב פב: קלד: קנד: ע"ו מט, חולין

עב, נדה פז. וע"פ רוב קבל מרב יהודה

הלכות רב ושמואל.

וביבמות יז. יתיב רב יוסף אחורי דר"כ

ויתביב ר"כ קמיה דרב יהודה.

ובכתובות נג: שאלו רב חסדא מי

שמיע לך מיניה דרב יהודה.

וב"מ ה. אמר רב יוסף אמר לי רב

יהודה.

ובפסחים קו: אמר רב יוסף אמר שמואל

בל"ם נפל שם האמצעי וצ"ל כגרסת

דק"ס א"ר יוסף אר"י אמר שמואל.

אבל מר"ה קבל כשהיה כבר גדול

הדור ולכן לא מצינו בשם מקום רב יוסף

אמר ר"ה יען כי רב נחמן שהיה נחשב

לחבר ר"ה קרא לרב יוסף סיני כעירובין

ל, אבל מצינו בעי רב יוסף מר"ה

כברכות כה: אמר רב יוסף כי היונא

בי ר"ה כשבת קכט: יתיב קמיה דר"ה

עירובין ז, ע"ז ז, אמר חיונא לעינלי

דבי ר"ה שבת נב.

ורב יוסף היה גדול כ"כ עד שמצינו

סוכה יא, ב"ק יא, חולין עד. יתיב קמיה

דר"ה ויתביב ר"ה וקאמר -- ואהדר רב

יוסף לאפיה מיניה (שלא ישרו דברי ר"ה

בעיניו. ולא לפלא הוא כי בסוף ימי ר"ה כבר

בא רב יוסף בשנים והגיע כבר לימי זקנה כי חי

אחריו אך כו' שנה כדמוכא באגדרש"ג).

וכן קבל מרב נחמן כיבמות סו: יתיב

רבה ורב יוסף בשלהי פרקיה דר"נ.

ובקידושין כ: אמר רב יוסף דרשינהו ר"נ

להני קראי כסיני. רב יוסף אמר ר"נ

תענית לו: מחלקותן ברכות כה: ור"נ

לא היה זקן הרבה מרב יוסף (כי נפטר

אך ג' שנים קודם רב יוסף) אבל ר"נ היה

שנעשה גבאי המלך — א"ל הררי בני ואעפ"כ לא אול רב יוסף, וב"ק קמ"ז: יתיב רב יוסף אחורי דר"ה בר חייא ומשמע שם שחברים היו.

ר' זירא, למדו יחד אצל רב יהודה כחולין מו. ההוא פולמוסא דאתי לפומבדיתא ערקו רבה ורב יוסף פנע בהו ר"ז א"ל ערוקאי וכו', ושם יח: קראו ר"ז יוסף בר חייא. ובגיטין עא. א"ל רב יוסף אלם קאמרת? ופסחים לו: יתיב רבה ורב יוסף אחורי דר"ז ויתבי ר"ז קמיה דעולא. ומה שטצינו ב"ב קנד: שר"ז קראו רבינו יוסף הוא ר"ז השני תלמידו דר' ירמיה.

ר' חייא בר אמי בזמנו כיבמות מה: רב חמא בר טוביא בזמנו כסנהדרין נב: שרב יוסף אמר עליו טעה בתרתא. רב חנא בשבת צז: רב יוסף קראו מר. ר' חנינא בר פפי בדורו ככתובות פא: חנן חימא קראו יוסף עניא מנ"ל כע"ז לט.

רב טובי בר מתנה שלח לקמיה דרב יוסף כב"ק לו: חולין למ; ורב יוסף אמר לאבוי הכי אמר ר"ט בר מתנה כב"ב כנ.

רב יוסף בריה דרב נחמיה. אשתו באת לפני רב יוסף שיפטיק לה מונית (אחרי מות בעלה) ככתובות סה: יוסף שידא בזמנו כפסחים קי.

ר' יעקב. בשבת קלד: א"ל רב יוסף ולא שני לך וכו'.

ר' ירמיה בזבחים מר. אמר על רב יוסף גברא רבה כר"י לימא כי הא מלתא?

עולא בריה דרב עילאי בשבועות ל. רב יוסף קראו עולא חבירנו.

מר יהודה. בקידושין נח. אשכח לרב יוסף ולרב שמואל בריה דרבב"ח דהוה קיימי אפתחא דבי רבה והקשה להם ואשתקו.

ובן מצינו עירובין סה: רבה ורב יוסף הוי יתבי בשלהי פרקיה דרב ששת — אמר רב יוסף תרי גברי רברבי כרבנן (רב ששת ורבה) ליטעו בהא מלתא? וב"ב קלד: מנפח רב ששת בדיה אמר אול הואיל דרב יוסף. אכל לא שהיה תלמידם כי רבותיו היו כאשר אמרנו לעיל אך ר"ה ורב יהודה.

חבריו.

ר' אבא, שניהם ישבו לפני רב הונא כב"ק קב, ע"ז ו. יתיב רב יוסף אחורי דר' אבא ויתבי ר' אבא קמיה דר"ה. ובשבת כח. מתיב ר' אבא — אמר רב יוסף א"ה היינו וכו'.

רב אידי כב"מ ח: שקראו „אידי“. ר' אמי כיבמות מה. אמר רב יוסף עליו רבותא למיחשב גברי? וחולק עליו. רב אחא בריה דרב עירא, בנדה כז. א"ל רב יוסף לר' אמרת לן וכו'.

רב ביבי בקידושין עו: רב יוסף קראו גברא רבה, ובמגילה יח: א"ר יוסף נקוט דרב ביבי בידך, ובקידושין עו: בא עם אושפזיכנא דרב אדא בר אהבה לדינא לפני רב יוסף, ובעירובין עה: אמר על רב יוסף לא הציתו ליה, ובקידושין פא. איקלע לבי רב יוסף.

גוריון מאספורק, כב"ק סה: א"ר יוסף תני גוריון מאספורק וכו'.

רב גזא בשבת קמה: א"ר יוסף — לדידי אמר רב גזא וכו', אבל גרסת דק"ס רב גזא.

רב דימי היה מהנחותי בימי כשבת סג. א"ל רבי יוסף ומשמע שם שרב יוסף היה גדול ממנו אבל יען שהביא תורת א"י לבלל לכן מצינו ביבמות מה. שרב יוסף אמר משמו. ובשבת פ"ח ה"א ר' אבדומה נחותה הקשה לרב יוסף.

ר"ה בר חייא, בבכורות לא. יסופר שפ"א הוצרכו לו חכמים לשאול ממנו הלכות עייל לגביה רבה ורב יוסף שמעו

בכרייתות הרבה, רש"י) ורבה היה עיקר הרים ושלחו לא"י לשאול מי קודם והשיבו סיני עדיף שהכל צריכין למרי חטיא אבל רב יוסף לא רצה לקבל השרדות יען (שנוכר שבימי ילדותו זגרת רבינו ש"ג באגרתו ח"ג פ"ג שא"ל כלדאי לאימיה וזה יותר נכון) שא"ל כלדאי שימלוך תרתין שנין, והש לדבריהם שלא יתקצרו שנותיו, לכן מלך רבה כב' שנין, וכל השנים הללו לא קבל עליו רב יוסף שום שררה ואפילו אומנא לביתו לא קרא אך היה כפוף לפני רבה וזה שמצינו עירובין עח. שבעי מרבה, וברכות יח. קרא לרבה מר.

והנה אף שכל ימי רבה לא נגע בהנהגה הראשית דהמתבתא אבל זה בל"ס ששניהם הרביצו ביחד תורה, וכל תלמידו רבה נחשבו גם לתלמידו רב יוסף וכאשר נבאר.

וכאשר אמרנו לעיל שרב יוסף היה נקרא בשם סיני וכן קראו רב נחמן כעירובין ל. ור"נ בר יצחק כמ"ק יב, וכאמת מצינו הרבה פעמים בש"ס בשם תני רב יוסף כברכות ז. יג. יט, שבת כ: כו, כט, נה. נו. קמה; עירובין נח, פסחים צו. קט. קיז: קיח; יומא י. מא: פג; ביצה לו, הענית ג; מגילה ה: ו. ז. יא. כג. כה. כט; יבמות קא, כתובות יז: מה. נג: נד, נו. סוף המס', גדרים י; סוטה סב; גיטין לו, ב"ק יד, ב"מ עא. פג; בב"ב ת. סא, סנהדרין פא: פב; ע"ו י. מד. מה. נב, זבחים קיט, חולין כמ, בכורות מד. נא, ערכין י; ובצדק קרי אנפשיה סנהדרין מב. ורב תבואות בכח שור.

וכן היה רגיל לומר תנאי שקלת מעלמא? תנאי היא כשבת נג; עירובין לו; פסחים מה; ביצה יט, סנהדרין סא, וכן אמר מנא אמינא לה דתנאי כעירובין סא, סוכה נ; ביצה ה, סנהדרין סא; נקיש בידך כסוכה מה: מוז; נקמינן עבת

קנא:

רב עמרם ב) בסוטה ו. השיב לו רב יוסף על דבריו, ובע"ז ממ. שלח לרב יוסף והשיבו הכי אר"י אמר שמואל.

רב מניומי בריה דרב נחומי בזמנו ככתובות פא: וכן נתן דצוציתא כסנהדרין לא:.

רבא בר שירא בשבת ס. מתקיף על רב יוסף.

רבה בר עולא חבירו כדמשמע כתובות מג.

רב שמואל בריה דרבנ"ח חבירו כקידושין נט.

אבל מה שמצינו ביצה יז. אמר רב יוסף הלכה כרבי ובדתיין רבינא וכן עירובין יא. פלוגי רב רחומי ורב יוסף, הוא רב יוסף מרבנן ככוראי הנזכר עוד בגמרא, וכאגרת דרש"ג נקרא רב יוסי כמבואר בערכו.

וחבירו הגדול העולה על כולם הוא רבה בר נחמני, עמו ישב כמעט כל ימיו לפני רבותיו, ושניהם היו נקראין אמוראי דפימבריתא כסנהדרין יז; ומחלקותן ככל הש"ס בבלי וירושלמי יגיעו למאות.

וכן רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו כבברכות כט: לג, שבת לח. מ: מה: בי. צז: קג. קכח; עירובין לה. לה: סו; פסחים קי, סוכה יט, יבמות קו, בתובות מג. קיא, גיטין ס, ב"ק נא; ב"מ סג: סה, ב"ב מ. פז: צו: קמה, קענ; סנהדרין ע, ע"ז כו: ל, זבחים יד; מנחות לג: נג, בכורות לד:.

וכן מצינו ששניהם ישבו לפני ר"ג כיבמות סו: לפני עולא כפסחים לו: לפני רב ששת כעירובין סה:.

ובכ"מ מקדים את רבה לפני רב יוסף, ולא שרבה היה גדול ממנו אך יען שרבה מלך מקמיה רב יוסף, כי כשנפטר רב יהודה בפומבדיתא והוצרכו למנות ריש מתבתא יסופר ברכות סד. וסוף הוריות יארוו שם רב יוסף שהיה סיני (כפי

קנא; גיטין נח; חילין נג...
 וכן היה בקי גדול במקרא כדמצינו
 תמיד שאמרו מאי קרא אמר רב יוסף
 וכו' כברכות ד; ב"מ קה. קי; מנחות
 בב, ובבבחים סב. אמרו רב יוסף קרא
 אשבח וכו'.

ובתרגום היה בקי גדול עד להפליא
 כדמצינו תמיד שאמרו כמה תרגם רב יוסף
 כברכות כח, שבת סה, פסחים סח,
 יומא לב; עו; מו"ק כו. כח; נדרים
 לח, נויר ג, קידושין יג. עב, סוטה מח;
 (לגרסת רש"י), ב"ק ג; (ומי' שם התוס' שנקט
 רב יוסף לפי שהיה בקי בתרגום ולא כדפירש
 בעלמא לפי שהיה סגי נהור ודברים שבכתב אי
 אתה רשאי לומר בע"פ ולכך היה אומר תרגום,
 דמשום עת לעשות אמרו בנימין ס. דרשי ואין
 לך עת לעשות גדול מזה. ובשבת קטו. בתורה
 ובירו כתבו דלא כהאמרים דתרגום של כתובים
 רב יוסף אמרו).

וכן מצינו שבת כח. שאמר היינו
 דמתרגמינן ספגונא. ובמגילה ג, מנהדרין
 צד; ע"מ, מנחות קי. אמר רב יוסף
 אלמלא תרנומא דהאי קרא לא ידענא
 מאי קאמר.

והנה מלבד גדולתו בתורה אשר הוא
 ורבה חבירו היו ממיסדי התלמוד בבלי,
 אבל מצינו בחגיגה יג. שהיה גמיר מעשה
 מרכבה, וכפי דפיטבריתא הוה הנו מעשי
 בראשית, אמרו לו לגמור לן מר מעשה
 מרכבה אמר להם אנמרין לי מעשי
 בראשית, בתר דאנמרון לו אמרו לו
 לגמרון מר במעשה מרכבה ולא רצה.
 וכן היה בקי ברפואות כדמוכח בפסחים קיא;
 משליו היקרים. כברכות מה. אמר פוק
 חזי מאי עמא דבר.

ובעירובין פב; רווחא לבסימא שכיח.
 ופסחים כח. כפא דחטא נגרא בנווה
 נשרוף חרדלא.
 ושם קיא: תלא סילתא תלא מזונייה.
 ומו"ק יו. שרי שמתא אגנובתא דכלבא
 ואיהו יודע עברה,

וחגיגה ט; יאה עניותא ליהודאי כברזא
 סומקא לסוסיא חיורא.
 ובתיבות קד. לפום גמלא שיחנא.
 וגיטין מה. לא עכברא נגב אלא חורא
 נגב.

וקידושין ט; יוד קרת קא חיינא הכא.
 וב"ק לו: תנא כי רוכלא ליתנא וליזול.
 ועל כולם היה עניו גדול והיה מחבב
 דברי זולתו כברכות יד: שאמר כמה
 מעלייתא הא שמעתתא. ובשראה שמעה
 לא בוש לומר לאו מלתא היא דאמרי
 כקידושין לט. ואמר שבת קיט. תיתי לי
 דכי אתא צורבא מרבנן קמאי לדינא לא
 מגנינא רישא אבי סדיא עד דמהפכנא
 בזכותיה. וקיים מאמרו לרב עולא בריה
 דרב עולאי כשבועות ל, וכששמע דבר
 שרא ישרו בעינו אמר בלשון שרא ליה
 מריה כעירובין כט, מנהדרין צט,
 והיה נבאי צדקה כב"ק לו: צג.

והיה בעצמו מצלח ציבו לכבוד שבת
 כשבת קיט. וביומא דעצרתא אמר עבדי לי
 עגלא תלתא ואמר אי לא האי יומא דקא
 גרים כמה יוסף איכא בשוקא בפסחים סח;
 וגבה לבו בדרכי ה' כ"כ עד שאמרו
 בסוף סוטה כשמת רבי במלה ענוהויראת
 חטא, א"ל רב יוסף לתנא לא תיהני ענוה
 דאיכא אנא (ואין זה מנכהות הלב אך מגודל
 אהבתו לעמו אמר לתנא שח"ש עוד לא כלו
 ענוים מן הארץ שאם עליו יאמרו שהוא עניו
 א"כ ידוע לו שיש כמה וכמה גדולים ומכובדים
 ממנו).

וחביבותיה לתורה גדלה כ"כ עד שאמרו
 ב"מ פה. שצם ק"ך תעניתא ובקש רחמים
 שלא ימוש התורה מכירתו ואקרוהו לא
 ימישו מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך
 אמר, מכאן ואילך לא צריכנא שהתורה
 מחזרת על אכסניא שלה.

ונתקיים עליו בקשתו כי העמיד
 תלמידים שהיו מראשי גדולי הדור כאביו
 שאמרו קידושין לג. כי הוא אביו לאודניה
 דחמריה דרב יוסף דאתי הוה. קאים

בר"ן פ"א דקידושין ה"ל אמרינן בהגדה דרב יוסף סמי נפשיה משום דלא מצי קאי דלא לאסתכולי בר מד' אמות דיליה, ובסה"ד מביא מספר מקור חיים שישב בבית אפל ארבעים יום ואח"כ צוה להביא לפניו אבני שיש והסתכל בהם ונעשה סני נהור.

וכן מביא הרמב"ן בחידושו לקידושין לא. דרב יוסף פקח ונסתמא הוה כדאמרינן באגדה דסמי נפשיה וכו'. וכן מובא בקצרה בספר האורה לרש"י, ואם קבלה הוא נקבל אך קשה מאוד איך אפשר לומר על חסיד שכמותו שיחבל בעצמו ויעבור על ד"ת, וקרוב מאוד לומר שמחליו הקשה שעבר עליו עד ששכח תלמודו נעשה סני נהור.

ומצינו בפירוש בגמרא שדוה סני נהור כשבת קמ', עירובין נד', פסחים קטו', ובקידושין לא. אמר רב יוסף מריש ה"א מאן הוהי' א"ל הלכה בר"י דאמר סומא פטור טן המצות וכו'. וחליו אם כי לא נזכר בפירוש בגמרא אבל מצינו שאמר תמיד מרי דאברהם תלי תניא גדלא תניא כשבת כב', כתובות ב'. (ופרש"י שחלה ושבת תלמודו), ב"ב קלד'. וכן עירובין עה: אמר מרי דאברהם רבים ברבי איחלף לי (ופרש"י שחלה ושבת תלמודו). וכן כאשר הבאנו לעיל שאבני תלמודו היה מזכירו תמיד איך שלמד עמו קודם חליו, ואפשר שזה הוא שהיה רגיל לומר היינו דתנינא ולא ידענא למאי הלכתא כשבת כח: היינו דשמענא לר' מבלא דאמר — ולא ידענא מאי אמר כעירובין עה', היינו דשמענא לרב יהודה ולא ידענא מאי קאמר כיבמות עו: היינו דשמענא לאמי דאמר כיבמות פ, וזה כוננו שאמר מנחות צט: הוהו בו קן ששכח תלמודו.

שאר תלמידיו ואומרי מאמריו.

רב אדא בר אבא בב"מ כב. התאנין

מקמיה, וקבל רובי תורתו ממנו כמפורש באריכות בערכו.

וכפי הנראה למד אצלו אביו שנים הרבה, יען כי אביו נתגדל בבית דודו רבה שהיה ג"כ בפומבדיתא ושם קבל משניהם, ולכן מצינו הרבה פעמים מאוד ששקיל וטרי עמו. וכן כשאירע שרב יוסף חלה ושכח תלמודו היה אביו מזכירו וא"ל את אמרת ניהלן כעירובין י. מא. סו: ענן פטו: נדרים מא, מכות ד, נדה לט. סג: וזה לא מצינו אצל שום תלמיד אחר (חזין מפ"א אצל רב אדא בר מתנא) וזה אות שלמד אצלו שנים הרבה. אבל רבא שאביו היה הריש במחוזא קבל שמה רובי תורתו מר"ן, ואך אח"כ כשנעשה רב יוסף עור או למד לפניו אבל היה ג"כ רבו המובהק כיומא ננ. שאמרו רבא כד הוה מיפטר מרב יוסף הוה אזל לאחוריה עד דמנפן כרעיה ומתווסן אסקופתא דבי רב יוסף דמא, ואמרו לרב יוסף הכי עביד רבא (כי רב יוסף היה סני נהור ולא ראה) וברכו רב יוסף יהא רעוא דתרום רישך אכולה כרבא.

וכן עירובין נד', נדרים נה. שפ"א כעס רב יוסף על רבא, כי מטא מעלי יומא דכפורי אזל לפייסו, אשכחיה לשמעיה דקא מוני ליה כסא, א"ל רבא הב לי ואימוני אנא, כד טעמיה (רב יוסף) אמר, דמי האי מזנא למזונא דרבא, ומוה אנו רואין ששימשו רבא בהיות רב יוסף סני נהור,

וכן מצינו חולין קלג. אמר רבא בדק לן רב יוסף. ובשבת קמב: קראי רב יוסף דרדקא, אבל לא מצינו שיאמר בשם רב יוסף וזה אות שבא לפניו כשהיה כבר גדול הדור, וכדמצינו ב"ב כב. ששניהם אביו ורבא היו להם כבר ישיבות פרמיות עם תלמידים רבים בחיי רב יוסף,

איך נעשה רב יוסף סני נהור מובא

רב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל,
אשתו באתה לפני רב יוסף לאחר מיתת
בעלה שיפסיק לה מוונות כתובות סה..

רב יוסף בריה דרבא שלחו אביו ללמוד
לפני רב יוסף כתובות סג., וסיפר לאביו
שבעי מרב יוסף יבמות סד.; ורב יוסף
שאלו אביך היכי עביד כברכות יג.;
אבוך במאי זהיר כשבת קיח.; אבוך
כמאן ס"ל בעירובין פב.:

רב מרדכי שייל לרב יוסף שבת צט. :.
רב נתן (או מר נתן) בר אסיא אול מבי
רב לפומבדיתא ביו"ט שני של עצרת
שמתיה רב יוסף פסחים נב..

רב ספרא קרא לרב יוסף מר כחולין
קלנ. ורב יוסף קרי עליה עמי בעצו ישאל
פסחים נב.:

רב פפא בריה דרב חנני תני קמיה
מנחות כח.:

רב פפא בריה דרב נחמן תרגם קמיה
ב"מ קיג..

רב פפא בר שמואל רמי ליה כתובות לו. :.
רב בר שילא בחולין קב. אמר רב
חסדא ואיתימא (שאמר בשם) רב יוסף.

רבא בר רב חנן הוה רגיל דאתא
מארטיבנא לפומבדיתא (לפיקויה דרב יוסף,
ר"ה) עירובין נא; הקשה לרב יוסף ברכות
מה, וקראי מר כב"ב כו..

רבא בריה דרבה שלח לרב יוסף שבת
קכג., יבמות עי., ומצינו במגילה כב.
וכתובות צח. שלח ליה רבה בריה
דרבא לרב יוסף ואפשר שצ"ל רבא בריה
דרבה.

רבה בר שימי תלמידו כחולין כט; קב.
רבה בר שמואל אמר רב חסדא
ואיתימא (שאמר בשם) רב יוסף חולין קב.
אביו דרבינא (והוא רב הונא) משמיה
גדרים ס.:

רחבה שאלו ב"מ כט.:

רב שמואל, א"ל רב יוסף פיק תני
לברא יבמות עז.:

רב יוסף שנענש רב אדא ב"א ע"י, וכן
צ"ל בקידושין עו.; וביבמות קכב. קרא
לרב יוסף חריף כבינא.

רב אדא בר מתנא תלמידו כפסחים
יג. שא"ל בפירוש אמרת לן.

רב אדא נרשאה תרגם קמיה דרב
יוסף כשבת ס. קמ. (ובדק"ס גרס רב אחא בר
שישא).

רב אייא תלמידו כברכות כח : ושאל
ממנו שאלות הרבה כשבת קמח., ביצה
יג.:

ר' אורי בשמו ברכות פ"ב ה"א.

ר' אחא בשם ר' יוסי ברכות פ"ד רה"ד
והוא רב יוסף כברכות כט.:

רב אחא בר הונא שלח לקמיה קידושין
יב.:

רב אחא בריה דרב יוסף קמיה עירובין
כט.:

רב אחא בר פנחס בשמו מו"ק טו..

רב אחי קמיה עירובין י.

אמימר משמיה כתובות ק.

רב ביבי בר אבוי תלמידו סנהדרין יד. :.
רב הונא בר חיננא הקשה לרב יוסף
עירובין יד.:

ר"ה בר מנוימי אתא לקמיה דרב יוסף
לשאל ממנו ע"ז למ.

ר"ה בריה דרב פנחס משמיה מו"ק טו.
ר' זורא ב) קראו רבינו יוסף ב"ב
קנד.:

ר' חונה בשם רב יוסף ירושלמי יומא
רפ"ז והוא ר' הונא כי המאמר נשנה
שבועות פ"ד ה"א ושם ר' הונא בשם
ר' יוסי, כי רב יוסף נקרא לפעמים
בירושלמי בשם ר' יוסי.

ר' חייא בר אבין בעי מרב יוסף
סנהדרין פג.:

רב חנן בר תחליפא שלח לרב יוסף
סנהדרין צו.:

רב טובי בריה דרב נחמיה אתא לקמיה
דרב יוסף ביצה יב.:

שינוי בעולם כמו"ק כה: שנושק כפי דפרת אהרדי. וברכות יט. שאפקוהו סמיד לק"ש מפני שיהיה אדם חשוב.

ועל כסאו ישב תלמידו החביב אביי כמפורש גיטין ס. שהוא שיפורא (שופר של ע"ש ורש"י: משרש שופר של נרבה שהיו נוהגין לתובו נרבות השלוחות לבני הישיבה) דהוה מעיקרא בי רב יהודה ולבסוף בי רבה ולבסוף בי רב יוסף ולבסוף בי אביי.

והנה אף שלא זכה שבנו ישב על כסאו אבל נתקיים עליו לא ימושו מפיך ומפי זרעך וזרע זרעך כדמצינו רב דימר בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף, אבל רב אחא בריה דרב יוסף נראה שלא היה בנו כמבואר בערכו.

רב יוסף (או יוסי) מראשי רבנן סבוראי (הנזכרים בש"ס).

באגרת דרב שירדא גאון ח"ב פ"ד (דפוס סדר התכמים) וז"ל ולפום הכי איתוספא הוראה דרא בתר דרא עד רבינא — ובתר הכי אע"ג דודאי הוראה לא הות, הוה רבנן סבוראי דמפרשי פירושי דמקרכי להוראה ואיקרו הני רבנן סבוראי וכל מה דהוה תלי וקאי פרשוהו כגון רב ריחומי זרבה ורב יוסף ורב אחא מבי חתים — רב רובאי דמן רוב. והאמת כן הוא כי זה רב יוסף נזכר הרבה פעמים בש"ס כעירובין יא. שאמרו פליגי בה רב רחומי ורב יוסף. וידוע שרב רחומי הראשון היה תלמידו דרבא והשני היה תלמיד חבר דרבינא חבירו דרב אשי, וא"כ איך יחלוק עם רב יוסף וגם נזכר בראשונה. אך הוא רב יוסף ורב רחומי ג) שהיו מראשי רבנן סבוראי, והמאמר נשנה במנחות לג: ושם איתא כמעוה אבא יוסי, ובר"ף שם הגרסא הנכונה רב יוסף.

וכן נזכר תענית יח: שאמרו וכמה הוא התחלה ר' אחא אומר ג', ר' יוסי אומר אחת, ופרש"י אמוראי נינהו דלאר

רב שמואל בב"ח (או בר רב הנא) הקשה לרב יוסף שבת כט. נט: קמו; ובקידושין נח. משמע שהיו חברים.

רב שמואל בר ביסנא הני קמיה וא"ל רב יוסף קבסתן (צערתי) קידושין כו:; אתא לקמיה דרב יוסף נדה מב..

ובשהגיע רב יוסף לשנות זקנה עבד יומא טבא לרבנן ואמר נפקו לי מכתת כמו"ק כח., וכשהיה זקן גדול כשמת רבה בשנת תרלא לשטרות או עלה רב יוסף על כסא פומבדיתא, ובכתובות מב:; ב"ק סי: אמרו שהיתה הלכה שהיו קשאי בה רבה ורב יוסף כב' שנין ולא איפרק עד דתיב רב יוסף ברישא ואיפרקא.

וישיבתו גדלה מאוד עד שאמרו כתובות ק. כי הו מפטרי רבנן מבי רב יוסף הו פיישי ד' מאה רבנן (אוכלי שולחננו, רש"י) כי ה' ברכו בעושר והו לו נכסים רבים וכרמים כב"ב כג. כו., ובמנחות פו. אמרו שהיה לו קרנא דפרדיסא דרפיק ביה טפי ריפקא ועבד חמרא דדרי מיא על חד תרין.

אך הוא לא נהנה מן הע"הו כלום שהיה מאניי הדעת כפסחים קיג: שלשה הייהם אינם חיים הרחמנין הרהנין ואניי הדעת, אמר רב יוסף כולהו איתנהו בי. וכן בסוכה כט., ב"ב כג. אמר רב יוסף כיון דאנינא דעתאי. ובפסחים קו. נדר על דעת רבים שלא ישתה שבר. ומלך ב' שנים ומחצה כמפורש סוף ברכות.

ולפי הערך הגיע לגבורות כי מצינו שהכיר עוד את מר עוקבא (מי שהיה ריש גלזתא בזמן שמואל) בשבת קמ. שאמר רב יוסף זימנא חדא עלית בתר מר עוקבא לבי באני כי נפקי אתאי אשקין חמרא וכו', וידוע ששמואל נפטר תקסד, ואף שמר עוקבא חי אחר שמואל כדמשמע שבת קח: אבל ודאי לא האריך ימים אחריו, וע"פ עדות דרש"ג ח"ג פ"ב נפטר רב יוסף תרלד לשטרות, ונעשה אז

קנ. קראו שמעון אפרתי ואולי היה לו ב' שמות.

רב יוסף בר אבא.

בב"ב קמ"ב: מצינו רב יוסף בר אבא אמר מר עוקבא אמר שמואל, ובכתובות עד. ארי"בא א"ר מנחם א"ר אמי, וברכות נ"ט: ארי"בא א"ר יוחנן (אך ברש"ם פסחים קא. העתיק פתח רב יוסף), וברכות נ"ט: ארי"בא אמר רב (לגרסת הרי"ף והרא"ש) ובזמן רב ששת היה כבר גדול הדור כע"ז נ. שאמר רב יוסף בר אבא איקלע רבה בר ירמיה לאתרין ואייתי מתניתא בידיה — ולית נגר ובר נגר דיפרקנה, אמר רב ששת אנא לא נגר — ופריקנא ליה. ובעירובין ז: א"ל רב ששת לרב שמואל בר אבא ואמרי לה לרב יוסף בר אבא אסברא לך. ובב"ק קי"ב: איתא במעות ר' יוסי בר אבהו וצ"ל בר אבא, וב"מ ע"ב: א"ל רב יוסף בר חמא (אבי רבא) ואמרי לה רב יוסף בר אבא לרב ששת ומי אסר ר"ה הכי וכו'.

והיה כחבר לרבה כשבת קח: רבה ורב יוסף בר אבא דאמרי תרוייהו, וברכות יא: ר' אבא (ובדק"ס רבה) ור' יוסי בר אבא איקלעו לההוא אתרא בעו מינייהו מאי ברכה אחת לא הוו בידייהו אתו ושיילו לרב מתנה לא הוה בידיה אתו ושיילו לרב יהודה.

ובחולין ק, חולקין ר"ב ור"בא באיזה לשון השיב ר' יצחק בר אבדימי לר' אלעזר.

רב יוסף בר אבדימי.

נוכר עירובין ח. אמר, תנא וחכמים אוסרין, אר"נ הלכה כחכמים ומשמע מזה שהיה בזמן ר"נ.

יוסף בן אלם מצפורי.

ביומא יב: ומגילה ט: שאירע פסול בכה"ג (קודם יו"הכפ) ומינו את יוסף בן אלם תחתיו, ואח"כ כשחזר כה"ג הראשון אמרו חכמים (שיוסף ב"א) לא כה"ג ולא

אורחא דתנאי לאשתעי בגמרא כה"ג. ובאמת ברא"ש שם גרס רב אחא ורב יוסי, והמה רב אחי מני חתים ורב יוסי. וכן בב"ק כא. אמר מר בר רב אשי לדידי חזי לי ומנח כ"י תורא, רב יוסף אמר ביתא מתיבא יתיב, ובל"ס הוא ר' יוסי דילן. ובחולין פח. א"ל רב יוסף לרבינא הוא רבינא האחרון ורב יוסף זה שהיה מתלמידיו, וכוה יתורץ קישיות התוס' שם ד"ה אמר רבינא וז"ל ובתשובת רב שר שלום גאון כתב — דלית הלכתא כרבינא, ומקשי התוס' הלא רבינא הוא בתראי נגר רב יוסף, אבל ל"ק מידי כי זה רב יוסף הוא תלמיד דרבינא ולכן הוא בתראי נגר רבינא.

וכוה נבין מה שאמרו ביצה י"ז תני תנא קמיה דרבינא מקדש ישראל והזמנים, א"ל אמי שבת — אלא אימא — אמר רב יוסף הלכה כרבי וכדמתרץ רבינא. וכדי להבין הלא ידוע שרבינא לא היה דיש מתיבתא שתנא ישנה קמיה, ואיך יאמר כן רב יוסף הלשון וכדמתרץ רבינא, אך האמת שזה רבינא הוא האחרון שהיה באמת ריש מתיבתא במתא מחסיא אחר רבה תוספאה ונפטר תתיא (או השפ"ו) כדמובא באגרת דרש"ג ח"ג פ"ד, ורב יוסף זה הוא מתלמידיו. וכן נדה מא. אמרו במאי פליגי אמר רבינא — מתקיף לה רב יוסף — אלא אמר רב יוסף.

ולדעת דרש"ג ח"ג פ"ד מלך רב יוסף זה בפומבדיתא (סן שנת תשפז עד תתכז) והאריך ימים טובא על כסא ממלכתו קרוב לארבעים שנה ובימיו אסתים התלמוד, ועיין אידותיו באדרש"ג בפירושו שם שהארכתו בזה.

יוסף איש הוצל. ערך איסי בן יהודה,

יוסף אפרתי.

תלמיד רבי ושמשו ונפטר קודם רבי בירושלמי כתובות פ"ב ה"ג, ובבבלי שם

ע: אמר רבה בר יוסף בר חמא א"ר ששת, ותיבת רבה הוא מ"ס וכן ליתא ברי"ף והרא"ש ובדק"ס.

וכן מצינו רב יוסף ב"ח אר"נ כניסין מג; א"ר יוחנן כניסין למ; א"ר אושעיא כב"ק קיב:

חבריו היו ר' זירא כביצה ח: אמרי במערבא פליגי בה ר' יוסי (רב יוסף, דק"ס) בר חמא ור"ן, ואמרי לה רבא בריה דר"י בר חמא ור"ן, והספק אם הוא ר"ז הראשון א"כ חולק עם אבי רבא, ואם הוא ר"ז השני א"כ חולק עם רבא.

רבה, כב"מ נח. שרטי לרבה.

רמי בר חמא חולק עמו כניסין למ: ומצינו ב"ב קכז: קבת. קבת: ששלח לו ר' אבא (מא"י) כמה הלכות, ומוה אמי רואין שהיא היה הריש בעירו.

וזה לראות את בנו רבא כבר גדול הדור ותכם כב"ק צז. שרב יוסף בר חמא הוא תקיף עברי דאנשי דמסיק בהו זווי ועביד בהו מלאכה, א"ל רבא בריה מ"מ עביד מר הבי? וכן ב"ק קד: שר' אבא הוא מסיק זווי ברב יוסף בר חמא א"ל לרב ספרא בהדי דאתית אייתנהו ניהלי כי אול להתם א"ל רבא בריה מי כתב. לך התקבלתי. ובסנהדרין פא. מצינו בעא מיניה אביה דרב יוסף בר חמא מרבה בר נתן, אבל ברק"ס גרס בר חייא.

ובסדר תנאים ואמוראים הנדפס בכ"ד שד"ל מובא שנפטר רב יוסף בר חמא בשנת תרמז, והוא ס"ס וצ"ל כמו בסת"א הנדפס באוקספרד ושם איתא רב יוסף (סתם) וקאי על רב יוסף חבירו דרבה, כי המקור היא מאגרת דרש"ג ושם קא חשיב אך ראשי מתיבתות מתי נפטר ורב יוסף בר חמא אף שהיה הריש בעירו אבל לא היה ריש מתיבתא, ונראה שאך מעות קמן נפל בסת"א וצ"ל בר חייא ומשני יודין נעשה מ"ס וגם צ"ל שנפטר תרלד.

כהן הדיומ. ובהוריות יב: מובא בשם יוסף בן אילום, ובירושלמי יומא פ"א ה"א"ד: איתא סתם בן אילום מציפורין.

רב יוסף בר אמי.

בזבחים ג: רמי שינוי קודש אשינוי געלים ומשני מי אמר רבא (בצ"ל וכן הוא ב"ק"ע). ונזכר קידושין סג: מתרץ דברי המשנה.

רב יוסף בר דוסאי.

נזכר חולין מט. פליג עם רבנן, אך גרסת דק"ס אבא יוסי בן דוסתאי והוא מהתנאים האחרונים כמבואר בערכו,

רב יוסף בן זמרא. ערך ר' יוסי בן זמרא הבהן.

רב יוסף בר חבו.

נזכר יומא פז. רמי לר' אבהו, ושם לגרסת ע"י אמר הדין שמביאין עשרה ב"א על קברו ומבקשין ממנו מחילה, וגרסת היוחסין רב יוסף בר חביש מ"א.

יוסף בן חונאי. ערך יוסי בן חניני.

יוסף בר חייא. ערך סתם ר' יוסי.

רב יוסף בר חמא. (אבי רבא).

באגרת דרש"ג ח"ג פ"ב מובא וז"ל בשנת תקע אתא פפא בר נצר ואחרבא לנהרדעא ואול רבה בר אבהו ור"ג לשכנציב ולשלחי ולמחזוא והוה התם רב יוסף בר חמא אבהו דרבא. והאמת כן כי מצינו גיטין יד. רב ששת הוא ליה אשרתא דסרבלי במחזוא (וידוע שרב ששת היה הריש בשלחי) א"ל לרב יוסף בר חמא בהדי דאתית (ע"י) כשתהוור לביתך ואח"כ כשתבא אלי) אייתנהו ניהלי אול יהבינהו ליה— כי אתא לנביה וכו'. מזה אנו רואין שמקומו היה במחזוא והיה הולך ללמוד לפני רב ששת, וב"מ עב: א"ל לרב ששת ומי אר"ה הבי.

וכן מצינו רב יוסף בר חמא א"ר ששת בשבת סג. סיפא כא: ע"ז כו: ובב"מ

שאמר לדודי מיפרשא לי מינה דר"נ,
וכן מצינו תמיד רב יוסף ב"מ אר"נ
כברכות כנן, עירובין מה, עו; יבמות
קא: קו; כתובות פא; גיטין ט. מה;
ע; ב"ק צו, ב"מ טו: לב. סד; ב"ב
קלב. קמה. קמח: קנט, שבעות מו,
חולין יג: מו. מה..

וכן מצינו ריב"מ אמר רב ששת כניסין
עא, ורב מניומי בריה דרב נחומי אמר
משמיה כתובות פא :

רב יוסף בריה דרב מנשיא מדוויל.
היה תלמידו דרב כמפורש נדה כו:
שמואל ותלמידו דרב ורב יהודה הו
יתבי חליף ואזיל רב יוסף בריה דרב
מנשיא מדוויל לאפיהו — א"ל שמואל
מאי אמר רב בשליא, ובקידושין עט:
עבר עובדא כותיה דרב ואיקפד שמואל
עליה ואמר כ"ע כילי ליה בקבא זוטא
והאי מרבנן כילי ליה בקבא רבה, ובגיטין
פא, שלח לשמואל ילמדנו רבינו, וזה
בל"ס היה אחר פטירת רב, ובסורא לא
נתמנה ריש מתיבתא והיו שם אך קבוצת
חכמים, וכל כפקותיהם שלחו לשמואל,
ובכתובות סה. יוסף שאשתו באת לאחד
פטירתו לפני רב יוסף א"ל פסוק לי
מזוני — פסוק לי שיראי וכו', וכפי
הנראה היתה אשתו שנשאה לעת זקנותו
והיא היתה ילדה ולכן תבעה גם שיראי.

רב יוסף בר רב נהוניא. נזכר ברכות
כג: כד. בעי מרב יהודה.

יוסף בן סימאי.

בשנת קבא. יוסף שהיה אפטרופוס
של מלך ונפלה דליקה בחצירו בשבת
ובאו אנשי גיסטרא של ציפורי לכבות
ולא הניחם, ונעשה לו נס שירדו גשמים
ונכבה האש. ובירושלמי שם ויומא פ"ח
ה"ה ונדרים פ"ד ה"ט נקרא בשם יוסי
בן סימאי, וכיבמות קמו. מעשה בשני
ת"ח שהיו באין עם אבא יוסי בן סימאי

בספינה

ורבא בריה לא לבר שהיה הריש
במחזוא אבל יוסר המתיבתא הגדולה
דפיסבדיתא בעירו מחזוא כמבואר בערכו.
ורבא קרא את שם בנו יוסף ע"ש אביו.
יוסף בר הנץ. נזכר שנת קמו. בעי
מר' אבהו.

רב יוסף (ובירושלמי יוסי)

בריה דר' יהושע בן לוי.

כב"ב י: יוסף שפ"א חלש ואינניד
לנהלש וחשבו שמת ואת"כ קם מחליו) א"ל
אביה מאי חזית, א"ל עולם הפוך ראיתי
עליונים למטה ותחתונים למעלה א"ל
עולם ברור ראית וכו'. וברו"ר רפ"ג
מוכא המעשה במעות ע"ש ר' מישא בר
בריה דר"ב. (ובחס' שם ד"ה עליונים פ"ה
שקבלה בידם דעולם הפוך שראה הוא, דשמואל
יתבי קמיה רב יהודה תלמידו, עכ"ל. ואין ראיה
כזה שר"ב האריך ימים עד אחר פטירת רב
יהודה שזה דבר שא"א, אבל בל"ס היה לר"ח
הנרא כמו בווחסין שרבי יוסף בריה דר' יהושע
(חלש).

ורב יוסף קבל מאביו כדמצינו חולין
גי: שבעי מאביו. ובתענית פ"א ה"י
זעירא בר חמא יוסי בריה דריב"ל בשם
ר"ב. וביומא פ"ה ה"א נפל שם טעות.
ובית נשיאה לקחודו לחתן להם
כקידושין לג: שאמר ר"ב לוי אני איני
כדאי לעמוד מפני בני אלא משום כבוד
בית נשיא.

והאריך ימים אחר אביו כיומא עה.
שא"ל זעירא בר חמא אישפויכניה דר'
אמי ור' אסי ור"ב לר"ב יוסף בריה בר
אריה תא ואימא. לך מלתא מעליותא
דהוה אמר אבוך. ולכן מה שמוכא בקה"ר
פ"יה שבריה בלע נחש ומת על פני
אביו הוא בן אחר שהיה לר"ב וכאשר
בארנו בערך ר' מישא בר בריה דר"ב
באריכות.

רב יוסף בר מניומי.

היה תלמיד רב נחמן ככתובות ק:

חבים יוסף ברי במרפות כר' יוחנן, ובכתובות סג, יוספר שאחר חתונתו שלחו רבא ללמוד לפני רב יוסף והתנה עמו שישהה שם משך זמן שש שנים, אך הוא בא לביתו לסוף ג' שנים בערב יו"הכפ, ורבא כעס עליו ושקל מנא ויצא לקראתו וא"ל זונתך או יונתך נזכרת איטרוד (כאותה מרינה) לא מר איפסיק ולא מר איפסיק (שלא אכלו סעודה המפסקת).

ובהיותו אצל רב יוסף מצינו ברכות יג: שרב יוסף א"ל לרב יוסף בריה דרבא אבוך היכי הוה עביד א"ל בפסוקא קמא הוה קא מצער נפשיה (וטעות קל נפל וצ"ל בריה דרבא, אבוך היכי עביד א"ל בפסוקא קמא קא מצער נפשיה, כי רבא היה כבר גדול הדור כחיי רב יוסף רבו והיה לו ישיבה פרטית עם תלמידים ככ"ב כא.). ובשבת קיח: א"ל רב יוסף לרב יוסף בריה דרבא (צ"ל דרבא, דק"ס) אבוך במאי זחיר א"ל בציצית, ובעירובין פב: א"ל אבוך כמאן ס"ל וכו'.

וגם מצינו יבמות סד: שאמר לאביו שאלתי לרב יוסף הלכה כרבי? וא"ל אין, הלכה כרש"ב? וא"ל אין אחיבי אחיך בי? א"ל רבא לא! סתמא היא וכו'.

וגזכר בהלכה ביצה כה: ובלגמין מ. שלח לר"פ כאשר עשה כן יעשה לו. וכפי הנראה אף שאחרי פטירת רבא נתחלקה המתיבתא לשתיים שר"פ מלך בנרש ורנב"י בפוסבדיתא כמבואר באגרת דרש"ג, אבל רב יוסף בריה דרבא נשאר הריש במחוזא בעיר מולדתו ככתובות סה. שאשתו באתה לאחר פטירתו לפני רב נחמיה בריה דרב יוסף וא"ל פסוק לי מונוי פסק לה, פסוק לי חמרא פסק לה, ואמר יודע אני בכני מחוזא דשתו חמרא.

והניח אחריו שלשה בניים ת"ה, רב אבא בחולין קמא, רב חנינא כב"ב קמג: ונאנאי כיבמות סו:.

בספינה וטבעה והשיא רבי נשותיהן, ואפטר שהוה יוסף בן סימאי, ובירושלמי שם פ"מו ה"ה מוכא בשם אבא (בר) סימאי.

רב יוסף בריה דרב סלא חסידא. מצינו אותו תמיד בשם תרגמא קמיה דרב פפא כפסחים עג: חולין עד: ערכין לג:.

רב יוסף בריה דרב עילאי.

בסיכה כו. אמר רב אשי (זהו מ"ס וצ"ל רבא ונעשה מזה רב אשי וכן מוכא בריטב"א רבא, ובדק"ס גרס רב יוסף) גזרה שמא ירדם, א"ל אביו אלא הא דתניא — אמר רב יוסף בריה דרב עילאי במוסר שינתו לאחרים, מתקיף ליה רב משרשיא ערבך ערבא צריך. וידוע שרב משרשיא היה תלמיד רבא.

יוסף בן פכסם הכהן.

היה חסיד גדול בזמן התנאים, ומבא ממנו מעשה בירושלמי נזיר רפ"ו ושמות פ"ד, וספרא אמור"ט מעשה ביוסף בן פכסם שעלתה נימא ברגליו ונכנס רופא וחתכה — קרא לנחוני בנו א"ל בני עד כאן היית חייב לטפל בי מיכן ואילך צא, שאין אדם מיטמא על אבר מן החי מאביו. ואמרו חכמים, ע"ז נאמר יש צדיק אובר בצדק, הצדיק אובר (ואעפ"כ) צדקו עמי.

יוסף בנה של קמחות.

ביומא מו. יוספר שפ"א נטמא ישמעאל בן קמחות כה"ג ונכנס יוסף אחיו ושימש תחתיו וראתה אמן שני בנים כה"ג ביום אחד.

והיה לו אח בשם ישבב. והיו ששה אחין וכולם שמשו ככה"ג.

רב יוסף בריה דרבא.

הוא קבל תורתו מאביו ככתובות ד. שרדש משמיה. וב"מ פג. הקשה לרבא. ואביו התפאר עמו ואמר חולין כח:

יוסף בריה דרבב"ח.

בן מובא ביוחסין ובסה"ד ערך רב שמיאל ח"ל יוסף ושמיאל בני רבב"ח, ובמחילה שגו בזה כי המקור הוא קידושין נה. ושם רב יוסף (הוא מהם רב יוסף) ורב שמיאל "בריה" דרבב"ח אשכחינהו מר יהודה ושאלם ולא ידעו להשיבו אתא לקמיה דרבה א"ל פלגא אוקמינכו? ולא מצינו בשום מקום שרבב"ח היה לו בן בשם יוסף.

רב יוסף בריה דרב שמיאל.

נזכר ובחים ו: הקשה לרב פפא, אך גרסת שיטה מקובצת בריה דרב שמעיה והוא הנכון.

רב יוסף בריה דרב שמעיה.

היה תלמיד ר"פ בעירובין מא: שאותיב לר"פ, ובמנחות ט; תמירה יד: הקשה לר"פ.

ונשאר לנו ממנו מאמר יקר שבת לג: אמר בזמן שהצדיקים בדור נתפסים על הדור, אין צדיקים בדור תינוקת של בית רבן נתפסים.

יוסף הבבלי. (תנא דבוייתא).

במנחות יח. אמר רבי כשהלכתי — אצל ר"א בן שמעי מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו והיה חביב עליו ביותר עד לאחת, א"ל רבי, — צהבו פניו של יוסף הבבלי — זלנו עיניו (של ראב"ש) דמעוה אמר. אשריכם ת"ח שר"ת חביבין עיניכם ביותר וקרא עליו המקרא טה אהבתי תורתך, ושם משמע שלמד גם אצל ר' יהודה.

וביבמות עד. אמרו מאן תנא דפליג עליה דר"ע תנא דר' יוסף הבבלי דתניא ר' יוסף הבבלי אומר וכו', ובתוספתא פרה פ"ד ר' יוסף הבבלי אימר מחוסר כפרה פסולה, ובפסחים קיג: ויומא נב: תנא הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי, ועיין ערך איסי בן יהודה.

אבא יוסף הבנאי.

אדם גדול בזמן ר"מ, כש"ר רפ"ג ששאל אבנימוס הגרדי (וידוע שהיה בזמן ר"מ חכם מהכמו עב"ס) לחכמים האיך ברא ה' את עולמו שלחו לו לאבא יוסף הבנאי, והוא השיבו מענה על שאלתו.

יוסף הבקן. (חכם גדול בזמן הבית).

נזכר במשנה סוף חלה, יוסף הכהן הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו, אף היא העלה את בניו וכ"ב לעשות פסח קטן בירושלים וההזיוהו.

וכן נזכר מקיאות פ"י מ"א שאמרו וקלמרון של יוסף הכהן היתה נקיבה בצידה, ובעירובין מז: וע"ז יג. א"ר יוסי מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן (ח"ל) ללמוד תורה, וכן הוא בירושלמי ברכות פ"ג ה"א-כא. אמרו עליו על יוסף הכהן שהיה מטמא ויצא אחר רבו לצידן, ושם ה"ד נפל מ"ס, ובנזיר פ"ז ה"ח איתא ר' יוסף כהן וצ"ל יוסף הכהן, ובשמחות פ"ד מובא מעשה ביוסי הבבלי שנממא ויצא ח"ל אצל ר' יוסי בצידן, והוא ט"ס ותיבת אצל ר' יוסי נשתרבב מריש המאמר וצ"ל כמו בעירובין מז:.

ובבב"ב ק. מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ולא רצה ליטמא ונמנו אחיו הכהנים וטיבאוהו בע"כ, וכן מובא המעשה בספרא אמור פ"א ושמות פ"ד.

ובספר דו"ד ח"א ספ"ה בהערה 2 יאמר, "שמה שדרשו חז"ל שארו זו אשתו היא דרשה מאוחרת כאשר ראינו במעשה של יוסף הכהן שלא רצה ליטמא לאשתו, ודחפוהו אחיו הכהנים וטמאוהו בע"כ" עב"ל, וככאן הויד במתכון שהשמים תיבת **"בערב הפסח"** כמפורש בכל המקומות שמתה אשתו ערב פסח, ויען שהוא רצה להביא הקרבן פסח שהוא כברת לכן לא רצה ליטמא לאשתו שוה אך מצות עשה גרודתא, ועוד. אפשר שסבר לה יטמא

חרשים והיו מנסרין בו, אך הוא קידש ש"ש וצווח אוי שהכעסתי לבוראי. יהי זכרו ברוך.

רב יוסף צידוני.

נזכר כתובות מו. תני רב יוסף צידוני כי (ברייטא) ר' שמעון בן יוחאי, וכיוחסין מביא שהיה בזמן ר"ג בר יצחק ומקורו יען שאמרו שם ארנ"בי וכן תני רב יוסף צידוני, ובסה"ד שנג בזה, ועיין ערך ר' יוסי ציירניא.

יוסף קמינאה.

בזהר בראשית בהקדמה י. שהיה פילוסוף ואיגיד בכפר שחלים ונעשה ח"ח גדול,

יוסף רישבא.

בשבת קל. לוי איקלע לבי יוסף רישבא קריבו ליה רישא דטוואת בחלבא, לא אכל כי אתא (לוי) לקמיה דרבי א"ל אמאי לא תשמתינהו? א"ל אתריה דר' יהודה בן בתירא הוה זכו, ובחולין נה. דבי יוסף רישבא מחו בגידא נשיא (את הבהמה) וקטלי אתו לקמיה דר"י בן בתירא וכו'.

יוסף שידא.

היה בזמן רב חסדא ורבה כעירובין מנ. (וערשיי שז דלא מינשר שבת), ובפסחים קי. אמר רב יוסף אמר לי יוסף שידא, אמר רב פפא אמר לי יוסף שידא, ומשמע שהאריך ימים.

יוסתאי בר מתון. ערך דוסתאי.

יועזר. (יועזר, דבוי הימים א, פ"בזו). יוסי בן יועזר איש צרידה אבות פ"א מ"ד.

יועזר איש הבירה.

נזכר במשנה ערלה פ"ב מ"ב. היה מתלמידי ב"ש ואמר שאלתי את ר"ג הוקן עומר בשער המזרח וכו'.

יועזר בן יעקב. נזכר זהר שמות יד

רב

רשית, ולכן הוצרכו אחיו הכהנים ליטמא איתו בע"כ וזה ברור.

וכן יאמר החכם הזה שם שיום ראש חודש קראו ישעיה מקרא קודש. כמו יום השבת ומציין ישעיה א"יג וגם זה ללא אמת כי כתיב אך, חדש ושבת קרא מקרא, כמו שנאמת צריכין אנו לקרא בתורה בר"ח כמו בשבת, אבל לא נקרא מקרא קודש, ומעולם לא נאסר ר"ח במלאכה.

יוסף הפני. ערך ר' יוסי הארוך.

יוסף מוקיר שבי.

בשבת קיט. יספר עליו שקראתו בן יען שהיה מוקיר שבת מאוד, ובשכנותיה היה דר עכ"ום אחד שא"ל כלדאי שבל גכסיו יפלו לסוף ביד יוסף הזה, מה עשה מכר כל גכסיו וקנה מרגליות אחת ושמנה בכיובע שלו, בהרי דקא עבר מברא אפרחיה זיקא ונפלה למים ובלעה כוורא, לסוף צדו את הרג והביאוה למכור ערב שבת בין השמשות ולא היה אדם לקנותה, אך יוסף מוקיר שבתא קנאה וכשהתכה מצא המרגליות ומכרה ב"ג עליה דדינרא דדהבא פנע ביה ההוא סבא א"ל מאן דיוף שבתא פרעיה שבתא,

יוסף משיתא.

יסופר עליו מעשה נפלא בב"ר פ"סהדב (בימי היונים קודם שקמו החשמונאים) בקשו השונאים ליכנס להר הבית אמרו, יכנס מהם ובהם תחלה וא"ל שכל מה שיוציא בראשונה יקח לעצמו, ונכנס יוסף משיתא והוציא מנורת זהב, א"ל אין דרכו של הדיוט להשתמש בזה, אך אם תכנס בפעם שניה ואז מה שיוציא תקח לעצמך, ואז הרגה תשובה בלבו ולא רצה לכנס שנית, והבטיחוהו מכס של ג' שנים ולא קבל עליו ואמר, לא די שהכעסתי לאלהי פ"א אלא שאכעיסנו פעם שנית? ועשו לו יסודין גדולים ונתנוהו בחמר של

רב יחזקאל. (אבי רב יהודה).

היה גדול הדור ובעל מעשים בזמן שמואל, וזכה לשני בנים גדולי ישראל רבי ורב יהודה, והאחרון היה גדול בתורה מאביו כמפורש קידושין לב. מתני לה רב יחזקאל לרמי בר יהודה הגשרפין בנסקלין — א"ל רב יהודה ברבי אבא! לא תיתנייה הבן, ושמואל רבו רב יהודה א"ל שאינו רשאי לומר כן לאביו בלשון זה, ואמרו שם לב. שרב יחזקאל היה גדול כ"כ עד דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה יען דבעל מעשה הוה ולבן הוהויר לרב יהודה שיקום מקמיה אביו אף שהיא גדול ממנו בתורה, ומצינו בירושלמי ברכות פ"ט ס"הב ותענית פ"א ה"ג אר"י בר יחזקאל אבא מברך על ידידת גשמים יתגדל ויתקדש ויתברך ויתרום שמך מלכנו על כל טפה וטפה שאת מוריד לנו.

וכן נזכר ברכות יא. תני רב יחזקאל עשה כדבריו ב"ש עשה וכו'.

רב יחיאל.

(יחיאל בן יהושפט מלך יהודה, דברי הימים ב' פכ"א-כ).

אדם גדול בזמן רב יהודה, רב חסדא ור"ג כמ"ק י. שאמרו מאי מכבשין רב יהודה אמר מנקה ריהויא, ורב יחיאל אמר בת עינא, ובעירובין לא: אמר רב חסדא בעומד ורואה, ודלמא לא מקבל מיניה אמר רב יחיאל חזקה שליח עושה שליחותיה, אר"ג בשל תורה אין חזקה, וכן נזכר עירובין יב. אמר רב אחלי ואיתימא רב יחיאל עד ארבעה, ושם כח: אמר רב חלקיה בר טוביה מערבין בקליא — וכמה אמר רב יחיאל כמלא היר, ושם עז. אמר כפה ספל ממעמ, וביצה יד: תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשנו בשורה, וביומא מו. אמר רבה בר יונתן א"ר יחיאל ערסן יפה לחולה.

יטסס. במרים בר ימסס, עיין ערכו.

י"בא. ערך יבא.

י"לי. ערך ר' אלעי.

רב יימר.

האמידא הגדול הוה היה בזמן רב אשי וקבלו תורתם ביחד מרב כהנא (כפוס נהרא) כב"ב קעא. א"ל רב יימר לרב כהנא — א"ל רב אשי לר"ב, ובע"ז נט. איתוב לרב כהנא, א"ל הביא קאמרת? אנא לכתחלה קאמינא, והלשון הוה הוא בתלמיד עם רבו.

וכן מצינו איתו לפני אמימר כשנועות ל: רב יימר ידע סהרותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר אותביניהו לכולהו א"ל רב אשי לאמימר והאמר עולא וכו'. ואח"כ כשיכר רב אשי ישיבתו הגדולה ישב רב יימר בישיבתו ולקח חלק גדול בסידור הש"ס ככתובות סט. שהקשה לרב אשי אלא מעתה אשבחה מציאה — א"ל אנא רונח ביתא מהני נכסי קאמינא. ובאמת לא נזכר רב אשי מקדם ולא אמר כלום, אך זה היה כשישבו כל גדולי הדור ועסקו בסידור הש"ס ורב אשי היה הריש שבהם וסידרו אז דין דר' יוחנן ור' חנינא בענין רווח ביתא, ונפסק הדין ע"פ רב אשי, ולכן הקשה לו רב יימר, ורב אשי השיבו שכינתו כן וכן. וכן שם צד. הקשה לרב אשי והא מעשים בכל יום וכו'. וכן גיטין עז, קידושין י, ב"ק סב, קה"כ"מ סא; ב"ב כט, ובשבועות מא. אמר לרב אשי צורבא מרבנן משלח גלימא דאינשא? אלא (רב אשי חזר בו ואמר) לא מודקקין ליה לדיניה, וע"ז רב יימר שינה רב אשי ופירש כונתו האמתית לדינא. וכן ע"ז סג: אמר לרב אשי אי הכי — א"ל תני וכו'.

וכפי הנראה היה במקום רב אשי מודה הוראה כשבת קמה: רב יימר אפשר עד מפי עד לבכור קרי עליה מרימר, יימר שרא ביברא (ואע"כ הלכתא

טהורא נברא ומת והניח ארכא, אול
יימר בר חשו ואמר לשלוחו שיתפוס
הארכא בשביל חובו, פנעו בו (בהשליה)
ר"פ ור"ה בריה דרב יהושע א"ל שלא
קנה מפני שהוא תופס לבע"ח במקום
שחב לאחרים.

רב יימר בר שיזבי.

נוכר ברכות נג: הקשה למר זוטרא.

רב יימר בר שלמיא.

היה תלמידו דאביי כב"ב סג. שאמר
לדידי מפרשא לי מיניה דאביי, ובחולין
קו: שאל מאביי. אמר משמיה דאביי
כשבת סו: קנו, מו"ק וי, סוכה ז:
לה, סיטה ב:.

וכן קבל מרבא כב"ב ט. שאותיב
לרבא ורבא לא אהדר ליה, ובמנחות לא:
שלח לר"פ הא דאמר רבין בר חיננא
וכו', וברכות נג: אמר למר זוטרא מי
אמר ר"ל הבו וכו', ואפשר שהוא מר
זוטרא רבה. ונוכר בתובות י: אמר רבא
בר ישמעאל ואיתימא רב יימר בר שלמיא
מאי קרא וכו'.

רב יימר מדיפתא.

נוכר שבת קמו: חולק עם רב אשי
ונוכר לראשונה.

רב יימר סבא.

בעירובין ז: מצינו אותו קמיה דרב
הסרא (ורשי' גורס רב יבא סבא), ובכתובות
נג. בעי מר"ג — א"ל רבא ותבעי
לך וכו'.

ייסא. ערך ערך ר' יוסי.

ילתא אשת רב נחמן.

כבר בארנו בערך ר"ג שקרוב מאוד
לומר שהיא היתה בת רבה בר אבהו
והוא היה מבית הנשיאים כמביאר באגרת
דרש"ג ח"ב פ"ג, ונשאה ר"ג תלמיד
אביה.

(וכשאלתה ויבא ס"ג: מוכח שנשאה ר"ג

כשהיתה

כרב יימר). ובחולין נא. הויה אימרתא
דהויה בי רב חביבא — אמר רב יימר
האי שיגרונא נקטיה, מתקיף לה רבינא
(וידוע שרבינא היה תמיד עם רב אשי במתא
מחסיא וידוע שרבינא נפטר קודם רב אשי א"ב
היה זה פהיי רב אשי) ברקיהו אשכחיהו
כרבינא ואפ"ה הלכתא כרב יימר.

ובאגרת דרש"ג ח"ג פ"ד יאמר שאחרי
פטירת רב אשי בשנת השלח, מלך רב
יימר ושביב בשנת תשמנ, ובאמת נפל
טעות סופר בדבריו היקרים וצ"ל מרימר
תחת רב יימר וכן מובא בהראב"ד והר"ש
מקינן בספר הכריתות וכאשר בארתי
בערכי כי כן מוכרח טכמה מקומות בש"ס.
ובדבריומי ישראל ח"ב צד 418 יאמר
אחר רבנא אשי בחרה ישיבת סורא אלוף
לה את אמימר או מר יימר (וגם מרימר)
וכן שם צד 416 יאמר שמר יימר הוא
אמימר, ובמחילה הוא נגד גמרות מפורשות,
שכאמת קמה שלשה חכמים ולא אחד
וכאשר הבאנו לעיל שמפורש בשנועות
ל: שרב יימר בא לפני אמימר להסתיד
למר זוטרא, ואמימר היה הרישורב אשי
ישב לפניו. וכן מפורש שבת קמה:
שמרימר קרי עליה דרב יימר, יימר שרא
ביבא, ובפסחים ק. מפורש א"ל מרימר
ואיתימא רב יימר למר זוטרא אנא איקלע
לפירקא דרב פנחס בריה דרב אמי.

וזה רב יימר האריך ימים אחר רב
אשי כנשין נמ. מחלוקת רב יימר ומר
בר רב אשי, אפכוהו ושדרוהו לקמיה
דרב מרדכי וכו', ואם היה אז רב אשי
בחיים בל"ס היו שאלין לרב אשי.
מקורותיו הפרטים מצינו אך שנשא
אשה כהנת ואכל מתנות בשבילה כחולין
קלב.

רב יימר בריה דרב הלל.

נוכר זבחים ט. ורבא משיב על דבריו.

יימר בר חשו.

בכתובות פד: יסופר שהיה נושה

האמוראים הראשונים ואו היה סוף סידור הכרייתות מפרשי המשנה, ור"י נשיאה היה ריש הסנהדרין, וזה שמצינו יבמות צב; תמורה ז. שא"ר ינאי בחבורה נמנו ונמרו, אבל ר' ינאי האריך ימים אחריהם עד שהגיע כשעלה על כסא הנשיאות ר' יהודה נשיאה השני ואז כבר נתחלקה כבוד הנשיאות לשנים ובאשר נבאר לקמן.

בני ר' חייא (יהודה וחוקיה) חילקין עמו כזבחים טו, מנחות כו, ובחולין כ. אמר ר' ינאי עליהם יקבלו הרובין את תשובתן.

זעירא (תלמידו דר' חייא) חולק עמו מנחות ט:.

וכן חולק עם ר' יהודה נשיאה כב"מ כג. וכן ר' יונתן היה חבירו כירושלמי קידושין פ"א ה"ו ששניהם הוו יתבי אהא חד בר נש ונשק ריגלוי דר' יונתן א"ל ר' ינאי וכו'.

אבל עם ר' חנינא לא מצינו אותו בשום מקום ביחד, ואדרבא מצינו באגדה כ"מ פה: שאמרו שר' ינאי יושב בישיבה של מעלה אצל ר' חנינא, יען כיר' חנינא היה באמת הרבה קשיש מיניה כמביאר בערבא.

והנה בא ברור"ר ח"ג צד 45 ועשה את ר' חנינא לתלמיד ר' ינאי, וכדי לחזק את דבריו עשה מקודם את ר' חנינא קרא (שהיה באמת תלמידו דר' חנינא ור' ינאי) לסתם ר' חנינא, ובוה השפיל את כבוד ר' ינאי ויאמר שם "שר' ינאי בגודל לבו מתקלם בר' חנינא "וזלול בתורתו ולא לבר שבדברו אתו "פה לפה דבר כנאות וכוו נגדו וא"ל "פוק קרא קראך לברא ברכות ל; "יבמות מ, כתובות נג. — אלא שגם "נגד תלמידיו היה בז את ר' חנינא "ונתן דופי בחכמתו בהלכה כאמור להם, "צאי ואמרו לר' חנינא צא וקרא ירושלמי

כלאים

כשהיתה אלמנה או נרושה ועי"ש בפירוש רבינו הנאון הנצי"ב).

ונזכרה כמה פעמים בש"ס, כברכות נא: שכעסה על עולא ושלחה ליה ממהדורי מילי ומסמרטושי כלמי ותברה או ר' מאה דני דחמרא.

ובגמין סג: שעשתה רפואה לרב עמרם חסידא.

ובקידושין ע: כשבא רב יהודה לר"נ שלחה ליה שרי ליה תגריה דלא נישוויך כשאר ע"ה.

ובחולין קט: שאלה לר"נ מכדי כל דאמר לן רחמנא וכו'.

ובגדה כ: שהביאה דמא לרבב"ח וטימי לה איתא לר' יצחק בריה דרב יהודה ושיהר לה.

רבי ינאי. (רבה).

הנה אע"פ שלא מצינו בשום מקום שרבר רבי עם ר' ינאי, אבל בלי שום ספק הצדק עם הרמב"ם במה שאמר בהקדמתו ליר החוקה שר' ינאי היה בכ"ד של רבינו הקדוש, והכונה שהיה מתלמידיו, וכדמצינו ברכות מד; שבת לט; ב"ב פד; קינ, חנינה פ"ג ה"ב, קידושין פ"ג ה"ב, ב"ב פ"ט ה"ו ר' ינאי אמר רבי.

וכן מצינו שקבל מר' חייא הרין שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ביבמות צג. שאמרו רב בר' ינאי ור' ינאי בר"ח, ולא שרב היה תלמידו כי באמת היה רב קשיש מיניה והיה תלמידו המובהק דרבי, אך האמת שרב קבל מר' ינאי הרין הזה מה שר' ינאי קבל מר"ח. והיה גדול כ"כ בעיני ר' חייא עד שאמר עליו דמאי רפ"ז עתיר את להנהיג שררה על ישראל, ובע"ז לו: אמרו ר' ינאי אצל ר' יונתן בן עמרם משמע קצת מזה שקבל גם ממנו.

חבריו הגדולים היו כל חכמי דור ר' יהודה נשיאה הראשון שאו הותחלו דור

ינאי כברכות פ. לב. סג. שבת ל: נב: עז: פה: קיג: קב: קלו: קמא: עירובין יז: עז: פב: צה: פסחים עב: קמז: יומא סה, מגילה כא, מ"ק י, סיכה כח: חגיגה ה, יבמות קד: קיג: כתובות מז: עה. פג, נדרים כח, גיטין מז: כג: קידושין נו, ב"ק צב, קיג, ב"מ עה. קג: קה: קה: קיט, ב"ב נט, כט, סנהדרין צח: ע"ו ימ, מח, נא: סב, זבחים ע: עד: בכורות יז: מעילה טו, נדה מד: נח, מעשרות פ"ב ה"א.

ובירושלמי נזכרה בשם דבית ר' ינאי כברכות פ"ו ה"א, שבת פ"א ה"א פ"ח ה"א, עירובין פ"ג ה"א פ"ח ה"ד, קידושין פ"א ה"ד, ב"מ פ"י ה"ג, ב"ב פ"ד ה"ח, פ"ז ה"א.

ומפורש ע"ז ל. שאמרו והא ר' ינאי הוה בי עכבורי, ובעירובין פ"ח ה"ד אמרו ר' חייא (בר אבא) ר' אסי ור' אמי סלקון לעכברי ושמעון מרבית ר' ינאי הלכה כר"י, וכן מצינו יומא טו. א"ר יוחנן משום חד דבי ר' ינאי, ושביעית פ"ח ה"ז הורי ר' יוחנן לאילין דבית ר' ינאי, ובע"ז סב: דבי ר' ינאי יופי פירי שביעית — אתו וא"ל לר"י א"ל יאות הן עבדין, ובקידושין פ"א ה"ד הורי ר"א לאילין דבית ר' ינאי לגבות מן העבדים כקרקעות, ובשבת מז: ר' זורא משום חד דבי ר' ינאי, ובפאה פ"ח ה"ד, עירובין פ"ג ה"א ר' יצחק עמושייא אמר קימי ר"ז בשם דבית ר' ינאי, וכברכות פ"ו ה"ד גמליאל זוגא עם בית דר"י.

וכברכות פ"ג כה"ג ר' יהודה בן פוי עם דבית דר"י, וכברכות פ"ו ה"א א"ר יונה שלח ר"ז גבי אילין דבית ר' ינאי ואמרין ליה וכו', ובשבת פ"ח ה"א א"ר יונה חכים אנא לה דכית ר' ינאי, ומבל זה אתו רואין בכיור שבת ר' ינאי הוה כמה דורות מרביצי תורה בישראל.

„כלאים ספ"ט שבת פ"ו ה"ב, וקרוב „הדבר מאוד כי בכינה מסותרת נגד ר' „הנינא וסיעתו הדבקים במשנת רבי — „בין ר' ינאי במאמרו וכו', עכ"ל. וכל דבריו וכל ציוניו שצ"ן, המה בעצמם באות ומשפחות על פניו, שהרי מפורש בכרכות וביבמות שהוא ר' הנינא קרא שעלו מפורש שהיה מלמד להיניקות מקרא ולכן נקרא כן, ואך המאמר מוכח בכתובות ושם חסר תיבת „קרא" וכן בירושלמי שם שהביא מפורש שקאי על ר"ח קרא, וברור שהחכם בעצמו ידע שכל מה שכתב ללא אמת הוא כי איך יכול לטעות ולומר על ר' הנינא מי שהיה תלמידו המובהק דרבי ואשר ישב בריש אחר רבי ולפי דעת החכם הזה היה ריש מתיבתא אחר רבי, ואשר לפי דעתו חי אך השע שנים אחר רבי, שר' ינאי יעזו פניו ולומר עליו דברים כאלו כה לך אצל הלכה לך אצל מקרא, ואך ורק כונת החכם הזה להשפיל כבוד מאורנו ז"ל.

וה' ברכו בעושר והיו לו נכסים רבים ופרדסים ככ"ב יד. שא"ל רבא לר"י, ר' ינאי נטע ר' מאה ברמי, א"ל דלמא שתיים כנגד שתיים, ומ"ק יב. ר' ינאי הוה ליה פרדיסא דמטא זמניה בחז"המ קטפיה, לשנה שהויה כו"ע לפרדסיהו לחז"המ אפקריה ר' ינאי לפרדסיהו ההוא שתא.

וכפי הנראה כשנפטר רבותיו הלך לו לעיר עכבראויסר שמה ישיבה גדולה, והיטב דיבר הגאון בר"הר ח"ב ששיבת ר' ינאי היה לה צביון מיוחד כי בהיות ר' ינאי עשיר מופלג הניח אחריו ברכה שכל תלמידו בית מדרשו היו מתפרנסים וחים יחד עם ב"ב וגם לקחו חלק בעבודתם בבית וכשרה ומשם יצאה תורה והוראה עד סוף ימי המתיבתת בא"י, והמתיבתת היתה נקראת על שמו בשם אמרי דבי ר'

שבתלמידיו ואשר נחשב אך לאמורא לחלוק על המשנה? והנה ב"ה עדיין לא נאברה מתוך קהל ישראל הירושלמי ונתי ספר וניחו כל הציוניו.

והנה זה לשון המשנה פ"א מ"ה, ועוד אמר ר' יהודה שתי חלות שבתודה פסולות ומונחות על גג וכו', ושם בגמרא ינ: משום ר' ינאי אמרו כשירות היו ואמאי קרו להו (במשנה) פסולות שלא נשחט עליהן הזבח, ובירושלמי שם הלשון ארשב"ל בשמו כשירות היו משום מאי הוא פוסלן שלא לשהות עליהן הזבח, ובעודן עינים כו' יאמר החכם שר' ינאי חולק על משנת רבי. וביומא פ"ד ה"א אמרו שם הילוך בור מהו, חוקיה אמר כשר, ר' ינאי אמר פסול, מהניתא פליגא על ר' ינאי — ומשני תיפתר שהיה שמאל כלפי פנים, והאם לא חרפה הוא לו להביא מזה ראייה לדבריו, האם אין ידוע לו שכן דרך הש"ס לומר לימא מתניתן פליגי על פ"פ ואח"כ מתרין. וכן מצינו יבמות פ"ג ה"א על שמואל, ובר"ה פ"ג ה"א על ר"ן, וב"מ פ"ה ה"ז על רב, ושבויעות פ"ג ה"א על ר"ה. וכן בכבלי מצינו תמיד שאמרו על דברי אמורא ת"ש ממשנה ואח"כ מתרין. ובפירוש נפסק הדין בזבחים יד: כמסקנת ר' ינאי בדין הילוך בור, ואיה המקימות שכותב החכם, ובכ"מ יראה לנו אף מקום אחד?

וכן מה שמביא משבת פ"ב ה"ג, שאמרו שם אין שורין את החולתית בפושרין, וע"ז אמר ר"י בשם ר' ינאי אפילו בצונן אסור, והקשה לו ר' יוחנן והלא (במשנה) לא שנו אלא בפושרין, א"ל אלא על חנם יגענו ומפורש התירוף יותר בכבלי שבת קמ. שא"ל א"כ מה בין לי ולך? מתניתן יחידה היא דתניא אין שורין לא בחמין ולא בצונן, ר' יוסי אומר בחמין אסור בצונן מותר, והאם

ובמבוא הירושלמי יאמר שמקום ר' ינאי היה בציפורי ומביא ע"ז ב' ראיות מברכות פ"ד ה"ו שא"ר יוחנן אני ראיתי את ר' ינאי עומד ומתפלל בשוק של ציפורין, ובכתובות פ"א ה"י א"ר ינאי תיבי שבציפורין בעל, ובמחילה מכבודו הרם ששגג בפשט הגמרא ששם קאי ר' ינאי על המשנה שאמר שם ר' יוסי מעשה בתניוקת — ונאנסה אריב"נ אם רוב וכו', ואמרו ע"ז שם בגמרא יד: אר"י אמר רב בקרנות של ציפורי היה מעשה וע"ז א"ר אילא א"ר ינאי תיבו שבציפורין בעל, וכולם פירשו דברי ר' יוסי שהיה בציפורי כידוע אבל מה זה שייך לר' ינאי.

ומה שמביא מברכות בלי שום ספק אם גם כשיסר ר' ינאי ישיבתו הגדולה בעכברא האם לא בא לפרקים לבית הוער לר' יהודה נשיאה? שהיו כולם בציפורי, וכאשר הבאנו לעיל שהוא היה מהבורתם.

ובספר דו"ד ח"ג צד 45 יאמר גם הוא „ר' ינאי תלמיד רבי גם הוא הרביץ „תורה בעת ההיא בציפורי, עם כל הכבוד אשר נתן לרבו לא חדל להסיר עינו „ממשנתו לפעמים ולחלוק עליה (ירושלמי „פסחים פ"א ה"ה, יומא פ"ד ה"א ופ"ה ה"א „ובכ"מ) וחשב בלבו מה שעשה רבי „בחכמתו אעשה גם אני בחכמתי ולמה „אבטל דעתי מפני משנתו (ירושלמי שבת „פ"ב ה"ג ובבבלי שם קמ.) עכ"ל.

והנה מה שכתב שהרביץ תורה בציפורי כבר בארנו לעיל שהוא מעות גמור, אבל מה שמביא שחולק על משנת רבי ומביא ציוניו הרבים, זה מעות גדול, והאם לא ידע החכם בעצמו שרבי לא חיבר בעצמו המשנה ואך בהבורת כל ראשי וחכמי הדור וגם לא חידש בהמשנה מאומה מסברתו ואך סידרה. ואיך יעלה על דעת שום חכם שיבא ר' ינאי הקטן

מעדותו של ר' נחוניא נשנת משנה זו, ובירושלמי שם בא בקצרה ר' ינאי צוח מיהרתם את הולדות, אמר ר' סימין בשם ריב"ל מעדותו של ר' נחוניא וכו', וא"כ הוא ממש להיפוך שהצדק עם ר' ינאי כי הברייתא יחידאה היא, ולכן באמת הדין הוא כר' ינאי, ובשנת סה. ר' ינאי נפיק בהו (במסך שבאזוניו) לכרמלית וחלוקין עליו חבריו, זה בלי ספק כאשר אמרו שם שר' יוחנן היה נפיק בהו לבי מדרשא וחלוקין עליו חבריו, ומפרש רש"י יען שר' יוחנן היה זקן והיתה לו צואת האוזן מרובה, וכן בל"ס היה בר' ינאי שהיה זקן גדול ולכן התיר לעצמו לצאת בזה לכרמלית שלא היה אפשר לו לצאת בלי טוך, אבל לא שהורה והתיר כן לאחרים למי שאין צורך לזה, ועיין ירושלמי שבת פ"ו ר"ה.

וכן יאמר הלאה, הוא היה האיש אשר מלאו לבו להכריז ברבים צאו וזרעו בשביעית משום ארנוגא ירושלמי שביעית, רפ"ד ובבלי סנהדרין כו. ולא שת לבו לאמר לנפשו — פן יאמרו לטובת עצמי, אני עושה כן, עכ"ל. בזה מילא הסאה לעפר בעפר את תואר פני מלכי רבנן עלי חנם.

האם שבח החכם הזה מה שמפורש מו"ק יב. שר' ינאי היה לו פרדיסא דבמי זמניה בחו"המ קמפיה (כדין המפורש שדבר הנאבד מותר במועד לעשות) לשנה שהיוה כו"ע לפרדסיהו לחו"המ, מה עשה ר' ינאי אפקריה לפרדסיה דההוא שתא (כדי שלא יאמרו שהתיר לעצמו ולא לאחרים) וכן המעשה המובא ב"ב ס. שהיה לו אילן הניטח לרה"ר וכו', האם אין אנו רואין בזה את יקר תפארת נפשו ממש להיפוך מדברי החכם הזה, ומה שהורה להתיר לזרוע בשביעית מפורש בסנהדרין פ"ג ה"ה בראשונה כשהיתה המלכות אונסת הורי ר' ינאי

שהיו

אין מפורש שלכן נטה ר' ינאי מפסק המשנה יען שהיה בירו קבלה מפירשת שהמשנה יחידאה היא ואין הלכה כתנא דמתני' יען שהם דברי ר' יוסי וחכמים חולקין עליו והלכה כחכמים, ובאמת כן פסק הרמב"ם, והאם לא מצינו ממש הלשון הזה גם על רבי בעצמו כיבמות נב: שאמר רבי אין הדברים הללו אמורים אלא לדברי ר"ע — אבל חב"א יש אחר חליצה, ואעפ"כ סתם רבי במשנה כר"ע, וכן יבמות כת. שא"ר יוחנן לריב"ח אחיות איני יודע מי שנאן, וכן חולין פ"ז מ"ד סתם משנה שיש בנידים בנותן מעם ובגמרא שם צט: פסק ר' חנינא שאין בנידים בנותן מעם, (והחכם הזה יאמר עליו שאך ר' חנינא לא חלק על משנת רבי) וזה יען שיש פלוגתא בפסחים כב: בין ר' יהודה ור"ש, ור"ח פסק כר"ש והמשנה סתם רבי אליבא דר' יהודה. וכן סוכה יט: שאמר רב יוסף מתניתין יחידאה ופוסק כברייתא, וכן ב"ב קמו. שא"ל ר' יהודה בר"ש לר' יוחנן משנתנו איני יודע מי שנאה (ופי' הרשב"ם דאינה עיקר), וכן שם קמא: שא"ל ר"ה לר"נ כן. וזה ידוע לכל בר בי רב שבשם שהורה שבכתב לא נוכל להבין כונתה בלעדי המשנה, כן לא נוכל לפסוק הלכה מהמשנה בלעדי השקלי וטריא שבגמרא, ובפי קבלתם הנאמנה איך לפרש המשנה או הברייתא.

וכן יאמר הלאה, ר' ינאי המבורך כעושר, היה עשיר עם כל מומיו, בעשרו נכה לבו והיה מתנשא על חבריו אף אם חולקים עליו כל בני דורו שבת סה. ירושלמי נדה פ"ג ה"ד ובבלי שם, והנה נראה חלומותיו כי זה לשון הגמרא נדה כה: בימי ר' ינאי בקשו למהר את הסנדל שאין לו צורת פנים א"ל ר' ינאי מיהרתם את הולדות, ופריך הגמרא והתניא משום רבותינו — ומשני ר' יוחנן

מקלם ליה (וקרא עליו הפסוק) הזלים זהב מכיס בני אל ילוזו מעיניך, תן לחכם ויחכם עוד.

ווכה לראות את ר' יוחנן גדול הדור כקידושין פ"ג ה"א כששאלו ה' יוחנן א"ל ר' ינאי ולינאי עלינא את שאיל מילה בקידושין? וכוה הראה את אמיתת דבריהם מה שאמרו בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו.

וכן מצינו באגדה ב"מ פה: שאמרו שר' יוחנן יושב בישיבה של מעלה אצל ר' ינאי.

ותלמידו הגדול השני היה רשב"ל כדמצינו כמה פעמים שאמר משום ר' ינאי כעירובין יא; יומא לז; סוכה יו; ב"ק נב; ב"מ כו; מעילה יח; נדה ג; וביבמות צב; אמר לר' יוחנן אי לאו דקלסך נברא רבה (ר' ינאי) הוה אמינא דך וכו'.

שאר תלמידיו ואומרי מאמריו.

ר' אושעיא א"ר ינאי ככתובות עט.
ר' אייבו א"ר ינאי כפסחים מו.
כתובות נד; קידושין יט. לג.

ר' אילא או ר' לא בשמו כעירובין פ"ו ה"ט, כתובות פ"א ה"י, ב"ב פ"ג ה"ט.
ר' אלעזר א"ר ינאי כשבת קמא.

ר' אחא ור' חנינא (הכרזן דרבנן) ור' מייאשה בשמו כאיכ"ר פ"ב פסוק זנה.
רב דימי א"ר ינאי כעירובין עה.

ר"ה א"ר ינאי כחולין קכב;.

ר' חנינא תורת"י בשמו כתרומות ספ"ז,
ר' חנינא קרא קמיה כברכות לו;
יבמות מ, ובכתובות נו; חסר תיבת "קרא" וא"ל פוק קרי קראיך לברא, וכירושלמי כתובות פ"א ה"י אמר בשמו.
ר' ינאי בריה דר' ינאי סבא משמיה כמגילה לב.

ריב"ל בשמו כקידושין פ"ג ה"יב.

ר' יצחק בר יוסף א"ר ינאי כנוזר מב; חולין קה.

שהיו חורשין חרישה ראשונה בשביעית, האם ע"ז אשר השתדל בכל כח התורה שנתנה לגדולי הדור להקל העוני מעל העם בכל מה דאפשר ובפרט שהיה פקוח נפש כמפורש בתוס' סנהדרין כו. האם נאמר עליו דברים שאין להם שחר?

והחכם הזה לא נהג כחכם אמיתי אך בכ"מ שמצא שאחד מרבותינו החמיר באיזה דבר נתן עליו בקול האיש הזה אך להחמיר בא, ועתה כשמצא ממש להיפוך שאחד הקיל או העליל עליו בדרך אחרת וזה דרכם כסל למו אך ורק להשפיל כבוד מאורנו בעיני העם ולא ידעו כי בנפשם הוא.

ונחזור לעניננו, ר' ינאי כשיסדר ישיבתו הגדולה התקבצו אליו כל גדולי התלמידים, כר' יוחנן שהיה תלמידו המובהק כמפורש חולין קלו; כתובות פ"מ סה"ה שר' ינאי היה רבו דר"י, בעי ר"י מר' ינאי כשבת קי, ר"ה טו, ב"ב יא; ע"ז נב, וביבמות צב; א"ל ר' יוחנן, רבי! לא משנתנו היא זו? א"ל אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרנניתא תותיה? ובע"ז לו; אר"י צער גדול היה לי אצל ר' אסי — ור' יוחנן אצל ר' ינאי. וברכות פ"ג סה"א ר' יוחנן שאל לר' ינאי קומי ערסיה דר' שמואל (צ"ל שמעון) בן יוצדק, וברכות ל: אר"י אני ראיתי את ר' ינאי דצלי וכו'.

ר"י א"ר ינאי כשבת למ; קידושין סו; ב"ק קטו. ב"ב קיג, תרומות פ"א ה"ב, פ"ח ה"א, חגיגה רפ"א פ"ג ה"ב, גיטין פ"ח ה"ה, ב"ב פ"ט ה"ו.

ובשבת קמ. מצינו שבעי ר"י מר' ינאי — א"ל ר' ינאי א"ב מה בין לי ולך, ולא שהשיב לו חו"ש מנדל לבב, אך כדי שיתן ר' יוחנן לבו ללמודו וכדמצינו כלאים פ"ח ה"א שר"י הקשה לו ולא מתניתן היא — והוה ר' ינאי

דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביר,
 ושם לב. אל יעמוד אדם במקום סכנה
 ויאמר עושין לי נס.
 ושם קל. תפלין צריכין גוף נקי
 כאלישע בעל כנפים.
 ומנילה כה: כל ליצנותא אמירא
 לבר מליצנותא דע"ז.

וב"ב קמה: כל ימי עני רעים זה
 רחמני, וטיב לב משתה תמיד זה שרעתו
 יפה, וזבחים קב. לעולם תהא אימת
 מלכות עליך.

ובב"ר פ"יז שראה נחש מרתיע
 ובא — ואמר זה הולך לעשות שליחותו
 מיד נפלה הברה בן פלוני נשכו נחש
 ומת.

ושם פ"ה"ט למה נקוד על וישקרו
 שבא לנשכו.

וקה"ר פ"ג"ב כל הדרכים בחוקת
 סכנה.

מדותיו היקרות.

מצינו שבת קימ. שהיה לביש מאני
 מעלי שבת ואמר באי כלה.
 והיה גבאי עניים כערכין ו'.

וענותותו גדלה כ"ב עד שאמר לר'
 יוחנן תלמידו ולינאי עליבא את שאל
 כאשר הבאנו לעיל.

בניו ובנותיו וחתנו.

כפי הנראה מה שמצינו שבת פ"יג
 ה"ז ר' שמעון בר' ינאי אמר אני לא
 שמעתי מאבא אחותי אמרה לי, הוא
 בנו של ר' ינאי זה. וראיה קצת לזה
 מצאתי במ"ק פ"ב ה"ב יסופר שר'
 שמעון בר' ר' ינאי קמף כרמיה בסיעד
 חומניה כל עמא וקמפון בתריה בשתא
 חודנא שבקיה ויבש. והמעשה הזה מובא
 מ"ק יב. על ר' ינאי, ובל"ס שנעשה
 ע"י בנו, וב' המעשיות אחד הם. (אבל
 ר' אלעזר בר' ינאי אינו בנו שהיה תנא דבב"ר).
 אבל היה לו עוד בנים כמפורש שבת
 קיד.

ר' יצחק בן חקולא בשמו כיומא רפ"ד.
 ר' מני א"ר ינאי כנדה סא:
 ר' מני בר פמיש משמו כחולין קלה.
 ומצינו מ"ק ה. שהיה לו תלמיד שכל
 יומא היה מקשי ליה, בשבתא דרגלא
 לא הוה מקשי ליה, קרי עליה ושם דרך
 וכו'.

רבין א"ר ינאי כעירובין עה.

אבל מה שמצינו שבת קכא: ר' אבא
 בריה דר' חייא בר אבא ור"ז הוה יתבי
 אקילעא דבי ר' ינאי — בעו מיניה —
 אמר להו, בל"ס צ"ל כגרסת דק"ס
 שיתבי אקילעא דר' אמר, כי בימיהם
 נפטר כבר ר' ינאי.

ובס"ה"ד יאמר שרב אחא בריה דרבא
 אמר משמיה וצ"ע, וכונתו לזבחים יא,
 ואין אנו רואין בזה שום צ"ע כי שם
 אמרו רב אשי מתני משמיה דר' יוחנן
 ורב אחא בריה דרבא מתני משמיה דר'
 ינאי, כי כן היו בידם הקבלה ולא שהיו
 תלמידיהם. וכן מצינו זבחים כמ: רב
 מרי מתני א"ר ינאי וכו' א"ל רב אשי
 לרב מרי.

הלכותיו המפורסמות.

אין המכל מתחייב במעשר עד שיראה
 פני הבית ברכות לה.

צירת הפתח צריכה היכר ציר עירובין
 יא:

תנאי כתובה ככתובה דמי כתובות
 יד:

מה אתם בני ברית אף שלוחכם,
 קידושין מא:

קפנה יש לה (דין) חצר ויש לה (דין)
 ד' אמות ב"מ י:

מחשבות מוציאות זמ"ז ומחשב בקרשים
 לזקה זבחים כמ:

קטורת שפקעה מע"ג המזבח אפילו
 קרטין שבה אין מחזירין אותה מנחות כו:

דבריו היקרים באגדה.

בשבת לא: מכריו ר' ינאי חבל על

יוחנן היה או עם ר' ינאי ור' יוחנן אמר כן לר' ינאי נלך מכאן לית אהן גוברא בעי מישמע מילי דאורייתא, וכבר בארנו בערך ר"י נשיאה שאי אפשר בשום אופן לומר שהמעשה היה עם ר"י נשיאה נכד רבי שהיה ריש הדור כולה עד שגם שמואל ידבר עליו כעל דור שלפניו וא"כ איך יאמר ר' יוחנן עליו לית דין צבי למילף, אבל האמת יורה דרכו שזה היה ר"י נשיאה השני מי שהיה תלמיד ר' יוחנן אח"כ, ור' ינאי שא"ל כן לא א"ל מחמת שנאה אך רמו רמו לו שמכאן ואילך נתנה כתר התורה לחכמי הדור ושאיין לו להתערב בדני התורה.

ומזה אנו רואין בכירור שראה ושימש את רבינו הקדוש, ובנו ר"ג ונכדו ר"י נשיאה, וגם ראה את ר"ג בנו של ר"י נשיאה וגם את ר"י נשיאה השני שאז היה כבר זקן גדול, א"כ הי' והניע לגבורות.

וקודם פטירתו יסופר שבת קיד. שצוה לבניו שלא יקברוהו לא בכלים לבנים שמא לא יוכה ויהיה כחתן בן אבלים ולא בכלים שחורים שמא יוכה ויהיה כאבל בין חתנים, אלא בכלים האולורין הבאין ממדינת הים, וכן הוא בירושלמי כלאים פ"ט ה"ג שכן נהג ר' יוחנן אחריו.

ובספר כפתור זפרח פ"א מביא שר' ינאי ור' דוסתאי ור' נהוראי קבורים בעיר עכברא, ואם קבלה נכונה היא נראה יותר שזה ר' ינאי הוא התנא הנזכר באבות ושהיה כהן והוא אבי ר' דוסתאי. עיין ערכו.

ר' ינאי ב.

מצינו שבת קח: שלח ליה ר' ינאי למר עוקבא לישרד לן מר מהנך קילורין דמר שמואל, ובל"ס אין זה ר' ינאי רבה ואי אפשר לומר שהוא האריך ימים גם אחרי פטירת שמואל וישלח למר עוקבא

שהיה

ומצינו שהיה לו בנות כקירושין יא. דקפדן אנפשייהו ולא מקרשי בפחות מתרקבא דדינרי (וזה יען שר' ינאי היה עשיר מופלג).

ואחת מהן זכתה להנשא ליהודה בנו של ר' חייא בכתובות סב: וירושלמי בכורים פ"ג ה"ג שאמרו יהודה בר"ח היה יליף סליק ושאל בשלומיה דר' ינאי חמוי מע"ש לע"ש ור' ינאי יתיב ליה על אתר תלי בגין שיראוהו ויקום מקמיה (וקרוב מאוד לומר שיהודה נשאה לעת זקנתו) א"ל תלמידיו לא כן אלפן רבי, לזקן ד' אמות א"ל אין ישיבה לפני סיני, ומובא שם שנפטר בחיי חותנו.

וכן מצינו שבת רפ"ד ברתיא דר' ינאי הוות משמש קימי אבוי. ובגדרים כב. בר ברתיא דר' ינאי רבא (לפי גרסת ג"א) אתא לקמיה דר"י רבא להתיר לו גדרו.

אריכות ימיו ופטירתו.

כאשר הבאנו לעיל שהיה מתלמידי רבינו הקדוש וחברם של תלמידיו דרבי וכולם היו תחת נשיאות ר"ג ור' יהודה נשיאה, וכשמת ר"י נשיאה (נכד רבי) או הכריו ר' ינאי אין כהונה היום כמפורש ברכות פ"ג ה"א-בא. ואי אפשר לומר שהכריו ר' ינאי כשנפטר רבינו הקדוש, יען שאז היו בחיים כל גדולי תלמידי דרבי כליו ובר קפרא שהיו זקנים וגדולים מר' ינאי. וכשנפטר ר' יהודה נשיאה ראה ר' ינאי איך שירדה כבוד הנשיאות ממדרגותה, ולעת זקנתו הגדולה כשהחלו עיניו כהות אז עלה על כסא הנשיאות ר' יהודה נשיאה השני וזה שיסופר ב"ב ק"א. מיסתמוך ואזיל ר' ינאי אכתפא דר' שמלאי שמעיה (ופי' הרשכ"ם זקן היה והתחילו עיניו כהות) ואתא ר"י נשיאה לאפייהו — בעי מיניה — א"ל לשמעיה גוד לית דין צבי למילף. וכן מובא המעשה בירושלמי ב"ב פ"ח ה"א שר'

אנא וינאי בריה דר' אמי איקלען לבי יהודה בריה דר"ש בן פוי וכו'.

ר' ינאי (כו) בריה דר' ינאי סבא.
נוכר מגילה לב. אמר משמיה דר'
ינאי רבה.

ר' ינאי בר' ישמעאל.
מצינו שאמר בשם ר' יוחנן כרמאי
פ"ד ה"ב, יבמות פ"ח ה"א.
וכן אמר בשם רשב"ל בעירובין פ"א
ה"איה, תענית פ"א ה"ג, בר' פ"יג"ט,
והיה מגדולי הדור הרביעי לאמוראי
דא"י כתרומות פ"ח ה"ג ר' ינאי בר'
ישמעאל חלש עול לגביה ר"ז ור' הושעיא
ור' בון בר כהנא ור' חנניא חברין
דרבנן ומצאו שם את ר' יהושע בר זידל.
ובע"ז ל. ר' ינאי בר' ישמעאל חלש עול
לגביה ר' ישמעאל בן זירוד ורבנן לשוליו
ביה יתבווקמבעי להו — א"ל ר' ישמעאל
בן זירוד הכי אמר רשב"ל — א"ל
נסמוך? אחוי להו ר' ינאי בר' ישמעאל
עלי ועל ציארני.

וכן נזכר ברכות פ"ד סה"ג שר' זעירא
שלח לר' נתום גביה.

וכן מצינו שאמר בשם בית ר' ינאי
כירושלמי סוף תענית, וכן צ"ל בברכות
פ"ד ה"ג (ושם ר' ינאי בשם ר' ישמעאל וצ"ל
ר' ינאי בו ר' ישמעאל).

ונזכר גימין נה. שאמר שנמצאו בראש
הרוגי ביתר שלש קיפות (של תפלין)
של מ' מ' סאה, וב"מ פו: דרש הפסוק
יוקח נא מעט מים. וכן נזכר בהלכה
חולין נה; בכורות ל:.

ובתענית יד. מצינו שרב אשי אמר
משמו, אך בדק"ם גרס ר' אשי אמר
משמו.

ר' ינאי בר נחמני.

אמר שמיאל בן מובא בתמיד כט. אבל
בחולין צ: מובא המאמר ושם ר' יצחק בר
נחמני והוא הנכון.

שהיה תלמידו דשמואל, וקרב מאוד
לומר שזה ר' ינאי הוא הנזכר סיטה
כב. שאמרו קרא ושנה ולא שמש ת"ח
ר' אלעזר אומר — רשב"נ אומר —
ר' ינאי אומר ה"ז כותי, ובכריתות ה.
א"ר ינאי — דא"ר יוחנן, וכן סוכה נ.
א"ר ינאי א"ר זורא, וכן ברכות נה:
לגרסת דק"ם שם אית ז' שא"ר ינאי
א"ר זורא.

אבל מה שמצינו ב"ק לו. אמר רב
אשי ת"ש — אמר רב ינאי מרישא נמי
דיקא הוא ט"ם וצ"ל אמר רבינא כרמובא
בדק"ם.

ר' ינאי (תנא) אביו של ר' דוסתאי.

זה ר' ינאי הוא התנא הנזכר אבות
פ"ד מ"ו שאמר אין בידינו לא משלות
הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים.

וקרוב מאוד לומר שמה שאמרו
בירושלמי תענית פ"ד ה"ב א"ר לוי
מגילת יוחסין מצאו בירושלים וכתוב בה
ר' ינאי מן דעלי הוא ר' ינאי התנא הזה,
כי ר' ינאי האמורא האריך ימים כמבואר
בערכו, ועיד שבל המגילה מדובר מן
התנאים ולא מן אמוראים, וגם בימי ר'
ינאי האמורא לא שייך לומר מצאו
בירושלים, ובתוספתא סנהדרין פ"ב ר'
ינאי משום רשב"ג.

והיה אביו דר' דוסתאי הנזכר עירובין
פ"ה מ"ד בשם ר' דוסתאי בר' ינאי
(תלמיד ר' מאיר וחבר לרבי כמבואר בערכו),
וכן נראה שר' אלעזר בר' ינאי בנו
של ר' ינאי זה, וע"ז ר' ינאי ור' דוסתאי
(בנו) כיון הכ"פ בפ"יא שקבלה בידו
שנקברו בעיר עכברא.

ר' ינאי אהור דר' הייא בר אבא.

נוכר סנהדרין עד: ובברכות כא:
ובכתובות כא: הגרסא רבנאי, ובכתובות
נ: גרס ר' בנאה והכל אחד הוא.

ינאי בריה דר' אמי.

בחולין קיא. א"ל ר' זריקא לרב ספרא

כמביאר באריכות בקדמוניות וכן הוא כהרא"ב.

וכבר בארתי באריכות בערך יוחנן כה"ג שאף שהוא היה כמעט כל ימיו נאמן עם חכמי ישראל אבל המלחמות הגדולות שעשה כמעט כל ימיו בלי שאול את פי חכמי הסנהדרין, וגם שראה איך שכת הצדוקים מסוכנים יותר מהאויב מבחוץ לכן מפני דרכי שלום קרבם אליו ונתן להם מהלכים בתוך ביתו, ולא הרגיש בעצמו איך שמעט מעט נסחף בורם הזמן עד שלכדוהו במצודתם, אבל בניו שהיו תמיד עם ראשי הצדוקים במלחמותיהם נתחננו על ברכם מנעוריהם וכמו שיסופר בקדמוניות כשמת יוחנן כה"ג וצוה שאשתו תמלוך תחתיו מה עשה אריסטובולוס בנו לא די שלא עשה חפץ אביו אבל עשה להיפוך שהמית את אמו ברעב, מה שאך צדוקי לאמיתו יכול לעשות אכזריות נוראה כזאת.

ואשתו היתה אחות שמעון בן שמח הנודעת בשם שלמינון המלכה, ואריסט' מלך אך שנה אחת וכשמת בלי בניו נפלה ליכוס לפני אחיו, והוא הוציאה את אחיו שהיו בכית האסורים ונתייבמה לינאי אחיו ונתעלה למלך ולכה"ג, והיא ע"י חכמתה פעלה על לב בעלה שלא ירדוף באף את הפרושים ולכן מצא אחיה שמעון בן שמח מהלכים בכית המלכות אף שכל הסנהדרין היו מהצדוקים וכאשר הארכתיו בערך שמעון ב"ש, וע"י חכמתו הגדולה בעזרת אחותו הדף מעט מעט את הצדוקים ומינה תחתיהם פרושים נאמנים לה' ולתורתו והוא שלח אחר רבו יהושע בן פרחיה שיבא לירושלים כמפורש סנהדרין קז; וזה כונת הגמרא קידושין סו. שאמרו והיה העולם שמם (מיום שנעשה יוחנן כה"ג צדוקי) עד שבא שמעון בן שמח והחזיר העטרה למקומה.

ובספר דו"ד ח"א צד 127 יאמר

אלכסנדר

ר' ינאי בר' שמואל.

נוצר שהש"ר פ"א פסוק ג"א. ובמדרש שמואל פכ"אג ר' ינאי בר שמואל בר ינאי, וביק"ר פכ"אג גרס ר' ינאי בשם ר' שמואל בר ינאי וכן הוא בפדר"ב קעה.

ר' ינאי בר' שמעון.

נוצר קה"ר פ"ב"ה אמר לר' אבא בר כהנא, וכן נוצר תנחומא תבא. וביוחסין מביא ר' ינאי בר' שמעון ברבי וכתב בפס"ד לא מצאתי, אבל כן הוא בפס' רבתי פ' עשרת הדברות א"ל (לר' לוי) ר' ינאי בריה דר' שמעון בר' ינאי, ותיבת ברבי שכתב היוחסין נחסרו הקויון והוא בר' ינאי.

ר' ינאי דשאב.

נוצר פס' רבתי פ' פרדה"פ"י אמר בשם ר' שמואל בר נחמן.

ר' ינאי הבהן.

נוצר במ"ר פכ"ג"ז תנחומא מסעי"ה ואילי הוא ינאי בריה דר' אמי שהיה כהן, ונקרא ע"ש אבי אמו שהיה נקרא ר' ינאי חמוהי דר' אמי כשהש"ר פ"א"יא.

ינאי המלך.

בברכות כט. אמרו יוחנן כה"ג שמש בכהונה גדולה פ' שנה ולכסוף נעשה צדוקי. אמר אבוי הוא ינאי הוא יוחנן, רבא אמר ינאי לחדר ויוחנן לחדר, ינאי רשע מעיקרו ויוחנן צדיק מעיקרו, ואם כי האמת כרבדי רבא כי יוחנן כה"ג שנקרא בקדמוניות בשם יוחנן הורקנוס היה צדוק כמעט כל ימיו אך לסוף ימיו נעשה צדוקי כמביאר בערכו. וינאי היה בנו שמלך תחת אחיו אריסטובולוס והוא היה צדוקי מתחלה ועד סוף וכאשר נכאר, אבל אבוי לא טעה ויאמר אך שהגמרא קורא גם ליוחנן בשם ינאי ובמפורש בקידושין סו. מעשה בינאי המלך וידוע שזה היה יוחנן-הורקנוס

שבאחיו (אף שהיה אז עול ימים לערך כב שנה והוא היתה זקנה ממנו הרבה) ייבם אותה ע"פ דין התורה יען שעדיין לא היה לא מלך ולא כה"ג, וזה ברור.

והנה אף שינאי היה צדוקי נמור, אבל כמו שאמרנו שעל ידי חכמת שמעון בן שטח ואחותו המלכה החזיר העטרה ליושנה והביא בחזרה את רבו יהושע בן פרחיה, ובל"ס נפטר כדרך כל הארץ, ועל מקומו ישב בנשיאות שמעון בן שטח או יהודה בן טבאי, אבל אח"כ אירע המעשה אשר יסופר בירושלמי ברכות פ"ז ה"ב וניזר פ"ה ה"ג שעלו ג' מאות נזירים עניים, ובקש שמעון בן שטח מינאי המלך שיעזור לו בקרבנות הנזירים שהוא צריך עבורם מ' מאית קרבנות, ובקשו שהוא יתן המחצה, והוא בעצמו יתן המחצה השנית, ושמעון בן שטח ברוב חכמתו מצא היתר לק"ג נזירים ופטרן בזה ממחצית שלו, והלשינו לינאי שלא נתן משלו כלום וכעס עליו המלך, וברח שמעון בן שטח ונתחבא. ובברכות מח. יסיפר איך שחזר שמעון בן שטח לבית המלך, ויותר מבואר בירושלמי שם פ"ז ה"ב שפ"א באו לינאי שרים גדולים ממלכות פרס וכשישבו לאכול שאלו היכן האיש הזקן הזה שהיה יושב המיד ואמר דברי חכמה, וסיפר להם המלך המעשה ובקשו ממנו שימחול לה, ואשתו שירעה היכן שמעון נתחבא שלחה והביאתו והושיבה אותו בינה לבין המלך, וכששאלו למה התל בו בדבר הנזירים הושיבו ח"ו, האמת דברתי כי את הושעת בממונך ואנא בחכמת תורתך, ולמה ברחת ולא אמרת לי, א"ל יען ששמעתי כי כעסת עלי וקיימתי הפסוק חבי כמעט רגע עד יעבור זעם.

ובסנהדרין יט. יסופר שפ"א הרג עבד ינאי נפש ושלח אחריו לכא לב"ד לקיים הפסוק והועד בבעליו וכשבא א"ל, ינאי

„אלכסנדר ינאי נשא את אלמנת „אריסטובלוס אשר היתה יבמתו לו לאשה „ואף כי היה כה"ג אשר אינו רשאי „לישא אלמנה אף בהיותה יבמתו (יבמות כ.) „אמנם הוא נשא אותה מרם שנתמנה „להיות כה"ג — ובאופן זה מותר לכה"ג „לישא אלמנה יבמות סא. (ובנתנו לארוס „אותה קודם שנתמנה לכה"ג כמעשה דיהושע „בן נמלא). ואולי היה זה המאורע סיבה „לחכמים שיסדו זאת ההלכה והתירו על „פיה לינאי לישא את אלמנת אחיו, „עכ"ל. ובמחילה מכבודו שמעה טעות גדול, כי יבמה שנפלה לפני יבם אין לה דין אירוסין כלל, אך דין כנוסה וכדכתיב דברים כה יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה, ובריש קידושין היבמה נקנית (אך) כביאה, ומה שאמרו יבמות פ"ו מ"ד (סא.) הדין שאם אירס אלמנה ונתמנה להיות כה"ג יכנס, הוא אך ורק באלמנה מן השוק אבל לא ביבמה שנפלה לפניו, ואדרבא אמרו שם במשנה שומרת יבם שנפלה לפני כהן הדיוט ונתמנה להיות כה"ג אע"פ שעשה בה מאמר ה"ז לא יכנס, אם כן איך אפשר לומר שזה המאורע הביא לחכמים ליסד ההלכה הזאת, איוה הלכה יסרו או.

ומה שמקשים הלא הדין מפורש שאסור ליבם אשתו של קלך, זה לא קשה מידי כי אריסטובלוס לא היה לו דין מלך כלל ואע"פ שקרא את עצמו בשם מלך כמבואר הדין ברמב"ם ה' מלכים פ"א ה"י שאין ממנין אותן בירושלים אלא מלך ישראל מורע דוד, וכאשר יסיפר בקדמוניות שאריסטובלוס בעצמו שם עליו כתר מלכות, ולא נמלך בסנהדרין חכמי התורה יען שאז היו כולם צדוקים, א"כ בל"ס אין לו דין מלך, ולכן כשמת וירשה אשתו המלוכה ונפלה ע"פ דין תורה לאחיו הגדול ליבום לכן כשהציאה את ינאי מבית האסירין שהוא היה הגדול

ומת וכן מוכא בתוספתא שם פ"ג, אבל בספר הקבלה להראב"ד יספר המעשה הזה על מלך ינאי — אלכסנדר, ומהו אנו רואין את גדול צדקת רבותינו הקדושים שלא רצו להזכיר הגנאי הגדול הזה על בית השמונאי אשר ע"י אבותיהם נעשה תשועה גדולה לישראל.

ויסופר בקדמוניות שבחיו הרג חמשים אלף אנשים נקיים מישראל ופ"א כשקץ במלחמותיו פנימה שאל את העם במה יתרצה אליהם ויענו כולם שאך במותו ישמחו.

ובמגילת תענית פי"א יסופר כשחלה ינאי המלך שלח ותפש שבעים זקנים מוקני ישראל נטלן וחבשן בכ"האס וצוה לשר בית האסורין שאם ימות יהונן את הזקנים הללו ועד שישראל שמחים עלי ידו על רבותם. אמרו אשה טובה היתה לו לינאי ושלמנין שמה וכשמת סלקה טבעתו מעל ידו ושלחה לשר בית האסורין שיוציא לחפשי את הזקנים.

וכבר העיר בצדק הגאון ר"ש רפפרט בערך מלון צד 64 שפ"ס נפלה במגילת תענית וצ"ל כשחלה הורדוס, והאשה היא סאלאמע אחות הורדוס שהיא הצילה הזקנים ממות, ואך יען שהמדפיסים לא ידעו מאות הורדוס וידעו שאשת ינאי שלמנין שמה לכן כתבו תחת הורדוס שם ינאי. והאמת כן הוא שאיך אפשר לומר כן על ינאי ושלמנין אשתו, הלא ידוע שאחרי מות ינאי מלכה אשתו שלמנין שכן צוה לפני מותו.

וכן מביאר סיטה ככ: שא"ל ינאי מלכה לדכיתיה אל תתירא מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין אלא מן הצבועין. ובקדמוניות יסופר שחרם לפני מותו וצוה לאשתו שתחזיק ידי הפרושים, ועבור זה עשו לו כבוד גדול במותו ושכחו את כל הרעות שעשה להם כל ימי חייו. ונפטר בן תשע וארבעים שנה, ומדך

כו

המלך עמוד על רגליך ויעידו כך. וכמה מחבמי האחרונים יעותו הישרה ויאמרו שהעבר שהרג הנפש הוא הורדוס שהרג את חזקיה ואנשיו, ושמעון בן שמח הוא מ"ס, והם מעו בעצמם וכיהשו עליהם נמרא מפורשת.

ובספר ד"ור ח"א צד 132 יאמר דרעת התלמוד היה שמעון ב"ש אחי המלכה ואז לא נתחדשה עוד ההלכה שבעל אחותו פסיל להעיד סנהדרין בו; שאם לא כן איך דן את ינאי הלא הפסיל להעיד פסיל לדין נדה מט: עכ"ל. ובמחילה מכבודו שמעה מעות גדול כי שם היו ב"ר של כ"ג יען שעברו של ינאי הרג את הנפש שנידן בכ"ג וא"כ גם בלי שמעון ב"ש היו שם ב"ר והוא היה אך הנשיא, והדין שפסיל לדין הוא אם אך הוא בעצמו הדיין וזה ברור.

וכן נזכר בסוף כריתות שינאי מלכא ומלכתא הוו יתבין מלכא אמר גדיא יאי ומלכתא אמרה אימרא יאי אמרו נשייליה ליששכר איש כפר כרקאי דכה"ג הוא — אחי בידיה א"ל מלכא הואיל ואחוי בידיה קיצו ליריה דימיניה וכו'. (וגם מזה ראיה גדולה שתמיד היה כה"ג המשמש מלכד כה"ג הרשמי).

וכן נזכר ברכות כז.

ובקדמוניות ספ"ג שפ"א בחג הסוכות כשבא להקריב העולה (שתמיד היה אז השמחה היותר גדולה להעם ואז הראה את כהונתו הגדולה וזהו עושה בעצמו העבודה) השליכי רבים מכני העם את האתרוגים אשר בידם — ואכרו לו צא צא בן חללה — ויהרג בהם כששת אלפים, ובסוכה מח: במשנה יסופר שפעם אחת נסך אחד על גבי רגליו (כדרך הצדוקים) ורגמותו כל העם באתרוגיהן ולא נזכר שמו, וכן אמרו שם כנמרא מעשה בצדוקי אחד.

ובירושלמי סוכה פ"ד ה"ו יאמרו שאיתו הצדוקי עבר ג"כ עבודה אחרת

כ' שנים, ואחריו מלכה אשתו שלמונין
מ' שנים ובימיה היו הימים היותר טובים
לישראל בכל ימי בית שני.

ר' ינאי זעירא.

היה כהן כירושלמי כרכות פ"ג ה"א
כשמת המיו שהיה גם רבו שאל לר' יוסי
יוסי מהו שיטמא לו ואמר ליה, שמע ר' אחא
(ובנויר פ"ז ה"א גרס ר' חמא) ואמר שיטמא,
ובשבת פ"ו ה"ה ר' ינאי זעירא נפלו
הטוכין מאזניו בשבת ורצה להחזיר ונערו
בו חבריו, ובתענית פ"ב ה"ו וע"ז רפ"ד ר' ינאי
זעירא בשם אבהתיה. וקרוי מאוד לומר
מה שמצינו שבת פ"ב ה"ג ר"ן ר' ינאי ר' ירמיה,
הוא ר' ינאי זעירא.

והשערת מבוא הירושלמי שהוא ר' ינאי
בריה דר' ינאי סבא הנזכר סוף מגילה.

ר' ינאי חמורו דר' אבין.

נזכר שהש"ר פ"א י"א אמר הכל מודים שקהלת
בסוף אמרה.

ר' ינאי סבא.

במגילה לב. א"ר ינאי בריה דר' ינאי סבא
משמיה דר' ינאי רבה. ובגדרים כב. בר
ברתיה דר' ינאי סבא אתא לקמיה דר"י
סבא, והתיר לו גדרו.

ר' ינאי קבודקאי.

בירושלמי ב"ב רפ"ח הוה ליה עובדא והווי
דינין ר"ה ור' יהודה בן פוי ור' אחאי.

ר' ינאה בר חיננא. נזכר פסחים רפ"ד.

ר' יסא. אחר ר' יוסי.

יסיני. ערך יאסינא.

יעבץ.

בדרך ארץ וזטא ספ"א קא חשיב מ' נכנסו
בחיים לנן ערן ואלו הן חנוך, אליהו — ויעבץ
בנו של ר' יהודה הנשיא

וכו'. ובמס' כלה רבתי ספ"ג קא חשיב שרה,
בתיה — וכן בנו של ר' יהודה הנשיא,
ופריך ויעבץ מנ"ל דכתיב ויקרא יעבץ
וכו', וזוה הוציאו כל חכמי כותבי ד"ה
שהיה לרבי עזר בן שלישי בשם יעבץ.
ופלא גדול איך לא נזכר בשום מקום
בש"ס ומדרשים שמו, וידוע לכל שאך
שני בנים היו לרבי, ר"ג ור' שמעון, ועוד
מה שייכות להקשות ויעבץ מנ"ל, אם
הוא בנו של רבי או בן בנו? ומה ראייה
היא מהפסוק?

לכן נראה ברור שהיה כתוב במס' דא"ו
"יעבץ מבני בניו של יהודה" כי בן הוא
בר"הרד בני יהודה וכו' והיה יעבץ נכבד
מאחיו — ויקרא יעבץ לה' — והיתה
ידך עמי, והדרש הזה מובא במסכתא
יתרו סוף פסוק וישלח משה, ר' יהודה
הנשיא אומר ויקרא יעבץ וכו'. וזוה יצא
השיבוש הזה שהיה בנו או בן בנו של
ר' יהודה הנשיא. ובקצרה! שהיו לחז"ל
קבלה שיעבץ הנזכר בר"ה מב"ב של
יהודה נכנס בחיים לנן ערן, ולכן שאלו
ויעבץ מנ"ל. ומביאין הפסוק שכתוב
אצלו שבקש מה' והיתה ידך עמי —
ויבא אלהים את אשר שאל.

אבל הבבלי חולק ע"ז שאמרו תמורה טו.
הוא עתניאל הוא יעבץ, ובעתניאל מפורש
שופטים פ"ג י"א וימת עתניאל בן קנז,
והחכם ר' אשר מרגליות בהמניד שנה ה'
עלה 37 לא כיון יפה.

ר' יעבץ.

נזכר בירושלמי רפ"ב ר' חגי בשמו. וביויק"ר פכ"ד ר' הונא בשמו.

יעקב.

ר' אבא בר יעקב כתובות עז.

ר' אחא בר יעקב ברכות יג.:

ר' אליעזר בן יעקב התנא הנודע.

ר' חייא בר יעקב תנחומא עקב.

ר' יהודה בר יעקב תוספתא אהלות פ"ח.

ר' יוסי בר יעקב זהר אידרא זוטא
האינו.

רב מנשיא בר יעקב מנחות לב.
ר"ג בר יעקב הנודע.
ר' שמואל בר יעקב מנחות לב.
ר' יעקב.

(פתם והוא ר' יעקב בן קורשי תנא נזכר במשנה)
דבר זה מוסכם שפתם ר' יעקב הוא
הנקרא לפעמים בשם ר' יעקב קורשאי
או בן קורשאי או קורשאי (בן בתו של
אלישע-אחר), וראיה לזה כי נאבות פ"ד
מ"ד"דיו ר' יעקב אומר העו"הו דומה
לפרוודור בפני הע"הב, התקן עצמך
בפרוודור כדי שתכנס למרקליון, היא היה
אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומע"מ
בע"הו מכל חיי העו"הב, והמאמר הזה
טובא קה"ר פ"ד"ו וביוק"ר רפ"ג א"ר
יעקב ב"ר קורשאי טיב מלא כף נחת
לע"ה"ב ממלא הפנים עמל ורעות רוח
בע"הו, הוא היה אומר יפה שעה אחת
בתשובה ומע"מ בעה"ו מכל חיי הע"הב,
שהע"הב אינו בא אלא מבח הע"הו.

וזה ר' יעקב היה התנא בסנהדרין
אושא כמפורש הוריות יג: כשעשו ר"מ
זר' נתן קשר ביניהם להעביר את רשב"ג
מנשיאותו, וגמרו שישראלו שילמדו מס'
עוקצין והם ידעו שאינו בקי בוו ועי"ו
יוציאו מחשבתם מבח אל הפועל, וכאשר
שמע ר' יעקב בן קרשי (בדק"ס גרס בן
קורשי) אמר דלמא ח"וש אתיא מלתא
לידי כיסופא (לרשב"ג) אול יתיב אחורי
עיליתיה דרשב"ג פשט גרס ותנא, ורשב"ג
הבין כונתו ויהיב דעתיה וגרסה, וע"י
ניצל מתוך המהפכה.

מי היו רבותיו מצינו אך שאמר משום
ר"מ כיבמות קב, גיטין יד, ב"מ עח;
אבל מצינו איתו שהיה כחבר עם חברי
ר"מ שחולק עם ר' יוסי כנדרים יב:

עם ר' נתן כקידושין עם.
עם ר' שמעון כשבת קמד: (והוא)

מתוספתא טהרות פ"י קידושין נו. (מתוספתא
נגעים פ"ח), ב"ק סה.

והנה בקידושין למ: וסוף חולין תניא
דבי ר' יעקב אומר (וצ"ל תנא ר' יעקב
אומר כדמוכא בתוספתא חולין ספ"י ובדק"ס)
אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן
שברה בצדה שאין תח"מ תלויה בה —
אמר רב יוסף אלמלי דרשיה אחר (אלישע)
להאי קרא בר' יעקב בר ברתיה לאחמא,
וקשה מאוד להבין מנין ידע רב יוסף
שר' יעקב היה בר ברתיה דאחר? מה
שלא מצינו כן בשום מקום. וגם לו יהי
שכן היה לו בקבלה, אבל הלא ידוע שר'
יעקב היה רבו דרבי וכאשר נבאר הלאה
א"כ איך אפשר לומר כשבאו בנותיו של
אלישע ליטול צדקה מרבי גור רבי ואמר
אל יהי לו מושך חסד ואל יהי חונן
ליתומיו כדמוכא חגיגה רפ"ב. וכן הוא
בחגיגה טו: כשבאה בתו של אחר לרבי
לפרנסה אמר לה עדיין יש מורעו
בעולם? ואיך יאמר כזה אם רבו הקדושי
הוא בן בתו דאיש הוה? ובאמת בירושל'
חגיגה רפ"ב טובא מאמר רב יוסף בלשון
אחר שאמרו שם ולא היה יודע (אחר)
שדרשה ר' יעקב לפנים מסנו למען
ייטב לך וכו', ופשט הפשוט שר' יעקב
כבר דרש זה. וכן ליתא תיבת "בר
ברתיה" בדק"ס בחולין שם, אבל האמת
יורה דרבו שמעולם לא היה ר' יעקב
בר ברתיה דאחר, אך היה כתוב בקידושין
ובחולין שם שאמר רב יוסף אלמלי
דרשה אחר להאי קרא "בר' יעקב בר
קרשי" ומתיבת קרשי נשתבש ונעשה
ברתיה" ובוה הכל על מקומו יבא
בשלוש.

ונחזור לענינו. הוא היה התנא בסנהדרין
אושא ורשב"ג מסר לו את בנו היקר
שילמד עמו משניות ובריות (כי זה
היה התמנות דר' יעקב שהיה בקי בע"פ כל
המשניות והבריות) וזה שאמרו בירושלמי

וכן מצינו א"ר יעקב אמר רב חמדא
 כברכות כמ: לד. כתובות פ.
 והלך לא"י כחבירו ר"ז וזכה לקבל
 מפי ר' יוחנן כסוכה יב, קידושין נג:
 שאמר שמעית מיניה דר"י, ובעירובין
 פ, סוטה מו, ב"ק צד, ע"ז עה: מצינו
 הלשון א"ל שהוא מרבנן ור' יעקב שמו
 לדידי מיפרשא לי מיניה דר"י.

ר' יעקב א"ר יוחנן שבת פא. קמה:
 פסחים כה. צא; סוכה יב, מ"ק ה. ו.
 כה, כתובות ה. לג; כ"מ קא, ב"ב
 קעי, סנהדרין כב. עד, מנחות מב,
 חולין פו.

וכן מצינו שאמר בשם ר' יוסי בן
 שאול כשבת ג.

בשם ר' מני א) כב"ב נט:

בשם בר פדא כב"מ קיד.

וכפי הנראה היה שם זמן רב כי
 מצינו אותו שהיה בפטירת ר' אסי
 כקידושין יג. כי נח נפשיה דר' אסי עיילו
 רבנן לנקימיהו לשמעתייהו א"ל ההוא
 מרבנן ור' יעקב שטיה הכי אמר ר' אסי
 אמר ר' מני. ובע"ז כח. ר' יעקב חש
 בפיקעא אורי ליה ר' אמי ואמרי לה
 ר' אסי.

ושם התרועע עם ר' זריקא כעירובין
 מו: ששניהם אמרו הלכה כר"ע מחבירו.

ועם ר' יצחק בר יוסף כע"ז עה:

ועם ר' אישעיא (הביון דרבנן) כקידושין
 נה.

ור' ירמיה אף שאפשר שהיה צעיר ממנו
 אבל כידוע שר' ירמיה גדל והצליח בא"י
 והיה שם מנדולי הדור וזה שמצינו ע"ז יג:
 ר' יעקב זבן סנדלא, ר' ירמיה זבן פיתא
 א"ל חר לחבריה יתא! עבר רבך הכי?
 ור' ירמיה בר תחליפא מצינו תמיד
 שא"ל ר' יעקב אסברא לך כב"ב ס;
 סנהדרין פא: ע"ז יג: (ושם חסר חיבת
 בר תחליפא) מב; זבחים לד. (ושם סג.
 איתא בטעות ר' יעקבא וצריך לומר ר' יעקב).

מנחות

שבת פ"י ה"ה ופסחים רפ"י שר' יעקב
 בן קודשי היה רבו דרבי (אבל סנהר
 המשניות ופלפולה קבל רבי מאביו ומר"ש
 ומצא רבותיו ואך הנראות הנכונות קבל מר'
 יעקב וכמבואר בערכו באריכות). וזה שמצינו
 יומא סא. אמר רבי לי חלק ר' יעקב
 בלוגין, ובגמטין יד. אמר רבי משום ר'
 יעקב, ובכתובות ז. חולק עמו אבל רבי
 הורה כר' יעקב, וכן חולין מה: חולק
 עמו והורה רבי כר' יעקב.

ומצינו שחולק עם ר' יוסי בר' יהודה
 כסוכה ד: כו; ביצה לה:

האומרים בשמו (חוץ מרבי) מצינו
 אלעזר בן יהודה איש כפר אבלים
 כזבחים כה.

יהודה בן נקיסא בשמו כחולין קח:
 ושם צת. א"ר נחיים א"ר בריים משום
 זקן אחד ור' יעקב שמו.

ושגור בפי הכל מה שאמרו ב"ק לט:
 שיר חרש ש"וק שננה ר' יעקב משלם
 חצי נוק, ופרכי ר' יעקב מאי עבדתיה.
 וכן נזכר שביעות ג: שסוכר לאו
 שאין בו מעשה אין לוקין עליו וחולק
 על ר' יהודה.

ומנחות לו. חולק על חכמים וסובר
 שמניח תפלין עד שתכלה רגל מן השוק.
 ובבביות זו סובר שרבש הגזין והצירעין
 אסיר.

וב"ר רפ"ז אמר כל שאין לו אשה
 שרוי בלא טובה בלא עזר בלא שמחה
 בלא ברכה בלא כפרה.

ר' יעקב, (אמורא וזכור בשם ההוא מרבנן).
 היה תלמיד רב יהודה כע"ז כח:
 אמר רב וזמרא בר טוביא אמר רב —
 סבור מיניה — א"ל ההוא מרבנן ור'
 יעקב שמו לדידי מפרשא לי מיניה דרב
 יהודה, וכן מנחות כט. שר"ז אומר לדידי
 מיפרשא לי מיניה דר"ה, ור' יעקב אימר
 לדידי מיפרשא לי מיניה דרב יהודה,
 ובחולין עו. אמר כי הוינן בי רב יהודה וכו'.

ימנחות ח: מעילה יד. (ישם חסר תיבת בר התלפא), וביומא עת. מצינו א"ל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא איפכא אמרת לן ואותיכנך שחיטה, נראה שצ"ל להיפוך שהוא שאל לר' יעקב. ובזמן רב יוסף ואביו ורבא שב לבבל וזה שמצינו בשבת קלד: כי אתא רב דימי אר"א — אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמיא מסתברא — מתקיף לה רב יוסף, ולא שני לך" בין חמין וכו', וזוה משמע שדיבר עמהם פא"פ, וזה אי אפשר לומר שהיה קידם שהלך לא"י. ומצינו מ"ק כה: כשנפטר ר' יעקב נראו כוכבים ביום, אבל גרסת דק"ס ר' יעקב בר אחא.

יעקב, אבי ר' נחמן.

ע"פ עדות בנו ר"ג היה אביו מספרי דיני דמר שמואל כמפורש ב"מ טז: ובאמת היה אדם גדול כדמצינו ביצה כו. דרש רבה בר"ה — א"ל ר"ג, אבא תני, וכן זבחים נו. תני תנא קמיה דר"ג — אמר לו הכי אמר לי אבא, וכבר בארנו בערך ר"ג שסתם ר"ג הוא בר יעקב אפילו לדעת רש"י. ר' יעקב אחוה דרב אחא בר יעקב. נזכר סנהדרין עו. מתקיף על דברי ר' אילעא.

ר' יעקב איש כפר חיטייה.

בחגיגה ה: יוסף שרבי ור' חייא באו למקום אחד והלכו לקבל אפיה דצורבא מרבנן מאור עינים, וברכין ושאלו אותו סמאן שמועא לך א"ל ששמע מפירקא דר' יעקב איש כפר חיטייא, שהיה מקבל אפיה דרביה כל יומא כי קש (ר' יעקב) א"ל לא נצמער מר וכו'.

יעקב איש כפר נבורייא.

מובא בירושלמי יבמות פ"ב ה"י וקידושין פ"ג סה"יב שאיקלע לעיר צור והורה שם שמותר למול נוי בשבת,

ושמע ר' חגי והלקהו, והוא אמר חנוט חביטך דהוא טבא בקיטא. וכן מובא המעשה הזה ב"ר רפ"ו, ותנחומא חקת"ו מו ושם מובא שהורה גם שרגים מעונין שחיטה וגם ע"ז הלקהו ר' חגי. וכירושל' שבת פ"ט ה"ה ששאל לר' חגי מעתה נולד בין השמשות נימול בין השמשות א"ל אלו הוינן אנא ואתה עלין בחד תרע דלמא הוינן יכלין מכוונה. וברכות פ"ח ה"ו תנא קמיה דר' ירמיה. ובמד' שמואל פ"חזו שדרש בכנישתא מדודתא דקסרי והיה שם ר' יצחק בן אלעזר וקלסוהו רבנן. ובירושלמי בכורים ספ"ג דרש נגד המתמנין ע"י כסף לדיינות, וברכות פ"ט ה"א אמר סמא דכולא משתוקא. ונזכר לפעמים בשם איש כפר נבוריא.

יעקב איש כפר סבנייא.

(מתלמידו של אותו האיש).

בע"ז יו. ר' אליעזר סיפר לר' עש"א שאלו יעקב איש כפר סבניא כתיב בתורתכם לא תביא אתנן זונה וכו' מהו לעשות הימני ב"הכ לכה"ג ולא אמרתי לו כלום, א"ל כך לימדני — ממקום הטנופת באו למקום הטנופת ולכו והנאני הדבר ועי"ז נענש ר"א. וכן הוא בקה"ר פ"א"ח. ואולי הוא הנזכר שבת פ"יד ה"ד בשם יעקב איש כפר סמא שרצה לרפאות את ר"א בן דמא בשם אותו האיש ולא הניחו ר' ישמעאל. וכן הוא ע"ז פ"ב סה"ב. ובקה"ר פ"דזכו קראו יעקב איש כפר סמא.

ר' יעקב ארמנייא.

נזכר פ"א בירושלמי גיטין פ"ו ה"ה, רב נחמן בשם ר"י ארמנייא מה דהיא צריכא לר' אלעזר פשיטא לר"י בר חנינא, ואפשר שצ"ל ר' נחמן והוא הנזכר כמה פעמים בירושלמי.

והשערת מבוא הירושלמי שהוא בן אבוי חבריו דרבא הנוכר יומא כו. שאבוי הוה מסדר לבריה, ועלה מבבל לא"י בנערותו ולכן לא נזכר בבבלי, עכ"ל, וקשה מאוד לומר כזאת כי בימי אבוי רבו הגזירות בא"י כ"כ עד שכמעט רוב חכמי א"י ירדו לבבל עם רבין וכמפורש בערכי.

ובמ"ר פ"ב ר' יעקב בר אבוי בשם ר' אהא וצ"ל בר אבוי כבתנחומא אחרית, וקרוב מאוד לומר שהוא ר' יעקב בר אבוי דברדליה הנוכר שביעית פ"ב ה"ד.

ר' יעקב בר אבין

או בר בון — בי ר' בון.

מצינו שאמר בשם רשב"ל כשביעית פ"ג ה"ה.

ובשם רשב"ג כנדרים פ"ג ה"ב, שבועות פ"ג סה"ח, ובב"ר פ"ד ר"ב מצינו ר' פנחסור' יעקב בר אבין בשם רשב"ג. ופאה פ"ג ה"ג עירובין פ"מ ה"ג אמר בשם ר' חנינא.

וביבמות פ"י ה"ז אמר בשם ר' יוסי בר' חנינא, וביוק"ד פ"כ"יא אמר בשם ר' אבין.

ובימי ר' ירמיה היה כבר גדול הדור כאשר יספר מו"ק פ"ג ה"א שפ"א נזרו גזירות בטבריא והיו צריכין טמון הרבה ושלח ר' ירמיה לר' יעקב בר בון שיתן מנורה של כסף א"ל עדיין לא שב ירמיה מרעתו [שתובע גם מן החכמים] ורצה (ר' ירמיה) לנדותו ולא הניחו ר' חייא בריה דר' יצחק עמושיא.

ור' זריקן היה כמו תלמיד חבר לו כעירובין פ"מ ה"ג א"ר זריקן זימנין סנין פשמית עם ר' יעקב בר בון ולא שמעית מיניה הא מלתא.

ר' יעקב בר אבנא.

נזכר בירושלמי שבועות פ"ו ה"ג וש"ך פ"גו אמר בשם ר"ה דציפורן, ובאם"ך

פ"ג"ב

ר' יעקב בר אבא (א). תלמידו דרב. בב"ב מא. תרגם קמיה דרב, ובסנהדרין פ"ו סה"יא בעי. ר' יעקב בר אבא קומי רב הבא על הקמנה מהו — אמר רב אע"ג דנצחי ריב"א בדינא הלכה וכו'. ובסנהדרין סו: הגרסא ר' יעקב בר אדא וצ"ל בר אבא כגרסת דק"ס. וכן הוא הגרסא בתוס' קידושין י. ד"ה עד שיהו, ומצינו בזהר לך צב: ר' אבא הוה אתא מטבריא לבי טרוניא ור' יעקב בריה הוה עמיה.

רב יעקב בר אבא (ב). תלמידו דאבוי ורבא. בב"מ כנ: שאשכח חביתא דחמרא — אתא לקמיה דאבוי, וכעירובין סב: הקשה לאבוי.

וכן אותיב לרבא כעירובין יב, ישב לפני רבא כזבחים ע, איקלע לבי רבא וקראו מר כפסחים קג.

ובקידושין לא: מצינו רב יעקב בר אבהו שאל מאבוי כנון אנא דעד דאתנא מבי רב, אבא מדלי לי כסא ואמא מזנא לי היכי איעבד, א"ל מאמך קביל ומאנוך לא תקבל דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה, ונראה שהוא רב יעקב בר אבא. ובמנחות יז. ר' יעקב בר אידי משמיה דאבוי, וצ"ל כגרסת דק"ס רב יעקב בר אבא אמר אבוי, כי ר' יעקב בר אידי היה ירושלמי תלמיד ר' יוחנן.

ר' יעקב בר אבהו. ערך רב יעקב בר אבא.

ר' יעקב בר אבדימי.

נזכר דר"ד רפ"א, ואולי היה כתוב ר"י והוא ר"ת ר' יצחק בר אבדימי.

ר' יעקב בר אבוי.

נזכר בירושלמי ברכות פ"ב סה"ג, מו"ק פ"ג ה"א, סנהדרין פ"י ה"ב אמר בשם ר' אחא, ובמילה פ"א ה"מ ור"ד ספ"ח גרס בר אביה, ומו"ק פ"ג ה"א סוכה פ"א ה"ו אמר בשם רב ששת.

ר' יוסי ר' חנינא בשם ר' ישמעאל בר ר' יעקב בר אחא.

ר' יעקב בר אחא.

(אמורא ירושלמי בדור השלישי).

הוא זכה לקבל מר' יוחנן כמפורש שבוטות פ"א ה"ג שאמר, מילה חמית ר"ל אותיב לר' יוחנן — ולינא ידע מה מר ליה א"ל ר"ז דלמא וכו'.

וכן מצינו שאמר בשם ר' יוחנן בברכות פ"ז ה"ב, שבת פ"א ה"י, עירובין פ"ז ה"א, סוכה פ"א ה"א, יבמות פ"א ה"ו, ע"ז פ"ב ה"ב.

וכן היו בידו קבלות מחכמי הדור שלפני ר' יוחנן, כשבת פ"א ה"א-י, אמר בשם חזקיה.

ובשקלים פ"א סה"א, מו"ק פ"א סה"ב מע"ש פ"ה ה"א ר' יעקב בר אחא בשם ר' חונייה דברת חורין.

וברכות כב. מט. א"ר אילעא א"ר יעקב בר אחא משום רבינו ופירש"י שם כב. שהוא רב.

בשם ר' יאשיה סוכה רפ"א.

בשם ר' ינאי קידושין פ"ד ה"ד, ובשבת פ"א ה"א-יב: ר' יעקב בר אחא אמר דבית ר' ינאי ור' שמעון בן יהוצדק חד יליף וכו'.

בשם שמואל בברכות פ"ו סה"א.

בשם ר' יונתן כמע"ש פ"ג ה"א, שבת פ"א ה"ד.

בשם ריב"ל כמו"ק כב. (אך שם נראה שצ"ל ר' יעקב בר אחא בר אידי כדמאי ספ"א).

בשם ר' שמלאי כמו"ק מזו.

בשם רשב"ל כתרומות פ"ד ה"ג, גיטין פ"ד ה"ד, ובסוטה פ"ד ה"ג א"ר יעקב בר אחא, עקביה שאל את רשב"ל.

וכן קבל מכל גדולי תלמידיו דר' יוחנן וחכמי דורו כדמצינו שאמר בשם ר' אלעזר בבכורים פ"ב ה"ב (ובס"ה נרם ר' יעקב בר חמא).

ובכתובות פ"ה ה"א ר"י בר אחא ר' אלכסא בשם חזקיה.

מר'

פ"ג-יב הרגם לפני ר' יצחק, ובקה"ר פ"א-ד ר' ברכיה ור' יעקב בר אבינא ור' חייא בר אבא בשם לוי בר סיסי, ובל"ס שהוכנה שהוא אמר בשם רחב"א.

ר' יעקב בר אדא. ערך ר' יעקב בר אבא.

ר' יעקב בר אדא בר עתליה.

נוכר בירושלמי גיטין פ"א ה"ב אמר בשם ר' אלעזר — והוה ר' זעירא מסתכל ביה.

ר' יעקב בר אחא. (תנא).

כמו"ק כב: מעשה בגדול הדור אחד שמת אביו ובקש לחלוץ ובקש גדול הדור אחר שעמו לחלוץ — אמר אביו גדול הדור רבי, גדול הדור שעמו ר' יעקב בר אחא, וא"ד גדול הדור ר' יעקב בר אחא, גדול הדור שעמו רבי ולשתי הלשונות היה כבר גדול הדור בימי רבי עוד כשנפטר רשב"ג. ובשבת לא: ר' סימין ור' אלעזר הוה יתבי חלוף ואויל ר' יעקב בר אחא אמר חד לחבריה ניקו מקמיה דנבר דחיל חמאין הוא א"ל אידך ניקו מקמיה דנבר בר אוריין הוא, ואמרו שם תסתים דר"א הוא דאמר דנבר דחיל חמאין הוא דאמר ר' יוחנן משום ר' אלעזר וכו', ולהבין איך אפשר לומר שר"י יאמר משום תלמידו מה שלא מצינו בשום מקום, נראה בבירור שטעות קמן נפל בספרים וצריך לומר כמו שמובא בדק"ס ובילקוט עקב רמו תתנה שר' שמעון ור' אלעזר בר' שמעון הוה יתבי, ור' יוחנן אמר משום ר"א בר' שמעון, ומוה אנו רואין שר"י בר אחא היה עוד בחיי ר' שמעון כבר בר אוריין והיה כאמת חבירו הגדול דרבנו הקדוש.

ומה שמצינו נדרים נו: ר' יעקב בר אחא אמר רבי שם חסר תיבת "אסי" וצ"ל א"ר אסי כמו"ק כז. והוא ר' יעקב בר אחא השני, ומצינו שבת פ"ד ה"ב

אתא שאל לר' אבהו א"ל — א"ל ר' יעקב בר אחא עמך הייתי ושאלתיה לר' אבדומא דמן חיפה — א"ל אנא לא שמעית, אין שמעית פוק והורי.

ר' אימי ששניהם אמרו בשם ריב"ל כגימין פ"ד ה"ד.

וכן ר"ז אף שמצינו ר' יעקב בר אחא אר"ז כברכות כג, מו"ק פ"ג ה"ה"יב; אבל היה חבירו כינמות פ"ח סה"ג שאמר לר"ז עמך הייתי, וביומא פ"א ה"א"ד: ר"ז ור"י בר אחא ור"ח בר אבא ור' חנינא (חברין דרבנן) אכלין נסב ר"י בר אחא כסא וברוך ולא אמר ברכו, א"ל רחב"א ולמה לא אמרת — א"ל — והנקדנין תיפסין אותו על כך, ובאישי לר"ז (ר"ז כעס עליו) על שקרא לרחב"א נוקדנא, ובעירובין פ"ו ה"ח ר"י בר אחא ור"ז תרויהו אמרי חד בשם מר עוקבן וחד בשם ר"ג בר יהודה. ובאמת היה גם ר' חנניה חברין דרבנן קשיש מיניה ככתובות פ"א ה"ה שאמר אתפלגין ר"ח חברין דרבנן וכו', ופשימא שר"ח בר אבא היה כמו רבו כאשר הבאנו לעיל שאמר בשמו. ובשבת פ"ו ה"ב ר' שמואל בר ר' יצחק היה ליה עובדא שלח לר' יעקב בר אחא גבי ר"ח בר אבא (פי' ששגחו שישראל מר"ח בר אבא וזה פשוט וברור וכמבוא הירושלמי ערך ר"י בר אבא שנג בזה וחשב שר"ש בר יצחק שאל מר' יעקב בר אחא).

האומרים בשמו

מצינו ר' אמי (בבלאי) כע"ז פ"ב ה"ב. ר' חני בערלה פ"ג סה"א שאמר כד נחיתת מן ספינה שמעית קליה דר"י בר אחא.

ר' חזקיה היה כתלמיד חבר שלו כברכות פ"ג ה"ז כא. ר' אמי (בבלאי) ר' חזקיה ור' כהן ור' יעקב בר אחא היו מטיילין באילין פלמיותא דציפורי — א"ל ר' חזקיה לר"י בר אחא לא תימר ליה כלום, ושם פ"ב ה"ה ר' חזקיה ור"י

מר' אסי קבל הרבה כדמצינו א"ר יעקב בר אחא א"ר אסי כתענית כז; מו"ק כו (וכן צ"ל בגדלים נו; ושם חסר תיבת אסי), ובחים קמז: (וכן צ"ל שם נה: ושם איתא בטעות רב אשי, דק"ס), ברכות פ"ג ה"ה, סוכה פ"א סה"א, מו"ק פ"ג ה"ה"ד יב; ר"ה פ"ב ה"ה, יבמות פ"א רה"ב. והיה חשוב על ר' אסי כ"כ עד שקראו (שלא בצניו) חבריני, כשבת פ"ו ה"ה ר' יסה שאל לאסייא דר' יעקב בר אחא מה עבידא שיניא דר' יעקב בר אחא חבריני.

בשם ר' בא בר ממל כמ"ק פ"ג ה"א"ט; ובגימין פ"ח סה"ג ר"י בר אחא ר' בא בר המננא בשם רב אדא בר אחווה.

בשם רב המננא כשבת פ"א ס"הה. בשם ר' חייא בר בא כברכות פ"ג ה"ה, סוכה פ"א סה"א, ובשבת פ"ז ה"ב ר"י בר אחא חנינא קרתיגנאה בשם ר' הושעיה.

בשם ר' טבליא כשבת פ"ו ה"ב.

בשם ר' יהודה בן פוי כר"ה רפ"ג.

בשם ר' יוסי בר' חנינא כברכות פ"ה ה"ז, שביעית פ"א ה"ב.

בשם ר' יצחק בר נהן ככלאים פ"ב ה"ג, יבמות פ"א ה"ב.

בשם ר' עולא דקיסרין בשם ר' חנינא כפסחים פ"ג סה"ב.

בשם רב שמואל בר אבא כפסחים פ"ו ה"ה.

בשם רב שמן בר אבא כמ"ק מז; גדה רפ"ג.

חבריו מצינו

ר' אבונא כפסחים פ"ה ה"ה, יומא פ"א ה"א ד; ומצינו שאמר בשם ר' אבונא ככלאים פ"ז ה"ג, שביעית פ"ח ה"ו. ר' אבדומי מלחא כב"מ ספ"ה.

ר' אבהו כמ"ק פ"ג ה"ה"יב: שאמרו שם יישוע אחוי דדוריי הוה ליה עובדא

מחדרין שמעתיה א"ל אנא עדיפי מינך,
אלא שב אתה בבית ואני אלך ללמוד
וכו'.

ר' יעקב בר אחאי.

אמר בשם ר' יונתן ילמדנו תשא ס"ד,
כן מוכא בס"ה, ואולי הוא ר' יעקב
בר אחא שאמר בשם ר' יונהן.

ר' יעקב בר איבו. ערך ר' יעקב
בר אבוי.

ר' יעקב בר אידי.

נוכר וזה תרומה קנב: שהלך עם ר'
חייא לרשב"י.

ר' יעקב בר אידי.

(תלמודו הגדול דר' יונהן).

הוא זכה עוד לקבל מגדולי חכמי דור
הראשון לאמוראי דא"י מר' אושעיא
כדמצינו ר' יעקב בר אידי א"ר אושעיא
בברכות (יא. לגרסת דק"ס) כפ; וכירושלמי
בכורים פ"א ה"ה א"ר יעקב בר אידי
בר אושעיא מעשה — ושלח רבי וכו',
והוא מ"ם וצ"ל בשם ר' אושעיא.

וכן אמר בשם ר' חנינא ברכות מד.
וכן קבל הרבה מריב"ל כעורובין מו.
יבמות ס; גימין לט, שא"ל ר"ז בפירוש
שמיע לך מריב"ל או מכללא א"ל בפירוש
שמיע לי, וכיצה כה: מספר שהיה זקן
אחד בשכנתו והיה יוצא בגלודקי שלו
(ביו"ט) ובאו ושאלו את ריב"ל.

ריב"א אמר ריב"ל כנדרים. נו;
גימין פו; קידושין עה; חולין ה: יט.
צח. כלאים ספ"ד, תענית פ"ג ה"ד.

וכן אמר בשם ר' יונתן כשבת פ"ד
סה"ב ספ"ד, סוף בכורים.

בשם ר' יצחק רובא כנרכות פ"ה
ה"ב לה.

בשם ר' סימיו כמע"ש פ"ד ה"ג.

בשם ר"ש בן חלפתא כיומא פ"ח סה"ג.

בשם רשב"ל ככלאים פ"ה ה"ו, פ"ד

ה"ג, שבת פ"ג ה"ד.

בר אחא הו' יתבון בחד אתר וכו', ור'
חזקיה אמר בשמו שם פ"ב ה"ב,
ובשביעית פ"ג ה"ד אותא ר' חזקיה בר
יעקב בר אחא וצ"ל בשם ר' יעקב ב"א.
ר' יהודה נשיאה ג) כע"ז פ"ב ה"ה
ששאל ממנו.

ר' יוסי אמר קשייתא קומיה ר' יעקב
בר אחא ככלאים פ"ו ה"ד, ובכתובות
פ"ה ה"ד א"ל ר' יוסי נהיר דהויתין
אמרין את ור' ירמיה בשם רשב"ל, וכן
שקלים פ"א סה"א אמר בשמו.

ר' ירמיה בשמו תרומות פ"ד ה"ג.
ר' מנא אמר לר' חזקיה נהיר את
דהוה ר' יעקב ב"א קאים הכא, כנויר
פ"ז ה"א.

רבנן דקיסרין בשמו כשבת פ"א ה"ד.
ר' תנחום בריה דר"ח איש כפר עכו
בשמו כמ"ק טז:

וכן נזכר סנהדרין נו. שמצא בספר
אגדתא דבי רב בן נח נהרג בדיון אחד
וכו'.

מדבריו הפרטים מצינו ר"ה פ"ב ה"ה
שבהנא איתמני קודם ר' יעקב בר אחא
ואעפ"כ על מקמיה כהנא לעיבורא, אמר,
הבין מרה דשמועתא לא מקיים ליה
(שר' יעקב ב"א אמר שם בשם ר' יוסא שלעבור
הולכין אתר המינוי).

מקימו כפי הנראה היה בחמתא דגדר
כע"ז פ"ב ה"ב ושם סוף המסכת שר'
אמי (ככלאי) ור' יהודה נשיאה ג) כשבאו
שמה שאלו ממנו.

ומצינו מ"ק כה: (לגרסת דק"ס וע"י)
כשנפטר ר' יעקב בר אחא נראו כוכבים
ברקיע ביום.

ר' יעקב בר אחא בר אידי.

נוכר דמאי ספ"א אמר בשם ריב"ל
וכן נראה שכן צ"ל במ"ק כז.

ר' יעקב בריה דר' אחא בר יעקב.
יסופר קידושין כט: שאביו שלחו ללמוד
לפני אביו, כי אתא חויה דלא הוה

כירושלמי סוף פאה והווי יהבין לר' חמא אבוי דר' אושעיא (ועיין ערך נחמני). ובשבת פ"ד ה"ד פליג עמו אליבא דר"א. ור' זירא קראו גדול הדור כחולין צתו. ושם ה: א"ל ר"ז שמא לא שמע רבי — א"ל דמי האי מרבנן כדלא נמרי אינשי שמעתא. וכן עירובין מו, יבמות ס; גיטין לט. ששאלו ר"ז בפירוש שמיע לך וכו'.

וכפי הנראה שאחרי פטירת ר' יוחנן ור"א כשמלך ר' אמי התיישב ר' יעקב בעיר צור, ושמו הלך למרחוק לגדול וזון הדור כדמצינו שר"ז שלח לו שאלות הרבה כעירובין פ. שא"ל ר"ז לר' יעקב ברה דבת יעקב. כי מטית התם אקוף וזיל לסולמא דצור ובעי מר"י בר אירי — בעי מיניה. וכן כ"מ מג: בקש כן ר"ז מר' אבא בר פפא.

האומרים בשמו

מצינו ר' זריקן כברכות פ"ב ה"ג: . ר' חנן אריב"א כחולין ה: . ורבינן הביא הלכותיו לבבל כבבלי סוף ר"ה, וזה שמצינו ב"מ י. אמר רבא מתוב ר' יעקב בר אירי פאה. וכן נזכר ברכות ד, פסחים קי, ביצה טו: . ולעת זקנותו היה גדול כ"כ עד שגם ר"ג שלח אליו כביצה כה: שא"ל ר"ג לחמא בר אדא שליח ציון כי סלקת להתם אקוף וזיל אסולמא דצור וזיל לגביה דר' יעקב ב"א ובעי מיניה, אדאזל להתם נח נפשיה דר' יעקב בר אירי.

והניח אחריו שני בנים בני סמכי ר' אבא כתרומות רפ"ג, ור' יוסי כב"ר פצ"חיו.

ר' יעקב בר' אלעזר.

נזכר מר' תהלים פ"יט"ב שאמר יודעין היו באלהיהן שאמיתי הוא ואין מחניפין לו, והמאמר הזה מובא יומא סט: ושם ר' אלעזר, ובהגהות רש"י בתהלים שם

בשם ר"ש חסירא סוף ר"ה בבבלי, וברכות פ"ד ה"ו.

אבל רבו המובהק היה ר' יוחנן כירושלמי ברכות פ"ב ה"א"יב: ושקלים ספ"ב ר' יוחנן הוה מיסתמך על ר' יעקב בר אירי והוה ר"א חמי ליה ומיטמר מן קרמוי, וכן מובא ביבמות צו: שר"א אמר שמעתתא בב"המד ולא אמרה משמיה דר"י ואיקפד ובאו ר' אמי ור' אסי לפייסו ולא יכלו עד שנכנס ר' יעקב בר אירי לפייסו אמר ר' יוחנן לתלמידיו מפני מה אי אתם יודעין לפיים כבן אירי חברינו (ומה שקראו חברינו הוא או מפני גדול עניות ר"י, או שקאי על אבי ר' יעקב היינו שר' אירי היה מחברי ר"י).

וכן אמר הורה ר"י בציידין ככתובות ז, הכי אר"י כב"מ מג; ר' יעקב ב"א אר"י כשבת קנ. עירובין מו; ע"ז נג; וחולין נז: אמר אלמלי הוי ר' יוחנן באתרא דאורי הברוותא להיתרא לא פרבס, ומזה הוציא בס"הד שהיה תלמיד חבר דר' יוחנן, אבל אין שום ראיה מזה כי מצינו בר' יהושע שאמר על ריב"ז רבו מי יגלה עפר מעיניך וכדומה.

אבל מה שמצינו ר' יעקב בר אירי אמר רב יהודה סנהדרין מא: הוא ט"ס תיבת בר אירי, וכן ליתא בדק"ס, אך הוא סתם ר' יעקב הנקרא בשם ההוא מרבנן, וכן מה שנמצא מנחות יו: שאמר משמיה דאבוי שם צ"ל ר' יעקב בר אבא.

תבריו.

ר' אחא בר' חנינא פליג עמו כברכות ה. ר' אמי ור' אסי ככתובות נ. ר' הילא (ר' אילא) כבכורים פ"ג ה"ג ששניהם ישבו ועבר שמואל בר אבא וקמו מפניו, וא"ל שאינם צריכים לעמוד מפניו יען שהוא אך חבר והמה סמוכים, ובקידושין לג: נפל ט"ס וצ"ל כמו בבכורים.

ר' יצחק בר נחמן, שניהם היו פרנסין

ר' יעקב בן דוסתאי
דסי — דסיי — דוסאי.

בכתובות קיא. א"ר יעקב בן דוסתאי
מלוד לאוני ג' מילין קדמתי בנשף
והלכתי עד קרסולי בדבש של תאנים,
(וגרסת ס"הד בן דוסאי). ובשבת פ"ז ה"א
כה, ב"ב פ"ב ה"ט נזכר בשם ר"י בן
דוסאי, ובמכות פ"א ה"ו בשם ר"י בר
דסי' ובסנהדרין רפ"ד בשם ר"י בר דסאי.
ובאגרת דרש"ג הגדפס בסדר החכמים
ח"א פ"ד אות כא, יאמר שר' יעקב בן
דוסאי היה בזמן ר"מ והוא מ"ס, והטעות
בא מירושלמי סנהדרין פ"ב ה"א שאמר
שם ר' יעקב בן דסאי מפסיק ביניהן ר"מ
היה אומר — ר' יהודה אומר, אבל
פשט הפשוט שר' יעקב בן דוסאי אמר
שיאכא ביניהו מפסיק ביניהן כפ"מ שם.

ר' יעקב בר זבדי.

היה תלמיד מובהק לר' אבהו כשביעית
פ"ד ה"ב אמר קומיה ר' אבהו לא כן
אר"ן, וכנדה פ"ב ה"ו איתיה קומי ר'
ר' אבהו דם שעיר וכו'.
אמר בשמו כדמאי פ"ג ה"ג, רפ"ו,
שביעית פ"י ה"ד, תרומות פ"א ה"ב,
מעשרות ספ"א, מע"ש ספ"א, פ"ד סה"ד,
שבת פ"יב ה"ה, פ"יו ה"ו, פסחים פ"ד
ה"ד, ביצה פ"ה ה"ב, חגיגה פ"ב ה"ו,
יבמות פ"ח ה"ו, סוטה פ"ב ה"ה, גיטין
פ"ג ה"א, ע"ז פ"ב רה"ב, נדה פ"ג ה"ג,
תנחומא נח"כא, אמור"יא, תהלים פק"כ,
וכן קבל מר' אסי כברכות פ"ב רה"ז
שאמר קשיתיה קומיה ר' יוסי, ופסחים
פ"ה ה"ד בעי קומי ר' יוסי, ובל"ס הוא
ר' אסי הנקרא לפעמים בירושלמי בשם
ר' יוסי, ואי אפשר לומר שהוא ר' יוסי
חבירו דר' יונה כי בסוף שביעית מצינו
שהקשה ר' יוסי (חבירו דר' יונה) לר' יעקב
בר זבדי.
וכן אמר בשם ר' יצחק כתרומות
פ"ח ה"ב.

יאמר שצ"ל ר' יעקב בר אלעזר, ושגג
בוה ולא ראה איך שמיכא המאמר
בירושלמי ברכות פ"ז ה"ג, ומגילה ספ"ג
ושם הגרסא הנכונה ר' יצחק בר' אלעזר,
והיה כתוב במר' תהלים ר"י ונעשה מזה
ר' יעקב, וביומא נחסר תיבת ר' יעקב
ונשאר אך ר' אלעזר.

ר' יעקב בר אמי או אימי.

בסנהדרין כ: ר"י בר אמי אמר מטה
שנקליטיה ויצאין זוקפה ודיו, אבל בגדרים
נו. גרס בר אחא עיין ערכו. ובירושלמי
כתובות רפ"ו ר' יעקב בר אמי בשם
רשב"ל.

ר' יעקב בר אמי.

נזכר פסדר"כ קענ: אמר בשם ר'
אחא.

ר' יעקב

בר ברתייה דרב אחא בר יעקב.

בסוטה מט. שהוא נתגדל אצל זקנו
רב אחא ב"י, ופ"א בקשו להשקותו מים
א"ל לאו בריך אנא, והיינו דאמרי אינשי
רבי רבי בר ברתיך אנא.

ר' יעקב ברה דבת יעקב.

בעירובין פ: א"ל ר"ו כי מטית התם
(לא"י) אקף ויול לסולמא דצור ובעימר'
יעקב בר אידי — כי מטי להתם בעי
מיניה, (ופירש"י שאביו לא היה הנון לפיכך
לא הזכיר שמו).
ובמע"ש פ"ה ה"א ר' ברכיה בשם ר'
יעקב בריה דבת יעקב בשם ר' חנינא
דברת חורון. ונזכר שבת קמט: (ובילקוט
תהלים ומז תר"ל העתיק הסאמר ר' יעקב בר
יעקב וצ"ל ברה דבת יעקב).

ר' יעקב ברה דבת שמואל.

נזכר ברכות כה: באלי אמר בשמו.

ר' יעקב בר גיוריי.

ר' יצחק בריה עירובין סב.

דתניא שינה בזה וכוה פסול ר' אחא מכשיר — משום ר' יעקב בר' חנינא, ובספרי האוינו פ' יערוף אמר לרבי בא ונפשפש בהלכות בשביל שלא יעלו חלודה. ובאדר"ג פ"כט אמר הניעור בלילה ואינו פותח פיו בד"ת ראוי לו שנהפכה לו שלייתו של אמו על פניו.

ר' יעקב בריה דרב יהודה
בר יחזקאל.

נוכר כמ"ר פ'ירגומל תהלים פכרין, ובל"ס צ"ל רב יצחק והיה כתוב ר"י ונעשה מזה ר' יעקב.

ר' יעקב בר' יוסי.

נוכר תנחומא בהעלתך יא ופס' רבתי ר"פ השא.

ר' יעקב בר' ינאי.

נוכר סופרים פט"ו ה"ג ר' נחמיה אמר בשמו. ונראה שהוא ר' נחמיה האמורא הנודע בשערי אנדה במדרשים.

ר' יעקב בר יעקב. ערך ר' יעקב ברה דבת יעקב.

ר' יעקב בר רב יצחק. נוכר בירושל' חלה פ"ב סה"א.

יעקב בן יצחק מבית גופנין.

נוכר תוספתא אהלות פ"יח העיד עם ר' יהודה בן יעקב מבית גובריא על קיסרי וכו'.

ר' יעקב בר נחמני. ערך ר' יצחק בר נחמני.

ר' יעקב בר נפתלי. ערך ר' יצחק בר נפתלי.

ר' יעקב בר סוסי או סיסין.

היה תלמידו דר' אסי כפסחים פ"ד ר"ה, מנילה ס"פב אמר קומיה ר' ייסי, וברכות רפ"ב, חגיגה פ"ג ה"ח, נדה פ"ב ה"ז אמר קומיה ר' יוסי (והוא ר' אסי). וכן נוכר ברכות פ"ד ה"א, מעשרות

פ"א

עם ר' ירמיה היה כחבר בירושלמי כלאים פ"א סה"א שבעי קומיה ר' ירמיה והיה מסתכל ביה שלא השיבו, א"ל ר' ירמיה מה את מסתכל בי? הבא לך רצועה וכו'.

וכן עם ר"ז ב) כברכות פ"ג ה"ה ששניהם ישבו וראו צואה, קם ר' יעקב ב"ז רקק עליה א"ל ר"ז מן ימא למיננא (שאין מועיל בלום).

ובקידושין לג': ר' אלעי ור' יעקב בר זבדי הוו יתבי חליף ר' שמעון בר אבא וקמו מקמיה, אמר להו חדא דאתון חכימי ואנא חבר ועוד כלום תורה עומדת מפני לומדיה? ולהבין איך אפשר לומר שר' יעקב בר זבדי תלמידו דר' אבהו יהיה מוסמך ור"ש בר אבא מי שזכה עוד להיות תלמידו דר' חנינא, והיה תלמיד לר' יוחנן, יהיה אך חבר, אך צ"ל כמו שמואב המעשה בירושלמי בכורים פ"ג ה"ג שר' הילא ור' יעקב בר אירי הוו יתבי וזה ברור.

והיה מורה הוראה בעירו כנדה פ"ב ה"ו מעשה באשה אחת משל בית רבי (כן היו נקראין כל הנשיאים) שהיתה רואה דמים שחורין אתא עיבדא קומי ר' יעקב בר זבדי וקומי ר' יצחק בר טבלוי ובקשו למטאותה א"ל ר' חלבו וכו' (ואף שר"י בר טבלוי היה קשיש מהן תרבה אבל האריך ימים כניסין ס. שר' חלבו בא אליו). ומצינו ר' יהודה בר' שלים אמר בשמו תנחומא נחרכא.

והניח אחריו שני בנים גדולי הדור, ר' זבדי (תלמידו דר' יונה) כברכות פ"ג ר"ה, ור' יוסי כפאה פ"א ה"ד.

ר' יעקב בר חמא.

אמר בשם ר' אלעזר בכורים פ"ב ה"ב, כן מוכא כס"הד וגרסא שלנו בר אחא.

ר' יעקב בר' חנינא. (תנא דברייתא).

נוכר שבת עם: אמרו תנאי היא

וביוק"ר פ"רה ר' נחמיה ור' נחמן
דיפו משמו. ומר' שמואל פמ"דא ר'
מנחמא ור' נחמן דיפו בשמו.

ר' יעקב דרומאה (או דרומנה).

הוא זכה עיד לישב לפני ר' אלעזר
כסוכה פ"ד ה"ב שבועי מתני' דלא כר'
דוסא — א"ר אלעזר תמן וכו'.

והיה תלמיד מובהק לר' אמי בעי
קומיה כתרומות פ"ג ס"הא, מע"ש פ"א
ה"א ב: פ"ג ה"ה, יבמות פ"א ה"אג.
שם ה"ה, פ"ב ה"ה, נזיר פ"ח ה"א,
הוריות פ"ג ה"ב, (ואף ששם איתא ר' יוסי אך
ידוע שר' אמי נקרא לפעמים בשם ר' יוסי).

וברכות פ"א ה"א אמר ר' יעקב דרומנה
בשם ר' יהודה בן פזי. ונזכר תענית
רפ"ב אמר למה תוקעין בקרנות.

יעקב הדייבא (או הדייבא).

נזכר ב"ב כו: בעי מרב חסדא,
(צירשי' דמן הדייב).

יעקב מינאה.

היה מכת הידועים והיה רופא בקיסרין
כע"ז כח. והוא עשה רפואה לר' אבהו
ואי לאו ר' אמור' אמי היה מסתכן.

ר' יעקב כנהר פקוד.

היה תלמיד רבינא כסנהדרין סמ.
יתיב קמיה דרבינא ויתיב וקאמר משמיה
דר"ה בריה דר"י. אמר משמיה דרבינא
ככתובות צג. צח; ב"ב קנז.

ומצינו כתובות לג: שאמר משמיה
דרבא. ונזכר ע"ז ס. עב, זבחים ו. ח.
ובחולין קו. אמר שאתקין נמלא בת
רביעתא.

יעקב מעפרתים.

בירושלמי שבת פיר ה"יג, ר' חוניא
יעקב מעפרתים בשם רבי והסיר ה' ממך
כל חולי זה שריפה.

יעקב מצעה.

במגילה כג. שאל לרב יהודה הני ששה
(קדוים) דיום הכפורים כנגד מי, ובחולין

פ"א ה"ה, שבת פ"ו ה"ד ר"ה פ"א ה"ח,
תענית פ"ד ס"הא.

ר' יעקב בר פלומי.

(או יפלימי לגרסת ס"הד).

נזכר בירושלמי סוכה פ"ב ה"ה ר'
מנא ב) היה שושביניה בחג הסוכות.

ר' יעקב גבוליא.

בירושלמי חלה פ"ג סה"א אמר בשם
ר' חנינא, ובקה"ר פ"אד ר' לוי ור'
יעקב גבוליא בשם ר' חנינא, וביבמות
פ"ח ה"ב א"ר אימי תני ר' יעקב גבוליא
קיסיה ר' יוחנן.

ר' יעקב גרוסה.

בירושלמי ברכות פ"א ה"אזו. ר'
שמואל בר נחמן כד היה נחית לעיבורה
היה מקבל גבי ר' יעקב גרוסה והיה
ר' זעירא מממר בין הקופות לשמוע
האיך קרי ק"ש.

ר' יעקב דכפר חנן (או דכפר חנין).

בירושלמי ברכות פ"ה ה"ב א"ר יעקב
דכפר חנן בשם ר"ל בשעה שעשה אברהם
רצוני נשבעתי לו שאיני זו מבניו לעולם,
ונזכר שבת פ"ט ה"א וע"ז פ"ג ה"ז ר"י
דכפר חנן אמר תפתר במשתחויה לאופד
עצמו, ובסנהדרין פ"ב רה"ה נזכר בשם
זה אחר ר' יוחנן ור' שמואל.

וכן נזכר בשם זה מר' שמואל פ"ב
א, וב"ר פ"ח"יב, ספ"טו, פכ"דה,
ושם פל"ב"ד (אמר בשם ריב"ל), תנחומא
בראשית"ג, קה"ר פ"ג"ב, פ"דכ ג. קב,
ופל' רבתי פ' אנכי מנחמכם. וכן נזכר
זהר שמות עו. אמר בשם ר' אבא.

יעקב דכין צור.

ר' שמעון (תלמיד ר' יוחנן) בן יעקב
דמן צור ברכות לג.

ר' ישמעאל ב"י דמן צור כתובות ז.

ר' יעקב דקיסרין.

נזכר בר' פנ"ג"ד ר' נחמן דיפו משמו.

ר' יצחק. (תנא דברייתא).

הוא היה כבלי והיה שם מגדולי הדור עם ר' נתן בעיר נהר פקוד כמפורש בירושלמי נדרים פ"ו ה"ח וסנהדרין פ"א ה"ב כשהתקבצו חבמי אושא כשעברו מעט הגזירות היתה ראשית מעשיהם לעבר שנים בא"י, ויען שכל הזמן שלא יכלו לעבר שנים בא"י או עיבר השנים חנניה בן אחי ר"י בעיר נהר פקוד, לכן שלחו אליו ג' איגרון (ע"י ר' יוסי בן קיפא וכן כנו של ר"ז בן אבקולס כברכות סג.) גבי ר' יצחק ור' נתן שהמה בחכמתם יסיעו להוציא הדבר מבח אל הפועל שלא יעבר עוד וכאמת לא על שקר בטחו כי ר' יצחק קם וקרא כתיב באודייתא אלה מועדי חנניה, ור"ג קם ואשלים כי מבבל תצא תורה, ומהו אנו רואין ששניהם היו מגדולי בבל.

ונזכר הרבה פעמים בבביותות כברכות מח: ת"ר מנין לברכת המזון מן התורה — ר' אומר אינו צריך — ר' יצחק אומר אינו צריך — ר' נתן אומר. וכן הוא במבלהא בא פט"ו, ובשבת קנג. ר' יצחק אומר משום ר' אלעזר, ובסוכה כה: דתניא — דברי ר"הג — ר"ע — ר' יצחק אומר וכו', ובחגיגה י. תניא ר' אליעזר אומר יש להן על מה שיסמכו, ר' יהושע אומר — ר' יצחק אומר — חנניה בן אחי ר"א. ופסחים מח. תניא רבי אומר הלכה כר"א ור' יצחק אומר הלכה כבן בתירא. ובגיטין כז: ת"ר איוהו שלא לאלתר רנ"א — רשב"א אומר — רבי אומר — ר' יצחק אומר, ומנחות לח: ר' יצחק משום ר"ג שאמר משום ר"הג. ושם לו. ת"ר על ידך — ר' אלעזר אומר — ר' יצחק אומר אינו צריך הרי הוא אומר ושמתם — שתהא שימה כנגד הלב, וזה שאמרו ברכות יג: ההוא מבעי ליה לכדרב יצחק דאמר ושמתם וכו' ((וצ"ל ר' יצחק או שכן היו נקראין

פד. הקשה לרבא קימ"ל היה בכלל בהמה לסימנין אימא נמי וכו'. ובשני המקומות גרסת הגמרא יעקב בינאה ובתוס' גרסי "מצעה" וסתרי את דבריהם שאמרו ע"ז יו. ד"ה ויעקב.

יעקב עמסונייא.

נזכר בירושלמי ב"מ ספ"ד בשם תני יעקב עמסונייא, וגרסת היוחסין עומסוי. ר' יעקב קורשאי. ערך סתם ר' יעקב.

יעקב קרחה.

נזכר שבת קל"ט: חולין כב: תני יעקב קרחה, ובעירובין פו. אמר אבוי תני יעקב קרחינאה (ובק"ם קרחה).

יעקב תרמוסרדה.

נזכר בירושלמי פ"ב ה"ג והיה בזמן ר' יוחנן. ובערוך ערך תרמוסר מפרש שהוא לשון מרחץ, ואולי נקרא ע"ש שהיה בלן.

יפלימי.

ר' יעקב בר יפלימי (לגרסת סה"ד) סוכה פ"ב ה"ה.

יפת. ר' בנימין בר יפה ברכות לג.

יצחק אורב יצחק.

ר' אבא בר רב יצחק מנחות קו. ובירושלמי נקרא ר' בא כיבמות פ"ב ה"א. רב אדא בריה דר"י יומא יו. רב אחא בר יצחק שבת פ"ג ה"ד. רב דימי בר יצחק מגילה י. ר' חייא בריה דרב יצחק ע"ז לנ: רב הנךחיננא אחיננא בר יצחק ברכות פ"ו ה"א.

טוביא בר יצחק עירובין כח:.

רב נחמן בר יצחק ברכות ה:.

רבא בר יצחק סוטה מו:.

רבה בר יצחק יבמות עא:.

רב שילא בר יצחק מר' תהלים הישן פצ"א.

רב שמואל בר רב יצחק ברכות לא:.

ה. א"ל ר"נ לר' יצחק יורה בניסן?
 יורה כמרחשון הוא — א"ל הכי א"ר
 יוחנן, ושאלו שם שמונה שאלות ועל
 כולם השיבו הכי אר"י, וכן סגילה כח.
 סנהדרין צו; ומצינו נדה נב. ר' יצחק
 ותלמידו דר' חנינא עבוד עיבדא כר'
 יהודה אול רב שמן בר אבא אמרה קמיה
 דר' יוחנן אול ר' יוחנן אמרה קמיה
 דר"י נשיאה ב) שלח כלשא ואפקיה.
 ר' יצחק א"ר יוחנן (בהלכה) ברכות
 לה, שבת צט; כתובות ס, נדרים
 נו; סוטה מג; כ"ב קמב; שבועות יב,
 זבחים מג:

וכן מצינו ר' יצחק אר"ל בע"ז יד,
 מנחות ה; בכורות יא, ובתרומו' פ"י
 ה"י ר' יצחק רבה בשם רשב"ל (וצריך
 למחוק תיבת רבה, והמה כולם בהלכה).
 ר' יצחק אר"א סנהדרין פב. (באגדה),
 ע"ז ע: (בהלכה). ומצינו שבועות פ"ד
 ס"הא שאמר בשם רב.

ומצינו אותם שירדו לכבל כמו שמצינו
 כי אתא ר' יצחק אמר עיר אהת היתה
 בא"י וגופנית שמה וכו'. ובהלכה שבת
 קה, עירובין כו. לו; סנהדרין נג: נו;
 שבועות לו.

ומצינו אותם ככבל בימי ר"נ ורב
 חסדא ורב ששת כברכות ז: שאמר
 לר"נ מ"מ לא אתא מר לבי כנישתא —
 דאר"י, ובתענית ה. שאלו ר"נ כמה דברים
 והוא השיבו ככולן הכי א"ר יוחנן. ופ"א
 ישבו בסעודה ובקשו שיאמר חידושי
 תורה א"ל הכי אר"י אין מסיחין בסעודה.
 וכי הוו מפטרי מהדרי בקשו ר"נ
 שיברכו א"ל משל נפלא לאחד שהלך
 במדבר והיה רעב וצמא ועיף ומצא אילן
 שפירותיו מתוקין וצלו נאה ואמת מים
 עוברת תחתיו, וישב תחת האילן ואכל
 מפירותיו ושתה מימיו ונח בצלו וכשנפרד
 מהאילן אמר, אילן אילן במה אברכך —
 יהי רצון שכל נטיעות שנטועין ממך

יהיו

נקראין כל תנאי דבבל, וכן הוא במכלתא
 בא פ"ו.

וכן נזכר במכלתא לערך כב פעמים.
 חולק על אלעזר בן חנניא יתרו פ"ו.
 על ר' אלעזר משפטים פ"ב.
 עם רבי משפטים פ"ח.

עם ר' יאשיה נזיר מח, מכלתא בא
 פ"טו פ"ו.

עם ר' יונתן בא פ"יא, משפטים פ"ה.
 חולק על ר' ישמעאל בא פ"יא יתרו פ"ו.
 עם ר' נתן בא פ"ב (פ"א) פ"ו.

וכן נזכר ספרי נשא פ"ו, דברים פ"ו
 וזביבות פט: א"ר יצחק מנין שהפקר
 ב"ד הפקר וכו' הוא ר"י התנא. ובזבחים
 סט: א"ר יצחק שמעתי שתיים — אמר
 חזקיה מסתברא וכו' הוא ר"י התנא.

ובדרבי המשנה צד 203 יאמר אפשר
 שר' יצחק הוא תנא קדמון. ובמבוא
 המשנה צד 245 יאמר וכנראה שהוא
 ר' יצחק ריבא, ושניהם שגנו כי לא היה
 תנא קדמון וגם לא מאוחר כי ר"י רובא
 היה חי עוד כשבא ר"א בן פדת לא"י
 וכמבואר בערכו, ופשוט וברור שר' יצחק
 התנא היה כחבר לר' נתן ושניהם היו
 בבבלים.

ואפשר שר' ישמעאל בר' יצחק הנזכר
 בכרייתא קידושין נה. שאמר בשם ר"מ
 הוא בנו של ר' יצחק זה.

ר' יצחק (סתם) או רב יצחק.

בפסחים קיד. אמרו ר' יצחק בר אחא
 דשמעתא, ר' יצחק בר פנחס דאגרתא,
 ופי' הרשב"ם שכל ר' יצחק סתם הנזכר
 בהלכה הוא ר' יצחק בר אחא, ר' יצחק
 סתם באגדתא הוא ר' יצחק בר פנחס,
 וכן פירש"י בקצרה. והנה יען ששניהם
 היו בזמן אחד ושניהם היו בא"י תלמידי
 דר' יוחנן ואת שניהם מצינו גם ככבל
 לכן נייחד לשניהם מדור אחד.

מצינו ר' יצחק א"ר יוחנן (באגדה)
 ברכות ז: מב: שבת קמט; ובתענית

ושם ו. מנין שהקב"ה מניח תפלין.
 ושם ו: כל הרגיל לבא לבית הכנסת
 ולא בא הקב"ה משאיל עליו.
 ושם ו. אם ראית רשע שהשעה משחקת
 לו אל תתגרה בו.
 ושם יח. קשה רמה למת כמחט
 כבשר החי.

ושם מד: כמה דברים.
 ושם נה. אין מעמידין פרנס על הצנור
 אא"כ נמלכין בצבור.
 ופסחים קט. יספר קסתא דאריסא
 דהוה בציפורי וכו'.

והענין מו. והיבא מנח להו (להאמר)
 א"ר יצחק במקום תפלין.
 ור"ה מו. למה תוקעין בר"ה — אין
 דנין את האדם אלא לפי מעשיו של
 אותה שעה — ג' דברים מוכידין עונותיו
 של אדם — ה' דברים מקרעין גז"ר של
 אדם — חייב אדם להקביל פני רבו
 ברנל, — חייב אדם למהר א"ע ברנל.
 ומנחות קד: מפני מה נשתנית מנחה
 שנאמר בה נפש.

ובירושלמי מצינו כמה פעמים שהם
 ר' יצחק והוא ר' יצחק נפחא.
 ויען שהביא תורת א"י לכבל לכן
 מצינו הרבה מאמוראי דבבל שאמרו
 משמו, כר' אבא בר רב אבא כשבת קל.
 ר' אבא בר זימנא בשמו כשביעית
 פ"ט ה"א, ביצה פ"א ה"א.

אביי הקשה לו כביצה ג.
 רב אחא בר ריה דרב עיירא א"ר יצחק
 כנדה כו.
 רב אחא בר אבא בשמו כשבת יז.
 ע"ו לו:.

רב אחא בר רב קטינא א"ר יצחק
 כיכמות סו, ובגיטין לת. המאמר ר'
 חנינא בר קטינא, ושם מג: גרם ר"ה
 בר קטינא.

ר"ה בר יהודה א"ר יצחק ככרכות כו.
 רב יוסף א"ר יצחק כנדה כה:.

ר'

יהיו כמותך, אף אתה כמה אכרכך אם
 בתורה הרי תורה, אם בעושר הרי עושר
 אם בבנים הרי בנים אלא יה"ר שיהו
 צאצאי מעיק כמותך. ובשבת קלא: אר"נ
 א"ר יצחק (בהלכה). ובסנהדרין צו:
 שאלו ר"נ אימת אתא בר נפלי — א"ל
 הכי אר"י.

ועם רב חסדא ככרכות כו. א"ל רב
 חסדא לרב יצחק התם אמר ר"כ — הכא
 מאי אישתיק ולא א"ל ולא מידו. ושם
 מג. א"ל רב חסדא לרב יצחק האי
 משחא דאפרסמון מאי מברכין עלייה א"ל
 הכי אמר רב יהודה — הכי אר"י, בורא
 שמן ערב, ובסנהדרין נו: כי אתא ר'
 יצחק אמר תני איפכא — מאי משמע
 רב חסדא ור"י בר אבדומי וכו'. ובסוכה
 מד: חולין מו: רב חסדא א"ר יצחק
 (בהלכה). וט"ק כה. יסופר שהיה בפטירת
 רב חסדא וכשרצו להניח ס"ת על מפתו
 לא הניחם ר' יצחק, וזוהי שבשנת תר"ך
 לשטרות (שאו נפטר ר"ח) היה או ר' יצחק
 בסורא, אבל יותר נראה גרסת דק"ס ר'
 יצחק בר אמי.

וכן רב ששת כשבת מג. א"ר יצחק —
 קא סבר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל
 כשבת — אמר להו רב ששת פוקו וא"ל
 לר' יצחק כבר תרגמא ר"ה לשמעתך
 בכבל (ומזה אנו רואין שהיה אז בא"י כי
 היה הולך ובא, וכן משמע יומא פו: א"ר
 יצחק אמרו במערבא משמיה דרבה בר מרי).

וכן ר"כ תלמידו דרב (שהלך לזמן קצר
 לא"י כב"ק קיז). מצינו ר"ה ד. א"ר יצחק
 לא קשיא — מתקיף לה ר"כ — א"ל
 ר' יצחק רביי מטונך.

ומצינו שאמר בשם רב שמואל בר
 סרתא אמר רב כחלה פ"א ה"ג.
 וכן חולק עם ר"ה כעירובין מו:.

מאמריו היקרים באגדה

מצינו ברכות ה. כל הקורא ק"ש על
 מפתו כאלו איחו חרב וכו'.

ובכתובות מה: א"ר יצחק בר אבין ואיתימא ר' יצחק בר אבא.

וכפי הנראה היה בר א"י ובא לבבל עם ר"ז בזמן אביו כשירדו כל הנחתים לבבל, והרביץ שם תורה בישיבה בדמצינו ב"מ נת. תני תנא קמיה דר' יצחק בר אבא — א"ל כלפי לויא, ומנחות יז. תני תנא קמיה — אלא אימא וכו', וכדמזבא בסדר תנאים ואמוראים שכל היכא דאיכא קמי פלוני (כצ"ל) חכם בישיבה היה, ויען שהיה בר א"י לכן נקרא בשם רבי יצחק ב"א.

ונזכר מר"ק יב. יב: אך שם מ"ס וצ"ל בר אבדימי כדמזבא שם יא.

ר' יצחק בר אבא בר מחסיא.

היה תלמידו דרב כמנילה פ"ב סה"ב שישב עם רב חננאל לפני רב, ח"א יהודים וח"א יהודיים, וברכות פ"ו ה"ו יצחק בר אבא בר מחסיא ורב חננאל חד אמר ברוך שנתן — סלקון לבית רב ושמעון בר חונה (צ"ל רב הונא) בשם רב אשר נתן וכו'.

ר' יצחק בר אבדימי.

(תנא בישיבת רבי זכורשלימי נקרא ר' יצחק רובא). כבר כתבו התוס' ביבמות ג. ד"ה דאמר רבא, וב"ב פז. ד"ה מי כאן ששני ר' יצחק בר אבדימי הוי, והאמת כן כי אחד היה בזמן רבי והיה התנא שלו בישיבתו, אך האריך ימים אחד רבי והוא נקרא תמיד בשם רבי יצחק בר אבדימי, ואחד היה בזמן רב חסדא ונקרא תמיד בשם רב יצחק בר אבדימי, ונבאר כל אחד ואחד.

זה בלי ספק שר' יצחק בר אבדימי הוא הנקרא בירושלמי ר' יצחק רובא או רבה, כברכות לז: אתמר רב יצחק בר אבדימי אמר משום רבינו הלכה (ב"א) ביו"ט שחל להיות אחר השבת) והמאמר הזה מובא בירושלמי שם פ"ה ה"בדלה. רבי

יצחק

ר' לוליאני בר מכרי בשמו כב"ר ספצ"ח.

רב מרי בר אבה א"ר יצחק כפסחים פנ.

רב עמרם א"ר יצחק כקידושין יח: זבחים ז:

רבין בר רב אדא א"ר יצחק כברכות ז. ו: עירובין ח, גדה סו: וכן צריך לומר בקידושין כה.

רבא מצינו מנילה י. אמר רבא האלקים אמרה (ר' יצחק) וגמירנא לה מיניה (וגרסת דק"ס רבה והוא הנכון), וביבמות עה. אמר רבא א"ר יצחק (אבל בפסחים צו. זיבמות עא. גרסי אמר רבה). וב"מ סב, תמורה מז. רבא א"ר יצחק.

רבא בר אדא א"ר יצחק כברכות נט: רמי בר חמא א"ר יצחק כיבמות לט; ב"ב פט; ע"ז לא:

רב שמואל בר רב יצחק בשמו כשבועות פ"ד ס"הא, ואפשר שהוא בנו ומכל זה אנו רואין ששהה זמן רב בבבל.

יצחק אבי רב נתמן.

בתענית כא: קרא ר"נ בר יצחק א"ע מנה בן פרס ופירש"י שאביו נקרא "יצחק" שלא נסמך, אבל בהנהגות יעבץ מפרש שאביו רנב"י לא היה עשיר.

והיה לו אשה יראת ה' כאשר יסופר שבת קנו: שא"ל כלדאי שבנה גנב יהיה, ולכן היתה והירה שבנה (רב נתמן) יכסה את ראשו וא"ל כסי רישך כי היכי דליהוי עליך אימתא דשמיא.

יצחק איש כפר דרום. ר' אלעזר בנו סוטה כ:.

ר' יצחק איש כפר עכו. א"ר יוחנן כע"ז ז: ובכורות לא.

ר' יצחק בר אבא.

היה חבירו דר' זירא (ב) כזבחים ה, יתיב ר"ז ור' יצחק בר אבא ויתיב אביו גבייהו ויתבי וקאמרי — א"ל אביו,

שחוא רב, ונדהק רש"י לפרש בן יען כי שם חולק עם ר"ג אמר שמואל, וברכות ל: נאמר בשם אתמר, אבל התום' בכתובות נו: חולקין על רש"י וצדקו בזה מאיד שא"כ הסתיים מזה דרב הוא דאמר הלכה כרא"בע.

וכן פסחים נד. אר"י בר אבדימי אע"פ שרבי מפורץ חוזר וסדרן וכו', ובר"ה פ"א ה"ג ר' יצחק רבה שאל לרבי, וברכות פ"ו ה"א-מא. ר' אבא בר יעקב בשם רבי יצחק רובא, רבי כשהוא אוכל בשר וכו'.

וזה ר' יצחק בר אבדימי היה רבו דרב ומסר לו לשון הבריייתות שזה היה התמנותו בישיבת רבי, וזה שמצינו חולין קי. כי סליק ר' אלעזר אשכחיה לזעירי (תלמידו דר' הייא) א"ל מי איכא תנא דאתנייה "לרב" כחל אחויה לר"י בר אבדימי, א"ל אני לא שניתני לו כחל כל עיקר, ובב"ב פו. ושם איתא מי כאן תנא "דאתנייה רב" מדות אחויה ר"י בר אבדימי, ופי' הרש"בם שרב שנה לר"י בא מדות, ור"ת הקשה באמת קושיא גדולה עליו שא"כ איך אמרו בחולין שם הלשון שאמר לר"א אני לא שניתני לו, ה"ל למימר אני לא שניתני ממני, ומה אימר ר"ת ששנים היו אחד בימי רב ואחד בימי רבא, ואם כי בל"ס האמת כדברי ר"ת ששנים היו, אבל עדיין הקושיא במקומה עומדת בין לפי' הרש"בם שסובר שהיה תלמידו דרב ובין לרש"בא מובא בתוס' ב"ב שם ששם הוא ר"י בר אבדימי תלמידו דרב, א"כ איך היה בימי רבא, שכזה צריכים את ליתן לו אריכות ימים יותר מדא? אבל בלי שום ספק שגם בב"ב צ"ל כמו בחולין "דאתנייה לרב" ומה שהקשו שא"כ איך א"ל ר' יצחק בר אבדימי לר"א הא אתמר עלה א"ר אבהי, ולכן רוצה לומר שהיה תלמידו דרב, נאמר לו ולטעמך ג"כ יקשה איך תלמידו

יצחק רבה בשם רבי הלכה כר"א ביו"ט וכו'.

וכן שבת ט: אמר רב יצחק בר אבדימי פ"א נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי וא"ל מול בכלי שני ותן, ובירושלמי שם פ"ג ה"גיד, רבי יצחק רובא עאל מיסחי עם רבי אמר לו מהו מיתן צלוחיתא גו עגלתא א"ל הבא גו נמלה היא נעשית בכלי שני, ומה שמוכא בלשון "אתמר" הוא יען כי גם על ר' הייא וחבריו נאמר לשון זה וגם על רבי כעצמו כמבואר בערכם.

והוא היה התנא בישיבת רבי (כר' יעקב בר קורנאי בישיבת אושא) וזה שאמרו מע"ש רפ"ה זונא (או זוגא) שאל לרבי מה ניתני כרם רבעי או נטע רבעי א"ל פוקין שאלין לר' יצחק רובא דבחתנת ליה כל מתניתא, ר"ו מקבל לסביא דהוין ביומי דר' יצחק רובא דלא בחנון כל מתנייתא מיניה, וזה שאמר מו"ק יא. מאן תנא שינוי במועד ברבר האבר דלא כר' יוסי.

ומצינו אותו שאומר תמיד בשם רבי כברכות לג. שאמר משום רבינו (וכזה לא פירש"י שהוא רב כדפירש ל: יען כי ידוע שהכונה שהוא רבי וכבירושלמי שם), וכן יבמות מה. כי אתא רב דימי א"ר יצחק בר אבדימי משום רבינו עב"ום ועבר הבא על כ"י הורד ממזר, ופירש"י שהוא רבי, וזה יען שרב סובר שם שהולד כשר, וכן לא נוכל לומר שהכונה על ר' יהודה נשיאה כדעת החכם נרעץ בח"ב צד 486, כי מפורש בירושלמי קידושין פ"ג ה"יב ר' ינאי בשם רבי — הולד ממזר ורי"בל בשם ר"ג בנו הולד מזהם, ור' יונתן עם ר"י נשיאה הורי הולד כשר.

וברכות ל: אתמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו הלכה כר"ג, ובכתובות נו: אמר משום רבינו הלכה כרא"בע ופירש"י

דרב יביא ראייה מר' אבהו שהיה תלמיד
ר' יוחנן ?

אכל האמת שכן דרך הנמרא להביא
המאמר על שם האמורא שעל שמו נקבעה
ההלכה בכהמ"ד, ור' יצחק ב"א אמר אך
הלשון הא אתמר עלה משימ יאוש בעלים
נגעו בה, ובעלי מסדרי הנמרא הוסיפו
תיבת ר' אבהו יען שעל שמו נקבעה
המאמר הזה, וכמו שמצינו סנהדרין נו.
אר"נ אמר רבה בד אביה אמר רב הלכה
כדשלח רבין משמיה דר"ב, וידוע
שרבין היה מאוחר הרבה, וכן מעילה ז:
א"ל ר"י לרש"כל — האמר עולא, וידוע
שעולא היה תלמידו דר"י, אבל באמת
היה בימי רבי וכאשר הבאנו לעיל, וכבר
האריך בזה הגאון בר"הר בכמה מקומות
בספרו.

ומצאתי בירושלמי חולין יט. (הנדפס
בעת) וז"ל שם כהנא ור' יוסי בר חנינא
הוון יתבון קומי דר' יצחק רובא וגרסין
הרא מתניתין, חדא בעא — וחורנא בעי
— א"ל תרין חבימין בעין מילי דחכמותא
דנגר בר נגרון לא מפריק להו, וצ"ל
שהם למדו ממנו גרסות משניות וצ"ע.
האומרים בשמו מצינו ר' אבא בר יעקב
כברכות פ"ו ה"א-מא..

ר' יעקב בר אירי בשמו כברכות פ"ה
ה"ב-לה..

וביומא כא: א"ר יצחק בר אבדימי
במוצאי יו"ט האחרון של חג הכל צופין
לעשן המערכה, נראה שהוא ר"ב
התנא יען שנזכר שם בשם „רבי יצחק“.

רב יצחק בר אבדימי.

היה כפי הנראה בישיבת רב חסדא
כחבר לו, והיה לו שמה צביון מיוחד
שהיה הבקי היותר גדול במקרא, וכשנשאל
במתיבתא מה"מ, או מאי תלמודא, או
מאי קרא, אז בא תיכף ר"י בר אבדימי
וגילה לנו הפסק והרמו שבתורה, וזה
שגילה לנו רבא בזבחים מג: אמר רבא

כל קרא דלא מפרש ליה רב יצחק בר
אבדימי לא מיפרשא, הכי אר"ב הואיל
ופתח הכתוב, וביבמות נ. אמר רבא
אמר לי ר' יצחק ב"א אתיא הנה הנה,
וחולק תמיד עם רב חסדא וכמעט
כולם המה בעניני קראי כסנהדרין נו.
מאי משמע רב חסדא ור' יצחק ב"א חד
אמר סרו מהר מן הדרך, ושם קי. ומנחות
צח. מאי ועלהו לתרופה ר"ב בא ורב
חסדא ח"א וכו', ומנחות סג. סומא מ"מ
לא, רב חסדא ור"ב בא ח"א אתיא סמיכה
וכו', ובסנהדרין צו: ר"ח ור"ב בא ח"א
דמות דיוקנו וכו'.

וכן כל מאמריו בש"ס שמה אך כעין
זה כשבת עו: אבעיא להו אוממות או
עופמות אר"ב בא ארוים לא עפמותו,
ופסחים סו. תנא תנא קמיה דר"ב בא ויצא
אל מחוץ למחנה — א"ל אכתי לא עיילתיה
— אלא אימא מחוץ למחנה זו מחנה
לוייה, וביצה יב. תני תנא קמיה וכו',
(ומזה אנו רואים כי זה ר"ב בא אין זה שהיה
בימי רבי שהיה הוא התנא בעצמו).

וביומא כא: אר"ב בא אמר קרא וכפר,
ובסנהדרין מז: צפ: אר"ב בא מאי קרא
וכו', ובהוריות ח. מנה"מ אר"ב בא נאמר
ואשם בחמאת וכו', וזבחים נו. אמר מנין
לדם שנפסל — שנאמר, ומנחות עח. מאי
תלמודא אר"ב בא תהיינה כתיב, ובחולין
קכו. אר"ב בא על הארץ להוציא ספק
מומאה.

וכן נזכר נדה כ. אר"י אמר שמואל
וכולם אין בודקין אלא ע"ג ממלית לבנה
אמר רב יצחק בר אבדימי ושחור ע"ג
לבן.

וכזבחים כח. אמר אבוי כי אתא רב
יצחק בר אבדימי אמר, רבה סמיך אדתני
תנא וכו', ולא שהיה בא"י ובא לבבל כי
לא מצינו בשום מקום שהיה בא"י וגם
נזכר תמיד בשם רב יצחק, וגם לא מצינו
אותו עם אחד מאמוראי דא"י, אך פשט

דבי חמיו קא מצערי ליה אמר ליענו ואיענו, א"ל קא דחקו לי (שמבקשים ממני פרנסה) אמר ליעתרו ואיעתרו, אמר לא מקבלי עלי אינשי ביתי (שאשתו לא היתה יפה) א"ל מה שמה חנה, תתייפי חנה ונתייפת, א"ל קא מנדרא עלי (תתנאה עלי) א"ל אי הכי תחזור חנה לשחרוריתה וכן היה.

והיו לו שני תלמידים אמרו לו שיבקש רחמים עליהם שיתחכמו ולא רצה ואמר להם עמי היתה ושלתיה.

ונזכר סוכה יט. ובירושלמי שם פ"א ה"יא מתרין קושית רב אישעיא ור' אבא. וכן נזכר ברכות פ"ז ה"א, מע"ש פ"ב סה"ב.

ופמירתו מצינו ע"ז פ"ג ה"א כשנפטר איתקרון שבעין איתקופין מבעלי בתים דגלילא, אמרין דהוה תליין בזכותיה, ובמ"ק כה: כשמת ר' אלישיב איתתרו ע' סתרתו ונרסת ע"י ר' יצחק בר אלישיב, וכיוחסין כתב שהיה בומן ר' יוחנן ואולי היה כתוב ר"י והוא ר' יונה.

ר' יצחק בן אלעא (ס"א בן אלעזר).

בפסחים קיג: אמרו הוא ר' יצחק בן טבלא, הוא ר' יצחק בן חקלא, הוא ר' יצחק בן אלעא (ס"א אלעזר). וכיוחסין השלם מביא נרסא יקרה ואמיתית וז"ל ר' יצחק נפחא הוא ר"י בן טבלא, הוא ר"י בן חקלא, הוא ר"י בן אלעזר, ומפרש שתרי מילי נינהו, היינו שר' יצחק נפחא הוא ר"י בן טבלא, ור' יצחק בן חקלא הוא ר"י בן אלעזר וכן מובא הגרסא בדק"ס שם אות ק' מכ"י א"פ, וכבר הארכתי בערך ר' יצחק נפחא שהאמת כן הוא, ונביא כאן ראיה שר' יצחק בן חקלא הוא ר"י בן אלעזר, כי בכתובות פ"ג סה"א ר' בא בר זבדא בשם ר' יצחק בר חקלא כ"מ ששינוי אר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כיוצא בו. ובכתובות קט. א"ר יצחק בן

אלעזר

הפשוט שבא מסורא מקום רב חמדא לפומבדיותא מקום רבה ושם למדו ממנו אביו ורבה דרכו בקודש,

רב יצחק בר אבין.

ביוחסין מביא שהיה בומן רבה, והצדק אתו בקודושין ענ. אמר רבה ה"ק אינו חללה מוכרת — מאי מוכרת א"ר יצחק בר אבין וכו'. וזכחים טב. אמר כגון שציגל — א"כ מ"ט דרבנן אמר רבא וכו'. ובהו אנו רואין שרבא מפרש דבריו והוא מפרש דברי רבה, וכן ר"ה יו. שרבא מוסרף על דבריו.

ונזכר כתובות טה; ב"ק עי, שבועות כו, בכורות לח. כולם בעניני הלכה שמתרין דברי הקורמין.

רב יצחק בר אדא

או בריה דרב אדא.

בחולין טו: אר"י בר אדא אמר רב, וברכות ד. אר"י בא ואמרי לה רב יצחק בריה דרב אדא מאי קרא וכו', ובעירובין כ: אמר ר"י בא לא הותרו פסי וכו', ובמד' תהלים פ"צב"יא אר"י בר אדא מה התמדה צילה רחוק ממנה כך צדיקים שברן רחוק מהן עד לע"הב שנא' וכו'.

יצחק בר אוסטייא.

נזכר יבמות רפ"א"ג אמר, רש"בל בעי, ואפשר שהוא ר' יצחק עושייא עיין ערכו.

ר' יצחק בר אור"ן.

נזכר שבת פ"י ה"ו, ומשמע שם שהיה בזמן ר' ירמיה,

ר' יצחק בר אחא. ערך ר' יצחק (סתם).

ר' יצחק בר אלישיב.

ארם גדול ובעל טופת ברור הרביעי בא"י, כאשר יסופר עליו תענית כג: שר' מני (כנו של ר' יונה) הוה שכיח קמיה דר' יצחק בר אלישיב וסיפר לו שעתירי

אלעזר משמיה דחזקיה כ"מ ששנינו אר"ג רואה אני את דברי ארמין הלכה כמותו, ומה שר' אבא בר זבדא אמר בשמו לא שהיה תלמידו אך יען שהיו בידו קבלות מחזקיה והוא מסר לר' אבא בר זבדא. וכן מצינו ערלה פ"א ה"ב ר' יצחק בר חקילי בשם חזקיה, ובכתובות קט"ז ע"ז מה. ר' יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה.

וכן היו בידו קבלות מאמוראי דור הראשון כדמצינו שאמר בשם ר' יהודה נשיאה א) ככתובות פ"ב ה"ט, גיטין פ"ג ה"ד, ובעירובין פ"ז ה"י ר"י בן חקילא בשם ר' יודן נסייא. בשם ר' הושעיא כניטין רפ"ח, בשם ר' ינאי יומא רפ"ד. וכן היו בידו קבלות בשם ר' שמעון בר רבי (שהוא האריך ימים יותר מאחיו ר"ג כמפורש בערכו) כסוכה ספ"א וכתובות פ"ב ה"ז ר' יצחק בר חקילא, ר' שמעון בר רבי הורי באילין על פתח וכו', (ונפ"מ שם מפרש שר"י בן חקילי ור"ש בר רבי הורו והוא שגגה).

וכן מצינו פאה פ"א ה"ד, נדרים פ"ח ה"א ר' יצחק בן חקילי ור"ב תרויהוקן אמרין וכו', ובל"ס לא שהיה חברו דר"י בל אך שניהם אמרו ד"א, ובסוף ימי ר' יוחנן היה כבר גדול הדור וכדמצינו מו"ק כה: כשנפטר ר' יוחנן הספידו ר' יצחק בן אלעזר ופתח ואמר קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהריים.

ובאמת התרועע עם כל גדולי תלמידיו דר' יוחנן כמו"ק כ. יתיב ר' חייא בר אבא זר' אמי זר' יצחק נפחא אקילעא דר' יצחק בן אלעזר. ובעירובין נד: יספר ר"י בן אלעזר על ר' אלעזר בן פדת כשהיה בציפורי (והוא כשבא לא"י ולמד אז לפני ר' הנינא) שפ"א בא אדם ליטול בגדו ומצא בו שרף.

והנה נבכרות פ"א סה"ה מצינו דבר נפלא שאמרו שם התיב ר' יצחק בן

אלעזר קימי ר' יוסי מכיון דתימר אחר חיתומיהון אין אומרין ברכה פסוק, אמרין חכימי הדין טליא דהוא סבר מהו אחר חיתומיהון שאם היה עומד בשחרית ושבח והזכיר את של ערבית וחזר וחתם בשל שחרית יצא. ולהבין איך קראו ר' יוסי הדין טליא. ואף שמצינו שאמר בן ר' יוחנן על ר"ל במעילה ז: קצצתינון לרגלותי דינוקא אף שהיה אז כבר גדול הדור תלמיד חבר לר"י, אבל יותר נראה כגרסת הירושלמי בתענית פ"ה ה"ג ושם, אמרין הכן הוא הדין מלייא, וכן הוא הגרסא בירושלמי ברכות דפוס קישטמנינא התיב ר' יצחק בר אלעזר קימי ר' יסא — אמרין הכין הוא הדין מליא וכו'.

ובפי הנראה שלעת זקנותו הלך לו לקיסרין והיה תחת צל ר' אבהו, וזה שמצינו דמאי פ"ב ה"א ד"ו. א"ר מנא אזילת לקיסרין — שאלית לר' יצחק בן אלעזר וא"ל כך נהג זוגא שוריי, ר' יצחק ב"א בשם זוגא דקיסרין. וכן מצינו שר' אבהו אמר בשמו כב"ב פ"י ה"א.

ומצינו יומא עה. עמר ר' צדוק בן חלוקה על רגליו ואמר אני ראיתי את ר' יוסי בן זמרא — א"ל ר' אבא לא כך היה המעשה וכו'. ובאמת לא מצינו בשום מקום שם ר' צדוק בן חלוקה, אבל גרסת היוחסין ורק"ס יותר נכונה עמר ר' יצחק בן חקולה על רגליו — ואמר לו ר' אבהו (ומלת חקולה הוא גם בדפוס ווינציו ושאר הדפוסים הישנים), ואפשר שיען שדר אח"כ בקיסרין לכן נקרא בשם זה כתנחומא בהעלותך דמזו א"ר יצחק בן אלעזר דקיסרין מה שעשתה חכמה עמרה לראשה עשתה ענה סוליים לרגלה. והמאמר מיבא בירושלמי שבת פ"א סה"ג ושם סתם אר"י בן אלעזר, וזה כמו שאמרנו שסתם ר"י בן אלעזר הוא ר"י בן דקיסרין.

ונזכר בהלכה סוכה לה: , יבמות סה: , והיו לו תלמידים גדולי הדור כדמצינו

מע"ש שהחזיר רא"ב את כל המעשרות.
ונזכר קה"ר פ"ט"ט שקרא לר' יהושע
בר' טומי ולר' בורקא עדה קרושה, ובכורים
פ"ג סה"ג כשמינה הנשיא דיינין שאינן
מהוגנים דרש יעקב איש כפר נביריאי
וה' בהיכל קדשו, הא ר' יצחק בן אלעזר
בבנישאת מדרשא דקיסרין (פ"י) שהוא ראוי
למנותו שהוא אדם גדול, וזה היה בל"ס אחרי
פטירת ר' אמי.

רב יצחק בר אמי (או בריה דר' אמי).

כפי הנראה ישב הוא ור"ז כב"מ דרב
חסרא, וזה שמצינו חולין מט. כי סליק
ר"ז — אמר לרב ביבי הכי אמר ר'
יצחק בר אמי אר"ב כל הלכה כר"ש,
ובמ"ק י: אר"י בר אמי אמר רב חסרא,
ובשבת קכח. איקלע לבי רב חסרא,
ומו"ק כה. שהיה בפטירת רב חסרא
ואמר להם הרין חכם כיון שהחזירו
פניהם וכו'.

ובתענית טז. ת"ר איהו רגיל רי"א
מטיפול ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה
וביתו ריקם ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה
לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי
לקרות בתורה נ"וכ במדרש בהלכות
ובאגדות ובקי בכל הכרכות כולן, ויהבו
ביה רבנן עיניהו בר' יצחק בר אמי.
ובאמת מצינו שהיה בקי גדול במקרא
כסנהדרין ס. אמרו עומדין מנ"ל אר"י בר
אמי דא"ק וכו', ובגדה כה: אמר אשה
מזרעת תחלה יולדת וכו' שנא'. ושם לא.
הגרסא א"ר יצחק בר אמי, ובכרכות ס.
גרס אר"י בריה דרב אמי וצ"ל ר"י בר
אמי, ובשבת סב: וברגליהן תעכסנה א"ר
יצחק דבי ר' אמי מלמד שממילות מוד
וכו' וביומא ט: הגרסא אך א"ר יצחק
אבל בדק"ס גרס אר"י בר אמי. וב"ב
קמו. א"ר יצחק דבי ר' אמי מלמד שהתנו
על שבט בנימין, ובדק"ס גורם בריה
דר' אמי, ובשבת פ: א"ר יצחק אמרי
דבי ר' אמי גרסת דק"ס אר"י דבי ר'

אמי

שבת כט: אבין ציפוראה גרר ספסילא
בעיליתא דשישא לעילא סר' יצחק בן
אלעזר א"ל וכו'.

ר' הושעיא בר שימי תלמידו ככלאים
פ"ו ה"ג א"ר מנא אולית לקיסרין ושמעית
ר' הושעיא בר שימי בשם ר' יצחק בן
אלעזר, ובשבת פ"יא סה"ה, מו"ק פ"ב
ה"ג ר"י בן אלעזר ספקר לר' הושעיא
ב"ש.

וכן ר' מני כרלעיל.

ר' ייסי בן ייסי בשמו כתרומות ספ"א.
ר' שמואל בר אבדימי שאלו כשבת
פ"ט ה"א.

ר' הנחומא בשמו בכבורים פ"א ה"ג.
מאמריו היקרים באגדה מה שהבאנו
לעיל מירושלמי פ"א סה"ג מה שעשת
חכמה עטרה לראשה עשת ענה עקב
לסוליסה.

ובכרכות פ"ו ה"ג ומגילה ספ"ג מאמרו
היקר יודעין היו הנביאים שאלוהן אמיתי
ואינן מחניפין לו, והמאמר מובא יומא
עט: ושם חסר תיבת ר' יצחק בן ונשאר אך
ר' אלעזר, ובמ' תהלים איתא ר' יעקב
בר' אלעזר והיה כתוב ר"י והוא ר'
יצחק.

ובמע"ש פ"ה סה"ג אמר (ברוך היינו דאמרי
עינאי) בשדותא בעיא מוליי סבא דקיסא מיני'
וביה (וביצה פ"ב ה"ד גרס סמא דקיסא מיניה
וביה) כל נוסרא דלא כוויא בשעתא לא
כוויא. והמפרשים הלכו בדרךם למרחוק,
ולו נראה ע"פ פשוטו ע"ד שאמרו אי"בר
פ"ג י"טו ר' יצחק בן אלעזר ידע למסדר
סעודתה כמנין ימות החמה, וזה שאמר
כאן בשורותא פ"י בסעודה כשרוצין
לבסמא שתתן טעם טוב צריכין למלאה
ממקום אחר היינו למלאותה בנשמים,
אבל שתתקלקל הסעודה תתקלקל מעצמה,
וזה שאמר דקיסא מיניה וביה, ומביא
המשל על בכא בן בוטא שהיה מבית
שמאי והוא בעצמו פסק כב"ה, וכן שם

גזר רב יצחק בר ביזנא (כן הוא בע"י והגיהו עלי חננ ביסנא) דלא לימטיא אסא וגידמי לבי הילולא בטבלא ואזל איהו אמטי — מרקי חויא ומית. ומוזה אנו רואין שהיה אז כבר גדול הדור שע"י נעשה הכרוז, אבל

ר' יצחק בר ביסנא.

היה בר א"י תלמידו דר' אמי ור' אסי וחברו דר' אבא ור' זירא ור' ביבי, כזבחים כ. כי אתא רבין א"ר ירמיה א"ר אסי אר"י — אמר לפניו ר' יצחק בר ביסנא (לפני ר' אמי וכולהו רבין אמרה, רש"י, וכחננ מחקו ברש"י תיבת אמי וכתבו ר' ירמיה) רבי אתה אומר כן הכי א"ר אסי אר"י. וכן גימין נד: הקשה לר' אמי ור' אסי כה"ג ביו"הבפ יזכית.

ובע"ז לג: שהיה לר"י בר ביסנא מאני דפקיסנא מלינהו מיא אנחינהו בשמשא פקעו, א"ל ר' אבא שאבדס על חננ. ובשקלים פ"ג ה"ב ופ"ח ה"א ר' ביבי הוה יתיב מתני — א"ל ר' יצחק בר ביסנא — בעט ביה, א"ל ר' זריקא בנין דשאל לך את בעט ביה? א"ל כגין דלא הוות דעתי בי, ובמנחות קג: מתיב לר' ביבי ואישתיק א"ל ר' זריקא מ"ט לא קמהדר מר וכו'. ובזבחים מג: מתיב על דברי ר"ז.

ובגדה נו. מצינו א"ר זירא ל"ק הא בכולן הא במקצתן דתניא א"ר יצחק בר ביסנא משום רש"בי בהם יכול בכולן וכו' ובאמת מובא הברייתא בת"כ פ"א קיד ובחינה יא. ובנזיר יב. בשם סתמא, ובגדה נפל מ"ס וצ"ל שר"ז אמר שר"י בר ביסנא מביא ברייתא בשם רש"בי ולכן צ"ל דאר"י בר ביסנא דתני רש"בי אומר וזה ברור.

וכן נזכר יומא ה', וביבמות קיג: שנאבדה לו מפתחות דב"המד אתא לקמיה דר' פדת (כנו של ר"א) והירה לו שיביא תינוק וכו'.

אמי, וכן נזכר בשם זה סוטה ט; סנהדרין סג. ונראה שכן צ"ל בגדה לא: וגרסא שלנו אר"י א"ר אמי.

רב יצחק בר אשי.

אמר רב פסחים מה; וגרסת דק"ס בר אשיאן.

רב יצחק בר אשיאן.

היה תלמידו דר"ה כסוכה מב. א"ר שמואל בר חתאי א"ר המנונא סבא אמר רב יצחק בר אשיין אר"ה אמר רב, וכן הוא גימין למ, והיוחסין כתב שהיה תלמידו דרב וכונתו מפסחים מה: אר"י בר אשי אמר רב וגרסת דק"ס בר אשיאן אמר רב, וכן יבמות קח: אמר ומורה רב שמונת לאחיו.

ומאמריו נשאר לנו ע"י תלמידו רב אירי בר אבין כברכות יד. אמר רב אירי בר אבין אר"י בר אשיאן אסיר לאדם לעשות חפציו קודם שיהפיל שנאמר — כל המתפלל ואח"כ יוצא לדרך הק"בה עושה לו חפציו. וכתובות כו. אמר בשמו אם יש שם מחבואה אחת מצלת על הכהנות כולן, ובחולין לג. הרוצה שיבריא וכו', ושם קה. מים ראשונים מצוה אחרונים חובה, ושם קי, נט. לחולין מפני סרך תרומה, ובכורות לח: אדר וניסן לח וכו'.

רב יצחק ברבי.

בגדרים כט: יתיב ר' אבין ורב יצחק ברבי קמיה דר' ירמיה וקא סנמנמ וכו', אך בל"ס צ"ל רב יצחק בר יוסף עיין ערכו.

רב יצחק בר ביזנא.

אמר שמואל כן הוא בשקלים פ"ח ה"ב, אבל בחולין צ: גרס המאמר ר' יצחק בר נחמני, ובתמיד כט. ר' ינאי בר נחמני, ובשניהם צ"ל רב יצחק בר ביזנא כי היה באמת תלמידו דרב (ושמואל) בשבת קי. ההוא בר קשא דפומבדיתא דמרקיה חויא — וספרו לאביו, כשמת רב

הירושלמי וגרסי ר' יצחק בדר"ח כהנא,
ובל"ס צ"ל בכולן "כתובה".

וברכות פ"ג ה"א"ב: ר' יצחק בריה
דרב הוה כתובה (וצ"ל בריה דר"ח כתובה
הוה) מטתיה איגס (שאירע לו אבלות) ועלין
לגביה ר' מנא ור' יודן והוה חמר טב
ואישתן סנין וגחכין, ובחדרים שם גורס
ר' יצחק בריה דרבי. ומכל אלו המקומות
נראה יותר שצ"ל כתובה ופי' שהיה סופר
או שהוא שם מקום והיה חבירו דר' מנא
ור' יודן.

ובמגילה פ"א ה"ד"ה מחלוקת ר' בא
בריה דר' חייא בר בא עם ר' יצחק בי
ר' חייא, אולי חמר תיבת כתובה,

ר' יצחק בר חיפא.

תלמיד ר' אמי וכתב בסה"ד לא מצאתי,
אבל הוא מעות הדפוס וצ"ל בר רדיפא וכן
הוא ביוחסין ועיין ערכו.

ר' יצחק בר הלוב.

נוכר חולין צ"ט: שר' אמי הוה
משרד לקמיה, דמירי בה התירא (דאין
בגידון בנותן טעם) משום רי"בל.

ר' יצחק בר חלוקה או בר חלקיה.
נוכר בפדר"כ קפ: בשם ר' יצחק בר
חלוקה, והמאמר הזה מוכא בוויק"ר פ"ל"ג.
בשם ר"י בר חלקיה.

ר' יצחק בר חמא.

נוכר מד' תהלים פ"ב"ו אמר כל עסקי
של הקב"ה בקדושה, והמאמר נובע
מירושלמי ברכות פ"ט ה"א ושם גרסא
אחרת. ובפס' רבתי פ' אנכי מנחמכם
ס"ג ר' יצחק הבהן בר חמא אמר בשם
ר' חלקיה.

ר' יצחק בר בר חנא.

נוכר יומא עז: אמר אנא חויתיה
לזעירי דאול לגביה רב חייא בר אשי
תלמידו, וגרסת דק"ס ר' יצחק בר רב
חנא. וב"ק נב. מתרץ שהתליע מתיבו,
ובסה"ד ערבב האמורא הוה עם רב יצחק

בריה

יצחק בר גופתא.

היה תלמידו דר' מנא כדמצינו תמיד
שבעי מר' מנא כמעשרות פ"א סה"ד,
שבת פ"ג ה"ה, פסחים פ"ז ה"ו, נזיר פ"מ
ה"ג, ע"ז פ"א ה"מ.

ר' יצחק בר גיורי. ערך ר' יצחק בר'
יעקב בר גיורי.

ר' יצחק בר זעירא.

נוכר שבת כ: לג: יבמות צז, ובויק"ר
פ"לא"ט מצינו ר' הושעיא בריה דר'
שמלאי בשמו. ובילקוט תהלים פ"ט תרע"ג
ר' יהושע בשם ר' יצחק בר' זעירא.

ר' יצחק בר חייא.

נוכר ויק"ר פ"כ"רו ומד' שמואל
פ"כ"רו.

ר' יצחק בריה דר' חייא כתובה.

בשם האמורא הוה נפלו מעותים רבים
וגרסאות שונות, בירושלמי מגילה פ"א
ה"ט"ו: התיב ר' יצחק בריה דר' חייא
כתובה ופי' הפ"מ וקרנן הערה כך שמו
ואפשר דהיה סופר. ופסחים פ"א ה"ח"י.
התיב ר"י בריה דר"ח כתובה (לר"ז) וגם
שם פי' הק"הע כך שמו, ובפ"מ גורס
ברובה, והמאמר הוה טובא תרומות פ"ח
ה"ד"לכ. ושם איתא "ברובה" ופי' הפ"מ
שכן צ"ל ולא "כתובה" והוא הנקרא
בכ"מ ר' חייא רובה או ברובה. ובמחילה
שנג בזה כי ר' חייא רובה ידוע שהוא
ר' חייא הגדול ונקרא כן בכל הירושלמי
להבדילו מן ר' חייא בר אבא שנוכר
בירושלמי בשם סה"ס ר' חייא כידוע.

וביבמות פ"ג סה"יג ר' מנא אמר לה
סחם, ר' יצחק בריה דר"ח כתובה (אמר
לה) בשם ר' יוחנן דר"מ היא. ושם פ"יב
ה"ד טובא המאמר ר' יצחק בריה דר"ח
מטיבא בשם ר' יונה, וצ"ל כתובה בשם
ר' יוחנן. ובסוטה פ"ד ה"ג גרס המאמר
ר' יצחק בריה דר"ח רובה בשם ר' יוחנן,
ובתוס' בכורות יט: ד"ה איש מביאין

ושאל לר"י מ"ט לא קא מנסיב ליה איתתא.

ואביו למד עמי מקרא ומשנה כמפירש שבת לה; יבמות סג; סנהדרין כב. רב יהודה מקרי — מתני לרב יצחק בריה. ואביו זכה לראותו אדם גדול כתענית יג: אדכריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש. ובעירובין פ: צו. א"ר יצחק לדידי מיפרשא לי מיניה דאבא. ומה שמצינו שבת קנא. אמר רב יהודה אמר רב יצחק בריה דרב יהודה הוא מ"ס והיבת רב יהודה ליתא ברי"ף והרא"ש ובדק"ס ובערוך ערך רשות. (ובסה"ד לא הנייש בזה).

וכן שלחו אביו לר"ה כנדה יז: רמי בר שמואל ורב יצחק בריה דר"י תנו נדה בי ר"ה אשכחינהו רבה בר"ה דיתבי וקאמרי וכו'. וכפי הנראה שאע"פ שקבל שאביו ומר"ה אעפ"כ אחרי פמירת רב יהודה כשמלך רבה במקום אביו ישב גם הוא לפני רבה כשבועות לו: רב אחא בר הונא ורב שמואל בריה דרבב"ח ורב יצחק בריה דר"י תנו שבועות בי רבה פנע בהו ר"כ — א"ל רבא בר איתי וכו'.

וכן למד לפני רמי בר חמא ורב ששת כובחים צו: רב יצחק בר יהודה (צ"ל בריה דרב יהודה, דק"ס) הוה רגיל קמיה דרמי בר חמא שבקיה ואויל לרב ששת, יומא חד פנע ביה (רמי בר חמא) א"ל אלקפטא נקטן ריחא אתי לה ליה, משום דאזלת לך לקמיה דרב ששת הוית לך כי רב ששת, א"ל לאו משום הכי, מר כי בעינא מלתא מיניה פשיט לי מסכרא כי משכחת מתניתא פרבא ליה, ורב ששת וכו', אבל היה או כבר גדול הדור עד שגם בחיי רבב"ח אמרו נדה כ. ילתא (אשת ר"ג) אייתי דמא לקמיה דרבב"ח וטמי לה, הדר אייתי לקמיה דרב יצחק בריה דר"י ודכי לה.

ומה

בריה דרבה בב"ח ביחד, ובאמת שנים היו בומנים שונים.

רב יצחק בר חיננא או חנינא.

היה תלמיד ר"ה ככתובות ד: א"ר יצחק ב"ח אר"ה, ושם סא: ר"י בר חנינא אר"ה ג"פ. וברכות נב: ר' יוסי בר' חנינא אר"ה צ"ל ר' יצחק בר"ח כגרסת הר"ף ודק"ס שם אות י', ובגדרים לח: רב יצחק בר חניניה אר"ה, ובסנהדרין לח: ר' יוחנן בר' חנינא וכתב בסה"ד אולי צ"ל ר' יצחק בר"ח, וגרסת דק"ס שם ר' חמא בר"ח.

ר' יצחק בר חנינא בר פפא בר יצחק. כן מובא בפס' רבתי ס"פ ויקח אליהו כג., והגרא"ו שם מוחק תיבת בר יצחק.

ר' יצחק בר חקולא. ערך ר' יצחק בן אלעזר.

ר' יצחק בר חקורי.

נוכר ב"ר פ"נדה, ואולי צ"ל בר חקולא.

ר' יצחק בר טבלאי. ערך ר' יצחק נפחא.

רב יצחק בריה דרב יהודה

(בר יהוקאל).

אביו רב יהודה היה רבו המובהק והשתדל שיתאבק בעפר רגלי חכמים בפסחים קד: עולא איקלע לפומבדיתא א"ל רב יהודה לרב יצחק בריה זיל אמטי ליה כלכלה דפירי וחוי היכי אנדיל. דא אזל ושרר לאביו — וכשבא אצל אביו ושאלו היכי אמר, סיפר לו שלא הלך בעצמו אך שלח את אביו, וכעס עליו וא"ל בדרך צחות וברבנותיה דמר וסדרותיה דמר גרמא ליה למר דלא הימא שמעתיה מפומיה. ובקידושין עא: עולא איקלע לפומבדיתא לבי רב יהודה חזיה לרב יצחק בריה דגדל ולא נסיב

שבימי ר"ה ורב יהודה כבבל ואו היה ר' יוחנן ראש הדור בא"י נתמנו מהישיבות חכמים שהמה יביאו תורת א"י לבבל, ותורת בבל לא"י מה שנחדש בהמתיבתות ולכן מלא הש"ס בבלי מהלכות ר' יוחנן ור"ה ושאר חכמי הדור, ודברי ר"ה ורב יהודה וחבריהם בש"ס ירושלמי, ומסגרות הגמרות אנו רואין כמעט תמיד שגם עסקו במסכתא אחת, היינו שאם ר' יוחנן למד בישיבתו מסכתא ב"ק או למדו גם בסורא ובפומבדיתא ג"כ מס' ב"ק, והנה בימי ר"ה ורב יהודה היו רבה בב"ח ועולא החכמים הקבועין הנקראין בשם נחותי, ובימי רבה ורב יוסף ואח"כ בימי אבוי היו רב דימי ורבין ורב יצחק בר יוסף ורב שמואל בר יהודה, ואנו רואין שכמעט תמיד נזכר רב דימי לראשונה ואח"כ בי אתא רבין ושני אלו נזכרין הרבה פעמים בבבלי וירושלמי, ושניהם זכו עוד להיות מתלמידי דר' יוחנן ולשמע מפיו וגם היו מוסמכים כי גם רב דימי היה נקרא בירושלמי בשם ר' אבידמי נחותה, אבל רב יצחק בר יוסף אף שמצינו כמה פעמים רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן כהענין י"י, יבמות ע"ג: קד"י, נזיר יא: סוטה ב: ד; ב"מ לג, ב"ב קלד: קסא; סנהדרין ד, ע"ז מ: מ: ע"ג, מכות ח, זבחים כו, ל; מנחות יא: גט: פ, חולין מג. (כמה פעמים) ע"ג; ובגדה סה: אמר רבי יצחק בר רבי יוסי אר"י צ"ל רב יצחק בר יוסף.

וכן מצינו כי אתא רב יצחק בר יוסף אר"י כשבת מה: גת, עירובין כב, ובע"ז ע"ג. מצינו כולם זה אחר זה כי אתא רב דימי אר"י — כי אתא רב יצחק בר יוסף אר"י — כי אתא רבין אר"י — כי אתא רב שמואל בר יהודה אר"י, וברכות מד. כי אתא רב דימי — כי אתא רבין, — כי אתא רב יצחק [בר יוסף, דק"ס], אבל לא מצינו בשום מקום שהיה

בישיבת

ומה שמצינו קידושין לב: שהיה נחתונת אבא מר בריה דרב פפא, ור"פ דלי ליה כסא ולא קם מקמיה ואיקפד ר"פ, שם נפל מ"ס כי אי אפשר לומר כן כי ידוע שר"פ היה תלמידו דרבא ואז אפשר שכבר לא היה עוד בחיים רב יצחק בריה דרב יהודה, אך בל"ס צ"ל כגרסת השאלות קדושים רב יצחק בריה דרב משרשיא שהיה בזמן ר"פ כמביאר בערכו.

הלכותיו מצינו שבת כא. מפרש מאי ק"ק, ושם צא. מתק"ף על דברי אביו. וכן עירובין פד, ביצה טו, מ"ק יז. ובגדה שבת לב. אמר לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו הבה זכות והפאר.

והיה לו בן בשם איסי, ואיסי היה לו בת הנודעת בשם חומה כיבמות סד: שנשכה רחבה דפומבדיתא ושכיב, ונסכה ר' יצחק בריה דרבב"ח ושכיב, וע"פ היראת ר' יצחק בר יוסף שאמר שרין החוקה הוא בג' פעמים נסבה אביו ושכיב גם הוא, וגם אחרי פטירת בעלה השלישי אביו היתה או עדיין בימי עלומיה ככתובות סה.

ר' יצחק בר' יוסי.

נזכר זהר תולדות קלח. הוא אתי מקפומקיא ללוד פגע ביה ר' יהודה וכו'.

ר' יצחק בר יוסי מהוואת.

נזכר זהר נח סג: ודר בכפר דראמין.

רב יצחק בר יוסף.

נדבר האמורא הוה אשר נזכר בכל הש"ס, ואשר היה בזמן רבה ורב יוסף מהנחותי והביא בידו חבילות חבילות מתורת ר' יוחנן לבבל, לפלא גדול שלא נזכר בשום מקום בירושלמי? וכבר תמחו ע"ז חכמי האחרונים.

וכדי להבין את זאת צריכין אנו לבאר פה בקצרה ענין הנחותי אף שכבר בארנו באריכות בערך רבין ורב דימי, היינו

שלוחא דציבורא תקיעה ביבנה לא שמע
אינש קל איניה.

וברכות פ. כי אתא רי"בי אמר הא
דר' אחא בר"ח אריב"ל לאו בפירוש
איתמר וכו'. ושם יא: הא דר' זריקא לאו
בפירוש איתמר.

ובנויר מב: ובחולין קה. רי"בי א"ר
ינאי. ושם קלב: כי אתא רי"בי אמר
אמרי במערבא וכן הוא זבחים פא. :
ובמנחות לג. כי אתא רי"בי אמר
כלהו מזוואת דבי רבי וכו'.

ומה שמצינו שבת יג: במערבא אמרי
א"ר יצחק בר יוסף סינור מפסיק בינו
לבינה, זה אך השמיענו איך היה המעשה.
וכפסחים צד: אמרו כמאן אולה הא
דאמר רב יצחק בר יוסף בממאים הולך
אחר העומדים בעורה, כאמת בדק"ס ליתא
תיבת בר יוסף.

ועוד מצינו שאמר עליו אביו לשון מה
שלא מצינו על שום אמורא אחר ביבמות
סד: כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר
עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא
דמעון — א"ל אביו חוי דקא שרית איסורא
וסכנתא, סמך עליה אביו ואול נסבה
לחומה — אמר רבא ומי איכא דעביד
עובדא בנפשיה כי האי והא איהו דאמר
אבין (הוא רבין) דסמכא, יצחק סומקא
(הוא רב יצחק בר יוסף) לאו בר סמכא, אבין
ישנו בחזרה, יצחק סומקא אינו בחזרה,
ופירש"י ישנו בחזרה חוזר על תלמודו,
לשון אחר מצוי כל שעה לפני ר' יוחנן
— אבל רי"בי אינו מצוי. וקשה מאוד
להבין ב' פיראשי רש"י כי מנא ידע אביו
שאינו חוזר על תלמודו כאבין או שאינו
מצוי לפני ר' יוחנן כאבין.

אבל אביו גילה לנו הסוד למה לא
נזכר רב יצחק בר יוסף בירושלמי יען
כשהביא אחד מן החכמים הלכות א"י
לככל היו נושאין ונותנין כדבריו אם אמר
ההלכה נכונה כאשר יצתה מפי החכם

דא"י

בישיבת ר' יוחנן, ואדרבא מצינו שהיה
תלמידו דר' ירמיה (שעלה עם רבו ר"ז עוד
בחיי ר' יוחנן וגדל והצליח מאוד בלמודו עד
שגם בחיי ר"א היה כבר גדול הדור כמבואר
בערכו) כניטין יא: יתיב רב הונא (והוא
ר' הונא שבא לא"י) ורב יצחק בר יוסף
קמיה דר' ירמיה וקא מנמנם — א"ל ר'
ירמיה דרדקי הכי אמר ר' יוחנן.

ובחולין מח: רב יצחק בר יוסף הוה
קאזיל בתריה דר' ירמיה בשוקא דמבחי
חוינהו להנך דקיימין צמחי צמחי א"ל
(לר' ירמיה) לא בעי מר אומצא? (שרצה
לידע הדין איך ס"ל לר' ירמיה) א"ל מאי
אעביד לך דכי אתו לקמיה דר' יוחנן
משדר להו וכו'. ובע"ז לנ: עדי טייעא
אנס הנהו ויקי מרב יצחק ב"י רמא בהו
חמרא ואהררינהו ניהליה, אתא שאיל
בי מדרשא, א"ל ר' ירמיה כך הורה ר'
אמי וכו'. ובגדרים כס: יתיב ר' אבין
ורב יצחק ברבי קמיה דר' ירמיה וקא
מנמנם וכו' בל"ס היה כתוב ברב"י והוא
ר"ת בר' יצחק.

וכן קבל מר' אבהו כפסחים עב. שאשכח
לר' אבהו א"ל מתני' מאי א"ל — תני
מינה מ' זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא
בכיסיה וכן הוא בתובות נ.
ובחולין י. ר' אבהו שדריה לאתווי
חמרא מבי כותאי, ושם נו: רב יצחק ב"י
הואי ליה הויה תרנגולתא שדריה לקמיה
דר' אבהו.

ובב"ב קא. קעא: יסופר שהלוח כסף
לר' אבא ותבעיה לדינא קמיה דר'
יצחק נפחא — ולקמיה דר' חנינא בר
פפי,

וראה זה פלא שלא מצינו בשום מקום
שיאמר הלכה או אנדה מפי עצמו והביא
אך שמועות והלכות או מר"י או מדורות
הקודמין בב"ב קמנ. כי אתא רי"בי אמר
ההוא דמי, כלילא — אמר רבי וכו',
ובר"ה ל. כי אתא רי"בי אמר כי מסים

לא הביא מאומה בידו לחכמי הדור, וכאשר הבאנו לעיל שלא מצינו מסנן בפ"ע שום הלכה.

ורב יצחק בר יוסף ירד כמה פעמים לבבל כי מצינו אותו עוד בחיי רב ששת בבבל בב"ב קלד: כי אתא רי"בני אר"י בעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן, מנפח רב ששת בידו אול ליה הואיל הרב יוסף.

וכן בא בימי אב"י כזכרים פא: כי אתא רי"בני אמר אמרי במערבא — א"ל אב"י ונימא מר וכו'. וכן ברכות מב: רי"בני איקלע לכו אב"י ביו"ט חזייה אב"י דברוך אבל כסא וכסא א"ל לא סבר לה מר להא דרי"ב — א"ל נמלך אנא, וכן יבמות סד: שסמך אב"י עליו ונסב לחומה.

וכשהתגברו הגזירות בא"י בסוף ימי אב"י ורבא ואז ירדו כל הנחותי וכמה מחכמי א"י לבבל, אז בא גם רב יצחק ב"י וזה שמצינו חולין קי. רבין ורי"בני איקלעו לכו רב פפי — אייתה לקמיהו תבשילא בכחל, רי"בני אכל, רבין לא אכל, אמר אב"י רבין תכלא וכו'. וכיוחסין כתב רב יצחק ב"י אמר לרבא, וזה לא מצינו בשום מקום.

מדבריו הפרטים מצינו ע"ז עה: שזבן מנא דמרדא מעכ"ום סבר להטבילה א"ל הוא מרבנן ור' יעקב שמה לרידי מיפרשא לי מיניה דר"י וכו', ובסנהדרין קא: יוסף עליו שאיבלע בארזא ואתעביד ליה ניסא פקע ארזא ופלמיה.

יצחק בר יונתן.

נזכר בירושלמי נדה ספ"ב שהוא רב (הונא) הוין יתבין אתאת חדא איתתא ושאלתין א"ל יצחק בר יונתן — א"ל ר"ה כן אמר רב וכו'.

יצחק דבי ר' ינאי.

כן הוא יומא פי. אמר היכי דמי חילול

דא"י, ואפשר שחזר בו, וזה שמצינו כמעט תמיד כי אתא רב דימי אמר כן וכן ואח"כ כי אתא רבין אמר שלא אמר כן וכן או שפלוגי החכם חזר בו ממה שאמר, ולכן מצינו כמה פעמים שדרש רב דימי דברים שאמרתי מעית הם ביד, אבל לא מצינו כן אצל רבין, כי רבין היה ידוע להם לבר סמכא המדייק בדבריו רבו או בשמועתו, וכן רב דימי ידעו היטב שמדייק ואם טעה חזר בו ולכן כשחזרו לא"י שלחו עמיהם הלכות דחכמי בבל למסרם לחכמי א"י, אבל לא כן היה אצל רב יצחק בר יוסף הוא לא היה בר סמכא וכמו שאמרנו שהיה אך תלמידו דר' ירמיה ואפשר שמעולם לא שמע שום דבר מפי ר' יוחנן או שהיה אז עול ימים עד שהוצרך לקבל תורתו מפי ר' ירמיה שהיה תלמידו דר"ז שבא לעת זקנותו דר' יוחנן כמבואר בערכו.

וזה שאמר אב"י יצחק סומקא לאו בר סמכא וסוכל ב' כונות א) שלא סמכוהו שהיה נקרא תמיד אך בשם רב יצחק, ב) שאינו מדייק בשמועותיו כרבין, וכמו שמצינו חולין מג. שאמר בשם ר' יוחנן מקשי הנמרא ומי אמר ר"י הבי? והאמר ר' יוחנן. (ושם אמרו אמוראי נינהו ואליבא דר"י, ורי"בני אינו סובר הכלל דאר"י הלכה כסתם משנה, אבל בשבת קיב: מתוך דבריו ר' יוחנן שאמר הלכה כסתם משנה, תהא משנתנו בסנדל — שלא לשבור דבריו של ר"י, ואינו מתרץ אמוראי נינהו יען כי עם מתרץ אליבא דרבב"ח שסובר הכלל דהלכה כסתם משנה כחולין מג. ולא שיש הכולל בין רב יצחק בר יוסף או רבי יצחק ב"י, כי לא היה בר סמכא וזה אך מבעלי המדפיסים שלא העתיקו כראוי בידוע).

וען שמצאו שרי"בני לאו בר סמכא כרבין וחבריו לכן לא מסרו לו הלכות חכמי בבל להביא לחכמי א"י.

וזה שאמר רבא בשם אב"י אבין ישנו בחורה" יצחק סומקא, אינו בחורה" ולכן לא מצינו אותו בירושלמי כי כשבא לא"י

השם כל שחבריו מתביישין מחמת שמועתו, אבל צ"ל יצחק בריה דר' אמי כגרסת דק"ם.

ר' יצחק בר יעקב בר גיורי.

היה תלמידו דר' יוחנן כרמצינו אותו תמיד שהיה שולח (מאי' לנבל) משמיה דר' יוחנן כעירובין סב, מו"ק יח, כתובות מו, חולין קא; ומצינו תענית כט: ר' יצחק בר גיורי משמיה דר' יוחסר תיבת בר יעקב באמצע.

ומה שכתב היוחסין שהיה בזמן רבי נחסרו הקווין שהיה כתוב רבי והוא ר' יוחנן.

ר' יצחק בר כהנא.

נזכר שבת פ"ח ה"א, אך הוא מ"ם וצ"ל ר' יצחק בר ביטנא כרמובא המאמר בשקלים פ"ג ה"ב ופ"ח ה"א.

ר' יצחק בר מנחם.

נזכר סד' תהלים ספ"לד אמר כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפ"ע.

ר' יצחק בר מרי. ערך ר' יצחק קסקסאה.

ר' יצחק בר מרין.

בירושלמי סוכה פ"ב ה"ה שאל מר' אלעזר, ובילקוט תהלים רמז תתנ"ט אמר בשם ר"ל החסד היא מעולם (והמאמר הזה גזבוע מירושלמי פאה פ"א ה"א-ב: ושם ר' יוחנן בר' מרין בשם ר' יוחנן), וביבמות ספ"ו אמר בשם ר' חנינא, וכתנחומא ראדה"מ ר' עזריה ור' יונתן בן חגי ור' יצחק בר מרין בשם ר' יוסי בר' חנינא, וב"ד פ"ערי' ר' עזריה בשם ר' חגי ור"י בר מרין, וכן צ"ל במד' תהלים פ"לא"ו (ושם בן תרדיון בשעות) וכדאיתא שם פ"עח"ט.

ונזכר שבת פ"ב ה"ו שאמר איכולי דכתיב הנותן בים דרך— כיון שהיה אדם יורד לתוכו הוא מת, ומובא המאמר במ' תהלים פ"קד"בג.

וכן נזכר ב"ר פ"ו"ה, ובקה"ר פ"גיא ר' איבו ור"ה כשמי.

ר' יצחק בר משרשיא.

נזכר בירושלמי שבת פ"יב ה"ד אמר בשם רבנן דתמן.

רב יצחק בריה דרב משרשיא.

היה בזמן רב פפא בע"ז ח: שהגמרא מקשי על ר"פ והא רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע— שאני ר"י בריה דר"מ דארם חשוב הוא. ובקדושין לב: (לגמט השאלות קדושים) שהיה בחתינת אבא מר בריה דריה דרב פפא ודלי ליה ר"פ כסא ולא קם מקמיה ואיקפד ר"פ,

ובחולין קד: איקלע לבי רב אשי איתו ליה נבינה אבל, איתו ליה בשרא אבל ולא משא ידיה א"ל והתני אנרא— אמר להו הנ"מ בלילא וכו'.

ונזכר עירובין לב: ע"ז יד. פי, מנחות כד: (ורב אשי מתרין קושיתו).

ר' יצחק בר מתני.

היה תלמידו דר' יוחנן, ונזכר אך פ"א בירושלמי ע"ז פ"ג ה"יא ר' יצחק בר מתני הוה מיסתמך בר' יוחנן (ששימש לר"י ואהי לחברה אתו) משון צלמא דבולי א"ל מאי נייעבור קומי א"ל עבור קומי וסמי עיניה.

ר' יצחק בר נחמני. ובירושלמי בר נחמן. הוא היה תלמיד שמואל כרמצינו ר"י בר נחמני אמר שמואל כר"ה יג, סוכה ל. (ובירושלמי שם פ"ג ה"ו ר"י בר נחמן אמר שמואל), חולין צ. (ובתמיד כט. איתא המאמר בשעות ר' ינאי בר נחמני וצ"ל ר' יצחק). ב"מ ספ"א ר"י בר נחמן אמר שמואל, ובחולין ג. איתא ר' יעקב ב"ג אמר שמואל וצ"ל ר' יצחק ב"ג.

ועלה לא"י בהיותו עוד צעיר לימים ונשאר שם כי לא מצינו אותו עם שום אמורא דבבל, וכשבא לא"י מצא עוד את זקני הדור כר' חנינא וקבל ממנו כע"ז

חיפא הו' יתבין אתא חד בר נש א"ל
ר"ב לר' אבודמא וכו'.

האימרים בשמו מצינו שר"ז שאלו
כיכמות פ"ח ה"א.

ר' יעקב בר אחא בשמו ככלאים פ"ב
ה"ג, יכמות פ"א ה"ב.

ר' יצחק בר נפתלי.

נוכר כתובות צ"ג אמר לרבינא הכי
אמרינן משמיה דרבא כוותר, וגרסת
היוחסין ר' יעקב בר נפתלי וכן הוא
גרסת הרי"ף והרא"ש, ושם פד: בתו"דה
הוא שתפס.

ר' יצחק בר סברון.

נוכר זכחים ט. מתקיף על דברי ר'
יוסי בר אבין.

ר' יצחק בר סימון.

נוכר איכ"ר פ"א פסוק דרכי ציון,
מפרש בתולותיה נוגות אלו ת"ח שהיו
נאים כבתולות ונעשו כדונם.

ר' יצחק בר פנחס.

נוכר חולין כו: רב יהודה אמר משמו
אין שחיטה לעוף מן התורה, ובאבות
דר"ג פ"כטז אומר כל מי שיש בידו
מדרש ואין בידו הלכות לא טעם טעם
של חכמה, יש בידו הלכות ולא מדרש
לא טעם טעם יראת חטא—הוי זהיר
בשאלת שלום בין אדם לחבירו ואל תבא
לבין המחלוקת ואל תשתדל לראותו,
שב כמקום חברים והוי זנב לאריות ואל
תהי ריש לשועלים. וקשה מאוד לומר
שהוא ר' יצחק בר פנחס מה שאמרו
פסחים קיד. ר' יצחק בר פנחס דאגדתא,
ויותר נראה שהוא מאחרוני התנאים.

ר' יצחק בר פנחס דאגדתא, ערך ר'
יצחק סתם.

ר' יצחק בן פרנך.

נוכר כלה רבתי רפ"ג אמר כל עינות
של אדם חקיקין לו על עצמותיו.

פ"א ה"ד ר"י בר נחמן שאל לר' חנינא
יריד עזה מהו א"ל הלכת לצור מימך,
וזה ר' חנינא הוא ר' חנינא הגדול שאמרו
שם שלא אמר מימיו מה שלא שמע
מרכו וזה מפורש בשבועית פ"ו ה"א-יהו.
ר"ה הגדול ששאלו רש"בל.

ורבנ המובתק היה ר"יבל כחולין מה.
בעי מרי"בל, וברכות לד: חולין מה.
אמר לדידי מיפרשא לי מיניה דרי"בל,
וביומא עח: עמד ר"י בר נחמני על
רנליו ואמר אני ראיתי את רי"בל שיצא
בסנדל וכו' (ובירושלמי שם רפ"ח המאמר ר"י
בר נחמן).

אמר בשם רי"בל כברכות פ"א ה"ה-י.
פ"ד ה"א, תרומות פ"ח ה"ג, יכמות פ"ח
ה"א לה: ושם יספר מעשה שרי"בל היה
בלודקיא והוה תמן ר' יודן נשיא וכו'.
ובעירובין רפ"א ר' נחמן בר יצחק בשם
רי"בל צ"ל ר"י בר נחמן כדאמר שם
לא כן אמר ר"י בר נחמן בשם רי"בל,
וכן קיבל מר' אושעיא כדמצינו ר"י
בר נחמני א"ר אושעיא בשבת לו, חולין
מט. יכמות פ"ח ה"א-לו:

וכן אמר בשם ר"ל כבכורות יג,
שבועית פ"ו ה"א-יהו.

ומר' אלעזר כחולין מה. שאמר לדידי
מיפרשא לי מיניה דר"א, ובגדה מה.
רי"בנ אר"א, ואמר ר"ז אוכה ואיסק ואגמר
לשמעתא (דרי"בנ) מפומיה דמרא (ר"א).

וכן מצינו ברכות פ"ה ה"ב שאמר בשם
ר' חנינא בן גמליאל ואפשר שצ"ל בש"ד
חנינא בר חמא.

חבריו היו כל גדולי תלמידי דרי"בל
ור' יוחנן, כר' שמעון בן פזי ור' שמואל
בר נחמני שחולק עמהם מגילה כג,
סנהדרין י, שבועות מז:

והוא ור' יעקב בר אידי היו פרנסין
כירושלמי סוף פאה, והו' יהבון לר' חמא
אכוה דר' אושעיא (עיי' ערך נחמני), ובגדה
פ"ב ה"ו ר"י בר נחמן ור' אבודמא דמן

ר' יצחק בן קצרתא.

נוכר מד' שמואל פ"כרה אמר בשם ר' יונה. ועיין ערך ר' יוחנן בן קצרתא.

ר' יצחק בר קפרא.

בקה"ר פ"ט"ח אמרו בר קפרא ור' יצחק בר קפרא אמרי (משל) לאשתו של בולדרים, והג"ר דל כיון יפה שצ"ל בר קפרא ור' יצחק אמרי, בר קפרא אמר משל וכו', וע"פ טעות נתערבו בו משלים יחד.

רב יצחק בריה דרב.

כן מובא ביוחסין וסה"ד, ולא נרשם מקומו. והאמת כן הוא מר"ק יו: לגרסת הרי"ף והרא"ש שאמרו שם מאי תברא א"ר יצחק בריה דרב, אבל בכ"י הרי"ף איתא כהוגן רב יצחק בריה דרב יהודה כדמובא בדק"ס.

ומה שמצינו בירושלמי ברכות פ"ג ה"א"ב: ר' יצחק בריה דרב כבר בארנו בערך ר' יצחק בריה דר"ח כתובה שכן צ"ל שם בריה דר' חייא כתובה.

רב יצחק בריה דרבה בר בר הנאי. היה בזמן רבא כסוכה מג: שא"ל רבא בר אוריא תא ואימא לך מלתא מעלייתא דהוה אמר אביך.

ונפטר עוד קודם אביו כיבמות סד: שנשא את חומה בת איסי בריה דרב יצחק בריה דרב יהודה אחר מיתת בעלה רחבה מפומבדיתא, ומת גם הוא ונסבה אביו. ואין זה רב יצחק בר בר חנא כמבואר בערכו.

רב יצחק בר רדיפא.

הוא היה בבבל תלמידו דר"ה כשבת כג: רב יצחק בר רדיפא אר"ה, ואח"כ עלה לא"י והיה תלמידו דר' אמי בכתיבות קי, שמות רבה פ"מב"ט רבי יצחק בר רדיפא א"ר אמי (ויען שנספך שם לכן קראוהו בשם רבי), ובשביעית פ"ט ה"ד (כסה"ד איתא בטעות שבועות) רבי יצחק בר רדיפא

הוה ליה עובדא אתא שאל לר' ירמיה א"ל הלא אריות לפניך ואתה שואל לשועלים, אתא שאל לר' יאשיה.

רב יצחק בר שיילא.

נוכר קידושין לב. אר"י בר שיילא א"ר מתנא אמר רב חסדא.

רב יצחק בר שמואל בר מרתא.

קרוב הדבר לומר שאבי אביו מרתא היה אחי אביו רב כסנהדרין ה. שאיבו וחנא ושיילא ומרתא ור' חייא היו כולם אחים, ויען שחושב את איבו לראשונה ואת מרתא לאחרונה יכול מאוד להיות שרב שהיה בנו של איבו היה קשיש הרבה משמואל בר מרתא קרובו ולכן מצינו פסחים קג: רב שמואל בר מרתא אמר רב, וכמגילה מז: אמרו אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא.

ובנו רב יצחק היה תלמיד מובהק לרב בפסחים קו: אמר רב ברונא אמר רב הנוטל ידיו לא יקדש, א"ל רב יצחק בר שמואל בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב שכחינהו לשמעתתיה, זימנין סניאין הוה קאימנא קמיה דרב וכו'.

ואמר תמיד בשם רב כברכות מו, יבמות כד: גיטין יג. סג: קידושין סה: מנחות כט: חולין נא. עה. צב: ובברכות ג. רב יצחק בר שמואל משמיה דרב חסד תיבת בר מרתא כדמובא בדק"ס.

ובע"ז לו. א"ל שמואל לרב בשלמא לדירי — היינו דכי אתא רב יצחק ב"ש בר מרתא ואמר דריש ר' שמלאי בנציבין שמן ר' יהודה (נשיאה) וב"ד נמנו עליו והתירוהו וכו'. וכבר בארתי בערך רב שהיתר השמן היה כשהתישב רב בסורא ואז אירע שרב יצחק בשב"מ הלך לנציבין, וכן הוא בפירוש בירושלמי שבת פ"א ה"ד שאמרו יצחק בר שמואל ב"מ נחת לנציבין. והוא הביא משם ששמע מר' שמלאי שר"י נשיאה התיר השמן, אבל

מדבריו הפרטים מצינו שהיה לו בת והתחתן עם רב אחאי ככרכות כה: רב אחאי (וגרסת דק"ם ויוחסין רב אחילאי או אחלי וזה יותר נכון כי רב אחאי היה מאוחד) איעסק ליה לבריה בי רב יצחק ב"ש בר מרתא עיילה לחופה, ובסנהדרין קא. יסופר עליו שפ"א איקלע לההוא אושפיזא אייתי ליה משחא במנא, שף נפקן ליה צימחי באפיה, נפק לשוקא חזיתיה ההיא איתתא — עבדה ליה מלתא ואיתסי.

ר' יצחק בן תרדיון.

נוכר מד' תהלים פ"לא-י, אך צ"ל בר מריון כרמובא המאמר שם פ"עח"יט.

ר' יצחק דיהבא.

נוכר ביצה פ"א ה"ט ששאל מר' יוחנן מהו מישחק קונדימין ביר"ט א"ל שרי. ובגיטין פ"ד ה"ו ר' יצחק דהבן ברחו עבדיו לכפרים אתא שאל לר' אימי, ובספר אהבת צ"יור שבת צד 6 מביא מאיר זרוע ח"ב כשל"ט ושם גרס יצחק דהבא, ומשמע שכן צ"ל בגיטין יצחק דהבן.

ר' יצחק דמן קרטינגין.

נוכר ברכות כט. אמר הני מ' דר"ה כנגד מ' אוזרות שאמרה חנה, ובפרד"כ לט. ר' לולאני בר שוורי' בשם ר' יצחק קטריקי — א"ל הק"בה אני אגלה לך מעמי תורה (והשערות הרש"ב שצ"ל קרטינגיני).

ר' יצחק הבבלי.

נוכר ב"ר פ"מג"ז אמר, מלכי צדק נולד מהול. וכן נזכר שם רפ"ע ומד' שמואל רפ"ב.

יצחק כפתורא. נזכר זהר תצוה קפז.

ר' יצחק מנדלאה.

היה מאמוראי דוד הראשון בא"י, כסנהדרין צח. אמר ר' שמלאי משמו מיום שפירש יוסף מאחיו לא מעם מעם יין, אך בשבת קלט. גרס א"ר מלאי משמו. ובמד' משלי פ"אי"ד גרס כבסנהדרין.

וכנדה

היה אז עוד עול ימים ולכן לאחר פטירת רב ושמואל ישב לפני ר"ה ככל תלמידיו דרב, ככתובות כא: ששאל מרב הונא. ופסחים לג: אר"י בר שמואל ב"מ אר"ה (כן הוא דק"ם ובגמרא איתא רבא דבי רב יצחק בר מרתא והוא ט"ס).

ובל תלמידיו דרב ושמואל היו חבריו. רב כהנא כנדה כו: שאמרו יתיב רב יצחק בש"במ קמיה דרב כהנא ויתיב וקאמר אמר רב יהודה אמר רב — א"ל (רב כהנא) ומי אמר רב הכי — אישתיק, א"ל (רב כהנא) דלמא כאן — א"ל את אמרת לשמעתתיה דרב (אתה מפרש דברי רב מדעתך) בפירוש אמר רב הכי.

וכן עם רב נחמן כמנחות פא. יתיב קמיה דר"נ ויתיב וקאמר — א"ל ר"נ עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר? ובחולין לה. יתיב קמיה דר"נ ויתיב וקאמר — מתיב רמי בר חמא — א"ל וכו'. ושם נד. יתיב קמיה דר"נ — א"ל ר"נ האלקים טורי בה רב וכו'. ומוה אנו רואין שישב עם ר"נ בנהרדעא והרביץ שם תורה הרבה עם תלמידים, ומנדולי תלמידיו מצינו ר"ו כחולין ל: ההוא תורא דאישחט בב' וג' מקומות על רב יצחק ב"ש בר מרתא שקל משופרי א"ל ר"ו למדתנו רבינו וכו'.

וכן ר' אבא ככתובות כא: ששאלו.

וכן רבא אמר משמו כפסחים לג:.

רבה אמר משמו כמגילה מז:; ובגיטין סג: מתקיף רבה עליה.

וכן רבה בב"ח אמר בשמו כגיטין כה, מנחות ל, אך שם חסר תיבת בר מרתא, ובדק"ס ברכות ג. אות ד' מביא הגרסא הנכונה.

וכפי הנראה היה מורה הוראה במקומו כגיטין סג: שאמרו הוה עובדא ואצרכה רב יצחק בש"במ גט וחליצה. ונזכר יוסא יט: שאמר הרין הקורא את שמע לא ירמוז בעיני וכו'.

שלא נזכר בגמרא שם ר"י נפחא, אבל הצדק עם היוחסין כי כן מוכח הגרסא הזאת בדק"ס מכ"א פ, וזה גרסא אמיתית שאי אפשר לומר שכל הארבע שמות הללו של אמורא אחר הם, כי מצינו מ"ק כ. ותיב ר' יצחק נפחא אקילעא דר' יצחק בן אלעזר, וכבר הארכתי בראיות ברורות בערך ר' יצחק שר' יצחק בן חקולא הוא ר"י בן אלעזר, א"כ אי אפשר לומר שר"י נפחא הוא ר"י בן חקולא, ולכן בע"כ צריכין אנו לחלקן לשנים כדעת היוחסין שר"י נפחא הוא ר"י בר טבלאי, ור"י בן חקולא הוא ר"י בן אלעזר, וזה ברור.

ובל"ס שכמה פעמים נזכר ר"י נפחא בירושלמי בשם סתם ר' יצחק בכרכות פ"ד ה"א-כח: ומגילה פ"ג ה"ה יצחק סחורה שאל לר' יצחק ר"ח שחל להיות בחנוכה, והמאמר הזה מוכח בספרים ספ"ך ושם ר' יצחק סחורה שאל את ר' יצחק נפחא, וכן מצינו שבת נב: א"ר יצחק ואח"כ אמר אי בר"י נפחא.

ומה ששינו את שמם אפשר שהיה מאימת המלכות או סיבה אחרת שלא נודע לנו וכדמצינו בר' יוסי בר זבדי שנקרא בכבלי בשם זה, ובירושלמי נקרא בשם סתם ר' יוסי כמבואר בערכו.

וזה ר' יצחק נפחא או בר טבלאי היה מראשי תלמידיו דר' יוחנן כב"מ כד: שר"י נפחא מצא מציאה ואתא לקמיה דר"י, ובירושלמי דמאי פ"ב סה"א ר"י בר טבלאי שאל לר' יוחנן א"ל פוק שאל לחנניה בן שמואל דמתניתא (שהוא התנא השונה משניות ובריות). ובעירובין פ"ו ה"א אמר בשם ר' יוחנן.

וכן מצינו יבמות פ"ח ה"ב ר"י בר טבלאי בשם רש"י, אבל רש"י בל החשיבו מאוד ואמר עליו סנהדרין צו. מבא דנפחא מדבר נפחא, (שר"י נפחא דרש הפסוק ויתלק עליהם לילה ולא כר"י ואמר ר"ל שדרשת ר"י

נפחא

ובגדה כז: א"ל ר' יוחנן לר"ל — אילימא מהא דאמר ר' שבתאי אמר ר' יצחק מגדלאה ואמרי לה ר"י מגדלאה א"ר שבתאי וכו'.

ומצינו תמיד שמפרש המשנה כב"מ כה: שאמר והוא שעשיין כמגדלין, ובגדה לג. מפרש המשנה בנשואות שנו, וביומא פא: אמר אלו הן לולבי גפנים, ורב כהנא חולק עליו.

ומצינו דרשותיו ב"ר פ"ה-ט, ספ"צח, שהש"ר פ"ג-פסוק ח.

ובפס' רבתי פ' ותשלם איתא ר' יצחק מגדלים וצ"ל מגדלאה, ויש שרוצים לומר שלבן נקרא ר"י מגדלאה ע"ש הדין שאמר ב"מ כה: והוא שעשיין כמגדלין ולמותר לנו לכמל דבריהם.

ר' יצחק נפחא.

בדבר האמורא הגדול הזה אשר היה בדור השני והשלישי והאריך ימים גם בדור הרביעי והיה רוב ימיו כא"י והיה תלמידו הגדול דר' יוחנן, האם לא לפלא מה שלא נזכר בשום מקום בירושלמי, לכן נראה בבירור שר"י נפחא הוא הנקרא בירושלמי בשם ר' יצחק בר טבלאי, ובבבלי נשאר שם זה אך ביומא לט: לט: שאר"י בר טבלאי למה נקרא שמו לכונן וכו'. ואולי מה שמצינו נדרים ח: א"ר שמעון בר זביר א"ר יצחק בן טבלא הוא בר טבלאי.

ודבר זה מצאתי מפורש בפסחים קיג: אך שם נשתבשה הגרסא מעמ, שאמרו שם הוא ר' יצחק בן טבלא הוא ר' יצחק בן חקלא הוא ר' יצחק בן אלעא (צ"ל ר' אלעזר כמבואר בר"ן וריטב"א סוכה לה:). וביוחסין השלם גודם ר' יצחק נפחא הוא ר' יצחק בן טבלא הוא ר"י בן חקולא הוא ר' יצחק בן אלעזר, וכן נוכל לפרש שר"י בן טבלא הוא ר"י נפחא ור"י בן אלעזר הוא ר"י חקולא עכ"ל.

ובסה"ד ערך ר' יצחק בר טבלא תופשו

לא הוה בידיה אתא לקמיה דר"י נפחא — א"ל ר' ירמיה ואיתימא ר' זריקא וכו'. וזוהו אנו רואין שמקומו הקבוע היה בטבריא מקום ר' יוחנן ור"א ור' אמי ושם הרביץ תורה הרבה.

וגם מצינו שהיה לו אמורא (להשמיע תורתו לרבים) כירושלמי כ"מ פ"ב ה"ב שאמרו אמוריה דר' יצחק בר מבליי אשכח — אתא גבי ר' יוחנן. וכן מצינו נדה פ"ב ה"י אתא עובדא קומי ר' יעקב בר זכדי וקומי ר"י בר מבליי ובקשו למטאותה. וכן ב"ב קע. רב יצחק בר יוסף הוה מסיק זוזי בר' אבא אתא לקמיה דר"י נפחא — א"ל לר' אבא אנא בההיא כשמעתא דמר ס"ל. ומכל זה אנו רואין שהיה מורה וראין.

וקרוב מאוד לומר כשנחרבה העיר טבריא, ור' אמי וישיבתו הלך לו לקיסרין תחת צל ר' אבהו או הלך ר"י נפחא לבבל וכדמצינו מו"ק כד: שגם בימי רב ששת היה בבבל שאמרו שם דרש ר"י נפחא אקילעא דריש גלותא — שמע רב ששת ואיקפד.

וכפי הנראה כששב לא"י הלך או לקיסרין למקום ר' אבהו כביצה לה. כי סליק ר' אבא אשכחיה לר' אבהו ור"ש בן פזי ור"י נפחא. ובכתובות פד: יתיב ר' אבהו ור"ח בר פפי ור"י נפחא ויתיב ר' אבא גבייהו. וגיטין כט: יתיב ר' אבהו ורחב"פ ור"י נפחא ויתיב רב ספרא גבייהו (וידוע שרב ספרא נפטר בכבל קודם אכ"י כמ"ק כה, א"כ היה זה עוד קודם).

ומצינו ב"ב קטב: מחלוקת ר' אבין ור' מיישא ור' ירמיה עם ר' אבהו ורחב"פ ור"י נפחא ואמרו שם ששלשה הראשונים היו זקנים מהאחרונים, אך כבר בארתי בערך ר"ח בר פפי שר' ירמיה שאל לר' אבהו והוא השיבו שאנו זקנים מכם.

ופסחים כב. מתיב על ר' אבהו, ואז היה כבר מוקני גדולי הדור עד שכל

נפחא טבא מדרשת ר' יוחנן שהוא נקרא בר נפחא. וכן מצינו שקבל מר"א כקידושין פ"ג ה"א בעי ר"י בר מבליי קומי ר"א, ואמר בשמו כשביעית פ"ב ה"ה, מע"ש רפ"א. וכן מצינו מו"ק כד: דרש ר"י נפחא — שמע רב ששת ואיקפד ואמר אטו דיריה היא, דר"א א"ר אושעיא היא. ואע"פ ששניהם היו תלמידי ר"י אבל ר"א היה קשיש ממנו וזכה עוד לשמש את ר' חנינא ור' אושעיא והיה תלמיד חבר לר"י בס"פ ימיו ומלך אחר ר' יוחנן.

אבל חוץ מר"א היה הוא הגדול שבדור כב"ק ס: יתיב ר' אמי ור' אסי קמיה דר"י נפחא מר אמר לימא מר שמעתתא ומר אמר לימא מר אנדתא. ולא שהיה רבם, אך הוא היה חכרם הגדול וכדמצינו יומא מט: איתיביה ר"י נפחא לר' אמי. מחלוקתן מצינו ברכות מא, יומא מב: מט: חגיגה כו, סוטה לד, קידושין לג: מכות יא: מנחות יא:.

וכן מצינו אותו המיד עם כל גדולי הדור כיבמות מח: יתיב ר' חנינא בר פפי ור' אמי ור"י נפחא אקילעא דר"י נפחא. ובחגיגה כו, ע"זכר. יתיב ר' אמי ור"י נפחא אקילעא דר"י נפחא. ומו"ק כ. יתיב ר' חייא בר אבא ור' אמי ור"י נפחא אקילעא דר"י בן אלעזר.

ועוד בחיי ר' אלעזר היה מדיני העיר כב"ק קיז: שר' אבא אתא לקמיה דר' אבהו ור"ח בר פפי ור"י נפחא, ויתיב ר' אילעא גבייהו סבור לחיוביה — אמרי ליה זיל לגביה דר"ש בן אליקים ור"א בן פדת דדייני דינא דגרמי, וביצה כו. ר' יהודה נשיאה ב) הוה ליה בוכרא שדריה לקמיה דר' אמי סבר דלא למיחזיה א"ל ר' זריקא ואיתימא ר' ירמיה — הדר שדריה לקמיה דר"י נפחא סבר דלא למיחזיה א"ל ר' ירמיה ואיתימא ר' זריקא — א"ל ר' אבא, ובגדרים נו: ישמעאל איש כפר ימא — אתא לקמיה דר' אמי

ר' יצחק עטושיא.

זכה עוד לקבל מרשב"ל כביצה פ"א
ה"ט ששאל לרשב"ל מהו לשחוק קונדיטון
ביומא טבא א"ל הב לי ואנא שתי,
והמאמר הזה ליתא בירושלמי שלנו אך
בן מוכא בר"ן ביצה פ"א קפו:.

ורבו המובהק היה ר"ז א' כסומה פ"ג
ה"א איתיה ר"ז לר"י עטושיא ותנא ליה.
ופאה פ"ח ה"ד אמר קימיה ר"ז בשם
דבי ר' ינאי.

והיה לו בן בשם ר' חייא כתרומות
פ"י ה"ור' ירמיה הורו לר' יצחק עטושיא
ואית דאמרי לר' חייא בריה דר"י עטושיא,
ובס"הד כתב שהוא תנא לר' אבא בר
ממל ושנג בזה כאשר בארתי בערכו.

ר' יצחק פסקאה.

אדם גדול בזמן ר' יוחנן, ונזכר איכ"ר
פ"א-לו כשמת ר' יוסי ממלחיא עלו ר"י
ור"ל וסליק עמהן ר' יצחק פסקאה והיה
שט חר סבא שרצה להספידו, ולא הניחו
ר"י פסקאה וא"ל קום אילין אריותא את
פתח פומך? אך ר' יוחנן הרשהו, ולבסוף
אמר ר"י פסקאה יהי דין גברא בריך
פומיה, א"ל ר' יוחנן אלו לא שבקתיה
לא שמענו זה.

ר' יצחק קסקאדה.

בברכות נא, תרגמא קמיה דר' יוסי
בר אבין משמיה דר' יוחנן, ובירושלמי
שם פ"ו ה"א מ: נקרא בשם ר' יצחק
בר מרי, ובס"הד חלקו לשנים.

ר' יצחק רביא.

נזכר ב"ר פ"ך ייב אמר בגדי אדם
הראשון היו חלקים כצפורן ונאים
כמרגליות. והמאמר מוכא תנחומא
בראשית-כה ושם ר' אבהו אמר היה ר'
יצחק אומר, ואפשר שצ"ל ר' יצחק רובא.

ר' יצחק רובא. ערך ר' יצחק בר
אבדימי.

דבר הקשה היה בא אליו כניטין ס.
ששלחו בני גליל לר' חלבו (שהיה בדור
הרביעי בא"י) מהו לקרות בחומשים —
לא היה בידיה אתא שאל לר' יצחק
נפחא. ובגדה פ"ב ה"י אתא עוברא קימי
— ר"י בר מבליי — א"ל ר' חלבו כך
אר"ה אמר רב. ובקידושין נט. רב גידל
רצה לקנות שדה אול ר' אבא זובנה,
אול רב גידל קבלה לר"ו ור"ו קבלה לר"י
נפחא.

וכן ר' יונה (שהיה מראשי דור הרביעי)
אמר בשמו כעירובין פ"ז ה"א.

ומצינו איתו פעם שנית בכבל בזמן
אבוי כדמוכח שבת קכו: דרש ר"י נפחא
אפתחא דבי ריש גלותא, ורב עמרם
מתיר עליה א"ל אבוי וכו'. וכן מוכח
במגילה נט: שחולק עם רב דימי דמן
חיפא. ושם ל. מתקיף אבוי ער דבריו.

וכפי הנראה כשהלך לבבל הלך דרך
אנטוכיא (שהיא חו"ל כניטין מד:). והורה שם
כערכין כב: א"ר אהא שר הבריה מעשה
בא לפני ר' יצחק נפחא באנטוכיא
(ובכתובות פת. חסר תיבת נפחא).

וכשבא לבבל השיא את בתו לגדול
הדור כחולין קי. רבין ורב יצחק בר יוסף
איקלעו לבי רב פפי — רבין לא אבל
אמר אבוי רבין תכלא אמאי לא אבל
מכדי דביתיה דרב פפי ברתייה דר' יצחק
נפחא הואי ור' יצחק נפחא מריה דעוברא
הוה (זהו במעשים טובים, רש"י). ומזה אנו
רואין שאבוי הכיר אותו ואת גדולתו.

יצחק סומקא. ערך רב יצחק בר
יוסף.

יצחק סחורה.

נזכר ברכות פ"ד ה"א-כח; מנילה
פ"ג ה"א, תענית פ"ד ה"א ששאל את
ר' יצחק והוא ר"י נפחא כדמוכא המאמר
במס' סופרים ספ"ך ויש גורסין שם
ששאל את ר' יהושע נפחא והוא מעות
הרפוס.

ק"וח למכעיסיו, נכנס הדבר בו כארס של עכנא והלך וקיים בעצמו ארבע מיתות ב"ד — נתנמנם יוסי בן יועזר וראה ממתו פרחא באויר אמר, בשעה קלה קדמני זה לג"ע, ועיין ערך יוסי בן יועזר.

ירמיה.

ר' אבא בר ירמיה גרה יא.:
 ר' אלעזר בן ירמיה סומה ד.
 כהנא בר ירמיה ערלה פ"ג ה"ב.
 ר' מישא בר' ירמיה ירושלמי סוף נזיר.
 מנשיא בר ירמיה פסחים סח.
 רב סמא בדיה דרב ירמיה כתובות לג.
 רבא בר ירמיה ברכות מג.
 רבה בר ירמיה פסחים לו.

ר' ירמיה (תנא דברייתא).

נוכר מגילה יח. מנחות לב: דתניא ר' ירמיה אומר משום רבינו, ובהוריות ח: דתניא היה ר' ירמיה אומר, והמקור הוא מתוספתא פ"א בשביעות. וכן נזכר מכלתא בא פ"ב, בשלה פ"א יז, וספרא אחרי קמג.

אבא ירמיה.

כן מוכח בס"הד מויק"ר רפ"לד אמר בשם ר"מ, וגרסא שלנו ר' אבא בר ירמיה.

ר' ירמיה.

(אמורא בא"י בדור השלישי והרביעי).

בדבר האמורא המפורסם הזה נפלה ערבוביא גדולה עד שהוצרכו לומר ששנים היו, אחד רב ירמיה, ואחד ר' ירמיה, אבל האמת אך אחד היה, ומה שאמרו בתוספות קידושין מו. שתי ר' ירמיה הויו, התם קאי שתי ר' ירמיה בר אבא הויו, האחד תלמיד חבר דרב ואחד תלמיד ר"ה ור' יוחנן. אבל סתם ר' ירמיה בכל הש"ס אך אחד היה, ואך בירושלמי נזכר בכמה מקומות סתם ר' ירמיה והוא בר אבא אבל נוכל להכיר המקומות בנקל.

יצחק ריש גלותא.

ביבמות קמו: היה בר אחתיה דרב ביבי וקאויל מקורטבא לאספמיא ושביב, ישלחו מהתם שמה, ובעו בנמרא אי חישינן לשני יצחק ריש גלותא, ובס"הד מביא בשם הרא"ש בתשובה כלל ג' שלא היה ריש גלותא אך כן היה שמו, שאי אפשר לומר על הריש גלותא הנודע בכל הגולה ליחוש לשני יצחק ריש גלותא.

יקה. (אגור בן יקה, משלי פ"לא).

ר' הנינא בר יקה ברכות פ"ט ס"הב, ובפסקתא פ' את קרבני (דפוס פראג) הונא בר יוקן, ובדפוס שקלאוו ר' חונא בר יוקן, ובערוך ערך קקבטין גורם הונא בר יקי.

יקים. (יקים, ד"ה א' פ"הי"ט).

ר' אישיון בר יקים יבמות פ"א ה"ז.

ר' יקים.

נוכר ש"ר פמ"ב"מ אמר ג' חצופין הן וכו', וכפס' רבתי פ' עשרת הדברות ס"ז ר' יקים ור' יהודה ר' יקים אומר העובר על לא תחמוד כאלו עובר על עשרת הדברות.

ר' יקים איש הדר.

תנא נזכר במשנה עדיות פ"ז מ"ה, העיד ר' יהושע ור' יקים איש הדר על קלל של חבאת שנתנו ע"ג השרץ שהוא טמא, וביוחסין גורם איש חדיד, ובס"הד גרם איש תדיר.

יקים איש צרורות.

בב"ר פ"סכ"ב ומר' תהלים ספ"א יסופר עליו שהיה בן אחותו של יוסי בן יועזר איש צרידה (מהוונת) ויצא לתרבות רעה, והיה רוכב על סוס בשבת והוליכו לפניו קירה לתלות את דודו א"ל ראה סוסי דארכני מרי (שענד ע"ז) וראה סימך דארבך מרך, א"ל אם כך למכעיסו ק"וח לעושי רצונו, א"ל האם עשה אדם רצונו יותר ממך? א"ל אם כך לעושי רצונו

כעדות רבא, וכשבא לא"י מצא עדיין את ר' יוחנן ור"א בחיים ואפשר שגם ר"ל היה אז בחיים, ואם כי שלא היה יכול להיחשב בין תלמידיו דר' יוחנן, אבל בלי ספק שבמשך כל השנים שחי עוד ר' יוחנן בתוך כך גדל והצליח ר' ירמיה ע"י רבו ר' זירא, עד שזכה עוד לשמוע מפי ר' יוחנן הלכות כשבת סג; גיטין יא: שאמר לרבין ור"ה יישר וכן אמר ר' יוחנן (ופירש"י יפה אמרתם וכן שמעתי מר"י), וביומא פ"א ה"א ר' ירמיה בשם ר' יוחנן — א"ל ר' יונה עמך הייתי ולא אמר עובד אלא נשאל, והלשון הזה משמע בבירור ששניהם שמעו זאת מפי ר' יוחנן, ולכן מצינו כמה פעמים ר' ירמיה אר"י כשבת סג; פסחים ק. יומא סג. פ; נדרים לח; גיטין יא; ב"מ יא; סנהדרין כ.

וכן מצינו ר' ירמיה אר"א כשבת סג, ודיבר אתו פ"א כחולין ל. מתיב ר"א שנים אוחזין — אמר ליה ר' ירמיה משנתנינו בסכין אחד — א"ל ר' אבא. וכן מצינו ר' ירמיה ארשב"ל כשבת סג; פסחים לד; כתובות לג; ב"ק נה. ע"א, סנהדרין פ"א: מכות יז. זבחים כב, ע"ז פ"ה ה"יא. משמיה דר"י ורשב"ל גזיר פ"ז ה"א"כה:.

וכן מצינו שאמר בשם ר' אבא בר ממל כשביעית פ"ג ה"ב, שבת פ"ז ה"ד, מ"ק פ"א ה"ב, חגיגה פ"ג ה"ב.

בשם אדא בר אחוה (רבי אדא בר אחבה) עם ר' שמואל בן חלפתא ככרכות ספ"ג, ובמנילה רפ"ג גרס ר' שמואל בר חלף.

בשם ר"כ בר מלכיה ככ"ד פל"א"ז. בשם ר' שמואל בר רב יצחק כפאה פ"א ה"א עירובין פ"א ה"א"ה, חגיגה פ"א ה"ו.

אבל רבו המוכהק אשר קבל כל תורתו ממנו היה ר' זירא שבא גדול הרור ותורתו בידו לא"י כמבואר בערכו.

זה

ר' ירמיה היה יליד בבבל, ועוד בימי עלומיו נשאו לבו לעלות לא"י ולכן לא מצינו לר' ירמיה שום שקלי וטריא עם אמוראי דבבל, כי בהיותו שם עדיין לא ידע מאי קאמרי רבנן כעדות רבא הנאמנה בכתובות עה. שאמר וחד מינן כי סליק להתם עדיף בתרי מינייהו דהא ר' ירמיה דכי היה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן כי סליק להתם (גדל והצליח כ"ב עד דהוה) קרי לן בבלאי טפשאי, אבל לא שעלה בימי רבא כי רבא לא נולד אז עדיין, כי כשעלה ר' ירמיה מצא עדיין את ר' יוחנן וקבל ממנו וכאשר נבאר. וקרוב מאוד לומר שעלה בזמן כשעלה ר' זירא רבו וזה היה שנים הרבה קודם פטירת רבי יהודה ולכן מצינו ב"ב קמ"ט: שאמר ר' ירמיה כמה מכוונן שמעתתא דסבי (רבי יהודה ורבי ירמיה בראבא) ובפסחים לד: כי סליק רבין אמרה לשמעתייה (דבי שעת) קמיה דר' ירמיה אמר בבלאי טפשאי וכו', וזבחים ס: אמר כן על אב"י.

ומה שמצינו ר' ירמיה אמר שמואל כפסחים עו. חולין כ. לא שקבל ממנו אך הוא כדמצינו שאמר בשם רשב"י כסוכה מה; סנהדרין צו; או בשם אילפא כב"ס קיד, או משמיה דריב"ל כתמורה יד. ויותר נראה שצ"ל רב ירמיה בר אבא אמר שמואל כב"ב קמ"ט:.

ומה שמצינו הוריות ו. אמר רב חסדא אר"ז אמר רב ירמיה אמר רב, הוא ט"ס דצ"ל אר"ז א"ר חסדא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב וכן הוא בזבחים קט: וכן הוא גרסת דק"ס.

ומה שמצינו גיטין פת. אמר רב חסדא א"ר ירמיה דרש מרימר הוא ט"ס וצ"ל כדמוכא המאמר בסנהדרין לח. אמר רב חסדא דרש מרי בר מר.

אבל ר' ירמיה היה באמת עוד עול ימים ולא היה לו שם גם בין התלמידים

מר' אמי כביצה כו, חולין מח: שאותיב
 לר' אמי, ובגמין נד: הקשה לר' אמי,
 ובמנילה פ"ג ה"א שאל מר' אמי, ובע"ז
 לג. אמר לר"י בר יוסף כך הורי ר'
 אמי, ובזכחים כ. ר' ירמיה א"ר אמי.
 וכן בעי מר' אסי כגמין מד, חולין
 כא.

וכן קבל הרבה מר' הייא בר אבא
 כמנילה ד, שאמר לדידי מיפרשא לי
 מיניה דרחב"א, וברכות ג, שבת קמז.
 יתיב קמיה דרחב"א.

וכפי הנראה כשהלך ר' אמי וישיבתו
 לקיסרין תחת צל ר' אבהו ואז הלך
 עמהן גם ר"ז רבו הלך גם הוא עמדם
 ושם קבל הרבה מר' אבהו בשבת קיב.
 ר' ירמיה הוה קאויל בתריה דר' אבהו
 איפסק ליה רצועה דסנדליה א"ל מאי
 ניעבד א"ל וכו', וב"ב קמ. יתיב קמיה דר'
 אבהו וקא בעי מיניה, ושבעות לו: א"ל
 ר' ירמיה לימא ר"י ור"א בפלוגתא —
 א"ל לא, ושם כא. ר' ירמיה א"ר אבהו,
 ובירושלמי שביעית פ"ו ה"א, כתובית
 פ"ט ה"א, גיטין פ"ט ה"ט, מכות פ"ב
 ה"א ר' ירמיה בעי קומי ר' אבהו.

והיה חביב עליו כ"כ עד שקראו בני
 כב"מ טו: שאותיב לר' אבהו א"ל ירמיה
 ברי וכו', אבל כבר היה אז גדול הרור
 כגמין פת. ההוא כתובת חתנים דאתיא
 לקמיה דר' אבהו — סבר לאכשורה א"ל
 ר' ירמיה חתם ספר שנינו.

ומה שמצינו ב"ב קמב: ר' אבין ור'
 מיישא ור' ירמיה פליגי עם ר' אבהו
 ור' חנינא בר פפא ור"י נפחא ואמרו
 שהראשינים היו זקנים מאחרונים כבר
 בארתי שצ"ל כנרסה דק"ם להיפוך.

וכן קבל מר' אבא א' בשבת סה,
 שבעי מר' אבא, ושם קבו. א"ל ר' ירמיה
 ולימא מר וכו', ושם קמו: הקשה לר'
 אבא ואלא במאי פליגי א"ל לכי תשכת,
 וביומא פו. יסופר שר' ירמיה הוה. ליה

מלתא

וזה שמצינו בכל הש"ס בעא מיניה
 ר' ירמיה מר' זירא כשבת מח: עא.
 קח: ר"ה יג, ביצה לד. מו"ק ד. יב:
 יז; נדרים לו; סוטה מז; נ"ק יט,
 ע"ז יג; זבחים נ. טו. כו. ע: פה: קיח;
 מנחות כד. עו. פה: צג; חולין יז. כח:
 מה: טו. נב: טט. ע. צב: קכב. קכת.
 קמ; בכורות לד; ברייתו ג: כב. נדה
 מ. כא: כג, ובירושלמי נדרים פ"ח ה"ב,
 סנהדרין פ"א ה"ב ועוד בכמה מקומות.
 ובשבת קח: קמה. אמר שמעתי מר"י,
 ובשבת מח: ביצה לר. רמי ליה ר' ירמיה
 לר"י, ובשבת י. ר' ירמיה הוה יתיב
 קמיה דר"ז והוה עסקי בשמעתא ננה
 לצלויי והוה קא מסרבה ר' ירמיה, קרי
 עליה ר"ו מפר אינו משמוע תורה.
 וברכות ל: הקשה לר"י, ובתענית ז. קרא
 לר"י מר, ומנחות פא; סנהדרין ק. יתיב
 קמיה דר"ו — א"ל רבי אתה אומר כן
 וכו'. ובכורות ל. אמרו ר' יונה ור' ירמיה
 תלמידי ר' זעירא, והיה חביב כ"כ על
 ר"ז עד שקראו בני כמ"ק ד. מעשרות
 ספ"ג.

ור"ו השתרל תמיד להעמידו על האמת
 כדמצינו ר"ה יג: שהקשה לר"ו וקיס
 להו לרבנן בין שליש לפחות משליש,
 וכסוטה טז: שבעי מיניה גדולה ומדחת
 את המים — א"ל ר"ז לאו אמינא לך
 לא תפיק נפשך לבר מהלכתא, ובנדרים
 פ"ח ה"ב ר' ירמיה בעי קומי ר"ו מחלפא
 שימתייה דר"מ — א"ל משמת בן עזאי
 וכן זומא בטלו השקרנין לא עמד שיקר
 עד שעמד ירמיה? ורבו ר"ז ראה בעיניו
 איך שתלמידו גדל והצליח בתלמודו
 כסוכה יב. אר"ו הא מלתא הוה בידן
 ואתא ר' ירמיה ושדא ביה נרגא, ופסחים
 מה. אמרוה רבנן קמיה דר"ו ור' ירמיה,
 ר"ז לא קבלה ור' ירמיה קבלה. ובנדה
 ח: א"ל ר' ירמיה ואת לא תסברא וכו'.
 וכן קבל מכל גדולי תלמידי דר' יוחנן

דק"ס ר' ירמיה בר תחליפא וכן הוא נבין.

ואת ר' יצחק נפחא קרא מר כנדרים נו: ובימי רבה ורב יוסף היה או ר' ירמיה כבר גדול הרור, ודבריו והלכותיו הובאו לבבל ע"י הנחותי כפסחים לד: כי אתא רבין אמר לשמעתיה (דרב ששת) קמיה דר' ירמיה אמר בבלאי טפשאי וכו'.

ובזבחים מד. אמרוה לשמעתיה דרב יוסף קמיה אמר גברא רבה כרב יוסף לימא כי האי מילתא, ושם סב: אמר ר' ירמיה באמה גדומה, אמר רב יוסף ולאוי היינו דתניא וכו'. וזה, שהובא דבריו ר' ירמיה לבבל ורב יוסף שקיל וטרי בהן. ובתמורה יד. אמר רב יוסף פמי מנחות — כי סליק רב דימי אשכחיה לר' ירמיה — אמר אי אשכחיה אינש כתיב איגרתא. שלחי ליה לרב יוסף.

וכימי אבי ורבא היה ר' ירמיה כבר מוקני הרור בא"י, בזבחים ס: כי סליק רבין אמרה לשמעתא (דאביי) קמיה דר' ירמיה אמר בבלאי טפשאי וכו', ובמנחות נב. אמרוהו רבנן (דבריו רבא) קמיה דר' ירמיה אמר בבלאי טפשאי — אהדרוהו קמיה דרבא אמר מבישותין אמרי קמיהו מטיבותן לא אמרי קמיהו (וזה היה עוד בחיי רב יוסף כי אח"כ בסוף אביו ורבא או ירדו כמה מהחכמים לבבל ואפשר שכבר נפטר אז ר' ירמיה). וסנהדרין נא: שקיל וטרי דבא בדבריו.

ור' ירמיה קנה לו זכות אורח כ"ב בא"י עד שאמרו סנהדרין יו: (שכ"מ שאמרו) אמרי במערבא הוא ר' ירמיה, והוא האמין שאך זכותא דא"י ואוירה החכימו, והיתה חביבה עליו ישוב א"י ולופדיה עד שאמר סנהדרין כד. במחשכים הושיבני זוטלמודה של בבל, ולא ח'וש שמאם בתורת הבבלים כי הלא מצינו פסחים מח. שאמר לר"ז מלתא דקשיא לן כמה שנין — השתא אמרוה משמיה.

דגברא

מלתא לר' אבא (שר' אבא כעס עליו) אול יתיב ארשא דר' אבא, בהרו דשדיא (השפחה) מ'א מטא זרויפי דמ'א ארוישא אמר! עשאוני כאשפה קרו אנפשיה מאשפית ירים אביון, שמע ר' אבא ונפיק לאפיה א"ל השתא ציוכנא למופק דעתך דכתיב לך — ורהב רעיק.

וכן מצינו ר' ירמיה א"ר יהושע בר אבא כשבת קכו.

ר' ירמיה ארנב"ח כשבת קכו.

כשם ר' פדת כיומא ספ"ד, פ"ה ה"ו. וחבריו היו כל גדולי הדור הרביעי. ר' אבין בר היא כשקלים פ"ד ה"י. ר' זריקא. (אף שהיה חבירו דר"ז רבו כניצה פ"א ה"ו) מצינו יבמות מב. שאמר לר' זריקא כי עיילית לקמיה דר' אבהו רמי ליה, ובגטין מד. אמר לר' זריקא פוק עיין במכלתך. ויען שהיו חברים לכן מספקא להגמרא ביצה כז. ואמרי א"ל (לר' אמי) ר' זריקא ואיתומא ר' ירמיה, ובסוכה ל: מצינו שר' ירמיה שאל מר' זריקא מ"ט לא מברכין אלא על נמילה לולב.

ר' חנינה ענתיה כע"ז פ"א סה"יא. ר' יהודה בר' סימון כמ"ק פ"ג סה"ה. ר' יונה היה חבירו ששניהם זכו לישב לפני ר' יוחנן כיומא פ"א ה"א, ושניהם היו תלמידי דר"ז כבבורות ל. ומצינו שניהם יחד עם ר' רדיפה ככתובות פ"ז סה"ז וקידושין פ"ב סה"ה, אבל כפי הנראה היה גדול מר' יונה כדמצינו חלה פ"א ה"א"ב: א"ר יונה איתתבת קומי ר' ירמיה, ושם פ"ב ה"א בעי קומי ר' ירמיה, ובמגילה פ"ד ה"ד א"ל ר' יוסי לר' יונה והא רבך מעכב וקאי שם על ר' ירמיה. וכן מצינו זבחים קח: בעי ר' יוסי בר' חנינא — א"ל ר' ירמיה תניא. ר' יעקב היה חבירו כע"ז יג: שקראו זל"ז יתמא עבד רבך הכי? ובמ"ק יח. אמר לר' ירמיה אסברא לך, אבל גרסת

וב"מ כא. חצי קב בשרי אמות מהו.
 ושם כה. כשיר מהו, וכעין זה בב"ב
 קג: ונדה נה.
 ושם קה: לכור זרע או לכור תבואה,
 למפולת יד או למפולת שוורים,
 ושם קיט. מגיע לנופו ואינו מגיע
 לעיקרו מהו.

וב"ב סט. מלכנות של כרעי המטה
 מהו.

ושם פג. כשהוא מודד ממקום קצר או
 ממקום רחב הוא מודד — מכר לו שלשה
 בדי אילן מהו (זוה פשיט רב גביהה מני
 כתיל לרב אשוי).

וסנהדרין יד: שלשה ומטילין לתוך
 כים אחד מהו.

ושם עד: תשעה ישראלים ועכ"ם
 אחד מהו (זוה נפשט שם).

ושם פה: גנבי ומכרו ישן, מכר אשה
 לעוברת מהו.

ושבועות יד: בן ככל שעלה לא"י
 ונעלם ממני מקום מקדש מהו.

ונדה נו. תחלתו וסופו בפורשים או
 דלמא וכו' (ונפשט שם).

ושם נט. נתעסקה בכגרים ונמצא
 עליה בכגרים ועוד, מהו.

ועל כל שאלותיו לא מצאו מענה
 ולא שלא שמי לב לדבריו כי המה היו
 באמת שאלות חסודות כי מצינו ששקלו
 ומרו בהן הרבה לפשים אותם בנימין מד;
 ב"מ כה. שאמרו פשוט מיהא חרא,
 ובסימיה מה. שקלו ומרו הרבה בדבריו.

ובירושלמי מצינו בעי ר' ירמיה כברכות
 פ"ט ה"ב, שביעית פ"י סה"א, תרומות
 פ"ח ה"א ה"א, מעשרות פ"ג ה"ד,
 כלאים כ"פמ, ערלה פ"א ס"הכ, פסחים
 פ"א ה"א"ב. פ"ב סה"א, ריש מגילה,
 יבמות פ"א ה"ה, פ"מו ה"ט, סוטה פ"א
 ה"ו, ספ"ד, כתובות פ"ח ה"ד, נדרים
 רפ"א, ושם ה"ב, רפ"ד רפ"ט, גימין פ"א
 ה"א ג. פ"ב ה"ג, פ"ה ה"א רפ"ח, רפ"ט,

נזיר

דנברא רבה (רמי בר חמא) ולא ניקבלוה?
 ובע"ז עז: שקיל ומרי עם ר"ז בדברי
 אב"י, וכדמצינו ענוותנותו הגדולה כשביעית
 פ"ט ה"ד כשר' יצחק בר רדיפא שאלו
 א"ל הלא אריות לפניך ואתה שואל
 לשועלים. וזוה אנו רואין שאך חביבותיה
 הגדולה לא"י ולתורתם הביאו לומר
 דבר זה.

וגם טבעו היה לדבר רתת כדמצינו
 ע"ז לה. מגדף בה ר' ירמיה.

הלכותיו ומאמריו מלאים בבבלי
 ובירושלמי ולמותר לנו להביאם, ואך
 נביא כ"מ שמצינו בעי ר' ירמיה יען
 שבבעיותיו מצינו דבר פלא שכמעט אין
 אחת מהן נפשטה ונשארה בתיק"ו וכאשר
 נבארם.

שבת לח: בעי ר' ירמיה תלאן במקל
 הניחן ע"ג מטה מהו.

ופסחים מח: מבלא שאין לה לבזבזן
 מהו.

וסוכה לג. יש דיחוי אצל מצות או
 לא, וכעין זה זבחים יב:

ושם נג: למעלה עשירית דנחית
 חמשה וקאי אעשרה או דלמא וכו'.

וכתובות כז. אינה מחוקת אלא אחת מהו.
 ושם מז. שכון בקרקע בפחות משה
 פרוטה מהו.

ונזיר נא. עובר במעי אשה היו גלגלים
 אי לא.

וגימין מז. חציו בביאה וחציו בנפילה
 מהו.

ושם מד. מכרו לשלשים יום מהו.
 וסוטה מה. אם אייר שוה כשדה דמי
 או לא.

וב"ק נת. ירדה כדרכה והזיקה במי
 לידה מהו.

ושם עח: מכרה חוץ משלשים יום,
 חוץ ממלאכתה, חוץ מעוברת מהו.

ושם קיט: אמטויי ואתויי חד או
 דלמא וכו'.

הלאה את המורים בשאלות מזורות, עכ"ל. והמאסף לכל המחנות בד"ור ח"ג פ"י צד 95 יאמר „ארץ מולדתו של ר' ירמיה היה בכל בהיותו בארצו לא היה „נחשב בין החכמים הרושמים, ועוד בומן „מאוחר כאשר כבר יצא שמו לתהלה „בא"י אמר עליו אחד מגדולי חכמי בב"ל „(רכא) שר' ירמיה כי הוה הכא לא הוה „ידע מאי קאמרי רבנן, אבל אם עדותו „הזאת צודקת עוד צריך שאלה כי נראין „הדברים שר' ירמיה כבר בהיותו יושב „בבבל לא היתה נפשו לתלמוד הבבליים „וזה נרם לו כי לא יכלו דברו לשלום, „הוא היה מקנטר אותם לפעמים לשאול „שאלות זרות המעוררות שחוק — פ"א „שאל שאלה זרה ונפתלה העוברת כל „גבולות הישרות, והוציאוהו מב"המר, „והנה לא יעלה על הדעת כי על אשר „זרה בעיניהם השאלה היה חרי אף „הגדול הזה, הלא זה דרך הבבליים מאז „לענות נפשם בשאלות זרות, וכי כעורה „שאלתו משאלות אכזר דשמואל זכחיס „כו. תלה (את הבהמה) באויר העזרה „ושחטה מהו — ואולי מעקימת שפתיו „בשאלו הכירו כי לתל בא שאל — „והלא אנו רואים כי עוד בבבל היה „נחשב לאדם גדול ושלחו אליו ונועצו „עמו על דבר הלכה אחת בדיני מטונות, „ידיה בהשיבם בענה והכנעה לאמר איני „כדאי — נתפייסו והושיבוהו לב"המר. „ושם בהערה 3 יוסיף לאמר שם „בגמרא „הובא שלחו מתם — ולפיה משמע „שנשאל בן בהיותו בא"י וזה אי אפשר „דהא קאמר על דא עיילוהו לב"המר „ותימא וכי מפני שהשיב בענה לבבל „עיילוהו בא"י לב"המר? — אלא עיקר „הגרסא כנוסחאות אחרות שם דשלחו „חבריאי ולא מתם אלא דכל זה היה „בבבל, עכ"ל.

ולפלא על החכמים הגדולים האלו

נזיר פ"ב ה"ר, פ"ה ה"א פ"ו ס"הג, פ"ו ה"ג, פ"ח ה"ב, רפ"מ, ב"ק פ"א ה"א, פ"ב סה"א, רפ"ח שם ה"ב, ע"ז רפ"ה, שביעות פ"ד ה"ב, סנהדרין פ"ז ה"ב. והנה מצינו שאלה נפלאה מר' ירמיה כב"ב כג: אשר עי"ז הוציאוהו מבהמ"ד בהיותו כבר גדול הדור, וז"ל המשנה שם, ניפול הנמצא בתוך חמשים אמה הרי הוא של בעל השויבך, חוץ מנ' אמה הרי הוא של מוצאן, בעי"ר ירמיה רגלו אחת בתוך נ' אמה ורגלו אחת חוץ מנ' אמה מהו ועל דא אפקוהו לר' ירמיה מבי מדרשא, ושם קסה: יסופר שלחו מתם חבריא לר' ירמיה עד אחד בכתב ועד אחד בע"פ מהו שיצטרפו — שלח להו אני איני כדאי ששלחתם לי אלא כך דעת תלמידכם ניטה (כן אמר רב אשי לאמימר ואמימר א"ל) אנן הכי מתנינן לה דשלחו ליה חבריא לר' ירמיה שנים שהעירו בב"ד זה וכו', ורבינא אמר הכי שלחו ליה — ועל דא עיילוהו לר' ירמיה בני מדרשא.

ועל מרוכה זו כבר ישבו חכמים גדולים באיזה מקום אירע המעשה הנפלא הזה אם בבבל או בא"י, ודעת מבוא הירושלמי ערך ר' ירמיה שזה היה בהיות עוד ר' ירמיה בבבל, וז"ל שם „ונראה כי „כבר הלך שמו לא"י בעוד היותו בבבל „עיין בבלי ב"ב קסה: דשלחו מתם „חבריאי לר' ירמיה, ויאמר שם הלאה „בתלמוד בבלי נמצא כי מלבד אשר „הקשה לפעמים להביא את ר"ן לידי „גיכוך, שאל ג"כ שאלות ע"פ החידוד „של קורי עכביש כגון הק דב"ב כג: „רגלו אחת בתוך חמשים — עד שהוציאוהו „מב"המר, אבל בא"י לא עזב הדרך „הישר במ"ומ של תורה, עכ"ל. ואחריו החזיק החכם גרעץ בח"ב צד 395 וז"ל ר' ירמיה היה יליד בבל ובארץ מולדתו לא חשבוהו וגם הוציאוהו מבה"מד כאשר

מנין לאומר הרי עלי ס"א מביא ס' בבלי אחד ואחד בבלי אחד — א"ל כל מדות חכמים בן היא, במ' סאה הוא טובל במ' סאה חסר קרטיב אינו יכול לטבול, כביצה מטמא טומאת אוכלין, כביצה חסר שומשים אין מטמא, ג' על ג' מטמא מדרם וכו', אבל אצל ר' ירמיה מצינו ר"ה יג: ששאל מר"ז וקום להו לרבנן בין שליש לפחות משליש א"ל לאו אמינא לך לא תיפוק נפשך לבר מהלכתא כל מדות חכמים בן הוא וכו'. ובסוטה טז: בעי מר"ז גדולה ומדחת — א"ל לאו אמינא לך לא תיפוק נפשך לבר מהלכתא בצפור דרוד שיערו רבנן, ומהלשון הזה משמע ששאלו כמה פעמים שאלות כאלו שהם נגד הכלל המוסכם, וכמו נביאה גורקה מפי ר"ז שסופו יהיה שעל ירי זה יוציאודו "לבר".

והנה כ"ז שהציע שאלותיו כאלו לפני רבו כדרך תלמיד לרבו לא היה שום עילה עליו, אבל כשנפטרו כל רבותיו ור' ירמיה היה הוקן שברור, וידוע שאחרי פטירת ר' אמי לא נתמנה עוד ריש מתיבתא, ואך קיבוץ חכמים היה בכמה מקומות כטבריא, בקיסרין, ובציפורי ואז אירע ששאל ר' ירמיה השאלה דב"ב כג: על המשנה אם רגלה אחת בתוך חמשים וכו', אם שאלה כזו יצא מפי חכם מגדולי וזקני הדור, דבר כזה מצאו כל החכמים לעלבוניה של תורה ולסכנה גדולה, להטיל ספק בכללי התורה שבע"פ, ולכן הסכימו כל חכמי הדור דא"י להפריש אותו מכ"המר, וזה היה כעין המעשה דר"א בן הורקנוס, ובל"ס היה זה בהסכמת ר' יהודה נשיאה (אבי הלל) ועל זה רמז הירושלמי מגילה פ"ג ה"ב ר' ירמיה משלח כתב לר' יודן נשיא לשנוא את אוהביך ולאהבה את שונאיך. אך אח"כ כשהוצרכו כל חכמי הישיבה להכריע את הספק אם עד אחד בכתב יצטרף עם

איך טעו בדבר פשוט כזה לומר שהמעשה דב"ב קסה: היה זה כשהיה ר' ירמיה עוד בבבל, הלא מפורש כשעלה לא"י מצא עוד את ר' יוחנן ור"א ואפשר שעוד רשב"ל היה חי, ובבבל היו אז ר"ה ורב יהודה ור"נ ורב ששת וכל גדולי הדור כאשר הבאנו לעיל, וא"כ איך שלחו מכ"המר לשאל שאלה גדולה ונכבדה בדיני עדות, דוקא להקטן שבתלמידים ולא לכל גדולי הדור דא"י ודכבל, האם אפשר כדבר הזה? ואיך יכחישו את דברי רבא שידע היטב המעשה בשהיה ר' ירמיה בבבל לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, ומדחו את דבריו האמיתים בלי שום טענה וראיה, אך ורק להשליך שיקוצים על רבותינו כדרכו תמיד. ומה שהקשה וכו' כעורה שאלתו משאלת אבוב דשמואל וזכחים כו. הלה ושחמה מהו, פלא עליו למה לו להביא ממרחק לחמו הלא השאלה הוואת שאל ר' ירמיה בעצמו בסוטה מה. אם אייר שדה כשרה דמי, ובאמת שאלות שניהם שאלות גדולות המה אם אייר העורה בעורה דמי או לא.

והיכן מצא החכם ראה"י גרסאות שונות בב"ב קסה: הלא המחלוקת שם אך אם השאלה היתה אם עד אחד בכתב, או שנים שהעידו או כדברי רבינא.

אבל האמת יורה דרכו כדברי רבותינו בעלי התוס' ב"ב כג: שאומר ר"ת דמש"ה אפקויה משום דמדדה אינו מדדה יותר דכל מדות חכמים בן הוא, ודבריהם הקצרים המה כנתינתן מסיני, כי ר' ירמיה בכל הצלחתו בתורה מיום שבא לא"י ובכל ענותנותיה, ובכל רוב הלכותיו בכל הש"ס, שאל לפעמים מר"ז רבו מה שהוא נגד הכלל הגדול בתורה שבע"פ, והכלל הזה היה מיוסד עוד מדורות התנאים כמפורש מנחות קג: שאל שאלה למעלה מר' יהודה בר' אילעאי

ירמיה דיתוב וקאמר וכו', ובשבת קמה. א"ל רב דימי לאבוי האלהים מפומיה דר' ירמיה שמיע לי ור' ירמיה מפומיה דר"י. ובנימין יא: יתיב רב הונא (והוא רב הונא ג') ורב יצחק בר יוסף קמיה דר' ירמיה — א"ל דלדקי וכו', ובחולין מת. רב יצחק בר יוסף אול בתריה דר' ירמיה, וקראו מה.

וכן ר' חזקיה היה תלמידו המובהק ושמשו זמן רב כזבחים עה: ר' הונא ור' חזקיה תלמידו ר' ירמיה אמר, וכיבמות פ"ד ה"יא אמר ר' בא בר כהן קומי ר' יוסי, ר' ירמיה אמרה, א"ל ר' חזקיה לא אמרה ר' ירמיה ואיקפד ר' יוסי לקיבליה א"ל שכן אפילו יהושע שהיה קשור למשה לא אמר כן ואת אמרת כן? (שלא אמרה ר' ירמיה), ומה משמע ששמשו ימים רבים, ובסנהדרין צו: סיכה מה: אמר חזקיה אמר ר' ירמיה והוא ר' חזקיה.

וכן ר' זורא ב) היה תלמידו כדמצינו ר"י א"ר ירמיה כשבת ז. פסחים ט. ובירושלמי ברכות פ"ו ה"ז ר' ירמיה בעי מיבדק לר' זעירא, ואמר בשמו כשבת פ"ד ה"ב, תענית פ"א ה"ו.

וכן מצינו שר' אבא ב) שאל מר' ירמיה כשבת פ"ד ה"ג, אמר בשמו יבמות פ"ג ה"יב, סוטה פ"א ה"א.

ר' אבא בר כהנא קיבלה מיניה כב"מ יא:.

ר' אידי דחומריה שאלו בשקלים פ"ב ה"ה.

וכן מצינו כיצה פ"ה ה"ב שלמד עם בן ר' אימי.

רב המנונא ספרא שאלו כב"ב פ"ו ה"ב, חנן בר ברכיה נוצריי בשמו כשהש"ר רפ"ז, ובויק"ר איתא המאמר ר' חנן בריה דרבי והוא מ"ס.

ר' יוסי בר' בון בשמו כיומא פ"ד ה"ה, ר' יוסי ציודנא קומי ר' ירמיה כיבמות

פ"ט ה"ד, כתובות פ"יא ה"ז, ובסוף תרוסות

עד אחר בע"פ והוכרחו לשלח לר' ירמיה לשמוע דעתו הרחבה והיא ברוב ענותנותו השיב להם שהוא אינו כדאי להכריע אך כן דעת תלמידכם נוטה או קבלוהו בחיבה יתירה בחברותם, וזה ברור.

ובזה נבין הירושלמי מו"ק פ"ג ה"א כיומא דר' ירמיה אתת עקא (צרה) על מיבריאיא שלח בעי מנרהא דבספא גבי ר' יעקב בר' בון שלח א"ל עדיין לא שב ירמיה מרעתו ובקש לנדותו, והיה ר' חייא בריה דר' יצחק עמישיא יתיב תמן א"ל שמעתי שאין מנדין זקן וכו'. ובל"ס שר"י בר' בון היה בחברת הישיבה כשהוציאו את ר' ירמיה, ולכן כשרצה ר"י ליקח ממנו המנורה שלח לו לומר עדיין לא שב ירמיה מרעתו, אבל ר' ירמיה היה אז זקן הדור כאשר אמר ר"ח בדר"י עמישיא.

וכן מצינו שבת פ"א ה"ד כיומא דר' ירמיה איתגלין גינייתא דסדרא רבה, ושם פ"ט ה"א כיומא דר' ירמיה אינשין מפתחיא דסדרא רבה אתון ושאלון לר' ירמיה, וזה יען שהוא היה הדיין והזקן שבהם.

וכל אמוראי דור הרביעי קבלו ממנו ואמרו בשמו כמו ר' אבין ורב דימי ורב יצחק בר' יוסף שהיו מהנחתני היו תלמידיו והביאו תורתו לבבל כיומא סג, שבועות כא, זבחים כ. כי אתא רבין א"ר ירמיה, ובגדרים כט: יתיב רבין ור"י בר יוסף קמיה דר' ירמיה, ובחולין כ. סבר ר' אבין למימר — א"ל ר' ירמיה וכו', ובשבת סג: יתיב רבין ור"ה קמיה דר' ירמיה — איתער בהו — א"ל יישר, ובשבת קח: רבין אול אחוריה דר' ירמיה אנדא דימא דסדום. וכן יומא סג. כי אתא רב דימי אמר ר' ירמיה, ופסחים ס: יומא סג: כי אתא ר"ד אמר אמריתא לשמעתיא קמיה דר' ירמיה, ובתמורה יד. כי סליק רב דימי אשכחיה לרב

ופמירתו נזכרה בירושלמי כלאים פ"ט ה"ג ר' ירמיה מפקד אלבשוני חזרין הפיתין, אלבשוני בגרסיי, יהבין מסנאי ברנלוי ותורא בירי ויהכוני על סימרא אי אתא משיחא אנא מעתה.

ומה שמצינו סימא פ"ט הט"ו ר' ירמיה עשה עברה של זית שמע שמואל והיה כשגנה — ומת ר' ירמיה, הוא מ"ס וצ"ל ר' ירמיה דשכשב כדמוכא המאמר באיכ"ר פ"ה דה"ר, וקה"ר פ"יה.

ירמיה אחי עוקבן הבבלי. ערך מר עוקבא.

רב ירמיה בר אבא.

כבר כתבנו התוס' בפסחים ק"ו ד"ה שבקיה, שתרי רב ירמיה בר אבא הוה, והאמת כדבריהם כי הראשון היה נקרא רב ירמיה בר אבא והיה תלמיד חבר דרב, והשני היה תלמיד רב הונא ואח"כ עלה לא"י והיה תלמידו דר' יוחנן ונקרא ר' ירמיה בר אבא וכאשר נבאר.

אביו אבא מצינו שבת נו: אמר רב אין לך גדול בבעלי תשובה יותר מיאשיהו בדורו, ואחר בדורנו ומנו אבא אביה דרב ירמיה בר אבא ואמר ליה אחא אחיה דאבא אביה דרב ירמיה בר אבא דאמר מר אבא ואחא אחי הוה, והיה גם גדול בתורה כמנחות מז. תני אביה דרב ירמיה בר אבא, ובנו רב ירמיה נזכר תמיד. כבבלי בשם רב (או רבי משגת המעתיקים) ירמיה בר אבא, ובירושלמי נקרא לפעמים בשם סתם רב ירמיה.

הוא היה תלמידו הגדול דרב בפסחים לו, ביצה כב. שאמר שאילית את רבי ביתור ובנו רב.

וכן מצינו רב ירמיה בר אבא אמר רב כבבכות נו, שבת קלו: קנו, עירובין ז: יב. כא, ביצה כמ, מגילה יח; כתובות ס, ב"מ כ: ע"ז ננ. נג; זבחים קט; מנחות לט, חולין יו. מה; נדה כג: ספ.

ובירושלמי

תרומות ר' יוסי צירניא בעי קומי ר' ירמיה.

ר' יסא בר ברתיא דר' יסא בשמו כנזיר פ"ו ה"א-כה:

ר' יעקב בר זבדי בעי קומי ר' ירמיה — ושתיק והיה מהתכל ביה — א"ל ר' ירמיה מה את מסתכל בי הבא לך רצועה ככלאים פ"ה ס"הא.

ר' יצחק עמושיא שאל לר' ירמיה כשביעית פ"ט ה"ד. הורי ר' ירמיה לר' יצחק עמושיא כמו"ק פ"ג דה"ה.

ירמיה ספרא שאלו כבבכות פ"ד ה"א, מגילה פ"ג ה"ו.

ר' ישמעאל בר' תנחום בשמו כויק"ר רפ"כב, אך בשהש"ר רפ"ז גרס ר' שמואל בר' תנחום.

ר' נתן בר ברביה בשמו כילקוט קהלת פ"ה פסוק ויתרון.

ר' כלא א"ר ירמיה כביצה לא.

ר' שמואל אחי דר' הושעיא אמר, ר' ירמיה בעי כחגיגה פ"ב ה"ז.

ומכל אלו תלמידיו ואומרי מאמריו אני רואין שהרביץ תורה הרבה והעמיד תלמידים הרבה.

מקורותיו הפרטים לא מצינו חוץ מזה שהוציאה מב"המד ואח"כ עיילתו ושהיה עניו מאיד כדמוכא לעיל.

מקומו נראה שהיה בטבריא כדמוכח מו"ק פ"ג ה"א.

מאשרו ובניו לא מצינו מאומה חוץ מה שאמרו ב"ק קיב. בר חמה דר' ירמיה טרק גלי באפיה דר' ירמיה (שר' ירמיה רצה לחזיק בית חמיו), אתא לקמיה דר' אבין (וצ"ל לקמיה דר' אבא וכן הוא בהר"ף והרא"ש ודק"ס).

פרנסתו נראה שהיה לו מסחר בין או שהיו לו שדות וכרמים כדמוכח ע"ז עה: אורי ליה רבנן לר' ירמיה ואמר ליה לבריה דר' ירמיה כדברי האומר אשכול וכל סביכיו כמאין וכל הגת כולה טהורה.

ששנים היו, אבל קושיית התוס' על רש"י ורשב"ם לא קשה מיד, כי כאן אי אפשר לומר שקאי על ריב"א תלמידו דר"ה, כי ידוע שרב אסי נפטר תיכף אחרי פטירת רב ואז לא היה עוד לר"ה תלמידים וכולם היו נקראין אך תלמידי דרב, וקושיית התוס' מה שאמר „כרביה ס"ל" לא קשה יען שרב אסי היה באמת כחבר לרב כב"ק פ: שהיה רב אסי גדול גם משמאל, ורב אסי לא החשיב את עצמו כתלמיד לרב, ואך לסכריה דרב הו צריכי, וכן היא בתשובת הגאונים זכרון לראשונים ס' רעד' שרב ורב אסי ושמואל היו שלשתן קרובין במעלותיהן, אבל רב ירמיה בר אבא היה באמת תלמיד טובהק לרב ושמואל כדלעיל, ואך נתעלה כ"ב עד שאמר לו הלשון מי בדלית, ומזה הוציאו שהיה כמו תלמיד חבר לרב, ולכן אמר בצדק רב אסי שבקיה „כרביה ס"ל".

וכל גדולי תלמידי דרב קבלו ממנו כרב יהודה כדמצינו רב יהודה אר"י בר אבא כשבת קנ. גיטין לה, חולין יח; בכורות לו; ושם אמר ריב"א מנא ליה ליהודה הא, אנא כגידל קבעתיה (אני שניתו לרב גידל) וגידול קבע ברדיה, ובשבת קכא. רב יהודה וריב"א ורב חנן בר רבא איקלעו לבי אבין דמן נשקיא לר"י וריב"א אייתא פורייתא וכו', וב"ב קמט: מחלוקת רב יהודה אמר רב וריב"א, אר"ז כמה מכוונן שמעתתא דסבי. וכן רב חסדא כדמצינו רב חסדא אריב"א ככרכות נה; תענית יב; סנהדרין קנ; זבחים כה. קמט.

וכן מצינו רב ששת אריב"א כעירובין יב, מנחות למ, נדה סט. וכן רבה בר תחליפא אריב"א כחולין מה; אבל לא היו תלמידיו ממש אך קבלו ממנו הלכות רב ושמואל יען שהיו היה הגדול שבהם.

ובירושלמי בכמה מקומות רב ירמיה בשם רב כסוטה פ"ט רהמ"ן גיטין פ"ו ה"ב והוא ר"י בר אבא כבבלי שם סו: וכן עירובין רפ"ב רב ירמיה בשם רב לא התירו פסי ביראית והוא בעירובין כא. רב ירמיה בר אבא אמר רב. וכן הוריות ו. רב ירמיה אמר רב ובדק"ס רב ירמיה בר אבא אמר רב.

ונתעלה כ"ב בחיי רב עד שנעשה כתלמיד חבר לו כמפורש ברכות כז: רב איקלע לבי גניבא וצלי של שבת בע"ש והוה מצלי רב ירמיה ב"א לאחוריה דרב — שאני רב ירמיה ב"א דתלמיד חבר דרב הוה, והיינו דקאמר ליה מי בדלית ולא א"ל מי בדיל מר.

וכן קבל הרבה משמואל בכתובות קיב: אמר כי אמריתא קמיה דשמואל (וזה שאחרי פטירת רב באו כולם לפני שמואל) ובגיטין סו; ב"ב קנב; שביעית סו. אמר שלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו, (ובידוע שבסורא לא הוקם ריש מתיבתא אחרי פטירת רב ושלחו שאילוחיהם לשמואל) ובשבת קי; ב"ב מז: מה: רב ירמיה בר אבא אמר שמואל, ובירושלמי גיטין פ"ו ה"ב רב ירמיה שאל לשמואל והוא רב ירמיה בר אבא כגיטין סו; וכן צ"ל בפסחים עי, חולין כ. כו' ירמיה סתם לא ראה מעולם את שמואל, ויען שקבל משניהם לכן ספק להגמרא כחולין יח: אם משמיה דרב או משמיה דשמואל אמרה.

ומצינו בפסחים קי: רב ירמיה ב"א איקלע לבי רב אסי אישתלי ומעים מירי — א"ל דביתיה והא מר לא עביר הכי אמר לה שבקיה (לריב"א) כרביה ס"ל, ופירש"י ורשב"ם כרביה, רב, והוקשו בתוס' שם הלא רב היה גם כן רבו דרב אסי ואיך אמר „כרביה ס"ל" ומזה הוציאו שתר"י ריב"א היו וכאן קאי על ר' ירמיה בר אבא תלמידו דר"ה. והנה אף שבאמת צדקו בעיקר הדברים

וכן ר' זירא (קודם שהלך לא"י) קבל ממנו כב"ב מוז: אר"ו אריב"א אמר שמואל וכתענית יב: אר"ו לרדידי מפרשא לי מיניה דריב"א.

והניח אחריו כן גדול בתורה בשם רב הונא כעירובין כא. שא"ל רב חסדא למרי בריוה דר"ה בריוה דריב"א — אמאי סמכיתו אבורגנין הא אמר אביה דאביה (צ"ל דאבך וכן הוא בדפוס שאליוניקו ופזרו, ובדפוס ווינציא רפ"ב וקושטא נדפס דאבו' כקו ומוזה נדפס בדפוס ווינציא רפ"ה בטעות, דאבוה' כדמיבא בר"ק). ובגדרים זו: ההוא גברא דאמר משמתנא בגבסיה דבריה דרב ירמיה ב"א אתא לקמיה דרב חסדא וכו'.

ר' ירמיה בר אבא ב).

היה נ"כ בבלי תלמידו דר"ה במפורש קידושין מו. שחולקין שם ר"ה וריב"א — אמר עולא הא דר"ה כחומץ לשנים — נראין דברי תלמיד.

ועלה לא"י עוד קודם שעלה ר"ז כחולין עו: כי סליק ר"ז אשכחיה לר' ירמיה [בר אבא, רש"י] דיתוב וקאמר — א"ל יישר.

וקבל מר' יוחנן כדמצינו כתובות קיא., נדה כג.; תנחומא במדבר-כז ר' ירמיה בר אבא אמר ר' יוחנן, וברכות לפ: מחלוקת ר"ה ור' יוחנן וע"ז אמר ריב"א כתנאי.

ובתענית יא: ריב"א אר"ל, ובחולין נו. ר' אבא אשכחיה לריב"א דקא כדק בצומת הגידין א"ל למה ליה למר כולי האי — והאמר ר"ה אמר רב וכו'.

ובתנחומא במדבר-כז א"ר חזקיה בשמו. ובירושלמי כתובות פ"א ה"י חולק עם ר' יוסי והוא ר' אסי.

רב ירמיה בר אבא.

אמר רב כן הוא חולין נא: וחולק שם עם רב חסדא, אך הוא ט"ס וצ"ל

כדמיבא

וכפי הנראה שאחר שמלך רב הונא יושב על כסא רב בסורא (וען שהיה ממשפחת הנשיא, אנדרש"ג ח"ג פ"ב), אז הרבין רב ירמיה ב"א תורה בעיר „שום טמיא“, כב"ב קננ. ההוא דאתא לקמיה דר"נ לנהרדעא שדריה לקמיה דריב"א לשום טמיא, אמר (ר"ג) הבא אתרא דשמואל היכי נעביד כרב (ולכן שלחו לשום טמיא שהיתה קרובה לסורא ושיבא לרב).

ומצינו אותו תמיד שקיל ומרי עם ר"ה (שהיה בסורא) כנדה כד: רב ירמיה ב"א סבר למעבר עובדא כותיה דשמואל א"ל ר"ה מאי דעתך לחומר עביד מיהא כותיה כרב, וב"ב סה: אמר לר"ה והא זימנין סגיאינן אמריתא קמיה דרב ולא אמר לי ולא מירי וכו'.

וכן שם קע: אמר לר"ה אי שמעי ליה לרב הא — הוה הדר ביה, מחלקותן מגולה כג.

וב"ק פח: אול רב שמואל בר אבא מהגרוניא קמיה דר' ירמיה ב"א אוקמיה בניכסיה, אול ר' אבא אמרה למלתא קמיה דר' הושעיה, אול ר' הושעיה אמרה קמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל — אמרוה קמיה דרב ירמיה ב"א א"ל אנא מתניתא ידענא.

תלמידיו מצינו ר' אבא א' כמגולה ח: א"ר אבא אריב"א, וכן צ"ל בסנהדרין כט., ובחולין צב. א"ל ר' אבא כי דריש רב להני קראי באגרת כוותך דריש, ובכתובות ס. אמר רבא אריב"א אמר רב צ"ל אמר ר' אבא וכן צ"ל בכרכות נו. וכן מצינו ר' אבינא אר"י בר אבא כשבת קלז:.

ר"ה בר חייא אריב"א כב"ק נט.: ורב ירמיה ב"א ראה כי ברכה בו נתן לו את בתו לאשה כשבת קננ. שאמר ר"ה בר חייא לכט הכי אמר אביה דאמך ומנו ר"י בר אבא. מחלקותן שבת פ:.

בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ור, ב"ור מתחייב אדם הריגה למלכות מטילין לו חכה לתוך פיו שלא יקלל את המלך, מדת הקב"ה אדם מתחייב הריגה למקום שותק שנאמר וכו'.

ג' פתחים יש לגיהנם דכתיב וכו'. ובמנהדרין קט. אמר נחלקו (דור הפלגה) לג' כתות אחת אימרת נעלה וכו'.

וב"ר פמ"טו אמר עיקר שלותה של סדום לא היתה אלא נב שנה — הה"ד וכו'.

ומזה אנו רואין שהיה בקי במקרא ודרשן גדול.

רב ירמיה בר אמי.

נוכר מו"ק ט: חולק עם ר"ה בר חייא בענין מאי שמן המור, אך הוא מ"ס וצ"ל רב ירמיה בר אבא כפסחים מג. ומגילה יג.

ר' ירמיה בריה דר' חייא בר אבא. נוכר ויק"ר פכ"גח אמר עם ר' ברכיה בשם לוי בר סיסי.

ר' ירמיה בר חנינא.

נוכר שבת פ"ד סה"א ר' יודא בן פוי בשמו, ונראה שצ"ל ר' יוסי בר חנינא כראיתא שם רה"א.

ר' ירמיה בר יצחק.

נוכר תנחומא תשא"ח ר' שמואל אמר בשמו כל כבוד שראה (משה) בעה"ז לא נמל מן הקרן כלום, אך המאמר מובא ש"ר פמ"זג ושם א"ר ירמיה בשם ר' שמואל בר יצחק, ובתנחומא נשמט תיבת בשם ר' שמואל ממקומו.

ר' ירמיה בר שלום.

נוכר מד' משלי רפ"א, ובירושלמי שבת פ"ג סה"א א"ר ירמיה בר ר"ש ואולי הוא בר' שלום, אך בדפוס וויניציא איתה בפירוש בר שמעון.

ר' ירמיה בר שמעון.

נוכר שבת פ"ג סה"א בדפוס וויניציא, ובמגילה

כדמובא בדק"ס וכן היה הגרסא לפני הרא"ש רב ששת א"ר ירמיה בר אבא אמר רב, ורב חסדא הולק על רב ששת.

ר' ירמיה בר' אלעאי.

נוכר ויק"ר רפ"א, והמאמר מקורו סנהדרין ספ"ד ושם בלי שם האומר.

ר' ירמיה בן אלעזר (הנא).

בויק"ר פ"כ"ח, הנחוימא אחרי"ז, ופדר"כ קעב: אמר בר קפרא בשמו. ובקה"ר פ"אזו א"ר ירמיה בן אלעזר עתיד הקב"ה לחדש מאור פניהם של צדיקים, ועיין שם בהגהות רד"ל שרבי אמר שם בשמו לר' ישמעאל בר' יוסי. ומצינו כוונה ד. ר' אלעזר בן ירמיה (הנא) אולי הוא בנו.

ר' ירמיה בן אלעזר.

(אמורא בדור ד' לאמוראי דא"י).

בבבבבר רבה פ"ד"ב אמר עם ר' ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא, וב"ר פ"ה"ה אמר לא הים כלכר התנה הקב"ה, וקאי על דברי ר' יוחנן.

הוא היה דרשן גדול עד שהובאו מדרשותיו היקרים לתלמוד בבלי כברכות גח. אמר נתקללה בכל נתקללו שכניה, נתקללה שומרון נתברכו שכניה דכתיב וכו'.

ישם סא. אמר דו פרצופין ברא הקב"ה באדם הראשון שנאמר וכו'. ובעירובין יח: אמר אותן שנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד רוחין וכו'. מקצת שבתו של אדם אומרין בפניו — דכתיב וכו'.

מאי דכתיב והנה עלה זית מרף כפיה אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורין כוית ומסורין בידך וכו'. כל בית שנשמעין בו ד"ת כלילה שוב אינו נחרב שנאמר וכו'.

מיום שחרב בהמ"ק דיי לעולם שישתמש בב' אותיות שנאמר וכו'.

נעתק כמעט כי המקור הוא כירושלמי
כלאים פ"א ה"ו ושם שבעי כהנא מרשב"ל
המרביע וכו', וב"ק נה. א"ר ירמיה א"ל
המרביע וכו' וזוה נעתק בב"ר ר' ירמיה
כהנא שאל לר"ל, וצ"ל א"ר ירמיה,
כהנא שאל לרשב"ל.

ירמיה מניפתי.

רב מנשיא בריה עירובין סד., אך צ"ל
מדיפתי בשם מג: לגרסת ע"י.

רב ירמיה מדיפתא.

היה מתלמידי דרבא כונחים לד:
א"ל רבינא לרב אשי הני אמר רב
ירמיה מדיפתי משמיה דרבא.

וכן קבל מרב פפא ורב פפי כב"ק
עג., סנהדרין כו. שאמר עבד רב פפא
עובדא כוותיה דרבא, ובשבת קט: אמר
כוותיה דרב פפי מסתברא, ובע"ז מ. אמר
לרירי אמר רב פפי.

וכן מצינו שהקשה לרב כהנא (וכו דרב
אשי) כב"ב קעא:.

ומצינו מגילה יח: א"ל רמי בר חמא
והוא מ"ס כי רמי בר חמא נפטר הרבה
קודם רבא, וצ"ל כגרסת דק"ס רמי בר
ברכה.

ובזבחים לד: חולק עם רב זבד.
וחולין פז: חולק עם ר' אסי מנהרבל.
והיה קשיש מרבינא כקירושין לג:
שרבינא הוה יתיב קמיה, וכיומא מב.
תירץ לרבינא לא בפרה פליגי אלא בשעיר
המשתלח, וכן שקלו ומרו כחברים ביבמות
ח. נד.

וזבחים לד: אמר רבינא לרב אשי
הכי אמר ר"י מדיפתא, וכן צ"ל שם טו:
ושם איתא רב ירמיה וצ"ל רבינא כגרסת
דק"ס.

ובמנחות לא: א"ל רבה זוטא לרב
אשי הכי אמר רב ירמיה מדיפתא.

ונזכר עוד שבת כב. (לגרסת השאלחות)
ער. פב. קנה; עירובין כד, יומא סג,

נדרים

ובמגילה פ"ד ה"ה ר' ירמיה ר' שמעון
אפשר צ"ל ר' ירמיה בר' שמעון.

ר' ירמיה בר שבעיה.

נזכר ב"ר פצ"ג, הנחומא ויגשיו.

ר' ירמיה בר תחליפא.

מצינו אותו תמיד שר' יעקב אסברא
ליה כמ"ק יח: (לגרסת דק"ס), ב"ב ס;
סנהדרין פא; ע"ז מב; זבחים לה. פ,
מנחות ח:.

ובזבחים סג. א"ל ר' יעקבא לר' ירמיה
בר תחליפא אסברא לך, צ"ל א"ל ר'
יעקב כמנחות ח: ושם עז: מתיב ר'
ירמיה — א"ל ר' ירמיה ב"ת אסברא
לך, צ"ל א"ל ר' יעקב לר' ירמיה ב"ת
אסברא לך כדמוכא שם פ., וכיומא עה:
א"ל ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא
איפכא אמרת לן ואותבינך חמיטה, כל"ס
צ"ל להיפוך, וכפרט לגרסת בעל המאור
שגורם א"ל ר' יעקב בר אידי וירוע שר'
יעקב בר אידי היה מתלמידיו המובהקין
דר' יוחנן, ור' ירמיה ב"ת היה בזמן ר'
ירמיה, ואולי צ"ל א"ל לר' יעקב ר'
ירמיה ב"ת ונשמט הל"מ ממקומו
משיגרא דלישאנא בכל המקומות דלעיל.

ר' ירמיה ביראה.

אמר רב יהודה כעירובין כה. וב"ב
נג; ורב יהודה כפאי ליתן גט לאשתו
כגיטין לה, ושם לה. א"ל רב יהודה
מודרה בב"ד.

ר' ירמיה דרומאה.

נזכר תרומות פ"ב ה"ד כן הוא בס"הד
וכבר תפשו הרה"ח משכיל לאיתן כי
שם פשט הפשוט שר' ירמיה אמר
שדרומאי ור"י ור"ל אמרי דבר אחד.

ר' ירמיה כהנא.

נזכר ב"ר פ"ד, שאל לר"ל המרביע
מחית הים מהו — אותיב כהנא — בהא
פרס כהנא מצורתיה על רשב"ל, אבל

הענישום שקראו לר"מ אחרים ולר' נתן בשם יש אומרים, אבל מצינו ב"ב טו: שפלוני י"א עם ר' נתן, ושם לו: אמרו מאן יש אומרים ר' אחא, ושם צנ: מאן יש אומרים רשב"ג.

ר' ישבב. (הסופר, תנא נזכר במשנה).

בחולין פ"ב מ"ד חולק ר' ישבב עם ר"ע, כלל אמר ר' ישבב משים ר' יהושע — והודה לו ר' עקיבא.

והיה באמת חכירו דר"ע כמאמרו הנודע יבמות מט, כתיבות כמ, קידושין סד. סח. א"ר ישבב בואו ונצוה על עקיבא בן יוסף וכו'.

ובכתיבות נ. מעשה באחד שבקש לבזבו יותר מחומש ולא הניחו חכירו ומנו ר' ישבב, ואמרו לה ר' ישבב ולא הניחו חכירו ומנו ר' עקיבא.

ובירושלמי פאה רפ"א מעשה בר' ישבב שעמד והחליק כל נכסיו לעניים, ושלה לו רבן גמליאל והלא אמרו חומש מנכסיו למצוה, ופריך ור"ג לא קודם לאישא הוה (והתקנה הלא היתה באושא) ומתקן ר' יוסי בר' בון בשם ר' לוי כן היתה הלכה בידם ושכחוה.

ובמבוא המשנה צד 141 יאמר וי"ל הכונה באושא התקינו כאשר היו הסנהדרין בפעם הראשונה באושא עוד קודם ר"ג אשר היה אח"כ ביבנה — ולא קשה קשיית הירושלמי, ובמחילה טעה בזה כי מעולם לא היו קודם ר"ג באושא כל הסנהדרין אשר משם יצאה התקנה.

ומה שמצינו שר' ישמעאל היה באושא זה היה בסוף ימיו כמבואר בערכו, ואך ר"מ וחכיריו היו זמן מועט באושא ואח"כ התיישבו ביבנה לזמן קצר ואח"כ שבו שנית לאושא כשנתמנה רשב"ג לנשיא כאשר כבר בארתי בערך ר"מ ור' יהודה, ובנויר סה. מעשה בר' ישבב שבדק — א"ל ר"ע כל שינעת לדיק ינעת.

ובתוספתא דכלים ב"ב פ"ב א"ר יוסי

מעשה

גדרים כב; ע"ז כב; חולין לה: (מקשה על דברי רבא).

ומצינו רב מנשיא בר ירמיה מדיפתו עירובין מג: לגרסת ע"י.

ר' ירמיה מטובה.

כן הוא בירושלמי ברכות פ"ז ה"ד אמר בשם רב, אבל פשט הפשט הוא שר' בא בשם ר' הונא, ר' ירמיה (בר אבא) מטי בה בשם רב.

ר' ירמיה ספרא.

נזכר ברכות פ"ד ה"א-כח: מגילה פ"ג ה"ג.

ובתענית פ"ד ה"א שאל לר' ירמיה.

ר' ירמיה רבה.

בשבת כמ: יוספר שריש כנישתא דבצרה גרר כפסלא לעילא מר' ירמיה רבה, ומשמע שם שהיה קודם רב יוסף וקרוב מאוד לומר שהוא סתם ר' ירמיה.

ר' ירמיה שיבשב.

בירושלמי סוטה פ"ט רה"טו ר' ירמיה שיבשב ולבש עטרה של ית שמע שמואל ואמר נייח ליה אילו איתרים רישיה ולא עבר כן והוה כן כשגנה שיצא מלפני השליט, והספרשים פירשו שר' ירמיה, שיבשב פי' חתך ומורות ועשה מתן עטרה.

והאמת אינו כן כי לא היה בזמן שמואל אמורא בשם ר' ירמיה ושמת על פניו, אך הגרסא האמיתית הוא כדמובא המאמר באיכ"ר פ"ה"טז ר' ירמיה דשבשב. ובק"ר פ"י"ה ר' ירמיה דשבשתא והוא שם מקום. ובספר חקרי לב ח"ב צד 65 טעה טעות גדול וסבר שהוא סתם ר' ירמיה.

יש אומרים.

בהדויות יג: אמרו כשרצו ר' נתן ור"מ להוריד את רשב"ג מנשיאותו והוציאים בעבור זה מכה"מד, ואך ע"י ינעת ר' יוסי נעשה שלום ביניהם אבל

מעשה בד' זקנים שהיו יושבין אצל ראב"ע חרש בציפורי, ר' חוצפית, ר' ישבב, ר' חלפתא אבא ור"י בן נורי (ובל"ס הכונה שהיו נחבאין מפני אימת המלכות) וכמו שהיה הסוף שנהרגו ר' ישבב, ור' חוצפית כדמוכא במד' תהלים פ"ט"ג, ובכ"מ נזכר בשם ר' ישבב, ואך במדרש אלה אזכרה הנדפס בבה"מד' חדר ב' בשם ר' ישבב הסופר והיה בן תשעים שנה כשנהרג כדמוכא שם.

ר' ישבב. (אמורא).

בן מובא ביוחסין אמר בשם ר' לוי ובס"ה"ר כתב לא מצאתי.

ובאמת בן מובא בפדר"כ פ' ולקחתם וכן מובא בבבלי המאור סוף ר"ה ובבאורי הגר"א א"ח סתקפ"א מקב"ה וז"ל ר' ישבב ור' יהושע דסבנן בשם ר' לוי משל למדינה וכו', אבל בפדר"כ כובער ובקה"ר פ"ט פ' לך אכול איהא כהוגן ר' מני דשאב ונשתרכב משאב לר' ישבב.

ישבב.

בנה של קמחית, כה"ג. ביומא מו. אמרו פ"א נטמא ישמעאל בן קמחית כה"ג ונכנס ישבב אחיו ושימש תחתיו וראתה אמן שני כה"ג ביום אחד.

ישימא.

בנו של ר' חנינא ערך בר ישימא.

ישמעאל.

ר' אליעזר בן ר' ישמעאל תוספתא תרומות פ"ט.

רב יהודה בר ישמעאל חולין ק"ח: ר' ינאי בר' ישמעאל ע"ז ל.

עולא בר ישמעאל סנהדרין צב.

רבא בר ישמעאל מ"ק ו:.

ר' ישמעאל אבי ר' יודן.

נזכר גימין פ"א ה"ב כעו ואפילו מעכו לעכו.

ובמביא הירושלמי דף קח: דעתו שהוא

ישמעאל איש כפר ימא ואמרי לה איש כפר דימא.

נזכר נדרים נו: העלה בירו (שאלה) אתא לקמיה דר' אמי לא הוה בידיה אתא לקמיה דר' יצחק נפתא פשיט ליה.

ר' ישמעאל בר אבא.

בחולין קכב. יתיב ר"ל וקא מיבעי ליה א"ל ר' ישמעאל בר אבא הכי אמר ריב"ל — א"ל תיב לקבלי (ישו כהן), ובדק"ס גרס ר' שמעון בר אבא.

ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול.

מבוכה גדולה נפלה ברבר ריב"א כה"ג וכבר האריך בזה בסה"ד.

ואתרי עיון רב נראה שאך שני ר' ישמעאל בן אלישע היו, הראשון היה כה"ג ושימש במקדש, והשני היה נכרו והוא סתם ר' ישמעאל.

ועל ר' ישמעאל בן אלישע כה"ג מפורש ברכות ז: ששימש ככה"ג ביום הכפורים שאמר פ"א נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אבתריאל ה' צבאות וכו', וכן שם נא. אמר ג' דברים סח לי סוריאל שר הפנים וכו'. ודעת החכם נרעץ שהוא ישמעאל בן פאבי, ואגריפוס השני מינהו לכה"ג והיה צדיק תמים, ואם כך הוא א"כ שימש ככה"ג עשר שנים כמפורש יומא מ. אבל לדעת חו"ל שאמרו שהיה מהרוגי מלכות וכאשר נבאר, א"כ אי אפשר להיות ישמעאל בן פאבי שעליו אמרו מפורש סוטה פ"ט מ"ו משמת ישמעאל בן פאבי. ואנחנו לרגל מלאכתנו נבאר ע"פ מקורי חו"ל הנאמנים.

הוא היה כה"ג בזמן רבן שמעון בן

נמליאל

בגמליאל הזקן כסוטה מח: ששמואל הקמן
 ניבא בשעת פטירתו ואמר שמעון וישמעאל
 לחרבא, וחברוהי לקטלא ושאר עמא
 לביוא ועקן סגיאין עתידין למיתי על עמא.
 (וכבר בארנו בערך שמואל הקמן שהיה תלמידו
 דהלל ונפטר קודם החורבן ופירש"י שקאי על
 רבן שמעון כ"ג הנשיא וישמעאל כה"ג).

וכן הוא האמת כמפירש מכלתא
 משפטים פ"ח, כבר היה ר' ישמעאל
 ור' שמעון יוצאין ליהרג אל"ר ש"לר'
 ישמעאל רבי לבי יוצא שאינו יודע על
 מה אני נהרג וכו', ומובא המעשה
 באריכות בתנא דא"ר פ"ל ושם כשתפשו
 את רשב"ג ור' ישמעאל כה"ג להריגה וכו'.
 וכן מובא באדר"ג פל"חג כשתפשו
 את רשב"ג ור' ישמעאל [בן אלישע כה"ג,
 הגר"א] — והיו מתחננים לאספקלטור,
 זה אומר אני כהן [גדול] בן כהן גדול
 הרגני תחלה ואל אראה במיתת חברי —
 אל"ה הפילו גורלות ונפל הפור על רשב"ג,
 מיר נטל החרב וחתך את ראשו וכו'.

ובמכתא משפטים פ"ח אמרו כשנהרגו
 ר"ש ור' ישמעאל אמר להם ר' עקיבא
 לתלמידיו התקינו עצמיכם לפורעניות.

ובשמחות פ"ח כשנהרג ר"ש ור'
 ישמעאל באתה השמועה אצל ר"ע ור"י
 בן בתירא עמדו וחגרו מתניהם שק וכו'.
 ובמגילת תענית פרק אחרון אמרו
 שרשב"ג ור' ישמעאל בן אלישע ור'
 חנינא סגן הכהנים נהרגו בכ"ה בסיון.

ובהיכלות רבתי פ"ד הנדפס בב"המדר
 ח"א חדר ד' א"ר ישמעאל אותו היום
 חמישי בשבת היה שבאת השמועה קשה
 מדרך הגדול של רומי לומר תפסו ד'
 האנשים אכירי ישראל רשב"ג ור' ישמעאל
 בן אלישע ור"א בן דמא ור"י בן בבא
 וח' אלפים חכמים מירושלים. ובל"ס היה
 לחז"ל קבלה נאמנה שגם ר"ח סגן הכהנים
 נהרג בכ"ה בסיון אבל לא שנהרג בזמן
 אחר עם רשב"ג ור"י כה"ג כמבואר

אבל זה דבר ברור שרש"בג ור"י
 כה"ג נהרגו קודם החורבן, והר"ח ראה"ו
 בפירושו למכלתא יאמר „עיין המעשה
 „הזה בשמחות ובאדר"ג אבל יש בזה
 „ערבוביא הנה בשני המקומות יסופר כן
 „מרש"בג הזקן וע"כ היה זה קודם החורבן
 „— אבל מצינו בשמחות הוספה אחת
 „שאי אפשר ליישבה ששם נאמר כשבאה
 „השמועה לר"ע ור"י בב וכו', מה ענין
 „ר"ע לרש"בג הנשיא, אשר ע"כ נראה
 „שלמסדר המסכתות החיצוניות האלה כבר
 „נעלם אמיתת הענין איך היה ובמי היה,
 „ישמע השומע מר"ש ור' ישמעאל ורשב
 „שזה רש"בג ור' ישמעאל שהיה שיחה
 „ביניהם כשיצאו ליהרג וערבב את הענינים,
 „ובל"ס שזו הוספה הכאה שם בשמחות
 „כשבאה השמועה לר"ע — נעשה ע"י
 „הנוסח שבמכלתא, אבל האמת מה
 „שמסופר כאן מר"ש אינו רש"בג אלא
 „איזה ר"ש בזמן ר"ע ואולי הוא שמעון
 „בן עזאי ויצדק בזה מה שמסופר ממנו
 „במד' תהלים פ"ט שנהרג בזמן מלחמת
 „ביתר (שהושב את שמעון כ"ע בין העשרה
 „הרוגי מלכות), או אולי היה שמעון בן
 „ננס, ונהיה המעות ע"י המעתיקים שטעו
 „בין נ"ן לנימ"ל — ועיין עוד במד' משלי
 „פ"ט שגם שם טעו בזה (שאמרו שם במד'
 „משלי הישן מעשה בר"ע שהיה הבוש בכ"הם
 „אחר מיתת רש"בג ור' ישמעאל) עכ"ל.

והנה אף שרז"ל לא נשבעו שאך האמת
 נר לרגלם כאשר רגיל ראה"ו לומר תמיד,
 אעפ"כ לא הוציאו מעולם שום שקר
 מפיהם ויהיה מי שיהיה מי שחיבר
 המסכתות החיצוניות או המכלתא, אבל
 נעלה מעל כל ספק שכתבו אך מה

ר' ישמעאל (כה"ג ומהרוגי מלכות היה ומתוך יפיו נגנב בלב בת קיצר — והפשיטו עור פניו והנמוהו באפרסמון, רש"י). ובחולין קכג. אמרו קרקפלו של ר' ישמעאל מונח בראש מלכים. וברכות נו: אמרו הרואה ר' ישמעאל בן אלישע בהלום ידאג מן הפורענות (שהיה מהרוגי מלכות והפשיטו עור קרקפתו בחייו, רש"י). ואין זה ר' ישמעאל חבירו דר"ע שהוא היה נכדו של זה וכאשר נבאר.

ובגיטין נח. יסיפר מעשה בבנו ובתו של ר' ישמעאל בן אלישע שנשבו לב' אדונים — זה אומר אני כהן בן כהנים גדולים וכו', ומוזהאנו רואין שאף אלישע אביו היה כה"ג ולכן אמר «בן כהנים גדולים».

ואליו נתייחס ספר פרקי היכלות.

ר' ישמעאל (תם) בן אלישע.
(תנא דמתניתין).

קרוב מאוד לומר שהיה נכד ר' ישמעאל בן אלישע כה"ג הנהרג, כי מצינו שר' ישמעאל היה כהן כמפורש חילין מט. ישמעאל כהנא מפייע כהנא, וסתם ר' ישמעאל הוא בן אלישע כמפורש שבת יב: א"ר ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אמה, פ"א קרא ובקש להמות, אמר כמה גדולים דבריו חכמים — וכתב על פנקסו אני ישמעאל ב"א — לכשיבנה המקדש אביא חמאת שמינה. והמעשה הזה מוכח בתוספתא שם רפ"א, ובירושלמי שם פ"א ה"ג ושם סתם ר' ישמעאל. וכן היה דרכו של ר' ישמעאל לומר כמה גדולים דבריו חכמים כחגיגה ב. ובירושלמי שם פ"ג ה"ב.

אביו אלישע כפי הנראה שימש ג"כ ככה"ג כדמוכח תוספתא חלה פ"א שאמר ר' ישמעאל לבוש שלבש בו אבא וציץ שנתן בין עיניו.

וכשהיה נער קמן נשבה לרומי כגימין נח. שר' יהושע היה אז ברומי א"ל תינוק

שידעו היטב כבירור שהאמת כן, ואך לפעמים נפל מ"ם ע"י המדפיסים כבמד' משלי התיבות, «אחר מיתת רש"בג ור"י» הוא הוספה מהמדפיס בווינעציא כדמוכא כמד' משלי בוכר פ"ט אות יא, וכידוע שר"ע נחבש בב"הם זה היה כמה עשרות בשנים אחר חורבן הבית יותר מששים שנה כמבואר בערכו, אבל מה שמוכא במכלתא ואדר"ג ובשמחות הוא אמת וברור כצהרים וכאשר נבאר, כי כבר ידוע שר"ע חי ק"כ שנה כמפורש ספרי ברכה ס"לו, והנה אם נאמר שנהרג בחורבן ביתר שהיה נב' שנה אחר החורבן, א"כ היה ר"ע בשעת החורבן בן סח' שנה, וידוע כשהתחיל ר"ע ללמוד היה אז בן ארבעים שנה כמפורש אבות דר"ג פ"ו, א"כ עבר כברו כח' שנה משהתחיל ללמוד עד החורבן, וכבר היה אז גדול הדור והיו לו תלמידים לאלפים כמפורש כתיבות סג. ונדרים ג. שאפילו אחר שלמד אך יב' שנה הביא עמו כמה אלפים תלמידים המדים למשמעתו, ואף אם נאמר שנוזמא קתני אבל מפורש שאך יג' שנה ישב לרגלי ר' אליעזר.

ואף אם נאמר שר"ע נהרג זמן רב אחר חורבן ביתר לערך סח' שנה אחר החורבן, היה ג"כ בשעת החורבן כבן נב' שנה וגם אז היה כבר גדול הדור עד שאמר ר' יהושע לר"א זה העם אשר מאסת בו צא נא והלחם בו. א"כ מה קושיא מה שמוכא בשמחות ובמכלתא שאמרו כשנהרג רש"בג ור"י כה"ג באת השמוע לר"ע? ובל"ס לא לקח ר"ע שום חלק במלחמת הרומאים קדם החורבן ואך הרביץ תורה בעיר בני ברק, ולכן כשבאת השמועה מפמיתרם אמר לתלמידיו התקינו עצמכם לפורעניות, וזה ברור.

ומיתתו האכזרית מרומז בע"ז יא: שאמרו אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם — ומניחין לו בראשו קרקפלו של

ואפשר שלא היה עשיר כרא"בע, אבל מצינו אותו שם שלקח חלק גדול עמהם בו כיום כמפורש ידים פ"ר מ"ג בו כיום (שמינו את רא"בע) אמרו עמון ומואב מה הן בשביעית נזר ר' טרפין מעשה עני ונזר רא"בע מע"ש א"ל ר' ישמעאל, אלעזר בן עזריה עליך להביא ראיה ללמד שאתה מחמיר — א"ל רא"בע ישמעאל אחי וכו'. וכן ברכות יא. קראו רא"בע ישמעאל אחי.

וכן חבמי יבנה היו חבריו כר"ט ור"ע ור"י הגלילי ור"א המודעי, ור"ט החשיבו מאוד כמור"ק כח: כשמתו בניו של ר' ישמעאל נכנסו ד' זקנים לנחמו ר"ט ור"הג ורא"בע ור"ע, א"ל ר"ט דעו שחכם גדול הוא ובקי באגדות, אל יבנס אדם מבם לתוך דברי חבריו, וביומא עו. וכבר היו ר"ט ור' ישמעאל וזקנים יושבין ועוסקין בפ' המן והיה ר"א המודעי יושב ביניהן וכו'. ושם פה. מעשה שהיו ר' ישמעאל ור"ע ורא"בע מהלכין בדרך ולוי הסדר ור' ישמעאל בנו של רא"בע היו מהלכין אחריהן, ובסנהדרין נא: א"ל ר"ע, ישמעאל אחי. וביומא עה: א"ר ישמעאל צאו ואמרו לעקיבא, עקיבא! מעית, ובחגיגה יב. שאל לר"א — אתה ששמשות את נחום וכו'.

וכן מצינו שהולק עם ר' יוחנן בן נורי כסנהדרין פד, וחולק עם בן ננס כב"ב פ"י מ"ח ואמר הרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס.

וכן מצינו סימה כ: חולקין אנא יומי בן חנן ר"א בן יצחק איש כפר דרום ור' ישמעאל. ובעדיות פ"ב מ"ד ג' דברים א"ר ישמעאל לפני חכמים בכרם ביבנה.

הלכותיו במשנה.

ר' ישמעאל נזכר במשנה לערך שבעים פעמים, ובאלו המסכתות לא נזכר כלל מע"ש, ערלה, בכורים, ביצה, ר"ה, תענית,

מגילה

אחד יש בבית האסדרין יפה עינים — הלך ועמד על פתח בהא"ס ואמר (הפסוק) מי נתן למשיסה יעקב — ענה התינוק הלא ה' זו חטאנו לו — אמר (ר' יהושע) מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה שאיני זו מכאן עד שאפרנו בכל סמון שפוסקין עליו ופדאו — ומנו ר' ישמעאל בן אלישע. והמעשה מובא בירושלמי הוריות פ"ג סה"ד ושם מעשה בר"י שעלה לרומי אמרו על תינוק ירושלמי — והוא עומד בקלון — ופדאו ושלחו לא"י.

רבותיו מלבד מה שמצינו שקבל מאבותיו כחולין מט; מצינו ששימש את ר' נחוניא בן הקנה כמפורש שבועות כו. וכן קבל מר' אליעזר כספרא תזריע פ"יג א"ל ר' ישמעאל לר' אליעזר [רבי, כן הוא בכת"ן] הרי אתה אומר — א"ל ר"א ישמעאל, עוקר הרים אתה.

וכן קבל מר' יהושע כפסחים פ"ז סה"ה שאמר בשמו. ובע"ו פ"ב מ"ה א"ר יהודה שאל ר' ישמעאל לר' יהושע כשהיו מהלכין בדרך מפני מה אמרו גבינות עכ"ום — וכאשר התחיל ר' ישמעאל להקשותו השיאו לר"א וא"ל ישמעאל אחי וכו'.

וכן כלאים פ"ו מ"ד מעשה שהלך ר' יהושע אצל ר' ישמעאל לכפר עויו והראו גפן מודלה על מקצת תאנה ושאלו אם הוא מותר להביא זרע וכו'. ובכורות כ. א"ל ר' יהושע צאו ואמרו לו ישמעאל מעית.

ונבואת ר' יהושע שאמר עליו מובטחני בו שמורה הוראה בישראל נתקיימה, כי במחלוקת ר"ג ור' יהושע שנתמנה אז רא"בע כבן יח, היה אז ר' ישמעאל כבר גדול הדור ואף שלא חשבו אותו שרצו למנותו לנשיא כאשר חשבו על ר' יהושע ור"ע אף שהיה גדול בתורה ובהן בן כה"ג, אבל היה אז עור עול ימים

ר' שמעון בן יהודה משמו ככתובות
עג.:

ובן היו לו עוד שני תלמידים ר' יאשיה
ור' יונתן כמפורש מנחות נו; והיו
מתלמידיו האחרונים כמבואר בערכם.

ובן זכה עוד ר' ישמעאל בר' יוסי
לראותו כיבמות קד. שאמר אני ראיתי
את ר' ישמעאל בן אלישע שחלץ במוק
וכו'.

אבל מה שמצינו ר' אלעזר (בן פדת)
אמר משמו בב"ק כט; ור' זכריה בשמו
כנדרים לב; ורב יהודה אמר שמואל
משמו כיבמות ק; ור' יוחנן משמו
כפסחים עט; חגיגה ט; יומא ג; ואמרו
שם שהיה רבו אין הכונה שקבלו ממנו
אך שהיה בידם הלכות ר' ישמעאל.
וב"ב כת. א"ר יוחנן שמעתי מהולכי
אישא — מאן הולכי אושא ר' ישמעאל,
ופירש"י הכי גמירי להו שהוא היה באותו
הזמן. ובסה"ר מביא פלפול גדול מזה
שר' ישמעאל היה בזמן ר' ישמעאל בר'
יוסי שהיה בזמן רבי וכן ר' יוחנן היה
ג"כ בזמן רבי. והבין מפרש"י מה שאמר
שהוא היה באותו זמן קאי על ר' יוחנן.
ובמחילה כמה זרות יש בדבר לומר על
יוחנן שנולד בסוף ימי רבי איך יכול
לראות את ר' ישמעאל שב"ל"ס לא היה
עוד בחיים בזמן רש"בג, ולא הרגיש
שרש"י פירש הכי גמירי להו קאי על ר'
ישמעאל ולא על ר' יוחנן. ומה שאמר
ר' יוחנן שמעתי מהולכי אושא הכונה
בל"ס ששמע משמם.

וכפי הנראה לא לקח ר' ישמעאל שום
חלק במירדת ביתר וכשראה שהצרות
הולכות ומתנברות הלך לו מיבנה לאישא
וזה שאמרו ב"ב כח: מאן הולכי אושא
ר' ישמעאל. וכן משמע מגימין ו: שאמרו
מעשה באחד שהביא נמ לפני ר' ישמעאל
— א"ל ר' אלעאי רבי, והלא כבר וכו',
וידוע שר' אלעאי היה מאושא כמפורש

שהש"ר

מגילה, חגיגה, יבמות, סוטה, גיטין,
קידושין, ב"ק, ב"מ, הוריות, זבחים,
תמורה, תמיד, מדות, קנים, מכשירין,
טב"י. ובכמה מקומות נזכר אך ע"א.

ע"פ רוב בעל מחלקותו הוא ר"ע,
ונזכר ר' ישמעאל המיד קודם ר"ע חוץ
מברכות פ"ז מ"ג, ב"ב פ"ו מ"ד, שנועות
פ"ב מ"ה, כריתות פ"ב מ"ה, אהלות פ"ג
מ"ה שנוכר ר"ע קודם.

ובאלו המקומות חולק עם ר"ע פא"פ
שנועות פ"ג מ"ה, ברכות פ"ג מ"א,
מקואות רפ"ו. ובעדות פ"ב מ"ו ג' דברים
א"ר ישמעאל ולא הודה לו ר"ע.

מחלוקת עם רא"ב נגעים פ"ח מ"ט,
ידיים פ"ד מ"ג.

מחלוקת עם ר' מרפון ור"ע הרומות
פ"ד מ"ה, סוכה פ"ג מ"ה.

ובנדה פ"ו מ"יב נזכר ר' ישמעאל
ואח"כ ר"א ור"ע.

תלמידיו הגדולים ואומרי מאמריו.

ר' אלעזר (אבי ר' יהודה) כגימין ו:
שקראו רבי, ור' ישמעאל א"ל שתוק בני
שתוק, ואמר בשמו בכורות מא..

ר' חיאי בר נחמני תלמידו ואמר בשמו
כברכות טח.:

ר' יוסי משמו בב"ק נד; מכות יט,
זבחים ט.:

ר' יוסי בן החושף אפרתי בשמו ככלאים
פ"ג מ"ו.

ר"מ היה תלמידו המובהק וקבל מר'
ישמעאל גמרא כעירובין יג. שארי"בל
כ"מ שאתה מוצא משום ר' ישמעאל
אמר תלמיד אחד לפני ר"ע אינו אלא
ר"מ — דתניא אר"מ כשהייתי אצל ר'
ישמעאל — א"ל בני מה מלאכתך — בני
היו זהיר במלאכתך וכו'. ואמר בשמו
כפסחים סו.:

ר' מתאי בן חרש בשמו סוף יומא.

ר' נתן בשמו כפסחים סו.:

דבי ר' ישמעאל, וביזמא נמי, זכחים נג: קיט: תנא דבי ר"י בר"ש בן יוחאי והכונה שבבית מדרשו של רש"י למדו ברייתא דר' ישמעאל.

וכל אלו המקומות די והותר לרחות דעת מבוא הירושלמי ואך האמת כמו שאמרנו שר' ישמעאל יסד בית מדרשו הגדולה וכל תלמידיו למדו ע"פ שיטתו, והלשון בי ר"י הוא כמו בית ר"י, ולכן מצינו סנהדרין לה: שאמרו דתני דב"ר לא תבערו -- אי לר' יוסי -- אי לר' נתן, ובחולין סו. מחלוקת תנאי דבי רב עם תנא דבר"י.

ובדרכי המשנה צד 147 יאמר עם הספר וז"ל, "והנה ר' יאשיה ור' יונתן (תלמידו דר' ישמעאל) לא באו דבריהם במשנה", אף שהיו בזמן ר"מ ור' יהודה -- וגם "התנא דבי ר' ישמעאל לא נזכר במשנה", ובתוספתא -- ולמצא פשר זה הענין "מדוע לא נזכרו במשנה -- יען שרבי מסדר המשנה היה בבית שערין ובמבריא", בצפון א"י ולא היו מניעים אצלו דברי "התכמים אשר ישבו בדרום". ע"ש שהאריך בזה.

והנה קישיתו מפני מה לא נזכרו דבריהם במשנה, לפלא על חכם שכמותו היה לו להקשות על דברי רבי בעצמו שדברי רבי מצינו כמה מאית פעמים בברייתות ובתוספתות ובספרא וספרי, ואעפ"כ נזכר במשנה אך פעמים אחדות, או היה יכול להקשות למה לא נכתבו דברי האמוראים במשנה, אבל זה ידוע לכל בר בי רב שכל דברי תנא דבי ר"י יהיה אם יצאו מפיו או מפי תלמידיו ע"פ שיטתו המה אך ורק פירוש וביאור על הלכות המשנה אשר היתה מסורה להם וכאשר כבר הארכנו בערך רבי. אבל מה שיאמר המעם יען שרבי לא ידע דברי התנא דבר"י, בזה טעה טעות גדול במחילה, והוא דמה שצפונה ודרומה

של

שהש"ר פ"ב כשהתקבצו כולם לאושא חלקו כבוד לר' יהודה (בר' אלעאי) שהיה בן עיר.

אבל אח"כ כשהתגברו הגזירות גם באושא כמפורש סנהדרין יד. שגזרו שכל הסומך וכל הנסמך יהרג, וכשמסך ר"י כב את תלמידיו לבין אושא לשפרעם הרגוהו, אז כפי הנראה הלך לו ר' ישמעאל סמוך לגבול אדום ששם לא התפשטה הגזירה כ"כ וזה שאמר ר' יוסי כתובות פ"ה מ"ח לא פסק לה שעורים אלא ר' ישמעאל שהיה סמוך לאדום, ושם יסד ישיבה גדולה הנקראת בבבלי בשם תנא דבי ר' ישמעאל או דבי ר' ישמעאל תנא, ומבחיורי תלמידיו בזמן ההוא כפי הנראה היה ר' יאשיה שבא מבבל ור' יונתן, ובית מדרשו היה לו צביון ותואר מיוחד כי שמו כל מעינים לברר וללבן רמז המשנה מן התורה וגם פירשו את ספר שמות הנשאר בידנו כהיום בשם מכלתא דר' ישמעאל ע"פ היג' מרות שהתורה נדרשת בהן שנקרא שמו עליהם.

ולא נעשה שקר כנפשנו לאמר שכ"מ שנמצא תנא דבי ר"י או דבי ר"י תנא, כולם יצאו מפי התנא ר' ישמעאל, שא"כ מפני מה שינו הלשון ולא אמרו תנא ר' ישמעאל אומר, וכן אי אפשר לומר כדעת מבוא הירושלמי שכל תנא דבי ר' ישמעאל הוא מר' ישמעאל אבי ר' יודן אמורא בא"י, הלא נאמנו עלינו חז"ל מה שמקשי מגילה כג. מסתם ר' ישמעאל אהנא דבי ר' ישמעאל, ובניזור כה. מתחיל תנא דבי ר"י ומסיים דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר, ובסוטה ג. תני דבי ר"י -- דהנאי -- דברי ר' ישמעאל רע"א.

ובקידושין לו: מחלוקת ר' ישמעאל ור"ע וע"ז אמר אבי האי תנא דבי ר"י כפיך מאידך תנא דבי ר"י, וב"ב כה, אמרו ואף ר' ישמעאל סבר דתנא דבי ר"י, וזכחים נב, וסבר ר' ישמעאל והתני

„האלה יעידו גם הם על ר' ישמעאל כי
„לא זה דרכו בכיבוד דברי התורה בכלל“
עב"ל.

והנה לו מצאתי אף קורטוב של אמת
בכל דבריו החרשתי, אבל להעלות על
הכתב שקר מוחלט החרש לא אוכל, ואין
אנו צריכין להציל את ר' ישמעאל ואת
כבודו כי אך למותר לנו לתאר את גודל
קרושת רבותינו. וכאשר כבר הארכתי
בערך ר"א בן יעקב ששמוהו לצדוקי יען
מה יען שאמר פירוש הפסיק ופרשו את
השמלה דברים ככתבן וחולק על ר'
ישמעאל מה שאמר שנאמרה בתורה
בדרך משל ככתובות פ"ד ה"ט ושעו
בפשט דבריו מה שאמרו מפורש שכוונתו
שאינו חייב עד שיכנסו ויבעול וישעון
טענות בתולים. וכשבא לדברי ר' ישמעאל
שאמר היפך דברי הצדוקים מצא בפלפולו
שגם הוא נוטה לתורת הצדוקים ואך כאן
נמה מדבריהם. והמה ממש כאשר יאמרו
הקראים שהמה תלמידו שמאי הזקן, אבל
היכן מצא זהחכם הזה ספר מתורת
הצדוקים? האם היה להם שום תורה
שבע"פ? והאם לא ידע בעצמו שבימי
הורדוס לא נשמע קול הצדוקים כלל
וכלל וכאשר שנא את תורת הפרושים
אבל אעפ"כ לא נגע בהם לרעה יען
שנשא פני הלל ושמאי, אבל את הצדוקים
רדף עד חרמה והוציא מידם את כל
המשרות יען שהמה היו מאוהבי נכדי
החשמונאים וכאשר בארנו במקום אחר
באריכות.

והאם לא ידע החכם מה שמפורש
במגילת הענית פ"ד שאך ספר גזרתא
היה להצדוקים, וכבר נתבטל בימי שמעון
בן שטח שהכריחם בחכמתו מן הסנהדרין.
ואם לא נשתייר מעט מהכלי הצדוקים
בתוך המגילת הענית ומעט מהן בש"ס
לא היינו יודעין כלל וכלל מהם, והוא
בא כמו נביא והביא לנו תורה שלמה

שלהן

של א"י רחוקים ומ"ז כרחוק מורח ממערב
וכי לא ידע שכל ארץ יהודה היא מדינה
קטנה? ועוד הלא מפורש שרבי בעצמו
היה כמה פעמים בדרום כמפורש נדה
מו: הורה רבי בלוד (וידוע שלוד היה המקום
שמשם יצאה תורה הרבה בדור ההוא). ובתוספתא
אהלות פי"ח מעשה ברבי ור' ישמעאל
בר"י ור"א הקפר ששבתו בחנותו של
כותי (או פזי) בלוד והיה רפ"בי לפניהם.
וגם ידוע לכל שרבי קבל תורתו מרא"בש
ור"ש ור' יהודה שכולם היו נקראין בשם
חכמי דרום כיבמות סב.:

וכן תלמידו הגדול בר קפרא היה
עיקר מושבו בלוד. וכן ר' חייא הבירו
האהוב היה שם כנדה פ"ב ה"ב. ועם כל
זה יבא ויאמר שלא ידע רבי מכל תורת
חכמי דרום.

ולכן האמת יורה דרכו שלבן לא נזכרו
במשנה יען שכל מלאכת הקודש דתנא
דבר"י הוא אך לפרש המשנה, והמבלתא
למצא רמזים בתורה לההלכה, א"כ אינה
שייכה להמשנה והמה אך כמו באיר
ופירוש לתורה שכתב ותורה שבע"פ,
וזה ברור.

והחכם בעל משא א"י צד קג. יגלה
עמוקות מני חושך ויאמר „ההלכות אשר
„הורה ר' ישמעאל בכ"מר הלא הן אשר
„קבל מאבותיו הכהנים, היא מסרת
„הצדוקים במתכנתה אשר השתמרה בקרב
„עדת הכהנים היוצאים מבית המלכות
„בימי הורדוס ויבקשו לתושיה בבית
„המדרש“.

וכן שם צד לו. בהערה 4 יאמר „ר'
„ישמעאל אשר לא אהב לנמות ממשמעת
„המלות ודרשותיו קרובות פעמים רבות
„לדעות הצדוקים כאשר היה כהן נמה
„הפעם מדרכו ויבחר לשום את הכתוב
„הזה דרך משל „הני ר' ישמעאל זה אחד
„מג' סקראית שנאמר בתורה במשל
„ירושלמי כתובות פ"ד ה"ר, הדברים

בגדין) בגדים שבישל בהן קרירה לרב וכו', שם קיד..

לא תעשה מלאכה יצא תקיעת שופר ורדית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה, שם קיו..

כי בגלל הדבר הזה — גלגל הוא שחזור בעולם, שם קנא..

אשר אור לו בציון — זו פתחה של ניהנם עירובין יט, (וגם זה דעת הצדוקים? שלא האמינו כלל בשכר ועונש).

המאמר תנא דבי ר"י זו היא שיבה זו היא ביאה המובא עירובין נא, יומא ב, יבמות יז, נזיר ה, מכות יג, הוריות ח, מנחות מה, בכורות לב, חולין פה, נדה כב..

לעולם יספר אדם בלשון נקיה פסחים ג.. בשכר ג' ראשון וכו' לג' ראשון, שם ה.. ליל יד' בודקין את החמץ לאור הנר אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שם ז.. אמר קרא לא תאכל עליו חמץ, שם לת, (וקאי לפרש המשנה).

השוה הכתוב אישה לאיש לכל עונשין שבתורה, שם מג, (וקאי על המשנה ז"ק פ"א מ"ב שאמרו והנשים בכלל הנזק).

בד' פרקים העולם נידון, ר"ה מז.. נושא עון — מעביר ראשון ראשון, שם יז..

א"ת בראשית אלא ברא שית, סיכה מט..

אם פגע כך מנוול זה משכחו לב"המר דכתיב וכו', שם נב..

אש דת למו אמר הק"ב ראויון הללו וכו', ביצה כה..

בהור הוא בשחקים — אפילו בשעה שרקיע נעשה בהורין, הענית ז..

אין הברכה מצויה אלא ברבר הסמוי מן העין שנאמר וכו', שם ח..

יום המעונן היה ומפציע לכאן ולכאן יומא כח: (וקאי לפרש המשנה).

מנין לחמש טבילות, שם לב: (וקאי לפרש המשנה).

שלהן? ולמה לא יאמר שכל השקלא וטריא מדברי רבותינו מה שאמרו או אינו וכדומה הוא תורת הצדוקים? והאם גם הי"ג מדות דר' ישמעאל ירש מהם? וכרי להראות את טעותו לעין כל, נביא את כל מאמרי תני דברי וכל מאמרי דבי ר"י תנא הנזכרים בכל הש"ס ונראה האם ימצא אף במקום אחד שום רמז על תורת הצדוקים מה שלא היה ולא נברא.

תנא דבי ר' ישמעאל.

אם ראית ת"ח שעבר עבירה ביום וכו' ברכות יט..

סלחתי כדברך — כדברך עתידים או"הע לומר, שם לב..

ורפא ירפא — נתנה תורה רשות לרופא לרפאות, שם ס..

יצא אדם בתפלין בע"ש עם חשיכה, שבת יב, (ומה שאמרו שם מ"ט כיון דאמר רבה בר"ה וכו' זה אינו מדברי תנא דברי אך הוא ממדורי הנמרא ע"ש האומר אבל התנא דר"י דורש אך הפסוק ק"וח מציין שהוא אחר מי"ג מדות דר"י).

הואיל ונאמרו בגדים סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים וכו' שם כז, (היא המדה כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל — למד על הכלל כולו יצא).

מערב אדם קב חומטין בכור של תבואה, שם לא, (ובתוספתא ב"מ פ"ג המאמר בלי שם האומר).

שש תקיעות תוקעין ערב שבת, שם לה..

מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה וכו', שם סד, (ובספרי פתח ס' יעקוד המאמר בלי שם האומר).

וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש זה וכו', שם פח..

למה משכן דומה לאשה וכו', שם צח..

למה נקראת צפור דרור וכו', שם קו..

למדה תורה ד"א (דורש הפסוק ופיש את

ראש וכו', שם עב. (וקאי לפרש המשנה).
כלי שרת באין מתרומת הלשבה שנאמר
וכו', שם קו.:

רק קדשין — בולדי קדשים ובתמורתם
הכתוב מדבר, גיור כה..

מאי וכן נגזו — כל הגזו מנכסיו וכו'
גיטין ז.

לא זה שנכתב לשום גרושין אלא אף
וכו', שם כד: (וקאי על המשנה).

כי לא חופשה — בשפחה כנענית.
המאורסת לעבד עברי וכו', שם מג.:

וקדשתו לכל דבר שבקדושה, שם נט.:

בשעת הסכנה כותבין וכו', שם סו..

הואיל ונעשה כומר לעב"ם אימא
לידחי אבן אחר הנופל ת"ל וכו',
קידושין כ:.

ק"וח ומה שומה וכו', שם כז: (ובספרי
נשא בלי שם האומר).

כ"מ שנאמר צו אינו אלא יורו וכו',
שם כט..

עד עשרים שנה יושב הק"בה ומצפה
מתי ישא אשה וכו', שם כט.:

הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם
ופרט דך הכתוב באחד מהן וכו', שם לו.:

(זה אחת מינ' מדות).
נאמר מבשיר ומכפר וכו', שם נו..

(וזה מהמדות שהתורה נדרשת).
לא תבשל גדי ג"פ אחר איסור אכילה.
וכו', שם נו.:

אין אדם מקנא לאשתו אלא א"כ
נכנסה בו רוח שנאמר וכו' — מפני מה
האמינה תורה עד אחד בסומה וכו' —

כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית
אלא לדבר שנתחדש בה, סומה ג..

משל לאדם שנכנס לתוך שדהו גבוהה
גבוהה הוא מלקט, שם ה..

באותה שעה (שנתלה אבשלום) נבקע
שאלו מתחתיו, שם י.:

לפום גמלא שיחנא, שם יג.:

דריש כללי ופרמי אפילו דלא דמי
כללא

בא לטמא פותחין לו, שם לח.:

עבירה מטממת לבו של אדם שנאמר
וכו', שם למ..

כך היא מדת הדין נותנת יבא זכאי
וכו', שם מג: (וקאי לפרש המשנה).

על מה קטורת מכפרת על לש"הר,
שם מד..

ב' כהנים בע"מ היו מתליעין וכו', שם
נד. (וקאי על המשנה דשקלים פ"ו מ"ב).

את כל כלי השרת — ב' כלים ושירות
אחת, שם נח..

עזאול שמכפר על מעשה עזא וכו',
שם סז..

נאמר כאן ענוי — מה להלן ענוי רעבון
וכו' שם עד: (וקאי על המשנה).

הרואה קרי וכו', סוף יומא.
ביו"ט ה', ביו"הכפ ששה, בשבת ז',
מנילה כג..

בישראל הבא על הכותית, שם כה.
(וקאי על המשנה).

משל למלך ב"וד וכו', חגיגה יב.:

טעמא דכתב רחמנא צמר ופשתים —
כל בגדים צמר ופשתים, יבמות ד.:

כגון אלים אלימה (שכל תיבה שצריכה
למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה' בסופה),
שם יג.:

בשעריך תאכלנו — אפילו ממא ומתור
וכו', שם עג.:

בזב בעל שתי ראיות הכתוב מדבר,
שם עד.:

ונדר אלמנה — מה ת"ל וכו', שם
פז..

ושלחה מביתו מי שמשלחה ואינה
חזרת, שם קיג: (וקאי על המשנה).

בשעת הסכנה כותבין — אע"פ שאין
מכירין, שם קכב..

מפני מה אוון כולה קשה — שאם
ישמע אדם דבר שאינו הגון וכו',
כתובות ה.:

אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע

בללא בתרא לכללא קמא, ב"ק סד :
 אלמלא העליתי אה ישראל ממצרים
 אלא בשביל דבר זה וכו', ב"מ סא :
 בשכר נ' וכו' לנ', שם פו :
 אחד שכר אדם — יש בו משום כיומו
 התן שכרו. שם קיא :
 מנין שהשכינה בכ"מ שנאמר וכו',
 ב"ב כה.
 בנות צלפחד שקולות היו שנאמר וכו',
 שם קב.
 לא תבערו אש מה ת"ל וכו', סנהדרין
 לה :
 אלמלא זכו ישראל אלא להקביל פני
 אביהן שבשמים כר חדש דיון, שם מב.
 כ"מ שנאמר השחתה אינו אלא דבר
 ערוה, שם נו.
 בן (בני בן סורר ומורה) ולא אב, שם
 כט.
 ואין מושיע לה הא יש מושיע וכו',
 שם עג.
 לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו
 ולקללו חוץ ממסית, שם פה.
 כי דבר ה' בזה זה המבוזה דבור
 שנאמר למשה מסיני, שם צמ. (האם גם
 בזה מורים הצדוקים?)
 ראויה היתה בת שבע לדוד אלא
 שאכלה פגה, שם קו.
 אף על נח נתתם גו'ר וכו', שם קח.
 הואיל וזה בא בזמן קבוע וכו',
 שביעות ט.
 למה נקרא שמן קישואין, ע"ז יא.
 מפני מה אמרו הורו בדבר שהצדוקים
 מודין בו פטורין וכו', הוריות ד :
 אין ושחט אלא ומשך, חולין ל :
 ודם חללים ישתה פרט לדם קילוח,
 שם לו.
 זאת החיה — מלמד שתפס הק"בה
 וכו', שם מב.
 ואת החזיר — שליט בעולמו יודע וכו'
 שם נט.

יגדיל תורה ויאדיר, שם סו; ונדה נא :
 לא תפאר אחרוך — שלא תטול תפארתו
 ממנו, שם קלא.
 כבשים שצמרם קשה פטורים מראשית
 הגז שנאמר וכו', שם קלו.
 ליל שמיני נכנסם לדיר להתעשר,
 זבחים יב.
 הואיל ורצפה מקדשה, שם כד. (וקאי
 על המשנה).
 מפני מה נאמר פרכת הקודש בפר
 וכו', שם מא :
 והנשאר בדם ימצא וכו', שם נב,
 על כל זרע זרוע מה זרעים וכו',
 שם קה.
 ואליהם תאמר לערב פרשיות וכו',
 שם קו.
 זו וזו שילה, שם קיט.
 ג' דברים היו קשין למשה — דכתיב
 וכו', מנחות כט.
 אמר קרא לא תאכל וכו', שם ע.
 (וקאי על המשנה).
 ד"ת לא יהו עליך חובה וכו', שם צמ :
 לא תנאף — ביד, נדה יג :
 משל לכהן שמסר תרומה לע"ה וכו',
 שם ל :
 אמר קרא במהור מה שביד מהור, שם
 גה : (וקאי על המשנה).
 דנין דבר שנאמר בו ממנו וכו', שם
 עז :
 משל לאדם שמסר צפור דרור לעבדו
 וכו', שם צמ :
 כל המספר לש"הר מגדיל עונות,
 ערכין טו :
 כל שעברו עליו מ' יום בלא יסורין
 קבל עולמו, שם טז :
 כל שהוא אחר במקום בן וכו', שם
 כה :
 סמים כלל נטף פרט וכו', כריתות ו :
 עשה מצוה זו שבשבילה תכנסם לארץ
 בכורות ה.

אתיא בק"וח, זכחים טו: (וקאי על המשנה). וכן הוא שם טו..
בנוצתה כנוצה שלה, שם סה..
תעשה ואפילו בשבת, מנחות נ: (וקאי על המשנה).
מצות כלל חלות ורקיקון פרט וכו', שם עח:.

הארכתי בכל זה להראות כי תנא דב"רי הוא על שני אופנים או שִׁמְרַשׁ המשנה, היכן ההלכה מרומן בתורה, או שדורש באגדה דברים יקרים ומפרש המקרא, וכולהו המה אך פירושים ובאורים וא"כ אינם שייכים להציגם במשנה.
ומכל דבריו אנו רואים שהשתמש למדאי את הכללים די"ג מדות הידועים על שמו הנדפס בריש תו"כ, וכן נזכרים סנהדרין פו. ת"ר לא הננוב — צא ולמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ושם לא נזכר שם ר' ישמעאל ובחולין קטו: א"ל ר' יוחנן לר"ל צא ולמד מי"ג מדות וכו'. ואך בירושלמי פאה פ"א ה"ג אמרו על דעתיה דר' ישמעאל נחא דר"י דרש כל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש וכו'. אבל כל תמעה לומר שהוא היה הממציא אותם כי הלא מצינו כבר בתוספתא סנהדרין פו. ו' מדות להלל ומצינו אותם כבר בתורת משה, אבל יען שהוא סדרן לכן הוקבעו בב"המר על שמו. ולא לחנם נקראו ר' ישמעאל ור"ע בשם אבות העולם כר"ה פ"א סה"א ושקלים רפ"ג. ובנימין סו. אמרו ר' ישמעאל חנות מיוזנת.

מדותיו היקרות ואהבתו לעמו בפרט ולכל האדם בכלל.

בננעים רפ"ב אמר בני ישראל אני כפרתן.

ואמר שכל ישראל בני מלכים הן כב"מ קינ: שאמר כל ישראל ראייין לאיתו אצמלא.

ובנדרים פ"ט מ"י מעשה באחד שנדר

מבת

רק קדשיך אנו התמורות, שם יד:.

דבי ר' ישמעאל תנא.

כמשכנ נדתה יהיה לה מקיש וכו', שבת פד..

כרמל כר מלא, שם קה..

מלקיש שממלא תכואה בקשיה, תענית ו.

נאמר כאן בתוך וכו', יומא ד:.

נאמר כאן ענוי — מה להלן לא ענש

אא"כ הוהיר וכו', שם פא..

ודר וסוחרת — שקרא דרור לכל בעלי

סחורה, מגילה יב..

וקדשתו לכל דבר שבקדושה, מו"ק

כח:.

גדול השלום וכו', יבמות סה:.

או לרבות את השליח, כתובות לג:.

בין איש לאשתו וכו', נדרים סח.

(וקאי על המשנה).

מי כמוך באלים — באלמים, גימין נו:.

אלה אתה כותב ואי אתה כותב הלכות

שם ס:.

אומרים לו דברים של ימות החמה

וכו', שם ע: (וקאי על המשנה).

וירשתם — בשיבה, קידושין כו. (וקאי

על המשנה).

דאמר קרא וישלח ע"פ השדה וכו',

שם נו:.

א"ק כן ינתן בו ואין נתינה אלא ממון,

ב"ק פד..

וכפמיש יפיצין סלע — סקרא אחד

יוצא לכמה טעמים, סנהדרין לד..

המוצאים אותו מקושש עצים וכו',

שם מא..

מה אהרן חבר, שם צ:.

ק"וח מכלי זכוכית (לענין חח"הם),

שם צא..

עבד מלך כמלך, שבועות מז:.

לענות בו סרה עד שתסרה גופה של

עדות, מכות ה. (וקאי על המשנה).

א"ת ושחם אלא ושחם, חולין כט..

אלו כללי כללית, שם סה..

ללמוד חכמת יוגית ולא התירו (ואף שר'
ישמעאל בעצמו היה בקי בלשון יון כברכות נו:
שקלים פ"ג מ"ב, פרה פ"א מ"ג, סנהדרין עו:
אבל לשון יוגית לתוד וחכמת יוגית לתוד),
וברכות נו, יסופר איך שפתר להצדוקי
את כל חלומותיו והראה את חכמתו
ויודע אותם היטב שהמה חלאת מין
האנושי.

אבותיו משפחתו ובניו.

מצינו ב"ק פ, א"ר ישמעאל מבעלי
בתים שבגליל העליון היו בית אבא ומפני
מה חרבו שהיו מריעין בחורשין ודנין דיני
ממונות ביחודי, אך שם הגרסא הנכונה
צ"ל ר' שמעון שזירי כי ר' ישמעאל היה
יליד ירושלים ואבות אבותיו שמשו בכה"ג
כמפורש לעיל.

אודות אמו מצינו בירושלמי פאה פ"א
ה"יא, קידושין פ"א ה"ו שבאת פ"א
ולב"המר והתאיננה על בנה שאינו מקיים
כבוד אם, נתכרכמו פניהם של רבותינו,
שאלו על מה עבר נגד רצונה וספרה
להם כשיבא ר' ישמעאל בנה מבית המדרש
רוצה היא לרחוץ רגליו ולשתות המים
והוא אינו רוצה לעשות כן, וא"ל החכמים
הואיל והוא רצונה זהו כבודה.

וכן מצינו שהיה לו אחות שנשאת
לדקא וילדה לו בן גדול בתורה בשם
אלעזר שהיה חביב מאוד על ר' ישמעאל
דודו כדמוכא לעיל, וכן מצינו ברכות
נו: שפתר לו ר' ישמעאל את חלומותיו
לטיבה.

מבניו מצינו שמתו לו שני בנים כמו"ק
כח: ומתפדים שעשו להם החכמים
הגדולים ר"מ ור"הג ורא"בע ור"ע אנו
רואין שהיו בנים נחמדים גדולים בתורה,
ומצינו בתוספתא תרומות פ"ט, כיצה
פ"ד ר' אליעזר בן ר' ישמעאל כל"ס הוא
בני.

וכפי הנראה נשא אשה לעת זקנותו
כי מצינו נדה גב. שהניח אחריו בת

קמנה

מבת אחותו והבניסיה לבית ר' ישמעאל
ויפיה א"ל ר"י לזו נדרת א"ל לאו —
באותה שעה בכה ר' ישמעאל ואמר
בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות
מנוולתן, ובתוספתא שם שהיה מפרנס
בנות ישראל, ובירושלמי שם אמרו לפי
שהלכו בעליהן למלחמה.

ומאמרו היקר אבות פ"ג מ"ב היו קל
לראש' ונוח לתשחורת והיו מקבל את כל
האדם בשמחה (אבל המאמר שם פ"ד מ"ה
אינו מר' ישמעאל זה אך הוא שייך לר' ישמעאל.
בנו של ר"י בן ברוקה).

ואמר ב"ב סו: אין גזרין גזירה על
הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד
בה.

השקפתו בעניני העולם משיטתו הידוע
שאמר ברכות לה, ואספת דגנך מה ת"ל
לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה —
יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך
הנהג בהן מנהג ד"א.

ואך צריך האדם להאמין בה' שכל מה
שעושה הוא לטיבתו של האדם, כספרי
קרח שאומר משל הריוט אומר לטיבתי
נשברה רגל פרתי.

וה' הוא בעל רחמים כמכלתא משפטים
פ"י אמר בא וראה רחמיו של מי שאמר
והיה העולם וכו'.

והיה נאה דורש ונאה מקיים ככתובות
קה: כשהביאו לו ראשית הגז לא רצה
לדון דינו, וזה שאמרו מכות כד, מואם
בבצע מעשקות כגון ר' ישמעאל בן אלישע.
וכמכלתא בשלח פ' זה אלי, אמר
התנאה לפניו במצוה.

ואך את הצדוקים והמינים שנא בתכלית
השנאה בע"ז כו: ששאלו בן דמא בן
אחותו שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר
סכניא לרפאותו (כשם אותו האיש כירושלמי
שם) ולא הניחו ר' ישמעאל (ואף שסוכר
ר' ישמעאל שאפילו ע"ז יעבור עליו ואל יהרג,
ה"מ צניעה אבל לא כפרהמא).

ובמנחות צמ: שאלו בן אחותו מהו

ר' ישמעאל בנו של ר' אלעזר
בן עזריה.

נזכר יומא פה. שאמרו ר' ישמעאל
ורא"בע היו מהלכין בדרך ולוי הסדר
ור' ישמעאל בנו של רא"בע מהלכין
אחריהם. וכן הוא במכלתא ריש תשא,
ואולי הוא ר"י בן אלעזר דערך הקודם.

ר' ישמעאל בנו של ר' אלעזר הקפר.
נזכר אבות דר"נ פ"כט"ה אמרו על ד'
חלוקי כפרה הלך ר' מתיא בן חרש אצל
ר' ישמעאל בן ר"א הקפר ללודקיא
לבקרו. אבל הוא מ"ס וצ"ל כדמוכא
המאמר בירושלמי שבועות פ"א ה"ו,
וזכר הארכתו בערך ר' מתיא בן חרש.

ר' ישמעאל בר ביבי.

בויק"ר פ"יא"ח הוא ור"ש ור' ראובן
אמרו בשם ר' חנינא. וכאמת צ"ל ר'
יוסי בר ביבי.

ר' ישמעאל בן גמליאל.

כן מביא בסה"ד מירושלמי ברכות
פ"ט ה"ב, ומביא שבספר שדה יהושע בן
הוא הנוכח, אבל בירושלמי שלנו לא
נמצא שם זה.

ר' ישמעאל בן זירוד.

נזכר ע"ז ל. שאמרו ר' ינאי בר'
ישמעאל חרש על לנביה ר' ישמעאל בן
זירוד ורבנן לשולי ביה, יהבי וקא מיבעי
להו—א"ל ר"י בן זירוד הכי אמר
רש"בל משום ר' חייא.

ישמעאל בן חנניה.

נזכר אבות דר' נתן פ"יד שהיה תלמידו
דרי"ב וקראו ערוגה במדבר, אבל הוא
מ"ס וצ"ל ר' שמעון בן נתנאל.

ר' ישמעאל בר' יהושע.

נזכר ויק"ר פ"יא"ח, ובירושלמי יבמות
פ"ז סה"ו א"ר מהניא סלקית ושמעית ר'
יהנן ור' ישמעאל בני יישוע וכו'.

קטנה שאמרו שם מעשה בבתו של ר'
ישמעאל שבאת לב"המד למאן (שהשיאתה
אמה כשהיתה קטנה יתומה, רש"י) ורביתה
בכיייה גדולה כב"המד ואמרו דבר שאמר
אותו צדיק יכשל בו זרעו?

וכן מצינו שהיה לו בן ניבמות פ"א
ה"ב שאמרו בלתו של ר' ישמעאל מיאנה
ובנה על כתיפה.

פסירתו נזכרה נדרים פ"ט מ"י כשמת
ר' ישמעאל היו בנות ישראל נושאות
קינה ואומרות בנות ישראל על ר'
ישמעאל בכינה, וכאשר הבאנו לעיל שהיה
מפרנס בנות ישראל.

והחכם גרעץ בח"ב צד 133 יאמר
שהוא היה מהרוגי מלכות הראשונים
ומביא ראיה ממכלתא משפטים, אך כבר
בארנו שזה היה זקנו ר"י בן אלישע
כה"ג שנהרג קודם החורבן, אבל ר'
ישמעאל זה נפטר בדרך כל הארץ
כפשטות לשון המשנה שאמרו כשמת ר'
ישמעאל.

וכפי הנראה לא האריך ימים כאשר
בארנו שבימי החורבן היה אז נער קטן
ולאחר חורבן ביתר כשהתקבצו לאושא
כבר לא נשמע קולו בין החכמים ושנות
חייו קרובין להיות לערך שבעים שנה.

ר' ישמעאל בר אמי.

נזכר ויק"ר פ"א"ג שאמר אף שמעיה
שמו (של משה).

ר' ישמעאל בן אלעזר. (תנא דבריייתא).

נשאר לנו סמנו מאמרו שבת לב. ת"ר
רי"בא אומר בעון שני דברים ע"ה מתים
על שקורין לארון הקודש ארנא ועל
בית הכנסת בית עם, (ובדק"ט גורס ר'
שמעון בן אלעזר), ובירושלמי ברכות פ"ט
סה"ב ר' ישמעאל ב"א אומר אין הארץ
שותה אלא לפי חיסומו:

ר' ישמעאל בן יהוצדק.

נוכר ב"מ כב. ר' יוחנן בשמו, אך הוא מ"ם וצ"ל ר' שמעון בן יהוצדק וכן הוא בהרא"ש ובדק"ם.

ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן

בן ברוקה. (תנא דמתניתין).

נוכר במשנה ב"ק פ"י מ"ב חולק על אביו ואומר אף קוצץ ונותן דמים. ובסנהדרין פ"יא (הנחנקין) מ"א הגונב את בנו מחייב וחכמים פושטין. ובאבות פ"ד מ"ב אומר הלומד ע"מ ללמד מספיקין בידו וכו'.

הוא קבל תורתו מאביו כדמצינו ב"ב קל. שאמר לא נחלקו אבא וחכמים וכו'. וכן יספר מעשיות מאביו כתוספתא תרומות פ"ז אמר מעשה שהלך [אבא] רי"בב אצל ר"י בן נורי לבית שערים, ובירושלמי שם פ"ח סה"ג איתא להיפוך מעשה שהלך רי"בב אצל אבא לבית שריון.

וחכה לקבל מפי חכמי יבנה כיבמות מב: אמר שמעתי מפי חכמים בברם ביבנה.

ובאושא תחת נשיאות רש"בג היה מגדולי הדור כר"ה לב. שאמרו ירד [ר'] ישמעאל בנו של, כן הוא בירושלמי שם ובספרא אמור קעז) ר' יוחנן בן ברוקה לפני רש"בג ועשה כר' יוחנן בן נורי

א"ל רש"בג לא היו נוהגין כן ביבנה, ובעירובין מ: שוין רש"בג ור"י בנו של רי"בב שאומר קדושת היום באמצע.

וכן מצינו שחולק עם ר' נתן בפסחים לד, וכן נזכרו הלכותיו ברכות נט. שצ"ל נאמן בביתו וקים במאמרו, ובשבת כו. א"ר ישמעאל בן ברוקה אין מדליקין אלא ביוצא מן הפרי וצ"ל ר"י בנו של רי"בב כגרסת דק"ם, ומה שנזכר שם ר' ישמעאל צ"ל ר' שמעון כגרסת דק"ם, א"כ חולק עם ר"ש. ושם קמו: אומר יד' שחל להיות בשבת מפשיטין הפסח עד החונה. ופסחים נט. אומר אף מחוסר כפורים וכו'.

וכן נזכר שם פד: (ושם צא. איתא במענות ר' שמעון וצ"ל ר' ישמעאל), ר"ה ח: לד:, יומא מד:, כתובות לו: והלכתו הנודע ב"ק כו. ונתן פדיון נפשו דמי מוֹק וחולק עם חכמים, ומנחות כא. נא..

וכן נזכר כמה פעמים בספרא ס"ף מצודע.

ר' ישמעאל בר' יונה.

האמת שכן הוא בירושלמי ריש חלה ופסחים פ"ב ה"ד, אבל הפשט האמיתי הוא כדמובא בסה"ד שצ"ל שם ר' יוסי בשם ר"ש שתני ר' ישמעאל "כן" וכן ר' יונה ר"ז ור"ל אמרו בשם ר' ישמעאל. ובספר אהבת צ"וי פסחים לא הזכיר שנסה"ד אמר כן.

תם חלק שני.

שמות החכמים המובאין ביוחסין וסוה"ד בתלק הזה ולא מציאתים
או שנישתבשו.

ר' יעקב בר תחליפא.
ר' יעקב בר רב חסדא פ' המפקיד
כן מוכא ביוחסין, ונראה שבב"מ לט.
אמרו לא דמיא אלא להא דתנן, וגרסת
דק"ם להא דאמר ר' יעקב אמר רב
חסדא, ואפשר שגרסת היוחסין היה להא
דאמר ר' יעקב בר רב חסדא.
ר' יעקב בר נפתלי, וצ"ל ר' יצחק.
ר' יצחק בן פזי, וצ"ל ר' יהודה בן פזי.
ר' יצחק קרפצא.
ר' יצחק בן לוי.
ר' יצחק בן קסמא.
ירמיה בן נתן.

רב חמא בריה דרב מארי.
רב חנינא בר רב ששת.
חנמאל בשם ר' זעירא.
רב חסדא בר יוסף.
רב טולי אמר רב הונא.
רב יהודה בר עולא.
רב יהודה בר הונא.
ר' יהושע בר מרתא.
ר' יונתן בר הילא.
ר' יוסטא בן יהודה.
רב יוסף בר אדא.
רב יוסף בר אבין, הוא ר' יוסי בר אבין.
ר' יוסף בר זבדא, הוא ר' יוסי בר
זבדא.

שניאות מי יבין.

צ"ל שמפני חמא.	צד	369	שפני חמא
צ"ל פכ"ג.	צד	439	ובויק"ר פכ"ג
צ"ל בר ססרטאי.	צד	443	שרב שמואל ססרטאי
צ"ל שא"ל רב.	צד	447	שא"ל רבי
צ"ל ורב הונא החשיבו.	צד	513	ורב החשיבו
צ"ל כל מעשי.	צד	520	כל מעשה
צ"ל כבוד אם.	צד	528	כיבוד אם
צ"ל במדרש שמואל פ"ט.	צד	559	במדרש שמואל שהוא
צ"ל שהכונה.	צד	734	ובל"ם שהוכנה
צ"ל ר"ת בר' יוסף.	צד	794	ר"ת ב"ר יצחק

TOLDOTH TANNAIM VE'AMORAIM

Comprising the Biographies of all the Rabbis and other persons mentioned in Rabbinic Literature. Compiled from Talmudic and Midrashic sources and arranged alphabetically

IN THREE VOLUMES.

BY

AARON HYMAN

Author of "BETH VAAD L'CHACHOMIM" and "PATHSHEGEN HAKETHAB."

Volume II. ת"ב

LONDON.

"Express," English, Russian and Hebrew Printers, 89, Commercial St., E.
1910.